

SPISY
CYRILOMETODĚJSKÉ BOHOSLOVECKÉ FAKULTY
V OLOMOUCI.

ČÍSLO 1.

DR. BEDŘICH VAŠEK:

KŘEŠŤANSKÁ SOCIOLOGIE

ČÁST III.

SOCIÁLNÍ PRÁCE.

KŘEŠŤANSKÁ SOCIOLOGIE. DÍL III.

DR. BEDŘICH VAŠEK,
PROFESOR KŘEŠŤANSKÉ SOCIOLOGIE PŘI CYRILOMETODĚJSKÉ
FAKULTĚ BOHOVĚDNÉ V OLOMOUCI:

SOCIÁLNÍ PRÁCE

SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM K SOCIÁLNÍ
ČINNOSTI KNĚŽSKÉ.

V PRAZE 1929

TISKEM A NÁKLADEM ČESKOSLOVANSKÉ AKCIOVÉ TISKÁRNY
V PRAZE II., SPÁLENÁ UL. 15.

Nr. 21.381.

Í m p r i m a t u r,
Olomucii, die 20. decembris 1928.

Josephus Vyvlečka,
Praeses a. e. Consistorii.

Československým bohoslovcům.

Za tuhého mrazu a za vánic sněhových stojí na nádraží nákladní vlak — dlouhá řada vagonů s koksem.

*Chladný jest tento koks, jako je studeno všude kolko-
lem, a vrstva bílého sněhu nahoře z největší části zakrývá
černý obsah. — —*

*Kdo by řekl, že tento studený koks, až přijde k ohni,
sám stane se zdrojem tepla? Že bude žhavý tak, že není mož-
no k němu přiložit ruku, že železná tyč, do něho vložená,
za malou chvíli až zbělá? Že teplem z tohoto koksu budou
rozehřívány i odlehlé místnosti, i nejvyšší poschodí, vede-li
k nim ústřední topení? Že teplo z koksu bude vyvolávat
energie, jež v závratný pohyb budou uváděti obrovské
stroje?*

*Tak studený byl koks tam ve voze na zasněženém ná-
draží — teď je tak mocným zdrojem tepla pro své okolí!*

*Vybavovatelem a rozdavačem nebeských energií a vyš-
šího života pro celé své okolí má býti kněz. Doby, kdy kněz
tím zdrojem byl, jsou dobami rozkvětu církve a národa. Do-
by, kdy kněz byl sám schoulený v sebe a zmrzlý, jsou smutné
doby, v nichž všude kolkolet mrzne v třeskatých mrazech
náboženský život... a kdy národ propadá žalostnému úpad-
ku....*

*Úžasně potenciality vložil Pán ve svaté naše kněžství,
potentiality, jež jsou nenahraditelným požehnáním pro věč-
nost i pro čas!*

Vždyť máme my kněží býti obrazem Цrho, jenž o sobě řekl: „Oheň na zem vrhat jsem přišel, a co chci jiného, než aby hořelo?“ (Luk. 12, 49.)

A nestačí, abychom byli ohněm zapalujícím jen srdce jednotlivců. Celá společnost musí býti přebudována, aby vše bylo obnoveno v Kristu!

Nestačí přetvořovati jen nitra jednotlivců. Nutno obnoviti všecko prostředí sociální. Nesmí nám stačiti svět a jeho zařízení tak, jak jsou dnes. Zde musí nastati něco, co je slabým zábleskem děje, o němž píše sv. Petr: „Přijde den Páně a v něm nebesa s velikým hukotem pominou, základy pak žárem se rozpustí a země i díla, která jsou na ní, shoří. Nové nebe a novou zemi očekáváme..., ve kterých spravedlnost přebývá.“ (II. Petr, 3, 10, 13.)

Svět musí býti ve mnohém ohledu přebudován, aby jeho uspořádání odpovídalo plánům Božím!

A my všichni nemáme býti než prostými dělníky, již svými nástroji v potu a starostech nadšeně pracují na budování nové země, v níž spravedlnost přebývá.

A křesťanská sociologie nechce než podati návod, jak ve smyslu křesťanském konati tuto velkou práci!

Bohoslovci českoslovenští! Poslouchali jste již asi nejednou ve svatém údivu nádhernou prefaci ve svátek Krista Krále, v níž naznačují se nevyrovnatelné krásy této nové země, Království Kristova: „Regnum veritatis et vitae; regnum sanctificationis et gratiae; regnum iustitiae, amoris et pacis — Království pravdy a života: království posvěcení a milosti; království spravedlnosti, lásky a pokoje.“

K velikému dílu dělníka při budování tohoto sociálního království Kristova, království spravedlnosti a království lásky, volá Bůh i Vás, bohoslovci českoslovenští!

Jaká milost!

*Ále též: Jaká odpovědnost!
„Sociální práce“ má Vám býti při té práci pomůckou.*

*Není tato kniha určena jen pro Vás. I jiní budou v ní
hledati informace. Ále když psal jsem tuto knihu, nejvíce na
Vás a na Vaši budoucí práci jsem myslil, drazí bohoslovci
českoslovenští, a V á m t a k é k n i h u t u p ř i p í š u j í!*

*

POJĎME!

*Chceme společně pracovat na budování světa sociální
spravedlnosti a lásky!*

Bedřich Vašek.

V Olomouci v den bl. Ānežky České 1929.

UPOZORNĚNÍ!

„Sociální práce“ je jen díl křesťanské sociologie, a sice až poslední, jednající o *prostředcích a metodách, jak* ve společnosti pracovati. Jsou díly ještě jiné: o povaze a druzích společností, o vztazích a silách, jenž v ní se jeví, o normách, jimiž se musí řídit; a zvláště díl jednající o sociální otázce, o programu spravedlnosti hospodářské. Logika byla by zdánlivě žádala, aby tyto dva díly byly vyšly napřed; protože však život a jeho potřeby nejneodbytněji volaly po dílu třetím, zpracoval jsem nejdříve ten. Ostatní budou následovati.

I. ZÁŠADNÍ STANOVISKO KATOLICISMU K VEŘEJNÉMU ŽIVOTU.

A. Církev a veřejný život.

Literatura.

Pío IX., Il Sillabo, Encicliche, ed altri Documenti del suo Pontificato. Firenze, b. r. (1927). — Leo XIII., Lettres Apostoliques. Encycliques, Brefs etc., Paris, 7 t., b. r. — Pie X., Actes. Encycliques, Motu proprio, Brefs, Allocutions. Paris, 8 t., b. r. — Benoît XV., Actes. Encycliques, Motu proprio, Brefs, Allocutions, Actes des dicastères, Paris, 3 t., b. r. — Pie XI., Actes. Encycliques, Motu proprio, Brefs, Allocutions, Actes des dicastères, Paris, b. r. (dosud I. sv.). — Lev XIII., Základní nauky církve katolické. Z projevů papežových vybral Č. M. Schneider, přel. V. Müller, v Praze 1904. — Brun H., La Cité Chrétienne, d'après les enseignements Pontificaux. Paris, b. r. (1922). — Schilling O., Die Staats- und Soziallehre des Papstes Leo XIII., Köln 1927. — Baur L., Rieder K., Päpstliche Enzykliken und ihre Stellung zur Politik. Freiburg i. B., 1923. — Leo XIII., La dottrina sociale nei documenti di Leone XIII., Roma 1928. — Tischleder P., Die Staatslehre Leos XIII. M. Gladbach 1925. — Dále veškerá literatura, uvedená u oddílů „Kněz a veřejný život“, „Katoličtí laici a veřejný život“, „Katolická akce“. — K otázce vývoje laicismu: Frodl F., Das Königtum Christi. Wien 1926. — Grupp G., Die Verweltlichung des Lebens in der Neuzeit. Paderborn 1922. — Vašek B., Moderní člověk (zvl. I. oddíl: Sekularisace života, str. 1—158). V Olomouci 1919. — L. Kopler, Religion und Politik. Linz 1929. — A. Ski, Religja a politika, Lublin 1927.

I. Proč smí a musí církev zasahovati do veřejného života.

1. Církev má právo i povinnost, aby účinně zasahovala i do života společenského. Neboť jejím posláním jest, aby byla solí, kvasem v lidstvu. Ale poměry hospodářské,

sociální, politické (zkrátka: společenské) jsou velmi důležitou součástí v životě lidstva. Bylo by úplně nepřirozené a přičilo by se poslání církve, kdyby z těchto důležitých oborů byl její vliv vyloučen; kdyby v životě hospodářském, sociálním a státním měla vládnouti zásada amorality, t. j., že tam pro normy morální není místa. A nej-povolanější učitelkou a strážkyní mravnosti je církev.

2. Církev má tím spíše právo tam zasahovati, protože její vliv není jen kontrola: *církev těmto oborům prospívá také pozitivně*, a to v takové míře, že tuto její pomoc nelze nahraditi ničím. Na prvním místě záleží tato její nezaplatitelná pomoc v tom, že je nejdůležitější oporou *mravnosti*; a mravnost je zase úhelným kamenem společenského života po všech jeho stránkách.¹⁾ — V hospodářském životě čím dál víc se uznává, jak důležitým činitelem je v něm člověk; ale v člověku s hospodářskými úspěchy snadno se probouzí ctižádost a nenasytné sobectví; a církev jako nejlepší učitelka lidí vede i hospodářského člověka tak, by nepoutala jeho zdravé, smělé iniciativy, ale zkontrolovala a na uzdě držela jeho zhoubné sobectví. Církev s práce tělesné sňala kletbu a opovržení a dosud práci posvěcuje a zintenzivňuje tím, že ji uvádí ve vztah se světem nadpřirozeným, že ukládá lidem, i zámožným, povinnost pracovati a tak přispívati ke tvoření nových časných statků, že svým principem solidárnosti nejen mezi lidstvem současným a minulým, nýbrž i budoucím zdůrazňuje potřebu, aby se neplýtvalo zbytečně přírodními statky nyní, nýbrž aby se myslelo i na potřeby věků příštích, že neustále připomíná, že cílem hospodářského snažení není jen zisk a hromadění pozemských statků, nýbrž služba lidstvu, t. j., že se tím má ulehčiti lidstvu existence a zvýšiti obecný blahobyt, že žádá, aby výnos práce byl rozdělen spravedlivě a j. — V životě *sociálním* církev je nenahraditelným činitelem tím, že nikdo tak pravdivě a jasně jako ona nedovede vysloviti zásad sociální spravedlnosti. Nikdo tak jako ona nedovede potírati příčiny,

¹⁾ Masaryk, Světová revoluce, 555: „Psaná ústava, parlament, byrokracie, policie, vojsko ani průmysl a obchod atd. nezabezpečují demokracie, a nezabezpečuje jí žádný stát, není-li mravní opravdovostí občanů a souhlasu aspoň v hlavních názorech na svět a život. V přeceňování státní organizace, hmotného a hospodářského základu státu a společnosti zapomíná se snadno na to, že vždy a všude společnost spočívala a spočívá také na ideách a ideálech, na mravnosti a názoru na svět.“

z nichž sociální zápasy nevyhnutelně vyrůstají: bohatým připomíná, že nesmějí svého bohatství používat k dráždění chudých, poněvadž nejsou absolutními pány svého majetku, nýbrž že jejich bohatství s sebou nese těžké povinnosti sociální; chudým potvrzuje, že mají právo se hájiti, když se jim děje skutečná křivda, že však obrana se musí pohybovat v hranicích spravedlnosti; a myšlenkou na věčnou spravedlnost a věčnou odměnu vlévá balsám klidu i do duše, jež by jinak nezbytně se cítila pro své neblahé sociální postavení nemocná na celičském těle. — V ohledu *státním* je církev nejlepší oporou autority, poukazuje stále na její zdroj — Boha a chrání ji tak proti libovůli, již by byla vystavena, kdyby byla pokládána za pouhé dílo lidí; na druhé straně však chrání členy společnosti ukládajíc autoritě, aby svého postavení nezneužívala k svému osobnímu prospěchu a k libůstkám, nýbrž že se má cele věnovati jen potřebám celku.¹⁾

Shrnuji. Té moudrosti, s jakou do spleťtých poměrů společenských přichází církev se svými mravními normami od Boha zjevenými, nevyrovná se nic na světě. A bylo by to krutostí páchanou na společenském životě, bylo by to přímo jeho ochuzováním, kdybychom nepracovali o to, by církev se svým požehnaným vlivem do něho vnikla.

Pro věřícího křesťana, který ví, jak veliký význam i pro život čistě přirozený mívá přímé zasahování milosti Boží, jak přirozené prostředky jsou jí často daleko zastíněny,²⁾ má církev, *jakožto zprostředkovatelka* milosti Boží pak sociální význam daleko větší.

3. Církev má o veřejný život zájem i proto, že *její působnost bývá účinná jen za určitých předpokladů přirozeného řádu*. Je-li tělo trýzněno prudkými bolestmi, je duševní činnost člověka velmi rušena, ne-li dočasně zneemožněna. Zrovna tak, je-li člověk hospodářsky velmi zkrúšen, nemá-li ani nejnütnejších prostředků životních, může to mítí zhoubný vliv na jeho život náboženský a mravní. U duší vyvolených a zvláště se zasvětivších životu doko-

¹⁾ Více o tom viz Vašek: Z problémů dnešní společnosti, oddíl „Sociální hodnota křesťanství“, str. 108 — 142.

²⁾ Sv. Bernard: „Nunc manent tria haec; verbum, exemplum et oratio; major autem horum oratio.“ (Nyní zůstávají tyto tři: slovo, příklad a modlitba; ale větší z nich je modlitba.) Cituje Plater, The priest, 218.

nalému sice může chudoba, i veliká, býti novou příležitostí k vzestupu v mravním zdokonalení. Ale jinak je pro lidi nutné jisté minimum pozemských prostředků, aby se udrželi na určité mravní výši.¹⁾ Je-li materiální nedostatek přílišný, zapomene časem průměrný člověk snadno na hranici mezi mým a tvým, je ohrožena poctivost, stud, charakternost, věrnost k zákonům Božím. Mysleme si dále lidi žijící v hrozných poměrech bytových, kde děti slyší a vidí u těch, kdo jsou na byt vmačkáni do téže místnosti, příklad nejzhooubnější: v prostředí tak mravně zkaženém otupí časem i člověk, který dříve stál mravně hodně vysoko. A kdyby k takovému mravnímu úpadku ani nedošlo: lidé, kteří duševně stále úpí pod nejtěžšími existenčními obtížemi, kteří nevědí, jak sebe a děti nasytit, obléci, kteří se třesou při myšlence, kde budou zítra mít i s rodinou střechu nad hlavou a nebudou-li zítra v zimě a v dešti nocovati na ulici; takoví lidé jsou pak nepřístupni náboženskému působení, protože jejich duše má jen jediný zájem: jak se dostat z této hrozné situace. Proto již sv. Tomáš Aqu., jenž sám žil v dobrovolné veliké chudobě, mluvě o průměrných lidech, stanovil zásadu, že „k dobrému životu člověka“ se vyžaduje také jako prostředek „dostatečná míra tělesných statků, jichž užívání je nutno, aby se žilo ctnostně.“²⁾ Proto papež Lev XIII. neváhal prohlásiti: „Poněvadž sociální blaho musí býti takové, aby se lidé tím, že ho dosáhnou, stávali lepšími, musí záležitosti opravdu především ve ctnosti. Nicméně však k tomu, aby stát byl dobře uspořádán, musí také býti dostatečně zaopatřen statky tělesnými a zevnějšími, jichž je zapotřebí ke konání ctnosti“³⁾. Proto papež Benedikt XV. bez obalu upozornil slavnostním brevem, že „na poli hospodářském je vydána nebezpečí věčná spása duší“.⁴⁾

Katechismus Armády spásy praví drasticky: „Prázdnému žaludku nemůžeš kázati Krista.“⁵⁾

¹⁾ Podrobně jsem myšlenky tohoto odstavce rozvedl v přednášce „Vliv přirozených a zvláště hospodářských poměrů na život náboženský a mravní“ ve sborníku Některé význačné otázky veřejného života a katol. mravovědy, Olomouc 1928, str. 3—20.

²⁾ „Corporalium bonorum sufficientia, quorum usus est necessarius ad actum virtutis.“ S. Thomas Aqu., De regimine principum, 1. I, c. XV; p. 22.

³⁾ Lev XIII. v enc. Rerum novarum, Lettres, III, 46.

⁴⁾ Benedikt XV. v Soliti nos, Actes II, 130.

⁵⁾ Sr. W. Klinkenberg, Grossstadtseelsorge und Laienapostolat, ve W. Wiesen, Seelsorge und Seelsorgehilfe, Freiburg i. B., 3 1926, str. 9.

To slovo bývá často uváděno jako objev Armády spásy. Ale zatím již na př. sv. Řehoř Vel. ve své *Liber regulae pastoralis* — a tato kniha byla po celý středověk směrodatná pro pastorační činnost — stanovil: „Někteří duchovní pastýři přejímají sice správu svého stáde, ale jejich touhou jest, aby se tak mohli oddati věcem duchovním, aby se vůbec nemusili zabývatí záležitostmi časnými. Ti úplně zanedbávajíce péči o věci rázu hmotného, ani v nejmenším se nesnaží napomáhati svým podřízeným v jejich potřebách. Arci však jejich kázáním se pak opovrhují; nikdo jich rád neposlouchá, neboť kárají sice skutky chybujiících, neposkytují jim však věcí nezbytných kездеjšímu životu. *Egentis etenim mentem doctrinae sermo non penetrat, si hunc apud eius animum manus misericordiae non commendat. Neboť nepronikne do duše člověka nuzného poučná řeč, nedoporučí-li ji ruka milosrdenství. Snadno však vzklíčí símě slova, zavláží-li je v hrudi posluchačově účinná láska kazatelova.* Proto duchovní správce ve šlechetném smýšlení nezbytně musí se starati i o zevnější věci, aby dovedl vlévatí dary vnitřní.“¹⁾

Podobně — ovšem ve směru opačném — je náboženským vlivům nepříznivo přílišné bohatství. Odtud bolestné Kristovo: „Běda vám bohatým, neboť již máte potěšení své!“²⁾

Dobře praví kniha přísloví: „Chudoby ani bohatství nedávej, uděl mi jen věcí potřebných k živobytí, abych snad nadbytkem všeho nedal se svést, nezapřel Tebe a neřekl: „Kdo jest Hospodin?“ nebo abych nouzí jsa dohnán, nekradl, a nepotupil jméno Boha svého.“³⁾

Vzhledem na tuto spojitost mezi hmotnými poměry existenčními a životem náboženským nemůže býti církev netečna k těmto poměrům a musí míti na zřeteli, by vytvořen byl hospodářský stav takový, by jím její nadpřirozené poslání nebylo mařeno.⁴⁾

Proto musí býti cílem: přestavba společnosti, práva v křesťanském smyslu. Jinak mohou se kněží vyčerpávati v drobné práci spolkové, organizační, charitativní a přece proletariátu, vůbec „mass“, nezískají. „Jestliže se právě, hospodářství a společnost zakládá na zásadách nekřesťanských, pak prospívá naše drobná práce málo“,⁵⁾ ba možná — nic. Aspoň v pozemském smyslu.

¹⁾ S. Gregorius M., *Liber regulae pastoralis*, p. II. c. VII, MPL 77, 41.

²⁾ Luk. 6, 24.

³⁾ Kniha přísloví 30, 8—9.

⁴⁾ Sr. stanovisko jednoho z nejlepších franc. katol. sociologů, H. du Passage: „Církev, pečujíc na prvním místě o definitivní osud duší, je si v svém sociálním učení vědoma toho, kolik na tom záleží, aby život zde na světě našel vhodný rámec, který by mu poskytl ochrany a opory.“ V článku „Pour sortir du Labyrinth“, v *Études*, 1927, t. 191, p. 41.

⁵⁾ Dr. R. Franz ve vídeňském „Der Seelsorger“, 1927, 224.

4. Rozvážné, promyšlené a energické zasahování církve do bolestných potřeb veřejného života může také být *jedním z nejpůsobivějších* — za našich poměrů — *prostředků apologetických*, dokazujících modernímu světu božský původ a božský obsah církve. Je sice nezdravou jednostranností, když někdo chce vidět v církvi jenom činitele sociálního a vážit si jí jen potud, pokud má nebo nemá v té oné zemi sociální význam. I když církev koná nezaplacené služby na nejrozmanitějších polích veřejného života, tato její činnost v oboru pozemském není přece jejím úkolem hlavním, nebo dokonce nejvyšším. Její poslání se týká statků nadpřirozených, absolutně nutných, věčných. Pozemský blahobyt lidstva v rámci *jejího* poslání není sám sobě cílem, nýbrž jen prostředkem k dosažení cílů vyšších. Je proto úplně nesprávné dívat se na církev jen jako na obratnou dělnici pracující v službách civilisace a vůbec jen pozemského blaha lidstva.¹⁾

Na druhé straně však, když se vidí obětavá a úspěšná práce příslušníků církve ve prospěch všech potřebných, tu probouzejí se sympatie k církvi i na takových místech, odkud jinak příznivého stanoviska k církvi nebylo možno čekat. Právem takoví lidé z jakosti ovoce usuzují na povahu stromu. Veliká část lidí je zvyklá dnes hodnotit vše utilitaristicky: takovou máš cenu, kolik dovedeš. Ale pro výsledky ve světě ducha, tedy na poli neviditelném, značná část těchto lidí nemá smyslu. Tak pro mnohého člověka je tato nezištná činnost dítek církve ve prospěch všech sociálně slabých a v službách sociální spravedlnosti nejschůdnější, ba někdy i jedinou přirozenou cestou, jíž se může dostat až do předsíně chrámu nadpřirozeného života. V různých dobách usnadňovaly církvi vládu nad dušemi různé její stránky. Dnes nemohlo by jí více škodit, než kdyby veliká část lidstva viděla, že ty otázky, pro něž ušlechtilí lidé současní ztravují v nadšené horlivosti své nejlepší síly, církev neuznává za hodny svého pohledu a svého zájmu. Když naopak se vidí, že církev nepokrytě to, co je křivda, prohlašuje za křivdu, co je nedostatek, za nedostatek a co je lež, za lež, a že také poctivě a účinně pracuje na odstranění těchto závad, pak úcta k ní roste. Pro mnohého moderního člověka je veliká sociální minu-

¹⁾ Sr. na př. A. Retzbach, Ist das Soziale das Wesen des Christentums? ve mnichovské Soziale Revue, 1928, Oktoberheft, 457—461. A. Steinmann, Jesus und die soziale Frage. Paderborn, 1925, S. 261 ff.

lost církve jednou z nejpůsobivějších apologií. Je povinností příslušníků církve dokázat, že duch Boží — duch spravedlnosti a lásky — ještě stále v plné síle oživuje svatou církev. A jako je povinností, abychom všem cestu k Bohu co nejlépe ukázali, tak by bylo nedostatkem lásky i k Bohu a k duším, kdybychom této slibné cesty, jež může mnohé přivést k němu, nepoužili.

5. Pracovati i prostředky veřejnými na hájení zájmů církve a odpomáhati potřebám katolického lidu i po stránce sociální a hospodářské jest úplně *v duchu dějin církve*. Veliký počet různých řádů řeholních, které tolik udělaly pro posvěcení duší, vznikl jen tak, že zakladatelé chtěli čelit určitým potřebám své doby. Tyto potřeby se měnily. Proto neměly všechny řády ve všech dobách důležitost stejnou. Církev by si nebyla získala těch zásluh o lidstvo, jež fakticky má, kdyby byla šla nevšímavě vedle Lazarů ležících se svými ranami u vrat vedle cesty. Že v duchu těchto tradic hledí církev i prostředky kolektivními pracovati prostředí společenské tak, aby se v něm *náboženskému* životu mohlo dařiti, to jest samozřejmo; toť její nejvlastnější poslání. Že však v svých dějinách nemohla a nemůže jíti netečně ani vedle těch, kdo trpí i pod útrapami *pozemskými*, je samo sebou též patrné každému, kdo si promyslí normy, jež dal své církvi Kristus v podobenství o milosrdném Samaritánu. A nestačí jen individuální křesťanská láska k bližnímu, jež ochotně dává bídnému jednotlivci almužnu; mnohem větší hodnotu má láska kolektivní, z jejíhož zákroku těží nikoliv jen jednotlivci, nýbrž celé skupiny a vrstvy. A je-li veliká již láska kurativní, která hojí zla, kde se již vyskytla, ještě větší cenu má láska preventivní, která působí, aby k utrpení vůbec, nebo aspoň v takové míře nedošlo.

6. Důkladná tato informace o zásadách, jimiž jest veřejný život ovládán, dále o zásadách, jimiž ovládán býti má, a o metodách, jak v něm pracovati, je tím nutnější, protože *dnes stojíme ve vodách vzrůstající laicisace* (sekularisace) veřejného života. Duch křesťanský vypuzen je namnoze ze zákonodárství, z úřadů, ze škol a vůbec z ústavů vzdělávacích, z umění, zvláště dramatického, z tisku, z hnutí odborových a stavovských, ze sociální péče, vůbec z institucí a cest, jimiž společnost vykonává vliv na své příslušníky. A kde ještě zbytky náboženství zjeveného zůstaly, proti těm se pod různými tituly vede bezohledný

vyhlazovací boj. Odkřesťanění společnosti, její humanisace má být provedena s bezohledností třeba krutou. Nanejvýš se ještě — aspoň podle jména — připouští náboženství jakožto věc soukromá.

Ale člověk podléhá silně vlivům svého prostředí. Jen duše mimořádně vyspělé a silné dovedou se ubránit, aby je proud nestrhl s sebou. Veliká většina podlehne. Bezděčně prosáknou myšlenkovým ovzduším, jež je obklopuje, a nic nepozorujíce se přizpůsobí. Odtud ten žalostný zjev, že člověk formálně je ještě příslušníkem křesťanským, ale duch již je křesťanství cele odcizen. A tento vliv je tím nebezpečnější, čím větší je prestiž a moc těch jednotlivců a skupin, jež za laicisujícími akcemi a laicisovanými institucemi stojí.

Kdyby úsilí náboženské hledělo řádně vychovávatí jen jednotlivce a neusilovalo současně s veškerou intenzitou také o pokřesťanění veškerého prostředí, v němž jednotlivec žije, kdyby neusilovalo o to, aby křesťanským duchem znova byly proniknuty i orgány a instituce veřejného života, pak by toto jednostranné úsilí bylo vzhledem na své výsledky téměř bezcenným. A představitelé církve dopustili by se zrady ve svém poslání, jim od Krista svěřeném, aby šli a učili všechny národy, kdyby používali k dosažení cíle prostředků, jejichž neúčinnost je hned předem patrna. Vedle úsilovné snahy o náboženskou výchovu jednotlivce jakožto jednotlivce musí ruku v ruce jítí stejně úsilovná práce o pokřesťanění veřejného života a všech jeho institucí.

A vyžaduje-li to pečlivého studia, aby člověk poznal, jak dosíci, by náboženský život v jednotlivci byl vytvořen a přiváděn k rozvoji, je neméně pečlivého odborného studia potřebí k tomu, aby se poznaly nejlepší cesty, jimiž by mohl býti veřejný život zařízen ve smyslu křesťanském.

II. Poměr mezi činností náboženskou a „veřejnou“ činností katolíků.

Není nemožno stanovití hranice mezi tím, co zveme činností náboženskou v užším smyslu na straně jedné a „veřejnou“ činností katolíků na straně druhé. Jsou sice i akce takové, jež obsahují v sobě rysy z té i oné činnosti, kde akce náboženská přechází v akci „veřejnou“ a naopak. Ale to jsou případy pohraniční. V celku však lze s dostatečnou

určitostí vymezení obor obou těchto skupin akcí i vytknutí jejich rozdíly.

I. 1. Mezi obojí činností je především rozdíl *v cílech*. Cílem činnosti náboženské je, aby Bůh byl uctěn a aby duše byly posvěceny. A sice bezprostředně k těmto dvěma cílům směřuje náboženská práce. Toť účel mše sv., sv. svátostí a svátostin, hlásání evangelia, různých pobožností; ale také různých náboženských bratrstev, kongregací, společností řeholních, spolků čistě náboženských. — Účelem „veřejné“ činnosti katolíků jest vytvoření takové zevnější poměry, upravení zařízení sociální, hospodářská, kulturní, zkrátka upravení veškeré zevnější prostředí, v němž žijeme, tak, aby dobrý náboženský život v něm byl možný. Tato veřejná činnost nevylučuje oněch posledních dvou cílů — slávy Boží a spásy duší —, naopak i ona k nim směřuje jakožto k svým cílům posledním; avšak jako *cíle bližší* má před sebou onu úpravu zevnějších poměrů. Mimo to má značná část těchto snah jako svůj nejbližší cíl odstranění na př. bídu, nevědomost, sociální nespravedlnost i jiná zla individuální a sociální, takže pracuje v oboru čistě světském.

2. Rozdíl mezi obojí činností je dále *v prostředcích*, jimiž se snaží dospět k svému cíli. Činnost náboženská používá prostředků a cest vytčených jí buď Kristem samým anebo církví: mše sv., svátostí, svátostin, pobožností, poučování s kazatelnou i ve škole, discipliny církevní, jejímž nejúplnějším výrazem je Codex Juris Canonici. Činnost „veřejná“ pracuje tiskem, spolky, kongresy, organizací v rámci národním i mezinárodním, knihovnamí, poradnami právními a sociálními i kulturními, školstvím katolickým, ústavy charitativními všeho druhu.

3. Liší se co do ustálenosti. Činnost náboženská sledujíc neměnitelné cíle slávy Boží a spasení duší, zůstává v podstatě stále táž: táž a neměnitelná je podstata mše sv., v podstatě tytéž zůstávají svátosti, učení víry a mravů, v podstatě táž zůstává správa církve a její hierarchické zřízení; táž zůstává podstatná myšlenka života řeholního, ba, některé řády po dlouhá staletí již si zachovávají nejen základní páteř řehole, nýbrž věrně podržují mnohé z nich i největší část podružných jednotlivostí, jak je do stanov pojali před věky jejich zakladatelé. — Naproti tomu „veřejná“ činnost katolíků navazuje na trvající poměry. Ty

však se mění od doby k době a od národa k národu. Proto také musí se měnit i prostředky od doby k době a od národa k národu. Co při této veřejné činnosti katolíků pro jeden národ vzhledem na jeho národní charakter, na jeho historický vývoj, na jeho poměry hospodářské a politické, na jeho úroveň kulturní je přiměřené, mohlo by býti, kdyby to bylo bezmyšlenkovitě kopírováno jiným národem s jinými předpoklady, pro časný i věčný život tohoto národa brzdou, ne-li přímo hrobem. Zrovna tak formy prostředků veřejného působení, které se dnes osvědčují znamenitě, změní-li se životní podmínky národa, mohou se státi osudným přežitkem, jenž pro vnitřní ani vnější rozmach katolicství není pomocí, nýbrž okovy. Jsou tedy metody a prostředky „veřejné“ činnosti katolíků mnohem proměnlivější než metody života náboženského. To platí zvláště o dobách, které jsou plny reformního, anebo dokonce revolučního kvašení, jako je doba naše.

4. Jest rozdíl v *osobnostech*, které vedou hnutí. Kdežto v životě náboženském je řízení v rukou hierarchie ustanovené jménem Božím od církve, „veřejná“ činnost katolíků má býti raději v rukou laiků, kteří sice jsou někdy též od vrchnosti církevní — viz na př. katolickou akci v Itálii — ustanoveni, kteří však obyčejně přece bývají autonomně zvoleni příslušnými organisacemi, ve všech však případech mají v celku větší nezávislost na církevní vrchnosti než na př. kněží ve věcech duchovní správy na svých biskupech.

5. Jest rozdíl konečně i co do *místa*, v němž se činnost vykonává. Při činnosti náboženské je to především kostel. Při činnosti veřejné především místnost spolková, ale též tiskárna, tělocvična, divadlo, škola a pod. — — —

II. Tím nikterak nemá býti řečeno, že by obory činnosti veřejné a náboženské na sobě nezávisely. Jako zdravý les není možný, nejsou-li zdravé stromy, z nichž tento les pozůstává, tak není myslitelné prostředí katolicky zdravé, není-li zdravého náboženského života aspoň ve velké části jeho příslušníků. Naopak jako v ovzduší otráveném a v počasí velmi nepříznivém není myslitelná bujná normální vegetace, protože vše zakrňuje a je ničeno počasím tak zhoubným, i kdyby byla půda sebe lépe obdělána a zaseto símě nejvybranější, zrovna tak zakrňuje i život náboženský, je-li huben mrazy, stálými dešti a krupo-

bitím prostředí nábožensky zhoubného. „Doněvadž se rozmnožila nepravost, vychladne láska mnohých“, řekl sám Kristus Pán.¹⁾ Naopak, je-li půda dobrá a počasí velmi vhodné, jak velikou úrodu vydá i símě jinak jen prostřední! A tak obojí tento obor se podmiňuje navzájem.

III. V jakém smyslu musí církev zasahovati do politiky.

1. *Pro přesnější vymezení pojmu „politika“.*

Co jest politikou a co již politikou není?

Ta otázka není otázka čistě teoretická. Nejednen ze čtenářů, který církevní zákonodárství sleduje jen povrchně, mívá dojem, že je tam jistý rozpor: hned že se tam ostře upozorňuje, že se náboženství nesmí směřovati s politikou, hned zase, že se tam doporučují s důrazem kroky, jež přece jsou rázu — v očích onoho pozorovatele — vyloženě politického. —

Nedorozumění vzniká tím, že slovo „politika“ se nebere vždy v témž smyslu.

a) Politikou, jak o ní mluví dokumenty papežské, rozumí se akce, která uplatňováním vlivu na voličstvo, na orgány zákonodárné neb správní, chce prosaditi v životě státním cíle, jež se samy o sobě náboženství nutně nedotýkají: má-li býti vládní forma monarchistická či demokratická, má-li býti v konstitučním státě hlasovací právo všeobecné rovné či všeobecné plurální, má-li býti přiznáno ženám totéž právo hlasovací jako mužům či s jistým omezením, má-li ve státě býti zavedena soustava dvou komor zákonodárných či jen jediné, jak dalece se má menším státním celkům — zemím, městům, obcím vůbec — přiznati samospráva atd. Politikou rozumí se zde dále i úsilí organisované skupiny — řekněme: strany —, úsilí o to, aby se sama domohla moci a vlivných míst ve státě a pokud možná, zeslabila nebo aspoň v šachu držela politické strany druhé; v tomto smyslu „politika“ má často příchut' intrikánství, manevrování, násilnictví, nevybíravosti v prostředcích. Politikou se též rozumí úsilí nějaké osobnosti, aby se za pomoci své strany zmocnila rozhodujícího vlivu ve státě, a to ať již z důvodů vlasteneckých nebo z pohnutí ctižádostivých, zištných nebo že prahne po moci.²⁾

¹⁾ Matouš 24, 12.

²⁾ Nejlepší vymezení pojmu politiky, tak jak my ho pro své účely potřebujeme, má Honnay, Les Cercles Sociaux, Louvain 1926, 276 n.

b) Jsou však otázky, které sice též bývají zařazovány mezi otázky čistě politické, které však se týkají buď přímo nebo nepřímo náboženství a které tedy již nejsou ponechány v takové míře volné úvaze občanů, nýbrž kde musí mluvit i církve jako Bohem ustanovená představitelka zájmů náboženských. Vezměme na př. otázku školskou. Stát zde má nesporná práva. Má právo žádati, aby všem dětem se dostalo vzdělání přiměřeného a má právo se o tom přesvědčiti, protože jisté vzdělání obyvatelstva je nutným předpokladem obecného blaha, jehož je stát strážcem od Boha ustanoveným. Ale bylo by uchvatitelstvím, kdyby stát strhl na sebe veškeren vliv na školy a pracoval tam proti církvi. Když by zde církve a její členové práv Božích a církevních na výchovu hájili, kdyby jich hájili i prostředky politickými, to již by nebyla politika čistá, protože zde neběží o cíl, jež lidé mají právo si vyvolit nebo nevyvolit, nýbrž o cíl, jenž je nutností uloženu Bohem; tedy cíl, o jehož dosažení katolíci usilovati jsou povinni, ať již ta neb ona politická strana zde existuje nebo neexistuje; tato strana může snad býti lepším nástrojem, aby se k cíli dospělo, není však jediné možnou cestou k němu; ba často nebude ani cestou nejspolehlivější: vliv politické strany, vydaný nebezpečnému houpání následkem nesčíslných okolností zevnějších i vnitřních, je něčím příliš nejistým, než aby mu bez obav mohla býti svěřena zcela odpovědnost za věci, na nichž závisí věčná spása tisíců; politická strana nevidí často takovýchto záležitostí v plné jejich zjevené pravdě a v pravém jejich obraze, nýbrž v obraze, jaký se jí jeví, když paprsky prošly skleněným hranolem zájmů strany a osob a tam se i lomily; značná část lidí, ve straně této neorganizovaných, a přece katolíků, by viděla v oné záležitosti nikoli věc týkající se Boha a duší, nýbrž politické heslo jedné strany, a proto by se k ní chovala s nedůvěrou a snad přímo s odporem.¹⁾

Tím nechci říci, že by se nemělo pro hájení takových náboženských potřeb používat *také* prostředků politických; všech dovolených prostředků ve věcech tak velkých musí býti využito do krajností; dále je zřejmo, že je velmi účelné, když je zde strana, která v takových

¹⁾ Viz k tomuto bodu zvláště překrásnou přednášku ředitele Osservatore Romano, hr. dr. dalla Torre „I Cattolici e le associazioni cattoliche“ na neapolském kongresu sociálním katolíků italských 1925. „Principi e Direttive“, Milano 1926, zvl. 236 nn.

otázkách vezme iniciativu a tím ulehčí rozhodnutí váhavým lidem ve stranách jiných, pokud jsou v podstatě dobří a pokud jsou katolíky. Chci však především říci, že nejbezpečnější oporou těchto snah, pokud běží o veřejnou činnost mimokostelní, nejsou organizace politické, nýbrž nepolitické, a sice takové, které nejsou leda druhým jménem pro organizaci politickou, nýbrž kde mezi organizací politickou a kulturní je vedena určitá a také každému průměrnému občanu patrná rozhraničovací čára.

Které však jsou to předměty — rázu náboženského a mravního, — jež katolíci bez ohledu na svou příslušnost stranickou jsou ve svědomí vázáni ve veřejném životě i za těžkých obětí hmotných chrániti? Jež tedy zastávají i ve veřejném životě má svatosvatou povinnost i kněz, a to i takový, který praví, že s politikou nechce nic mít?

Nepravím, že zde vypočítám tyto předměty v míře vyčerpávající. Myslím však, že zde uvádím aspoň nejdůležitější všechny: Katolický ráz školy, a to nikoli jen obecné. Svátost a nedotknutelnost přirozených práv rodiny a zvláště nerozvižitelnost svazu manželského. Nezadatelná práva Kristova ve státě a v jednotlivých institucích sociálních a politických. Práva církve ve státě, daná jí božským ustanovením. Boj proti nemravnosti. Boj proti laicismu. Víťezství křesťanských myšlenek sociální spravedlnosti, hlavně v otázce práce a mzdy, v úsilí o zlepšení poměrů v jednotlivých stavech a zvláště o to, aby, jak píše Pius X., „byly usušeny slzy trpících“, a o odstranění zákonů a nařízení přičících se spravedlnosti.¹⁾

Velmi zřetelně v té věci promluvil papež Pius XI. v konsistoriální alokuci 20. prosince 1926. Slova ta byla sice pronesena na prvním místě o Francii; ale hodí se docela dobře i na katolíky ostatní: „Není výhodné pro naše drahé syny ve Francii, aby zůstávali dále rozdělení a v rozporech mezi sebou z důvodů čistě politických; není to výhodné ani pro ně, ani pro stát, ani pro náboženství; naopak bude pro všechny a pro všechno výhodno v nejvyšší míře, aby se všichni zcela sjednotili na půdě náboženské, totiž na obranu božských práv církve, křesťanského manželství, rodiny, výchovy dětí a mládeže, zkrátka všech posvátných svobod, jež jsou základem státu; a takto sjednoceni, ať lidovými manifestacemi čím dál tím četnějšími a účinnějšími, propagováním zdravé nauky náboženské a sociální, apoštolátem lásky ať stavějí do popředí čisté pojmy oné mnohotvárné svobody, o níž jsme se zmínili, a ať všeobecně budí stále živější touhu po ní, aby se jí jednou občané za jasného vědomí svých práv účinně dovolávali a domáhali. Aby k této

¹⁾ Viz k tomuto bodu zvl. enc. Pia X. „Il fermo proposito“, Actes II., zvl. str. 93, 94, pak publikaci L. Picard, L' Action Catholique, Paris 1927, str. 19.

jednotě požehnaně došlo, to jest i žhavým přáním našeho srdce i naší vroucí každodenní modlitbou k Dárci všeho dobra. Nicméně ať si každý podrží svobodu volby politických ideálů a programů, jen když nejsou v rozporu se zákony a ustanoveními Božími.“¹⁾

2. Proč nutno rozlišovati činnost politickou a náboženskou?

Při všem významu, jejž může míti politika pro náboženství, nutno přece obě věci velmi přesně rozlišovati. Ztotožňovati je znamenalo by osud křesťanství v té oné zemi činiti závislým jen na lidech a odnímání pak možnost rozhodného slova tomu a těm, jež Kristus ustanovil reprezentanty zájmů nadpřirozených; znamenalo by uvaliti na církev odpovědnost za všechny politické chyby, jichž ona politická strana se dopustí — a která politická strana se jich nikdy nedopustí? — na bedra církve; znamenalo by, že by osud církve v onom státě byl tak vratký, jak vratcí jsou lidé, již onu politickou stranu tvoří — a kteří lidé a která politická strana jako taková není vydána obyčejnému průběhu lidských věcí: vznik, vlnovka stoupání a klesání, zánik?

Ku podivu: i ten papež, jenž tolikrát a tak důrazně připomínal katolíkům, že musí pro upevnění náboženství horlivě používat i přirozených prostředků politiky, ten mnohokrát s největším důrazem žádal, ať se jen nikdy katolíci neopovážejí tyto dva obory pokládati za totožné. Již r. 1882 psal: „Záleží na tom, aby náboženství a politika, jako jsou od sebe rozdílny svým ustanovením a svou povahou, tak aby byly od sebe rozlišovány i v mínění a v úsudcích lidí; neboť ať si je tento obor občanských záležitostí sebe úctyhodnější a sebe důležitější, běžeme-li jej v úvahu sám o sobě, přece nepřekročuje hranic života pozemského. Naopak, náboženství, zrozené z Boha a uvádějící ve vztah k Bohu všechny věci, se povznáší výše a dotýká se nebes. To, co náboženství chce a čeho se dožaduje, to jest zdůrazňovati duši, jež je nejvznešenější součástí člověka, poznání a lásku Boží, a vésti bezpečně veškeré pokolení lidské k městu budoucímu, jež hledáme. Toť je důvodem, proč je spravedливо, abychom pokládali za něco vyššího náboženství a vše, co je k němu zvláště připoutáno. Z toho plyne, že náboženství, jsouc statkem nejvyšším, musí zůstatí netknutým v pestré rozmanitosti a měnlivosti záležitostí lidských, ano i při změnách států, neboť náboženství obepíná všechny doby a místa. Je tedy nutno, by lidé stran protivných, jinak rozdělení, svorně se shodovali v tom, že náboženství má býti ve státě chráněno.“²⁾

V encyklice *Sapientiae christianae* z ledna 1890 mluví Lev XIII. o tom, že křesťanské politické strany zápasíce mezi sebou nesmějí si připisovati monopolu náboženství; a kde se jedná o obranu náboženství, tam že mezi křesťanskými stranami musí umlknouti veškeren svár. A zvláště zajímavé je zde místo: „Protože církev je společností nejenom

¹⁾ Pius XI., konsis. alokuce 20. XII. 1926, *Acta Apostolicae Sedis*, 1926 (v. XVIII.), p. 516.

²⁾ Lev XIII., enc. *Cum multum*, *Lettres* VII, 48.

dokonalou, nýbrž i vyšší než kterákoli společnost lidská, brání se právem i úřadem svým velmi proti tomu, aby nadržovala stranám a sloužila proměnlivým fázím politického stavu. Z podobného důvodu, jsouc nejen strážkyní práva svého, ale úzkostlivě šetříc i práva jiných, domnívá se církev, že musí zůstatí indiferentní v otázce vládní formy státní, v otázce, jakými zařízeními se mají spravovati občanské záležitosti křesťanských národů: z různých forem státních uzná každou, jen když je zajištěno náboženství a mravnost. Tímto příkladem se má řídití smýšlení a jednání jednotlivých křesťanů. Není o tom pochybnosti, že v politice je dobře možno jisté čestné zápolení, když totiž při zábezpečenosti pravdy a spravedlnosti se zápasí o to, by pronikly názory, které patrně lépe než jiné mohou prospěti obecnému blahu. Ale chtějí církev stáhnouti do stranictví nebo chtějí z ní dokonce učiniti spojence na poražení těch, s nimiž se zápasí, to dovedou jen lidé, kteří náboženství nezřízeně zneužívají.“¹⁾

Ještě rozhodněji psal též papež biskupům španělským r. 1894: „Nikdy nesmíte dáti souhlas k tomu, aby zájmy náboženské se propletaly s diskusemi politickými, protože tyto zájmy jsou vyšší než vše, jako nebe vyniká nad zemí. Proto opravdu přísného pokárání zasluhují ti, kdo v zájmu jednotlivých skupin a aby dosáhli některého politického cíle, ať již je jakýkoli, používají za důvod katolického jména a zneužívají náboženských citů lidu.“²⁾

Několik dokladů, jak je nebezpečno příliš ztotožňovati náboženství s politickou stranou.

Velmi silně se exponoval politicky klérus v Rakousku. Po nešťastných volbách do sněmovny říšské v dubnu 1927 psal benediktin P. V. Silva-Tarouca: „Volební výsledek z 24. dubna znamená porážku politické pastorační metody. Nikoliv sice teoreticky, ale prakticky identifikovali lidé katolickou církev se stranou křesťansko-sociální; tato strana však si zadala tak, že lidé, k tomu ještě všemi prostředky poštvání od protivníků, nemohli se za křesťansko-sociální stranu nebo dokonce za jednotnou kandidátní listinu postavití s nadšením. Kněží se však namnoze tak zasazovali za stranu a za kandidátní listinu, že lidé proti katolické církvi byli zrovna tak plni hořkosti jako proti politické straně.“³⁾

Městský farář z vídeňských Favoritů Dr. Hinner: „Jistý zahraniční biskup kdysi mi pravil: ‚Katolické hnutí ve Vídni je přesprávil zpolitizováno...‘ Všude stojí jen politici, často i takoví, kteří jsou křesťansko-sociální jen podle jména, v katolickém životě na prvním místě. Ničemností, které se v poslední době v politice vyskytovaly i u křesťanských sociálů, se snadno připisují na účet církve.“⁴⁾

Jeden z nejznámějších mladších pracovníků, vídeňský profesor Dr. M. Pfliegler: „I když my, kněží de jure, máme právo na politické stánovisko, tož je jisto, že je jedním z nejdůležitějších pastoračních požadavků doby, abychom se omezili na práci pastorační. Panuje hluboká nedůvěra vůči knězi a socialistům se zdá, arci neprávem, že nic není častějšího, než zneužívání kazatelny k politickým agitacím. K tomuto názoru, který nás jako kněží olupuje o veškerou důvěru, nesmíme dávatí podnět. Proto výzva jistého kněžského listu, abychom agitovali s kazatelny, uškodila daleko více, než si můžeme mysliti. To vyhání lidi, kteří

¹⁾ Lev XIII., enc. Sapiientiae christianae, Lettres II., 282.

²⁾ List k biskupům španělským z 10. prosince 1894, Lettres IV., 181.

³⁾ P. V. Graf Silva-Tarouca, Zehn Minuten vor zwölf-Gott sei Dank, v Schönerer Zukunft, II. Jgg. 1927, S. 772.

⁴⁾ Dr. H. Hinner, Die grosse Frage, v Der Seelsorger, 3. Jgg. 1927, 231.

myslí, že podle svého přesvědčení socialisticky voliti musí, ale přece chtějí zůstatí církvi věrni, z našich kostelů a v náručí Volné myšlenky. Čím více se snažíme o to, abychom politický vliv církve udrželi *takovými* prostředky, tím více bude klesatí *pastorační* vliv církve a tím také mnohem důkladněji a jistěji, než by jinak klesal, bude klesatí i politický vliv. Katolická politika, má-li trvatí dlouhou dobu, může vyjítí jen z lidu smýšlejícího katolicky a žijícího z víry. Nešťastným směřováním politiky a náboženství bude věřících stále ubývatí. Tím však sám sebou bude upadatí i politický vliv katolíků.“¹⁾

3. Mohou si býti politická činnost a veřejná činnost náboženská i vzájemným doplněním a podporou?

Ředitel Katolické unie lidové ve Vídni, msgr. Fried pronesl o té věci názory tak promyšlené, že římský l'Osservatore je podrobně a s projevem souhlasu reprodukoval. Mají platnost všeobecnou.

„Politická strana již svou povahou je k tomu vedena, aby prováděla svou činnost veřejně a proto vždy bude vystavena kritice. Kdo by dnes chtěl vytvořití novou stranu, vystavil by se téměř osudu. Nová strana snad bude se držetí po nějakou dobu, a pak zmizí; nebo — bude-li mítí úspěch trvalejší — bude musítí z oposice, v níž je velmi snadno s velikým gestem hlásatí nejčistší principy, přejítí k uskutečňování svých ideí: bude musítí na sebe vzítí správu a odpovědnost v obcích, zemích, ve státu. Protože nejsou všichni příslušníci stejně ukázněni, brzo se vyskytnou nespokojenci i nepřátelé v řadě zklamanych. Rej kritik a výtek začne znova a bude se opakovatí námět založití novou stranu. Od takového, stále se dokola točícího víru nelze očekávatí dobrého nic. — Všimněme si cílů katolického hnutí, a cílů politické strany. V katolickém hnutí, vedeném církví a duchovními správci, se vychovávají svědomí, charaktery; podávají se základní katolické nauky a jejich praktické uskutečňování ve veřejném životě; z toho vyplývá úloha vychovávatí národ v souhlase s těmito naukami. — To nepatří k úkolům politické strany. Ta zase má povinnost našim zásadám zjednávatí respekt ve veřejných institucích, v zákonodárství, ve správě; pokud je to možno.

Zřídka je nějaká politická strana s to, aby neobmezeně mohla jednatí dle své vůle. Strana katolických mužů, která by měla neobmezenou moc, musila by uvádětí v život katolické principy bez výhrad a ve všech případech. Zpra-

¹⁾ Dr. M. Pfliegler, 'Wie fangen wir an'. V Der Seelsorger, 3. Jgg., 1927; (Wien) 238, 239.

vidla však prou se o moc strany různých tendencí filosofických a sociálních, a tu, na poli uskutečňování, nastupuje hra sil. Čím četnější budou naši zástupci a čím větší vliv budou mít, v tím hojnější míře budou moci prosadit naše zásady a zjednat jim respekt.

Položme si otázku, kdo bude musit patřit ke hnutí katolickému a kdo se bude musit obírat politikou. — Ke katolickému hnutí musejí náležet všichni katolíci, při nejmenším tím, že se připojí k našim sdružením a organizacím; k němu musejí patřit i mužové, kteří nás zastupují v životě politickém. Všichni katolíci mají povinnost odbírat a podporovat katolický tisk. Na místech vedoucích budou spolupracovat kněží i laici; zpravidla však nebudou vhodní pro tyto úkoly reprezentanti političtí, kteří mají již dost práce, chtějí-li dobře učinit zadost svému speciálnímu úkolu. I ke straně politické musejí náležet všichni katolíci; v době voleb všichni mají odevzdat svůj hlas v souhlase s křesťanskou povinností a mají k tomu vybízet a získávat i jiné. Na všechna důležitá místa veřejného života máme se snažit prosadit lidi, v něž máme důvěru. Když se nám podaří dostat je na podobná místa, nesmíme je pokládat za katolíky druhého řádu nebo postavit se do oposice proti nim. Jako jsou rozděleny a dobře od sebe rozlišeny úkoly, tak mají být dobře rozhraněny i funkce mezi vedoucími hlavami obojího proudu. Budeme musit pracovat bok po boku, bez řevnění a žárlivosti, bez zasahování si do kompetence, dobře se navzájem informující a vynakládající, každý na svém místě, všechny své energie na dosažení společného cíle.

Katolíci musejí si opatřovat informace o činnosti své politické strany, ne pouze, aby si zachovali vliv, nýbrž i aby mohli získávat straně co možno nejvíce nových členů. Politici se své strany mají vybízet své stoupence, aby se postavili do služeb Katolické akce. Politické zápasů budou se točit kolem problémů nejvyšší hodnoty náboženské a mravní: škola, rodina, dělnická otázka; doby budou pro nás stále smutnější, nedosáhneme-li většího politického vlivu; nesmíme tedy politikům dělat obtíže; ani oni jich nesmějí dělat nám; jinak prohráme a budeme si musit dělat těžké výčitky. Dnes má obojí směr otevřenou cestu, aby se ubíral k cíli, každý svou cestou. Katolická akce a politický život se mají doplňovat, udr-

žovati se a posilovati se navzájem; prospěch z toho bude míti lid a naše katolická víra“¹⁾)

4. *Podléhá veškerá veřejná působnost katolíků autoritě církevní?* Vždyť mnohým se líbí zásada: Dobře, v kostele, v životě soukromém, v mém poměru k Bohu, má církevní vrchnost mi co poroučeti. Ale jakožto občan, ve věcech politických, hospodářských, sociálních, kulturních, jsem volný; tam rozhoduje jedině můj úsudek. Těm věcem mohu rozuměti jen já, když v tom žiji. Tam musím míti autonomii. V tom ohledu jsem emancipován od vlivů církevních. —

Názor zcela nesprávný. „Je povinností všech katolíků, a to povinností, jež musí býti svatě a nedotknutelně zachovávána v životě jak soukromém, tak společném a veřejném, aby pevně třímali a neohroženě zachovávali zásady křesťanské pravdy... *Cokoliv totiž koná křesťan, i když je to v řádu věcí pozemských, není mu dovoleno zanedbávati statků nadpřirozených*, naopak je potřeba, aby k nejvyššímu dobru, jakožto k poslednímu cíli podle příkazů křesťanské moudrosti *směřoval ve všem: všecky však skutky jeho, pokud jsou s hlediska mravního dobré nebo zlé, to jest, pokud se s právem přirozeným a Božským shodují nebo rozcházejí, podléhají soudu a pravomoci církve.*“²⁾) O nějaké naprosté autonomii v životě veřejném vůči Bohu nemůže tedy býti ani řeči.

Jest však závislost na církevní vrchnosti dvojí. Předně *přímá*. V tom případě vrchnost stanoví nejen cíle poslední, vzdálené, nýbrž i cíle podružné a blízké, schvaluje statuty, jmenuje místní a obvodové představené, kteří pak jejím jménem vykonávají své funkce, kontroluje veškerou činnost spolkovou. Tak kněží, vykonávající úřad kněžský, učitelský a pastýřský v církvi, jsou v přímé závislosti na autoritě církevní.

Ale je také závislost *nepřímá*. Při ní představenému věc sama, o níž jde, vlastně nepodléhá. Ale jsou v ní prvky, o nichž rozhodovati plně přísluší představenému. Tak na př. zda se vládne v některém státu tak nebo onak, zda tam mají zemědělská neb průmyslová cla, zda si tam zavádějí sociální pojištění ve slohu centralistickém nebo

¹⁾ Msgr. Fried, v l' Osservatore Romano, n. 242, 17. oct. 1928.

²⁾ Pius X., enc. Singulari quadam, Actes, VII., 273. — Podrobně tento důkaz podán v A. Straub, De Ecclesia Christi, Oeniponte, 1912, t. II., 496 nn.

autonomistickém, zda školství mají organisováno tak nebo tak, to vše se církve netýká: to jsou věci týkající se pozemského blaha, a pečovatí o to má podle vůle Boží stát. Církev však má zájem na tom, a musí bdíti nad tím, aby v těchto zákonech byly zachovány normy mravnosti, protože těch ona je strážcem. — A tak vůbec má církev na životě veřejném, běží-li o věci časné, zájem jen potud, pokud v nich zároveň běží též o věci týkající se posledního cíle, mravnosti, práv církve a vůbec záležitostí, jež patří k poslání církve. Jinak však takové organisace a snahy, zabývající se věcmi časnými — politickými, hospodářskými, sociálními, kulturními — do její kompetence nepatří: ponechává jednotlivcům a společnostem, aby si stanovy vytvořili a stanovili konkrétní cíle dle vlastních názorů, aby si do předsednictva vyslali, koho chtějí, jejich činnosti svými orgány nekontroluje, v metodách ponechává volnou ruku. Ale ovšem odmítá také odpovědnost za tyto korporace, protože vše, co konají, konají jménem svým vlastním, nikoli jménem jejím.¹⁾

Nemůže býti nejmenší pochybnosti o tom, že církvi náleží *přímá* moc nad veřejným životem katolíků, pokud při něm běží o záležitosti, které patří k vlastnímu úkolu církve. Církev dostala právo i povinnosti vykonávatí trojí úřad Kristův, a co zapadá do tohoto trojího oboru, padá do pravomoci její: žádná „katolická“ organisace, žádná „katolická“ politická strana nemá práva ujednávat na svou vlastní pěst závazné normy; a když by si osobovala právo činiti koncese v otázce náboženské výchovy, ať dětí nebo mládeže dorůstající, kdyby rozhodovala o církevním jmění, vůbec o čemkoli, co církev pojímá jako svůj obor, na př. zařazujíc tuto záležitost do církevního zákoníku, pak by taková organisace usurpovala si práva, která Bůh dal církvi. I politická strana nebo nějaká politická organisace může hájiti práv církve, má dokonce svatosvatou povinnost tak činiti; ale musí k tomu míti poslání od církve; musí si býti stále vědoma, že jedná zde jako delegovaná a že smí ujednávatí jen v mezích, které jí církevní autoritou výslovně neb mlčky stanoveny. Jen v případě, že by bylo *periculum in mora*, že by odklad byl pohromou pro církev, tu mohla by ona organisace

¹⁾ Pro podrobnější vymezení pojmu: moc nepřímá, viz Straub, *De Ecclesia Christi*, t. II., 497 a zvl. 498, Civardi, *Manuale di Azione Cattolica*, I., 175—178.

jednati, ale zase ne na vlastní pěst, nýbrž pokud by mohla rozumně předpokládati souhlas církevní autority.

Proto na př. odtrhávání organizační mládeže od přímého vlivu církevní vrchnosti — ježto účelem těchto organizačních je v první řadě výchova mládeže pro budoucí život, a výchova je pole církevní — je něčím proticírkevním a něčím, co se ostatně samo sebou dříve nebo později mstí.

Dva texty na potvrzení správnosti tohoto stanoviska. Pius X. v encyklice o lidové činnosti k biskupům italským: „Všecka díla a organizace, jež směřují přímo k podpoře duchovního a pastýřského úřadu církve a jež tedy si stanoví cíl náboženský, týkající se přímo blaha duší, mají býti podřízeny ve všech svých jednotlivostech autoritě církevní a tudíž zrovna tak i autoritě biskupů, ustanovených od Ducha sv., aby řídili církev Boží v biskupstvích, jež jim byla přidělena.“¹⁾ Jménem Pia XI. psal jeho státní sekretář kardinál Gasparri: „Doněvadž činnost organizovaných katolíků, pokud jest účastí laiků na vlastním poslání církve, není akcí politickou, nýbrž náboženskou, není direktivní v řádu theoretickém, nýbrž výkonnou v řádu praktickém, je nutno, aby různé formy takové činnosti nalézaly v církevní hierarchii svůj střed, jemuž se musí podříditi. Proto je činnost rad farních, diecézních a rady ústřední pod přímou závislostí na církevní autoritě.“²⁾

Církvi však přísluší právo zasahovati i do jiných oborů veřejné působnosti katolíků. Tak do politiky. Jsou sice námitky proti tomu, a to jak se strany lidí prostých, tak se strany vědy. Stoupenci moderní politické vědy dovoňávají se zvláště svého dogmatu o suverenitě státu: z toho vyvozují, že církev do státního života vůbec nemá co mluvit. Lidé prostí zase se vymlouvají: v kostele se knězi podrobují, ale jak pracují o uspořádání státu, do toho mi církev nemá co mluvit. A také mezi katolíky-politiky vyskytují se někdy lidé, kteří s velikým důrazem opakují: Do naší práce politické nikdo nemá práva nám mluvit, ani biskupové ani papež. —

Přímé moci na politické otázky církev nemá. Bůh ustanovil světskou společnost, stát, aby se starala o pozemské blaho. Smí tedy tato společnost používatí všech přirozených prostředků, jimiž je možno k opravdovému časnému blahu dospěti. Když tedy i katolíci politicky se organizují, stanoví si program pracovní, stanoví si cesty, jimiž za svými cíli půjdou, vyvolí si za sebe předsednictvo — na to na vše mají právo, a církev jim do toho zasahovati nebude, nebude jim předepisovati politického programu,

¹⁾ Pius X., enc. *Il fermo*, Actes II., 100, 101.

²⁾ List kard. Gasparriho ze 2. X. 1923, jímž schváleny stanovy it. katol. akce, uveřejněný ve *Statuti della Azione Cattolica Italiana*, 1923, p. 2.

ani koho mají do předsednictva voliti. Ale všechna jejich činnost se musí pohybovat v rámci křesťanské morálky. V těchto mezích je udržovat, třeba i prostředky donucovacími, má církev právo. A zrovna tak, kdykoliv se v životě zákonodárném nebo správním vyskytnou pokusy zkrátit nějak práva církve, tu v takových smíšených záležitostech je svatou povinností církve neohroženě promluvit, i když by její slovo takto bylo zásahem na pole politické.

Jasně tuto zásadu vyslovil papež Pius XI. v své promluvě ke katolickým akademikům italským: „Když se politika dotýká oltáře, tu náboženství a církev a papež, jenž je reprezentuje, mají nejen právo, nýbrž i povinnost dáti pokyny a směrnice, které katolíci mají právo žádati a povinnost zachovávat.“¹⁾ Již předtím též papež psal: „I když církev pokládá za nemístné, aby se vměšovala do záležitostí pozemských a čistě politických, tož přece na základě práva, které jí náleží, domáhá se toho, aby si z toho občanská moc nevyvozovala záminku buď nějak dělati překážku oněm vyšším statkům, v nichž záleží spása lidí, nebo usilovati nespravedlivými zákony a předpisy o škodu nebo o zhoubu, nebo otrástit božským zřízením církve samé nebo konečně šlapati posvátná práva Boží v občanské společnosti.“²⁾

Velmi výrazně tuto myšlenku vyslovil papež Pius X. Již výše jsem řekl, že při sociální práci katolíků v oborech zapadajících do vlastního poslání církve hájí přímou závislost této akce na církvi. Ale pokračuje: „I jiné směry činnosti, které, jak jsme řekli, byly podniknuty na prvním místě, aby byla znovu vybudována a podporována v rozvoji v Kristu opravdová civilisace křesťanská, a které tvoří... katolickou akci, nesmějí býti nikterak pokládány za nezávislé na radě a na vrchním řízení církevní autority, a to tím více, protože všechny se mají přizpůsobiti zásadám učení křesťanského a morálky křesťanské; tím méně je možno představit si je v opozici více nebo méně otevřené vůči téže autoritě. — Je jisto, že takové organizace, ježto jejich povaha je danou skutečností, mají se pohybovat s volností jim náležitou, poněvadž na ně na samy padá odpovědnost za jejich akci, zvláště v záležitostech časných a hospodářských a ve věcech života veřejného, ať již správního nebo politického, kteréžto všechny věci jsou úřadu čistě duchovnímu cizí. Avšak poněvadž katolíci nosí stále korouhev Kristovu, nosí již tím korouhev církve; je tedy rozumné, že ji dostávají z rukou církve, že církev bdí nad tím, aby její čest zůstávala stále bez poskvrny a aby se katolíci jakožto účeliví a vroucně oddaní synové podřizovali rozhodnutím této mateřské bdělosti.“³⁾

Nauka Lva XIII. je táž jako jiných papežů. Na př. v jedné ze svých nejznámějších encyklik praví: „Církvi musí na tom záležeti, jaké zákony jsou ve státech, nikoliv pokud se týkají státu, nýbrž poněvadž někdy přestupují a napadají práva církve. Ba dokonce církvi je Bohem někdy vykázán úkol klásti odpor, kdyby někdy státní řád byl náboženství zhoubný, a usilovně o to pracovati, aby do zákonů a do zařízení lidových vnikla ctnost a evangelia.“⁴⁾

¹⁾ Pius XI., cituje Civardi, Manuale di Azione Cattolica, I., 188.

²⁾ Pius XI., enc. Ubi arcano, Herderovo vyd. 54.

³⁾ Pius X., enc. Il fermo, Actes II., 101.

⁴⁾ Lev XIII., enc. Sapientiae christianae, Lettres II., 284.

Tato nepřímá závislost na církevní autoritě platí i pro obor veřejné činnosti hospodářské. Až podrážděně sice namítají zástupcové nejrozmanitějších odborových organizací: To je přece nemožné, aby nám do našich hospodářských snah a prací, do našich odborových požadavků mluvila církev; aby nám určovala, zda my, organisovaní dělníci máme se domáhati osmihodinové pracovní doby, či sedmihodinové; zda my organisovaní rolníci máme mléko dodávat za tu cenu či za onu, zda my organisovaní obchodní příručí máme žádati, by se obchody zavíraly již o půl šesté či až o šest; zda my zkartelovaní průmyslníci v železářství smíme či nesmíme zdraziti své výrobky; má-li se provésti pozemková reforma, a kterak.

A zase — jako při politice — opakují: jednotlivým skupinám je ponechána i na tomto poli skutečně dalekosáhlá volnost. Ale při vší své volnosti musejí svědomitě zachovávat předpisy křesťanské spravedlnosti sociální a lásky, tedy předpisy mravouky. Souditi však o otázkách mravoučných, toť nade všechnu pochybnost pole církve.

A tak mluvit o „amoralitě“, „akonfesiálnosti“ hospodářského života je něčím s hlediska víry naprosto nepřipustným.

S důrazem vyslovil tuto pravdu papež Pius X. v encyklice o německých spolcích odborových. Přiznal sice za určitých podmínek katolickým dělníkům možnost, aby byli členy organizací nábožensky neutrálních. Ale mezi těmito podmínkami stálo mezi jiným: „Tyto odborové organizace se musí chrániti před každou teorií nebo praxí, která by se neshodovala s učením a příkázáními církve a zákonitě náboženské vrchnosti: a zrovna tak, aby v jejich spisech, řečech nebo jednáních nebylo nic, co by z toho důvodu sotva se mohlo schvalovati.“¹⁾ Ještě určitěji ji proměsl papež Lev XIII.: „Jsou lidé, kteří se domnívají, že otázka sociální — jak se jí říká — je toliko hospodářská; kdežto naopak čirou pravdou jest, že je na prvním místě otázkou mravní a náboženskou, a že z téhož důvodu musí býti rozřešena především zákonem mravním a soudem náboženství.“²⁾ Když pak přikročil k řešení otázky sociální encyklikou *Rerum novarum*, tu aby hned předem vyvrátil výtky, že se pouští do oboru, na nějž nenáleží, pronesl věty velmi významné: „S důvěrou přistupujeme k tomuto předmětu a naše právo na to, abychom k němu směli přistoupiti, je jasné, protože běží o věc, která by nakonec skončila pravděpodobně nezdarem, leda přivolá-li se na pomoc náboženství a církve. Poněvadž pak střežiti náboženství a rozdíleti ty statky, které jsou v moci církve, máme v první řadě my, vznikalo by zdání, že tím, že jsme mlčeli, provinili jsme se proti svému úkolu.“³⁾

I Benedikt XV. cítil se nucen tuto věc rázně zdůrazniti. Psal

1) Pius X., enc. *Singulari quadam*, Actes VII., 277.

2) Lev XIII., enc. *Graves de communi*, Lettres VI., 212.

3) Lev XIII., enc. *Rerum novarum*, Lettres III., 30.

biskupům provincie benátské v záležitosti zřizování odborových sekretariátů: „Tyto úřadovny mohou býti velmi užitečny, ovšem pouze budou-li se opíratí o katolické zásady a budou-li se poslušně podrobovati moci církevní v těch věcech, které se týkají náboženství, mravů a učení.“¹⁾)

Tytéž normy platí i pro ostatní obory veřejného života, zvláště pro činnost kulturní: tisk, přednášky, divadla, kina, činnost spolkovou, sdružení tělocvičná a sportovní, zkrátka pro všechny obory lidovýchovy: jsou závislé na církvi, nepřímo — v plném technickém významu tohoto výrazu.

5. Další otázka: *Je křesťan k tomu, aby prosadil dobro, povinen používat i prostředků politických*, pokud je mu k nim ústavou dáno právo? A poněvadž jednotlivý občan nevykonává vlivu na řízení státu přímo, nýbrž prostřednictvím poslanců, jež sám pomáhá zvoliti; *je katolík povinen účastniti se volby poslanců?*

Jsou některé výjimky; ale v celku nutno s největším důrazem říci, že katolík k tomu *ve svědomí*, a to v některých případech *i pod těžkým hříchem*, zavázán jest.

Neboť ve svědomí jsme zavázáni milovati bližního.

Když však nedbám toho, aby byli zvoleni poslanci řádní, kteří by svědomitě pečovali o obecné blaho, a když svým straněním se spolupůsobím k tomu, že jsou zvoleni lidé, již jsou pro obecné blaho neštěstím, tak se provinuji proti *lásce k bližnímu*, ba ještě více, než kdybych se provinil proti lásce vůči některému jednotlivci. Neboť, jak praví papež Pius XI.: „Politika reprezentuje jaksi lásku k obecnému blahu, jež je právě tak nutná, ba ještě nutnější než láska k soukromé osobě.“²⁾)

Takovou netečností se dopouštím provinění i proti *spravedlnosti*, a to proti t. zv. iustitia legalis. Jsem povinen dávatí státu, co mu náleží, čeho potřebuje, aby mohl řádně plniti svůj úkol; toť důvod, proč občané jsou povinni platiti daně, konati službu vojenskou a přinášeti i jiné oběti pro stát. V demokratickém státě má občanstvo i povinnost dávatí státu dobré zákonodárce, neboť bez nich nemůže stát splniti svého poslání. A neběží jen o věc malichernou, nýbrž o velmi závažnou.

Netečností dopouštím se dále těžké viny i na *zájmech Božích a na zájmech církevních*. Neboť tak, jak dnes věci

¹⁾ Benedikt XV., list k biskupům benátským, Actes II., 149.

²⁾ Pius XI., cituje kardinál pařížský Dubois, v Documentation Catholique, Paris, 21. IV, 1928, T. 19, 966.

jsou, ať chci nebo nechci, rozhoduje nyní politika i o otázkách náboženských, o duchu výchovy ve školství, zasahuje hodně hluboko i do církevní správy, na př. vlivem na jmenování představitelů církve na místech nejvyšších i v jednotlivých farnostech atd. Může být bez viny, když zájmy církve a zájmy Boží netečností se vydávají na pospas nepřátelům církve?

Proto je-li nutné vychovávat i v katolících svědomí, jež reguluje naše chování k jednotlivcům, je neméně nutno vypěstít i v nich i svědomí politické, jež jasně vidí, co je užitečno nebo zhoubno občanstvu a křesťanskému řádu, a jež jest ochotno podle toho i jednat, a třeba i za těžkých osobních obětí.

Dobře tedy i zde pravil Lev XIII.: „Bude však dobré na prvním místě mít na paměti vzájemné vztahy mezi záležitostmi církevními a občanskými, poněvadž mnozí jsou v omyl uváděni bludem opačným. Neboť někteří lidé politiku a náboženství netoliko rozlišují, nýbrž úplně je od sebe odlučují a dělí, takže chtějí, aby ty dva obory neměly nic společného, a domnívají se, že na sebe navzájem nesmějí mít vlivu. Takoví občané opravdu již nemají daleko k těm, kteří by chtěli, aby stát měl zřízení a správu takovou, že by Bůh, Tvůrce a Pán všeho, byl zcela ignorován: a tím hůře bloudí, protože státu zamezují přístup k nejbohatšímu zdroji statků. Neboť kde se odstraní náboženství, tam se nezbytně dostavuje důsledek, že jest otřesena pevnost oněch zásad, o které se stát nejvíce opírá a jež z náboženství čerpají v nejhojnější míře svou sílu, jako jsou na př. zásady: spravedlivé a umírněné vládnouti, z důvodu svědomí býti poddán, ctností ovládati žádostivost, dávat každému, což jeho jest, na cizí práva nesahati.“¹⁾

A tak již i v zemi, kde politické svědomí katolíků bývalo nejvíce hluché, ve Francii, začíná se to cítit. Tak v roce 1928 dal kardinál lyonský Maurin²⁾ svým věřícím direktivu: „Ústupovati do ústraní nebo mlčet, když se zvedá se všech stran takový křik proti pravdě, to je buď zbabělostí nebo aspoň váhavostí u víře; ale v obou těchto případech je to zneuctívání Boha a křivda vůči němu; je to tolik, jako vydávati v nebezpečí spásu vlastní a spásu jiných; znamená to jen pracovati pro nepřátele víry, neboť nic nedodává tolik odvahy a smělosti lidem špatným jako slabost lidí dobrých.“ Biskup Légasse v Périgueux³⁾: „Býti netečným k volbám, bylo by krajní neopatrností. Ti, kdo budou zvoleni, budou mít v svých rukou v míře hrozné osud vlasti, jenž je nerozlučně spojen s jejím životem náboženským. Jaká těžká odpovědnost pro toho, kdo tím, že k volbám nejde, by podporoval úspěch zla proti dobru, anarchii proti pořádku...! Nezapomínejme, že chodíme po samém okraji propasti a že před osudnými katastrofami může nás jedině zachránit bezpečné vedení... Nebylo by zločinnou slabostí voliti za zákonodárce lidi, kteří by byli s to, že by jediným škrtnutím péra nám vyrvali naše poslední cary svobody, roztrhali poslední zbylá pojítka rodiny, vydali dítky nevěře a velmi rychle zhroutili budovu společnosti?“

¹⁾ Lev XIII., enc. Cum multa sint, Lettres, VII., 46.

²⁾ Kard. Maurin, v La Documentation Catholique, tamže, t. 19, 967.

³⁾ Biskup Légasse, v La Documentation Cathol., t. 19, 983.

Podobně arcibiskup v Cambrai Chollet: „Existuje povinnost voličská jako existuje povinnost rodinná nebo stavovská. Jako v rodině nesmějí si manželé počínati podle své libovůle, nýbrž mají povinnosti jeden k druhému; jako rodiče a páni mají povinnosti k svým dětem a k svému služebnictvu, a obráceně; jako v průmyslu, obchodu a zemědělství nesmějí býti vůdcem člověka jeho vrtochy, chamtivost, tyranství nebo nenávisť, nýbrž jsou dány mravní zásady, podle nichž se musejí řídit rozkazy, smlouvy a práce: právě tak v oboru života státního nelze s lhostejností voliti kteréhokoli kandidáta, právě tak jako nelze s lhostejností odhlasovati jakýkoli článek zákona nebo jmenovati kteréhokoliv úředníka. — Mravní zásady stojí zde před námi jako nutnost, právě tak jako mravních zásad všude musí dbáti lidská svoboda. Obecné blaho je velikým principem, jenž musí inspirovati všechny činy voliče, zákonodárce, správního úředníka. Svědomí žádá, aby člověk vždy volil kandidáta, jenž je nejzpusobilejší svým věděním a svou upřímnou vůlí pracovati o veřejné blaho: způsobilost a poctivost jsou vlastnosti, jichž se třeba stále dovolařati, protože jinak bychom se provinili proti mravním zákonům.“¹⁾

V témž smyslu se vyslovují i katoličtí moralisté. Tak dominikán Prümmer: „Blaho veškerého státu závisí z veliké míry na tom, jak hlasují poslanci. Proto je nad slunce jasnější, jak je důležité, aby byli voleni poslanci dobří, kteří se vyznačují statečností, křesťanským smýšlením, obratností v jednání, věděním v otázkách politických a dostatečnou výmluvností. Proto též je zřejmo, jak těžce se provinují proti své povinnosti a proti justitii legalis ti, kdo nepoužívají řádně práva voliti poslance a tak připouštějí, aby voleni byli poslanci špatní. Od této povinnosti voliti dobré poslance nikterak neomlouvají příčiny nepatrné, na př. nějaká ztráta času, posměch od jiných; neomlouvá ani ta okolnost, že jeho hlas nepomůže. Neboť i když dobrý kandidát nebude zvolen, protože protivník dostane hlasů více, přece má velikou cenu aspoň to, že faktem hlasování prokáží, jaká je vůle občanstva. Kéž by byli všichni dobří občané vždy splnili povinnost voliti dobré poslance! Jistě by nebylo tolik nespravedlivých zákonů, kolik je jich ve skutečnosti dnes! — Aby tím úspěšněji a pečlivěji řádní občané přispívali k tomu, by byli zvoleni poslanci řádní, k tomu ať je kněží opatrně a neustále vybízejí.“²⁾ — Standardní příručka morálky ze školy redemptoristů: „Voliči mají těžkou povinnost voliti poslance řádné.“³⁾

¹⁾ Arcib. Chollet, viz La Documentation Cath., 1928, T. 19, 263.

²⁾ Prümmer D., Manuale theologiae moralis secundum principia s. Thomae Aqu., Friburgi, ed. IV., 1928, t. II., p. 473/4.

³⁾ Marc-Gestermann-Raus, Institutiones Alphonsianae, Lyon 1928, t. II., 753. Podobně Vermeersch, Theologiae moralis principia-responsa-consilia, Romae 1924, t. II., 110, Aertnyss, recogn. Damen, Theologia moralis, Turin 1928, t. I., 380, Lehmkuhl, Theologia moralis, Freiburg 1902, I. t., 473, Kachník, Ethica socialis, Olomucii 1909, 70. — Vřešťál (Katolická mravouka, d. II., č. II., 558, Praha 1916) stanoví sice napřed zásadu, kterou dnešní moralisté za daných poměrů již nepokládají za správnou: „Voličské právo je privilejem, poněvadž pak nikdo není povinen užívati privilejí, nehřeší volič, nevolí-li nebo odevzdá-li prázdný lístek.“ Ale sám hned píše větu, která za dnešní situace je vlastně vyvrácením této právě zmíněné zásady: „Jsou-li však takové okolnosti, že v zájmu dobré věci na každém hlasu záleží, a že nehlasování dobrou věc poškoditi může, tu ovšem je volič ve svědomí povinen hlasovati.“ Dnes

Docela byla vyjasněna tato otázka listem, jež Sv. stolice zaslala 24. června 1928 episkopátu na Litvě. V listě mluví papež i o právu hlasovacím občanstva. Při tom praví: „Ba, *zpronevěřili by se* (katoličtí občané) *těžké povinnosti*, kdyby se podle svých sil nestarali o politické zájmy obce, provincie, státu; a to tím více, poněvadž — abychom opakovali slova papeže Lva XIII. v okružním listu *Immortale Dei* — katoličtí lidé jsou již naukou, již vyznávají, napomínání a vybízení, aby tuto povinnost splnili v její úplnosti a svědomitě. Naopak, budou-li oni neteční, snadno se zmocní otěží ti, od nichž pro jejich názory lze málo očekávat pro obecné blaho.“¹⁾

6. *Je vázán kněz a vůbec věřící křesťan — býti příslušníkem určité strany politické?* Politická strana má býti nástrojem, jímž má býti docíleno uskutečnění obecného blaha pozemského. Ale tu hned je jasno, že názory o nejlepší cestě k dosažení tohoto cíle se mohou rozcházet. Kdyby tedy v některém státním celku bylo více politických stran na základě křesťanském, tu by bylo občanu každému, a tedy i knězi, ponecháno plně na vůli, vybrati si tu stranu, která jeho nazírání vyhovuje nejlépe. Podmínkou však je, že tato strana jest opravdu křesťanská. Kdyby byla nábožensky bezbarvá, pak ve svědomí je kněz vázán s ní ve spolupráci nevstupovati, protože u politické strany absolutní neutralita ve věcech náboženských je v praxi nemožností. I kdyby si strana na př. stanovila zásadu naprosté svobody svědomí a naprosté rovnosti všech náboženských skupin, již tím se staví mimo křesťanskou půdu, protože článek, že jediné pravým je náboženství Kristovo, je tím implicitě popírán. O příslušnosti k takovým stranám, jež hlasují pro zákony přičící se učení církve — v otázce manželství, náboženské výchovy školské a p. — je zřejmo, že příslušnost křesťana a zvláště kněze k takové straně může býti vykoupena jen zbabělými kompromisy ve svědomí nebo dokonce zradou Ježíše Krista. Nepomůže ani výmluva, že pohnutkou je mu, aby v té straně zamezil, by strana proti náboženství nevystupovala ještě ostřeji. Neboť jeho příslušenství máte ta svědomí, která by jinak se ostýchala do té nekřesťanské

právo volební není jen privilejem, jest i povinností, protože mnoho záleží na každém hlasu.

¹⁾ Pius XI.; list uveřejněn v *Acta Apostolicae Sedis*, 1928, citované místo je na str. 257.

strany vstoupiti, a tak zisk, že některé zlo takto bylo zamezeno nebo zeslabeno, je daleko menší než ztráta způsobená tím, že mnozí váhaví jeho příslušenstvím k liberální straně jsou zvikláni.

Správně praví Bachem, *Vorgeschichte, Geschichte und Politik der deutschen Zentrumspartei*, Köln 1927, I. Bd., S. 2, 3: „Mohu se v tom ohledu úplně připojiti k názorům, jež poslanec Th. Dr. Lauscher prohlásil ve schůzi pruského zemského sněmu 2. listopadu 1925: Není náboženskou povinností katolíka, aby se přiznával k politické straně centra. Tohoto nároku centrum jakožto strana nikdy neuplatnilo a nemůže uplatniti. Neboť není zásady katolické církve, která by označovala určitou politickou stranu jako jediné přípustnou, právě tak jako církev ani jediné určité státní formy neschvaluje nebo jí nedává přednost před jinými. Ale je něco jiného. Katolíci mají jako katolíci povinnost, aby se přimkli k té straně, v níž nalézají nejlepší péči o zájmy svého svědomí a své náboženské společnosti, nejlaskavější a nejpozornější zastoupení těch otázek, jež jim jako katolíkům musí ležeti na srdci. Kdokoli klade náboženské zájmy v tomto pozemském životě nejvýše, uzná tuto větu. Kdo dnes popírá, že touto stranou může býti jediné centrum, tomu nemusíme odpírati proto náboženskou věrnost a přesvědčení; ovšem však musíme u něho postrádati zdravou logiku politického myšlení nebo nutnou obětavost, jež k vůli hmotným věcem nechce se vzdáti jednotnosti a ucelenosti, již nezbytně vyžaduje zastupování ideálních a náboženských zájmů.“ — V téměř smyslu mluví vynikající katolík v Německu kníže A. z Löwensteinu ve vzácném čl. *Katholiken und Zentrum in Schönerer Zukunft* z 23. pros. 1928, str. 257—259.

A tak se může skutečně někdy přihoditi, že může býti člověk ve svědomí povinen do určité politické strany vstoupiti, je-li tato strana jediná, jež na dotyčném území a v dotyčné společnosti hájí poctivě křesťanských zájmů. Ba i tříštiti síly v této straně by mohlo býti za určitých okolností těžkým proviněním, kdyby takovým svárem byla zeslabována síla strany a její nezdolnost (schopnost odporu), zvláště když se to děje v dobách pro náboženské zájmy kritických.¹⁾

Shrnuji: Jest prokázáno, že katolíci musejí používat i prostředků, jež skýtá veřejný život, aby vytvořeno bylo všude království Kristovo. „Katolíci ať se vzchopí a uplatní jako synové světla, tím nebojácnější a opatrnější, ježto vidí, jak moc temnoty s tím větší houževnatostí usiluje, aby kolem nich zhubila vše, co je požehnané a posvátné; ať si vynutí úctu všech svou nepřemožitelnou jednotou; ať se uchopí prozíravě a odvážně ve smyslu nauk vyložených v našich encyklikách iniciativy ve všem pravém pokroku sociálním; ať se ukáží jako trpělivi obhájcové a osvícení

¹⁾ K témuž závěru dospívá Honnay, *Les Cercles sociaux*, 282.

rádcové slabých a vyděděných; ať se drží konečně v první řadě mezi těmi, kdož mají poctivý úmysl — ať je jejich společenský stupeň jakýkoli — přispěti k tomu, aby zavládly všude, vzdor nepřítelům veškerého řádu, věčné zásady spravedlnosti a křesťanské civilisace.“¹⁾)

¹⁾ Lev XIII., list ke kardinálu remešskému ze dne 6. ledna 1896, Lettres IV., 273.

B. Kněz a veřejný život.

Literatura.

Plater Ch., *The Priest and Social Action*, London 1914. — Pieper A., *Was geht den Geistlichen seine Volksgemeinschaft an?* M. Gladbach 1926. — Bráf A., *O novém buditelství kněžském*. Sebr. sp., II. díl, 61—67, Praha 1923. — Pieper A., *Soziale und staatsbürgerliche Arbeit der Geistlichen*. M. Gladbach 1920. — Scheicher J., *Der Klerus und die soziale Frage*. Moral-soziologische Studie, St. Pölten² 1897. — Budař J., *Kněz — politika — dělnictvo*, v časop. *Sursum*, Praha, r. IV. (1924), 13, 33, 50 atd. — Heimbucher M., *Die praktisch-soziale Tätigkeit des Priesters*, Paderborn 1914. — *L'Apostolat populaire, Le Contact avec les masses ouvrières*, Paris 1926. — *L'Action populaire, Prêtres de France. A la ville et aux Champs*, Paris b. r. — Beck J., *Ueber Arbeiterseelsorge*. Freiburg, Schw., 1909. — Simon J., *Le Prêtre et l'Apostolat moderne*, Tours 1923. — Cardaliaguet R., *Mon curé vingtième siècle*. Paris 1928. — Niedergang G., *Le Clergé paroissial*, Paris 1927. — Lenhart G., *Der Priester und sein Tagewerk*. Mainz⁵ 1926. — Engelhart L., *Neue Wege der Seelsorge*. Innsbruck 1928. — Franzmathes G., *Bischof von Ketteler. Ein Vorbild und Führer auf den Wegen der katholischen Seelsorge*. Mainz 1926. — Noll J., *Das katholische Pfarramt*. Wiesbaden² 1927. — Swoboda H., *Grossstadtseelsorge*. Wien 1909. — Schinzel J., *Seelsorgliches Wirken in Industrieorten der Gegenwart*. Wien 1907. — Englert W., *Arbeitergeistliche. Eine socialtheologische Studie*. Regensburg² 1897. — Berchois H., přel. Pabst G., *Die Rolle des Klerus in der heutigen Gesellschaft*. Regensburg 1904. — Schulte J. Ch., *Pastorales und Aszetisches für Seelsorger unserer Tage*. Stuttgart 1927.

I. Proč je kněz povinen účastniti se i veřejného života?

V dřívějších dobách se často disputovalo, je-li žádoucí, aby se kněz věnoval veřejné práci mimo kostel, a v případě kladném, kdyby totiž bylo dobré, aby se jí věnoval, zda je mu to plně ponecháno na vůli, zda chce či nechce.

1. Tato otázka je dnes Svatou stolicí zodpověděna tak jasně, že jen buď lidé, kteří rozhodnutí Svaté stolice neznají, nebo lidé zlé vůle dosud ji prohlašují za spornou. Papež Pius XI. hned na počátku svého pontifikátu pro-

hlásil takovou veřejnou práci za jednu z nejdůležitějších povinností duchovní správy. Mluvil hned v první encyklice své o tom, jak práva církve a rodiny musí býti hájena různými zařízeními, akcemi atd., jak osvědčené způsoby veřejné práce se musejí zachováti a jak musejí býti doplněny novými metodami a podniky, jak toho vyžadují měnící se poměry. Pokračuje: „I kdyby se tyto práce zdály obtížnými a namáhavými pro pastýře i stádce věřících, tož přece jsou beze vší pochyby tyto věci nezbytností *a patří mezi přední povinnosti posvátného pastýře a mezi úkoly křesťanského života.*“¹⁾ V konsistoriální alokuci ze 23. května 1923 vrátil se k téže myšlence opět: „Když povážíme, že tyto podniky a tyto práce se schválením a pod vedením biskupů a přizpůsobující se okolnostem času a osob a poměrům politickým a sociálním, nesledují jiného cíle než šíření opravdového ducha Ježíše Krista, není možno neuznávatí důležitost katolické akce a služeb, jež může skýtatí nejen náboženství a církvi, nýbrž i společnosti a civilisaci. Toť jest onen důvod, proč jsme neváhali prohlásiti v své encyklice: katolická akce tvoří integrální část pastýřského úkolu a křesťanského života; věnovatí se katolické akci znamená sloužení církvi a duším, a dělatí překážky katolické akci znamená škoditi církvi a duším.“²⁾

Pius XI. nezavádí zde nějakou praksi novou. Pokračuje úplně v linii, již se ubírali jeho předchůdci. Když bezprostřední jeho předchůdce v papežství Benedikt XV. viděl, jak se šíří po Itálii socialismus a jaké spousty a zmatky působí v duších i ve společnosti, psal biskupu bergomskému: „Nuže, je povinností kněží, a zvláště farářů, aby ve vzájemné svornosti a v úsilí co nejsjednodušším a v horlivé poslušnosti k tobě, ctihodný bratře, statečně zápasili proti oněm tak nebezpečným nepřátelům křesťanské víry a občanské společnosti. *Āť nikdo z nich se nedomnívá, že zde běží o věc svatému kněžství cizí, ježto by se jednalo o pole hospodářské; neboť naopak, právě na tomto poli je vydána nebezpečí věčná spása duší. Proto si přejeme, aby pokládali za jednu ze svých povinností, aby kolik jen mohou, tolik věnovali studia, pozornosti a námahy sociální nauce a sociální akci, a aby jak jen dovedou pomáhali těm, kdo v této věci správně pracují ve prospěch našeho lidu. Současně však ať ty, kdo jsou*

¹⁾ Pius XI. v enc. Ubi arcano, Herderovo vyd., str. 46.

²⁾ Pius XI., alokuce konsist., 23. V. 1923; Actes I., 218, 219.

jejich péči svěření, pečlivě poučují o křesťanských předpisech života, a o nástrahách socialistů i ať jsou jim nápomocni, aby si své postavení zlepšili, připomínajíce jim však vždy, oč úpěnlivě se modlí církev: abychom tak používali statků pozemských, bychom neztratili statků věčných.“¹⁾

Podobně Pius X. Tak v encyklice, v níž rozhodl spor o konfesionálním rázu odborových organizací, s pochvalou se vyslovuje o t. zv. spolcích dělnických — *Arbeitervereine* — a pokračuje: „Je to štěstím, že katolické organizace, jsouce podporovány klerem, jehož vedení a ochrany požívají, velmi mnoho mohou prospěti, aby u členstva chránily čistotu víry a bezúhonnost mravů a aby živily jejich náboženské smýšlení četnými úkony náboženskými. Proto není o tom pochybnosti, že ti, kdo řídí tato sdružení, jsouce znalí potřeb doby, podají laskavě členstvu zvláště v otázce povinností spravedlnosti a lásky tu nauku a předpisy, o nichž dobře vědí, že jsou pro členstvo nutné nebo aspoň užitečné, aby si v svých odborových organizacích mohlo počínati správně a podle zásad křesťanské nauky.“²⁾

Týž papež v listu k biskupům brazilským nazývá katolickou sociální činnost „*jedním z oborů pastorační práce*“ — *alterum pastoralis sollicitudinis caput* — a píše o ní: „Že i vy, milovaný synu náš a ctihodní bratři, tuto sociální akci katolíků v křesťanském smyslu musíte v svých městech doporučovati co nejúsilovněji, o tom poučuje ráz doby, tolik bohaté na taková sdružení a na sociální akce; vyžaduje toho křesťanská láska, jež nám velí, abychom si navzájem byli podporou, a to snahou, která na prvním místě pečuje o věčnou spásu duší, která však nezapomíná na to, co jest k užitku a na podporu pro život; po tom volají a mocně volají zájmy křesťanského lidu, jež jsou každým dnem více ohrožovány podryvačnými a špatnými snahami bouřlivých agitátorů. Rychle se musí přijíti na pomoc, aby lid — jsa obklíčen nástrahami a bídou, jež je jeho špatným rádcem — neupadl do tenat socialismu a neodpadl od náboženství a od víry.“³⁾ A když doporučuje katolickou intenzivní akci arcibiskupu v Quebecu, vyslovuje „pevnou naději, že k této akci podle svých sil přispějí vlivnější mužové z kleru i z laiků, kteří nad jiné jsou si toho vědomi, jak na tom záleží, aby katolická sociální akce se rozmohla a aby se hledala záchrana společnosti v čisté katolické nauce.“⁴⁾

U žádného papeže není katolíkům a kněžím tato povinnost kladena na srdce tak často, jako u Lva XIII. Bylo by zde možno citovati řadu výroků z jeho projevů. Ale omezují se jen na tyto: „Veliká chvála se musí vzdáti mnohým našim katolíkům, kteří dobře vycítivše, čeho vyžaduje doba, hledají a zkoušejí, jak by mohli dopomoci lidem nemajetným řádnou cestou k lepšímu postavení. Stavše se jejich ochránci, snaží se, aby zvýšili blahobyt jak jejich rodin, tak jednotlivců.“ Teď vypočítává papež různé cesty, jimiž chtějí tito sociální pracovníci

1) Benedikt XV., epišt. *Soliti nos*, Actes, II., 130. Sr. epišt. ke kard. La Fontaine „*Intelleximus*“ ze 14. června 1920, Actes, II., 148—151, zvl. str. 151.

2) Pius X., enc. *Singulari quadam*, Actes, VII., 276, 277.

3) Pius X., list *Paulopolim nuper*, Actes, V., 190, 191.

4) Pius X., list *Qua tu prudentia*, Actes, III., 66.

drobnému lidu pomoci. Pokračuje: „Mysli dodávají a pomoc poskytují biskupové: pod jejich vlivem a ochranou mnozí kněží světští i řeholní pečují o duševní vzdělání organisovaných... Jest příliš známo a není potřebí vykládati, jak tato mnohotvárná a čilá příčinnivost prospěla obecným zájmům. Z toho čerpáme naději v lepší budoucnost, jen když taková sdružovací práce trvale se bude vzdmáhati a bude-li řízena opatrnou umírněností.“ Tak psal papež v r. 1891.¹⁾

V r. 1901 mluví znova v jedné ze svých největších encyklik o katolické akci a stanoví: „Nuže, při tomto stavu věcí, jenž je s osudem církve a křesťanského lidu tak úzce spojen, je jasno, jaké úsilí musejí rozvíjeti ti, kdo jsou postaveni v posvátném úřadě a s jakým věděním, opatrností a láskou je možno za tím spěti. *Že je vhodné, aby se šlo mezi lid a aby se mezi ním spásně pracovalo, to jsme uznali za dobré prohlásiti nikoliv jednou, když jsme měli proslovy ke kněžím.*“²⁾ Nedlouho před svou smrtí, v r. 1902: Opakujeme to ještě jednou a ještě hlasitěji: „*Je potřebí, aby klerus šel mezi křesťanský lid, který je se všech stran obkličěn léčkami a rozjitřován všemi druhy podvodných slibů, zvláště socialismem, k odpadu od zděděné víry; ale kněží musejí svou osobní činnost podřídit autoritě těch, jež Duch svatý ustanovil biskupy, aby řídili církev Boží; jinak by vznikal zmatek a těžký nepořádek, dokonce i na škodu věci, již mají hájiti a vésti k rozkvětu.*“³⁾

2. Že kněz musí se věnovati i činnosti veřejné ve prospěch katolicismu a sociální spravedlnosti, to vyplývá z těchto úvah:

a) Myslí-li se touto veřejnou prací všeobecná činnost sociální, hospodářská a politická, nemající přímého vztahu k otázkám náboženským, tu knězi připadá jen taková úloha, jaká připadá každému jinému vzdělanému katolíku, aby totiž dle svých schopností přispěl k veřejnému blahu a pokud by to nebylo na škodu jeho vyšším závazkům, pomáhal i jednotlivcům. Je-li náboženským příkazem, aby chom pomáhali bližnímu, který se již ocitl v bídě, pak je jistě ještě vyšším úkonem lásky, když se pracuje na opatřeních, kterými se má zabrániti tomu, aby celé vrstvy obyvatelstva neupadly do oněch svízelných. Dobročinnost může býti prokazována ojedinělým nešťastníkům a může býti prokazována celé komunitě; a kdo by se odvážil pošetile tvrditi, že v tomto kolektivním milosrdenství by bylo lásky méně než v milosrdenství individuálním? Milosrdenství může býti prokázáno, buď když zlo je již zde nebo může býti předem proti zlu pracováno tak, že se mu vůbec předejde; a kdo by se odvážil pošetile tvrditi, že taková dobročinná metoda preventivní má menší hodnotu než metody kurativní? Mimo to u kněze je mnoho podmínek,

¹⁾ Lev XIII., enc. Rerum novarum, Lettres, III., 62, 64.

²⁾ Lev XIII., enc. Graves de communi, Lettres VI., 222.

³⁾ Lev XIII., enc. k biskupům italským, VII., 147.

jež jej k tomuto úkolu více uschopňují než průměrného laika. Kolik je na př. laiků, kteří by měli tak vysoké vzdělání všeobecné a tedy tak dovedli hodnotiti dosah jednotlivých opatření a plánů jako kněz? Kněz má dále značné výhody proti inteligenci laické; jeho styk s lidem umožňuje mu, aby se lépe obeznámil s potřebami chudiny, aby poznal spojitost mezi jednotlivými potřebami vůbec jevy sociálními atd.

b) Ještě více vynikne tato povinnost kněze, myslíme-li jeho veřejnou činností práci o to, aby i ve veřejných institucích všeho druhu zjednána byla platnost zásadám křesťanským. Kněz je nade vší pochybnost povinen, aby pracoval intensivně na tomto poli. Neboť Bůh má právo na to, aby mu byli poddáni nejen jednotlivci, nýbrž aby duch Boží ovládal i zákony, ústavy, administrativu, celý veřejný život. Pracovati tedy o tento cíl je práce náboženská. Apoštolát individuální, nejde-li ruku v ruce s apoštolátem sociálním, je nedostatečný, protože jednotlivec se snadno v prostředí nábožensky a mravně zchátralém nábožensky utopí. A kdo je tolik zavázán k činnosti apoštolátní v plném jejím rozsahu jako kněz? Chtíti tedy zužovati poslání knězovo na apoštolát pouze individuální by bylo zradou na poslání Kristově.

Je tedy velmi mnoho pravdy ve slovech, jež pronesl prelát Radini-Tedeschi, jež ustanovil Lev XIII., aby organisoval katolické hnutí ve střední Itálii, na čtrnáctém katolickém kongresu italském ve Fiesole v září 1896: „Všichni cítíme těsnou spojitost mezi sociálním a duchovním životem křesťana. Nelze těch dvou oborů od sebe dělit. Na duchovním životě jednotlivců je závislé zdraví sociálního života: ani duchovní život se nemůže sám udržeti a vyhnouti zániku, leč když mu napomáhá život společenský. Proto odstraniti kněze z jeho působnosti kněžské by znamenalo usilovati o zničení všeho života společenského; kdežto vylučovati jej z činnosti sociální by vedlo k tomu, že by se udusil veškeren život duchovní. Má-li společnost žiti, musí míti sociální pravdu a sociální mravnost, spravedlnost, lásku, poctivost, desatero přikázání Božích a křesťanské sociální zásady. Jak pak se může opovážiti vylučovati kněze, jenž je strážcem těchto pokladů? To by znamenalo odlučovati duši od těla... To by znamenalo vylučovati Krista.“ A pro doby pro společnost kritické prohlašuje zásadu: „Je-li národ v nebezpečí, každý se stává vojínem. Ale v takových dobách je kněz více než vojínem. Je vůdcem.“ A závěr Radini-Tedeschiho v r. 1896 byl: „Strašná katastrofa se dostaví nevyhnutelně, když kněz nesplní své veřejné a sociální poslání v jeho celistvosti.“¹⁾

c) Právem bývá dále zdůrazňováno — z papežů zvlá-

¹⁾ Řeč reprodukuje Plafer, The priest and social action, 257—260; zde citované výňatky jsou na str. 258.

ště Lev XIII. se k této otázce opět a opět vrací — že sociální otázka je ve velké míře otázkou mravní. Ale komu rozhodování o záležitostech mravních je tolik svěřeno jako církvi a jejím představitelům kněžím? Kdyby na tomto místě zmlkli strachem nebo nevědomostí, kompromitovali by Krista, jež zastupují... Počítejme dále s tím, že současná krise v poměrech sociálních vyžaduje sice reformy v zařízeních zevnějších; že však by tyto reformy zevnějších poměrů samy o sobě neznamenal nic, kdyby současně nebyl splněn jiný veliký předpoklad: *reforma niter*. Dokud zde budou staré duše se svou sobeckostí, dotud je všechna práce o plné vyřešení sociální otázky blábolením. Teprve až budou přetvořeny duše, až lidé nebudou pracovat jen pro své nenasyté „já“, nýbrž až budou se řídit i zájmy celku, pak teprve může býti doufáno, že konečně bude nalezeno správné soužití. — Sociální otázka je tedy z velké části otázka převýchovy. A komu bylo v otázce výchovy tolik moci Kristem přiznáno jako knězi? Jedním z předních cílů této převýchovy musí býti, aby lidé přestali myslet jen v rámci svého „já“ — „já“ osobní, „já“ mé obce, mé hospodářské třídy, mého národa, mého státu — aby se vžili ve svůj vztah k celé rodině Boží: kdo však by byl schopen takové nezištné a nadosobní smýšlení tak pěstiti jako kněz?

d) Této veřejné činnosti kněžské je potřeba, aby se ukázalo, že není oprávněna výtká, již činí sociální demokraté kleru, když mu vyčítají nedbalost ke skutečným potřebám lidu a takhle vykládají na př. podobenství Kristovo o milosrdném Samaritánu: Postavá onoho kněze v podobenství vhodně představuje ony četné duchovní, kteří se o sociálně trpící nestarají vůbec nebo začali se o ně starati, až vtrhla na toto pole sociální demokracie. Levitou podobenství je křesťanský stát a občanstvo. Jako se však tehdy ujal účinně onoho nešťastníka ležícího u cesty teprve Samaritán, jež pokládali s opovržením za nevěrce, tak že to dělala sociální demokracie, která zřídila odborové spolky, konsumy, právní poradny a velkodušně se odvážila požadovati dalekosáhlé pokrokové sociální zákonodárství.¹⁾

A až do dneška ve značné míře platí slova, jež pronesl ve shromáždění v Mohuči 4. října 1848, v roce, kdy revoluce nešťastně účtovala i se starými chybami dřívějších vládnoucích směrů, pozdější biskup

¹⁾ Sr. Pieper, Volksgemeinschaft der Studierten, 1922, str. 8.

Ketteler: „Na jednu úlohu pro nejbližší dobu poukazují, na úlohu náboženství vzhledem k sociálním poměrům. Nejtěžší otázka, jež není ještě rozřešena při všech zákonných ustanoveních, při všech státních formách, jest otázka sociální. Avšak o to k vám volám prosebně a úpěnlivě: Dovolte, ať ukážeme sílu své církve, jak ji potvrdili mužové starých dob, jako sv. František z Assisi, jenž rozdal svůj poslední šat v nejdokonalejší dobrovolné chudobě... Ano, zasloužili jsme tím nejstrašnějších zkoušek, že jsme tak zapřeli ducha křesťanské lásky, odňali jsme tím své církvi nejsilnější důkazy pravdy i božské síly a životní síly, a nesmí se pak zazlívati protestantům, když se nevymaňují ze svých předsudků proti katolické církvi, pokud sami nejednáme opět tak, jako jednali první křesťané. Skutky lásky jsou nejpůsobivější důkazy. Když se ukáže, že u nás je rodná vlast lásky, lásky křesťanské, projevující se skutky, spěchající na pomoc svým chudým bratřím, pak bude také uznávána pravdivost článků naší víry. Neboť nikdo by nemohl odepřítí uvěřiti, kdyby se o nás mohlo říci to, co o prvních křesťanech říkali pohané: Hle, jak se milují, jak si pomáhají, jak jsou ochotni jeden pro druhého vše obětovati.“¹⁾

Táž myšlenka se projevuje i v kruzích kněžstva, které mezi lidem opravdu pracuje. Tak farář ve Frankfurtě nad Mohanem dr. Herr: „Hospodářským důsledkem individualismu je převaha kapitalistických kruhů nad početně hojnou střední vrstvou a nad širokými masami lidí nezamožných. Z toho vznikají ony zlořády, které tvoří část sociální otázky. Duchovní správa se nemůže vůči nim chovati lhostejně. Jinak by lid pochyboval o smyslu pro spravedlnost a o soucitu církve, a nepřátelé víry by řekli, že kněží nemají srdce pro chudinu a pro třídy hospodářsky slabé.“²⁾

Kněz si musí býti stále vědom, že je zástupcem pastýře dobrého, jenž svůj život dává za ovce své³⁾)..., toho, jenž o sobě vyznal, že je mu líto zástupů, protože.... nemají, co by jedli⁴⁾)..., toho, o němž je psáno, že chodil dobře čině a uzdravuje všechny posedlé od ďábla⁵⁾....

e) Jinou důležitou úlohu kněze při veřejné činnosti katolíků jest, aby vyprošoval pro činnost milost Boží a aby organisoval mezi členstvem modlitby za tím účelem. Neboť bez požehnání Božího by všecka zevnější činnost vyzněla na konec naprázdno. A všecko zevnější usilování a oběti katolíků by se roztráštily o tuto vnitřní neplodnost akce. — Kdo je si toho vědom, jak absolutně ve všem svém konání závisíme na Bohu, kdo zná nicotu a nedostatečnost lidskou, kdo zná dále velikost věcí, o něž zde běží, a nebezpečnou, ba pro pouhého člověka často až nepřemoži-

¹⁾ v. Ketteler, Verhandlungen der ersten Versammlung des katholischen Vereins Deutschlands, 51, cituje Mundwiler, Bischof v. Ketteler, 35, 36.

²⁾ Herr, Vereinsseelsorge, Freiburg i. B., 1927, 185.

³⁾ Jan, 10, 11.

⁴⁾ Matouš, 15, 32.

⁵⁾ Skutky apošt., 10, 36.

telnou moc překážek, kdo však také ví, jaké síly Bůh dovede i slabému člověku vlítni a jak dechem jeho moci i věci zdánlivě nepatrné stávají se velkým požehnáním pro lidstvo, ten se u této úlohy kněžské zastaví zamyšlen.

Který obor veřejné práce jest pro kněze nejvhodnější?

Již dříve jsem řekl, že jen v případech výjimečných může býti kněz cele oddán činnosti politické ve smyslu, v jakém se toho slova užívá v běžné řeči. Netajil jsem se tím, že nadbytek politické činnosti, i když na místech vedoucích, může duši knězovu sterilisovati nábožensky a činiti ji téměř neschopnou pro hlubší práci pastorační. — Později označím cesty a organisace, v kterých kněz pracovati může a musí, ale i tam poukáži, že ani tam nemá bez důležité příčiny se stavět na místa příliš význačná, nýbrž že je lépe, když jsou tam postaveni schopní laici.

Ale zůstává pak ještě pro kněze nějaké pole činnosti ve veřejném životě? Vždyť přece vzdělání, jež má kněz, je pro každé veliké hnutí vzácným kapitálem, a v lidovém hnutí, které nemá nadbytek laické inteligence, je takové nevyužití sil pohromou. Nechat je dokonce ležeti ladem, když běží o dosažení vítězství věčných pravd a zabezpečení spásy tolika tisíců duší — není to nejvyšší nesvědomitost?

Ano, kněz může pro veřejný život míti význam přímo nenahraditelný, a to i ve zdánlivém ústraní — když se věnuje tomu, *aby vychoval členstvo tak*, by i vlastnostmi mravními i schopností rozumovou byli jednou s to, aby vykonávali práci veřejnou, a to i na místech nejodpovědnějších.

I na kněžskou činnost na tomto poli se hodí, co píše o účelu katolické akce president této akce v Itálii advokát L. Colombo: „Katolická akce má za účel vychovati svědomí jednotlivců a připravit je náležitě, aby jednali podle katolického smýšlení, ať již v životě svém soukromém, ať veřejném: katolická akce chce vyzbrojiti individuum zásobou ideí, jež mu dovolují, aby se orientovalo v různých projevech své činnosti tak, aby uskutečňovalo ve společnosti řád a civilisaci křesťanskou. My pracujeme na ideách: my v jistých případech (a když by se jednalo o takové životní problémy v zájmu křesťanské záchrany našeho národa) jsme také hotovi zvířiti přímo a pronikavě veřejné mínění, aby toto činilo nátlak na vládu a vymohlo na ní uznání našich práv.“¹⁾ V témže smyslu pravil papež Pius XI. k účastníkům kongresu katolické mládeže italské: „Až budou svědomí křesťansky vychována, orientována, až budou v křesťan-

¹⁾ L. Colombo, cituje L. Civardi, Manuale di Azione Cattolica, I., 142—143.

ských kolejích, ostatek se dostaví sám, a ať se vyskytne otázka jakákoli, bude projednána pod dotekem duše křesťanské a dostane se jí rozřešení křesťanského." Ke katolickým akademikům mluvil svatý Otec v září 1924 podobně: „Katolická akce, i když nedělá sama politiky, chce učití katolíky, jak by politiky nejlépe používali, k čemuž jsou přísně zavázáni všichni občané, a katolíci ve zvláštní míře.“¹⁾ Platí i pro tuto kněžskou činnost, co Honnay uvádí jako cíl sociální výchovy v katolických kolejích: připravovati elitní mládež, „aby později dovedla s maximem uschopněností a účinností vykonávati akci opravdu katolickou ve všech oborech, v nichž je nutno hájiti a vésti k vítězství neb aspoň k rozkvětu veliké a ušlechtilé zájmy: náboženské, sociální, národní.“²⁾

Že k takové obtížné akci nikdo se tak nehodí jako kněz, je na první pohled patrné. A zrovna tak je zřejmo, že kdyby této přípravy členstva nebylo, že celá budova katolického veřejného života by stála na písku.

II. Námitky proti kněžské činnosti ve veřejném životě.

Proti kněžské práci veřejné, mimokostelní, bývá pronášeno také hojně námitek. Některé jsou plně pravdivé. Jiné obsahují při nejmenším zrnko pravdy. Jiné jsou způsobeny nedorozuměním. Jiné jsou dílem vyložené zlé vůle.

Odpovím zde na některé z těchto námitek. Ale pokládám za zbytečné reagovati na ty, jež jsou diktovány leností nebo úmyslnou zaslepeností. Odpovídám jen na ty, jež — i když v nich jsou omyly — vytryskly z opravdové lásky ke katolické věci.

1. *Jen ať kněz udělá své povinnosti v kostele, to již udělá dost.*

Odpovídám. Samo sebou se rozumí, že kněz na prvním místě musí splniti své povinnosti v kostele. Činnost ve spolicích a vůbec činnost veřejná, mimokostelní, vykoupená zanedbáváním povinností kněžských, by byla činnost prokletá. A sebe větší úspěchy zevnější by nemohly napravit propasti, způsobených nedbalostí v kostele.

Potud tedy má námitka pravdu. Není však pravda, že kněz, který splnil své povinnosti v kostele, splnil již svou pastorační úlohu celou. Kněz má býti nejen pastýřem duší, které do kostela přijdou, má býti i *rybářem duší*, má úkolem získávati i duše, jež do kostela nejdou, a k tomu práce mimokostelní poskytne nejednu příležitost. Musí i „na cesty a mezi ploty a nufiti, by vešli“ (Luk. 14, 23). Musí

¹⁾ Oba tyto výroky Pia XI. zaznamenává prof. L. Civardi, Manuale, I., 144.

²⁾ Honnay, Les Cercles Sociaux, 268.

do areopagu, do sbornic, do stanařské dílny, musí apoštolovati mezi námořníky, kteří jej vezou do Říma, mezi žaláři, kteří jej hlídají. Láska je *výbojná*. Co by pomohla všechna práce v kostele, když prostředí, do něhož věřící zapadnou, sotva vykročí z kostela, je otrávené tak, že 99% návštěvníků kostela v něm nábožensky omdlévá a umírá. Je přepjaté přeceňovati vliv prostředí, v němž lidé žijí. Ale jest osudné je podceňovati. Všecky ty výzvy, jimiž ukládají papežové katolíkům úlohu pracovati úsilovně o reformu prostředí a institucí veřejných tak, aby ducha křesťanského neubíjely, nýbrž jej podporovaly, všechny důrazné příkazy papežských encyklik, ukládajících knězi spolupráci při této snaze, jsou jen novým zdůrazněním povinností *rybáře* duší. I pro tento obor práce si kněz musí opakovati, co o sv. Františku píše jeho životopisec sv. Bonaventura: „Nemněl se přítelem Kristovým, leč rozněcoval-li duše, které on vykoupil.“¹⁾ A slovo sv. Řehoře Vel.: „Žádná oběť není všemohoucímu Bohu příjemnější než horlivost o duše.“²⁾

2. *Veřejná činnost zněsvěcuje kněze, zesvětáčuje jej, činí jej neschopným, aby kněžsky působil.*

Nelze upříti, že takové nebezpečí zde jest. Ten, kdo musí mezi lid, je vystaven mnohým nebezpečím, jichž ušetřen je ten, kdo žije v ústraní. To, co takový kněz ve spolku, vůbec při spolupráci s laiky, slyší, vidí, to často může býti kamenem úrazu pro duchovní život. Nelze zapírat, že někteří kněží kněžsky a někteří vůbec i nábožensky ztroskotali, a příležitost k tomu zavedla právě jejich veřejná činnost. Dobře praví sv. Tomáš o pastorační činnosti vůbec: „Nesnadnější věc je žítí dobře v duchovní správě (než v klášterní samotě) pro zevnější nebezpečí.“³⁾

Výstrahou pro všechny doby zůstává vzácná homilie, kterou sv. Řehoř Veliký, jeden z největších papežů církve, pronesl ke shromážděným biskupům své doby při studnách lateránských: „Ejhle, svět je pln kněží, přece však při žni Boží lze velmi pořádku naléztí dělníka, protože úřad sice kněžský jsme přijali, ale povinnosti úřadu nekonáme... Zklouzli jsme do prací světských a něco jiného jsme převzali jako čestný úřad, něco jiného konáme. Opouštíme úlohu kazatelskou a na svůj trest, jak vidím, se jmenujeme biskupy, protože jsme si ponechali pocfy, ale

¹⁾ Sv. Bonaventura (přel. A. L. Stříž), Život sv. Františka, Praha 1920, str. 70.

²⁾ Sv. Řehoř V., Homiliarum in Ezechielem, l. I., hom. XII., MPL 76, 932.

³⁾ Sv. Tomáš Aqu., Difficilius est conversari cum cura animarum propter exteriora pericula. Summa theol., 2—2, q. 184, a. 8 c.

ne působnost. Neboť opouštějí Boha ti, kdo jsou nám svěřeni, a mlčíme. Jsou jako povaleni k zemi svými mrzkými skutky, a my nevztahujeme kárné ruky. Každodenně hynou mnohými skutky nepravosti, a my nedbale přihlížíme, jak spějí k peklu. Avšak jak bychom dovedli napravovat život cizí, my, kdo zanedbáváme svůj život vlastní? Neboť zaměstnání jsouce starostmi světskými, stáváme se uvnitř tím necitelnějšími, čím horoucněji se oddáváme záležitostem zevnějším. Neboť duch tím, že si navyká starostem pozemským, zatvrzuje se a otupuje vzhledem k žádostem nebeským... Nedbáme prospěchu duší, každodenně se věnujeme svým zájmům, toužíme po věcech pozemských, usilovně se pachtíme po lidské slávě... Ejhle, už není skoro světského zaměstnání, kterému by se neoddávali kněží.¹⁾

Podobně nelze bez hlubokého pohnutí čísti u sv. Jana Zlatoústého: „Donutili jste biskupy, aby žili jako ti, kdo se zabývají záležitostmi světskými a majetkovými... Budeme-li my i vy se obíratí týmiž věcmi, kdo bude usmiřovati Boha? Proto se neodvažujeme otevřítí úst, neboť církev nic se neliší od lidí světských (*Os non audemus aperire, quia Ecclesia nihil a saecularibus hominibus differt*). Neslyšeli jste, že apoštolé nepřevzali k rozdělování ani peněz bez práce nasbíraných? Nyní však biskupové v takové starostlivosti ještě předstihují hospodáře a správce; a kdežto by měli pečovatí o vaše duše, jsou nuceni se staratí o totéž jako výběrčí, důchodní, účetní a pokladníci: tím se musejí každodenně zabývatí. Nad tím naříkáním ne tak jen na prázdno, nýbrž aby nastala nějaká změna a náprava.“²⁾ A následky takové přílišné starosti o časné věci popisuje sv. Jan Zlatoústý na jiném místě: „Kdo obdivuje věci tohoto světa, nikdy nebude pokládán za hodna patřiti na věci budoucí; kdo však těmi statky opovrhne a za nic více je nepokládá než za stín a sen, brzo dosáhne oněch velikých statků duchovních.“³⁾

Avšak zevnější činnost nemusí vésti k zesvětačení kněze. Ovšem předpokladem jest, že žije intensivním duchovním životem, a že čím více musí pracovatí i mimo kostel a faru, že tím více se posvěcuje. Čím rozsáhlejší a rozlitější je činnost kněze v duchovní správě, tím je nebezpečnější a zhoubnější, jestliže se neopírá o ducha kontemplace.⁴⁾ Je naprosto nezbytno, aby veškerá zevnější činnost nebyla leč výronem, zevnějším projevem hluboké vnitřní lásky k Bohu a k duším. Čili slovy apoštola intronisace nejsv. Srdce Páně v rodinách, P. Matouše Crawleye: „Apoštol je kalich, naplněný až na okraj životem Ježíše Krista, jehož nadbytek přetéká na duše.“⁵⁾ V témže smyslu se vyslovil k celému křesťanskému světu Pius X.: „Musíme býti hlu-

1) S. Gregorii M., Homilia XVII., MPL 76, 1139, 1146, 1147.

2) Sv. Jan Zlatoústý, homilie LXXXV. in Math., MPG 58, 762.

3) Sv. Jan Zlatoústý, De compunctione ad Stelechium, MPG 47, 414.

4) Kard. Fischer, Opusculum de Vita contemplativa, cituje Chautard L'Âme du tout Apostolat, éd. X., str. 94, pozn. 1. (v českém překladu vynecháno).

5) Citován v Chautard, Duše veškerého apoštolátu, český překlad, v Přerově 1927, 57.

boce přesvědčení o tom, že nástroj není užitečný, není-li přiměřený práci, jež má být vykonána. Katolická akce, kladouc si za cíl „všecky poměry obnoviti v Kristu“, je skutečným apoštolátem ke cti a chvále Krista samého. Aby to mohlo být provedeno, je třeba milosti Boží a apoštolu se jí nedostane, leč je-li spojen s Kristem. *Jedině tehdy, když jsme napřed vytvořili Ježíše Krista v sobě, můžeme jej snáze vrátiti rodinám a společnosti.* Všichni ti, kdož jsou povoláni, aby řídili katolickou akci, mají být katolíky v každém ohledu, mají být lidmi opravdově zbožnými.“¹⁾

Když tedy této podmínce zvnitřnění se vyhoví, pak ona zevnější akce kněze může proň být prací nábožensky vysoce záslužnou. Sám sv. Tomáš při hodnocení pastorační práce kněze a jejího srovnání s hodnotou života kontemplativního píše: „Vzhledem na toho, kdo lásku koná, stává se časem, že dílo samo sebou méně významné stává se záslužnějším (než dílo samo o sobě cennější), totiž, koná-li se z větší lásky.“²⁾ Jinde praví též světec: „Jako je více světlo šířiti nežli jenom hořeti, tak je též více udělovati z toho, čeho v rozjímání nabýváme, nežli jenom rozjímati.“³⁾

Ba dokonce, koná-li se tato zevnější činnost v duchu pravém, může přímo přispívati k posvěcení duše. Sv. Terezie to vyznává o sobě: „Od té doby, co jsem převorkou a co jsem zahrnuta pracemi a povinna mnoho cestovati, dopouštím se mnohem více chyb. Přece však cítím, že se přibližuji k Bohu čím dál tím více, poněvadž bojuji velkodušně proti svým chybám a namáhám se jen pro Boha.“⁴⁾

3. Kdo chceš spolkařit, spolkař. Já chuti nemám. Proto nebudu.

Jsou věci, jež konati nebo nekonati je knězi ponecháno úplně na vůli. Chce-li si zahrádku zařídit ozdobně nebo ne, chce-li si ponechati zaslanou knihu nebo ne, v tom má naprostou volnost. Ať se rozhodne, jak uznává za moudré. Zrovna tak ve mnohých jiných věcích. — Ale péče o život veřejný v duchu křesťanském, v tom smyslu, jak je to vysvětleno výše, není z oněch předmětů svobodné volby. Nynější papež to nemohl vysloviti určitěji, než když od samých začátků svého pontifikátu prohlašuje takovouto veřejnou

¹⁾ Pius X., enc. *Il fermo proposito*, Actes II., 95.

²⁾ Sv. Tomáš, *Summa theol.*, 22, q. 184, a. 8 c.

³⁾ Sv. Tomáš, *Summa theol.*, 22, q. 188, a. 6 c.

⁴⁾ Sv. Terezie v Chautard, *Duše veškerého apoštolátu*, 60.

činnost s účelem sociální rekristianisace za *součástku duchovní správy*.¹⁾ A jsem-li knězem, pak to, co duchovní správa s sebou nese, konati musím, ať do toho chuť mám nebo nemám. A kdyby mi některé úkony osobně byly sebe nepříjemnější, když autorita církevní tyto úkony prohlásila za závazné, nesmím se jim vyhýbat, nechci-li se proviníti proti poslušnosti Bohem po mně žádané. V případě pak, o němž jednáme, je to povinnost tím těžší, protože běží o zachránění nebo vnesení ducha Kristova do života státního a do veřejných institucí, bez čehož úspěšná kněžská činnost je z velké části nemožna.

4. Působí mi to rozbroje ve farnosti. Vyčítají mi stranictví. Odráží mi to některé farníky.

Nelze dosti zdůrazňovati, že k této veřejné činnosti je potřebí veliké opatrnosti. Kdyby kněz se dal příliš do služeb jednoho stavu a to i věcech, jež jsou na škodu stavu jiného; když by se příliš exponoval národnostně, když má býti duchovním správcem, a tedy míti plnou důvěru, i u národnosti jiné, pro niž je každý výboj prvé národnosti ztrátou na posicích vlastních; když ve sporech čistě politického rázu kněz zaujme energické a výbojné stanovisko a ostře potírá skupinu opačnou; nebo když se sice jedná o věc s náboženstvím související, ale kněz hájí své stanovisko tak osobně nebo s takovou rozhořčeností a vůbec nešikovností, že pak všude kolem něho jako ze země vystávají nepřátelé; když používá vždy raději metod polemických než pozitivních; — to vše jest ovšem pro duchovní správu neštěstím!²⁾ Když však se kněz ve své ve-

¹⁾ Pius XI., na př. v enc. *Ubi arcano*.

²⁾ Sr. slova, jež prof. J. Budař ve čl. „Kněz — politika — dělnictvo“ cituje v *Sursum* r. 1924, str. 62, 63, cituje ze spisu W. Madjera, *Briefe über das Christentum*, 1907, S. 164: „Kněží nejsou nikterak státními občany nižšího řádu; avšak oni jsou právě kněžími a vyplní svoje poslání vůbec jen tehdy, chtějí-li býti nástupci apoštolův a nauku Kristovu beze vší hany v sobě zosobní. Právě proto a jenom proto zaujímají v církvi tak vznešené postavení, jenom proto mají nárok na zvláštní úctu. Se-stoupí-li však do arény politických bojů, stanou se také oni přístupni vlivu partají, které dnes těší se přízni lidu a zítra jsou u něho v nenávisť. Pak vidí lid ihned v knězi jenom člověka, který podléhá kolísavým názorům, a ona aureola, již dříve byl obklopen, rázem zmizí; stal se všedním se všedními. Tím otřesena jest především jeho autorita. On klesá na pouhého straníka, proti němuž je dovoleno bojovati všemi prostředky... S jakým pocitem půjde křesťan ke sv. zpovědi, ke Stolu Páně, ke svátosti stavu manželského, s jakým pocitem dá svoje dítě křtiti, s jakým pocitem bude poslední útěchy náboženské přijímati, jestliže to jest jeho politický odpůrce, ba docela nepřítel, jenž svátosti udílí a udíletí

řejné činnosti omezí na cíle pro náboženský život v podstatě nutné nebo aspoň velmi užitečné, když jeho metody pracovní jsou podle pravidel křesťanské lásky a opatrnosti umírněné a obezřetně promyšlené, když i jeho činnost, jež se zevnějšímu pozorovateli jeví jen politikou, není než do budoucnosti hledící svatou pastoračí a výronem pravé lásky k duším — když i to vše mu vyvolává nepřátelství a působí odvrát, pak může klidně „setřásti prach s nohou svých“ (Mat. 10, 14), a opakovati si s Pánem: „Blahoslavení, kteří protivenství trpí *pro spravedlnost*“ (Mat. 5. 10).

5. *K ničemu to nevede.*

Ano, stane se, že člověk má někdy ze své veřejné činnosti málo radosti. Žeň bývá někdy velmi hubená, ach, tak zoufale hubená! Snad ze členů, kteří stáli nejvíce práce a kteří slibovali úrodu největší, stali se přeběhlíci, ba přímo janičáři, horší Turka rozeného. Snad členové, kteří zůstali, jeví ve svém životě takový kontrast mezi katolickou firmou a skutečným životem. Snad počet účastníků je slabý a ještě i jejich schopnosti jsou slabé. Snad jejich vývoj nejde tak rychle vpřed, jak jsme si toho přáli.

Avšak to nesmí odstrašiti. Na nás je, abychom zaseli. Zda Bůh dá také vzrůst, či zda Bůh vzrůst nedá, to již není naše věc. Ale ani ne naše zodpovědnost. To ponechajme Bohu. A zasévejme dále! A třeba i s pláčem! *Euntes ibant et flebant mittentes semina sua...* (Žalm 125, 6.)

Či urodí se ovoce na stromě každý rok? A z každého květu na stromě se vyvine plod? Či proto, že často již mráz květy spálil nebo krupobití ovoce nezralé posráželo na zem, nemám už ovocných stromů sázeti a opatrovati vůbec?

A snad jediný člověk, jehož se nám podařilo pro veřejný život dobře vychovat, bude pro obec neb pro kraj neb pro církev neb i pro nás požehnáním, jež nahradí námahy všechny...

6. *Kde nabrati čas?*

Tato otázka se stala zvláště nyní, v době nedostatku kněžstva, bolavou. Mnohý kněz nestačí ani na to, by zastal aspoň nejdůležitější funkce; a večer bývá uštván již

musí, poněvadž snad na míle daleko není v okolí kněze, jenž by ho mohl zastoupiti. Ba, nebývá takové politické nepřátelství zhusta důvodem, že křesťan raději od přijetí svátosti a návštěvy služeb Božích upouští, než aby v nejposvátnějších okamžicích života posvátný úkon vykonati dal od kněze, jenž proti němu chová smýšlení nepřátelské?

prací tak, že je mu fysicky nemožno ještě něco si přibíratí, zvláště když ví, že zítra již časně ráno počne ta šťvanice zase.

V takovém případě ovšem, když není možno zastatí všech povinností, vstupuje v platnost zásada: Udělej tedy aspoň věci nejdůležitější. Pak věci, které co do důležitosti jsou za nimi. Zbude-li ještě čas, pak ty, jež v důležitosti jsou hned za hořejšími. A tak dále. A co není možno udělatí, nač síly již opravdu nestačí, to nechej. A kdyby to byly i věci tak důležité, jako je náboženská práce v rámci sociálním, nechej. Bůh nemožností nežádá. Nesmějí jich žádatí ani lidé. V takovém případě stačí, když kněz aspoň vede v evidenci i sociální a kulturní potřeby farností a aspoň radou anebo iniciativou vypomůže a — třeba i se srdcem krvácejícím — svěří na bedra jiná.

Ale někdy tato námitka bývá jen výmluvou. Skrývá se za ní zásadní nechuť k potřebám veřejného života. Nebo rozmrzelost, že by pak se nemohl věnovatí svým libůstkám. Nebo obava před výdaji, jež s takovou spolkovou činností jsou obyčejně spojeny. Anebo lidské, příliš lidské pohnutí jiné. *Myšlenka, že je kněz povinen radostně šířiti království Boží třeba i za cenu předčasné smrti, neovládá někdy ducha, a to je vždy hrob nadšené kněžské práce...* Zájmy Boží a věčné zájmy duší ještě nestojí někde vysoko nad zájmy osobními...

A konečně i při jiné těžké práci kněžské může námaha obětovaná na takovou katolickou akci znamenatí na konec ulehčení ve vlastní práci. Když jsou první otíže překonány a když se knězi podařilo vychovatí si způsobilé a ochotné spolupracovníky, pak títo mohou velikou část břemene veřejné činnosti vzítí na záda svá, ba vystřídatí také kněze ve mnohé práci, o níž by si nebyl myslil, že mu ji vykoná někdo jiný. Jako matka, která nelituje práce a mrzení, aby si svá dorůstající děvčata hodně záhy zaučila do různých domácích prací...

Ostatně velmi mnoho času získá kněz i tím, když se nedrží v životě zásady, že jen to jest uděláno a dobře uděláno, co udělal sám, nýbrž když již i tehdy, kdy si budoucí spolupracovníky teprve vychovává, svěří jim — i když vrchní dozor při tom stále ještě zůstává jemu — všechny úkoly, na něž títo lidé stačí.

III. Kněz a politická činnost.

1. Tím, že se žádá, aby se kněz nestranil veřejných zápasů, v nichž běží o zájmy církve a o docílení křesťanské spravedlnosti, nemá býti vysloven souhlas s tím, aby se kněz věnoval světským záležitostem v takové míře, že by tím až trpělo jeho působení náboženské.

Stěžejní zásada, již Lev XIII. zdůraznil pro klerus uherský, platí pro kněžstvo celého světa křesťanského. „Ať toho kněz pečlivě dbá, by se nepřipíliš nevěnoval záležitostem občanským nebo politickým; a ať si často vzpomíná na slovo apoštola Pavla: Nikdo, kdo slouží ve vojsku Božím, nezaplétá se do věcí pozemských, aby tomu se líbil, do jehož služeb se dal.“ Jistě podle rady sv. Řehoře Velikého je správné, když se při péči o záležitosti vnitřní neopomíjí péče o věci zevnější; a zvláště běží-li o hájení církve nebo o povznesení obecného blaha, nesmí se skutečně ignorovati ty prostředky a pomůcky, které s sebou nese doba neb místo. Je však při tom potřebí nejvyšší opatrnosti a bdělosti, by se mužové posvátného kněžství neprovinili proti vážnosti a nepřekročili hranic a aby nepůsobili dojem, že se méně starají o věci nebeské než o lidské. Velmi vhodně týž sv. Řehoř Veliký praví: *„Světské tedy práce musí se někdy ze soustrasti trpěti, nikdy však nesmějí býti vyhledávány z lásky; aby — ježto mysl horlivého člověka zatěžují, — ho svou tíží nepřekonaly a nestáhly ho s nebeských výšin do nejspodnějších hloubek.“*¹⁾

Rovněž Pius X. cítil se povinna poukázatí „na vážné nebezpečí, do něhož časové poměry dnes stavějí klerus: je to přiznávatí upřílišněnou důležitost hmotným zájmům lidu a zanedbávání daleko závažnějších zájmů jeho posvátnému úřadu. Kněz, povznesený nad ostatní lidi, aby splnil poslání, které mu svěřil Bůh, má rovněž tak zůstatí nade všemi zájmy lidskými, nade všemi zápasy všech tříd společenských. Jeho vlastním polem činnosti je kostel, kde jako vyslanec Boží káže pravdu a kde vedle úcty k právům božským hlásá úctu k právům všech tvorů. Jednaje tak, nevydává se v nebezpečí vůči žádné oposici, nevystupuje jako straník, jako opora jedněch a protivník druhých; a aby se nemusel dotýkati jistých tendencí nebo aby nejitřil mnohými předměty myslí podrážděné, vydává se v nebezpečí, že bude pravdu zakrývatí, nebo že ji zamlčí, prohřešuje se tak v obojím případě proti svým povinnostem; nemluvě o tom, že — poněvadž se zabývá velmi často záležitostmi hmotnými — mohl by se snadno zapléstí v závazky, jež by škodily jeho osobě a vážnosti jeho úřadu. Nesmí tedy míti účasti v takových sdruženích, leda po zralé úvaze, v souhlase s vlastním biskupem a jen v případě, že jeho spolupráce jest očividně užitečná a mimo jakékoli nebezpečí.“²⁾

Pius XI. psal ve svém listu ze 24. června episkopátu litevskému: „Je především povinností kléru, aby rozlišoval činnost katolickou od politické;

¹⁾ Lev XIII., enc. Constanti Hungarorum, Lettres III, 238; místo ze sv. Řehoře Vel., papežem na konci citované, je z díla Liber regulae pastoralis, p. II. c. 7; čti celou tuto nádhernou kapitolu, jejíž obsah Mignova Patrologie, udává slovy: „Ut sit rector interiorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum providentiam in interiorum sollicitudine non relinquens“ MPL 77, 38.

²⁾ Pius X. enc II fermo, II, 102.

neboť poněvadž je jeho úkolem pečovati o náboženské zájmy veškerého lidu, naprosto není ho důstojno, aby se oddával nějaké stranické politice (prorsus eum dedecet factioni alicui studere), neboť musí se míti na pozoru, aby důstojnost jeho úřadu nepřišla nazmar ve stranických zápasech a aby z omylu nebyli odcizeni náboženství ti, kdo patří k politickým stranám protivníkovým.“¹⁾

Aby však se předešlo nedorozumění, výslovně znova zdůrazňuji, že papežové se tím nemíní stavěti proti politice ve smyslu křesťanském vůbec. Pro celé pole soukromého i veřejného života, tedy i pro politiku, platí zásada stanovená Lvem XIII. v jedné z jeho „velikých“ encyklik: „*Propugnare pro Christo nolle oppugnare est* — nechtíti bojovati pro Krista, znamená jej pötíratí.“²⁾ Podobně „náboženský“ papež Pius X. Tak v r. 1903: „Netajíme si, že budou někteří lidé překvapeni tím, že prohlašujeme, že se nutně budeme obíratí politikou. Ale kdokoli chce souditi spravedlivě, vidí, že papež, jemuž Bohem byl svěřen nejvyšší úřad učitelský, nemá právo vytrhávati záležitosti politických z oborů víry a mravů.“³⁾ Ještě určitěji mluví v listu papežském z r. 1906: „*Ať všichni mají na paměti, že nikdo nesmí zůstatí nečinný, je-li náboženství a stát v nebezpečí. Avšak ti, kdož usilují o vyvrácení buď řádů náboženských nebo občanských, nejvíce se snaží o to, aby, kdyby to šlo, se zmocnili státu a aby dostali do rukou zákonodárství. Je tedy povinností katolíků, aby s veškerým úsilím odvraceli nebezpečí; a aby, odložíce stranictví, pracovali intensivně o záchranu náboženství a vlasti, pečující zvláště o to, aby i do obecních zastupitelstev i do sněmoven byli vysíláni lidé, kteří..., jak lze očekávati, budou se v své veřejné funkci dokonaleji zastávati potřeb náboženství a vlasti.*“⁴⁾

Ba ani kněz se nesmí osobně úplně straniti politiky. Tak Pius XI., když napřed řekl, že politiku musí ve smyslu zákona specialisace dělati především lidé pro tuto působnost zvláště uschopnění, pokračuje: „Tím arci nechci říci, že jiní — a myslím při tom i na kněze — se nemají zabývati politikou. Naopak, vzhledem k tomu, že politika má sloužiti veřejnému blahu, nemůže býti leč předmětem lásky, jež ukládá povinnosti tím přísnější, ježto směřuje do větších výšek a dalek. — Kněží rovněž smějí a mají

1) Pius XI., v Acta Apostolicae Sedis, 1928, 257.

2) Lev XIII., enc. Sapientiae christianae, Lettres II., 296.

3) Pius X., alokuce konsist. 9. listopadu 1903, Actes I., 204.

4) Pius X., list inter Catholicos, Actes II., 150, 152.

se v ní účastniti, i přímo, ať již příkladem, věrným vykonáváním práv a povinností, jež jim připadají na základě práva a rozumu, ať již tím, že poučují a řídí svědomí jiných v souhlase s nezcizitelnými zákony Božími a církevními.“¹⁾

2. Předeslav tyto normy v otázce tak delikátní a tak sporné, jako je tato, aby se pokračovalo jen zvolna, krok za krokem — teď mohu problém formulovati již určitěji: V jakém smyslu kněz v politice (a přidejme hned: i v čistě hospodářské činnosti) pracovati nemá? V jakém smyslu pracovati má?²⁾

a) Kněz nesmí v politice a v hospodářských otázkách pracovati tak, že by to znemožňovalo nebo ochromovalo jeho vlastní působnost náboženskou. Vše v životě kněžském musí konec konců směřovati k tomu, aby království Boží více pronikalo i do hloubky i do dálky, aby duše ochotněji přijímaly Boha. Když by politická činnost knězova byla na škodu zájmům království Božího — ať již tím, že by srdce knězovo následkem individuálního založení v ní zakrnělo a nábožensky pustlo a stávalo se tak neschopným pro získávání duší pro Boha, ať již tím, že by byly zanedbávány úkoly ještě důležitější, v tom smyslu by tato veřejná činnost kněze přípustna nebyla.

b) Jistá odvětví veřejné činnosti, spojená s takovými možnými důsledky, že by mohly býti pro působnost kněze osudnými a jež by mohly na jistém území ohroziti postavení církve vůbec, jsou buď zakázána, nebo jsou dovolena jen po schválení církevních úřadů, které po zralé úvaze o věci rozhodnou. Církevní zákoník nejnovější uvádí tyto (zde vypočítávám jen ty, které a pokud pro naše kraje mají význam): kněží ať nezastávají úřadů veřejných notářů; ať nepřijímají veřejných úřadů, s nimiž je spojena laická jurisdikce nebo správa (na př. úřad starosty obce); ať bez dovolení ordinaria svého nepřijímají správy statků patřících laikům a ať nepřijímají světských funkcí spojených se skládáním účtů; ať na trestním soudu laickém, běží-li o věc, jež může býti trestána trestem těžkým, se nijak nezúčastňují, ano ať při tom bez nutné potřeby nevystupují ani jako svědci; ať se nepokoušejí ucházeti se o mandát poslance nebo senátora, leda když si vymohli dovolení od

¹⁾ Pius XI., cituji dle díla Honnay, Les Cercles Sociaux de Doctrine Catholique, str. 273, p. 1.

²⁾ Codex Iuris Canonici, can. 138, § 2—4.

biskupa jak své vlastní diecése, tak také diecése, do níž patří místo, v kterém kandidují.

c) Pokud se týká dovolení ke kněžským kandidaturám, dává se v církevním právu pokyn, aby biskupové v udílení tohoto dovolení „byli spíše přísní než povolní“, uvádějí se na př. kanonisté Wernz a Heiner, kteří v duchu církevního práva soudí, že „jen málokterí a opravdu vynikající kněží mají na sebe bráti úkol poslance“.¹⁾

Není však zákaz kněžských kandidatur bezpodmínečný.

Jasně v té věci mluví Lev XIII. Když byl v předchozím odstavci stanovil, že katolíci pro hájení svých práv musí používat tisku, pokračuje: „S tímto účelným prostředkem souvisí druhý, jehož lze dosíci tím, že katoličtí lidé ve státě vstoupí do sboru zákonodárců... Ani se nezdá nevhodným, aby někdy do těch sborů byli přibíráni lidé posvátného kněžství; ba naopak, protože jsou záštítkou a jakoby přední stráží náboženství, budou moci velmi vydatně práva církve hájiti. Nutno však se velmi pečlivě vystříhati toho, aby se jich nedomáhali tak, že to dělá dojem, že jsou puzeni spíše ctižádostivostí nebo slepým stranictvím než starostí o katolickou věc.“²⁾

Stejný jest i duch církevního zákonodárství současného. Kanonisté Wernz-Vidal tlumočí jej slovy: „Není o tom pochybnosti, že zvláště klerus pracující v duchovní správě musí býti dalek toho, aby jako svému hlavnímu zaměstnání a výlučně a pravidelně se věnoval záležitostem politickým. Není však v rozporu s touto zásadou, když by duchovní, zachovávající pravidla vážnosti a umírněnosti ve větší neb menší míře podle různosti míst a doby a řídící se praxí od církevních představených schválenou směli, ba nezřídka i musili se věnovati politice.“³⁾

d) Ti pak kněží, kteří skutečně do politiky zasáhnou, musí se míti na pozoru, aby se chránili, jak praví Benedikt XV.,⁴⁾ „divokostí v řeči, jaké užívají socialisté“, aby „vášnivostí a rozhořčeností mluvy nedráždili davů k rozvratu občanské společnosti“ a nepomáhali tak ještě více rozdmýchávat plameny nenávisť mezi jednotlivými třídami.

V témže smyslu napomíná tyto kněze Pius X.: „Ať

1) Viz A. Verméersch, J. Creusen, *Epitome Iuris canonici*, Mechliniae 1924, I. vol., p. 151 (éd. II.) *Sr. Acta Apostolicae sedis* 1922 (XIV) 313.

2) Lev XIII., enc. *Paternae providaeque*, *Lettres* VI., 112, 114.

3) Wernz-Vidal, *Ius canonicum*, Romae 1928, ad II., T. II. 153.

4) *Sr. Benedikt XV., Soliti nos*, *Actes* V., 127 n.

se nenechají vlákat do bludiště současných názorů, zma-
tení preludy falešné demokracie. Ať si nevypůjčí ve
slovníku nejhorších nepřátel církve a lidu řeč vášnivou
plnou slibů právě tak zvuchých jako neuskutečnitelných.
Ať jsou přesvědčeni, že sociální otázka a sociální věda
se nenarodily teprve včera;... že církev, která nikdy ne-
zradila blaha lidu nedůstojnými aliancemi, nepotřebuje se
zříkati své minulosti a že by jí stačilo, aby za pomoci
opravdových dělníků na znovuvybudování společnosti cho-
pila se organismů přelomených revolucí a přizpůsobila
je, v témže duchu křesťanském, který je inspiroval, no-
vému prostředí vytvořenému hmotným vývojem současné
společnosti.“¹⁾

Uznávám sice, že je politiku křesťanskému, i knězi
těžko, aby se ubránil dotěrnému vlivu metod, které jsou
obvyklé v politické práci. Hrubé výrazy; zlehčování cti
protivníka, bezohledné ničení protivníka; demagogické li-
chocení stoupencům; přehánění zásluh vlastní strany, ne-
spravedlivé snižování zásluh stran jiných; nesvědomitě
slibování; osobní napadání; nenasytná ctižádost; a řada
jiných, zvláště demagogických prostředků, jež demoralisují
společnost: tyto metody jako epidemie zachvacují často
politický život a otráví snadno část těch, kdo na to pole
nastupují a jen duše silné odolají těmto svodům. Samo
sebou se rozumí, že každý křesťanský politik a především
každý politik kněz musí náležitě k těm silným duším. Ji-
nak by jeho politická činnost byla i pro společnost občan-
skou i pro církev a pro duše hrozným jedem; kdežto
i ona nemá ve skutečnosti býti než prostředkem upevňují-
cím království Boží na zemi.

IV. Kněz a činnost hospodářská.

Poněkud podobné je stanovisko pro posuzování hos-
podářské činnosti kněze. Myslím tím jeho činnost v ústa-
vech peněžních, konsumních, výrobních vůbec, výděleč-
ných. Sem však náleží též stavovská hospodářská práce
v jednotlivých skupinách, jimiž mají býti zájmy tohoto
stavu podporovány, po případě i vybojovány proti těm,
kdo z jakýchkoli důvodů se stavějí proti nim. Pak ovšem
sem patří i práce odborová ve všech svých formách.

¹⁾ Pius X., o Sillonu, Actes V., 139.

1. Především třeba vysloviti nekompromisní zásadu: Prvním úkolem kněze jest působnost pro zachování a rozkvět náboženského života. Této povinnosti musí býti učiněno zadost za všech okolností. A kdyby kněz na poli hospodářském měl úspěchy sebe větší, ale zanedbával by péči o duše, jeho životní dílo bylo by třeba věhlasné, ale spočívá na něm strašná Boží kletba!

Stále musí míti kněz, který by i hospodářskou činností se zabýval, na paměti, že na tomto poli je jen hostem, pravé pole jeho působnosti že je jinde. Až do dneška v nezkrácené síle platí slovo sv. Pavla: „Nikdo, kdo bojuje ve vojsku Božím, nezaplétá se do věcí světských.“¹⁾ Když by kněz popředně v činnosti hospodářské hledal smysl svého života, pak by se mohlo státi, že na věci pozemské vynakládal své energie, ale zahrada Boží, již měl obdělávati, zůstala tak pustá! Tím nesprávněji by jednal, když přece hospodářský život je namnoze přeplněn intelektuály, již mají mnohdy veliké potíže, aby se tam nějak uchytili; kdežto pole, jež zanedbával, tolik volá po ženících! Tím více by chyboval, když by zakládal hospodářské podniky, které znamenají existenční ohrožení jiných rodin, spravedlivě žijících a spravedlivě pracujících. O takových kněžích platí slovo Pia X., že jsou vystaveni „těžkému nebezpečí, ve které současné poměry vydávají dnes kněze: připisují přehnaný význam hmotným zájmům lidu zanedbávajícíce důležitějších zájmů svého posvátného úřadu.“²⁾

Z toho důvodu také nový církevní zákoník v can. 139 § 3. zakazuje kněžím bez svolení biskupa převzít správu statků, jež patří laikům, nebo světské funkce, s nimiž je spojena povinnost skládati účty: biskup tedy může — *z vážných důvodů* — dovoliti knězi, aby na př. převzal funkci ve spolku spořitelním, záloženském a vůbec peněžním.³⁾

Vždy však, ať již kněz do hospodářského života zasahuje nebo nezasahuje, musí se toho strýci, aby *nepodceňoval* významu a obtížnosti hospodářského života věřících; aby neprojevil dokonce nějaký nádech opovržení

¹⁾ 2. k Tim, 2, 4.

²⁾ Pius X., enc. Il fermo, Actes II., 102.

³⁾ Viz výklad k tomuto kánonu zvl. v J. Haring, Grundzüge des kathol. Kirchenrechts, 1924, 172, Wernz-Vidal, Ius canonicum, 1928, t. II., 151—153, a vůbec 143—153.

k těmto pozemským starostem laiků. Naopak, ať vždy věřící mají z jeho jednání dojem, že s nimi i v této věci cítí, že považuje i tuto jejich činnost za něco velikého, co je pro ně kusem odpovědné cesty pro získání spásy.

2. Mohou býti i případy, kdy hospodářská práce kněží jest něčím dobrým, ano i vysoce cenným. To je tehdy, když kněz nekoná ji na úkor své práce kněžské, nýbrž aby jí svou kněžskou působnost podepřel. Takové hospodářské působnosti kněží ani papežové nezavrhují, nýbrž ji doporučují.

Pius XI: „Kéž účinným šířením tisku, živým povzbuzováním osobním, každý tedy usiluje o zlepšení — v mezích spravedlnosti a lásky — hospodářských poměrů lidu, podporuje a šíře zařízení, která k tomuto výsledku vedou, zvláště taková, jež si stanoví jako cíl dobře ukázňovati davy a chrániti je proti vzrůstající se tyranii socialismu a tak i před úpadkem hospodářským a desorganisací mravní a náboženskou. Za takových podmínek účast kněžstva na podnicích katolické akce má účel vysoce náboženský; nebude proň nikdy překážkou, nýbrž naopak podporou v duchovním úřadě, jehož pole činnosti rozšíří a ovoce rozmnoží.“¹⁾

Lev XIII.: „Veliké chvály zasluhují mužové katoličtí, kteří poznávše, co doba žádá, hledají a zkoušejí, kterak by lidem nemajetným poctivým způsobem k nějakému blahobytu dopomohli... Povzbuzení dodávají a podpory poskytují biskupové, z jejichž vůle a moci pečují četní kněží světští a řeholní o duchovní vzdělání spolčených... Kolik činnost tak mnohonásobná a tak horlivá k obecnému blahu přispěla, je příliš známo a není třeba o tom mluvíti.“²⁾

a) Vhodné poměry jsou pro takovou činnost, předně když kněz je ve farnosti, kde mu zbývá ještě nějaká volná chvíle po splnění povinností striktně kněžských a může svou hospodářskou činností prospěti věřícím, a tím i ulehčiti slovu Božímu cestu do duší. Nezapomenutelnými zůstanou v dějinách lidstva neb aspoň v dějinách kraje takový Kolping, který i hospodářsky pracuje pro svou mládež, takový Luygaerens, jenž se věnuje cele potřebám belgického rolnictva, takový Nathan, jenž buduje celou charitativní osadu, a který by svých velkolepých lidumilných plánů provést nemohl, kdyby nepracoval také hospodářsky.

Dobře řekl biskup du Rousseaux v Tournai svému kleru r. 1895: „Zmatené doby, v nichž žijeme, vyžadují po nás něco více než normální činnost kněžského úřadu. Nepočal konati Ježíš Kristus sám své poslání šíře kolem sebe dobrodinní pozemská?... Mimo to, protože spása duší je naším nejvyšším zákonem, nikdo nás nemůže obviňovati, že bychom šli za hranice své působnosti, když se zabýváme těmito hmotnými zájmy.

¹⁾ Pius XI. enc. *Il fermo*, Actes II, 102, 103.

²⁾ Lev XIII., *Rerum novarum*, Lettres III, 62, 64; sr. enc. *Depuis le jour*, Lettres, VI, 102, 103.

abychom se dostali k duším. Nuže, nelze popírat, že jediným možným prostředkem, jak se dostat k duši velikého počtu dělného lidu, jest, abychom jim napomáhali zabezpečiti blaho, po němž touží, a že u těch dostaneme se k duši pouze skrze tělo.“¹⁾

Tato hospodářská pomoc nesčíslným kněžím umožnila přístup k duším, které by jinak jistě — tak již byly vzdáleny od Boha — propadly věčnému zatracení.²⁾

Rovněž když by kraj byl chudý neb hospodářsky ještě zaostalý, tu k tomu schopný kněz mohl by býti příkazem lásky vázán, aby jako chůva se tohoto kraje ujal, dokud nedospěje k hospodářské zralosti. Podobně v jiných případech, kde prospěch kraje neb osady by takového skutku lásky žádal.

b) Zvláště je povinností kněze, aby zasáhl i hospodářsky ve prospěch stavu, na kterém se páše křivda. Jinak po dlouhá desetiletí se bude na církvi mstít takové opomenutí.

Dobře řekl belgický sociální předák katolický Arthur Verhaegen: „My katolíci jsme připustili, aby socialism napřed se zmocnil terénu, jenž náležel nám. Nutno si to přiznati. Teď platíme svou někdejší indiferentnost ztrátou tisíců duší, vyrvaných církví.“³⁾ Dobře řekl Jesuita P. Leroy o francouzském kleru: „V celku vzato, bylo by nespravedlivě obviňovati francouzský klerus, že příliš často opouští sakristie; spravedlivější by bylo pokáratí jej, že tam zůstává. Srovnáme-li jeho hříchy, jež spáchal, a jeho hříchy, jichž se dopustil opomenutím, druhá skupina by byla podstatně větší než prvá. Katolický lid byl oloupen o svá práva a oklamán ve svých potřebách, ne že by byl klerus šel příliš daleko, nýbrž protože nešel dosti daleko.“⁴⁾

A čím déle by klerus v takové situaci váhal, tím osudnější by byly následky. Plně nutno souhlasiti s hlavním katolickým průbojníkem sociální spravedlnosti ve Spojených státech, univ. prof. J. A. Ryanem: „Když klerus nebude s to, aby chápal, vážil si a se sympatiemi řídil snahy hospodářské demokracie, ta se bude víc a více vzdalovati od křesťanství a rozvrátí velmi brzo stále se zvětšující část našeho katolického obyvatelstva.“⁵⁾

Nic by si tolik nepřáli protivníci Kristovi, jako aby jim katolíci úplně vyklidili pole hospodářského života!

¹⁾ Biskup du Rousseaux, citován v Plater, The Priest and Social Action, 25, 26.

²⁾ Viz řadu dokladů v knize, již vydala Action populaire, Prêtres de France, à la ville et aux champs, Paris, b. r.

³⁾ Cituje Plater, The priest and Social Action, 40.

⁴⁾ A. Verhaegen, cituje A. Müller, Nos responsabilités sociales, Paris, 1024, 73.

⁵⁾ A. Ryan v Catholic World, Sept. 1910, cituje Plater, The Priest and Social Action, 33.

c) Hospodářsky by musil kněz, pokud má k tomu potřebné vlastnosti, pracovati, když běží o činnost lidumilnou. Zde ostatně již i sv. Jakub napsal: „Nábožnost čistá a neposkvrněná před Bohem a Otcem jest tato: navštěvovati sirotky i vdovy v soužení jejich.“¹⁾ A sv. Jan ev.: „Kdo má statek tohoto světa a vidí bratra svého, an trpí nouzi a zavře před ním srdce své, kterak láska Boží zůstává v něm?“²⁾ A proto žehnati jest památce kněží, kteří se neštíteli ani hospodářské činnosti, jen aby bídě, nemoci, starobě, sirotám vybudovali útulky a ozdravovny. Žehnati jest památce těch, kdo organizovali akce na zachranu vystěhovalců, na odstranění nezaměstnanosti a pod.

A zase zde se ukáží i požehnané účinky této práce ve smyslu nadpřirozeném. Na př.: „Každý člověk zdravého úsudku přizná, že nemravnost — na př. krádeže — velmi často bývá jedním z následků bídy.“³⁾ Odstraňovati tedy bídy často znamená i zvedati mravnost a náboženskou úroveň lidí.

d) Ještě poznamenávám: kněz se musí snažiti, aby si na takové hospodářské podniky zachoval morální vliv, „nejen proto, aby neztratily svůj katolický ráz a nepřešly do rukou osob pochybných, nýbrž i za tím účelem, aby zůstaly řízeny lidmi spolehlivými a odborně způsobilými; ani sama dobrota ani sama odborná způsobilost nestačí; je jich potřebí obou.“⁴⁾ Je dále potřebí, aby současné problémy sociální a hospodářsko-sociální byly studovány a diskutovány mezi kněžími, již na tom poli pracují, a v jejich ústřednách, aby mohli své oddíly vésti bezpečně, aby mohli stanovit jim pracovní program.

e) Ale především jedné práce kněz na tomto poli nikdy nebude litovati: když obeznámí lid řádně se zásadami křesťanské sociální spravedlnosti. Jsou to sice otázky hospodářské a sociální. Ale ony jsou též morálkou užitou na konkrétní současné případy, a tedy nejvlastnějším oborem kněžským.

V málo známém listu „Per la prima“ ze 20. ledna 1907 píše papež Pius XI. o odborových organizacích: „Jejich budoucí členové ať jsou řádně připravováni; t. j. ať vhodné osoby je poučí o povaze a cíli sdru-

¹⁾ Jakub 1, 27.

²⁾ I. Jan, 3, 17.

³⁾ J. Scheicher (přel. C. Morel), *Le Clergé et la Question sociale*, 12.

⁴⁾ Gener. sekretář hospodářsko-sociálního institutu v ústředí italské katol. akce Baltazzi v *Direttive e Programmi dell' Azione cattolica*. Milano 1925, 87.

žení, povinnostech a právech katolických dělníků, konečně o učení církve a o dokumentech papežských, jež se zvláště týkají otázek dělnických. Velmi užitečná bude v tomto bodě spolupráce kleru, který s druhé strany tam nalezne novou pomoc, aby jeho kněžská působnost účinněji pronikla v lid. Neboť dělníci takto připravení nestanou se jen členy stavovského sdružení, nýbrž i statnými pomocníky kleru, aby mohl šířiti a hájiti uskutečňování nauk křesťanských ve skutečném životě.“¹⁾

Sr. také vývody presidenta katolické akce italské L. Colomba: „Kdo by si myslil, že katolická akce se omezuje v své působnosti na úkol čistě náboženský, ten by pobloudil. Katolické akci je přikázáno papeži také uskutečnění sociálního úkolu nejdůležitějšího, totiž vychovati mysl i svědomí, aby pochopily a zamilovaly si sociální nauky církve... Úkolem katolické akce je vychovati mysl pro skutečnou realizaci třídního míru. Nebudeme nic proti tomu namítati, aby odborové organizace se vyvíjely mezi dělníky téže třídy; ale v lůně svých sdružení zaměstnavatele i dělníka sblížíme, budeme rozseváti ideje šířící světlo, ideje církevní nauky vzhledem k sociální otázce, působíce tak, že tytéž myšlenky se vštěpují v mysl i ve svědomí i zaměstnavatelů i dělníků... Všude hlas Páně bude takto moci přetvořiti sociální protivy a nahraditi je nehynoucími sociálními harmoniemi. Ale to vše vyžaduje jasnost v myšlení a důvěru v toho, jehož úkolem jest řídit katolickou akci. Samo sebou se rozumí, že před příslušností ke křesťanským odborovým organizacím musí předcházeti nebo aspoň ji doprovázeti příslušnost ke kroužkům katolické akce, aby v těchto bylo postaráno o výchovu křesťanského svědomí, kdežto v oněch (odborových organizacích) by katolické zásady regulovaly akci hájící zájmy hospodářské.“²⁾

Ale i pro tuto činnost platí, co Lev XIII. pro veřejnou činnost kněze vyžadoval vůbec: Takoví kněží ať rozvíjejí tuto činnost „velmi obezřetně a opatrně, po příkladu lidí svatých. Chudičský a pokorný František, sv. Vincenc z Pauly, otec nešťastných, a mnozí jiní, jichž památka žije v církvi, úsilovnou péčí o lidi mírnívali tak, že nejsouce přespříliš rozptýlení a nezapomínajíce na sebe se stejnou horlivostí pěstili i v své duši dokonalost a velikou ctnost.“³⁾

¹⁾ Pius X., epišt. Per la prima, Actes III, 30.

²⁾ L. Colombo, La Democrazia cristiana nelle Encycliche di Leone XIII., Milano 1924, 40—42.

³⁾ Lev XIII., enc. Graves de communi, Actes VI, 222.

C. Katoličtí laici a veřejný život.

Literatura.

Monti G., *La formazione dei Laici all' Apostolato*. Roma, 1928. — 1924, I. vol., p. 151 (éd. II.). Sr. *Acta Apostolicae sedis* 1922 (XIV) 313. Metzger K., *Kleinarbeit in der Seelsorge. Ein Buch für Priester und Volk*. Hildesheim 1929. — Metzger K., *Erziehung zum Laienapostolat*. Freiburg i. B. 1927. — Laický apoštolát. „Životem“ č. 26, 27. Hlučín 1927. — Bremer C., *Akademiker u. Laienapostolat*. Freiburg i. B. 1924. — Kaller M., *Unser Laienapostolat. Was es ist und was es sein soll*. Leutesdorf a. R., 2. Aufl. 1927. — Beaupin L. (přel. Melka A.), *Na výboj! V Praze* 1925. — Bertram A., *Laienapostolat, ein königliches Christentum*. Freiburg i. B. 1921. — Kralik R., *Das Laienapostolat der Männer*. Wien 1923. — Lekeux M., *Markétka*. V Přerově 1928. — Agius Th. J., př. Windlöcher J., Margaret Sinclair. *Ein Vorbild für die Arbeiterjugend*. Stuttgart 1927. — Pricoli P., Filippo Tolli. *Un esempio per i cattolici d'azione*, Roma 1925. — K otázce vůdcovství: Pieper A., *Der Führerberuf*. M. Gladbach 1922. — Pieper A., *Warum versagten die Gebildeten als Führer des Volkes?* M. Gladbach 1922. — Heinen A., *Wie gewinnen wir ein Führergeschlecht für die Massen?* M. Gladbach 1923. — Bessières A., *L'Évangile du Chef*. Paris 1927. — Rouzic L., *L'Elite. Son Rôle et sa formation*. Paris 1922.

Je velmi mnoho katolíků, kteří sami pro svou osobu plní své náboženské povinnosti, a kteří i v své rodině udržují jakýsi náboženský život. Ale o tom, že by bylo jejich povinností, aby pracovali o vnášení náboženského ducha i do institucí veřejného života, nechtějí ani slyšet. Ani prstem nehnou, když vidí, jak laicisace čím dál tím pronikavěji postupuje ve školství, ve vojsku, ve všech oborech zákonodárství i státní administrativy, jak provozuje svou demoralisační práci špatný tisk, nemravné divadlo, kino, jak nároží ulic jsou ohavena nemravnými plakáty, jak móda zabíhá do nestydatostí nesnesitelných, zkrátka, jak veškeren veřejný život je zbavován posledních stop uznávání vztahu k Bohu, jak frivolnost mravní otravuje jako nejnebezpečnější mor celou atmosféru. Jejich heslem jest: „Ať se stará každý sám o sebe. Já si svou odpověd-

nost za sebe a svou rodinu unesu. Co je mimo mne a mou rodinu, co mi po tom? To je věc — řekněme — kněží. Ti mají povinnost ty věci kárat. Ale já knězem nejsem.“¹⁾

A tak veliká část dnešních katolických laiků protestuje proti tomu, když se jim řekne, že je jejich přísnou *povinností* pracovat i o křesťanský ráz života i *veřejného*.

Ba dívají se snad s útrpným úsměvem nebo s rozhořčením na ty katolíky, kteří za otázky křesťanské ve veřejném životě také bojují, pohoršují se nad touto jejich horlivostí, a nazývají je bigotními, přemrštěnci, neklidnými živly, bojovnými kohouty, klerikály...

A přece pracovat i o vítězství křesťanské myšlenky i v životě veřejném není povinností toliko kněží, není to, činí-li to laik, přemrštěností a nevкусem, nýbrž *jest to i pro každého opravdového katolíka přísnou povinností mravní právě tak, jako jest pro něho povinností, aby vedl život náboženský v soukromí*.

Povinnost katolíků-laiků zúčastniti se činně veřejného života.

1. Odvěký boj proti církvi nevede se pořád na týchž polích, nýbrž v jednom století na poli tomto, ve stoletích jiných na jiném. Tak v dobách, kdy se bojovalo proti jednotlivým bludům, jež šířili lidé, kteří víru měli, ale ve víře bloudili, hlavní úloha připadla kněžím; laiků se to týkalo v míře velmi nepatrné. Tak v boji proti ariánství, pelagiánství a j. Proti reformaci musil býti hájen pravý smysl Písma sv. a oprávněnost a obsah tradice. Od konce století XVIII. boj proti deismu, osvětářství, racionalismu, semiracionalismu, liberálnímu katolicismu, evolucionismu, proti obhájcům zásady nesmiřitelnosti rozporu mezi vědou a věrou. *Tento boj v posledních desíletích se přesunul na pole života praktického a všech jeho oborů.*²⁾ Život a všechny jeho instituce mají napomáhati k tomu, aby z duší byly vypáleny i nejskrytější kořínky nadpřirozené víry. Světový názor čirého monismu — ať již v té neb

¹⁾ Tato mentalita se vyskytuje u katolíků ve všech státech. Situaci v Polsku v tom ohledu se vzácnou apoštolskou otevřeností líčí v svém pastýřském listu ze 12. února 1927 arcibiskup varšavský kardinal Kakowski, text v „Kurs instrukcyjny ligi katolickiej“ w Warszawie, 1927, zvl. str. 9 n.

²⁾ Viz vzácnou přednášku univ. prof. dr. A. Szymańskiego, Potrzeba Organizacji Katolickiej w Polsce, v „Kurs instrukcyjny ligi katolickiej“ w Warszawie 1927, 34—40, zvl. 35, 36.

oné formě — má ovládnouti duši. Humanismus. Positivismus. Materialismus. A také idealismus, pokud vylučuje víru zjevenou. Ubírají se cestami rozličnými, ale za týmž konečným cílem: znemožnění v duších víru nadpřirozenou. A o tento cíl pracuje vše: zlaicisovaný život v továrnách, z něhož vypuzen Bůh; zlaicisovaný tisk; zlaicisovaný život spolkový a shromažďovací; zlaicisované umění ve všech svých oborech; zlaicisovaná legislativa a administrativa; zlaicisovaný život rodinný; zlaicisované školství všech stupňů; zlaicisované radovánky, cesty k zotavení; zlaicisované nemocnice, sirotčince; z celého života veřejného, ještě i poslední zbytky praktické víry v Boha budíž vyhnány. A všude se o tento cíl pracuje soustavně a intenzivně.

Mladý člověk, snad ještě věřící, vstoupí do takové továrny, mezi takové druhy: kolik let se jeho víra udrží tak, aby zůstala radostnou, ba rostoucí? Jak vysoké procento vytrvá, jak veliké se přizpůsobí? Myslete si venkovského dobrého mladíka, který na vojně přijde do takového prostředí: Kolik takových mladých lidí vrátí se domů s věrou otřesenou, plnou morbidních kompromisů? Myslete si děvče, které po léta do sebe vdechuje mravně otrávený městský vzduch: Kolik jich bude pro hlubší život z víry navždy ztraceno? Špatný tisk: Kolik je čtenářů, příšlých „z jiného světa“, kteří by se nestali hypnotisovanými zajatci orgánu, z kterého denně čerpají své stanovisko ke všem otázkám životním?

To je ten „*mor naturalismu*“, jenž dnes všude vládne a jenž působí, že lidé, odmítнув věčné statky, poddávají se všem druhům léček k neřestem a žijí jako pohané,“ jak píše Pius XI. k episkopátu v Německu.¹⁾ To je ta „*nákaza laicismu*“, která chce ignorovati a umlčeti Krista všude, v duších, v rodinách, ve státě, v životě mezinárodním, a která musí v každé křesťansky cítící duši vyvoláti rozhodnutí: „Čím nedůstojněji jest umlčováno nejsladší jméno našeho Spasitele na mezinárodních sjezdech a ve sněmovnách, tím silněji musíme toto jméno volati a tím pronikavěji zdůrazňovati práva královské Kristovy důstojnosti a moci.“²⁾

V tom ovzduší otráveném duše budou jistě hynouti.

Neodpadají od Boha dnes jen jednotlivci. Je možno mluvíti o sociální apostasii od Boha. Tento duch vzpoury společnosti proti Bohu musí býti potírán na všech polích života, na kterých se objevuje a která jsem naznačil. Ale *tato pole jsou speciálními obory laiků. Kněz na ně z nej-*

¹⁾ Pius XI., list k biskupům v Německu, 7. září 1928, *Acta Apostolicae Sedis*, 1928, 354.

²⁾ Pius XI., enc. *Quas primas*, v *Acta Curiae archiep. Olom.* 1926, 53.

větší části přístupu nemá, aspoň ne v té míře, aby něco vážného tam docílil. Když laici tam pravdě nedopomohou k vítězství, pak tento duch vzpoury proti Bohu a zkázy duší bude řádit dále a jeho vliv bude stoupati ne řadou arithmetickou, nýbrž geometrickou.

2. Život se stává čím dále tím mnohotvárnějším. Stále se vzмáhá nejen dělba práce. Jde pořád dále i diferenciaci společnosti a diferenciaci potřeb i rozdíly v intenzitě potřeb. Knězi není možno, aby se obeznámil se všemi mnohotvárnými potřebami dnešních křesťanů: nemůže sám si vymyslet jejich potřeb duchovních ani hmotných. Kněz dále stojí dnes před myšlenkovým světem tak složitým a tak nesmírným, vyčerpávajícím zájem tak, že těžko jest mu, aby měl v přehledu individuální potřebnost jednotlivých věřících: není-li zde pečlivé strážce, která potřebám rozmanitých skupin lidí rozumí a která má možnost tuto potřebnost pozorovati zblízka; není-li zde celé sítě takových bdělých pozorovatelů, pak není možno, aby skutečné potřeby byly zjištěny a aby jim bylo soustavně pomáháno. Bez takové *organizované pozorovací služby* bude moci snad kněz čelit — aspoň ve velikém městě — pouze ojedinělým případům bídy, o nichž se náhodou dozví; ale hlavní proud těchto potřeb mu unikne. Ve světě potřeb své vlastní farnosti zůstane kněz cizincem. Mnohotvárné a palčivé potřeby dnešního lidstva mohou být objeveny a flumoceny za účelem pomoci jen tehdy, je-li zde v aktivitě vyspělá a obětavá skupina laiků. A to tím spíše, poněvadž často největší bída, hmotná i mravní skrývá se často na takových místech, kam knězi vstoupiti jest morálně nemožno.

3. Laici jsou nezbytni netoliko k tomu, aby potřeby mohly být zjištěny, nýbrž i tehdy, když se potřebám *odpomáhá*. Jest řada oborů — i při dobročinnosti individuální i při akcích většího slohu, — ve kterých laici mají šťastnější ruku, větší zkušenost životní, volnější pohyblivost a těší se větší důvěře než kněz. Na př. v továrně mladým dělnicím doporučoval by nějakou věc kněz. Snad budou dělnice poslouchati s nedůvěrou, snad v duchu budou jej podezřívati, že je — třebaš dobromyslným — emisarem zaměstnavatelovým. O tuto nedůvěru by se jeho snaha roztránila. Tutéž věc doporučovala dělnicím jejich katolická spolupracovnice, vyspělá, uvědomělá; když mluvila, stále znělo v duších posluchaček napovídání: Ta to myslí dobře; vždyť ona bude následky našeho rozhodnutí, ať již

budou dobré nebo zlé, snášeti s námi, za tou tedy jíti můžeme. A kolik je věcí takových, že když jsou řečeny laikem, mají větší účinnost, než když jsou řečeny knězem! A zase i zde: Mnohé věci jsou takového rázu, že kněz vůbec se do nich pouštěti nesmí, nemají-li trpěti vyšší zájmy. Tak by se stalo velmi často, že mnohé věci, kdyby nebyly vykonány laiky, nebyly by vykonány vůbec.

4. Tento význam laiků ještě více vynikne, povážíme-li, že dnes právem se žádá, aby se sociálním zlům čelilo nejen kurativně, nýbrž — a to především — *preventivně*. To jest, aby se sociální neduhy nejen hojily, až se projeví, nýbrž, aby se jim čelilo tak, by k nim vůbec nedošlo. Ale jak by mohl kněz bez citlivé pomoci laiků sám vyzkoumat, že hrozí takové nebezpečí? Jak by mohl udati bezpečně a jistě účinné prostředky preventivní? Jak by si mohl sám vymysleti sociální lék, který by zlu bránil všemi směry, jimiž by se mohlo projevit? Bez *odborné* pomoci laické je to prostě nemožno.

Tuto povinnost hájiti katolickost života i ve všech oborech života veřejného prohlašují církevní představení věřícím opět a opět. Tak arcibiskup dr. Kordač: „Kritická doba sociální otázky a otázka unie východu se západem na společném základě jednotné víry v Krista, jak tomu bylo v prvních křesťanských stoletích až do XI. a XVI., vyžaduje kategoricky tuto nepolitickou a internacionální „katolickou akci“, máme-li uniknouti vnitřnímu rozkladu zmaterialisované moderní společnosti a světové revoluci bolševické anarchie.“¹⁾ Polský biskup Kubina: „Katolicismus činu není již jen povinností sv. Otce, biskupů a kněží... Povolání jsou k tomu i věřící.“²⁾ Kardinál Dr. Bertram: „Laický apoštolát jest opravdovou a vážnou *povinností* věřících katolíků. Je skutečnou povinností. Není ponecháno tvému svobodnému rozhodnutí, chceš-li laický apoštolát vykonávat či ne. Je to tvou povinností. O tom nepřipouští Kristus žádné pochybnosti. Zcela zřetelně praví: „Kdo se mnou neshromažďuje, rozptyluje“ (Luk. 11, 23.). — Povinnost laického apoštolátu je důsledkem *lásky ke Kristu*. Neboť Kristus neměl při svém působení světlejšího cíle než spásu duší. Ten nemá lásky ke Kristu, kdo vedle tohoto nejsvětějšího zájmu Kristova, spásy duší, přechází lhostejně. — Laický apoštolát je nejvznešenější větví *lásky k bližnímu*, nejvzácnějším květem pravé charity. Nemá lásky k bližnímu, kdo nepřináší oběti pro spásu bližního. — Nemá *lásky k církvi*, komu je lhostejná církev a spása jejích dítek. — Na věčném soudu Božím nemůže obstáti ten, kdo svých schopností, svého času, svých sil nepoužil věrně k těmto skutkům, nejvznešenějším ze všech lidských skutků. — Ze všeho toho plyne jasně: Laický apoštolát není ponechán tvé libovůli, nýbrž je tvou povinností.“³⁾

¹⁾ Arcib. Dr. Kordač v Sursum, 1927 (r. VII.), 54.

²⁾ Biskup T. Kubina v Kurs Instrukcyjny Ligi katolickiej, w Warszawie, 1927, 21.

³⁾ Kard. Bertram A., Laienapostolat, ein königliches Priestertum, Freiburg, 1921, 5.

U papežů tuto povinnost katolíků laiků velmi často vyjádřil zvláště Lev XIII.: „Jest nevyhnutelno, aby na obranu náboženství mnoho pracovali i vybraní laikové, jimž drahá je církev, společná matka všech, a jejichž i živé slovo i živé spisy mohou býti velmi na prospěch při obraně katolických práv.“¹⁾ „Všeobecně vzato, nechťíti míti podíl při správě záležitostí veřejných bylo by tak chybou, jako nechťíti věnovati žádného úsilí, žádné práce ve prospěch obecného blaha: a to tím více, protože katolíky již sama víra, kterou vyznávají, vybízí, aby se věci věnovali cele a svědomitě. *Naopak, budou-li oni nečinní, snadno otěže do rukou dostanou ti, jejichž názory vzbuzují velmi malou naději na blaho. A to by bylo také spojeno se záhubou křesťanských zájmů: protože by měli ohromnou moc ti, kdo: proti církvi smýšlejí nepřátelsky, a pranepatrnou, kdo s ní smýšlejí dobře.* Proto je jasno, že katolíci mají spravedlivou příčinu, aby se věnovali veřejným záležitostem: neboť se jim nevěnují, ani se jim nesmějí věnovati, aby schvalovali zlořády, pokud tohoto času jsou ve vedení záležitostí veřejných, nýbrž aby tyto instituce pokud možná přetvořili tak, aby upřímně a opravdově sloužily obecnému blahu; a musí míti v duchu pevný cíl, aby moudrost a síla katolického náboženství jako nejzdravější míza a krev proudily do všech cév a žil státu.“²⁾ „Nyní však, když z vlastní zkušenosti jsme poznali poměry doby, nic by nebylo zhoubnějším, než nečinně trpěti neúnavnou zlobu lidí špatných a ponechávati jim volné pole, aby děle, podle svých choutek, řádili mezi právy křesťanskými. Neboť ti, jsouce chytřejší než synové světla, odvážili se již mnohých věcí; počtem jsouce slabší, ale vychytralostí a prostředky mocnější za nedlouhou dobu zapálili u nás veliké požáry neštěstí. Ať si tedy jsou toho vědomi všichni, kdokoli milují katolickou víru, že je již na čase, aby se do něčeho dali a probůh neoddávali se malátnosti a nečinnosti, protože nikdo nebývá přemožen rychleji než ti, kdo se oddávají klidu v šíleném vědomí bezpečnosti. Ať si vzpomenou, jak se ničeho nelekala šlechtná a příčinlivá statečnost křesťanů ve starých dobách: jejich pracemi a krví vzrostla katolická víra. Vy však, ctihodní bratří, dodávejte odvahy ustupujícím, povzbuzujte váhající; příkladem a vlivem svým všechny utvrzujte, aby vytrvale a statečně plnili úkoly, jež tvoří katolickou akci.“³⁾

V témže smyslu ukládal i Pius X. laikům tuto povinnost: „Hned počínajíc první naší encyklikou k biskupům celého světa, jako ozvěnou všeho toho, co naši slavní předchůdci stanovili vzhledem ke katolické akci laiků, prohlásili jsme toto podnikání za hodné veliké chvály a přímo za nutné v dnešní situaci církve a občanské společnosti. Musíme zde s důrazem chváliti horoucnost tolika vznešených osobností, které ode dávna se zasvětili tomuto šlechtnému úkolu, a žár tolika mladých elitních lidí, kteří radostně a bez váhání dali k dispozici své síly pro toto dílo.“⁴⁾

Jeho nástupce Benedikt XV. označil Katolickou akci jako „Domovní církve“ a prohlásil, že organizovaní katolíci „jsou ramena Bohem a církvi daná duchu a srdci farářovu a opravdoví vykonavatelé veškerého zevnějšího pokroku náboženské a sociální akce katolického lidu.“⁵⁾

A papež nynější? Všecko jeho chování vůči katolické akci za celého pontifikátu jest jediným nepřetržitým dokladem jeho prohlášení, učině-

¹⁾ Lev XIII., enc. *Nobilissima Gallorum Gens*, Lettres I, 236, 238.

²⁾ Lev XIII., enc. *Immortale Dei*, Lettres II., 48.

³⁾ Lev X., enc. *Etsi nos*, Lettres VII., 34.

⁴⁾ Pius X., *Motu proprio*, Actes I., 108.

⁵⁾ Benedikt XV., list kardinála státního sekretáře prezidentovi del l'Unione Popolare, 19. V. 1921, cituje Civardi, *Manuale*, I., 120.

ného hned v prvních jeho papežských projevech, že totiž katolická akce náleží k „předním rysům křesťanského života“, že „tvoří integrální část křesťanského života“;¹⁾ to jest bez ní život křesťanský dnes není úplný. Jindy prohlásil papež svým státním sekretářem, že pokud veřejná činnost má účelem šíření a obranu víry a křesťanské znovavýbudování společnosti, že „každý katolík má cítiti potřebu a povinnost, zasvětit se tomuto apoštolskému dílu, nebo aspoň k němu přispěti.“²⁾

Pius IX. psal r. 1868 zakladatelům „Sdružení katolické mládeže italské“: „Doněvadž synové Bálvi pracují všemi možnými prostředky, aby propagovali a rozhojnili, zvláště mezi mládeží, své organisace temnoty, na velikou škodu církve a společnosti, bylo nejvíc žádoucí, aby se utvořilo sdružení mládeže, které vztyčujíc prapor náboženství by se postavilo tváří v tvář proti bezbožnosti a potřebovalo její útoky.“ Když pak se v r. 1872 vytvořila ve Věčném městě federace všech katolických sdružení, pozdravil ji papež zvláštním listem: „Vzhledem na veliký užitek, jež očekáváme od tohoto sjednocení křesťanských sil uprostřed světa tak rozháraného, doufáme, že s pomocí milosti Boží všechny ostatní organisace, jež se vytvořily všude, ale zvláště v Itálii, aby se postavily proti akci zvráceného ducha tohoto století a zarazily jeho další rozmach, se přičiní, aby se dohodly a sjednotily, a že, aby bojovaly boj dobrý, úzce se sdruží s katolickými organisacemi římskými.“³⁾

Ještě dva výroky, a to od autorit nepřipouštějících pochybností. Sv. Tomáš Aq.: „V případě nutnosti, kde je v nebezpečí víra, kdokoliv jest povinen svou víru mezi jinými šířiti, buď aby jiné věřící poučil nebo je utvrdil, nebo aby útoky nevěřících odrazil.“⁴⁾ Dále rozhodnutí koncilu Vatikánského: „Všecky Kristovy věřící, zvláště však ty, kdož zaujímají postavení vedoucí nebo kdo zastávají úřad učitelský, pro lásku Ježíše Krista zapřisaháme a nařizujeme jim ve jménu téhož Boha a Spasitele našeho, aby spolupracovali o to, aby tyto bludy od svaté církve byly odvráceny a vymýceny a aby se rozlilo světlo nejčistší víry.“⁵⁾

Některé důležité normy pro katolické laiky ve veřejném životě.

1. Dvojí předpoklad na prvním místě musí býti splněn u těch laiků, již mají pro katolickou věc pracovati veřejně, a zvláště u těch, kdo mají státi v popředí hnutí: musejí býti na čestné úrovni povahové i rozumové.

¹⁾ Pius XI., enc. *Ubi arcano*, Herderovo vydání, 46 a alokuce kons. 23., 5., 1923.

²⁾ Kardinál státní sekretář Gasparri v listu ze 2. X. 1923, uveřejněn ve *Statuti della Azione Cattolica Italiana*, str. 2.

³⁾ Pius IX.; oba tyto výroky, uveřejněné v aktech nám zde a nyní již těžko dostupných, uvádí ve sbírce svých papežských instrukcí L. Picard et G. Hoyois, *L'Association cath. de la Jeunesse Belge*, Louvain 1924, p. 130.

⁴⁾ S. Thomas Aqu., *Summa theol.* 2 2, q. 3 a. 2 ad 2.

⁵⁾ Conc. Vaticanum, constit. *Dei filius*, sub fine, citován v enc. *Lva XIII.*, *Lettres II.*, 274.

a) Musí předně býti dobře spořádan jejich náboženský a mravní život. *S pracovníky, kteří nejsou mravně a nábožensky spolehliví, nelze ve věci tak veliké* — jako dobytí vítězství křesťanských principů v celém dnešním veřejném životě — *vážně počítati*. Dříve nebo později, snad právě v nejkritičtější chvíli boje, tato choroba propukne a dojde ke katastrofě katolické věci. A katastrofy z takových vnitřních příčin bývají pro katolickou věc ještě osudnější, než když přicházejí z venčí: jsou-li z venčí, katastrofa působí obyčejně pevnější sražení katolických sil a tedy často přímo posilu; jsou-li vnitřní, působí žalostný rozvrat a zmatek v katolických řadách samých. Jen živly nábožensky a mravně opravdu zpracované a věrné dovedou katolickým požadavkům pomoci k solidnímu a trvalému vítězství. Jenom tyto živly budou mít dosti vytrvalosti a nezištnosti, aby dovedly pro tato práva také trpěti a vytrvati u praporů i tehdy, když toužené vítězství se nedostavuje po léta, po desíletí... a pořád nové oběti, osobní i finanční, musí býti přinášeny a úroky z těch velikých investovaných kapitálů pořád ještě nejdou a vůbec není vyhlídky, že by v dozírné době sly... Mimo to i tato katolická akce má jako jeden ze svých konečných cílů, aby i těm, kdo dosud stojí stranou, usnadnila návrat k Bohu. Ale není účinnějšího prostředku k tomuto cíli než *apoštolát příkladu*. Tento apoštolát však nemůže býti vykonáván leč lidmi, kteří sami žijí z hluboké víry.

Tato důležitá okolnost nemohla uniknouti papežům když předkládali věřícím normy pro veřejnou práci. Tak Lev XIII.: „Takový je stát, jak jej vytvoří mravnost lidu: a jako solidnost lodi nebo domu záleží na tom, jaké jsou důkladné jednotlivé části a zda jsou vhodně umístěny každá tam, kam patří, právě tak veřejný život nemůže býti v pořádku, leč je-li na správné cestě život (jednotlivých) občanů. Jen lidmi je tvořen a hyne politický řád a všechno to, z čeho pozůstává veřejný život: lidé však tím věcem obyčejně vtiskují obraz svých názorů a svých mravů. Aby tedy naše předpisy dokonale vnikly do myslí a aby — a to je hlavní věc — se jimi řídili jednotlivci v svém každodenním životě, jest usilovati o to, aby si jednotlivci navykli křesťansky smýšleti, křesťansky jednati nejen veřejně, nýbrž i v životě soukromém.“¹⁾

Nebo zlatá slova Pia X.: „Všichni ti, kdo jsou povoláni, aby řídili katolické hnutí, nebo kdo pracují o jeho rozkvět, mají být katolíky v každém ohledu, přesvědčení o své víře, spolehlivě poučení o věcech náboženských, upřímně se podrobující církvi a zvláště této nejvyšší apoštolské Stoliči a náměstkovi Ježíše Krista na zemi; mají býti lidmi opravdové zbožnosti, mužných ctností, mravů čistých a života tak bezúhonného, aby byli účinným příkladem všem. — Není-li duch takto vyrovnán, bude pracovník

¹⁾ Lev XIII., enc. Quod auctoritate apostolica, Lettres II., 54, 56.

netoliko nesnadno jiné získavati pro dobrou věc, nýbrž bude mu téměř nemožno jednati s čistým úmyslem, a nebude se mu dostávat sil, aby snášel vytrvale obtíže, jež s sebou nese každý apoštolát, pomluvy nepřátel, ledovost, a nechť k spolupráci i u lidí v celku dobrých, časem i žárlivost přátel a druhů v zápolení, jež je sice možno omluviti, když jsme si vědomí slabosti lidské přirozenosti, jež však jsou velmi škodlivé, zavinující nesváry, srážky a vnitřní hádky. Jediná ctnost trpělivá a v dobrém utvrzená, a současně laskavá a jemná dovede tyto překážky vymýtití nebo zmenšiti tak, aby dílo, jemuž jsou zasvěceny katolické síly, neupadlo v nebezpečí. Vůle Boží, pravil sv. Petr prvním křesťanům, jest, abyste dobročiníce uzavřeli ústa nemoudrým.“¹⁾

Stejně Pius XI.: „Mnoho lidí nepotřebuje leč viděti, jak je možno býti najednou i dobrými katolíky i dobrými občany; býti dobrými občany a vyplniti dobře své místo v rodinách, v domovech, ve společnosti; býti dobrými katolíky a býti v souladu se všemi vrchnostmi a se všemi úřady, uvést katolické svědomí v soulad se všemi čestnými a rozmanitými okolnostmi občanského života. Ejhle, křesťanský apoštolát, který se týká vás. Váš život má býti výmluvnou odpovědí na takové otázky a tak se stane spásou pro mnohé duše.“²⁾

b) Katolické hnutí musí vyškoliti své členstvo nejen povahově, nýbrž i rozumově; musí jim dopomáhati k takové rozumové výši, k takové jasnosti v otázce stanoviska k otázkám potřeb veřejného života, aby tito lidé byli schopni pracovati se zdarem v těchto veřejných záležitostech.

A tu je také velmi nutno, *aby byli obeznámeni s nevyrovnatelně cennými sociálními zásadami křesťanskými.* Dokud katolíci nebudou znáti těchto zásad, dokud si nebudou živě vědomi jejich nesmírné hodnoty, dokud tyto vzácné pravdy, jimiž jedině může býti vyléčen svět, zůstanou pokladem zakopaným v knihách a v dokumentech, dotud stále budou katolíci pracující ve veřejném životě míti ten stísnující dojem, že jsou mezi sociálními pracovníky jen živlem z milosti trpěným. Dobře tedy píše R. Brouillard: „Čeho je třeba pro sociální theologii? Aby byla lépe poznávána. Nelze si toho dosti přát: kéž by se v ní kněží stali opravdovými specialisty, kéž by mladí lidé mohli v ní býti uvedeni, kéž znalost jí by mohla býti vnášena v široké katolické publikum, knihami, tiskem, učením křesťanských kazatelen, kongresy, universitami.“³⁾ Těchto orientací křesťanské sociologie je dnes zvláště potřebí, když doba následkem nejasnosti v základních otázkách život-

¹⁾ Pius X., enc. Il fermo, Actes II., 95.

²⁾ Pius XI. ve své řeči k římské katolické mládeži 21. října 1923, cituje Civardi, Manuale, I, 149 v pozn.

³⁾ R. Brouillard, La théologie sociale, v Etudes, v. 191 (1927), 405. — Rozumí se, že při „křesťanských kazatelkách“ myslí jen na pravdy úzce s náboženstvím související.

ních se stále potácí od slepého konservatismu k revolučnímu reformismu a naopak.

Tato výchova ke zdatnosti i rozumové je dnes proto zvláště důležitá, že choroba společnosti je tolikráte, že nestačí, aby se léčila jen jediná nemoc. Co by pomohlo snížit nebezpečí nemoci jediné, když je život současně ohrožen desítkami těžkými chorobami jinými, proti kterým se nedělá nic? Proti všem, aspoň nebezpečným, nemocím musí být pracováno. Tak nestačí *jen* budovat křesťanské školství, ani *jen* budovat dobrý život spolkový, ani *jen* pečovat o dobrou politiku, ani *jen* všechny dobré síly vrhnouti na charitu, ani nelze čekat veškeru spásu *jedině* od laického apoštolátu atd.: to všechno jsou složky nezbytné, ale přece jen *složky*, a musejí být doplněny prací také na všech ostatních rozhodujících polích. A jaké to vyžaduje rozumové vyspělosti, mají-li být dobře obsazena tato pole všechna a má-li mezi nimi být docíleno plně jednotnosti a koordinace!

2. Papežové opět a opět zapřisahají katolíky, aby *je-
nom se vyhýbali svárům a neoslabovali se navzájem*.

Lev XIII. tak učinil mnohokrát. Na př.: „Pokládáme za nutné varovat především před tím neštěstím, jichž jsme se neopomenuli dotknouti ani v dřívějších svých okružních listech. Chceme mluvit o vnitřních a téměř domácích svárech mezi některými našimi příslušníky, o svárech, o nichž je těžko vyliciti *jak nesmírně — na velikou škodu duší —* trhají nebo jistě aspoň uvolňují pouto lásky.“¹⁾ „Zjišťujeme den ze dne lépe, jak akce lidí dobrých úmyslů byla *nutně ochromena rozdělením jejich sítě*.“²⁾ „Nyní však, když se rozbujelo stranictví, jeví se stopy sváru, jež lidi od sebe trhají jakoby do různých šiků, ano zmatek uvádějí i do společností, jež se ustavily z důvodů náboženských... Ale je zřejmé, jak na tom záleží, aby jednotu myslí zůstala bez poškození, a to tím více, že — ježto se v takové míře všude rozmohla nevázanost zhoubných názorů a církev katolická je napadána tak rozhořčeně a tak úskočně — jest naprosto nezbytné, aby všichni křesťané kladli odpor spojenými silami a v největší svornosti, aby — jsouce od sebe odtrženi — nepodlehli, překonání chytrostí a útočností protivníků.“³⁾

K jednotě napomínají i papežové jiní. Uvádím aspoň Pia X.: „Velmi litujeme, že jisté rozpory mezi katolíky způsobily polemiky příliš živé, které, kdyby nebyly bývaly zavčas potlačeny, byly by mohly roztržiti katolické síly a je zeslabiti.“⁴⁾ „Odvrzte tedy sítě svárů, je-li mezi vámi; a snažte se, abyste všichni byli spojeni takovou jednotou vůle a dohodou v akcích, jaká se sluší na lidi, kteří se bijí pro jednu a touž věc, a to

1) Lev XIII., enc. Quod auctoritate apostolica, Lettres II, 60.

2) Lev XIII., list k franc. kardinálům z r. 1892, Lettres III, 124.

3) Lev XIII., enc. Cum multa sint, Lettres VII., 46.

4) Pius X., Motu proprio o katol. činnosti lidově, Actes, I, 108.

pro věc takovou, za niž se má každý ochotně, když by bylo třeba, v nějaké míře zřít soukromého úsudku.“¹⁾

A co řekl týž papež katolíkům francouzským, týká se též v plném rozsahu katolíků celého světa: „Ať jsou si vědomi toho, co jsme již řekli a co se musí říci znova, že se budou o toto vítězství přičiňovati nadarmo, leda když se na ochranu náboženství sjednotí v největší svornosti.“²⁾

Zvláště jest při takových polemikách vystříhati toho, by osoby katolického tábora protivného, především osoby vůdčí, nebyly bezdůvodně olupovány o vážnost.

„Při sporném nazírání a při protichůdných cílech a akcích chraňte se toho, abyste nepřekročili hranic, které předpisují zákony spravedlnosti a lásky; a abyste lehkomyšlně neobviňovali a nepodezřívali mužů jinak církevnímu učení oddaných, zvláště však těch, kteří v církvi zaujímají důstojnost a postavení vynikající;... a aby se toho všichni katoličtí mužové chránili, toho si velmi přejeme a přísně k tomu napomínáme.“³⁾

Tato úloha pacifikační připadá na prvním místě kněží.

„Je naše vůle, ať se katolíci vystříhají všelikého vzájemného kritizování... Ať všichni v jednotě ducha a bratrství srdce se snaží... zasvětit se tomu dílu plnému horlivosti a činnosti, jak to jen dovedou; a ať jim v čele jde klerus, neboť hlavně klerus má povinnost, aby se choval opatrně vůči novým názorům, aby náboženstvím zjemňoval mysl a usmířoval je, aby vybízel k plnění povinností křesťanského občana.“⁴⁾

Povinnost převzítí vůdcovství.

Nemyslím zde ovšem ono vůdcovství prázdné a duté, jež jen reprezentuje a jež jen z důvodů zisknosti, ctižádosti, ješitnosti a pod. sebe samo vystavuje k veřejnému uctívání. Myslím vůdcovství hlubší, které v sobě v lásce soustřeďuje život všech vedených, myslíc na jejich rozmanité poměry, v sobě procitňujíc jejich mnohotvárné potřeby, činíc zájmy jejich zájmy svými; které má již promyšleny budoucí cíle, na něž ti, kdo jsou vedeni, ještě nemyslí; které před ostatními jde napřed a prohledává cesty, po nichž vedení později budou musiti jíti, prohledává je, jsou-li dosti schůdné a jsou-li výhodné; které jasně již umí vysloviti slovo, jež ostatní teprve neurčitě tuší. Myslím vůdcovství, které ve vedených probouzí život, je organizuje k společné akci, které jest jim ochranou před nebezpečím, zásobujíc je zdravými myšlenkami.

Jest za nějakých okolností povinností převzítí takové vůdcovství?

1) Pius X., enc. Vehementer, Actes II, 146; sr. tamže II, 97, 166 a j.

2) Pius X., enc. Gravissimo, Actes II, 224.

3) Lev X., enc. Licet multa, Lettres VII, 22.

4) Lev XIII., enc. Permoti nos, Lettres IV, 230.

Těm, kdo dětinsky si představují všecky vůdce jen jako lidi sobce a ctižádostivce, bude se tato otázka zdáti směšnou: nač se tázati na *povinnost* převzítí vůdcovství, když dnes tolik lidí po vůdcovství tak žíznivě prahne? A jiní, i když pojmají úlohu vůdcovskou hlouběji, odpovídají: „Kdo mě může přinutiti, abych převzal úlohu a odpovědnost *vůdcovskou*? Dobrá, je mou povinností účastniti se veřejné práce, proto se jí vyhýbatí nebudu. Ale budu dělat jen to, co dělá každý jiný; a kdo může ode mne žádati, abych dělal více?“

A přece pro ty, kdo k tomu mají přirozené schopnosti a pokud jim v tom nebrání snad zvláštní jejich poměry mimořádně důležité, je povinností převzítí úkoly vůdcovské. Příkázání lásky k Bohu a k bližnímu nám ukládá, abychom *podle svých sil* přispěli k Boží oslavě a ku blahu bližního. Dal-li nám Bůh schopnosti a postavení takové, že můžeme více než jiní v tom ohledu vykonati, pak jsme k tomu — ježto jsme povinni Boha *z celého srdce* a bližního *podobně* milovati — zavázáni.

Tím zřejmější se nám stane tato povinnost, povážíme-li, že křesťané jsou zavázáni veřejného života se účastniti. Nemohou však tak s úspěchem činiti, nemají-li dosti vůdců, a to nejen nejvyššího vůdce pro celek, nýbrž i vedoucí duchy pro jednotlivé oddíly a pododdíly. Vždyť veliká část lidí není způsobilá podnikati samostatné akce; i když má dobrou vůli a dovede se zdarem prováděti akce, je-li vedena duchy iniciativními, tož často ztroskotá, je-li odkázána sama na sebe, anebo aspoň zbytečně vyplývá síly na bezhlavé bloudění. A proto jen tehdy mohou i takoví lidé prostředního a podprostředního nadání splniti s úspěchem svou povinnost vzhledem k veřejnému životu, mají-li dostatek způsobilých vůdců.

Závažnost této povinnosti, převzítí vůdcovství, tím více vynikne, uvážíme-li, že když se v čelo nepostaví lidé poctiví, že se tam ihned vetrou lidé zlí, kteří svého vedoucího postavení třeba zneužijí bleskurychle k zastrašení davu a k provádění svých zhoubných plánů. To, že dnes a v minulých desíletích tolik mohlo triumfovati zlo, že lidé špatní mohli v takové úžasné míře téměř bez překážky prováděti své zhoubné dílo ubíjení církve a poličkování sociální spravedlivosti, zavinili z veliké části i dobří katolíci, tím, že odmítali ujímati se vedení pro vítězství dobra. Proto zodpovědnost za zlo napáchané padá i na

jejich hlavu. Tím větší pak jest jejich vina, že se nevzchopili k energickému jednání ani tehdy, když už viděli, jak zlo pracuje s pekelnou intenzitou, s pekelnou vychytralostí a s pekelnou houževnatostí.

Tím si vysvětlíme katastrofální skutečnost, že po světové válce inteligence byla z veliké části z vedoucích míst mezi národy vystrčena a že v parlamentech, ano, i na místech ještě důležitějších musila namnoze udělati místo prostřednosti, jednostrannosti, demagogii, a že to bylo sice pohromou pro státy, ale pro inteligenci namnoze také spravedlivým trestem za její netečnost k potřebám lidu, za bezhlavost, s kterou se uzavírala do vědění zcela odčizeného potřebám života, za nechuf, s níž se vyhýbala vůdčí úloze v lidu. —

Ano, jsou sobci, kteří se tlačí, aby se vyšplhali na vedoucí místa, by pak dosáhli svých cílů osobních — někdy i nečestných. Ale to nás nesmí másti, ani vésti k tomu, abychom všem, kdo chtějí zaujmouti takové vedoucí místo, podkládali tytéž nízké úmysly. Veřejná činnost katolíků potřebuje nevyhnutelně dobrých důstojníků i Doddůstojníků. *A přijímati takové vedoucí místo, když má člověk pro ně způsoblost a čistou pohnutku, to může býti často skutkem velikého milosrdenství vůči komunitě; může to někdy býti i svatosvatou povinností.*

Aspoň jeden doklad, z encyklik Lva XIII.: „Při veřejné činnosti katolíků zvláště jest se domáhati laskavé spolupráce těch, kdož mají ve společnosti větší vliv vzhledem na své postavení, jmění, nadání a vzdělání. Kdyby nebylo spolupráce těchto lidí, sotva by bylo lze dosíci něčeho, co by opravdu mělo nějakou cenu pro lid. Věru, tohoto cíle možno dojíti cestou tím bezpečnější a kratší, čím úsilovněji se sdruží mnohostranná výkonnost vynikajících občanů. Přejeme si však, aby oni sami si nemyslili, že mají sami úplně na vůli, zda se o osud svých nejnižších spoluobčanů starati chtějí nebo nechťejí, nýbrž že svým postavením jsou k tomu zcela zavázáni. Neboť nikdo nežije ve společnosti jen pro zájmy své, nýbrž i pro zájmy obecné.“¹⁾

¹⁾ Lev XIII., enc. Graves de communi, Lettres, VI, 220.

D. Katolická akce.

• Literatura.

Nejlepším dokumentem je Epistola Pii XI. de Communibus Actionis Catholicae principiis et fundamentis ke kardinalovi Bertramovi ze 13. 11. 1928, Acta Apostolicae Sedis XX, 384—387. — Velmi dobré je též: Civardi L., Manuale di Azione Cattolica, Pavia, IV. ed., 1928, 2 vol. — Viz dále: Principi e Regolamenti dell' Azione Cattolica Italiana, b. r. — Internationale Christkönigstagung zu Leutesdorf a. R., hgg. von Johannesbund, Leutesdorf a. R., 1928, zvl. přednášky Kallerova (14—21); Mackova (22—37), Cardijnova 120—132, Picardova 67—77, ale také referáty ostatní. — Faustmann K., Katholische Aktion, Leutesdorf a. R., 1928. — Principi e direttive in ordine alla scuola, ai problemi economici ed alla attività politica. Milano 1925. — Direttive e programmi dell' Azione Cattolica, Milano 1925. — Annuario Cattolico Italiano, Roma. — Cavagna A. M., Collaborazione apostolica, Milano, II. ed., 1927. — Parla il Papa! Raccolta di Atti e discorsi Pontifici del 1927. Roma 1928. — Marotta G., Prontuario di Azione Cattolica, Alba-Roma, 1927. — Leclercq, J., Essai sur l' Action Catholique, Bruxelles, 1928. — L'Action Catholique des Jeunes Gents. Précis d'organisation, Louvain 1927. — Hoyois G., La Jeunesse Catholique et l'Action Catholique, Louvain, b. r. (1925). — Picard L., L'Action Catholique, Liège 1928. — Gibier Mgr., Travail nécessaire. Paris VI. ed., b. r. (1905). — Le Programme de Liège. III^eme Congrès général de l'Association de la Jeunesse Cath. Belge, Louvain, 1927. — Mülzer-O'Naghten H., Catholiques d'abord! Les nécessités actuelles de l'Action Catholique, Paris 1927. — R. Romain, P., Rome et l'Action Catholique, Paris 1927. — Valensin A., Directives de l'Action Catholique, Paris b. r. (1921). — Mäder R., Katholische Aktion! Basel 1927. — Schlund E., Die katholische Aktion, München 1928. — Vašek B., Katolická akce, Hlučín 1928 (brožura). — Woroniecki A., Historia Katolickiej akcji społecznej, Lublin 1907. — Woronieckij O. J., O ton akcji katolickiej, Warszawa 1923. — Kurs instrukcyjny Ligi Katolickiej we Warszawie, Warszawa 1927. — Akcja Katolicka. Zbiór kazań. Poznań 1928. — Muckermann F., Die katholische Aktion, München 1928. — A. Kard. Bertram, Im Geiste und Dienste der katholischen Aktion, München 1929.

Katolickou akci — katolickou činnost — možno pojímati ve smyslu širším i ve smyslu zvláštním.

Ve smyslu širším patří k ní veškerá činnost konaná v duchu katolickém. Tak mluví se o katolických spolcích mládeže, o katolické literatuře, o katolické činnosti lidovýchovné, o katolických organisacích odborových a pod.

Tak zásady, jak jsou v této knize až dosud stanoveny o veřejné činnosti katolické, vztahují se na katolickou akci ve smyslu všeobecném.

Máme-li na zřeteli katolickou akci ve smyslu užším, pak vzhledem na svůj bezprostřední cíl, pokřesťanění společnosti, nenáleží vlastně do sociologie, nýbrž do pastorační teologie; je však se sociologií ve vztahu velmi úzkém, protože pracuje namnoze metodami, jimiž se pracuje při sociální práci vůbec, a především předpokládá podrobnou znalost současných sociálních a kulturních poměrů. Mimo to její účel je tak důležitý a konečně její rozdíl od práce sociální bývá mnohým tak nezřetelným, že bude dobré, když se zde vysvětlí její povaha.

1. Podstata Katolické akce.

Nejpřesnější definici Katolické akce podává jeden z nejlepších jejích znalců, profesor Civardi: „Katolická akce je organisovaná a mnohotvárná činnost, jež má za účel pokřesťaniti společnost a již vyvíjejí katoličtí laikové v oboru sociálního života pod přímou závislostí na církevní autoritě.“¹⁾

Cíl Katolické akce je tedy náboženský: proniknutí katolictvím, a sice *plným* katolictvím, všechny obory života.

Nestačí jí, aby křesťanský byl jen život v kostele a v soukromí; principy křesťanské musejí určovati veškeren život, ve všech jeho projevech oboru soukromého a veřejného. „Katolická akce čím dál tím více bude mohutněti a zkvétati a napomáhati k tomu, aby do všech oborů — náboženského, kulturního, školského, charitativního, sociálního — vnikal křesťanský duch, a bude tak spolupracovati o to, by království Boží se šířilo do všech projevů života, individuálního i kolektivního, soukromého i veřejného.“²⁾ Jejím úkolem je „zdůrazniti a prosaditi katolicismus mezi sociálními silami všeho druhu, duchovními i hmotnými, profánními i náboženskými, vědeckými, uměleckými, literárními, průmyslovými, jež přímo nebo nepřímo mají vliv na život státu a na vývoj společnosti.“³⁾ „Nejvyšším cílem Katolické akce je restaurace království Kri-

¹⁾ Civardi L., *Manuale di Azioni Cattolica*, IV. ed. 1927, Pavia, I. p., 20.

²⁾ Dopis kardinála státního sekretáře Gasparriho, presidentu Katolická akce 8. srpna 1927, viz Cavagna, *Collaborazione apostolica*, 6.

³⁾ Leclercq, *Essai sur l'Action Catholique*, 6.

stova ve společnosti;.... Ale vzhledem k tomuto poslednímu cíli jsou zde ještě jiné cíle prostředecné, t. j. pokřesťanění rodiny, školy, tisku a vůbec sociálních institucí; obrana veřejné mravnosti; obrana práv a svobod církve; křesťanské rozřešení společenských problémů.“¹⁾

Katolická akce dále nemůže se spokojit pouhým nějakým nátěrem katolickým nebo křesťanstvím kompromisním. „Katolická akce znamená činnost v dokonalém a plném smyslu křesťanském, podle vůle Ježíše Krista, v duchu církevního zákonodárství.“²⁾ „Křesťanský život je základem, podstatou Katolické akce. Akce je projevem života, a proto Katolická akce předpokládá život katolický v rodinách, ve farnostech, v diecésích, v krajích, ve státech, ve veškerém lidstvu. Pouze v té míře, v jaké je takový katolický život rozvinut, může se říci, že Kristus vládne — jak jest to Jeho právem — nad dušemi, nad rodinou, nad společnostmi nad národy.“³⁾

S jasností, jež vylučuje jakoukoli pochybnost, řekl Pius XI.: „Vždy bylo naším přesvědčením a vůlí, že náboženské cíle jsou v katolické akci nejen převládajícími, nýbrž podstatnými.“⁴⁾ „Katolickou akci není možno označiti jako činnost zevnější, nýbrž duchovní, nikoliv jako činnost pozemskou, nýbrž nebeskou, nikoliv jako politickou, nýbrž náboženskou.“⁵⁾

Ale hned připojuje papež velikou větu: „Právem možno katolickou akci nazvat *sociální*, poněvadž má cílem, aby napomáhala k rozvoji království Kristova, a když to se uskutečňuje, jednak se získává pro společnost dobro ze všech nejvyšší, jednak se získávají dobra, týkající se života státního a občanského, jež z onoho dobra vyplývají.“⁶⁾ na př.: jak v témže listu vypočítává papež, svědomitost a umravněnost občanů, úcta k autoritě, spořádaný život rodinný, spravedlnost sociální, svědomitost při vykonávání veřejných funkcí a j.

Katolická akce jest akce *katolických laiků*. Opět a opět to zdůrazňuje svatý Otec. Na př. „Katolická akce jest

¹⁾ Marotta, Prontuario di Azione Cattolica, 9, 10.

²⁾ Pius XI., v promluvě v září 1924, viz Cavağna, tamže 8.

³⁾ Pius XI., řeč 30. června 1926, Cavağna 8.

⁴⁾ Pius XI., list ke kard. Gasparrimu 24. I. 1927, Bolletino uffic. 1927, č. 3 str. 7.

⁵⁾ Pius XI., list ke kard. Bertramovi 13. XI. 1928, Acta Apost. Sedis, 1928, 387.

⁶⁾ Pius XI., tamže 387.

účasti laiků v oné apoštolské působnosti, která jest působností samého Ježíše Krista, aby byly zachráněny duše, aby se rozšířilo království Kristovo v jednotlivcích i ve všem lidstvu.“¹⁾ „Hned ve své první encyklice „*Ubi arcano*“ definovali jsme katolickou akci jako „spolupráci laiků v hierarchickém apoštolátě.“²⁾ „K. A. nemá jiného cíle, než aby laici měli jaksi účast v hierarchickém apoštolátě.“³⁾ A tak kardinál státní sekretář prohlašuje: „Bude dobré, bez únavy — jak to sv. Otec opět a opět činí — zdůrazňovati, že katolická akce jest účastí laiků v hierarchickém apoštolátě.“⁴⁾

Avšak tato činnost laiků se musí vyvíjeti pod *vedením církevní vrchnosti*. Pius XI. žádá: „Katolická akce má býti vůči hierarchii v těsném vztahu podřízenosti, jež se jeví dětinnou poslušností k biskupům a k papeži a — skrze ně — k Ježíši Kristu. Papež a biskupové mají ovšem své zvláštní orgány, kvalifikované a bezprostřední, aby vykonávali v tom ohledu jejich vůli, jak toho vyžaduje povaha věcí.“⁵⁾ A tlumočník myšlenek papežových, jeho kardinál státní sekretář, schvaluje stanovy italské Katolické akce, pronesl tyto programatické věty: „*Ponevadž činnost organizovaných katolíků, pokud jest účastí laiků ve vlastním poslání církve, není vedoucí v oboru teoretickém, nýbrž výkonnou v řádu praktickém*, je nutno aby různé formy této činnosti byly podřízeny církevní autoritě. Proto působnost farních rad, diecézních výborů a ústředního výboru podléhá přímo církevní autoritě. Tyto orgány ovšem mají míti vůči různým sdružením postavení význačné a autoritativní; neboť jen tak nabudou energie katolíků jednotného směru a mocných podnětů.“⁶⁾

Katolická akce jest akce *organizovaná a mnohotvárná*. Duch laicismu pronikl dnes všecy obory života, pronikl je tak radikálně, že osamocené úsilí jednotlivcovo by nutně skončilo nezdarem. Zde pomůže jen snaha, za níž se postaví dostatečný počet lidí; snaha, která potírá zlo

1) Pius XI., řeč 13. III. 1926, Cavagna tamže 17.

2) Pius X., ke kard. Gasparrimu 24. I. 1927, Bolletino, tamže 7.

3) Pius XI., ke kard. Bertramovi, Acta Ap. Sedis 1928, 385.

4) Kard. Gasparri k presidentu K. A. italské 8. VIII. 1927, Cavagna, tamže 24.

5) Pius XI., řeč k mužské katol. mládeži, 15. září 1925, viz Cavagna, tamže 31.

6) Kard. Gasparri v listu ze 2. října 1923, otištěn ve Statuti e regolamenti dell Aziona Cattolica Italiana, Roma 1927, VII.

netoliko na jednom poli, nýbrž všude, kde se vyskytuje; snaha, při níž jsou úlohy rozděleny; za níž stojí jednotné vedení, aby se předešlo tříštění sil, aby se nezapomnělo na žádné důležité pole.

Pius XI. hned v první své veliké encyklice popisuje Katolickou akci: „Duch posvátného apoštolátu se mnohem více rozmohl než dříve, to jest ono žhavé úsilí dosíci — na předním místě vytrvalými modlitbami a příkladným životem, pak dobrými slovy a užitečnými spisy a také jinými skutky lásky — toho, aby i v duších jednotlivců i v rodinách i ve státě a v obcích vrácena byla božskému Srdci Krista Krále především povinná láska, úcta a vláda. Sem patří také dobrý boj, jež nutno takřka za krbý a za oltáře a na mnoho front vést, na obranu církve a rodiny, jež obě mají základ v Bohu a v přirozenosti, za výchovu dětí. Sem konečně náleží soubor všech těch zařízení, porad a podniků, jež se uvádějí pode jménem Katolické akce, nám předražené.“¹⁾

Katolická akce pracuje dvojím směrem: předně tím, že členstvo své *vychovává* pro příslušné úkoly, za druhé tím, že *provádí* potřebné zákroky.

Výchovná činnost Katolické akce je papeži stále zdůrazňována. Jmenuji aspoň dva: Pia X. a Pia XI.

Pius X.: „Především musíme býti o tom hluboce přesvědčeni, že nástroj je neužitečný, není-li přizpůsoben k práci, jež má býti vykonána. Katolická akce, berouc si za cíl všecko obnoviti v Kristu, jest skutečným apoštolátem ke cti a slávě Krista samého. Abychom to splnili, potřebujeme Boží milosti, a té se apoštolu nedostane, není-li spojen s Kristem. Jen tehdy, když Krista vytvoříme v sobě, budeme moci snáze jej vnést do rodin, do společnosti. Všichni ti, kdo jsou povoláni řídit katolické hnutí nebo se zasvěcují práci o jeho rozkvět, musejí býti katolíky dokonale spolehlivými, přesvědčenými o své víře, důkladně vzdělanými v otázkách náboženských, musejí se upřímně podřizovati církvi a zvláště této nejvyšší Svaté stolici apoštolské a náměstku Ježíše Krista na zemi; musejí býti lidmi opravdové zbožnosti, mužných ctností, čistých mravů a života tak bezúhonného, že všem slouží za účinný příklad.“²⁾

Pius XI.: „Láska kolektivní, jejíž jednou formou je práce politická, je právě tak nutná, jako láska k jednotlivým lidem... Křesťané mají důraznou povinnost zajímati se o politiku a tudíž účastňovati se politického života. — Ale nelze splniti této povinnosti bez připravenosti, bez zralosti ducha, bez vlády nad sebou, a to vše si člověk musí osvojiti předem. — Když se mladí lidé vychovají a zreformují sami, když budou proniknuti duchem evangelia, jistě se zúčastní, a to s požehnanější účinností, politického hnutí k nejvyššímu prospěchu své země. — Není nikterak třeba žádati po nich činnost předčasnou. Nebojte se, že dočasná jejich zdrženlivost je svede ke lhostejnosti. Jasně pochopení jejich povinností náboženských nutně je přivede k tomu, že ve vhodnou chvíli se oddaně věnují práci politické a sociální.“³⁾

¹⁾ Pius XI., v enc. Ubi arcano ze 23. pros. 1922, Herderovo vyd., str. 44, 46.

²⁾ Pius X., v enc. Il fermo, Actes II., 95.

³⁾ Pius XI., k ministrově belg. Tschoppenovi v květnu 1924, uvádí L. Picard v L'Action Catholique des Jeunes Gents, 22, 23.

Ano, chceme rozřešití všechny problémy života soukromého i veřejného, sociálního i politického, ale právě proto je potřeba, aby lidé byli vychováni a připraveni, aby znali katolické učení... Nuže, aby se dospělo ke katolickému rozřešení životních problémů, je třeba přípravy, jež by obsáhla celek katolického učení, jež by vrhla světlo na všechny stránky života, jež by projevila svou účinnost všemi směry. Až budete vychováni tak, naleznete odpověď na všechny otázky, které vám život předloží.“¹⁾

„Přeji si, aby všichni ti, kdož vstupují do veliké rodiny Katolické akce, stále hlouběji, intenzivněji a úsilovněji směřovali k tomu, aby katolicky... bylo utvářeno všechno, mysl, srdce, vůle, nejvnitřnější chování, aby tak bylo pečováno o vše, čeho život může potřebovat, aby byla dána příprava na jakékoli životní povolání. Dělníkům, řemeslníkům, lidem studovaným, úředníkům, vojínům, všem životním povoláním se náboženskou — v plném slova smyslu katolickou — výchovou poskytuje nezbytná základna, protože — jak by znova řekl veliký Manzoni — charakteristickým rysem našeho svatého náboženství je právě to, že nalézá slovo pro všechny situace, podněty pro všechny okolnosti v životě, a dovede v každém okamžiku bezpečně udati směr, kterým se dáti, abychom dospěli k spáse. A tak děti vyrostlé již od prvních let pod takovým vedením, budou jednou nejlepšími dělníky, nejlepšími řemeslníky, nejlepšími úředníky, nejlepšími vojíny, slovem: nejlepšími občany v každém ohledu, poněvadž budou vědět, že ze všech svých povinností budou skládati účty Bohu.“²⁾

Katolická akce není však toliko *příprava* na činnost; jest to *akce, činnost*.

Pius XI.: „Katolická akce směřuje především k utváření individua. Běží napřed o to, aby byli vypěstěni dobří křesťané, osvícení... Když však se tak stalo, nesmí se přestat na tom. — Když připravujeme misionáře, myslíme hlavně na výchovu jeho nitra. Kdyby však misionář si ponechal tento vnitřní život sám pro sebe, svět by se neobrátil. Musí pracovat, musí vyvíjet činnost, musí jednat zevně. — Tak tomu má býti i u Katolické akce. První její starostí má býti, aby vychovala řádné křesťany. Když však již byl křesťan utvářen, má na venek projevovat život, jež přijal. Má všude nositi poklad křesťanství a zužitkovat jej ve všech oborech, v rodině i v životě veřejném, nevyjímaje politiky. Neboť chceme, aby Kristus kraloval na zemi jako v nebi a aby jeho vláda nad světem se projevovala skutečností.“³⁾

„Skupiny Katolické akce, ač nedělají politiku samy, chtějí učit katolíky, aby politiky používali tak, aby z ní byl užitek co největší. — Právě k tomu, aby takto politiky používali, jsou zavázáni všichni dobří občané, a katolíci jsou k tomu zavázáni v míře obzvláštní, poněvadž právě katolické vyznání po nich žádá, aby byli občany nejlepšími.“⁴⁾

Podnikati akce, aby křesťanských principů bylo dbáno v životě zákonodárném, administrativním, soudním, ve veřejné mravnosti, v životě sociálním, hospodářském, kulturním, hájiti práv církve, organisovati výchovnou práci

¹⁾ Pius XI., ke katol. mládeži ital. 21. října 1923, Picard, tamže 23.

²⁾ Pius XI., promluva 28. srpna 1927, Cavagna, tamže 81, 82.

³⁾ Pius XI., k zakladateli organisace katolické mládeže belgické, Brohécevi 21. srpna 1924, Cavagna tamže 7.

⁴⁾ Pius XI., ke G. Hoyios, 1924, cituje L. Picard, tamže 21.

mezi dorůstající mládeží atd. — kolik to polí, jež volají po činnosti katolíků, po činnosti organisované....

A tak dobrá výchova členstva jest zárukou intenzivní činnosti.

Benedikt XV.: „Ačkoliv činnost sociální a politická již svou povahou by mohla snadno skýtatí ovoce, jež více bije do očí a působí více hluku, tož přece kdyby Katolická akce, vychovatelka svědomí a tvůrkyně mravních hodnot, počala churavěti, minula by se nutně s cílem i sociální a politická činnost katolíků, a v dálné budoucnosti bylo by nutno naříkati nejen nad zhroucením Katolické akce ve vlastním slova smyslu, nýbrž i nad vyčerpaností a rozkladem jiných akcí, které čerpají své inspirace z nauk svatého evangelia a sbírají sociální a politickou činnost katolíků.“¹⁾

2. Poměr Katolické akce k obdobným snahám.

Jaký je poměr Katolické akce k institucím a snahám, se kterými na první pohled je ve spojení tak těsném, že zdánlivě s nimi až splývá? Jaký jest především její poměr k církvi? k třetím řádům, ke kostelním bratrstvům, k mariánským družinám? ke snahám hospodářsko-sociálním? k práci politické?

Poměr Katolické akce k *církvi*. Katolická akce je část působnosti církve; ale není činností těch, kdož mají rozhodující slovo při vykonávání učitelského a pastýřského poslání církve, církevních představených. Katolická akce podnikána jest sice též pod dozorem církevní vrchnosti, ale přece je to činnost na prvním místě pod vedením laiků, a proto za jejich šťastné neb nešťastné kroky nemůže býti činěna odpovědna celá církev jakožto taková.¹⁾

Její poměr ke *zbožným bratrstvům*, třetím řádům a p. I v nich rozhodující slovo připadá představeným duchovním, jmenovaným od církevní vrchnosti; v katolické akci jsou však duchovní pouze „církevními asistenty“, kteří sice bdějí, aby církevní duch byl zachován; ale přece funkce iniciativní a vedoucí z pravidla mají v rukou laici. — Rozdíl je dále v *účelu*. „Vlastním a bezprostředním účelem činnosti náboženské je vnitřní a vnější uctívání Boha a individuální posvěcení duší. Naproti tomu Katolická akce — předpokládá arci jako nezbytnou podmínku činnost náboženskou — vystupuje k vyhlídce širší, to jest, má za účel *apoštolát sociální*, jenž záleží v tom, že svědomí při-

¹⁾ Benedikt XV. ke kard. Gasparrimu v listu z 23. května 1921, viz Marotta, Prontuario di Azione Cattolica, Alba-Roma 1927, 19.

²⁾ Sr. Leclercq, Essai sur l'Action Catholique, 18.

měřeným vzděláním se uzpůsobí pro řešení problémů, o něž se musí zajímati občanské soužití.“¹⁾ — Rozdíl je *v prostředcích*. „Náboženská působnost zbožných sdružení, bratrstev, třetích řádů a podobných se provádí prostředky, jež skýtá náboženství pro posvěcení duší, jako jsou svátosti, kázání, náboženské obřady, liturgie. Katolická akce používá těchto prostředků též, používá však také prostředků, jež již nejsou čistě náboženské, a tak chce uplatnění katolické zásady v rodině a ve společnosti; používá tedy na př. tisku, školy, propagandy veřejnými schůzemi, peticemi k úřadům a p.²⁾)

Poměr Katolické akce k *hospodářsko-sociální* činnosti katolíků. Katolická akce se musí o otázky hospodářsko-sociální zajímati. Neboť nelze bez principů křesťanství rozřešiti otázky sociální. Hospodářské poměry, zvláště přílišná bída, nebo přílišné bohatství, mají často značný vliv na náboženský a mravní život člověka. Pracovati o zlepšení osudu vrstev sociálně slabých nebo dokonce nuzných může býti aktem veliké kolektivní lásky k bližnímu. — Avšak je rozdíl. „Činnost hospodářsko-sociální má za *bezprostřední* cíl uvéstí v život principy spravedlnosti a lásky na poli hospodářském a dělnickém, kdežto Katolická akce má *bezprostředním* cílem vypěstiti a prováděti apoštolát. Obě dvě však se shodují v cíli posledním; vítězství sociálního království Ježíše Krista.“¹⁾

Zhavými slovy potírá výtečná francouzská „L'Action populaire“ podceňování těchto hospodářsko-sociálních momentů v Katolické akci: „V encyklice „Graves de communi“ psal Lev XIII.: „Není člověka, jenž by haněl horlivost, která podle zákona přirozeného a božského pracuje jen o to, aby dopomohla k snesitelnějšímu postavení těm, kdo žijí z práce rukou svých, a aby ponenáhlu se dopravovali takového majetku, aby o jejich budoucnost bylo postaráno.“ (Encyklika Graves de communi.)

Těmito větami veliký papež definoval sociální akci. Je to úsilí bratrské lásky, zlepšiti životní poměry dělníků rukou nebo duchem, ať již v rodinných bytech nebo na místech práce.

Nelze však popírati, že mnoho katolíků se staví proti tomuto úsilí. I mezi křesťany vážnými, poctivými, kolik jich proti našim snahám staví tato dvě slova „Napřed náboženství!“

Chcete-li tím říci, že věci nadpřirozené mají přednost před zájmy přirozenými, jest to samozřejmé; chcete-li tím tvrditi, že pro duši, která nežije z života Božího, všechno ostatní nemá významu, pak je to zdravá nauka o milosti a blaženosti. Ve stupnici hodnot duchovních a jako podmínka zásluhy, ano: náboženství napřed.

Soudíte-li, že služby řádu duchovního mají přednost před službami

¹⁾ Marotta, Prontuario di Azione Cattolica, 14.

²⁾ Marotta, tamže 14, 15.

řádu hmotného, že o spásu duše musíme pečovatí nekonečně více než o blahobyť tělesný, ano: náboženství napřed.

Dodáváte-li, že láska k Bohu a k bližnímu, stále rostoucí pod vlivem Ducha svatého, je v nás první podmínkou nezištné a vytrvalé sociální činnosti, i zde ano: náboženství napřed.

Myslíte-li to tak, že křesťan, dříve než se počne rozdávatí a rozptylovatí v sociální práci, musí se napřed soustředití a zásobití u zdrojů vnitřního života, odvahy a obětavosti, modlitby, svátostí, duchovních cvičení: ano, stále: náboženství napřed.

Ale domníváte-li se, že člověk může býti náboženským a při tom zanedbávatí povinnosti spravedlnosti a lásky v sociálních vztazích; jste-li toho názoru, že činnost sociální není nezbytnou součástí činnosti křesťana, že je to sice práce chvalitebná, ale fakultativní, a že není třeba za všech okolností se k ní uchylovatí, leda když již člověk nemá nic na práci, splniv úkony čistě náboženské; myslíte-li, že tento náboženský apoštolát není často závislý na činnosti sociální, že je možný bez ní bezprostředně a vždycky, a že misionář ve Francii nebo v Kafersku nikdy nepotřebuje sociální jehly, aby protáhl náboženskou nit; tvrdíte-li, že činnost sociální nemá sama od sebe a sama sebou hodnoty výchovné a umravňovací, že zajišťujíc pro ctnost stupeň blahobytu, jehož tato vyžaduje, že odkluzujíc z dílen příčiny pádu a zkázy, z domácností příčiny zezvířečňující bídy, nečiní duše způsobilejšími, aby chápaly duchovní hlas a poznávaly dar Boží; soudíte-li, že snažití se o to, aby v mozcích dělníků byl zničen strašný předsudek, že katolicism je spojencem kapitalismu a hlídačem wertheimem, že ukázati masám církev, jak ve své hierarchii a ve svých věřících pečlivě si všímá hmotných potřeb drobného člověka právě tak jako duchovních, jak činně o to pracuje, aby napravila křivdy, pod nimiž trpí sociálně slabí; že šířiti nade všemi, právě tak dobře a ještě lépe než milosrdný Samaritán, dobrodiní chápající lásky, aniž by činila z náboženské příslušnosti podmínku této oddanosti, že to neznamená konatí dílo náboženské, nebo že to znamená konatí náboženské dílo podřízeného významu, pak dovolte, abych vám řekl, že se klamete.

A měl bych potom právo obrátiti se na onoho druhého papeže svaté paměti, Pia X., papeže se srdcem horoucím, a prositi jej, aby vám znova řekl to, co napsal biskupům italským 11. června 1905: „Předmět, okolo něhož se má na prvním místě rozvíjeti katolická činnost, je praktické řešení sociální otázky podle zásad katolických... To vyžaduje nejenergičtějšího a nejvytrvalejšího úsilí všech katolíků.“¹⁾

Důležité jest také zjistiti poměr Katolické akce k *činnosti politické*. Mezi oběma se musí rozlišovatí velmi pečlivě. Ostatně ve mnohých otázkách je rozdíl patrný hned na první pohled Tak vzhledem k *cíli*. Strana politická chce prosaditi jisté požadavky hospodářské, sociální, osobní v zákonodárství a ve státní administrativě; Katolická akce pokřesťaniti společnost. Osobnosti, jež představují politickou stranu, jsou vybrány bez jakéhokoli vlivu církve občanstvem a proto za jejich jednání nemůže církev býti činěna vůbec odpovědnou; osobnosti, vedoucí Katolickou

¹⁾ Programový článek francouzské L'Action populaire, v Dossiers de l'Action populaire, Paris č. z 15. srpna 1926, 673, 674.

akci, mají s církví jisté oficiální pojítko v duchovním asistentovi, a proto jejich vztah k církevní vrchnosti je již vázanější než vztah pouhé politické strany. Je sice pravda, že i politická strana musí časem vedle otázek rázu hmotného a vůbec pozemského řešiti i problémy mravní a náboženské; ale strana politická je přece jen součástí a za dnešních poměrův i orgánem státního života, a „bezprostředním a nejbližším cílem státu jest starati se o dobro pozemská a o blaho světské“.¹⁾ Kdežto u Katolické akce je bezprostřední cíl nábožensko-mravní, a i když zasáhne do otázek povahy hospodářské a vůbec pozemské, zasahuje do nich jen, poněvadž a pokud jsou prostředkem a podmínkou k životu nábožensko-mravnímu nebo mají k němu vztah.

Samo sebou se tedy rozumí, že odpovědnost za politickou činnost katolíků nemůže nésti církev.

Svatá stolice zdůrazňuje v té věci zvláště tři zásady.

Předně: Katolická akce jest nepolitická, to jest nechce zasahovati do otázek vyloženě politických: jmenování kandidátů pro různé funkce správních a zákonodárných sborů, stanovisko k obchodní smlouvě mezi státy, rozhodnutí, zda železnice má býti vybudována v kraji tom či onom, zda sociální pojištění má ještě obsahovati to neb ono ustanovení.

Katolická akce „není činností politickou“, nýbrž náboženskou.²⁾ „Katolická akce musí a chce zůstati mimo hranice jakékoli politické strany a nad kteroukoli politickou stranou.“³⁾ „Jak vyplývá z povahy Katolické akce, jež jest účastí laiků v apoštolském poslání církve, federace katolických mužů musí úsilovně propagovati praktické uskutečňování křesťanských principů sociálních, stavějíc se nad zápolení politické.“⁴⁾

Druhé: Když Katolická akce sama politická není a politiky nedělá, to znamená, že by politiku podceňovala a katolíky od politiky odváděla. I katolíci za nynějších poměrů politiky se účastniiti musejí.

„Katolická akce je povznesena a provádí se mimo jakoukoli politickou stranu a nad ní. Nechce dělati politiky stranické, ani býti politickou stranou. Katoličtí mužové však dobře pochopili, že to nemůže znamenati, že by měla býti k politice netečná, když politika znamená soubor statků tvořících obecné blaho, jakožto protivu souboru statků tvořících blaho jednotlivců. Statky obecné týkají se polis: obce, národa, společnosti

¹⁾ Lev XIII., enc. *Nobilissima Gallorum gens*, Lettres, I, 232.

²⁾ Kard. Gasparri v listu ze 2. října 1923, jímž se schvalují stanovy it. Katol. akce, *Principi e regolamenti*, str. VII.

³⁾ Pius XI. v listu ze 24. ledna 1927, *Bolletino off. della Azione Cattolica* v č. z 12. (POZOR zde schází měsíc!!!!) 1927, str. 7.

⁴⁾ Kard. Gasparri v listu ze 23. května 1927, viz Cavagna, tamže 44.

v plném slova smyslu. Jak bychom mohli býti neteční k věcem největším a nejdůležitějším, vzhledem k nimž na nás doléhá větší povinnost lásky, a na nichž závisí blaho rodin, blaho soukromé, i zájmy téhož náboženství? Nelze tedy býti k těmto věcem lhostejným; z toho tedy plyne, že Katolická Akce, ač nedělá stranické politiky, chce příslušníky vychovati, aby dělali dobrou politiku, politiku velikou, chce politicky připravití svědomí občanů a vychovati je i v tom ohledu katolicky a křesťansky. Čím více postupuje tato výchova, tím více se připravují ve smyslu křesťanském a katolickém veliká rozhodnutí a velké věci; a v takovém smyslu tedy Katolická akce nejen nepřekáží jednotlivcům, aby dělali dobrou politiku, nýbrž ukládá jim to přímo za povinnost, má však za následek, že zasahují do záležitostí politických se svědomím osvěcenějším a hlubším.“¹⁾

„Politika, právě proto že znamená záležitosti veřejné a obecné, musí býti předmětem lásky tím závažnější, čím jsou tyto záležitosti vyšší a rozsáhlejší.“²⁾

Třetí: Kdykoli jsou ohroženy zájmy náboženské a mravní, vždy Katolická akce smí a musí zasahovati a katolíci jsou vázáni na obranu těchto zájmů v ní sjednotiti své síly. I když potom na obranu těchto zájmů vystupují veřejně a používají prostředků, jež jim poskytuje demokratický stát, není to politika, nýbrž je to obrana náboženství.

„Někdo na př. řekne: „Svatý Otec by se neměl zabývatí politikou; to by měl ponechatí nám... Není nám potřebí pokynů.“ Ale když se politika dotýká oltáře, tu náboženství a církve a papež, jenž je představuje, mají nejen právo, nýbrž i povinnost udávati pokyny a směrnice, jež katolické duše mají právo žádati a povinnost jimi se řídití. Tak největší politická směrnice byla načrtnuta božským Mistrem, když pravil: „Dávejte, co je císařovo, císaři, a co je Božího, Bohu“, a závažných otázek politických se dotýkají i apoštolové, když učili: „Všeliká moc od Boha.““³⁾

„Třeba se míti na pozor, před konfusí, jež může vzniknouti, když přicházejí okamžiky, v nichž my klerus a katoličtí laici zdánlivě děláme politiku, ve skutečnosti však pracujeme nábožensky. Kdykoli bojujeme za svobodu církve, za svatost školy, za svěcení dnů, posvěcených Bohem, pokaždé pracujeme jen nábožensky. V žádném z těch případů, ani v jiných případech podobných neděláme politiky; ale politika dotkla se oltáře, zasáhla do náboženství.“⁴⁾

3. Nutnost Katolické akce.

Důkazy, jež byly uvedeny výše pro tesi, že je povinností katolíků, aby se účastnili veřejného života, platí i pro tesi o nutnosti aktivně se co možná účastniti v Kato-

¹⁾ Pius XI. ke katolickým mužům 30. října 1926, Cavagnatamže 52, 53.

²⁾ Pius XI. k ředitelům Katolické akce 19. září 1924, Cavagna tamže 65.

³⁾ Pius XI. ke katol. akademikům 9. září 1924, Cavagna tamže 46.

⁴⁾ Pius XI. k mezinár. kongresu katol. mládeže 19. září 1925, Cavagna tamže 47.

lické akci. Proto jich neopakují, nýbrž jen odkazují k nim. Přidávám k nim jen malý doplněk.

Katolická akce je apoštolátem laiků. V dřívějších dobách společnost sama a veřejná moc všech stupňů bděla nad tím, aby zájmy mravnosti a náboženství byly chráněny. Církev o mnohou z těch otázek se nemusila vůbec starati, státní moc a veškeren duch společnosti byl proudem, který vše nesl směrem odpovídajícím zájmům náboženství a církve.

Poměry se podstatně změnily. Stát se prohlásil buď formálně nebo *via facti* za neutrálního v otázkách náboženských, ba ve mnohých zemích pracuje přímo proti náboženství a netečně se chová i k potřebám veřejné mravnosti. Veřejné mínění pracuje velikou měrou ve smyslu nepříznivém pro náboženství. — Tato dvojí někdejší pomoc tedy náboženství ubyla. Ale jsou okolnosti, do nichž orgány církevní samy a přímo vniknouti nemohou. Jsou věci, kde církev nezbytně potřebuje pomoci. Tuto pomoc dovedou jí poskytnouti laikové.

Církev potřebuje dnes Katolické akce jako nezbytného *instrumentu* pro své dílo.

Důvod druhý: Naše doba je dobou hluboké náboženské krise. Myšlenka Boží jde sice světem za stálých bojů, a nebylo doby, kdy by byla měla plný klid. Ale dnes je krise náboženská intenzivní *ve stupni mimořádném*. Náboženská krise zachvátila mnohem, mnohem větší počet lidí, než zachvacovala dříve, a vnikla již nejen do duší, nýbrž i do institucí. Náboženská krise je dále dnes nepoměrně radikálnější než bývala jindy: není jediné myšlenky náboženské, kterou by se neviklalo, ba útoky se soustřeďují právě na základy náboženství, takže ostatní budova se řítí již sama sebou; důsledky plynoucí z tohoto vyvrácení základů vyvozují se s největší — skoro bych řekl až zoufalou — bezohledností: ať se třeba celá společnost rozpadne v trosky, jen když je potřena myšlenka náboženská. V takové kritické chvíli musí odhoditi učenec svou knihu a řemeslník a dělník svůj nástroj a rolník musí opustiti na roli svůj pluh a vzíti zbraň do rukou.

Důvod třetí: Úkol v křesťanství se v poslední době na venek silně pozměnil. Ještě v posledních desítilétích devatenáctého století mohlo býti heslem: *Obrana víry!* Dnes obrana sama již nestačí; dnes musí býti heslem: *dobývání pro víru!* Veliká část katolíků má na očích víry

jako bělmo: víra je osláblá, naděje zmalátnělá; vychladlá láska. Vedle tohoto sesychajícího se stáda veliká část společnosti, jež ve skutečnosti již odpadla od křesťanství, z víry už nežije vůbec. Můžeme mluvit o veliké *apostasii společnosti*. Ale tato společnost má a musí být pro Boha zpět získána. Dnes nezbytně náboženská myšlenka musí *na výboj!* Je možno velikou touto úlohu provést bez spolupráce laiků?

Tento zásah laiků se stává tím naléhavějším, poněvadž ve mnohých křesťanských krajích nastal povážlivý nedostatek kněžstva, takže klerus nestačí ani na vyřizování nejnutnějších povinností.

Stručně vyjádřeno: Katolická akce jest apoštolát. Každý pravý apoštolát jest láska. Jsem povinen účinně milovati. Tedy jsem zavázán ke Katolické akci. — Dále: jsem povinen pro bližního obětí tím větší, čím vyšší a nepostradatelnější jsou statky, o něž běží. Při Katolické akci běží o statky nejvyšší. Běží při ní dále nikoli o lásku k jednomu člověku, nýbrž o lásku kolektivní. Poněvadž však láska jest mou povinností, jest mou povinností i spolupráce v Katolické akci.

Tuto zásadu, že Katolická akce je dnes nutností, ba více: že klerus i laici jsou *ve svědomí povinni* v ní spolupracovati, zdůraznil Pius XI. již mnohokrát. Již v prvním velikém okružním listě prohlásil s největším důrazem: „Ačkoliv by se zdála (tato práce v Katolické akci) kněžím obtížnou a pro věřící namáhavou, tož přece je nade vši pochybnost nutná a náleží k nejdůležitějším úkolům kněží a k povinnostem života křesťanského.“¹⁾ Když pak se zdálo, že někteří nemíní tento příkaz papežův pojímati dosti vážně, prohlásil za několik měsíců poté, ve slavnostním zasedání papežské konsistoře 23. května 1923: „V okružním listu jsme zřejmě a výslovně prohlásili, že Katolická akce zcela jistě náleží i ke kněžskému úřadu i ke křesťanskému životu, takže je patrné, že *cokoli se podnikne v její prospěch nebo na její oslabení, že se to děje na obranu, nebo na poškození práv církve a duší.*“²⁾ A opět a opět se papež k tomuto prohlášení vrací. Tak v památném listě o fašistickém zákoně, týkajícím se organizací mládeže: „Ve své první encyklice... prohlásili jsme o Katolické akci, že kněží ji musejí pokládati za věc náležející nutně k jejich

¹⁾ Pius XI., enc. *Ubi arcano*, Actes I, 169.

²⁾ Pius XI., allokuce konsist. 23. května 1923, Actes I, 219.

úřadu a věřící za povinnost křesťanského života.“¹⁾ „Veřejně jsme prohlásili, že Katolické akce nelze odlučovat od pastýřské úlohy a od křesťanského života.“^{1a)}

Je přirozeno, že v témž smyslu se vyjadřují i jiní oficiální mluvčí církevních kruhů. Tak kardinál Gasparri: „Nelze nikterak pochybovat o povinnosti, jež na všechny doléhá vzhledem ke Katolické akci; a stejně se projeví jasně a zřejmě nutnost a povznešenost této činnosti nad každou jinou činností, vztahující se k sociálnímu blahu, neboť ta směřuje k cílům sice dobrým, ale hmotným a pozemským, a proto nedosahuje tak vznešené a tak podstatné důležitosti jako je spolupráce při apoštolském poslání církve.“²⁾

„Je nutno, aby klerus vytvořil v životě farnosti providenciální instituce Katolické akce, sbíraje všechny ve svaté milici pro službu Boží od krásných řad nejútlejšího věku až po statné energie věku zralého.“³⁾

Nemůže tedy býti o tom pochybnosti: činnost v Katolické akci je podstatnou součástí kněžské působnosti, je jednou z povinností křesťanského života u laiků.

4. Překážky stojící v cestě Katolické akci.

Obtíže, na něž naráží myšlenka Katolické akce, jsou veliké a četné. Není jediné země, kde by pronikala tato činnost snadně, a v některých zemích musí překonávat překážky přímo enormní, takže její vliv je tam cítiti velmi málo, jest-li vůbec, — a možná nebude tam znatelný ještě po dlouhá léta, nezasáhne-li Prozřetelnost Boží mimorádně. — Překážky jsou druhu různého.

Na předním místě je nepochopení základní myšlenky Katolické akce. Myslí se, že je to nový spolek nebo společek, a spolků a společků že již máme dosti, že jsme až přeorganisováni. Zapomíná se, že Katolická akce je především nový *princip* pracovní, apoštolát laiků, uvědomění si laiků, že i oni nesou odpovědnost za osud církve, že musejí ve službách víry pracovat i aktivně, a to — by účinek odpovídal potřebám dneška — i organisovaně. Jen ten, kdo živě si uvědomil náboženskou situaci současnou v celé její vážnosti, postaví se pak s celou duší za Katolickou akci.

¹⁾ Pius XI., list ke kard. stát. sekretáři 24. ledna 1927, *Bolletino off.* z 1. února 1927, str. 7.

^{1a)} Pius XI., list ke kard. Bertramovi ze 13. listopadu 1928, *Acta Apostolicae Sedis*, 1928, 385.

²⁾ Kard. Gasparri v listu k prezidentovi Katol. akce ital. 8. srpna 1927, viz Cavagna tamže 5, 6.

³⁾ Kard. Gasparri v listu k arcibiskupu janovskému v dubnu 1926, Cavagna tamže 32.

Druhá překážka jest, že se jedná o myšlenku *zdánlivě novou*. Konservatismus vždy bude potírat, co je nové, zvláště když osobní zájmy jsou „novotou“ nějak dotčeny. Pohodlí se nerado vzdává rutiny, jíž si zvyklo. A čím větší oběti „novota“ vyžaduje, tím houževnatějším odporem musí počítati. — Katolická akce přichází s principem zdánlivě novým, a to s principem, jenž vždy bude ukládati jisté nové úkoly, a jenž tím větší požadavky klade v začátcích, než vše bude uvedeno v chod. Protože však Bůh projevuje nám svou vůli potřebami doby, a potřeby doby nutně vyžadují takového zasahování laiků, pak nutno splniti vůli Boží a překážky překonávati.

Pokud se pak té výtky týká, že zase se přichází s novotou, v tom je omyl. Katolická akce není novotou v dějinách církevních. Právě doby, v nichž tento princip není praktikován, jsou předzvěstí blížící se stagnace náboženské, ano snad i nenapravitelných náboženských pohrom. A čím kritičtější je situace náboženská v některé době, tím více je třeba tohoto apoštolátu laiků.

Pius XI.: „Katolická akce chápáná jako účast laiků v pravém a vlastním apoštolátě církve není krásnou novotou našich dob, jak si chtějí namluviti někteří lidé, kteří nemají chuti ji přijmouti a kteří tuto krásnou novotu moc rádi nemají. Katolická akce byla, . . . a lépe než dnes, a tak dávno již před dobami našimi. — První rozšíření křesťanství zde v Římě se uskutečnilo prostřednictvím jejím, prostřednictvím Katolické akce. A mohlo býti jinak? Co by bylo provedlo dvanáct lidí, ztracených v nesmírnosti světa, kdyby si nebyli svolávali kol kolem lidí, muže a ženy, dospělé i děti, volající: „Neseme poklad nebeský, pomozte nám jej rozdělití“? Je překrásné všimnouti si historických dokladů tohoto dávnověku: sv. Pavel uzavírá své listy litanií jmen, z nich je několik málo kněží, mnoho laiků i ženy: „Pomáhej těm, jež se mnou pracovali pro evangelium.“¹⁾

„Ta účast v apoštolátě je nejkrásnější stránkou Katolické akce, je tím, co konávaly ve formách přiměřených jejich dobám jiné ženy, jiné dívky: Tekla, Cecilie, Anežka, Emerenciana, Priscilla, Domitilla a přčetné jiné, na něž se usmály prvé červánky martyria.“²⁾

Překážkou Katolické akce dále jest, že na poli náboženském dosud u veliké části katolíků neproniklo přesvědčení, že náboženské statky lidstva dají se za dnešních poměrů obhájití jen organisovaným úsilím. Vrstvy dělnické, trpící hospodářskými a sociálními poměry nejvíce, první pochopily význam organisované akce a dovedou pro ni

¹⁾ Pius XI. v řeči k pracovnícím ženské katol. mládeže ital., 19. března 1927, Cavaña, tamže 12.

²⁾ Pius XI. v řeči 22. května 1927 k zástupkyním římské katol. mládeže ženské, Cavaña 98.

přinést i osobní obět. Vrstvy občanské již se propracovaly k poznání, že se musejí sraziti v celek na obranu svých stavovských zájmů hmotných. Že však je nutno tyto metody organisovaných akcí přenést i na pole další, že je nutno v organisovaných akcích postupovati i na obranu i zájmů náboženských, k tomuto vědomí se veliká většina našich katolíků dosud nepropracovala.

Překážkou konečně jest u mnohých lidí obava, že uskutečněním Katolické akce by povážlivě stoupl vliv laiků v církvi na škodu hierarchického zřízení církve. Je pravda, že budou-li zachovány normy, jež Svatá stolice stále zdůrazňuje, že totiž Katolická akce je činnost katolických laiků pod *vedením* hierarchie, tedy za kontroly orgánů církevních, pak v celku není třeba obávati se toho nebezpečí; a kdyby se konečně takový ojedinělý přehmat také skutečně vyskytl — nesprávné použití nějakého zdravého principu nemůže býti nikdy důkazem, že princip je nezdravý již sám v sobě.

5. Některé předpoklady úspěchu Katolické akce.

Aby katolická akce provedla to, co je jejím účelem, musí míti několik vlastností, které jsou pro ni naprosto nutné.

a) Na prvním místě ti, kdo v Katolické akci chtějí pracovati, musejí sami náboženským životem žíti. Katolická akce jest úsilí o náboženskou obrodu; jak mohli by o náboženskou obrodu pracovati, kdo sami ještě nábožensky obrozeni nejsou? Marné by bylo vše, kdyby se o nich musilo říci: „Podle skutků jejich nečiníte; neboť mluví, ale nečiní.“¹⁾ Proto právem stanovil Pius X.: „Jen tehdy, když vytvoříme Ježíše Krista v sobě, budeme moci jej zpět vnést do rodin a do společnosti.“²⁾ Proto praví Pius XI. „Stále opakujeme, že veškerá Katolická akce se musí opírat o ten základ, musí se živiti tou stravou, musí se korunovati tím zakončením: zbožností.“³⁾ Vše, co se v katolické akci podniká, musí vyrůstat z atmosféry nadpřirozené.

¹⁾ Matouš 23, 3.

²⁾ Pius X., enc. *Il Fermo*, Actes II, 95.

³⁾ Pius XI. v řeči k italské mládeži 3. listopadu 1927, ve sbírce „*Parla il Papa*“, 20.

b) Poněvadž cíle Katolické akce — znovapokřesťanění společnosti a jejích složek — jsou nadlidsky těžké, je nutno mnoho a s nekonečnou důvěrou se modlití.

c) Je nutno, aby pracovníci v Katolické akci, a hlavně pracovníci vedoucí, byli lidé pro tuto těžkou úlohu vyškolení a způsobilí. Vyškolení rozumově: bez dostatečného rozhledu, bez pochopení potřeb doby a místa, bez znalosti pracovní metody, bez jistého taktu, jenž vždy vyčítí, čeho za dané situace je třeba, bez těchto a podobných podmínek bylo by těžko něčeho se dopracovati. Způsobilí i co do povahy: nesmějí se dáti odstrašiti dočasným nezdarem, musejí se ochotně podřídit kázni, již provedení takového velikého cíle žádá, musejí míti dost nezištnosti, aby v činnosti nehledali sebe, nýbrž věc Boží a bližních, i dost obětavosti, aby ochotně přinášeli oběti finanční i osobní.

Zvláště dvě vlastnosti poslouží pracovníku v Katolické akci velmi dobře. Předně veliký optimismus. Ne optimismus snů, kteří žijí v růžových ilusích; nýbrž optimismus dítek Božích, žijících ze svatých nadějí, zaručených Bohem samým, přesvědčených, že věc Boží nakonec zvítězí musí, radostně se opírajících o neomylné slovo Páně: „Doufejte, já jsem přemohl svět.“¹⁾ „Mějte víru v Boha! V pravdě pravím vám: Kdo řekne této hoře: „Zdvihni se a vrz se do moře“, a nebude pochybovati ve svém srdci, nýbrž věřiti, že se mu stane, co praví, stane se mu.“²⁾ — Vlastnost druhá: svatá *výbojnost*, která nečeká, až zlo samo přijde s prosbou, by pomohla je odstranit, nýbrž která dovede je i napadnouti, která má promyšlený plán na vítězství dobra, která s misionářskou a apoštolskou žhavostí šíří kolem sebe zářivé paprsky pravdy a spravedlnosti a mravnosti.

d) Musí Katolická akce přihlížeti jen ke kvalitě pracovníků, či musí jí záležeti i na počtu? Kvalita je ovšem nejdůležitější. Ale na počtu také velmi záleží. Neboť Katolická akce chce šířiti dobro. A počet je násobitelem dobra.³⁾

e) Katolická akce nesmí býti neškodnou dětskou hrou na vojáky. Nýbrž odkud se valí na nejvyšší zájmy nebez-

¹⁾ Jan 16, 33.

²⁾ Marek 11, 22, 23.

³⁾ Pius XI.: „Il numero è l'indice moltiplicatore di tanto bene,“ v audienci římské mládeže 22. května 1927, Cavaña tamže 99.

pečí největší, tam musí s napětím všech sil zasáhnouti, nebo aspoň — nedovedla-li by zatím ještě čeliti úspěšně — sbíratí své síly, aby tak mohla učiniti co nejdříve. Na př. tedy italská Katolická akce — protože nejhorší nebezpečí náboženství a mravnosti hrozí od špatného tisku — soustřeďuje síly na boj proti tisku špatnému a na vybudování tisku dobrého.³⁾

³⁾ Viz cirkulář ústředního výboru it. Katol. akce ze 20. listopadu 1928 a jeho rozbor v Bolletino uffic. dell' Azione Cat. Ital., Roma, 1. prosince 1928.

II. VÝZNAČNÉ PROSTŘEDKY, JIMIŽ LZE PROVÁDĚTI SOCIÁLNÍ PRÁCI.

Ústředny sociální práce.

Je mnoho prostředků a cest, jimiž lze práci společenskou prováděti. Zde omezuje se jen na prostředek trojí: Ústředny studia sociálního a sociální práce, činnost spolková, činnost tisková.

Literatura.

Jediné souborné dílo o tomto předmětu je G. Monti, *Manuel International des Organisations Catholiques* Paris 1924 (vyšlo i ve znění německém, ve Vídni 1924.).

1. Důležitost takových ústředen.

Čím je srdce pro oběh a krev v organismu tělesném, tím jsou ústředny pro sociální práci v národě neb státu. Kde jich není, tam — i když jednotlivé složky v sociální činnosti mají vůli sebe lepší — je v činnosti roztržštěnost. Každá složka pracuje na svou pěst, nestarajíc se v celku o práci složek ostatních. Tak se nutně stává, že práce, jež mohla a měla býti vykonána jen jednou, se dělá na dvou různých místech, a zbytečně se plýtvá energiemi; mnohé jiné práce, které byly nutností, nejsou vykonány vůbec, a to proto, že jedna složka spoléhá na druhou. Protože se pracuje v oddílech menších, není možno provésti dělbu práce ani není možno se pustiti do nějaké

akce monumentální, protože pro ni nemohou býti uvolněny schopné síly, jsouce vázány drobnými úkoly nutnými v jednotlivých složkách. Kde není takové veliké ústředny, tam místo monumentálních staveb, určených pro věky, vznikají jen narychlo z desek sbité prozatímní kůlny a boudy, aby byly útulkem aspoň před největší nepohodou. — Jen kde je promyšleně vybudované ústředí veřejné činnosti, je možno provést koordinaci mezi jednotlivými částmi, je možno zamezití tomu, by jednotlivé části si navzájem nepřekážely v práci, provést dělbu práce a specialisaci pracovníků, dávatí náměty jednotlivým složkám, uvolnití pro práci badatelskou a iniciativní způsobilé síly, upozorňovatí na nebezpečí, vytvořití takřka srdce, silné a zdravé, odkud pak je hnána svěží a sílivá krev do celého ústrojí. Bez takového silného srdce bude činnost veškerého organismu mdlá a ochromená...

Úkolem ústředí jest však ještě jiná věc: podávatí orientaci ve spletitéch sociálních poměrech současných. Naše doba je doba převratů; nejen na poli politickém, nýbrž i sociálním, kulturním, náboženském. Stále nové problémy vystupují z hlubin života nad hladinu. Poměry společenské navzájem souvisí tak mnohonásobně, že změna provedená na místě jednom působí otřesy i na místech takových, o nichž nikoho by nebylo napadlo, že by provedená změna mohla i je postihnouti. Reformy jsou nezbytné, ale je proto při nich potřebí svrchované opatrnosti. — Dále je potřebí, aby existovalo zařízení, které by bystrým zrakem sledovalo potřeby doby: aby jemně a zavčas vycítilo, které formy společenského žití již nevyhovují, protože se přežily, protože život potřebuje něčeho nového, lepšího; takové zařízení zachycuje nové podněty, studuje je, propaguje je, a tím chrání společnost před zkornatěním cév. — Místní pracovníci velmi často potřebují porady, protože mnoho záležitostí, k nimž mají zaujmoutí stanovisko, je nad síly jejich rozumu: ústředny mají dosti vyškolených sil a dosti pomůcek, aby mohly v nejrozmanitějších věcech udíletí tyto porady.

Aby splnily sociální ústředny tuto svou úlohu, musí mítí dostatečný počet obětavých a dobře vyškolených sil, musí býti dostatečně zajištěny finančně, musí mítí k dispozici knihovnu, dostatečně vybavenou jak knihami tak i nezbytnými doklady jinými.

Obětavé síly. Práce, která se valí na spolupracovníky

v ústředí, je tak veliká a tak mnohotvárná a často tak vysilující, že jen duše ideální a apoštolské ji budou moci zdolat; duše, kterým chybí tato apoštolskost, se spokojí s mechanismem byrokratismu a tak dříve nebo později akci chromí. Dobře vyškolené síly. To, čeho se po ústředí žádá a žádati musí, je tak rozsáhlé a tak odborné, že jen lidé speciálně vyškolení to mohou poskytnouti. Diletanti na to nestačí. Ba pravidelně na to nestačí ani samoukové, ač jsou jinak v takovém ústředí nepostradatelní, protože si přinášejí s sebou bezprostřední zkušenosti životní v míře, v jaké se tyto obyčejně nevyskytují u odborníků se vzděláním akademickým. Ale pro funkce v ústředí pouhé životní zkušenosti nestačí; pro ně je nezbytna i vyškolenost v problémech filosofických, právnických, národohospodářských, je nutné jisté hlubší vzdělání historické, je vůbec nezbytna jistá vysoká míra vědomostí, jež samoukovi je zřídka dostupná.

Zajištění finanční. Není možno, aby ti, kdo v takových ústředních pracují, dělali to jen jako vedlejší zaměstnání. Ano, z finančních a jiných důvodů je nutno, aby veřejná práce místní byla obstarána dobrovolníky. Zde je možno spojití takovou veřejnou práci a zaměstnání vlastní. Ale ústředí má úlohu tak obtížnou, že je nezbytno, aby v ní byl štáb lidí, kteří se věnují výlučně a všemi svými silami tomuto úkolu. Ti však musí býti honorováni přiměřeně k svému významu, jednak aby byli plně odměněni za vědomosti a vůbec energie, jež dávají do služeb hnutí, jednak aby starost o chléb a o existenci rodiny nebrzdila rušivě jejich činnost. — Také udržování a vybavení místností a jiných předpokladů věcných vyžadují finančního zajištění.

A řádné vybavení knihovny a sbírky dokumentů. Že bez tohoto nástroje by vědecká a vůbec nějaká pronikavá práce ústřední byla za dnešních poměrů nemyslitelná, je samozřejmo.

2. Nejlepší takové ústředny.

Této doby jsou zvláště tři takové ústředny veřejné činnosti katolíků v činnosti, které konají, každá ve svých zemích, práci neocenitelnou: ve Spojených státech, ve Francii a v Německu.

a) Nejmladší z nich jest washingtonská *National Catholic Welfare Conference*. Teprve od roku 1919 je v činnosti. Je cele podřízena biskupům americkým. Předsedou celé ústředny je biskup — této doby je to

arcibiskup ze San Franciska Eduard J. Hanna — a také v čele jednotlivých odborů stojí biskupové, delegovaní k tomu episkopátem Spojených států. Ústředním sekretářem a jedním z hlavních zakladatelů a organizátorů ústředny je P. Jan J. Burke, z kongregace paulistů. Tato kongregace si ve Spojených státech zjedнала nesmírné zásluhy o obranu katolictví ve světě protestantském a posílila víru katolíků a více než kdo jiný je znalá potřeb katolicismu v Americe.

Hlavních odborů je pět. Předně odbor pro *výchovu*. Je nejvyšší centrálou pro kvetoucí katolické školství americké — obecné, střední odborné, vysoké. Hájí toto školství proti útokům zvenčí, prohlubuje jeho činnost uvnitř, pečuje o kontakt mezi vychovatelskými činiteli katolickými mezi sebou navzájem i s vychovatelskými orgány státními, obstarává ústřední statistiku tohoto školství, vede v patrnosti církevní i státní předpisy o výchově, dává iniciativu ve výchově dorostu učitelského a profesorského, vede bibliografii vychovatelských spisů od katolických autorů, vede v patrnosti náboženské poměry studentů katolických na školách nekatolických atd. — Odbor *tiskový* organizuje akce na podporu a rozšíření katolického tisku a především má vybudovánu korespondenční kancelář pro katolický tisk americký, která, majíc své dopisovatele ve všech hlavních městech Evropy a sledujíc obsah vedoucích orgánů, i protikatolických, dodává katolickým listům, zvláště v provincii, závčas spolehlivé informace. — Odbor *sociální* je veden nejlepším katolickým americkým odborníkem v hospodářské etice profesorem morálky na americké katolické universitě Johnem A. Ryanem, dále profesorem sociologie na téže universitě Vilémem J. Kerbym a mladým, ale velmi schopným a zapracovaným sekretářem knězem R. Mc Gowanem. Tento obor vzhledem na zdatnost a neohroženost svých sil patří k odborům pracujícím výborně a jeho iniciativa zvláště v otázce poměrů mezi zaměstnavateli a zaměstnanými je neobyčejná. — Odbor pro *zákonodárství* má za účel bdíti nad tím, jaké zákony se chystají v ústředních zákonodárných sborech Unie severoamerické i uvnitř jednotlivých států této unie a závčas pracovat proti opatřením, která by mohla býti pro katolictví, pro život hospodářský, kulturní a sociální zhoubná. — Odbor pro *organisace laiků* sdružuje všechny organizace laiků ve Spojených státech v jeden celek, sbírá tak jejich energii v jediný mohutný veletok, zjednává si tak možnost inspirovati jejich činnost, ale též používati tohoto mohutného nástroje organisovaných mas k vítězství velikých myšlenek v životě soukromém i veřejném.

National Catholic Welfare Conference je vybavena velmi pěkně. Má na 75 sil, z nichž velmi mnohé se vzděláním vysokoškolským v různých oborech. Knihovna je značná a přehledně vedená; bohaté knihovny sněmovní a ministerstva sociální péče, vzdálené jen několik minut, ochotně k účelům ústředny zapůjčují svá díla. Náklad hradí biskupové z výnosu sbírek, jež se konají mezi katolíky, na všechny výdaje nutné v zájmu rozkvětu a prohloubení katolického života.¹⁾

b) Ve Francii pracuje „L'Action populaire“. Katolíci francouzští sotva by udrželi takovou centrální instituci z laiků; náklad na ni by byl pro ně příliš veliký. Ale takové ústředny bylo potřebí nevyhnutelně. Proto ji jezuitský řád vybudoval velkomyslně na svou pěst. Ba šel v té velkodušnosti tak daleko, že když vybudovaná ústředna v Remeši byla

¹⁾ Více o této ústředně osobní zkušenosti autorovy v této instituci uveřejněné v Sociálních rozhledech, Brno 1926 (r. II.), str. 168—172 ve čl. B. Vašek, Poznatky z Ameriky. Dále publikaci téže ústředny s titulem „The N. C. W. C. explained“, Washington 1922.

za války i se vzácnou knihovnou odbornou i s velikými sbírkami cenných dokumentů zničena, řád s velikou důvěrou v Boha a se strádáním a s mravenčí pílí budoval ústřednu znova, teď již nikoli v Remeši, nýbrž v pařížském předměstí Vanves. Nyní je tam přiděleno asi 15 jezuitů, odborně vzdělaných, z nichž každý je zapracován nejen do povšechných otázek veřejného života, nýbrž každý zvláště do svého speciálního oboru. Od činnosti americké ústředny liší se činnost Action populaire tím, že kdežto instituce washingtonská vedle svých funkcí badatelských a poradných zasahuje dosti značně do provádění akcí, ústředna francouzská věnuje se skoro výlučně studiu problémů veřejného života a rozsévání správných ideí. — Za tím účelem se věnuje také rozsáhlé působnosti vydavatelské, aby tyto zdravé názory vnikaly v lid a v inteligenci v míře co největší. Tuto vydavatelskou činnost provádí veliké nakladatelství v Paříži „Edition Spes“, uvedené v život v poslední době.

Poněkud by na toto místo patřily ve Francii *Semaines sociales de France*. Ve Francii totiž katolíci sociálního cítění již od r. 1904 každoročně — s výjimkou let válečných — pořádají týdenní kursy o některé části sociální otázky, a na těch přednášejí nejlepší odborníci katolické Francie. Přednášky bývají připraveny se vzornou pečlivostí, času bývá svědomitě k přednáškám použito, kurs trvá vždy od pondělka do soboty, dosud (do roku 1928) konáno těchto kursů již dvacet; témata bývají volena vždy tak, že zasahují pronikavě do života; a tak těchto 20 statných svazků (přednášky vyjdou každého roku v samostatné knize) obsahuje bohaté náleziště pro informace o otázkách společenského života. Ovšem tyto kursy nepůsobí na venek jen svými otištěnými přednáškami, nýbrž i — a to na prvním místě — přímým působením živé přednášky na posluchače. Na kursu, jehož se účastnil autor této knihy (v Grenoble 1923), bylo přítomno na tisíc posluchačů. Mají tedy tyto kursy pro šíření zdravé sociální nauky význam veliký.¹⁾

c) Za nejlepší však ze všech oněch poraden pokládám německou *Zentralstelle des Volksvereins für das katholische Deutschland* v M. Gladbach. Stojí v čele mohutného Lidového spolku pro katolické Německo, jehož cílem je školiti německé katolíky, aby byli zralí na provádění povinností politických, sociálních, hospodářských a náboženských, s nimiž před ně nová doba předstupuje. Roku 1924 bylo v ústředně zaměstnáno 10 vědeckých spolupracovníků, kteří se, majíce mezi sebou rozděleny jednotlivé obory veřejné činnosti, věnují této působnosti jako svému jedinému veřejnému zaměstnání. Jsou to částečně kněží, částečně laici s vědeckou vysokoškolskou přípravou, laici zvláště s doktorátem z vědy národohospodářské. Vedle těchto jsou ustanoveni další dva sekretáři Lidového spolku, kteří se dostali na toto místo, ač jsou to bývalí dělníci. Kromě těchto sil stojí ve službách Lidového spolku ještě dalších 13 vědecky vyškolených pracovníků, kteří jsou exponováni v různých provinciích a částech Německa. — Jakou práci musí títo pracovníci zdolatí, je patřno z toho, že Lidový spolek konává průměrně ročně na 3000 veřejných schůzí, a mezi řečníky jsou lvím podílem zastoupeni členové tohoto ústředí. Mimo to spolek konává veliký počet schůzí na informace důvěrníků zemských a místních, pořádají se vzdělávací přednášky ojedinelé i v celých kursech, sledují se zájmy nejrozmanitějších tříd společenských a hodnotí

¹⁾ Pro podrobnější informace viz zprávy, v nichž otištěny přednášky jakož i historie jednotlivých kursů (vycházejí v Lyoně v *Chronique sociale de France*); a knihu J. Terrel, *Les Semaines Sociales de France*, Paris 1923.

se oprávněnost jejich požadavků, naznačují se cesty, jimiž by bylo možno dosíci uskutečnění odůvodněných nároků. Uvádím aspoň, jaké kursy vzdělávací byly pořádány: a) kursy *stavovské*, pro mladé rolníky, pro mladé mistry řemeslnické, pro obchodníky, úředníky, vůdce dělnické, učitele, vysokoškoláky, jako právníky, techniky a j. — b) Pro *kněze*, kteří chtějí nabýti způsobilosti pro činnost ve funkci předsedů skupin, generálních sekretářů, diecésních ředitelů stavovských spolků a svazů stavovských spolků, docentů, sociální pedagogiky a sociální pastorálky v teologických konviktech a kněžských seminářích. — c) Všeobecné kursy *vzdělávací* a kursy na *školení* středních a drobných vůdců lidu, zvláště kursy národohospodářské a státoobčanské.

Úžasná je *vydavatelská* činnost Lidového spolku. Všechny druhy publikací jsou zastoupeny: od nejlacinějších letáků přes brožurky a sešity až k rozsáhlým pracím vědeckým, od prostické publikace, určené pro prostého dělníka až k přísně vědeckému pojednání, jemuž rozumí a jež dovede oceniti jen člověk vědecky vyspělý. Vedle toho činnost tiskem periodickým, zvl. časopisy *Soziale Kultur*, *Führer-Korrespondenz*“ a. j.

Velmi důležitou pomůckou této německé centrály jsou veliké sbírky odborných knih a dokumentů. V r. 1926 měla tato knihovna 60.163 svazků, vedle toho 10.045 svázaných ročníků různých časopisů. V čítárně je vloženo 340 časopisů.

Finančně stál si tento odbor P. Lva XIII., dobře. Nakladatelství, ač knihy byly prodávány za cenu poměrně nepatrnou, ponechávalo jim tolik čistého zisku, že mohli jím hraditi velikou část výdajů ústředny.¹⁾

Jsou sice ještě také důležité ústředny pro veřejnou práci katolickou u národů zase jiných. Jejich soupis podává na př. Dr. G. Monti. Ale významem svým ani jedna z nich se nevyrovná žádné z uvedených tří centrál.

Z katolických ústředen *mezinárodních* pro studium sociálních otázek a sociální práci je třeba zmíniti se zvláště o čtyřech:

Union international d'études sociales se sídlem v Mechlinu (Malines) v Belgii, sdružuje vynikající sociální pracovníky velikého počtu katolických zemí a studuje nejobtížnější otázky sociálního života. Prvním jejich předsedou, který velikou část jejich podniků inspiroval, byl kardinál Mercier. V r. 1927 vyšel jako výsledek těchto studií *Code social, esquisse d'une synthèse sociale catholique* (Sociální zákoník. Náčrtek katolické sociální syntesy), dílko neveliké, ale významu světového, dnes již přeložené do řady jazyků.

Confédération internationale des Syndicats chrétiens, mezinárodní svaz odborových organizací katolických, s ústředním sekretariátem v Utrechtu v Nizozemsku.

¹⁾ Více o této centrále viz A. Pieper, *Sinn und Aufgaben des Volksvereins für das katholische Deutschland*, M. Gladbach, 2. Auflage, 1926, zvl. str. 7.—18.

Pax Romana, mezinárodní svaz sdružení katolických studentů, se sídlem ve švýcarském Frýburku.

Union catholique d'études internationales, se sídlem ve Frýburku, studuje otázky mezinárodních vztahů, aby se mohla s úspěchem sledovati působnost Společnosti národů.¹⁾

¹⁾ Soupis těchto a všech mezinárodních organizací katolických je podán v G. Monti, Manuel International des Organisations Catholiques, Paris 1924, 319, a je v tomto soupisu poukázáno k oněm místům knihy, na nichž se o jednotlivých těchto organizacích jedná.

Činnost spolková.

Literatura.

Českou literaturu katolickou o spolkové činnosti, až do r. 1913, vy-
počítává Tumpach J., Podlaha A., Bibliografie české literatury katolické,
v Praze 1913 č. II., 886—898; německou Heimbucher M., Die praktisch-
soziale Tätigkeit des Priesters, Paderborn, 1914, passim. — Nejlepší orien-
tací o katolických spolcích celého světa je publikace, již v pěti jazycích
(něm., franc., angl., špan., italsky) vydal Office international des orga-
nisations catholiques: J. Monti, Manuel international des Organisations
Catholiques. Paris 1924 (zpracování něm. v M. Gladbach, 1924). Přece
již poněkud staré. — Nejlépe je vydáván a každým rokem doplňován a re-
vidován přehled spolků katolických v Německu v díle Kirchliches Hand-
buch für das katholische Deutschland, Freiburg i. B. Na př. v posledním
svazku (XV., z r. 1928) je přehled na str. 123—231. — Viz dále: Hudeček
J., Spolky v duchov. správě. Olomouc 1912. — Herr, Vereinsseelsorge. Pa-
derborn 1927, 180—209. Retzbach, Das moderne Katholische Vereinswe-
sen. Seine Licht- und Schattenseiten. München, 1925. — Stork A., Jak
vneseme náboženské smýšlení do našich spolků. V Časopise katolického
duchovenstva r. 64. (1923), Praha, str. 121 nn. — Heimbucher M., Die prak-
tisch-soziale Tätigkeit des Priesters, Paderborn, IV. Aufl. 1914, zvl.
oddíl Vereinstätigkeit des Priesters in Bezug auf die Erwachsenen, 273
až 321. — Schüch I.—Polz A., Handbuch der Pastoraltheologie, 18. Aufl.
Innsbruck 1921, 905—909. — C. Walterbach, Der Praeses, München 1920.
— Lenhart G., Der Jugendpräses, Düsseldorf, b. r. — Gushurst F., Seel-
sorge und XX. Jahrhundert, Paderborn 1912, oddíl Seelsorge und Vereins-
haus, str. 64—87. — Retzbach A., Leitfaden für die soziale Praxis, Freiburg
i. B. 6. Aufl., 1922, 50—55. — Garesché E. F., Social Organization in Pa-
rishes, New York, 1921. — O Francii viz menší publikaci F. Veuillot, Les
Oeuvres catholiques de France, Paris 1920, a zvl. veliký l'Annuaire Catho-
lique de Paris, Paris 1928, str. 41—252. — O Belgii J. Leclercq, et A.
Mampaey, Annuaire Catholique de Belgique, Bruxelles 1928. — O Polsku:
A. I. Szymański, Polski Przewodnik katolicki. Warszawa 1927.

1. Nezbytnost spolkové práce.

Ve druhé polovici minulého století mohlo se ještě
debatovati o tom, zda spolková činnost je nutná nebo ne.
Debatovati o tom dnes, je ztrátou času, z které je těžko
odpovídati před Bohem. Dnes se může debatovati o tom,

kterých přehmatů při této organizační práci nutno se chrániti, která metoda při ní je nejúčelnější. Ale zásada hlavní, že totiž na příklad obhájení křesťanského ducha ve všech oborech života nemůže býti uskutečněno pouhým úsilím individuálním a osamoceným, nýbrž organisovaným a kolektivním, o té zásadě v celku není pochybnosti. Ba, i největší nepřátelé „škatulkování“, „forem“, „kolektivního“ působení propažují své myšlenky prostředky vypočtenými na — kolektivity, tiskem, přednáškami a j. Musejí sice energicky a bez milosrdenství býti odstraňovány uschlé větve a nezdravé výhonky na stromě spolkového života, musejí i větve příliš četné a husté býti prořezány; avšak strom sám a větve zdravé a potřebné musejí býti pečlivě opatrovány a jejich rozkvět a úrodnost se musí podporovati.

Důvody pro tuto spolkovou práci jsou:

a) Současný život je nabit tolika *nebezpečími pro víru* — zákonodárství, školství, tisk, organisace protikřesťanské neb aspoň nekřesťanské, veřejné mínění, to, co zahrnujeme pod výrazem „duch času“, — že je naprosto nemožno, aby se jednotlivec dovedl ubrániti sám. Několik elitních duchů by se tak ubránilo, ale největší část by podlehla. Takovému kolektivnímu nebezpečí může býti čeleno jen odporem kolektivním. A není správné namítati, že organisace katolíků tuto intensitu nepřátel jen stupňuje. Kdypak odpor napadených nestupňuje vztek útočníků? Kdopak může napadaným přičítati odpovědnost za stupňovaný vztek útočníků? Tyto organisace, hubící náboženství, prostě již existují — proto je naší svatou povinností účinně jim odporovati prostředky mravně dovolenými.

b) Pod vlivem liberalismu a pak socialismu se vytvořily takové *hospodářské a sociální poměry*, jaké s hlediska křesťanského nelze nazvati spravedlivými. Jsou jednotlivci i celé vrstvy, jimž se děje bezpráví. Ale ti, kdo mají v rukou politickou, hospodářskou a sociální moc, jsou příliš mocni v své posici, nevyjímajíc ani držení práv, jež si získali násilím a lupem. Jednotlivci, jimž ukřivděno, vymohou si vrácení práv jen úsilím společným; jednotlivec, jakožto jednotlivec v boji tak nerovném, je bezmocný.

c) Sdružování má však nejen tuto funkci negativní, obrannou, nýbrž i *positivní*; usiluje o hojnější rozmach dobra. Jako při použití rozhlašovače hlas přednášejícího

je podstatně zesílen a mohou jej slyšeti zřetelně mnozí, kdo by slyšeli jinak jen nesrozumitelně, ba i mnozí a velmi mnozí, kdo by jinak vůbec neslyšeli, tak spolkovou činností jest účinnost snah jednotlivců stupňována, takže pronikají tam, kam by jsoouce odkázány samy na sebe nemohly vniknouti, sbírají drobné krůpěje energií jednotlivců v proudy, s nimiž každý rozumný musí počítati, probouzejí vzácné skryté síly i tam, kde by jich nikdo netušil a které by tam v utajení byly propadly časem rozkladu a zániku.

d) Ani to se nemusí ve zlé vykládati, že spolkový život si tvoří časem jisté pevné vízící *formy*. Může býti i pro kraj i pro řeku dobrodiním, když se jí regulaci vymezí určitě vyhraničené koryto, jímž se musí její vody pak bráti; je výhodou, když elektrický proud je vázán na jistou dráhu, jíž lze použítí a ji regulovati podle svých potřeb; bylo výhodou pro náboženský život, že Kristus zařídil křesťanství tak, že v něm neviditelná milost bývá naznačována a udílена viditelnými formami. Zrovna tak formy spolkového života jsou jako kolejnicemi, řečištěm, drahou, po níž může pak činnost spolková dít se lehčeji, nerušeněji, soustředěněji, než kdyby jich nebylo.

e) Všechny tyto důvody platí i pro oceňování významu spolků pro *duchovní správu*. Není možná úspěšná pastorační činnost, když duše jsou v jařmu materialismu v různých jeho formách, jako je tomu v hrozně míře dnes. Práce individuální je nutností absolutní. Jen člověk-dítě mohl by si dělati iluze o možnosti dokonalých konversí celých davů. A ostatně i působení organisací předpokládá, že zde musí býti zpracováni jednotlivci, kteří vykonávají v davu své nepozorovatelné vůdcovství. Tedy pastorační individuální zůstává i nadále metodou nezbytnou. Ale kněz by páchal těžký hřích na duších, kdyby za hrozných nebezpečí, jímž je dnes veliká část katolíků vydána, odmítal použití pro záchranu těchto duší prostředků, jež za dané situace někdy mu jediné ještě mohou umožnit cestu k duším — kdyby odmítal prostřednictví spolků. Mnohé duše jsou vůbec mimo přímý dosah kostela a kněze, zvláště ve velikém městě; k těm se nedostane, leda má-li zorganizovánu četnu pomocníků, dostatečně zpracovaných a dostatečně oddaných křesťanské myšlence; takovíto lidé jsou pak rukama, jimiž pracuje i v nejodlehlejších a nejneprístupnějších částech své farnosti, v kancelářích, dílnách,

továrnách, na sportovním závodisti, v redakcích, ve školách atd. Jsou misionáři, kteří v moderních terrae missionum konají své misionářské dílo s podobnou obětavostí a vyškoleností a s podobným duševním strádáním jako misionáři v zemích pohanských. Avšak vycvičiti lidi pro tuto práci, připravit je tak, aby mohli obsadit v moderním světě úlohy nejrozmanitější, to předpokládá intenzivní, vyčerpávající organisovanou práci, a sice práci konanou i mimo kostel; neboť mnohé věci, které jsou pro působnost křesťanství nutností, v kostele projednávány býti nemohou. A jen o takových spolcích a organisacích zde mluvíme, které nejsou pro náboženský, sociální a hospodářský život osady brzdou, nýbrž kvasem, přispívajícím k jejímu opravdovému náboženskému obrození. —

Jak tuze je spjat za dnešních poměrů osud náboženského života s tímto životem spolkovým, uvádím jen tyto tři ilustrace. Nebezpečí, jakému bylo vystaveno křesťanství v Německu za revoluce v posledních týdnech r. 1918, bylo hrozné. A ku podivu, v těch městech, i v průmyslových, kde byl intenzivní a promyšleně vedený křesťanský spolkový život hned před válkou, tam revoluce nenapravitelných spoust nenadělala; lid byl příliš uvědomělý a příliš zpracovaný, aby se nechal strhnouti výbuchem a hesly. Kde však široké vrstvy nebyly dostatečně spolkově pracovány, kde se kněží chlácholili výmluvou: naši lidé jsou ještě hodní, tam dravé vlny strhovaly bez potíží nové a nové kusy břehů, a velmi mnoho z těch stržených zůstalo pro církev ztraceno. Ano, nadělala i v německém katolicismu spousty veliké, ale znalci si uvědomují, jak veliké by byly bývaly teprve tyto ztráty, kdyby lid nebyl býval imunisován namáhavou sociální prací kleru po celá desetiletí.

O Francii tamní jesuita P. Ārnou, jeden z nejznámějších členů v l'Action populaire, prohlásil na mezinárodní křesťanské dělnické konferenci v Antverpách, že jednou z příčin hrozných náboženských poměrů v dělnictvu francouzském — v některých předměstích až 60% nekřtěných — je okolnost, že klerus nedbal, aby dělnictvo mimo kostel našlo svou záštitu v dobrých spolcích.

O Belgii, kde též katolická organisace dělnická přišla snad leckde opožděně a dosud všude nepronikla, pravil katolický kněz, tamní poslanec Colens též, že tam v průmyslových městech až 80% dělnictva žije mimo veškeren náboženský život.²⁾

Dobře píše děkan P. Hudeček: „Kněz je tedy povinen dle okolností a možnosti působiti i mimo chrám ke blahu lidu sobě svěřeného, jak časnému, tak i věčnému. K této mimořádné pastýřské práci podávají nejlepší příležitost různé spolky katolické. Bez nich duchovní správce, zvláště v městech a místech průmyslových, nejen nezíská zbloudilých, nýbrž nad to i ztratí znenáhla mnohé z těch, jež měl za horlivé a zbožné katolíky. I kdyby moderní katolický spolkový ruch vrhal velké stíny v různém směru, přece jest pro dobu přítomnou pro církev obranným a záchranným prostředkem, bez něhož by jí byl boj proti otravným proudům ještě nesnad-

²⁾ Tato data vzata z Retzbach A., Das moderne katholische Vereinswesen, München 1925, 17n.

nějším. Jsouť tyto spolky jako ostrůvky v rozbouřeném moři, na nichž alespoň někteří z mnohých se zachraňují, kdežto jiní, nesčetní, proudem byvše strženi, hynou ve vlnách moderního pohanství; jsou i jako lodice, na nichž se vydává kněz na rozvodněný proud života, aby vykonával často s nasazením vlastního života své v duchovním smyslu míněné rybářství lidí.“¹⁾

Proto také diecéšní synoda ve Frýburku v Br. se schválením arcibiskupa dra Karla Fritze, vydala po válce toto usnesení: „Katolické spolky jsou významné projevy církevního života a jsou svědectvím její nezlomné síly a životní plnosti. Církev používá spolků, aby věřící všech stavů zachraňovala pro církevní život, aby je upevnila ve víře a v mravnosti, aby je vyzývala k apoštolské spolupráci a k tomu školila, aby s jejich pomocí řešila časové úlohy a aby chránila církevní zájmy ve všech oborech veřejného života. Proto je vážnou starostí všech církevních orgánů, aby spolkový život intensivně podporovaly a pečlivě se oň staraly. Jenom se tedy chraňme jakési zmalátnělosti ve spolkovém životě a nevěcné kritiky.“²⁾

Námítky proti spolkové práci.

Jsou však mnozí, kteří nechtějí uznati potřeby spolkové činnosti, ba kteří ji považují přímo za pramen zla. O těch, kdo tak činí z pouhého pohodlí nebo z nenasytné kritisovačnosti, nebudu vůbec mluvit. Odpovídám jen těm, kdo přicházejí s námitkami věcnými.

a) „Spolky se neosvědčily. Selhaly. Co dnes máme spolků, a naši předkové byli bez nich! A přece náboženský život v celku je dnes proti dřívějšímu v úpadku: protínáboženské zjevy, kterých by se člověk dříve nebyl odvážil ani si představití, jsou dnes na denním pořádku. Tak nač spolky a námahy s nimi spojené? Nechme jich.“

Ale to by se mohlo říci stejným právem i o působení církve: Jsou ve světě křesťanském mnohé závady. Církev se neosvědčila. Ať zmizí! — To, že některý prostředek nemá účinku, může mítí důvod několiký: prostředek je nedostatečný; prostředku se nepoužívá správně, ač účinný by byl; nebezpečí je neobyčejně veliké, nebo nemoc pokročila již příliš daleko. Je to stejně pohodlné jako nesprávné, svalí-li se pak vina, ač může býti příčina několikrá, bez dalšího vyšetřování s jistotou na jednu z těchto příčin. Naopak, Holandsko, Německo a jiné státy jsou dokladem, že kde se spolkového života zavčas, v dostatečné míře a správně použije ve službách zdravé myšlenky náboženské a sociální, že tam i v kritické době se může zachrániti velmi mnoho.

b) „Život je různými spolky a společnosti tak rozsekán

¹⁾ Hudeček J., Spolky v duchovní správě 1912, 48.

²⁾ Diecéšní synoda ve Frýburku po válce, cituje Retzbach, Das moderne kathol. Vereinswesen, 12.

a zeškatulkován, že se v těch škatulkách není možno ani vyznat. Spolky si navzájem kradou příležitost k práci. A všechno je pořád na týchž lidech, kteří se pod tíží té zevnější „režie“ duševně (i duchovně) často až hroutí. A režie spolků pohlcuje tolik energie, že členům na skutečnou práci ani nezbývá času.“

Odpovídám napřed na to „zeškatulkování“: Chce-li kdo nějakou věc porazit — zvláště scházejí-li mu vnitřní důvody — činí to nejraději tak, že věc zesměšní; nebo aspoň užije výrazů tak odpuzujících, že jen zlomek myslících lidí se nedá odstrašiti. Tak je to s tím „zeškatulkováním“. Pro nemyslicí lidi formulka neklamného úspěchu. — Ale člověk rozumný ví, že stoupající kultura znamená vždy stoupnutí počtu potřeb i jejich diferenciaci, že dnešní život je nesmírně spleťtý, že tedy má mnoho potřeb a že všem těm potřebám, pokud jsou oprávněny, může a má býti vyhověno. Může-li býti několika potřebám učiněno zadost prostředkem jediným, bylo by nemoudré hromaditi více prostředků. Kde však to možno není, musí býti použito prostředků více. Platí v plné míře i o spolcích. Kde skutečných potřeb nábožensko-sociálních je více a nemůže jim býti zadostiučiněno leda organisacemi různými, tam od těchto různých organisací nás nesmí odstrašiti nic — ani výčitka rozškatulkování. Ovšem musí býti trpěny jen spolky, kterých je opravdu třeba, agenda spolková i počet spolků musí býti snižen tak, aby zůstalo jen to, co je nutné (ale ovšem musí býti udrženo a vytvořeno *všecko* to, co je nutné), a pak jistě padne obava, že členstvo je přetíženo a že se v těch škatulkách již nikdo nemůže vyznat.

Ostatně nejen pro život hospodářský, nýbrž i pro jiné obory života platí věty, jež napsal univ. profesor dr. Briefs v r. 1921: „Problémy forem hospodářství nenalézají vždy na křesťanské straně správného ocenění. Může býti, že mnozí nynější socialisté přepínají význam formy,.... ale já se nemohu zbaviti dojmu, jako by mnozí křesťanští sociální reformátoři příliš jednostranně zdůrazňovali myšlenku vespolečnosti a smýšlení (in allzu einseitiger Betonung des Gemeinschaftsgedankens und des Gesinnungsmässigen), a neměli proto správného pochopení pro význam formy hospodářské organisace a hospodářského uspořádání. To je tím podivnější, poněvadž na křesťanské půdě v minulosti kvetl nesmírně bohatý svět forem sociálního a hospodářského života a poněvadž křesťanská myšlenka v sobě chová takové úžasné rozpětí členitosti.“¹⁾

c) „Spolkový život roztrhal život rodinný tím, že

¹⁾ G. Briefs, Der soziale Volksstaat und der Sozialismus, v Soziale Arbeit im neuen Deutschland, M. Gladbach, 1921, str. 83 v pozn.

z rodin tahal na veřejnost všechny členy, nevyjímajíc ani odrostlých a neodrostlých dcer, nevyjímajíc ani děti.“

Nelze popřít, že rozklad rodinného života spadá do téže doby jako ruch života spolkového. Je dále faktem, že v některé rodině špatné chápání spolkového života mělo za následek otřesy v rodině. Ale v *celku* vzato, byla otřesená rodina v první řadě něčím jiným než tím, že by se byli její členové příliš účastnili ruchu spolkového: všeobecné otřesení zásad zjevených, regulujících život náboženský i společenský, nutně zachvátilo i rodinu. Avšak kde je nesprávně chápáný život spolkový vinen opravdu úpadkem rodiny, jsou takové výstřelky působnosti spolkové jistě jen výstředností, jež zaslouží, aby se proti ní bojovalo nelítostně. Rozumné předsednictvo spolku vždy dovede schůze spolkové zařídit tak, aby život rodinný netrpěl, a učiniti tak bezpodmínečně musí.

d) „Ve spolcích — i katolických — se mnohý člověk dříve hodný jen zkazil. Navykł si na hostinec, na sklenici, na karty. Navázal špatné známosti. Spolky pořádají tolik různých zábav, tolik jubileí a výletů do okolí na cvičení, že to stojí nejen veliké peníze, nýbrž i učí mladé lidi utrácet.“

Je pravda, že pořádání nejhoupějších jubileí — i pětiletého jubilea spolku, který za těch pět let nic nevykonával — a slavností, je rakovinou, která vážně ohrožuje náš spolkový život. Tam se musí zasáhnouti bezohlednou rukou, aby pořádání takových slavností, cvičení, zábav, divadel, akademií bylo omezeno na míru rozumnou. Nutno potírat koedukaci ve spolcích, nutno bojovati proti tomu, aby se dávala příležitost k nezdravým známostem, proti tomu, aby spolkové místnosti byly v hostinci, kde členstvo je obtěžováno vnucováním opojných nápojů, nutno v členstvu pěstiti odpor ke kartám, ke kouření a ke všemu jinému, co nemůže býti pro mládež dobré. Ale i zde platí: Koukol trhat bez milosrdenství — ale k vůli koukoli netrhat pšenice. Z toho, že koukol je zhoubný, neplyne, že lidstvo nepotřebuje pšenice! Obava, že by snad mohl vyrůst také koukol, nesmí mne pohnouti, abych vůbec nezaséval obilí, nýbrž jen k tomu, abych zaséval obilí čistě, a příležitostně se ukázavši koukol, abych bez milosrdenství hubil!

e) „Spolky jsou velikým břemenem pro kněze. Beztoho kněží je málo a jsou již do úmoru zaměstnání školou a kostelem. Mimo to spolky mají svou hlavní činnost

ponejvíce v neděli, kdy kněží mají plné ruce práce jiné. Proto není knězi prostě možno se věnovati více spolkům.“

Je pravda, že spolky mohou znamenati pro kněze velmi značnou dávku nové práce. Není však pravda, že by kněží byli již přetíženi všude. Je dosti míst, kde duše horlivá si najde pro tento obor pastorační práce ještě dost času. Kde by si však toho času pro mimořádné poměry opravdu uvolnit nemohl, tam by mohl býti skutečně zproštěn této povinnosti do značné míry. Avšak kde kněz již od začátku postupoval rozumně, kde na to myslel zavčas, aby si vychoval ve spolcích lidi, pak jeho osobní zasahování bude velmi usnadněno a omezí se na vrchní řízení; ostatek pod jeho vedením vykonají laici sami. Ostatně není pravda, že by těžištěm spolkové činnosti byla vždy neděle. V městech velmi značná část této činnosti je přesunuta na večery dnů všedních. A je možná vychovati členstvo tak, aby ve spolkových místnostech nevysedalo dlouho do noci, nýbrž aby se rozešlo krátce po deváté hodině do domovů, aby se mohli všichni dobře vyspati na namáhavou práci příštího dne.

f) „Pro kněze může taková spolková práce býti i vážným mravním nebezpečím. Vysedání večer v hostinci může zavinit jeho úplné zesvětáčení. Častější styk s členkami může ohroziti jeho pověst. A když konečně tento kněz je z těch, kteří se domnívají, že režii všeho musí míti sami, že musejí aranžovati i zábavy, činně spolupracovati i v žertovných výstupech, v pořádání reprezentačních plesů, s nimiž v souvislosti tak mnohá duše i těžkou mravní škodu utrpěla, pak je z této spolkové práce mnohem více zla než dobra, neboť kněz při ní ztrácí vážnost a kněžskou důvěru, bez níž je hlubší kněžské působení nemožné, ba dokonce snad i jeho hlubší duchovní život ztroskotá.“

Nelze dosti přísně odsouditi, když by kněz skutečně dělal takového nešťastného maître de plaisir-aranžéra radovánek. Tak si ten, jenž denně obětuje na odpuštění hříchů tělo a krev Ježíše Krista, zadávati nesmí. Kde jsou nevinné zábavy pro spolek nutné, tam na to musí býti laici, nikoli kněz. Když kněz dělal netaktního obveselovače, smáli se sice, do očí chválili, ale vážnost ke knězi je tam. Snad jednou pro vždy. — Zrovna tak ve styku s členkami je potřebí veliké opatrnosti, aby dobrá pověst nemohla býti dotčena. Při vší laskavosti v jednání se členkami spolků musí se kněz vždy chovati s takovou *nad-*

přirozenou rezervovaností a s vědomím takové odpovědnosti, aby vždy z jeho jednání vyzíralo jeho nadpřirozené poslání. A samo sebou se rozumí, že by bylo pohromou, kdyby kněz v hostinci vysedal, kdyby — třeba v místnosti slušné a ne příliš dlouho do noci — ale několikrát do týdne ba snad pravidelně, každý večer sedával. To by zabilo jeho kněžského ducha. Toho nevyžaduje žádná spolková činnost, a je to stavovským proviněním právě tak hodným odsouzení, jako kdyby tak činil bez výmluvy na spolkovou činnost.

Tedy s touž rozhodností jako protivníci spolkové činnosti kněžské odsuzujeme tyto přehmaty kněžské i my. Ale rozhodně též popíráme, že by se z těchto přehmatů mohl vyvozovati závěr o nepřipustnosti kněžské činnosti ve spolcích, protože je možná intenzivní katolická činnost ve spolcích, při níž duše kněze ani trochu není poskvrněna podobnou vinou, ba naopak vychází z ní čím dál tím více posvěcena, protože nadpřirozená láska k bližnímu je jedním z nejúčinnějších prostředků posvěcení duše.

2. Povšechné zásady pro vedení spolku.

1. *Předseda.*

A) Nutné vlastnosti.

Aby mohl předseda své poslání splnit, musí mít jisté vlastnosti rozumové i povahové. A čím je spolek důležitější, tím více je nutno, aby předseda tyto vlastnosti měl, v míře tím větší musejí býti u něho vyvinuty.

Po stránce *rozumu* je nutno, aby předseda měl aspoň jistý stupeň nadání. Dále aby měl také určité množství vědomostí potřebných pro ten obor: bez nich nemohl by jasně znáti cíle spolkové činnosti, ani cest k tomuto cíli. Dále musí mít jistou všeobecnou orientaci v životě. Po stránce *vůle* se žádá, aby to byla povaha již vyrovnaná a ustálená, která má pevný postoj k životu a jednotlivým jeho problémům. Povaha energická, rázná, veselá, smířlivá, družná, konciliantní. Povaha, která se neštítí práce, která je plna rozvážného optimismu a idealismu, podnikavosti, která se dívá na věci se spolehlivého hlediska nadpřirozeného, která také u Boha — uznávajíc vlastní nicotnost a nedostatečnost — hledá posilu pro svou slabost. Povaha tak

vyzrálá, že požívá důvěry u ostatního členstva — a bez důvěry členstva nemůže předseda rozvinout opravdové pronikavé činnosti — tak laskavá a milá, že ostatní s důvěrou se k ní blíží, ale při tom tak bdělá nad sebou, že ani přísné oko posuzujícího členstva nemůže jí vytýkati, že by si v něčem zadala, což by poškodilo její autoritu; povaha milá v obcování s členstvem, ale kdykoliv je potřeba — zvláště když se kdo dopouští hříchu, také odhodlaná a přísná, neznající kompromisů se zlem.

Zvláště je nevyhnutelné, aby předseda měl *lásku* k věci, jejímž je představitelem. Tuto lásku musí projevovati celým svým jednáním. Kdyby ostatní členové pozorovali, že předsedovi samému je věc spolková lhostejná, že ji podle toho odbývá, že je ve spolku ve skutečnosti jen hostem, jinak že je mu celá věc nepříjemnou cizinou, do níž nevstoupí leda při spolkovém jednání, pak tato jeho netečnost by vrhala své stíny i na členstvo. Ochromovala by jejich horlivost. Naopak když jeho horlivost pro spolkovou věc jiskří upřímným ohněm, pak z ní jiskry padají i do duší členstva a zapalují tam podobný oheň. — Tím již také je řečeno, že předseda nesmí hledati ve své funkci jen ukojení své samolibosti nebo ctižádosti nebo snad jiných sobeckých zájmů. Jako Syn člověka nepřišel, aby mu bylo slouženo, nýbrž aby sloužil, tak předseda musí míti jako předseda jen jedinou touhu: *Sloužit*. Sloužit členstvu, sloužit spolku, sloužit národu: a tak oslaviti Boha. A to sloužit všem a ve všem, jak to spolek velí.

B) Taktika předsedova při vedení spolku.

a) Přední jeho snahou musí býti, aby se obklopil ve spolku *spolupracovníky*. To je známkou pravého předsedy, když nechce žárlivě dělati všecko sám, nýbrž když ochotně přijímá, ba budí a vychovává spolupráci jiných. Sdružovat a organisovat síly k společnému cíli — jest jeho heslem. Nedívá se závistivě, když vedle něho jest stavěn někdo na nějaké místo, naopak těší se z toho, poněvadž ví, že takové vyznamenání jiného může tohoto člověka ještě více připoutati k spolku. Nechce mluvit jen sám — ochotně jiným uděluje slovo. Nestaví se do popředí, má důležitější zájmy: organisovati všude vítězství dobra. Nechce dělati všecko sám, raduje se, když věc udělají jiní, ač ji původně chtěl udělati sám. Peabody kdysi se vyslovil, že „při orchestru s jeho mnohými nástroji právě hlavní osoba nehraje na nástroj žádný, nýbrž mává jen taktovkou; tak

by měli i ředitelé spolků jiné nechat hráti na nástrojích, ale sami si vyhradit vrchní řízení. Jako Kristus rozmnožil zázračně chléb, ale přenechal apoštolům jej rozdati, tak by měli předsedové ve spolku onu práci vykonati, jíž nikdo nedovede, ale ty práce, jež mohou vykonati jiní, položit na jejich ramena.“¹⁾ O předsedovi spolku platí to, co je stanoveno pro ředitele Mariánských družin: „Činnost předsedy není lesklá, nebije do očí; spíše zůstává předseda co možná ukryt v pozadí, jako duše tělo řídí a oživuje, avšak sama zůstává neviditelnou; nebo jako kořen, který dodává stromu sílu, život a schopnost odporu, ale všechno to tvoří skrytě; nebo jako péro v hodinkách, jehož není viděti, které však všem součástkám dodává pohyb a život.“²⁾

b) Velmi na tom záleží, aby předseda postavil vždy *na každé místo člověka, který se tam hodí*. A zvláště aby se mu v každé důležité situaci podařilo objeviti člověka, jemuž říkají v Americe „key-man“, *člověk-klíč*: člověk vhodný k tomu, aby právě tuto danou situaci šťastně rozřešil. Když takový člověk přijde na své místo, pak ostatní se vyřeší samo sebou.

c) Předseda musí mít *pevnou ruku*, aby se do spolku nevloudila anarchie. To však neznamená, že by měl býti autokratem, který nepřipustí žádného jiného mínění a nikoho se ani na jeho názor netáže, nýbrž vše rozhoduje sám; nebo dokonce despotou, jenž diktuje jiným svou vůli, ano i své libůstky. Dobrý předseda svědomitě se hledí informovati o názorech členstva, a dává mu i dostatečnou příležitost, aby mohlo své mínění vysloviti; ví, že i mnohý člen může mít velmi zdravý nápad. Ví také, že to budí mezi členy hořkost, nechuť a konečně i odvrát od spolku, když se s nimi jedná jako s dětmi dosud neužívajícími rozumu a neschopnými samostatné myšlenky. Ba dokonce obezřetný předseda nejen že nediktuje, nýbrž on dokonce se spokojí tím, že inspiruje, že napovídá a naznačuje, aby členové pak měli radost objevitele a tak svou aktivitou a prací pro spolek byli k tomuto ještě více připoutáni, protože žádná věc nám často nebývá dražší nad tu, do které jsme vložili kus svého já.

d) Ani řádného předsedu nepřivede z míry, když

¹⁾ Retzbach, Das moderne kath. Vereinswesen, München 1925, 20 n.

²⁾ Bangha A., Handbuch für die Leiter der Marianischen Kongregationen, Innsbruck, 1926, 191.

snad se proti jeho názorům projeví *oposice*, třeba i ostrá. Nejlepším prostředkem bývá dáti oposici příležitost, aby se vypovídala, a pak věcně vyvrátiti její námitky; tím způsobem je v samém začátku udušen oheň nespokojenosti, který by snad jinak mohl býti pro spolek osudným. Něco jiného jest, když oposice se vytvořila nikoliv z důvodů věcných, nýbrž ze zlé vůle, nebo z pohnútek, jichž si nejsou jasné vědomi ani opošičníci, jimž slouží pronášené námitky jen za plášť. Mohou i ve spolku nastati také případy, že se oposice musí lámat.

e) Někdy se domnívá předseda, že ve věcech peněžních prokáže spolku nejlepší službu, když *všecky výlohy bude hradit ze své kapsy*. To není správné. Věci, které jim byly zcela darovány, si lidé často neváží; vidí v nich nikoliv věc pro sebe potřebnou, nýbrž snad něco, co ani dárce nepovažoval pro ně za cenné, poněvadž ani si netroufal mysliti, že by to uznali za hodno koupě, a proto jim to daroval. Jejich srdce k tomu nepřilne. Nedovedou potom ani těžiti z věci, co by z ní vytěžiti mohli. Bylo zjištěno na př. v Belgii při hnutí mladých dělnic, že nejvíce si vážily a nejvíce o rozvoj pracovaly u těch institucí, které si vybudovaly svým nákladem, a byly ochotny takové zařízení brániti až do krve. Proto je úplně nepedagogické, když předseda takovým způsobem chce jen sám finančně spolek vydržovat. Totéž platí do značné míry i o knihovně spolkové. — Ostatně předseda najde při dobré vůli dost příležitostí, jak by mohl v okruhu spolku dobročinný peníz umístiti velmi užitečně, na př. finanční podporou onemocnělých chudých členů spolku.

f) Velmi dobrých několik pokynů pro předsedy jest podáno v knize amerického jesuity Garesché; jsou sice psány především pro ředitele Mariánských družin, platí však ve mnohých bodech téměř beze změny pro předsedy spolků vůbec: „Všecko dělej tak, by to bylo tak vítáno, jak jen možno. Schůze v nevhodnou dobu nebo na nepohodlných místech a p. spotřebují trpělivost, jež mohla býti ušetřena pro dílo samo. — Stůj co možná v pozadí a nechej jednati členy. Je to jejich dílo; měj k nim důvěru, že to provedou. Potřebuješ pomocníky, ne loutky. Nezasahuj, leda když je třeba zasáhnout, a pak ušlechtilé a taktně. Haněj zřídka a chval velkodušně. Tvým úkolem je dodávati odvahy a věsti. Nevháněj do malomyslnosti. — Buď trpělivý s nemotornými začátečníky. Nezačínej najednou příliš mnoho věcí ani příliš prudce. Používej nadpřirozeného světa a nadpřirozených pohnútek a sil, abys pomáhal dílu, a používej díla, abys pomáhal rozvoji nadpřirozeného světa u členstva. — Neměň plánů lehkomyslně. — Za stejných okolností (*ceteris paribus*) čím méně děláš ty a čím více dělají členové, tím lépe. Zachovej si energii, abys konal věci, kterých oni nedovedou. — Vyhledávej přirozené vůdce, kteří umějí a chtějí řídit

dílo a spoléhej na ně. Chtějí-li je členové zvoliti za funkcionáře, tím lépe. Nemají-li toho úmyslu, můžeš je ustanoviti ty. Vždy měj v cviku nové pracovníky, abys vyplnil mezery v řadách. — Přihlížej k tomu, aby suché větve byly ze sekci odstraňovány. Když někdo nechce pracovat, pryč s ním. Snaž se, aby břímě bylo neseno stejnoměrně. Některý rázný, ale beztaktní člen může uvést do rozmrzelosti ostatní nebo odmrštíť je stranou. Vystríhej se i třeba jen zdání klik nebo stranictví. Duch Matky Boží nemůže přebývat, kde je duch hašteřivosti. Chraň se každého zdání, že bys měl vyvolené milce. Netrp, aby někdo byl jako kořeny vzrostlý do některé funkce nebo aby rval pro sebe lví podíl z počt. Buď vždy a ve všem otcem, příkladem a vůdcem.“¹⁾

3. Ostatní povšechné zásady pro vedení spolku.

Jsou různé druhy spolků, a cíle jejich se často od sebe liší velice; pracují různé spolky, jejich členové se od členstva jiných spolků podstatně různí; a proto také metody, jichž jednotlivé spolky při své působnosti používají, musejí býti rozdílné. Avšak při všech rozdílech možno zjistiti některé zásady, jichž musí dbáti všechny spolky bez rozdílu.

a) *Obecným cílem*, k němuž má směřovati činnost ve všech křesťanských spolcích, musí býti, aby katolíci i v ohledu nábožensko-mravním i v dotyčném odvětví činnosti stáli plně na výši doby. Musí býti dán důkaz, že katolíci ani v mravnosti ani v náboženském životě ani ve věcech politických, hospodářských, sociálních, kulturních nestojí za ostatními. Ano, katolické spolky má ovládati svatá ctižádost provésti to, aby katolíci ve všech dobrých věcech byli avantgardou, aby tak umlčeli ústa posmívající se křesťanství, že udržuje své příslušníky v temnotách.

b) Činnost spolková musí dále býti *konstruktivní*, pozitivní, nikoli negativní, kritisující. Nic by nebylo osudnější, než kdyby se činnost vyčerpávala na př. na pouhou kritiku socialismu a na dokazování jeho nemožnosti. Nic by nebylo ubožejší, než kdyby se někdo věnoval práci mezi křesťanským lidem jen proto, aby se lid nerozutékal mezi socialisty, politické liberály; nebo kdyby hlavní energie spolkové činnosti se věnovaly soudům nad určitými složkami křesťanské strany, rekriminacím jejich činovníků. Spolková práce křesťanská nesmí stále polemisovat, musí tvořit; nesmí býti toliko nespokojeným kritikem, musí býti misionářem; nesmí propast mezi jednotlivými stavy a složkami strany a státu

¹⁾ Garesché E. F., Social Organization in Parishes, New York 1921, 323—324.

a národů ještě více prohlubovat, nesmí ještě více rozji-
třovat a roztrpčovat, nýbrž naopak její cíle musejí býti
pacifikační, vyrovnání protiv. Všech protiv. Musí budovat
nové uskutečnitelné programy a hledati cestu k nim. Musí
používat metod moderního lékařství, které praví, že je sice
důležité léčiti souchoť, když již se projevily, ale při nej-
menším že stejně důležité jest *předejíti to*, aby souchoť
se nevyvinuly; tak i činnost ve spolcích musí býti převážně
preventivní, a ne pouze kurativní. Podmínkou dále této kon-
struktivnosti jest, aby činnost spolku nepozůstávala jen
z prázdných frází, nýbrž ze zrnitých ideí, plných obsahu,
plných možností, aby jimi bylo pomoheno lidstvu. Který spo-
lek není takovým radostným hnutím zdravých a realisova-
telných ideí, který spolek je jen bezvládnou polomrtvolou
nebo dokonce zapáchající mrtvolou, pro ten je lépe, aby byl
vložen v hrob...

c) Vedle zvláštních cílů, za nimiž jdou spolky, musí při
každém z nich bez výjimky býti sledován zřetel, aby spolek
probouzel a zdokonaloval *smysl pro celek*. Jako jednotlivci
stávají se pro společnost bezcennými, ba zhoubnými tím, že
myslí při všem jen na sebe, tak může se i ve spolcích vyvi-
nouti druh jakéhosi kolektivního sobectví, které potom pro
celek může býti právě tak osudné, ba ještě osudnější, než
sobectví jednotlivců. Je často těžko probuditi v takovém
sdružení nezištný a velkodušný smysl pro zájmy společnosti.
Ale toto vědomí vztahů ke společnosti musí nás *oživovati*;
musí býti v nás teplem, které se v nás samých jako teplo
v živém lidském těle vyvíjí samo sebou, nikoli teplem, které
v nás musí po každé býti uměle buzeno, zvenčí, jako když
obsah láhve zvenčí se ohřívá, ale opět chladne, když zdroj
tepla se vzdálí. Ba často může toto kolektivní sobectví —
přes to, že mezi členy organisace je soudružnost neobyčejná
— dostoupiti stupně tak nebezpečného, že celek může jím
býti ohrožen až v samých základech. Nelze proto dosti do-
poručovati, aby ve spolcích bylo pěstěno toto vědomí soli-
darity s celkem širším, toto ochotné vřadění se i jednotlivců
i spolku do společnosti veškeré.

d) S tím ihned souvisí zásada další: ve členstvu spolku
se musí pěstiti duch nikoliv rivality, nedůvěry, soupeření;
nýbrž *duch součinnosti*, která v ušlechtilé syntézi sbírá síly
a sdružuje je v jeden celek, aby se takto navzájem doplňo-
valy a stupňovaly. Kde ve spolku schází tento duch spolu-
práce, tam snad machinerie spolková bude fungovati bez-

vadně, ale přece o nějakém obrodném vlivu spolku na smýšlení členstva nemůže býti ani řeči. A jaký výchovný význam může mít spolek, který neznamená nic pro vnitřní obrodu svého členstva?

e) Snahou dále musí býti, aby se členstvo v počtu co možno nejhojnějším *účastnilo aktivně spolkové práce*. Nesmí býti všechna práce stále valena na táž ramena. Jednak ti, na které se valí, bývají časem znechuceni a pod břemenem se hrouťí, jednak ostatní vidouce, že sami nemusí neb nemohou dělati nic, upadnou do lenosti a studené apatie vůči osudu spolku: nebo cítíce nepřírozenost čistě trpného stavu, do něhož jsou nuceni ve spolku, ztrácejí zájem, ba snad jsou naplněni i odporem ke spolku. To platí zvláště o lidech mladších, kterým je taková pasivní úloha nesnesitelná. S takovým znechuceným a chronicky se ve spolku nudícím členstvem nelze pak ovšem podniknouti žádnou větší akci. I disciplina se mnohem snáze udrží ve členstvu duševně zaměstnaném. Ať tedy vezmeme věc s hlediska kteréhokoli, vždy je moudřejší politikou ve spolku žádati po všech, od každého člena, obět součinnosti, i když v dávce menší, než jen od několika obět velikou, ať je to obět finanční, oběti spolupráce nebo jiná obět.

Neplatí výmluva, že laici na tuto spolupráci nestačí. Po každém ať se žádá tolik, nač bez značnějších obtíží stačí. Když se úlohy rozumně rozvrhnou podle schopností, lze vykonati velmi mnoho. Ostatně často podceňujeme možnosti členstva. Dnes mezi členy, zvláště průmyslovým dělnictvem, je tolik latentní inteligence, že ani akademik s vysokoškolským vzděláním jí mnohdy nemá. Ale i v jiných vrstvách dnes, kdy škola, knihy, noviny, pobyt ve světě, na př. za služby vojenské, a především praktická zkušenost životní zbystřily ducha i lidí nestudovaných, najde předseda mnoho zdravého úsudku. Účelně zařízené kursy mohou pak tuto schopnost přivést k značnému rozvoji. Ba na jiném místě této knihy rozvedeno, že na mnohé úkoly mnohem lépe se hodí takový člen laik, nežli studovaný předseda kněz: na př. na hájení různých stavovských požadavků.

Tuto spolupráci členů v měřítku co nejširším může každý rozumný předseda jen radostně vítati, poněvadž bez ní by svých povinností ve spolku buď vůbec nemohl zastati, anebo když jich nemusí konati sám, získá čas pro jiné důležité práce pro spolek, k nimž by jinak nebylo vůbec došlo pro nedostatek času. A členstvo to též může jen těšit, když

se s ním jedná nikoliv jako s malými dětmi ve školce, nýbrž jako s lidmi zletilými a plnoprávními, kteří spolujednají a spolurozhodují. Ostatně jest úkolem spolku vychovávat své členstvo k „plnoprávnosti“.

A tato spolupráce musí býti radostná. Neboť velmi často práce vnucená bývá odsouzena k neplodnosti. Ve spolcích je tomu tak skoro vždy.

f) Činnost spolku musí dále býti *užitečná*. Když členstvo cítí, že energie, potřebná pro udržování spolkového života, se vynakládá vlastně na věci pro život bezcenné, nebo že se paliativně zakrývají neb odstraňují jen projevy zla, že však ke kořenům, z kterých zlo pohodlně vyrůstalo a jistě zase vyrůstati bude, se nejde, nebo dokonce když členstvo nejasně tuší, že život v tomto spolku, i když podle jména katolickém, v nich vlastně ochlazuje náboženský život a působí rozklad mravnosti, pak je reakce proti takovému vedení spolku zcela na místě. Naopak čím více členstvo cítí, jakým dobrodiním je tento spolek, jak šikovná je práce v něm, jak obrátně spolek odstraňuje jednotlivé nedostatky a zlořády, proti nimž byl v život vyvolán, jak agilně a účelně se zde používá času a jak produktivně jsou zde investovány kapitály, mravní i hospodářské, tím více bude členstvo ke spolku lnouti a tím ochotněji spolupracovati.

Z toho vyplývá též, že nikterak nesmí představenstvo spolku připustiti, aby zábavy, divadla, akademie, veřejná cvičení, výlety do okolí, na př. k slavnostem spolků sousedních, vystřebaly největší díl energií spolkových. Jednou z prvních a nejdůležitějších úloh spolku je výchova členstva: aby bylo povahově i rozumově vyškoleny co nejvíce členů, by v svém povolání a v občanském životě stáli plně na výši doby. Tato práce však je svízelná a zdoluhavá a vyžaduje velikého soustředění. Tyto podmínky však jsou na-prosto znemožněny, když ve spolku vybuchlo to býlí zábav a výletů v míře upřílišené. Tyto zevnější projevy spolkové „činnosti“ a přípravy na ně („zkoušky“) zaměstnávají členstvo i tak dalece, že často je to na škodu i stavovských povinností: nevyspanost, roztržitost; jsou tedy přímým popřením účelu činnosti spolkové, zdokonalení občanského života. Vyčerpávají konečně členstvo i finančně. — Tím ovšem nemá býti nic řečeno proti mírnému používání těchto prostředků duševního osvěžení. Ale je k tomu často třeba železné ruky se strany předsednictva, aby „horlivost“ některých členů v tomto budě udržela na uzdě.

g) V *jakém počtu* mají býti spolky zakládány a udržovány? Zásadou musí býti: Zaříditi tolik spolků, kolik je různých potřeb, jimž za daných okolností nemůže býti jinak pomoheno, leda samostatnou činností spolkovou, ovšem s předpokladem, že by zahájením této činnosti nebylo způsobeno větší zlo, než je dobro, kterého se jí dosáhne. Ale zásadou dále musí býti: zaříditi nebo ponechati *pouze* tolik spolků, kolik je jich nutno, aby se dosáhlo cíle, a ani o jeden více. Neboť je pošetilé drobiti společnosti jeden vedle druhého s cíli totožnými nebo se navzájem křížujícími. Je pošetilé zakládati nový spolek s účelem, jehož mohlo býti hravě dosaženo v rámci spolku již existujícího. Tytéž důvody, které vedou k tomu, aby podnikatel spojoval své drobné továrny s touž výrobou v jeden veliký podnik, poněvadž se tím ušetří ohromné energie, které by při drobných podnicích pohltila roztráštěná režie, tytéž důvody rozhodují i zde: sníží se náklady na režii, uspoří se mnoho energie, uspoří se mnoho zlé krve mezi soupeřícími společnostmi, a za to tím více se může udělati pro členstvo. Je dále v tom něco nepřirozeného a nekřesťanského, když o touž mládež, o totéž členstvo se rvou dvě ústředí se stejným v podstatě cílem, když si dva soupeřící křesťanské spolky v obci rvou členstvo, práci, slavnosti, místnosti. Síly, jichž se tolik nedostává na práci pozitivní, se zde vyplývávají na bratrovražedný boj. A poctiví pracovníci se prohýbají pod tíží schůzí, přednášek, porad, jež se jim ukládají ve jménu náboženství. U jiných členů se dostaví znechucení.

Bude musiti nastati prořezání, zjednodušení spolkového života. Ať se raději utvoří odbory ve spolku nějakém větším, aby tak ubylo režie. Zato prohloubiti činnost vzdělávací, hospodářskou, náboženskou. Forem organizačních máme dosti; obsahu však, vlastní práce, dosud dosti nemáme. Členstvo našich spolků není ještě tak daleko, kde by již býti mělo.

h) Má se hleděti při organisacích jen na hodnotu členstva? *Počet členstva* je při tom věcí úplně vedlejší? Pius XI. s klasickou jasností rozřešil tuto otázku: „Spíše než na počet, musí se hleděti především na kvalitu; ale i počet má svou důležitost, vždy, zvláště však tehdy, běží-li o dobro, a počet je vždy velikým násobitelem, a je-li pravdou, že je lépe, je-li jich málo, ale zato dobří, je ještě lépe, jsou-li dobří a je-li jich mnoho.“ Tak mluvil papež k představitel-

lům katolických mužů italských 1928.¹⁾ A před třemi roky k představitelkám kvetoucí a rozvětvené organizace katolických žen mluvil podobně: „Aritmetika stává se poesií, když veliká čísla stávají se násobiteli drahocenných hodnot.“²⁾

i) Místnost spolková. Smí mít spolek své sídlo v hostinci? Bohužel někde sice, vzhledem na místní poměry, nezbyvá nic jiného. Nelze však připustiti, aby jednání spolku se dalo přímo v hostinské nálevně. Vážná práce, pro niž spolek je založen, nedá se prováděti v místnosti, kde každou chvíli může dojíti k nepěknému nějakému výjevu, nebo kde ovzduší je prosyceno vzpomínkami na zjevy takové. Žádoucí je, aby měl spolek místnost svou, třeba skrovnou, jen když je v ní možná soustředěná práce. Může to býti i v domě soukromém. Nejlepší ovšem je, — jak tomu je ve veliké míře v Americe a v Anglii, — když hned při stavbě kostela se vybuduje nebo dodatečně ke kostelu se připojí spolková místnost — sál a světnice pro schůze výborové a členské. Tak zachová se vážný ráz této činnosti a také shromáždění i schůzky pracovní netrpí šilháním po nápojích a kuřivu. Náklad na místnost nese pak celá farní obec, protože se jedná o věc pro celou farnost nezbytnou a obětaví jednotlivci nejsou přetíženi finančně.

Kde je možno u nás vybudovati zvláštní spolkový dům třeba ještě i s tělocvičnou a jevištěm, je to dobrá věc. Ale je nutno zachovati i zde křesťanskou opatrnost: nepouštěti se do stavby, dokud není hned předem z největší části zaplacená, a poříditi si jen dům takový, jaký může obyvatelstvo bez heroických obětí uhraditi. Každá dobrodružnost v této věci je hříchem právě tak trestuhodným jako kterékoli jiné lehkomyšlné hazardování s cizím majetkem a s cizím ručením. Mnohý spolek, dokud žil v podnájmu, rozvíjel činnost požehnanou. Od té doby, co se pustil do zbytečně nákladné stavby spolkového domu, byla činnost jeho znemožněna starostmi o úhradu, členstvo se rozuteklo a členstvo zbylé žije ve stálých hádkách, zvláště poněvadž spekulace na vydatnou pomoc z venčí obyčejně selžou. Dobrý spolkový dům je pro spolkovou činnost pomůcka k nezaplacení. Ale i zde platí: Nezáleží ani tak na tom, v jak

¹⁾ Pius XI. při audienci katolických mužů italských 13. dubna 1928, *Bolletino delle Federazione Italiana uomini Catholici*, Roma 1928, p. 98.

²⁾ Pius X. při audienci katolických žen italských 5. září 1925, uvádí Cavagna, *Collaborazione apostolica*, Milano 1927, 71.

imposantní budově se bydlí, nýbrž na tom, jak intenzivní činnost se tam rozvíjí.

j) Pokud se týká *doby*, nelze — vzhledem na velikou rozmanitost povahy spolků, poměrů místních a stavovských — určití jednotného, všeobecně platného pravidla. Nutno se omezití na zásady rázu velmi všeobecného: Členové buďte svoláváni tak často, aby mohla býti udržována pro-
nikavá činnost spolku. Buďte však svolávání *pouze* tak často, jak toho vyžaduje zájem členstva. Kde jsou zavedeny jen takové spolky, kterých je pro dotyčnou osadu opravdu třeba, tam není obavy, že by členstvo bylo přetíženo. Rovněž není té obavy tam, kde produkce a slavnosti veřejně se pořádají v míře rozumné, kde tedy již celé měsíce napřed se jednotlivá čísla připravují. Ovšem, když členové jsou v domnělém zájmu spolkovém svolávání příliš často, pak snadno vznikají těžké škody v jejich osobním životě mravním i finančním, v životě rodinném i spolkovém. Zásada: Ne příliš často, ale intenzivně a s dobrou přípravou.

V kterou dobu denní? Dvoji ohraničení, spíše negativní. Nikoliv v neděli dopoledne — vyjímajíc případy zcela výjimečné — a nikoli pozdě do noci. Tomu zlořádu, který i nedělní dopoledne okrádá o jeho pravý účel — to jest oslava Boží a posvěcení duše — musí býti udělána přítrž. Kompromisní výmluva, že se to dělá všude, neznamená nic: Nerozhoduje ve věcech Božích to, co se dělá, nýbrž to, co se dělat má. — A nikoliv dlouho do noci. Noční tma bývá často svědčím k mravní zkáze, a kdyby ani pro někoho toto nebezpečí nebylo, člověk má povinnost na druhý den jíti do práce dostatečně posílen spánkem a svěží.

I když za nynějších poměrů již je těžko zlomití zvyk, že porady, schůze a přednášky se konávají večer, tož přece nejedna zlá stránka toho — zvláště pro rodinný život a pro osoby ženské — neblahého zvyku může býti zmírněna tím, že se s neúprosnou přísností provádí zásada, aby schůze hodně brzy po večeri začaly a aby také byly hodně brzy za jaré ještě nálady ukončeny, bez ohledu na malátné námitky těch, jimž se takové vysedání do noci líbí.

Když však lze někde provéstí, aby se schůze členstva neb výboru konaly za dne, budiž této výhody použito.

k) *Jak si počínati se členy netečnými?* Jak se členy nehodnými, nebo přímo špatnými? Vyloučiti je? Vléci tuto těžkou přítěž s sebou? — Dvou krajností je třeba se zde

chrániti. Předně, nevylučovati členů, kteří sice nejeví horlivosti, ale nevedou ani pohoršlivý život. Již to, že jsou v křesťanském spolku, je pro ně jakousi oporou. Když by byli z tohoto spolku vyloučeni, snadno by se stalo, že by je zachytili ve spolku profikřesťanském, a oni při své slabé vůli by se snadno přizpůsobili novému prostředí. Mimo to dnes, kde před veřejností, zvláště před úřady, tolik rozhodují číslice, kdy se namnoze i podpory vyměřují podle počtu členstva, nebylo by moudré snižovati počet členstva, jde-li ovšem jen o takové nehorlivé členy, jejichž netečnost spolek nijak vážně nezatěžuje. — Jiná je věc, běží-li o členy nehodné. Zde nepomohou ohledy na počet. Ti musí pryč. A kdyby byli sebe schopnější a sebe bohatší a vlivnější, musí pryč, neboť jejich přítomnost je zhoubná pro členstvo ostatní i pro pověst spolku. Ale pokud to možno, ať se tento rozchod děje podle metody Dona Bosca: „Uznáte sám, že za těchto okolností není možno, abyste ve spolku zůstal. Ale jakmile by bylo jisto, že jste se opravdově polepšil, byl byste ve spolku opět vítán.“

l) Nutno předejít tomu, aby osoby, které na př. proto, že si získaly o spolek zásluhy, *pokládaly spolek takřka za své vlastnictví* a chtěly tak vytvořit oligarchii, jež dědičně chce spolek ovládati a nikoho jiného nechce připustit k řízení. Tak si tato oligarchie zjedná rozhodující vliv ve spolku, i když již dávno snad zmizely důvody, jež by k vedení spolku jí dávaly právo. Tím znemožňuje se zmlazení spolku. Tím se lepším a povolanejším živlům znemožňuje přístup k řízení. Tím se v řadách členstva budí roztrpčenost. Nikdy ani nejzasloužilejší členové nemají práva dovolávati se jen toho, co bylo; vždy musí se otázka stavěti jen takto: Co je potřebné, co by bylo nejvýhodnější *dnes*? A když taková oligarchie tohoto spravedlivého požadavku uznati nechce a nepomáhají rozklady rozumné, musí býti náprava zjednána i rázně.

m) Nic neškodí spolku tak, jako *pesimismus*. Kam vnikl do spolku tento jed, tam padají všem nástroje z rukou a spolek se počíná hroutit k dočasnému, nebo věčnému spánku. A všichni, kdo svou náladou, nebo svými řečmi pesimismus ve spolku pěstují, jsou jeho kati. Má-li spolek prospívati a kvéstí, pak nálada v něm musí býti optimistická, podnikavá, odvážná. Jest optimismus, který je blouzněním snílkův. Jest optimismus, který je velikou, nezbytnou ctností křesťanskou.

Dodatek: Spolupráce se spolky neutrálními.

Je souhlasiti s tím, aby vstupovaly spolky katolické s organisacemi nekatolickými ve svazy, nebo vůbec v tuhou pracovní pospolitost? Od případu k případu bude to nutno, na př. ve mzdových hnutích, v charitativní práci a pod. Ale o takové případy, kdy je nutnost samozřejmá, se zde nejedná; zde běží o to, mají-li katolické spolky vstupovati s neutrálními nebo nekatolickými, komunistickými, socialistickými, nacionalistickými, svobodomyslně osvětovými atd. *v intimní a trvalou spolupráci.*

Stanovisko nekatolických spolků ke katolickým může býti trojí. Předně stanovisko blahovůle: spolky takové nejsou katolické, ale chovají se ke katolickým blahovůlně, uznávají jejich zásluhy, uznávají snad také sociální důležitost náboženství; a proto ochotně přicházejí katolickým spolkům s největší ochotou vstříc. — Dále je neutralita, která sociální činnost katolických organisací uznává, ale na dogmatickou stránku křesťanství se dívá nepříznivě a nejraději by všechny náboženské prvky viděla z činnosti i katolických spolků vyloučeny a nenásilně a nekrvavě pracuje o to, aby všechna působnost byla vybudována jen na jakési morálce humanitní, zlaicisované. — Konečně skupina třetí: vyložení, nebo dokonce průbojní nepřátelé jakékoli náboženské myšlenky v sociálním životě, bez milosrdenství potírající všechny ústavy a organisace, třeba jen poněkud zavánějící křesťanstvím, odhodlaní raději nechat sociálně bídne v jejich bídě, než by spolupracovali s organisacemi křesťanskými.

Na základě této situace H. du Passage, jeden z výtečných katolických sociologů francouzských, dochází k závěru: „Neutralita není nikterak formulkou, s níž by se katolíci mohli spokojiti bez poznámek a bez výhrad... Sociální práce, pokud v sobě zahrnuje vůdčí principy a životní filosofii, podléhá po této stránce učitelskému úřadu církve. Je tedy normálně povinností katolíků, aby mezi sebou založili, pokud je to možno, skupiny, jež by přijaly tuto kontrolu a tyto záruky. A tato sdružení mají (vůči spolkům neutrálním) odmítnouti nikoli *sice více nebo méně přechodné dohody, ani ne svorné kampaně; musejí však odmítnouti trvalé aliance, jež znamenajíce podrobení nebo*

těsnou závislost, činily by je sice bohatšími, zato ale jistě méně svobodnými.“¹⁾

Celý okružní list Pia X., *Singulari quadam* ze 24. září 1912 není leda odůvodněním, že spolupráce s neutrálními spolky je pro katolíky spojena s těžkými nebezpečími pro víru, a že tedy může být jen za velmi vážných předpokladův a při výhradách, od nichž nelze upustiti.²⁾ A Pius XI. psal mezinárodní unii ženských svazů katolických v září 1928: „Abyste zachovaly své unii její opravdový katolický ráz, ... je nutno, aby jednotlivé svazy se nesdružovaly s neutrálními sdruženími neb svazy. Církev se v té věci vyslovila: neutrálních sdružení neschvaluje. Ve shodě s učením církevním Pátá mezinárodní porada vaší unie, jež se konala v Římě, vydala prohlášení: „V souhlase s naukami církve a katolických lig stavíme se v zásadě proti každé formě interkonfesionalismu a proti účasti ve svazech neutrálních ... V případě, že by se individuální spolupráce ukázala žádoucí neb nutnou, podle poměrů v jednotlivých zemích je potřeba obrátiti se od směrnice k episkopátu.“³⁾

Důvody těchto norem jsou na snadě: příliš důvěrnou spoluprací se spolky svobodomyšlnými katolíci se vydávají v nebezpečí, že bezděčně nasáknou jejich zásadami nekřesťanskými; že propadnou, aniž by zprvu tušili, jakému interkonfesionalismu, jenž ztratil správné měřítko pro ocenění katolicismu; že opomenou vybudovávat své vlastní instituce, takže v kritické chvíli útoku stojí zde bez sociální výzbroje; o tom ani nemluvě, že katolíci zachovávají loyálně dohodu o hradním míru, kdežto protivníci za tohoto příměří nejednou horlivě potichu zabezpečují si posice podzemní prací. Platívají tedy — a často draze — účty za takové intimní aliance katolíci.

III. NEJVÝZNAČNĚJŠÍ SPOLKY PODLE VĚKU A POHLAVÍ.

A) SPOLKY MLÁDEŽE.

Literatura.

Pastorační hledisko při spolcích mládeže: A. Pieper, *Jugendfürsorge und Jugendvereine. Ein Handbuch* hg. unter Mitwirkung von Vereinspräsidenten. M. Gladbach 1910. — de Grandmaison L., *La Crise de la Foi chez les*

¹⁾ H. du Passage ve čl. *La Quinzaine sociale internationale* v pařížských *Études*, 1928, t. 196 p. 428—443, zvl. 437—441; citované místo je na 440, 441.

²⁾ Pius X., enc. *Singulari quadam*, *Actes*, VII, 271—280.

³⁾ Pius XI., list otištěn v *Bollettino ufficiale della Azione Cattolica Italiana*, Roma, 15. října 1928, 720—721. Sr. k tomu komentář „*Azione Cattolica e associazioni neutre*“ v témž časopise z 15. listopadu 1928 str. 773—775. Sr. i vzácný pastýřský list štrasburského biskupa Ruche ze 20. září 1928, *Documentation Catholique* z 15. prosince 1928, 1091—1100, zvl. 1095.

Jeunes, Paris 1927. — Timon-David, Méthode de Direction des Oeuvres de Jeunesse, patronages, cercles, écoles etc. Marseille, IV. éd., 1912, 2 vol. — Pieper A., Der Sinn der Standes- und Jugendvereine als Lebensgemeinschaften, M. Gladbach, 1922. — Bertram A., Jugendpflege im Lichte der katholischen Lebensauffassung, Düsseldorf, II. Aufl., b. r. — Montier E., De l' Education sociale et sentimentale des jeunes gens, Paris b. d. — Schilgen H., Junge Helden, Kavelaer 1921. — Vuillermet F. A., La Mission de la Jeunesse Contemporaine. Paris b. r. (1908). — Gonin M., Lettres à mon Cousin, IV. éd., Paris 1921. — Pellika Silvia, O povinnostech člověka, rozprava k jinochu, v Praze 1863. — G. Lenhart, Der Jugendpraeses, Düsseldorf b. d. — Bangha A., Handbuch für die Leiter Marianischer Kongregationen, Innsbruck 1926, oddíl Der Präses, 188—205. — Lutislav K., Příručka spolkové práce mezi mládeží, v Brně 1924. — *Pro pocho-pení duše mládeže, zvl. dnešní*: Foerster F. W., Jugendseele, Jugendbewegung, Jugendziel, München, b. r. (1923). — Bopp L., Das Jugendalter und sein Sinn, Freiburg i. B. 1926. — Dunin-Borkowski S. v., Führende Jugend, Berlin 1922. — R. Guardini Quickborn. Tatsachen und Grundsätze. Burg Rothenfels a. M., 1922. — J. M. Nielen, Von neuer Jugend Sein und Sinn. Burg Rothenfels a. M., 1922. — Agathon, Les jeunes gens d'aujourd'hui, Paris II. éd. (asi 1913). — J., Hoffmann, Handbuch der Jugendkunde und Jugenderziehung, Freiburg i. B., II. Aufl., 1922. — Dempf A., Bekenntnisse junger Katholiken, Burg Rothenfels, b. d. — Nordhausen R., Zwischen 14 und 18. Leipzig 1910. — Engelhart, Pohl, Dähnhart u. a., Die neue Jugend (charakteristika jednotlivých nových směrů ve hnutí německé mládeže), Leipzig 1927. — Dehn G., Großstadtjugend. Berlin² 1922. — Internationale sozialistische Jugendarbeit 1923—1925, Berlin. — Die Lebenswelt der Jugend in der Gegenwart. Vorträge, hgg. v. H. Maasz. Berlin 1928. — *Spolky katol. mládeže v některých státech*: Die kathol. Jugend Deutschlands. Düsseldorf 1927. — Arendt J., La Jeunesse ouvrière Chrétienne de Belgique, Paris 1927. — Manuel de la J. O. C. (Jeunesse Ouvrière Catholique), Bruxelles b. d. (1929). — Duval J., Association Catholique de la Jeunesse Française, Paris 1926. — Mainage Th., Les Mouvements de la Jeunesse Catholique Française, Paris b. d. (1918). — Picard L.-Hoyois, L' Association Catholique de la Jeunesse Belges. Louvain 1924. — La Jeunesse intellectuelle et les Oeuvres sociales. Une Enquête. Louvain, b. d., (asi 1926). — Nar J. N., Jugendpflege auf dem Lande, Freiburg i. B., 1925. — *Pracovní kroužky mezi mládeží*: Honnay V., Les Cercles Sociaux de Doctrine Catholique, Louvain. 1926. — Programme annuel pour les Groupes d' Etudes 1928—9. Lyon 1928. — J. Mauquoy, Une Oeuvre d' education populaire. Le patronage des jeunes Gents. Bruxelles 1921. — L. Borgerhoff, Patronages et cercles d' Etudes, Bruxelles b. r. (1920). — *Čelocvičná činnost v křesťanských spolcích mládeže*: L. Civardi, Manuale di Azione Cattolica, Pavia 1928, P. II. 180—195. — Orelský almanach. V Brně 1922. — P. Olivaint, přel. B. Kyselý, Rady mladým lidem. Brno 1921. — Orelský katechismus. Brno, 2. v., 1927. — Za mladost a zdraví. Přehledné kapitoly o tělesné výchově. V Brně 1926. — J. W., En Face du Sport, Paris b. r. — Hrachovský F., Promluvy před šikem. Brno 1921. — Sevin J., Le Scoutisme. Paris 1922. — Hébrard F., Les Disciplines d' Action, Paris b. d. (1926). — W. J. Lockington, přel. P. Küble, Durch Körperbildung zur Geisteskraft, III. Aufl., Innsbruck 1925. — Um Sitte und Sittlichkeit. Ein Kommentar zu den kathol. Leitsätzen und Weisungen zu verschiedenen modernen Sittlichkeitsfragen. Düsseldorf 1926. — *Specielně k vedení spolků jinochů*: Mosters K., Jünglingsseelsorge, Freiburg i. B., 1920. — K. Balík, Dědův odkaz. Kniha pro dospívající jinochy. V Praze 1915. — H. Schilgen (pře-

klad), Ty a ona. Poměr mladíka k dívce. V Brtnici. — Ogliati F., I nostri Giovani e la Purezza, Milano, b. r. (1926?). — Ziel und Aufgabe im Kathol. Jungmännerverband Deutschlands, Düsseldorf 1926. — Sernesi U., Il breviario del Giovane Cattol., Roma b. r. (1928). — Ogliati F., Le Bataglie dei Giovani, Milano, II. ed., b. d. (1927). — M. Gory, Pourquoi j' ai ajourné la Politique, Paris 1927. — G. Hoyoïs, La Jeunesse catholique et l' Action politique, Louvain, b. d. (1925). — *Specielně k vedení spolků křesťanských dívek*: K. Balík, Květnice. Kníha pro dívky, v Praze 1917. — K. Reban, Z poupat do květů. Praha 1927. — Bertram A., Weibliche Jugendpflege, M. Gladbach, II. Aufl. 1913. — A. M. Cavagna, Collaborazione Apostolica. Sussidii pratici per gli Assistenti ecclesiastici della Gioventù Femminile Catt. Ital., Milano 1928. — Ogliati F., I Fiori di un Decennio. Ideali e conquiste della Gioventù Femminile Catt. Ital., Milano 1928. — Strohtheimer W., Lebensziel und Lebensweg. 15 Vorträge für kath. Jungfrauen. Bochum 1927. — Ogliati F., I nuovi Orizzonti della Gioventù Femminile 1925. — Rhytmik, Turnen, Kleid als Fragen christlicher Frauenkultur. Vorträge. Köln 1926. — Um Sitte und Sittlichkeit. Ein Kommentar zu den kathol. Leitsätzen und Weisungen zu verschiedenen modernen Sittlichkeitsfragen. Düsseldorf 1926. — P. Lemaître, La Mode et ses Hardiesses. La Danse et le Spectacle. Saint-Lo 1926.

1. Proč jsou spolky mládeže nutny.

Jsou těžké námitky proti spolkům mládeže. Mládež že si navyká na pobyt mimo dům, rodičům že tím ztěžován přehled o životě dětí, že to trhá rodiny, že to svádí mládež k utrácení, že je vůbec jakoby stržena s osy, na níž by se mělo kolo jejího života otáčet.

Nelze popříti, že tyto námitky mohou ve mnohých případech býti oprávněny a že u nejednoho mladého člověka, který později v životě ztroskotál, příčinou neb aspoň příležitostí byly spolky.

Ale chyby, jež se leckde v životě spolkovém u mládeže vyskytují, nejsou věci, které by byly s principem spolkového života spjaty podstatně; proto při správném vedení spolkového života se jim dá všem zabrániti. Na druhé straně spolkový život pro mládež nese dnes s sebou takové podstatné veliké přednosti, je vyžadován dnešními poměry společenskými tak naléhavě, že by bylo pohromou zavrhnouti tento spolkový život vůbec, protože někteří při nesprávném pochopení utrpěli duchovní škody.

Zlořády buďte pranýřovány a odstraňovány bez milosrdenství; ale nebuď pro ně zabíjena myšlenka, která je i pro církev i pro národ i pro mládež a konečně i pro rodiny samy velmi potřebná.

a) Spolkového života katolického je předně potřebí vzhledem na *veškeren ráz duše mladých lidí*. Chtějí růsti

všemi směry. Cítí v sobě požehnané síly mládí, které se chtějí rozvinouti a uplatnit. Cítí v sobě mízy jara, ženoucí do rozpuku a do květu. Cítí v sobě optimismus mládí, který směle chce se vypořádati se všemi překážkami. Cítí v sobě v plné síle nepokoj, jenž se probouzí v mladé duši, když vidí nepřístojnosti kolem sebe, a jenž ji pudí k tomu, aby se vrhla na ně a odstraňovala. Mladá nezkažená duše je tak citlivá vůči vábení ideálů, jež jako neviditelné zvony svým milým lákavým hlasem ji k sobě neodolatelně táhnou! ... Mladý člověk dovede se postavit do služby těchto ideálů celý a nadšený. A musí mít nějakou velikou věc, za niž by se obětoval a bil, jež by ukojila tuto neuhasitelnou touhu po expansi v jeho duši. Čím větší je tato myšlenka, za níž jde a již slouží, tím je šťastnější.

Nezasvitnou-li mladému člověku tyto velké, svaté ideály, na co na všechno se vrhnou ty probouzející se a probuzené energie? ... Kletba spočívá na hlavách těch, kdož opomenuli mládeži ukazovati vysoké mety...

A ve spolku katolickém je možno ukazovati mladému člověku cíle tak vysoké a tak rozmanité, a to ne každému jednotlivému zvláště, nýbrž celé skupině, i cíle, jež jsou nedosažitelné úsilí individuálnímu, nýbrž vyžadují spolupráce celých skupin...

A když se tato energie, daná mládeži Prozřetelností, nespojí s organizacemi katolickými, pak najdou se již organizace, které se tohoto vzácného pokladu mladistvých sil zmocní pro cíle své, zhoubné a třeba i revoluční... Proto dnes u všech směrů náboženství nepřátelských ta horečná touha: „Mládež si vychovejme podle obrazu svého! Mládež nám svým elánem vítězství prosadí!“

*b) Není možno, aby formování těchto energií a po-
učení rozumu bylo ponecháno jen nahodilým okolnostem
života. Rodiny samy na to nestačí. Tak jako rodiny dnes
nestačí na to, aby daly dítěti potřebné vědomosti a doved-
nosti pro život, nýbrž musejí býti podporovány v tom o-
hledu školou, tak ani pro život občanský v celku dnes ne-
dovede plně připravit rodina sama. Nestačí na to ani
škola. Úkol školy je poněkud jiný; zvláště pak škola dnešní
předpokládá v celku příliš pasivní chování žáků vůči škole.
Je však potřebí pro život rozvíjet i samočinnost a akti-
vitu. Pro tento účel velmi dobře se hodí spolkový život.
Je dále nutno doplňovati vědomosti, nutné pro veřejný
život, vědomosti, jež si získati ve škole buď nebylo příle-*

žitosti, nebo na něž rozum nebyl ještě dosti zralý. Je dále mnoho akcí, za dnešních poměrů nezbytných pro veřejný život katolíků, které však nemohou býti uskutečněny, leda seberou-li se v jedno drobné síly jednotlivců; mnoho poznatků, jež nejlépe mohou býti získány společnou diskusí.

Je ještě jiný psychologický moment. Bůh sám vložil v duši mládeže mocný sklon k družnosti. Mladý člověk nechce býti sám. Chce býti ve společnosti jiných. Cítí zájem na jejich poměrech. Chce se o jiné opřít. Chce s nimi sdělit, co si myslí. Cítí se šťasten jejich přátelstvím. Chce s nimi společně si zazpívat a pobavit se. Chce s nimi sdružit své síly. — Toť onen „smysl pro vzájemnost“, o němž se mluví v psychologii mládeže.¹⁾ A jako u všech přirozených sklonů, i zde se má usilovati o to, aby tento přirozený rys duše nebyl potlačen a vymýcen, nýbrž aby byl zušlechtěn výchovou, aby i jeho bylo použito ve službách dobra.

Tento důvod tím více získává na síle, povážíme-li, jak mnohý mladík cítí se slabým a bojácným, ví-li, že jest osamocen, jak stoupá jeho sebevědomí, ví-li, že za ním stojí jeho organisace, jeho *mocná* organisace, jakou hrdostí a sebedůvěrou ho plní odznak spolkový v knoflíkové dírce kabátu...

c) Katolického spolkového života mládeže vyžadují *zájmy církve a státu*. Stát, má-li zkvétati, musí míti občanstvo co nejvyspělejší; to platí zvláště při zřízení demokratickém, poněvadž v demokracii rozumová zaostalost nebo mravní dekadence obyvatelstva tím rychleji strhují stát do záhuby. Církev též musí míti příslušníky vyspělé v každém směru, zvláště v dobách vyšší kultury obecné; to platí i o laicích, od nichž ve veliké míře je závislý stav neb dokonce i osud církve v dotyčném státu: všude tam, kde zájem o církev byl výhradně ponechán kněžím, život náboženský časem upadal. A ve spoleích je nevyrovnatelně příznivá příležitost, aby mladí lidé mohli vyspěti ve výborné občany státní a v nadšené dítky církve.

Dvojí stadium vývoje mládeže při tom přichází v úvahu. Předně stadium přítomnosti: mládež již nyní, jako taková, má síly, jež mohou býti výtečně zužitkovány pro stát i pro církev. Nemyslím tím tak síly v první řadě rozumové.

¹⁾ Viz na př. J. Hoffmann, Handbuch der Jugendkunde und Jugend-
erziehung, 1922, 147, 213—228, L. Bopp, Das Jugendalter und sein Sinn,
1926, 245, 246.

Mládež nemá ještě dosti zkušeností ani vědomostí, proto běda, když takoví nehotoví lidé sami se zmocní vedení. Mládež má jistý sklon k anarchii, k opovrhování tradicí, podléhá příliš dojmům okamžiku, a proto na místa vůdců se nehodí. Ale zato jako orgán výkonný, vedena zralým rozumem lidí již vyspělých, může svou horoucností ve službách dobra konati dílo nevyrovnatelné: co ledový klid starších by považoval za nepřekonatelné, to bujará mládež svou smělou, radostnou úderností často hravě provede.

Je však ještě i etapa budoucnosti. Mám-li před sebou v katolickém spolku 60—90 mladíků, mám zde před sebou snad v nich 60—90 budoucích otců rodin, členů obecních zastupitelstev, budoucích činitelů v životě hospodářském, a snad půjdou již celý svůj budoucí život směrem, na nějž byli tehdy ve spolku uvedeni...

d) Tato potřeba je naznačována i *dějiny století devatenáctého*. To nebylo nadarmo zváno „stoletím mladých lidí“:¹⁾ při všech velikých hnutích, politických, sociálních, literárních, uměleckých, národnostních, náboženských, úloha lidí mladých byla daleko větší než ve stoletích dřívějších. Bylo to k dobru? K neštěstí? Jak kde. Záleželo vše na heslech, v jichž službách mládež se svými prapory stála... A každé hnutí, jemuž již se nepodařilo pod své prapory shromáždit lidi mladé, každá politická strana, která již nemá mládeže, jest odsouzena k živoření a k zániku... A v které zemi se od církve ve své veliké většině odklonili lidé mladí, ba dokonce postavili se bojovně proti ní, tam jde církev těžké budoucnosti vstříc...

e) Katolické spolky mládeže jsou nutností především vzhledem *na mravní a náboženská nebezpečí naší doby*. Do duše mladých lidí padají nesčíslné námitky proti víře. Mnohý mladý člověk je tak šťasten, že má zaměstnání, v němž nepracuje se značným počtem cizích lidí, není vystaven těmto námitkám ve větší míře, nezaviní-li si jejich větší příliv sám, četbou, tiskem a p. Ale mnohý jiný při svém zaměstnání slyší tyto námitky stále, ať chce nebo nechce: mladá věřící učitelka ve sboru kolegů nevěřících a útočných; mladistvý dělník v továrně s výbojnými sociálními demokraty, proti víře krajně zaujatými; vojín v kasárně; mladý katolík ve škole vedené v duchu protikřesťanském neb nábožensky apatickém; úředník mladý v kance-

¹⁾ Viz na př. Mainage Th., *Les Mouvements de la Jeunesse Catholique Française*, 1918, 5.

láři. Stálé útoky zeslabují víru tak, že i člověk přísně věřící chladne. Jeho víra stává se pouhou mumíí bez života. — Totéž platí o četbě nevěreckých novin; o stycích s osobami takovými; o spoluúčasti ve spolcích podobných.

Zda taková prostředí svůj protikatolický vliv uplatňují metodami brutálně cynickými, nebo infiltrují své oběti drobnými nepozorovatelnými dávkami, třeba i příjemně lehce omamujícími jako morfium, na tom nezáleží.

Nejen však rozum bývá nabit námitkami; ještě skoro větším nebezpečím je, že i vůle bývá zeslabena v boji proti zlu. Stálým líčením neřestí, stálým přikrašlováním všech druhů hříchu je pro mnohého mladého člověka rozdíl mezi dobrem a zlem úplně setřen, zůstane nanejvýše jakýsi rozdíl úplně tekutý. Mravní anarchism, nebo mravní nihilism. A kdyby snad ještě i zůstalo vědomí tohoto rozdílu, — zesláblá, zbabělá vůle je neschopna vzdorovati pokušením. Odtud to dnešní bezcharakterní sketství v otázce mravní čistoty, manželské věrnosti, poctivosti vůči cizímu majetku a majetku svěřenému, všelike požívačnosti atd. A to vše v době, kdy jako opory mravnosti často úplně selhávají rodina i škola!

Ve všech těchto strašných pokušeních doby mohou katolické organisace pro mládež konati služby, jakých nic jiného poskytnouti nedovede. Jen jedno uvádím. Není možno všecka tato pokušení a otřesy víry překonati bez prostředků nadpřirozených. Ale v době dnešního rozkladu upadly v nevážnost a opovržení u mládeže i tyto nadpřirozené prostředky — záchrana jediná. Podaří-li se však dostatí takové mladé duše do dobře vedených spolků katolických, když tam ukáže se jim křesťanství a jeho pravdivost i prostředky v pravé podobě, když se docílí, aby mládež těchto prostředků také hojně a ráda a v pravém duchu používala, pak stávají se ze Šavlů Pavlové.¹⁾

f) Přese všechny práce, jež jsou s vedením katolických spolků mládeže spojeny, přese všecka zklamání, jichž není ušetřen nikdo, kdo na tomto poli pracuje, jsou tyto spolky přece jen *požehnáním i pro kněze*, kteří v nich pracují. Nemluvím ani o tom, jaké zásluhy nadpřirozené si kněz získává, když takovým úspěšným prostředkem pracuje o záchraně duší; nemluvím o pastoračních svatých radostech, jichž tam nejednou se dožije. Uvádím jen: Když se podařilo

¹⁾ Viz účinky katolické organisace mezi průmyslovou mládeží belgickou v poslední době, Arendt, La Jeunesse Ouvrière, etc. 1927, 12 nn.

knězi vychováti si usilovnou prací takové opěrné body pro svou pastorační práci, když si vychoval — nepravím řadu, ale třeba jen několik zručných pomocníků v osadě, informujících, jednajících, náměty přinášejících, iniciativně zasahujících —: jak tím bývá často pastorec usnadněna a prohloubena! Jak dojem bezmocnosti zapuzen! — A často jsem viděl, že kněží, kteří pracují radostně a z nadpřirozených pohnutek mezi mládeží, zachovávají si až do svého vysokého věku v povaze cosi svěžího, mladistvého, pružného.

Je mým přesvědčením, že dnes řádná činnost pastorační bez pečlivě vedených spolků mládeže není možná.

2. Několik podmínek úspěchu spolkové práce mezi mládeží

Je těžko svést mládež ve spolek. Ještě tíže je v něm ji trvale udržeti pohromadě a zachováti její zájem tak, by neochladl. Uvádím zde několik rysů, jimiž se musí vyznačovat duch života spolkového, má-li to býti opravdu život.

a) Předně mládež neudrží trvale pohromadě, leda velké ideály. Mládež musí cítiti, že *to, čemu se obětuje, je věc veliká*, nevyrovnatelně veliká, pak jí nebude těžkou oběť žádná. A čím větší ideál bude státi před ní, tím radostněji ponese břímě dne i horka. Když mládež cítí, že stojí ve službách veliké lásky k bližnímu, jako to bylo s mládeží sdruženou v konferencích Ozanamových; když je si toho vědoma, že se bije za lidská práva, jež již po staletí jsou odpírána nevinným; když se vnoří do utrpení národnosti nespravedlivě utlačované; když cítí, že taková a taková uskutečnitelná myšlenka může přinést veliké zlepšení v lidstvu; — pak nebude mládeži těžkým nic. Ale když má dojem, že věc, které slouží, v celku je bezcenná; že je to farizejství; že nikdo na světě — ani ona sama, nikdo — z toho nic nemá, zda do schůze jde, nebo nejde; — pak padají mládeži nástroje z rukou, a nebývají to pak nejhorší členové, co z takového spolku blaseovaně vystupují.

Zde máme také vysvětlení záhady, proč mládež, když Bůh a jeho víra se jí předvedou v plné své kráse, dovede se jim oddati s nevyrovnatelnou láskou. Ve mnohých mladých duších se jeví až heroismus lásky. A není ideálu, který by dovedl mladou duši *uchvátiti tak vysoko* a tak trvale stmeliti spolkový život tak, jako idea Boha a co je

s ní spojeno. A proto též kde ve spolku mládeže tato idea je vyřazována čistě lidskými věcmi, kde dokonce začíná vybledat a mizet, tam spolkový život bývá stížen chudokrevností a spolek churaví a drobí se a drobí... Naopak však, jestliže myšlenka Boží tam žije silná...

b) Dále přispívá k družnosti mládeže a jí imponuje *nekompromisnost*. Špatně rozumí mládeži, kdo jí slabošsky činí ústupky i ve věcech, kde bylo třeba říci mužně „ne“. Zvláště tehdy se vyvíjí znechucení v mládeži a odklon od spolku, když se čachruje a přimhuřuje oko i ve věcech, kde možno mluvit jen o rozhodném ano — ano, ne — ne. Již celá přirozenost nutká mladého člověka, aby sloužil buď cele, anebo nesloužil vůbec. Mládež nechce smlouvavé prostřednosti. Jí neimponuje smlouvavý, nedůsledný, úhroovitý, pohodlný minimalism. Ona má ráda maximalism, i když je spojen s obětmi. Jejím heslem, i když jen v podvědomí pracujícím, jest: „Buď ne — anebo ano. Ale jestli ano, pak celé.“ Toť jedna z příčin, proč mládež nalézáme právě ve skupinách nejradikálnějších. A proto žádá náboženství celé, nejen podávané slovem, nýbrž i praktikované životem. Proto také duše, které byly kdysi tak divoké, dokud stály mimo církve, stávají se po svém obrácení tak vroucími apoštoly. Toť příčina, že mladí lidé, kteří kdysi tak horlivě pracovali ve spolku katolickém, když z nějakého důvodu odtud odešli, objevují se v čele úderných, nejbezohlednějších praporů protikatolických. Být buď cele napravo, nebo celé nalevo — toť vrozeným rysem mládeže. Někdy dokonce se až musí říci: až fanatická v lásce; ale i fanatická v nenávisti.

c) Také veškerá působnost a ústava spolková musí býti zařízena tak, aby *veliké ústřední myšlenky nebyly zatlačovány do pozadí* věcmi, jež myšlenku Boží v duších jen ubíjejí nebo od ní aspoň odvracejí pozornost.

Z téhož důvodu je na škodu výchovné působnosti spolku, když jiná činnost, méně pronikavé vnitřní hodnoty, — zpěv, hudba, tělocvik, tance, veřejné produkce, divadlo, zábavy — tak zabírají činnost spolku, že duše jsou jimi zaujaty zcela, takže činnost přímo výchovná je ve spolku jen jakýmsi přívěskem. Pak je to však spolek co do hodnoty náboženské, na níž má nejvíce záležitosti, úplně bezbarvý. Proto škoda energií! *Zde* náboženské obrody ani mravní obrody nečekej...

d) Je nutno dále ve spolkovém životě spojití dvojí věc, na první pohled tak těžko slučitelnou: *kázeň a veselou náladu*. Ve spolku musí vládnouti kázeň, nezbytná pro každou vážnou práci. Vždyť každý spolek ukládá členům jisté oběti, a aby je mohli přinášeti ochotně, je nutno, aby měli záruku, že jejich dobrá vůle nebude rušena nekázní jiných. Vždyť není jen kázeň vynucená; jest i kázeň dobrovolná a radostná. Taková musí býti kázeň ve sdruženích mládeže. Ale kázeň to býti musí. A při tom musí býti ve spolku veselá nálada. Veselost je duší čistého svědomí, duší s oblažujícím vědomím, že pracují na velikém díle. Veselý má býti, pokud možno, kněz, který spolek vede. Veselí má dýchat z celého spolku. I pro spolek platí — ve zvýšené míře — co svým novickám říkala sv. Magdalena Žofie Baratová: „Služte Bohu s radostí, aby nebylo viděti mezi vámi smutku; neboť zneuctívaly byste smutkem službu Páně.“¹⁾ A proto, kde je ve spolku mládeže zpěv, žert, úsměv, nezahánějte jich, nýbrž pěstujte je....

e) Dále je nutno radostnost a odvalu mládeže pěstiti *veřejnými manifestacemi*. Strážliví lidé starší nedovedou ocenit, jak kouzelně na mladého člověka působí, když vidí, že *není osamocen, že jsou jich dlouhé řady*, a že všichni jsou rádi a že si všichni zpívají a že si všichni nesou v srdci touž odvahu jako on! Jako elektrická jiskra zapaluje tento dojem v srdcích nadšení, stává se stravou, z níž duše čerpá svou sílu na dlouho...

Neboť mladá duše potřebuje nadšení. A vše, co živí nadšení pro svatou věc, jest jí vítáno!

A zmizet musí vše, co nadšení ubíjí. Zmizet musí ze spolku stařeckost, která se zimomřivě bojí. Zmizet musí skepse, nedůvěra, negace, loudavá nečinnost. Ve spolku musí býti nálada veliké Víry, Naděje, Lásky. Radostná odvaha k potírání zla. Radostná horečnost v budování království Božího. A všechny musí milovati heslo: „Stále vpřed!“

f) Mládež pracuje tím radostněji, čím *dosažitelnější a bližší cíle se jí určí*. Ráda vidí brzo aspoň jakýsi úspěch své práce. Proto je dobré, když dráha k cíli konečnému se rozdělí v kratší dráhy k cílům částečným a když k těmto metám upírá se pozornost mládeže, a vždy, když bylo

¹⁾ G. Grandmaison, Sainte Magd.-Sofie Barat, Paris 1925, 37 v poz.

dosaženo některé z nich, obrací se zřetel k další. V opačném případě snaživost zemdlí a ochabuje. Proto nevhodím do spolku mládeže heslo: Musíme sbírat 400.000 Kč na Lidový dům. Mládež by byla brzo sklíčena pochybností, zda je vůbec možno takový obnos sebrati. Raději řeknu: Přičiňme se, abychom v tomto roce ze spolkových podniků vyzískali 5.000, abychom si mohli později dům vybudovati. Narok si stanovme 5.000, to budeme mít již 10.000. Pravda, že hned letos nasadíme síly? 5.000! — A tak i při práci jiné na př. v kroužcích střádalských, v kroužcích studijních a podobně.

3. Obory činnosti ve spolcích mládeže.

a) Obor náboženský.

Žádný jiný cíl není ve spolcích mládeže tak důležitý jako vychovati křesťanskou duši v mladých lidech. Když se podaří vytvořiti z nich pravé křesťanské povahy, odhodlané plniti vůli *Boží* vždy a ve všem a za jakýchkoli překážek, spolek dosáhl svého cíle v hlavní věci. Kdyby duše mladých lidí činností spolkovou nebyly zachovány v oddanosti k Bohu nebo nebyly přetvořeny v duše oddané Bohu, pak sebe blýskavější úspěchy na poli politiky, tělocviku, divadel, majetku spolkového atd. nejsou než obílenými hroby.

Práce náboženská ve spolku mládeže záleží především v náboženském poučování. Organisovaná mládež katolická musí z náboženství věděti více než mládež, která stojí mimo katolické spolky. Musí býti tak daleko, aby byla o pravdivosti svého náboženského stanoviska až do hloubi duše přesvědčena; aby je dovedla obhájeti proti běžným útokům; aby byla informována i o vnitřních silách, jež se tají v náboženství zjeveném; vůbec o pokladech ukrytých v jeho pravdách, zdrojích milosti, v liturgii. Bylo by naprosto jednostranné a nedostatečné, kdyby toto poučování se omezovalo výhradně jen na látku apologetickou.

Jě nutno dále připoutati mládež k nejsvětější svátosti oltářní. Všude ve spolcích mládeže, kde se podařilo zanítiti trvale žhavou lásku k Eucharistii — ať adoracemi denními nebo nočními, ať uvědomělou a nadšenou účastí na jiných pobožnostech eucharistických — tam mládež pije z nejvydatnějších zdrojů náboženské síly; ovšem to

nesmějí býti jen pobožnosti, které jsou čímsi cizorodým v ostatním životě mládeže, čímsi, co je v úplné protivě k ostatnímu životnímu stylu, nýbrž v celém nazírání mládká musí býti vytvořena jistá atmosféra eucharistická, která celou svou povahou mladé lidi nutí, aby vše, co konají, a celý svůj život zařídili v duchu eucharistickém.

Je nutno dále vypěstiti v mládeži radostný zvyk přijímati sv. svátosti často, aspoň každý měsíc. Kdo ví, v jak těžkých pokušeních dnešní mládež žije a jak v celku jsou nedostatečné přirozené síly v těchto bojích, na př. o mravní čistotě, nebo proti ohledům na veřejné mínění, kdo dále je si vědom nadpřirozené účinnosti sv. svátostí, ten snadno pochopí, že častá sv. zpověď, časté sv. přijímání a *život v duchu těchto sv. svátostí* je pro průměrnou mládež dnešní jedinou záchranou nadpřirozeného života, ale též, splnili se žádané podmínky, *bezpečnou* záchranou tohoto života.

Dobrý prostředek, jehož nelze dosti doporučovati i mládeži, jsou duchovní cvičení. Lze již leccího docílit nepřetržitým cyklem přednášek o duchovním životě, výlučně pro mládež určených, konaných na př. po celý týden večer neb ráno. Nepoměrně účinnější však jsou exercicie uzavřené, aspoň tří denní, kde stojí duše takřka tváří v tvář věčným pravdám a načrtává si plán reformy svého života ve světle Božím.

Dobré jsou konečně také některé slavnosti náboženské a náboženské manifestace. Zanechávají-li jakékoli dobře uspořádané manifestace v mladé duši dojem hluboký, často i trvalý a rozhodující o celém budoucím životě, tak tím více lze toho docílit manifestacemi náboženskými. —

Znova však zdůrazňuji, že náboženský život nesmí představati jen na takových ojedinělých úkonech náboženských, kdežto ostatní život by byl zařízen světácky. Veškeré naše jednání musí býti v duchu náboženském; nic v něm nesmí býti, co by se přičilo duchu Kristovu. A *všecky* své povinnosti musíme plniti v tomto duchu; tento duch nás musí puditi, abychom byli prvotřídními občany i ve vztazích sociálních, hospodářských, politických.

Hluboká znalost duše mladých lidí je tedy obsazena v apoštolském listu, jež vydal papež Pius XI. u příležitosti jubilejních slavností sv. Aloise v r. 1926: „Zalíbilo se Bohu, aby se mládež učila od nebeského jinocha tomu, co je hlavním úkolem takového věku, totiž aby se připravovala na ruch života tím, že si *nitro křesťanskými ctnostmi důkladně vychová a zdokonalí*. Jsme o tom přesvědčeni, bude-li mladým lidem scházeti ono bohatství vnitřních ctností, jež podivuhodně se zaskvěly v Aloisovi, že

věru nebudou dostatečně uschopnění a vyzbrojeni pro životní nebezpečí a zápasy ani pro úkoly apoštolátu, nýbrž že se stanou jen mědí zvučící a zvoncem znějícím a že *té věci, jejíž obhajobu a rozkvět si učinili svou úlohou, nic neprospějí nebo snad ještě uškodí*, jakož se, jak známo, stalo v dřívějších dobách ne jednou. Proto zdaž nezapadají vhodně do těchto dob výroční slavnosti takového Gonzagy, kdyžté tento mladým lidem, jejichž *věk jeví silný sklon k zevnější činnosti a hoří touhou, aby se mohl vrhnouti do životního ruchu, příkladem svého života radi, aby se nestarali o bližní a o katolickou věc dříve, dokud se sami nezdokonalí úsilím o vnitřní ctnosti a životem v duchu těchto ctností?*¹⁾

Plně náboženský mladý člověk nenechá si svého náboženského štěstí jen sobecky sám pro sebe. Bude pracovatí též o to, aby také jiní se stali náboženskými. Musíme tedy mládež ve spolku vésti tak, aby měla dost odvahy i lásky, aby se náboženství zastala, kdež se na ně útočí ve veřejnosti; aby apoštolsky hleděla získati i jiné pro Boha a pro náboženský život. Jest avantgardou, jež razí slovu Božímu cestu i tam, kam jinam sotva by proniklo. Myšlenka šířiti obezřetně a opatrně království Boží se může státi u mnohého mladého člověka, byl-li dobře veden, až svatou vášní.

b) Obor sociální.

Aby mladí lidé zaujali správné stanovisko k problémům společenským, toho lze docílití poučováním trojího druhu: osobním poučováním soukromým, společným, tiskem.

V soukromém rozhovoru může rádce spolku jednotlivým členům nebo mohou členové spolku sami mezi sebou vysvětliti si mnoho otázek sociálního života. Takové poučení nemusí ani míti zevnější ráz poučování, přece však, poněvadž je podáváno individuálně, a tedy přesně je přizpůsobeno potřebám toho, kdo se dotazuje, může dokonale odstraňovati předsudky a podávati názory správné. Je možno též vysloviti se při tom daleko otevřeněji než při poučování společném.

Kdyby však měl vůdce spolku všechny členy poučovatí každého soukromě, to by vůbec nevystačil s časem. Je nutností, aby se poskytovalo poučování o závaznějších otázkách sociálních i celým skupinám, a to ojedinělými přednáškami, souvislými kursy místními, kursy uspořádanými pro celý obvod. Jaké téma se má pro takové před-

¹⁾ Pius XI., epist. apost. ze 13. června 1926, Acta Apostolicae Sedis, 1926 (a. XVIII.), 260.

nášky voliti, závisí na okolnostech místních a časových; vůdce musí míti velmi jemný sluch, aby vycítil, který důležitý předmět by stál za daných poměrů nejvíce v popředí zájmu; protože pouze takový předmět upoutá na delší dobu pozornost posluchačů a přiměje je k součinnosti. Mnohem užitečnější je vybíratí takto témata ze života a nikoli z knih. Pro zpracování přednášek o předmětu takto stanoveném musím arci použití i pomůcek tištěných.

Často si mladí lidé musí poučení takové získati tiskem: novinami, pojednáními v jiných časopisech, knihami. Tato cesta je zvláště důležitá u duší, které do společenského života chtějí vniknouti hlouběji a kterým průměrná příležitost k sociálnímu vzdělání, jaká je v jejich okolí, nestačí. Především elitní mladí lidé, kterých je potřebí nevyhnutelně všude, i na vesnici, aby tam jednou ve společenském životě vzali zodpovědné práce do svých rukou, musí býti vychováváni tím, že se jim dá dobrá literatura, aby takto jednou vstoupili do života vyzbrojeni nejen dobrou vůlí, nýbrž i užitečnými vědomostmi pozitivními.

Protože takové poučování mládeže nesmí míti ráz povýšených přednášek z katedry, nýbrž musí to býti virtuální nepřetržitý rozhovor mezi přednášejícím a posluchači, znamená tato práce i obohacení duše přednášejícího, jenž se tak ještě lépe naučí orientovati se v duši mladých lidí a je jimi upozorňován na okolnosti životní, kterých snad dosud nepostřehl neb které se mu již z vědomí vytratily.

Důležitou úlohu nejen v ohledu sociálním, nýbrž i pro vzdělání vůbec mají spolkové knihovny. Je nutné, aby spolek knihovnu měl, aby v ní měl opravdu jen díla, která dovedou mladou duši nadchnouti k dobrému, a aby této knihovny od členstva bylo hojně používáno. Jako je škoda každého haléře na knihy bezbarvé nebo dokonce špatné, zrovna tak je výtečně a na bohaté úroky investován peníz, vynaložený spolkem na knihy dobré, jestliže se ovšem také hojně čtou. A je doporučovati spolkům, aby čistého výtežku zábav a spolkových podniků používali co nejhorlivěji k takovému to produktivnímu umístění nastrádaného jmění.

Osvědčuje se též na mnohých místech, zvláště ve velkých městech, aby mládež byla uváděna i do činnosti charitativní. Aspoň konference sv. Vincence z Pauly, zavedené Ozanamem, podaly důkaz, jakou výtečnou přípravou pro mladé lidi je taková služba milosrdenství: přímý styk s lidskou bídou probouzí duše dosud dřímající; rozum

je obohacován poznatky, kterých by knihy nikdy nebyly poskytly; mladý člověk při svém úsilí o záchranu trpících je nucen hledati cesty, na něž vstoupiti by ho nikdy nebylo napadlo. A kolik slzí se tak může setřítí!

I pro činnost hospodářskou mohou býti spolky mládeže prospěšné, když zařídí na př. odborné kursy pro své členy určitého povolání, když podniknou společnou vycházku k instituci, kde mohou prohloubiti svou stavovskou zdatnost, když si navzájem půjčují pomůcky odborného vzdělání.

Veliký důraz kladu na takovou vyspělost sociální a hospodářskou katolických organizací mládeže, protože duševní a stavovská úroveň jejich musí býti důkazem, že členstvo katolických organizací ani ve světských dobrých věcech nikterak nestojí za mládeží svobodomyšlnou, naopak; a tak tato úroveň musí býti stálou jejich důstojnou a přesvědčivou apologií.

c) Spolky mládeže a politika.

Dvojí krajnost vzhledem k politické činnosti snaží se ovládnouti spolky mládeže: Předně ti, kdo praví: „Politika těch, kdo chtějí dobro státu a církve, potřebuje dorostu. Ať se mládež vrhá do politické vřavy. Čím dříve se zapracuje, tím lépe pro ni a tím lépe i pro politickou stranu. Takoví mladí lidé dovedou rozhoupati i jinak nehybné živly, a toho je třeba v politice.“ — Krajnost druhá: „Ani nemluvte před mladými lidmi o politice. To je pro ně jed. Spolky mládeže a politika, to jsou dva světy, mezi nimiž musí býti nepřeklenutelná propast.“ — — —

Třemi větami lze vysloviti správné stanovisko.

I. Politiku, jakožto takovou spolky mládeže dělati nemají.

Politiku jakožto takovou: to jest dopomáhati určité skupině lidí nebo straně k vládě ve státě, k vítězství nad jinými skupinami - stranami; a to v záležitostech, které se týkají čistě pozemského blaha státu, jako jest otázka cel, poměru národností ve státu, obchodní smlouvy s jinými státy, zákony elektrifikační, otázka státní formy, směr centralisační ve správě či autonomie, odstranění některého ministra a p.

Bylo by velmi nemoudré chtíti strhnouti mládež do těchto zápasů. Neboť každý zkušenější politik ví, jak

občanstvo, i odrostlé, bývá takovými boji politickými rozvášněno; velmi často zde úplně umlkne rozum a řadí jen politické vášně. Když tedy již i starší lidé ve víru politické horečky ztrácejí rovnováhu, nebylo by to krajně nemoudré hnáti do politické činnosti mládež, u níž beztoho cít tak často předbíhá rozum? Jen demagogie využívá této výbušnosti mládeže k svým nekalým cílům.

Již tedy v zájmu věci samé je dobré, když mládež do rozhodování nezasahuje, nemajíc ani dosti klidu ani nezbytných životních zkušeností ani konečně vědomostí pozitivních v tom oboru. Je to však i v zájmu mládeže samé. Neboť má-li člověk vstoupiti do života vyspělý, k tomu je potřebí mnoho studia, pozorování, mnoho klidu, aby mohl bez zaujatosti různé nesrovnalosti si v hlavě urovnati, a konečně vyrovnané mravné vůle; ale všechny tyto věci vyžadují času a soustředěné mysli. A tato práce musí býti vykonána v mládí, protože později na ni není kdy, a velmi často, nebyla-li vykonána v mládí — byla-li takto promeškána jarní doba setby — není později v životě vykonána vůbec, a člověk zůstává pro celý svůj pozdější život jen povrchním břidilem bez hloubky a bez základu. Předčasné strhání nezralých plodů má za následek, že zralých plodů sladkých nemožno čekat vůbec.

II. Mládeži musí býti dána ve spolcích jejích dostatečná průprava, aby jednou dovedla svých politických práv řádně využití a své odpovědné povinnosti zastati.

Úplně pochybené by bylo, kdyby mládeži byl ve spolcích vštěpován odpor proti politické činnosti vůbec, kdyby se vočkovávalo opovržení vůči těm, kdo na tomto poli získali si zásluhy. Politická práce je nástroj, jímž v éře demokracie se mají prosaditi právo a spravedlnost, a bude jednou těžko odpovídati se před Bohem, kdo z předsudků nebo z jakéhosi furiantství nebo z touhy po originalitě a p. tento prostředek pro šíření dobra zamítal.

Spolky mládeže musí však i pozitivně uschopňovati své členstvo pro budoucí politickou působnost. Musí jim podati zásadní hlediska povšechná o veřejném životě. Musí je obeznámiti s metodami, jak mám postupovati, abych se přesvědčil o správnosti neb nesprávnosti svého názoru v té neb oné politické otázce. Musí projednati některé otázky tohoto oboru, jimž se žádný veřejně pracující člověk nemůže vyhnouti. Musí je zkrátka vésti tak, aby v nich zráli občané,

kterí mají všechny předpoklady, po stránce rozumu i vůle, aby své místo ve veřejném životě čestně zastali.

III. Někdy však nelze docela nic namítati, když se používá mladých lidí i k pracím vyloženě politického rázu, jindy dokonce, při některých záležitostech, u nichž je také stránka politická, je dokonce povinností mládeže, aby též energicky přímo spolupracovala.

Prvý případ by byl, když by při věci vyloženě dobré používalo se mládeže k akcím, které jistě nejsou nad její síly; na př. opatření, roznesení a vylepení letáků a plakátů, vůbec prostředky propagandy.

Ve druhém případě běží o záležitosti, které buď jsou významu čistě duchovního; nebo mají také ráz politický, ale do značné míry jsou záležitostmi církevními, na př. když běží o hájení různých práv církve v moderním státě, když běží o otázku, jež jest také silně otázkou mravní. V takovém případě je svatou povinností každého křesťana, který na to stačí, aby v mezích svých sil přispěl k obraně; platí to tedy i pro jinochy a pro jejich spolek. Správně tedy jednaly na př. spolky mládeže, které své členy vedly, aby s nasazením života hájili kostelů, aby nebyly profanovány; které protestují proti bezpráví, konaném na papeži nebo jeho představiteli; které rozvíjejí akci na obranu katolické školy; které organisují akci proti nemravné módě a tancům. Vždyť do těch věcí do všech má na prvním místě mluvit církev, nikoli parlament, a věřící — i mládež — mají povinnost přispět k této obraně.

Toto stanovisko spolků mládeže k činnosti politické je také stanoviskem svaté Stolice. Již Pius X. psal Janu Lerollovi, presidentu sdružení „L' Association Catholique de la Jeunesse Française“, v listu ze 22. února 1907: „Není dnes cíle užitečnějšího a potřebnějšího, než si toto hnutí stanoví: totiž v dobách, kdy nepřátelství proti víře a mravům křesťanským je tak zaryté, býti záštitou sdružené mládeže před těmito nebezpečími a skrze ni pracovati o záchranu ostatní mládeže francouzské všech stavů. Aby tohoto cíle dosáhlo, používá prostředků výtečných: veřejně vyznávajíc svým životem křesťanství a jeho moudrost; zdržujíc se všech zápasů politickostranických a jejich roztrpčenosti; pilně se zabývajíc studiem otázek sociálních a uváděním jich v život; propagujíc své záměry slovem živým, spisy, zařízeními.“¹⁾ V září 1924 mluvil papež Pius XI. ke katolickému studentstvu: „Vzpomeňte si, co jsme vám řekli... Politika ve vhodné době, prováděná lidmi, kteří jsou k tomu povoláni, politika po náležité přípravě, po přípravě úplné: náboženské, kulturní, hospodářské, sociální, po přípravě tím lepší, poněvadž „Katolická akce“, nedělajíc sama politiky, chce učit katolíky, jak politiky nejlépe používat. Aby jí tak používali, k tomu jsou zavázáni všichni občané a katolíci zvláště, protože jejich vyznání

¹⁾ Pius X., Actes, III., 44.

katolické samo jim ukládá, aby byli občany co nejdokonalejšími. — Každé povolání vyžaduje takové přípravy: kdo chce dělati dobrou politiku, nemůže se vymknouti povinnosti náležitě se na to připravití.“¹⁾ A ke katolickému belgickému ministru Tschoffenovi pravil papež Pius XI. v témže roce 1924: „Kolektivní láska, jejíž jednou formou jest politická činnost, je právě tak nutná, jako láska individuální... Katolíci mají přísnou povinnost, aby měli zájem o veřejné záležitosti a aby se tedy zúčastňovali politického života. Ale dostáti této povinnosti není možno bez přípravy, bez zralosti ducha a bez sebevlády, což vše si musí takoví lidé osvojit hned předem. — Když mladí lidé vychovají a „převychovají“ sami sebe, když budou proniknutí duchem evangelia, pak budou zcela přirozeně a s plodnou účinností míti účast v politickém hnutí, stát z toho bude míti nejvyšší požehnání. — Naprosto není nutno chtít po nich činnost předčasnou. A není třeba se obávat, že jejich dočasné vzdalování se je svede k netečnosti vůči politice. Pochopí jasně své povinnosti náboženské; a to je nutně přivede k tomu, aby se, až udeří hodina, věnovali horlivě činnosti politické a sociální.“²⁾

c) Spolkové zábavy, divadla, slavnosti.

Úkolem spolků mládeže je výchova její pro veliké povinnosti životní. Z toho vyplývá, že vše, co by tento cíl mařilo, musí býti vyloučeno, že věci, které nejsou v přímém rozporu s tímto cílem, smějí býti ve spolku pěstěny jen potud, pokud i ony se stavějí do služeb cíle.

To platí především o spolkových zábavách. Správné stanovisko vůči nim jest: Non propter hoc, sed non sine hoc — spolek není na dělání zábav, ale nemůže zůstat bez zábav.

Slušná zábava je požadavkem přirozenosti mladého člověka. Chce se povyrazit, zasmát se, zazpívat, chce fantasií si naplnit osvěžujícími představami, chce ve hře a zpěvu s jinými ukojiti svou přirozenou touhu po společnosti duší, jež rozumějí jemu a on jim. Zvláště když duch byl napjat vážnými starostmi životními, zotaví se a pookřeje duše a s osvěženými silami vrátí se do svého povolání. Jako tělo potřebuje pro zotavení spánku, tak potřebuje duch průměrného mladého člověka nevinného zotavení. Nelze tedy samo o sobě nic namítati proti mírné zábavě. Samo sebou se rozumí, že s okolnostmi, které se při zábavě vyskytly a které jsou v rozporu se zákonem Božím, souhlasiti nelze. Tím také přitažlivost spolku vzhledem k mládeži stoupne.

Tento důvod pro zásadní přípustnost zábav se stane ještě pádnějším, uvážíme-li, co se často stává, když v puri-

¹⁾ Pius XI., 1924. Viz Hoyois, La Jeunesse Catholique et l' Action Politique, 41.

²⁾ Pius XI., 1924, viz Hoyois, La Jeunesse Catholique etc. 42.

tánské rigorosnosti se netrpí zábavy vůbec nebo jen v míře naprosto nedostatečné. Mladí lidé se vnitřně spolku odcizí; zahořknou proti němu; a hledají pak zábavu mimo něj, často i u zdrojů nečistých. A jsou poslední věci horší prvních.

Na druhé straně musí se mítí stále na paměti, že zábavy nejsou denní chléb, jímž by se měl spolek živiti; nýbrž že jen kořením, jen pamlskem, jenž má dodávati chuti sílivému pokrmu všednímu. Každá přemíra zábavní činnosti by zne-
možňovala dosíci cíle spolku. Myšlení na zábavy může mladé lidi tak ovládnouti, přípravy na zábavy jejich volný čas tak zabrat, že za takové dispozice duší je vážná výchovná činnost ve spolku nemožností. Vrchu nabývají ve spolku tak povahy, které chtějí se jen bavit a bavit, jiné povahy, hlubší, jsou buď strženy proudem, nebo jsou zatlačeny do bezvýznamnosti.

Je nezbytný *jistý* návrat k prostotě předků, nemají-li býti povahy načisto zpovrchněny. —

Je tedy nutno, aby nebyly pořádány zábavy četné a aby při nich nebylo trpěno nic, čím duše zesurovují; zato však, aby zábavy pořádané byly pečlivě v každém směru připraveny, aby účastníci skutečně všichni zase v bázi Boží pokřáli a aby i pokladna spolková tím získávala prostředky na vážné úkoly.

Totéž platí i o divadlech. Mohou mítí jistý výchovný význam; v celku však je výchovný význam divadel přeceňován; je málo lidí, kteří by šli do divadla proto, aby si tam osvojili mravní zásady vyšší nebo aby tam zpracovali vůli tak, aby byla horlivější v konání dobra; největší část návštěvníků divadla chce se tam pobavit, zapomenout, nechat se přenést v jiný myšlenkový svět. Divadlo jako prostředek duševního osvěžení má své místo. Má za určitých předpokladů i význam výchovný. Proto jednají spolky mládeže dobře, když čas od času si dobrý kus zahrají. Ovšem takový kus musí býti pečlivě vybrán a pečlivě až do podrobností nacvičen.

Je však pochybeno, když spolek pořádá divadel tolik, že lidé, místnosti, energie — vše je rekvirováno jen pro divadla a pro zkoušky na ně. Pak není ani času, ani chuti, ani zájmu, ani peněz na vážnější a důležitější věci, a spolek může na divadla konečně i zahynout. Zahynout mezi jiným i proto, že rodiny nemohou unést finančního břemene, které se jim takovým přesprílišným pořádáním divadel jako morální povinnost ukládá, a proto si hledají záminku ze spolku

vyklouznout vůbec. A výkonní členové dramatického odboru bývají těmi divadly a zkouškami na konec utaháni a uštváni až ke znechucení, zvláště když vidí, že ostatní členstvo pro jejich „horlivost“ nemá porozumění...

To platí konečně i o slavnostech a akademiích. Mají jako všechny manifestace svou důležitost pro mladé lidi. Ale i u nich je nutno, aby nebyly časté a aby vše bylo velmi dobře nacvičeno, zorganizováno a zařizováno. Je neštěstím, když mladí musejí se v „zájmu myšlenky“ tahati od vesnice k vesnici, protože dnes je veřejné cvičení v této vesnici, za týden v sousední a pak třetí a po každé se ukládá členstvu jako kolegiální povinnost, aby posici bratří svou přítomností podepřeli. S největší přísností musejí obvodové svazy nad tím bdíti, aby takových na širší účast členstva vypočtených manifestací bylo jen tolik, by to myšlenku spolkovou i v místech jednotlivých i v celku opravdu posílilo. Každé přehánění mladistvých jednostranných horlivců musí býti vnučeno do správných mezí. A všechny manifestace opravdu pořádané musejí býti připraveny tak, aby z nich duch nového nadšení pro novou práci sálal do celého okolí a to po celé měsíce.

e) Tělocvik ve spolcích mládeže.

Církev nestaví se proti zdravému pěstění těla. „Nechati své tělo zakrnutí znamená své tělo zavinouti do umrlčího rubáše a pochovati je.“¹⁾ Tělo musí býti zdatným sluhou ducha, bude však jím jen tehdy, když bude k tomu cvičeno. Proto jest tělocvik pozdraviti. Musíme za druhé tělocvik pozdraviti i z důvodů výchovných: mládež, která se vyběhá, dosyta nacvičí, nahraje, je uspokojená a veselá. Proto na př. bl. Bosco tak veliký význam ve své vychovatelské soustavě vyhrazuje hrám.²⁾

Ale péče o tělo může snadno vybočiti. Může se státi až kultem těla. Proto nutno velmi pozdraviti, že biskupové

¹⁾ Lockington-Küble, *Durch Körperbildung zur Geisteskraft*, Innsbruck³ 1925, 73; čti celou tuto knihu o důležitosti vypěstiti řádně tělo.

²⁾ „Popřejte chlapci rozsáhlou volnost, aby si mohl poskákati, proběhnouti se, pokřičeti si dle libosti. Tělocvik, hudba, deklamace, divadlo, procházky jsou nejlepší prostředky, aby se dosáhlo poslušnosti, aby se napomáhalo mravností a zdraví. Dejte jen pozor, ať obsah zábavy, osoby, jež při tom jsou zúčastněny, a hovory při tom nejsou závadné.“ A. Cojazzi, D. Bosco diceva così.... Torino 1920, 11. Sr. D. B. Fascie, *Del Metodo Educativo di Don Bosco*, Torino 1927, 73—80.

němečtí ve smyslu katolické morálky stanovili pro tento obor přesné směrnice, které — právě poněvadž nejsou ničím než přesným formulováním neb aplikací odvěkých zásad katolické mravouky — mohou beze všech výhrad býti převzaty za vodítko i za hranicemi Německa. Znějí:

1. Jako duše, jest i tělo stvořeno od Boha. Tělo křesťanovo je posvěceno svátostmi, je chrámem Ducha sv. Proto musí se na tělo křesťanovo hleděti jako na něco posvátného. Zdravá péče o tělo nejen je slučitelná s naukami křesťanství, nýbrž je přímo přikázána. Ale výše nežli tělo stojí duše. Kultura tělesná nesmí se nikdy státi kultem těla ani poškozováním kultury duševní.

2. V člověku by měl podle ustanovení Božího, býti soulad mezi tělem a duší. Dědičný hřích porušil tento soulad. V člověku dřímá zlá žádostivost, jež usiluje o to, aby prorvala jako obtížná pouta hráze stanovené mravním zákonem a svědomím. Úkolem člověka jest, aby v mravním boji, jak jej sv. Pavel dojemně líčí a jenž trvá po celý život, pomocí Boží milosti ovládl tuto náklonnost a opět se snažil dosíci onoho souladu. To je základním učením křesťanským. Všecky moderní snahy, které otevřeně nebo zakrytě stojí na stanovisku, že tento soulad je již v člověku sám sebou, popírají dědičný hřích, jsou tedy neslučitelný s učením katolické církve. Pohanství a křesťanství stojí zde se svými názory o poměru těla a duše nesmiřitelně proti sobě. Období jednostranné tělesné kultury v dějinách nesou vesměs na svém čele znamení hlubokého znemravenění.

3. Protože byl porušen soulad mezi tělem a duší, hledí tělo se svými smyslnými pudů zmocniti se nadvlády nad duší. Proto hřeší člověk, když sám sebe nebo jiné bez příčiny vydává v nebezpečí, že v tomto boji duše utrpí porážku. Takové nebezpečí pro duše dnes, kdy se šíří pohanské přeceňování těla, existuje v míře nebývale veliké.

4. Stydlivost a počestnost postavil Bůh jako ochranné zdi kolem mravní čistoty. Proto se dopouští hříchu, kdo pod záminkou tělesné kultury nebo literatury nebo umění tyto ochranné zdi podkopává nebo strhuje. Musíme zavrhnouti všecko, co se dá prosaditi pouze se ztrátou stydlivosti nebo počestnosti.

5. Tato zásada platí všeobecně pro všechny lidi. Zvláštní důležitost však má pro mládež, v jejíž duši dokonce často se stávají osudnými ve svých následcích i přechodné dojmy, urážející stydlivost a počestnost. Rodiče a učitelé, přede-

vším však učitelé a učitelky tělocviku, vedoucí funkcionáři v organisacích mládeže a jejich odborů tělocvičných a sportovních, musejí si své těžké odpovědnosti před Bohem, jež jim ukládá povinnost chrániti stydlivost a počestnost, býti zvláště vědomi v době mravního rozvratu, jako je doba naše.

6. Také péče o tělo, jak ji žádá křesťanství, snaží se o zdravé, silné, obratné a krásné tělo, ale v rámci celkové výchovy a tak, aby tělo bylo podřízeno duši. Hranice takto stanovená leží tam, kde počíná zóna nebezpečí pro zdraví, stydlivost, počestnost i pro výchovu charakteru.

Odtud vyplývají mezi jiným i tato praktická pravidla, jež musí zachovávat každý katolík:

a) Tělocvik se musí díti odděleně dle pohlaví a vyučovati tělocviku musejí učitelské síly téhož pohlaví jako cvičenci. Cvičební úbor nesmí urážeti stydlivost. Koupací úbor se nesmí trpěti při vyučování tělocviku ani u chlapců ani u děvčat. Cvičení bez šatu, ať jakéhokoli druhu, nutno odmítnouti. — Pro dívky jest odmítnouti každý cvičební úbor, který vyzývavě zdůrazňuje tělesné formy nebo vůbec není přiměřený ženskému rázu. — Děvčata smějí cvičiti jen v sálech a na místech, kam veřejnost nemá přístupu. Pokud to není možno, anebo pokud nelze opatřiti zvláštního úboru cvičebního, musí se ženský tělocvik omeziti na cviky, jež lze prováděti v obyčejném šatě. — Veřejná cvičení a závody dívek a žen jest odsouditi; budí obyčejně docela neženské způsoby. Toto odmítnutí platí i pro produkce ve spolcích.

b) Táž praktická hlediska platí ve zvýšené míře o *koupání a plování*. Je provésti oddělení dle pohlaví. Dozírati na koupání celých tříd, nařízené, smějí jen osoby stejného pohlaví. Ženy a dívky nesmějí se účastniti veřejných závodů v plování. Musí se žádati, aby v pobřežních lázních se koupalo odděleně dle pohlaví, aby byly oddělené místnosti ke svlékání a oblékání, aby byl vyžadován slušný úbor koupací, aby bylo postaráno o stálý dozor. Totéž se musí žádati i pro — stále častěji se vyskytující — slunné lázně, a to jak při odrostlých, tak i při dětech.

d) *I sport* se musí přizpůsobiti hořejším zásadám. Nikdy nesmí jednostranně usilovati jen o nejvyšší rekord a musí se vystříhati všeho, co by ohrožovalo zdraví, křesťanský mrav a charakter. Za všech okolností musí býti zajištěno, aby se splnily náboženské povinnosti, zvláště návštěva služeb Božích. Varujeme důrazně před společným cestováním jinochů a děvčat.

e) *Moderní tance*, které — pocházejíce téměř všechny z nejhorších zdrojů — ohrožují čistotu a stydlivost, nesmějí již za žádných okolností, ani ve svých prý zjemnělých formách, déle býti trpěny.¹⁾

*Ze statistiky českých tělocvičných spolků.*²⁾

Orel čsl. vykazoval koncem roku 1927 příslušníků 120.000, lidových domů, v nichž jest zpravidla tělocvična, na Moravě 200.

Sokol v témž roce příslušníků 563.030, z toho mužů 246.356, žen 95.893, dorostenců (od 14—18 let) 35.573, dorostenek 34.274, žáků 69.818, žákyň 81.003.

Dělnické tělocvičné jednoty 107.000 příslušníků.

Dodatek: Společné koupání obou pohlaví.

U sportovců i nesportovců (i katolíků!) šíří se stále povážlivěji zlořád společného koupání. Uvádím katolické stanovisko, jak je tlumočí vzácný biskup rottenburský W. v. Keppler ve svém pastýřském listu.

„K našemu velikému zármutku. docházejí nás stále více se množící stížnosti, že nemravný zvyk, že lidé obou pohlaví se koupají společně, pořád více se šíří v naší zemi a dokonce i v osadách úplně katolických. Tento zlořád — vedle jiných — hubí až do morku zdraví našeho lidu a jeho prudký vzrůst, protože zla není možno zastaviti, urychluje jeho mravní dekadenci.

Samí pohanští císařové uznávali, že tato nemravnost je hrozná, a výslovně ji potírali. Císařové Hadrián, Mark Aurel a Alexandr Severus zakázali smíšené lázně a nařídili, aby se koupalo odděleně dle pohlaví.

Církevní sněm v Laodicei ve IV. století (372) zakázal rovněž společné koupání, uváděje, že i mezi samými pohany bylo takové jednání co nejdůrazněji odsuzováno.

Jaké zahanbující odsouzení je v tom pro naše jinochy a naše dívky katolické, kteří nestydatě pospolu se koupají a tak dokazují, že nemají ani tolik studu co títo pohané! Jaké je to smutné znamení mravní korupce našeho lidu, když tento zvyk se rozmáhá ve stále širších kruzích v ženském světě! Opravdu, sv. Cyprián by měl ještě i ve XX. století opakovati svůj náрек, jako Ikal ve století třetím: „Co říci o dívkách, jež chodí do společných lázní? Nejsou ony drážděním k neřesti, ježto hledí nestydatě na nahé muže a vystavují se rovněž jejich pohledům? Nepochouzejí zlé žádosti v těch, kdo

¹⁾ Leitsätze und Weisungen zu verschiedenen modernen Sittlichkeitsfragen, vydané německými biskupy, dle textu v díle *Um Sitte und Sittlichkeit*, Düsseldorf 1926, 22—24.

²⁾ Dle Ročenky Československé republiky 1929, Praha, str. 268, 269.

na ně patří, ke své vlastní zhoubě a hanbě? Ejhle, proč církev je nucena lkáti nad takovými hanebnými způsoby, proč květ panenství je pustošen, proč je ničena počestnost zdrženlivosti a důstojnost všelikého studu.“ (Cyprián, *De habitu virginum* c. 19).

Sv. učitel nesoudí příliš přísně. Všude se u nás projevují následky nevázanosti vzájemných vztahů obou pohlaví, nestydaté módy, kultu nahoty, lázní vzdušných a slunečných, lázní mořských.

Úcta k ženskému pohlaví velmi poklesla. Zločiny proti mravnosti a proti klíčicímu životu, nešťastná manželství a rozvody se množí měrou, že to až znepokojuje. To by mělo otevřít oči všem!

Jak ostatně může někdo trvat na frivolních námitkách, jimiž se snaží omluviti takovou nemravnost? Již sv. Cyprián odpovídá na všechny ty vratké záminky: „Řekne se, že vše závisí na úmyslu, s jakým jdu do vody; pravíš, že pokud se tebe týká, že nemyslíš než abys se vykoukala a osvěžila své tělo. — Ale ty se nemůžeš takto koupat; tím neomluvíš chybu drzé necudnosti, již se dopouštíš; taková koupel tě neочиšťuje, nýbrž pošpiňuje. Ty se nepodíváš, jak pravíš, na nikoho nepočestným pohledem; ale ty jsi předmětem nestydatých pohledů a špiníš se sama, probouzejíc špatné pud y jiných“.¹⁾

Sv. mučedník, biskup v Kartagu, má pravdu. Dědičným hříchem byl vnesen rozvrat v životní náklonnosti člověka. V té věci musí každý křesťan zůstat bdělým, v zájmu svém a

¹⁾ Klasické toto místo ze sv. Cypriana zní ve věrném a úplnějším překladu z originálu: „Co říci o dívkách, jež chodí se koupat, kde se koupají i muži, jež těla, určená pro stud a počestnost, vystavují na pospas vilným očím? Zdaž samy nesvádějí k hříchům, když samy nestydatě patří na muže nahé a nestydatě dovolí, aby mužové se na ně dívali? Zdaž v přítomných neprobouzejí vyzývavě zlé žádosti, na svou vlastní zkázu a škodu? Záleží na tom, řekneš, s jakým úmyslem se tam jde, tebe že vede jediné snaha osvěžit tělo a umýt se. Neočistí tě tato obrana a neomluví tě ze zločinu prostopášnosti a drzosti. Takové koupání pošpiní, neomyje, a neočistí údů, nýbrž poskvrní je. Ty sama nedíváš se neslušně na nikoho, ale dívají se nestoudně na tebe. Svého zraku nízkou žádostivostí neposkvrníš; ale sama jsi poskvrňována, když pohledem na tebe se kochají jiní. Z koupání děláš divadlo... Tam se svléká současně se šatem veškeren stud, důstojnost těla a počestnost se ubíjí... Tak tedy často církev lká nad svými pannami, tak nařiká nad jejich bídnými a hnusnými způsoby, tak se hubí květ panenství, ubíjí počestná čistota a stud, profanuje se všechna dobrá pověst a čest! Tak se vtírá úskočně výbojný nepřítel ďábel...“ S. Cypriani, *Liber de habitu virginum*, c. XIX, XX, MPL IV, 471, 472. Slova pro dnešní dobu jako stvořená, nejen pro dívky, nýbrž i pro muže!

v zájmu jiných, od dětství až do stáří. — To je příčina, proč všechny formy hygieny a tělesné výchovy, šatu, koupání, tělocviku, her a sportu a všechny vzájemné vztahy pohlaví mají býti uspořádány podle zákonů křesťanské slušnosti a mravnosti.“

S. Pavel prohlásil základní zákon, jenž zní: „Oslavujte Boha ve svém těle.“ (I. Kor. 6, 20). Jak to učiniti? Při všech svých starostech, věnovaných tělu, nezapomínejte, upozorňuje sv. apoštol, že „tělo je pro Pána“ (tamže 13); „nepatříte sami sobě; vždyť jste koupeni za cenu velikou“ (tamže 19, 20). Tělo je majetkem Božím; je určeno pro službu Boží, proto se musíme řídit zákonem Božím ve všem, co se týká těla a tělesného života. Uvažte dále, že tělo křesťana je svatyní, chrámem Ducha sv. (tamže 19). Proto s uctivostí s ním musíte zacházeti, u sebe i u jiných, Je to však svatyně křehká a nesnadno jest ji hlídati. Proto buďte opatrní v péči o tělo; chraňte se probouzení v sobě nebo jiných zlé pudy. Nepečujte o tělo tak, aby hořelo žádostivostí; bděte, abyste nedávali pohoršení žádnému bratru a žádné sestře.“ (Řím, 14, 13.)¹⁾

4. Třídění ve sdruženích mládeže.

A) Dle povolání.

Mají spolky mládeže v sobě sdružovati mládež všech stavů? Či bylo by lépe vésti je společně?

Ti, kdo jsou pro vedení společné, uvádějí pro své stanovisko důvody, jež opravdu něco váží; když se rozdělí spolky mládeže — a katolické spolky na mnohých místech sdružují jen zlomky katolické mládeže — ještě na další části, pak budou ve mnohých osadách tyto organizace tak trpasličí, že nebude možná v nich práce většího slohu; pak budou mladí lidé skličováni myšlenkou na ubohý počet členstva; pak nebudou míti kněží dosti času a sil, aby se s otěckou péčí věnovali každé takové skupině, sotva se také najde dosti vhodných laiků pro tyto úkoly, a proto musejí ony drobné skupiny jen živořiti a hynouti; protože nebudou se mladí lidé různých stavů mezi sebou stýkati, bude se třídní propast mezi nimi ještě více prohlubovati.

¹⁾ Pastýřský list otištěn v Das Neue Reich, Wien, 26. července 1924; cituji dle znění v La Documentation Catholique, Paris, ze 26. listopadu 1927, str. 1021, 1022.

V těch námitkách je kus pravdy. Na př. je potřebí velké opatrnosti, aby se nevypěstil v takových stavovských organisacích mládeže duch příliš třídní. A v osadách venkovských, nebo kde není členstva v organisacích mnoho, bylo by dělení na skupiny tříštěním, jež hnutí ubíjí.

Přes to však třídění dle povolání je něčím, co má tak veliké výhody, že na př. československý episkopát stanovil, že je nutno rozdělit mládež „také podle jejího sociálního postavení na mládež studující, dělnickou, venkovskou, průmyslovou a řemeslnickou. Všem takovým skupinám má se dostávat podpory od stejných nebo podobných sdružení mužských a ženských, ale tak, aby skupiny mládeže měly úplnou volnost ve vytváření svého vlastního rázu... Takové rozdělení bude arci možno dokonale provést jen v městech.“¹⁾

Své potřeby a svůj zvláštní ráz má mládež studující. Její potřeby duševní, její vzdělání, námitky a nebezpečí, jimž je ve svých studiích vydána, budoucí úkoly, jež ji čekají, to vše má svůj ráz tak zvláštní, že každý to pocítuje jako samozřejmou věc, když si tato mládež pracuje ve svých speciálních spolcích.

Ale tytéž důvody platí i pro mládež dělnickou. I ta má svá zvláštní nebezpečí, musí býti připravena na obranu proti námitkám, které právě v jejím prostředí jsou rozšířeny, potřebuje školení v sociálních otázkách, které se speciálně jí dotýkají. Mnohé věci jsou pro ni vysoce a životně zajímavé — mládež jiného povolání je k nim lhostejna; a zase mládež dělnická nemá zájmu na mnohých otázkách, jež bude velmi pozorně sledovati mladý člověk jiného povolání.²⁾

Totéž platí o mládeži venkovské. Kulturní i hospodářské podmínky venkova jsou jiné než v městě, a proto i mládež venkovská má své speciální potřeby, ke kterým mladí lidé z města budou chladní.

Není ostatně princip této diferenciaci podle povolání něčím novým. Že na př. Kolping měl tak veliké úspěchy v práci mezi mládeží, bylo způsobeno tím, že se věnoval zvlášť-

¹⁾ Pastýřský list čsl. episkopátu z prosince 1927, *Acta curiae Olomucensis*, 1927, 111.

²⁾ Viz důvody na př. ve čl. *Warum gründeten wir unsere Werkzeugjugendbewegung?* v *Mitteilungen an die Arbeiterpraesides*, M. Gladbach 1927, 40 nn.

ním potřebám mládeže řemeslnické. Podobně velmi starého data jsou organizace mládeže kupecké, aspoň v Německu.

Jak se takové vedení mládeže podle rozvrstvení sociálního osvědčuje, dokazuje na př. rozkvět katolického hnutí dělnického v Belgii.¹⁾

Pokládám též takovou diferenciaci, kde jsou poměry pro ni již zralé, za velmi zdravou.

B) Dle pohlaví.

a) Zásadní stanovisko.

Biskupové českoslovenští ve svém společném projevu s důrazem žádají, ve spolkovém životě *rozdělení mládeže dle pohlaví*. „V menších městech jistě se budou vyskytovat obtíže vzhledem k *dělení* všech skupin podle pohlaví. Ale přes to všechno i na venkově a v místech musí se rozdělování podle pohlaví státi pevnou zásadou.“²⁾ Nelze ani jinak. Spolky smíšené pro hochy a pro děvčata jsou nešťastím pro obojí. Jako je koedukace na školách středních pohromou pro mládež,³⁾ zrovna tak nesmírně ztěžuje výchovnou práci ve spolcích. Ve mnohých spolcích, kde je nálada zvířenější, není vůbec možná nějaká vážnější práce, protože všeho, co se ve spolku podniká, bývá používáno jen jako příležitosti k milkování, škádlení, ano až k flirtu; soustřediti mysl posluchačů na vážné myšlenky života a náboženství je prostě nemožno. Jinde není situace tak zlá. Ale i tam bývá velmi na škodu práci, že mnozí mladí lidé z přítomných stále v podvědomí i vědomě jsou rušeni takřka instinktivně neurčitou myšlenkou, jaký dojem vyvolává jejich výkon u

¹⁾ Viz výtečnou publikaci J. Arendt, *La Jeunesse Ouvrière Chrétienne de Belgique*, Paris 1927, a sbírku publikací této organizace.

²⁾ Spol. pastýřský list čsl. episkopátu z pros. 1927, *Acta Curiae Olomucensis*, 1927, 111.

³⁾ Viz po stránce morálních důsledků knihu M. Boehnel, *Rašení*, Praha 1928, s hlediska jiného práci profesora experim. psychologie v Paříži J. de la Vaissière, *La Coéducation des Sexes et la Science positive*, Paris 1928, zvl. závěr na str. 38: „Koedukace není příznivá pro rozvoj přirozeného typu muže a přirozeného typu ženy. Protože tyto typy jsou určeny k tomu, aby se navzájem doplňovaly, jest nelogické obětovati jejich zdokonalení sekundárním důvodům úspornosti a zjednodušení. Výchovná soustava může docela dobře míti cílem povznéstí ideál chtěný přirozeností, ztrácí však svou oprávněnost, když škodí nejvyššímu dobru jednotlivce, rodiny a společnosti, místo aby mu napomáhalo.“ — Sr. i D. Pecka, čl. Koedukace na střední škole, ve *Vychovatelských listech* 1928, 161—169.

určitého děvčete nebo v přítomném ženském světě vůbec, projevuje se touha nějak se blýsknouti, u některých projeví aspoň na venek jakýsi despekt, a p. Zkrátka do duševní práce se vtírají momenty rušivé. A velmi často může spolková práce taková zavdati podnět k nočnímu doprovázení, nočním schůzkám a vůbec nebezpečím, která mohou duším těžce uškoditi. Vzájemná vážnost a jisté svaté ostýchání a svatý stud, okolnosti v životě mládeže tak nesmírně důležité, bývají snadno setřeny. — Ovšem není ani dobré, když vzájemný, i čestný styk mezi jinochy a dívkami bývá považován vůbec za něco zlého, když vůbec nedá se mladým lidem příležitost, aby spolu promluvili, se pobavili, si zazpívali na místech důstojných a za okolností bezvadných. Něco jiného je vychovávat pro klášter a pro kněžství, něco jiného je vychovávat budoucí manžele. Ale za všech těchto předpokladů musí duše plniti svatá bázeň před jakýmkoli hříchem a rozhodná vůle raději zemříti než zhřešiti.

b) Spolky jinochů.

Veškerá práce v těchto spolcích musí počítati s psychologií a s potřebami mužské mládeže.

Na prvním místě stojí výchova povahy. Musí býti pěstěno pevné přesvědčení náboženské, odhodlanost zachovávat příkazy mravnosti, používati všech prostředků, jimiž může v nás býti život náboženský a mravní přiveden k rozvoji, a to prostředků přirozených i nadpřirozených, zvláště svatých svátostí. Nelze sice mládež mužskou tak snadno získati pro intensivní a důsledný život náboženský jako dívky. Ale to nesmí odstrašiti od původního úsilí a od nových a nových pokusů, neboť význačné postavení, jež jednou tyto jinosi mají zaujímati jako otcové rodin, jako rozhodující činitelé v obcích, ve státě, v podnikání hospodářském, nezbytně vyžaduje, aby jejich povaha na tyto těžké úkoly životní byla připravena co nejsolidněji.

Na druhém místě je vzdělání. Musí býti takovému mladému muži poskytnuta příležitost, aby si jeho rozum osvojil v dostatečné míře všechny poznatky náboženské, kulturní, sociální, hospodářské (v tom zahrnuto vzdělání ve vlastním povolání), státoobčanské jehož bude jednou potřebovati. Potřebné přednášky, četba knih a časopisů, kursy, vycházky, musejí se upravit podle místních daných poměrů. Nesmí se ani zapomínati na to, by jinochům byly dány

i správně směřnice v nazírání na život rodinný a příprava na tento život.

Ve zdravých normálních jinoších nelze potlačit jakýsi tlak k vlastní činnosti. Proto musí jim býti poskytnuta příležitost k činnosti. Je dobré dále, když se jim dostane také možnosti, aby se mohla projevit i jejich touha měřiti své síly, závoditi s ostatními. — Proto je dobré, když mládež má příležitost, aby se mohla cvičiti v hudbě, ve zpěvu, v tělocviku, v divadelní hře, a když se jí také dá příležitost, aby mohla své výkony předvésti i před širší veřejností. Je dobré, když je jí umožněno, aby zasáhla i sama do akcí, na něž její síly stačí, na př. aby šířila tisk dobrý, aby vystoupila v přiměřeném okruhu s přednáškou, aby provedla i jinou úlohu nějakou ve veřejném životě, která se jí svěří.

Tím vším zájem mládeže na životních otázkách stoupá a vžívá se poněkud do organismu, v němž jednou bude zaujímati místo tak odpovědné.

c) Spolky dívek.

Práci pro spolky katolických dívek nelze dnes podceňovati. Práce pro výchovu dorostu mužského je velmi důležitá. Práce pro výchovu dívek není ani o vlas méně důležitá. Neboť politicky i hospodářsky a kulturně byla žena zrovnoprávněna s mužem. V dílnách, v kancelářích, ve společenském životě, ve školách je vystavena týmž nebezpečím jako muž. Ba velmi často — ještě daleko větším. Mimo to zůstává její veliká úloha v rodině a domácnosti, kde musí velmi často připravovati akce, jež pak provede muž, o nichž se na veřejnosti bude velmi mnoho mluvit, ale málokdo si uvědomí, kdo konal obtížné přípravy v soukromí. A běda, když by tyto přípravy byly vykonány s nedostatečným chápáním situace nebo s ledabylostí!

K tomuto cíli musí směřovati i veškerá výchovná práce ve spolcích křesťanských dívek. Nesmí to býti jen pohodlné kopírování práce mezi jinochy. Musí přihlížeti ke všem zvláštnostem ženy: zvláštnímu jejímu rázu duševnímu i tělesnému, ke zvláštní úloze, jež jí v životě čeká, k jejím speciálním potřebám, již v tomto věku jejím i k potřebám budoucím.

Zvláště je nutno vychovávat ji i ve spolcích tak, aby mohla býti jednou ve své rodině bohatou rozdatelkou duchovních darů. Musí v ní býti vypěstěna láska k rodinnému

životu, musí býti informována o nejdůležitějších úkolech, jež ji v rodině čekají, musí si osvojit i potřebné dovednosti, aby život v budoucí rodině její byl i manželů i dětem radostí. Jest výchova i pro život rodinný, a příslušné ctnosti mohou býti pěstěny, aniž by se stále a výslovně mluvilo i o cíli, proč se tak činí.

Je nutno dále i v těchto spolcích dáti dostatečné poučení, pokud je ho budoucím občankám a pracovnícím v tom kterém hospodářském oboru třeba. —

Mají se dívky ve spolcích zabývat i tělocvikem? Mají se účastnit i veřejných cvičení?

Zásadně vzato, tělocvik není pro dívku něčím špatným, ba při mnohých povoláních může pro ni býti dobrodiním. Papež Pius XI. prohlásil s určitostí: „Nikdo se nesmí domnívat, že křesťanská výchova vylučuje nebo podceňuje všechno to, co může tělu, tomuto nejvznešenějšímu nástroji ducha, dodati hbitosti a solidního půvabu (*Agilità e solida gracia*), zdraví a opravdové dobré síly; jen když se přihlíží k požadavkům způsobu, místa a doby; jen když se uchráníme všeho, co je ve špatném souladu se zdrženlivostí a stydlivostí, jež jsou tak velikou ozdobou a ochranou ctnosti; jen když se vyloučí veškero dráždění k marnivosti a si-
láctví.“¹⁾

Podmínky, jimž musí vyhovovati ženský tělocvik, jsou nejzhuštěněji vysloveny v pastýřském listu biskupů německých, z r. 1925, kde ti to zaujali stanovisko k různým otázkám moderní mravnosti:²⁾ „Tělocvik musí se díti odděleně dle pohlaví a vyučovati tělocviku musejí učitelské síly stejného pohlaví jako cvičenci. Cvičební úbor nesmí urážeti stydlivosti. Koupací úbor se nesmí trpěti při vyučování tělocviku ani u hochů ani u děvčat. Cvičení bez šatů, ať jakéhokoli druhu, jest odmítnouti. — Pro dívky jest odmítnouti každý cvičební úbor, který vyzývavě zdůrazňuje tělesné formy, nebo vůbec není přiměřený ženskému rázu. — Děvčata smějí cvičiti jen v sálech a na místech, kam veřejnost nemá přístup. Pokud to není možno anebo pokud zvláštní úbor cvičební nemůže býti opatřen, musí se ženský tělocvik omeziti na cviky, jež lze prováděti v obyčejném šatě.

¹⁾ Pius XI. v přípisě z 2. května 1928, otištěn v *Bolletino uffic. della Azione Catt. Italiana*, 1928, 369.

²⁾ Směrnice otištěny ve vzácné knize *Um Sitte und Sittlichkeit*. Düsseldorf, 1926 (komentář ke zmíněným směrnicím) str. 22—25, místo právě citované na str. 23, 24.

Veřejná cvičení a závody dívek a žen nutno odsouditi; budí obyčejně docela neženské způsoby. Toto odmítnutí platí i pro produkce ve spolcích. — I *sport* se musí podrobiti zmíněným zásadám... Varujeme důrazně před společným cestováním jinochů a dívek.“

Pro odůvodnění zdravého zákazu veřejných cvičení žen a dívek uvádím jen tato slova komentáře, z něhož směrnice přejímám (str. 76): „Kdo *mladistvé* mužské diváky (a ne pouze *mladistvé*) při veřejném cvičení dívek pozoruje a poslouchá poznámky, jež při tom dělají, ten řekne, že jest odmítnouti tyto věci i v zájmu diváků. Jistě se vyskytnou lidé, kteří mohou právem říci, že v těch cvicích neshledávají nic zlého. Ale tisícům jiných jsou taková veřejná cvičení vážným nebezpečím.... Zdá se nám však, že biskupové měli mnohem více na zřeteli škody, jež utrpí *naše děvčata*, nechají-li se veřejně cvičiti. I zde ten, kdo umí trochu pozorovati, u nikoli malého počtu dívek a žen v držení těla a v pohledu postřehne věci, jež nutí k vážnému přemýšlení. I kdyby se jednalo třeba jen o stupňování koketerie, bylo by to dostatečným důvodem říci zde: Ne.“

Zvláště v tělocviku musí býti svéráz ženy plně zachován. Čím dříve pronikne myšlenka, že je neštěstím, když prvky, které se dobře hodí pro tělocvik mužů, nemohou se prostě převzít pro tělocvik žen, tím lépe pro dívky i pro muže a pro celý národ. Ale musí býti snahou, vytvořiti takový typ tělesné výchovy ženské, která by plně odpovídala, jak praví papež, zvláštním delikátním požadavkům ženské výchovy.¹⁾

C) Čiřdění spolků mládeže podle věku.

Kde počet členstva je značně veliký a kde je také dosti sil k vedení spolku, je dobré rozdělit i mládež téhož pohlaví dle věku ve dvě skupiny s hranicí asi 17 let. Neboť mládež nad 17 let je přece jen zralejší, ustálenější a rozumově vyspělejší než mládež čtrnácti- až sedmnáctiletá jež prodělává právě klackovitá léta, a jež tělesným vzrůstem sice rychle dohání mládež starší, ale v duševní činnosti

¹⁾ Pius XI. v témže listu, Bolletino uff., 1928, 369; sr. také na př. ve sbírce přednášek, jež vydal Kath. Deutscher Frauenbund pod titulem „Rhythmus, Turnen, Kleid als Fragen christlicher Kultur. Köln, 1926 přednášky na str. 42, 90. Tak na str. 78 se praví: „Jako je rozdílné mužské tělo od ženského, jako je muži velmi cizí citový a rozumový ráz ženy, zrovna tak je ženě cizím tělocvik, jež muži působí uspokojení, protože jím uplatňuje svou sílu a obratnost.“

přece jen příliš prozrazuje známky dětské nezkušenosti. Mladší nedovedou svým duchem udržeti stejný krok se staršími a nemají ještě dost vážného pochopení pro jejich zájmy, starší zase ještě s jistou nevolí shlížejí na nedokonalosti svých mladších druhů a jsou povýšeni nad jejich zájmy.

Je také dobré, když členové spolků mládeže se provdali neb oženili nebo když sice zůstali i svobodnými, ale dosáhli již asi 35. roku, z vedení spolku musí vystoupiti; jednak jejich zájem za takového předpokladu se ubírá již jiným směrem, jejich mentalita jest odlišná od mentality mládeže, a proto se budou cítiti přece jen cizím tělesem ve spolku mládeže; jednak mládež snadno by podezřívala, že chtějí býti ve spolku jakousi chůvou a poručníkem, a je dobré, když spolky mládeže zůstávají spolky opravdu mládeže.

Velmi důležité jest ujmouti se mládeže právě vystupující ze školy nebo takové, jež brzo bude míti ze školy vystoupiti. Právě na tuto mládež vrhají se směry protináboženské nejrozmanitějších barev. V tom věku ocítá se mladý člověk náhle na rozcestí. Škola se svým vlivem ustoupila, na její místo nenastoupilo obyčejně nic, neboť dnešní život hospodářský po mladistvém dělníku neb učni žádá jen práci. Jak si zařídí svůj ostatní život, jakým vlivům podlehne, o to se valná část zaměstnavatelů nestará. Mimo to mladík ve čtrnáctém, patnáctém roce není právě nejroztomilejší. Tak jako mutuje jeho hlas, tak je v něm i přerod organismu vůbec, a často i přerod jeho smýšlení. Roste v té době obyčejně dosti prudce, ale organismus není vyzrálý a konsolidovaný, a proto i přes všechnu svou výšku poměrně slabý. Ale totéž je i s jeho duchem: chce si hráti na starého, chce své mladší sourozence řídit, ale nemá zkušeností, jest omezený, a proto jeho řeči přese všechnu zevnější pózu jsou často ještě řeči hloupého děcka. Při těch všech nedostacích chce však se uplatňovati na venek silně. Klackovitá léta. To vše činí takového šestnáctiletého, patnáctiletého chlapce velmi málo sympatickým.

Všech těchto okolností používají často živly protináboženské, aby do svých proudů strhly tak tyto mladé lidi stojící rozpačitě na rozcestí. Energicky kritisují platné řády, a na to lze mladé lidi nejsnáze chyťti; neboť tento věk není ještě dost vyspělý, aby mohl zhodnotiti konstruktivní práci a proto mu imponuje křik a bouření. A když jednou byli

stržení proudem, pak ve mnohých případech bývá o jejich osudu rozhodnuto navždy.

Proto je důležité ujímati se takových mladých lidí i při dočasných nepříjemných jejich vlastnostech. Je nutno pokud možno je zachytiti již ve škole, neboť pak je život rozfoukne snadno nezachranitelně. Je nutno vedení přizpůsobiti jejich snahám a jejich potřebám. Je nutna neobyčejná trpělivost, láska a promyšlivost. Ale příklad Don Boscův ukazuje, jak veliké věci se zde dají provést, když se takový vůdce mládeže s dorostem často stýká, s jednotlivci mluvívá o jejich zvláštních potřebách, hledí je získati pro Boha, ale stará se také, aby měli vhodnou příležitost pro přiměřené vzdělání, duševní osvěžení v řádné zábavě a především dosti ideálnosti, jež by je táhla k vyšším cílům.

B) ORGANISACE KATOLICKÝCH MUŽŮ.

Literatura.

Civardi L., Manuale di Azione Cattolica secondo gli ultimi ordinamenti, Pavia, IV. ed. b. r. (1928) II. P., 84—113. — Direttive e Programmi dell' Azione Cattolica, Milano, 1925. — Bellardo B., Gli Uomini Cattolici nell' Azione Cattolica, Torino b. r. (1926). — Gli Uomini Cattolici. Come e perche si organizzano. Roma 1926. — La Federazione Italiana Uomini Cattolici negli atti del I. Convegno dei Delegati Diocesani-Genova 8. Settembre 1923.

1. Organisovati katolické muže ve zvláštní organisace naráží na některé zvláštní *obtíže*.

a) Mužové jsou již ve věku, kdy se člověk ve svých úsudcích, ve svém stanovisku k světu a k jednotlivým otázkám životním již do značné míry ustálil, kdy jeho povahové rysy ve značném stupni jako ukuté železo vyňaté z ohně vychladly a ztvrdly. Takový vyzrálý strom je těžko ohýbatí nebo přesazovati do jiné myšlenkové půdy.

b) Mužové jsou myšlenkově silně zabráni starostí o rodinu, o svou živnost. Proto mnozí z nich těžko dovedou se odpoutati od těchto zájmů a vžítí se do zájmů celku. A když již běží o zájmy celku, pak ještě snáze se vžijí v zájmy obce a státu, protože ty se dotýkají často až makavě jejich osudu, než v zájmy církevní, protože důsledky vzestupu nebo poklesu náboženského života nepociťujeme tak makavě a bezprostředně.

c) O získání mužů do svých organizací usilují i jiní činitelé (odborové organizace, politické strany, kulturní organizace), katolicismu často krajně nepřátelští, a usilují o ně kolikrát prostředky krajně rafinovanými a účinnými. S velikým úspěchem v tomto boji o muže pracují tito činitelé proto, že svému členstvu poskytují vysoké výhody hmotné.¹⁾

Když k obtížím, které myšlenky sdružování se stavějí v cestu vůbec — oběti finanční i osobní, jež život v organizaci s sebou nese, touha být nezávislým a nemusit se ohlížeti na jiné, touha to ve mnohých lidech krajně mocná, námitky, že organizace je novotářství, kterého dřívější doby neměly, a přece byly snad šťastnější než my organizovaní v organizacích, námitka, že ani organizace nic nespraví, že svět, jak se točit má, tak se točit bude, když k těmto všeobecným potížím organizačním přistupují u muže ještě i tyto těžkosti speciální, pak lze snadno chápati, jak nepoddajným materiálem pro organizační práci jsou mužové, a zvláště jde-li o organizaci s cíli náboženskými.

2. Avšak křesťanští mužové organizování býti musí. Vždyť kdyby katolické organizaci chyběla organizace mužů, bylo by to tělo, jemuž chybí páteř a mozek. Mužové zauímají nejdůležitější místa v životě: v hospodářském podnikání, zvláště v průmyslu a obchodu, jsou rozhodujícím činitelem ve správě státu, země, obcí, v soudnictví, v odborových organizacích, ve vědě, ve školství, zkrátka všude ve veřejném životě zaujímá, až na nějaké výjimky, rozhodující místo muž. Vzdání se tedy snahy seskupiti muže v křesťanský šik znamená propustiti všechny tyto rozhodující instituce do služeb protináboženských nebo aspoň nábožensky indiferentních (a kdo není s Kristem, je proti Kristu).²⁾ Jak pošetilé omezovati se jen na organizování žen, když jejich význam, u přirovnání k důležitosti mužů, je ve veřejném životě přece v jistém smyslu podřadnější! Jak pošetilé je pak vynakládati síly i peníze jen na organizaci mládeže — nebo dokonce dětí! — když tyto, jakmile dorostou, zaniknou v moři mužských organizací nábožensky bezbarvých neb otevřeně protináboženských! Není za takových okolností všechna námaha, věnovaná těmto organizacím křesťanské mládeže jen nákladným školením, z něhož bude se smíchem žeň sklízeti jen někdo jiný?

¹⁾ Sr. Direttive e Programmi dell' Azione Cattolica, Milano 1925, 102.

²⁾ Mat. 12, 30.

Jak veliký důraz tedy je klásti na to, aby na prvním místě byly vytvořeny organizace katolických mužů? Které místo tedy přísluší organizacím mužů mezi ostatními organizacemi katolíků? „Jistě první místo; první místo v práci a první místo v odpovědnosti. Zralost rozumová, životní zkušenost, společenské postavení, praxe v jednání, znalost zákonů a znalost chodu různých oborů veřejné správy a záležitostí hospodářských a obchodních, toť drahocenné věno, jež mužové mohou a mají přinášeti ke společné akci.“¹⁾ A bylo by ochuzováním katolické činnosti veřejné o nejdrahocennější složky, kdyby organizace katolických mužů se nějak bagatelisovala nebo kdyby se od ní upouštělo pro potíže s ní spojené. Proto také zástupce papežův prohlašuje, že „federace katolických mužů reprezentuje obezřetnost a rovnováhu a současně ukázněnou sílu, pevnou skálu, o níž se roztrhne všechny nárazy nepřátelské.“²⁾

3. Účel těchto organizací mužů je nejlépe vyjádřen ve stanovách pro farní organizace mužů italských, tvořící součástku tamní Katolické akce:

1. organizovati katolické muže, . . . aby se dostali na takovou cestu, že by měli účast v činnosti křesťanského apoštolátu;

2. napomáhati ke zdokonalení členů v ohledu náboženském a mravním se zvláštním zřetelem k jejich povolání a k jejich povinnostem k rodině;

3. poskytovat členům výchovu sociální a občanskou podle učení církve;

4. hájiti náboženskou svobodu ve všech jejích projevech a dobývati takových občanských svobod, které by lépe zajišťovaly práva katolíků a zvláště křesťanské rodiny;

5. propagovati a uplatňovati křesťanské zásady ve společnosti;

6. spolupracovati na všech podnicích a iniciativách, jichž cílem jest rozmach křesťanského života;

7. účastňovati se a podporovati všecko podnikání a všechna zařízení směřující ke zdravému povznesení individua;

8. býti na stráži a propagovati všecko podnikání a všechna zařízení sociálního rázu, za tím účelem, aby byla proniknuta křesťanským duchem;

9. potíratí bludy, neřesti a chyby jakkoli rozšířené a pěstěné.³⁾

4. Dvojí úkol připadá tedy organizacím křesťanských mužů: školení a akce.

Školení. A předně výchova náboženská a mravní. Má mužný věk náboženské potřeby zvláštní, pro něj věk mladší

¹⁾ Gli Uomini Cattolici. Come e perche si organizzano. Roma 1926, 10.

²⁾ Msgr. Pizzardo, zástupce papežův, vyslaný k I. celostátnímu sjezdu Federace katol. mužů ital. La Federazione Italiana Uomini cattolici, negli atti di I. Convegno-Genova, 8. IX. 1923, 24.

³⁾ Statuti e regolamenti dell' Azione Cattolica Italiana, Roma (asi 1928), str. 36.

nemá ještě dosti zájmu, ani předpokladů, protože předpokládají jisté životní zkušenosti, které v jinošství ještě scházejí. Potřebuje býti poučován o povinnostech k manželce, k dětem, k podřízeným, k zaměstnavatelům, k veřejné autoritě; je nutno zdůrazňovati mu ctnosti, které v tomto věku jsou zvláště vystaveny nebezpečí, okovati jej proti námitkám, které mu působí zvláštní těžkosti. Musí býti zkrátka o to usilováno, aby jeho víra byla pevná, uvědomělá a radostná; aby měl dosti mravních sil, by podle ní důsledně žil. Po této stránce ovšem nejdůležitější úloha připadá kostelu. Ale v kostele nedá se všechno říci. Jiné věci se vyjasní až diskusí od muže k muži. Musí tedy ještě býti vytvořeno forum, kde by bylo možno působnost kostela doplniti.

Katolíci dále musejí býti školeni i sociálně a občansky. Musejí býti dobře informováni o zákonech, vztahujících se na život kulturní, sociální, hospodářský i občanský, aby mohli plně dostáti svým povinnostem a využití svých práv; aby v životě veřejném i v svém povolání stáli mezi občanstvem nejvyspělejším a nejuvědomělejším. Ve věku mladším necítili ani potřeby podrobněji se obíratí těmito otázkami, neměli zase ani dosti životní zkušenosti, aby mohli takové podrobnosti chápati a hodnotiti. Mimo to doba přináší stále nová ustanovení i potřeby, a nebývá jednotlivci snadno, aby se s tím vším obeznámil. Nelze upříti, že až dodnes platí, že „synové tohoto světa opatrnější jsou než synové světla,“¹⁾ že na př. mnozí průmysloví socialističtí dělníci neb svobodomyšlní železniční zřízenci jsou stálými debatami vespolečnými a stálou četbou novin vyškolenější nežli mnozí mužové katoličtí. Ale něco takového není předností katolíků, nýbrž politováníhodným nedostatkem, jenž rázně musí býti potírán.

Druhý úkol organizací katolických mužů: akce.

A to opět předně akce náboženská. Je velmi dobré, když mužové, zvláště ve větších osadách, v svých organizacích konají společné pobožnosti, na př. k uctění Nejsv. svátosti, Božského srdce, Matky Boží a p.; když společně přijímají svaté svátosti; když jen pro ně se někdy konají stavovská kázání, přizpůsobená jejich zvláštním potřebám. Ale zvláště zapotřebí je v dnešních dnech, aby mužové mezi sebou pěstili apoštolát modlitby, jednak protože je ho

¹⁾ Luk. 16, 8.

krajně zapotřebí v dnešních těžkých dobách, jednak protože nic tak nešíří srdce, nic neplní ducha takovou velkodušností pro vše, co je veliké, jako právě pěstění myšlenky apoštolátní. Jiným předmětem organisované náboženské práce mužů jest účast v uzavřených exerciích, propaganda této myšlenky mezi muži jinými.. Dále pěstění myšlenky misijní, u nás apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje, dále akce pro pěstění a podporu povolání k stavu duchovnímu a řeholnímu a pod.

Dále akce pro veřejnou mravnost. Na tomto úseku nejedna práce bude raději přidělena ženám, protože ty se pro mnohou podobnou akci lépe hodí. Ale i mužové zde musejí zasáhnouti. Jejich hlas se musí ozvati, když se šíří nákaza společného koupání, když ženská móda stává se těžkým hříchem proti Bohu a těžkým pokušením duší, když tance jsou plny smyslnosti, když ilustrace časopisů a veřejně vystavená díla sochařská a malířská, když líčení nemravnosti v románech a novinářských zprávách otravují těžce ovzduší, takže nesčíselné duše padají k zemi a hynou..., když nemravnost vniká do života manželského, když poměr mezi dětmi a rodiči byl uvolněn k nesnesení, když ve škole, ve vojsku převládají proudy, jež jsou jedem pro náboženský život. Zkrátka kdykoli je vážně ohrožena veřejná mravnost, tam musejí se postavití organisování mužové na obranu mravního řádu; tam nestačí hlas osamoceního jednotlivce, tam musí býti jich celý šik; tam musí býti tato akce organisována, a musí býti energická, protože jenom organisovaná a energická akce spraví něco proti organisované a energické veřejné nemravnosti: jako veřejná nemravnost je ohrožením celého terénu, tak i akce mužů musí býti taková, aby zachytila terén veškerý.

Akce kulturní. I mužové potřebují nějakého osvěžení společenského; je lépe, když ušlechtilí mužové se postarají o zábavu slušnou, než když lidé z nedostatku osvěžení čestného pijí i z špinavých. I osvěžení (zpěv, divadlo, hudba a jiná ušlechtilá zábava) může — a má — býti takové, aby ducha povznášelo, nikoli aby jej přikovávalo k hmotě. — Avšak zábavnou stránku obstarají obyčejně organisace mládeže; organisace dospělých mužů musejí své členstvo zvedati kulturně obyčejně jinak: musejí pro ně pořádati, pokud to poměry vyžadují, i vzdělávací přednášky neb kursy, vzdělávací všeobecně nebo stavovsky, musí jim poskytnouti příležitost, aby si svůj rozhled rozšiřovali, musí se starati,

aby mezi ně prosákl co nejvíce dobrý tisk, a tisk zlý aby se vyplel, aby se zřídily knihovny s dobrými knihami a aby se z nich půjčovalo a četlo co nejvíce. Zvláště ve větších městech musí tato kulturní práce býti tak mnohostranná a dělba práce musí v ní býti provedena tak dokonale, aby mohla býti čestně vyvážena kulturní činnost různých „dělnických akademií“, „svobodných učení“, „extensí“ atd. svobodomyslných. — Kulturní život katolických mužů tedy musí býti intenzivní a musí býti o to usilováno, aby všecek byl proniknut duchem křesťanským.

Avšak úkolem sdružení musí býti také — a obzvláště — aby dopomáhalo k vítězství zásadám křesťanským i v životě sociálním, hospodářském a v administrativě obecní a zemské. Veškeren život náš veřejný je silně prosycen výpary zásad nezdravých a pohanských; musí býti snahou katolických mužů, aby všude ve veřejném životě byly prosazeny principy křesťanské spravedlnosti a lásky: v poměru mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, „nahore i dole“, mezi úředníkem a obecníkem, mezi výrobcem, obchodníkem a spotřebitelem, mezi občany a státem, mezi obyvateli a správou obcí. Zkrátka v životě individuálním i sociálním aby byl králem Kristus. Musí dále podle potřeby místa a doby usilovati o vytvoření složité sítě sociálních zařízení — sociální pojištění různá, nákupny společné, prodejny, skladiště, hospodářské spolky, tržnice společné, zotavovny, sanatoria a pod. — jež moderní doba vytvořila, jakožto prostředky pro zvýšení blaha jednotlivců i celých skupin i celku. A musí býti snahou katolických mužů, aby ani v těchto sociálních snahách nekulhali jen jako trpěný přívěsek při ostatních, nýbrž aby svému členství svými akcemi a zařízeními skýтали aspoň takové výhody, jaké poskytují spolky s tendencemi svobodomyslnými všech barev.

Tato *akce* na poli náboženském, mravním, kulturním, sociálním, hospodářském, občanském — jedním slovem: tento *sociální apoštolát* — je význačným rysem apoštolátu mužů. Tak psal státní sekretář kardinál Gasparri jménem papežovým jihoitalskému kongresu katolických mužů: „Kdežto síly jiných mají za zvláštní účel pěstiti a připravovati svědomí a rozum, a organizace ženské účinně zasahují do života tím, že pronikají a chrání zvláště krb rodinný — vyzrálé energie mužů, mocně zocelené ve víře a ve zbožnosti, zvláště se uplatňují v akci obrany, propa-

gace a praktické aplikace křesťanských zásad na nahodilé poměry života.“¹⁾ A o všech svazech katolických mužů platí, co Pius XI. smýšlí o federaci katolických mužů italských: „Má jednou shromáždit všechny katolické muže, kteří připraveni v organisacích jinošských budou zralí pro onen mocný apoštolát, jehož úkolem bude tvořiti jádro, nerv, opěrný pilíř veškeré katolické akce. — Znovuvybudování království Ježíše Krista v rodině, ve škole, ve veřejné správě, v obchodě a průmyslu, v zápasech mezi prácedárci a dělníky, bude záviseti z veliké části na těchto šicích mužů moudrých, vyrovnaných a statečných, jejichž nejvyšším ideálem bude, aby zase zavládl křesťanský zákon ve všech projevech života individuálního a sociálního.“²⁾

Platí-li o všech katolických laicích, že jsou „rukama, jež Bůh a církev dali rozumu a srdci farářovu“,³⁾ platí to v nejvyšší míře o katolických mužích. Avšak o jejich skupině platí též v obzvláštní míře, co v témž listu bylo napsáno o Katolické akci vůbec: „Kdyby Katolická akce, pěstitelka svědomí a tvůrkyně mravních hodnot, měla nějak ochabovati, i politická a sociální akce katolíků nutně by se chybila svého cíle.“⁴⁾

5. Není ve světě mnoho takových zvláštních organisací pro muže. Jednou z největších bude italská La federazione Italiana Uomini Cattolici.

Nejznámější však jsou rytíři Kolumbovi (Knights of Columbus) v Severní Americe. Jejich cíl: Pojiti v bratrskou společnost nejlepší katolické laiky ve Spojených státech ve prospěch církve a vlasti; zvláště o to usilovati, aby se katolíkům dostalo jejich práv, tím že by se jim zajistila rovnoprávnost jako jiným americkým občanům různých náboženství; umožniti společenské a myšlenkové vztahy mezi členstvem; organisovati díla veřejné dobročinnosti v dobách míru a války a udržovati fond vzájemného pojištění.⁵⁾

C) SPOLKY KŘEŠŤANSKÝCH ŽEN.

Literatura.

Viz literaturu o ženské otázce ve Vašek B., Rodina dvacátého století. Olomouc 1924, str. 92, 93. Dále, po př. zvláště: Horáček F., Žena, její úkol

¹⁾ List kard. Gasparriho ze 6. září 1924, citován v Civardi, Manuale di Azione Cattolica, Parte 2a, IV. ed., 98.

²⁾ Mons. Pizzardo ve své řeči, viz La Federazione Italiana Uomini Cattolici, negli Atti del I. Convegno dei Delegati Diocesani-Genova, 8. settembre 1923, 25.

³⁾ List kardinála Gasparriho 19. května 1921 prezidentu „Unione Popolare“, cituje Direttive e Programmi dell' Azione Catt., Milano 1925, 101.

⁴⁾ Kard. Gasparri v témž listu; Direttive etc. str. 105.

⁵⁾ Viz J. Montí, Manuel international des Organisations catholiques, Paris 1924, 40.

a výchování, Prostějov 1905. — Frauenberufe und Frauenberufung. Vorträge und Berichte der Arbeitsgemeinschaften des Kathol. Deutschen Frauenbundes. Düsseldorf (1928). — Le Mouvement Social Féminin chrétien en Belgique, Paris 1926. — Unione fra le donne Cattoliche d'Italia. Relazione Statistiche. Programmi. Roma 1926. — Unione fra le donne cattol. d'Italia. Guida pratica per l'Azione sociale, Roma 1928. — Civardi L., Manuale di Aziona Cattolica, II. Parte, IV. ed., (1928) 209—238. — Mausbach J., Die Stellung der Frau im Menschheitsleben, M. Gladbach 1906. — Polifka J., Der Ehestand und die christliche Familie, II. Aufl., Münster i. W., 1906. — Polifka J., Frauen-Tugenden. Für Frauen und ihre Vereine geschrieben. Münster i. W. — L. Becker, Die Frauenbewegung. Kempten (1921), F. Imle, Die Frau in der Politik, Freiburg i. B. 1920. — A. Cantono, Il movimento sociale cristiano femminile. Torino 1921.

Dvojího úskalí jest se chrániti při těchto spolcích. Předně nesmíme je přeceňovati. Je pravda, že možno pro nějakou myšlenku často snáze získati ženy než muže, je možno také docíliti pro ni mnohem vyššího stupně nadšení. Ale na druhé straně je povaha ženy dosti často nestálá a nevypočitatelná a snadno se přizpůsobí prostředí novému a heslům novým. Mimo to, nepodařilo-li se získati pro věc také muže, snadno může padnouti rozsudek s nádechem opovržení: „Za tím stojí jen ženy!“, a věc, jako méněcenná, je ve veřejném mínění pochována.

Nesmíme však práci v ženských spolcích ani podceňovati. Neboť jednak mají i ženy ve svém nitru Bohem svěšené veliké kapitály, z nichž možno veliké věci vytěžiti pro blaho lidstva. Jednak stouplo sociální postavení ženy tak, že by bylo přímo osudným tohoto společenského činitele zanedbávati a žvlům, církvi nepříznivým, ponechatí jeho uzpůsobování a jeho působnost. Jednak však, když žena dostane se na scestí v jakémkoli ohledu, stává se snadno pro společnost škůdcem ještě mnohem zhoubnějším než je muž.

Sociální význam ženy za dnešních poměrů je dvojí: přímý a nepřímý.

Přímý — žena má dnes volební právo do všech sborů zákonodárných a správních právě tak jako muž, a to právo voliti i volenu býti; může býti povolána k funkcím administrativním i k jiným funkcím občanským, do úřadů, do škol, do nemocnic atd., právě tak jako muž; v životě hospodářském, v továrnách, obchodech, ve mnohých živnostech pracuje žena velmi často vedle muže. — Ba mnohdy veřejný vliv ženy je ještě větší než muže!

Nepřímý. Žena má v rodině veliký vliv na muže a ještě větší, jako vychovatelka, na děti. Osudy státu bývají řízeny

lidmi, jejichž veškero smýšlení bylo velmi často v podstatě určeno vlivem matky v rodině. O osudech státu velmi často nejdůležitější rozhodnutí padlo v tichém ústraní rodin, vlivem matčiným, pro veřejnost neviditelným a neslyšitelným. Snad tento nepřímý vliv ženy je ještě pronikavější než vliv přímý.

Bylo by tedy osudným, kdyby žena jako činitel v sociálním životě byla podceňována, přehlížena, kdyby se jí nedostávalo přiměřeného školení, kdyby nebylo vytvořeno v dostatečném počtu přiměřených orgánů, sdružení, jejichž pomocí by mohla své poslání jistěji a s dokonalejším úspěchem provádět.

Trojí cíl musejí sledovati tyto spolky křesťanských žen.

a) *Výchova křesťanského smýšlení.* Neboť není moci, která by dovedla svědomí ženy tak zušlechťovati a takové skryté síly v její duši probouzeti, jako to se svými prostředky přirozenými i nadpřirozenými dovede křesťanství.

b) *Pro působení ženy v životě rodinném,* který se stává stále složitějším a v němž vystupuje do popředí stále větší množství těžkých problémů, musí spolek ženě dávatí návod, jak se k takovým obtížným otázkám zachovati. Mnohé z těchto obtíží vyskytují se více neb méně všeobecně ve všech rodinách, jiné pouze v rodinách některých. Ženě musí býti dána příležitost, aby se s těmi obtížemi obeznámila, aby je postřehla, aby jí konečně byl dán také návod, jak je překonatí. Hlavně je nutno, aby si žena uvědomila chyby, jež se dějí v moderní výchově; ale i jiné informace, vztahující se k rodinnému životu a k vedení domácnosti, jsou důležité.

c) *Pro sociální postavení ženy* je především potřebí orientace v otázkách, jež jsou rozhodujícími v životě veřejném a zvláště o těch, jež právě hýbou myslí. Ba ti, kdo mají v rukou řízení spolku, musejí mysliti i do budoucnosti a podati závčas správné stanovisko, které se teprve blíží. — Nestačí však jen takové sociální školení. Spolky křesťanských žen musí dobro, pravdu a právo ve společnosti hájiti také akcemi. A to především, kde běží o veřejnou mravnost: když se začíná šířiti nemravná móda, když rohy ulic jsou polepeny necudnými plakáty, když v divadlech, kinech se dávají nemravné kusy. Dále v otázkách rodinného života, na př. v otázce rozvodů a rozluk, a života školského, na př. vzhledem ke stanovisku školy k náboženství. Ale také o všech jiných důležitých otázkách

veřejného života, pokud mají význam i pro ženy. — Ale ani tato obranná činnost nestačí. I žena je povolána k apoštolátu a apoštolát dobrých je příkazem doby. Apoštolát modlitbou, příkladem, slovem, tiskem. Ve mnohých případech může býti apoštolát ženy ještě mnohem účinnější než apoštolát mužů, zvláště když se jedná o působení na ženy.

K těmto úkolům spolků křesťanských žen mohou někdy přistoupiti i podniky rázu sociálního, nebo přímo hospodářského. Tak když si spolek zařídí, že kdykoli některá z členek zemře, že každá z členek složí určitý obnos na úhradu pohřebních útrat pro rodinu zemřelé; nebo když spolek pro chudé děti zařídí prázdninové útulky nebo jesle nebo vánoční nadílku; nebo když vydržuje útulek pro děti mrzáčky neb nevyhojitelně nemocné; nebo vybuduje svobodárnu se světničkami a ženskou restaurací pro svobodné dělnice a p.

Při vedení spolků žen je především přihlížeti ke zvláštnímu rázu členstva: že prvním a nejdůležitějším působištem ženy je přece jen domácnost a rodina. Proto schůzky a přednášky nesmějí býti příliš časté, zato však vždy se musí při schůzce jednati o předmětu důležitém pro tyto ženy a zpracování musí býti takové, aby každá přednáška pevněji připoutávala členstvo ke spolku.

Přednáseti se může na př. o úkolech křesťanské ženy v rodině a ve společnosti vůbec; některé otázky z vychovatelství; o módě s hlediska křesťanského; důležité partie z otázky ženské; velmi se osvědčuje uspořádati několik přednášek o ošetřování nemocných, nejraději jsou-li konány lékařem a je-li při tom i nějaká zkušená ošetřovatelka, která s členkami nacvičí obvazování a jiné úkony ošetřovatelské; dobře jsou někdy i přednášky z vedení domácnosti, a to zvláště — když běží o venkov — přednáší-li schopná osoba se zvyky dotyčného kraje dobře obeznámená, aby dovedla na tyto zvyky navazovati; někdy je nutno také přednáseti i o nějaké otázce státovědecké neb právní.

Dobré je, když spolky žen uspořádají si společné pobožnosti, stavovská duchovní cvičení buď v místě neb v nějakém exercičním domě.

Spolky křesťanských žen mohou býti různých odstínů; tak některé převážně sledují cíle výchovné a náboženské, na př. spolky křesťanských matek; jiné si stanovily v první řadě cíle sociální, charitativní a státoobčanské, na př. mo-

ravský svaz křesťanských žen. Je řada takových rozšíření rázu pouze místního; jiný spolek je rozšířen po celé zemi nebo v oblasti ještě širší. Existuje také mezinárodní svaz katolických spolků ženských.

Svaz katol. žen a dívek pro Čechy má své ústředí v Praze. Předsedkyní jeho jest pí. ředit. E. Schmutzerová. Tiskový orgán: „Československá žena“, Praha II., Spálená ul. č. 15.

Svaz katol. žen z Moravy, Slezska a Hlučínska. Předsedkyně: sl. Frant. Menšíková. Tiskový orgán: „Křesťanská žena“, Brno. Dominikánské nám. č. 5. — Tento svaz vykazoval k 31. srpnu 1927 členek 119.902.¹⁾

Katolická jednota žen a dívek na Slovensku. Předsedkyně: s. Anna Balíková. Tiskový orgán: „Katolická jednota“, Trnava, Kollárova č. 11.

D) SDRUŽENÍ KŘESŤANSKÝCH DĚTÍ.

Literatura.

Cvečková V., Rok dětských besídek. V Brně 1928, 3. sv. — „Sinite parvulos... „Vademecum per le Delegate Fanciulli cattolici.“ Roma b. r. (1927). — Vademecum per le Delegate delle Aspiranti e Beniamine della Gioventù Femminile Cattolica Italiana. Milano 1926. — Il Calendario della Delegata Aspiranti. Milano 1926. — Il Calendario per la Delegata delle Beniamine, Milano 1926.

a) Co by se ještě před padesáti lety bylo zdálo nemožným a nepřírozeným, to je dnes nutností: nutno mimo rodinu a mimo školu sdružovati dnes již i dívky, mají-li býti zachovány Kristu; ba dokonce již i dívky pod 10 let. Neboť předně řada zařízení Kristu nepřátelských nebo aspoň vůči Němu lhostejných snaží se získati dítě pro sebe a je velmi mnoho dětí takových, že nenaleznou-li útulku v zařízeních katolických, zapadnou jistě v podnikcích protináboženských. Dále pro dnešního člověka je, má-li se státi jednou plným katolíkem, nezbytně potřebí vedení, jakého mu moderní škola jistě dáti nechce a rodina při nejlepší vůli v průměru dáti nemůže. Nemůže mu ho dáti ani kostel. A nestačí spoléhati na pozdější věk, pak že si takový doplněk výchovy opatří dítě samo. Do té doby opačné vlivy tak mohou proniknouti, celý směr životní u dítěte tak určití, že by všecko pozdější veliké úsilí snad mohlo nanejvýše jen zjistit, že již nelze nic dělat.²⁾ Ve dvanáctém, čtrnáctém roce může o celé životní dráze již dávno, a to pro vždy býti rozhodnuto.

¹⁾ Ročenka čsl. strany lidové v Brně 1928, str. 80.

²⁾ I zde platí věty Komenského: „Nebo to všech přirozených věcí povaha, že se za mládí a za nova snadně ohýbají a formují, jak kdo chce;

b) Co však je to, co dítěti nemůže dát ve veliké části případů ani rodina, ani škola, ani náboženská bratrstva a jim podobné instituce, co tedy vyžaduje orgánů zvláštních? Je to smýšlení, vedoucí dítě k tomu, aby nejen samo žilo náboženským životem, nýbrž aby tuto víru vyznávalo i navenek, aby činně spolupracovalo k vítězství snahy, že náboženství musí zvítěziti i ve veškerém životě, že tento veškerý život musí býti podle něho upraven; musí se zkrátka ponenáhlu vžívat v myšlenku společenského apoštolátu. A ovšem musejí v něm záhy také býti vypěstěny i vlastnosti, jež takový sociální apoštolát předpokládá.

Jsou to předně předpoklady náboženské. Je potřebí, aby dítě ještě hlouběji vniklo, pokud to jeho věk a stupeň nadání dovoluje, v život liturgický, v poznání pravd náboženských, a zařídilo si dle nich život ještě důsledněji, než je k tomu mohou vésti rodina a škola. Má se mu dostati nových doplňků, aby nejen znalo náboženské pravdy, nýbrž aby se v nadpřirozené chápání života i vžilo, a v tomto světle náboženském aby vše konalo.

Jsou to dále předpoklady mravní. Lze je shrnouti ve tři slova: Čistota. Statečnost. Dobrota. — Čistota: nenávidějící všelikou nízkost; uzavírající se přede vším, co je ne slušné a triviální; potlačující v sobě všechny náklonnosti zlé. — Statečnost: netající si, že zde překážky jsou, ale důvěřující v Boha, že mohou býti překonány, a skutečně neohroženě je překonávající. — A konečně dobrota: protože jen tam může býti přátelství Boží, kde jest i láska, a to nejen láska k Bohu, nýbrž i k bližnímu. — A když veškeren tento život mravní jest uvědoměle ve vztahu k Bohu, když dítě ví, že za mravními příkazy stojí Bůh s veškerou svou autoritou, ale On že jest i dárce síly, abychom všechny jeho příkazy splniti mohli, pak je srdce takového dítěte opravdu stánkem Božím a královstvím Božím.

Předpoklady sociální. V dítěti musí býti vypěstěno vědomí, že nežije na světě jen samo, nýbrž uprostřed společnosti, že samo může míti úspěch opravdový jen tehdy,

zastaralé pak a zatvrdlé formovati se nedají... Čím hrnek za nova navře, tím zapáchá, až se rozrazí. Vlna, jaké se barvy nejprv napije, takovou drží; přebarvovati se nesnadně dá... Houžev za mládí zkroucená a loukoť za surova ohnutá, když zatvrdnou, na kusy se raději polámou, než by se k své přirozené rovnosti a přímosti navrátily. A tak jest s lidmi naprosto — čemu za mládí zvyknou, to se jich do starosti drží, buď že dobré neb zlé jest." Veškerých spisů Jana Amosa Komenského sv. IV. (Didaktika česká), v Brně 1913, str. 104, 106, 108.

když bude šťastna i společnost, jež je obklopuje, že by nemohlo dnes těžit z různých vymožeností, kdyby nám nebyli razili cestu ti, kdo byli před námi, že na druhé straně nesmíme ani my žít jen sobě, nýbrž i pro jiné. To vše lze podati dítěti způsobem mu srozumitelným. Vždyť láska k bližnímu jest uložena jako základní norma křesťanského života nejen odrostlým, nýbrž i dítětem, a láska k bližnímu je přece jedním z nejvyspělejších projevů sociálního citění.

c) Které formy sdružování uskutečňují tuto myšlenku vedení mládeže v duchu Katolické akce? Jsou to dětské odbory v různých náboženských bratrstvech? Jsou to snad „spolky svatého dětství“, jež tolik dobra již vykonaly, je to snad „serafinské dílo lásky“ a pod.¹⁾ Jsou to snad „družinky mariánské“? To vše jsou sdružení velmi blahodárná. Jejich cílem je však náboženské posvěcení a speciální přesně vymezené účely; u „družinek“ již i jakýsi druh apoštolátu. Avšak chybí jim úmysl připravovati mládež pro apoštolát *sociální*, pro uskutečňování království Kristova i v životě zevnějším. — Obdobně lze říci o dětských odborech Červeného kříže, o žactvu v tělocvičných organisacích a pod.

d) Nejznámější formou této výchovné práce mezi dětmi jsou dětské *patronáty* (v Belgii a Francii zvané *patronáže*), dětské *besídky* a pod. Obyčejně se druží kolem kostela, ať již v místnosti přímo s kostelem související, ať již ve farnosti, běží-li o besídky hochů, ať již v budovách a hřištích výhradně za tímto účelem zřízených. Kde myšlenka dobře již uzrála, tam mívají nejen hřiště pro různé skupiny a hry, nýbrž i účelně rozčleněné místnosti uzavřené, pro hry dětské v zimě a za špatného počasí, místnosti, kde se připravuje a podává svačina, sál s jevištěm a j. To však bývá jen tam, kde po desíletí se v této věci pracovalo.

Tato instituce vyrůstá z úvahy, že naprosto nestačí, aby dětské sdružení jen chránilo dítky před hříchem, nýbrž že stejně důležitější a ještě mnohem obtížnější jest získati a uschopniti dítky pro ochotné konání dobra. A to získati je tak, aby jejich rozhodnutí pro služby dobra nebylo jen ze zevnějšku v nich stále uměle udržováno, nýbrž aby pak činily dobro z vlastního vnitřního rozhodnutí, ba z jakési vnitřní potřeby; aby myšlenka, sloužití království

¹⁾ Sr. Beringer J. a Steinen P. A., *Die Ablässe, ihr Wesen und Gebrauch*, Paderborn, XV. Aufl., II. Bd., 307 ff., 313 ff., a j.

Kristovu, se stala jejich životním principem. Avšak nemá-li se tato myšlenka mezi nimi státi jen prázdnou frází, pak nestačí, aby se jim toliko vpravovala slova; je potřebí, aby se mohly *vžít* v různé cesty, jimiž by bylo možno království Kristovo uskutečňovati, a toho nedosáhne činnost jednotvárně přednášková, k tomu je potřebí činnosti různorodé.

Velikou důležitost zde mají i *hry*. Nehodí se však k tomu tak hra, jež nutí dítě, aby tiše sedělo po delší dobu, nebo kde činně jsou zúčastněny jen málokteré děti a ostatní se musejí jen pasivně dívat, nebo hry příliš složité, nebo pro svou rafinovanou umělkovanost nebo fysickou námahu unavující nebo rozum přespříliš napínající. Nejlepší jsou hry, při nichž se děti i vesele mohou proskočiti, při nichž je aktivně zúčastněných co nejvíce, při nichž si mohou i hlasitě zazpívat a vůbec hlas rozvinout, při nichž je změna, pohyb, v nichž snadno se vyzná i dítě průměrného nadání, při nichž duch pookřeje. A právě takové hry nevyžadují obyčejně velikých finančních nákladů. — Domnívám se, že američtí vychovatelé a sociologové zdůrazňují výchovnou hodnotu her společenských až přespříliš; bylo by však krátkozraké, kdyby někdo této důležitosti hry — hlavně jejich „socialisačních“ účinků na povahu — uznati nechtěl.¹⁾

Musí se však ve všech těchto besídkách míti na paměti, že tyto hry nejsou samy sobě cílem, nýbrž že mají býti jen prostředkem k cílům vyšším: k uschopnění ku práci pro království Boží na různých jeho polích. Nesmí sice tento cíl býti vychovatelem v těchto besídkách stavěn okázale stále do popředí; vychovatel však sám nesmí ho nikdy pouštěti se zřetele a musí vyloučiti vše, co by dosažení tohoto cíle znemožňovalo. Dále musí i přímo o tento cíl pracovati tím, že vplétá do zábavy na vhodná místa i jádrná poučení, která však nesmějí býti podávána mladé duši jako něco cizorodého, nýbrž jako něco, co navazuje na zájmy a poznatky i potřeby její, co tedy zapadne do dětské duše jako do půdy příbuzné a připravené. Tím poznatky, jež ve hře a vůbec při formách nenucenějších dítě spíše jen začíná tušiti a které jsou mu tak jen jakoby tiše napovídány, se zjasňují a dítě si je s určitostí uvědomuje a staví se pak do jejich služeb.

¹⁾ Sr. na př. E. C. Hayes, *Introduction to the Study of Sociology*, New York, 1925, 295, E. S. Bogardus, *Fundamentals of Social Psychology*, New York, 1924, 50—52, E. A. Ross, *Principles of Sociology*, New York 1924, 402—405, 607—616.

Ale ještě ani to nestačí. V dítěti musí býti vyvoláváno vědomí, že zde běží o vážnou práci. Musí býti občas zde po něm žádány i vážné věci, přiměřené jeho silám. Musí se učit zde i přinášeti oběti ve službách svatých ideálů. Musí býti naváděno občas i k vážné práci.

Musí býti dále naváděno, aby používalo všech prostředků, jež dovedou zdokonalovati vnitřní život. Musí především nalézati své štěstí ve velebné svátosti a v úctě Matky Boží. Musí býti vůbec uváděno v liturgický život církve. Neboť nikdy se nepostaví radostněji do služeb království Božího, než když se naučí žíti z Boha a v Bohu, když se plně vžije v článek víry o obcování svatých. A rok církevní skýtá skoro nevyčerpatelné naleziště vzácných příležitostí, jak připoutati dívky v takových besídkách k Bohu a k církvi a naplniti je duchem apoštolským.

Velmi se osvědčuje — kde ovšem se najdou pro nacvičení vhodné osoby — vytvořiti si z mládeže menší hudební sborek a vystoupiti s ním při vhodné příležitosti. Nebo nacvičiti s nimi vhodné písně, čísla tělocvičná a p. a vystoupiti s nimi. A vůbec dáti mládeži příležitost, aby mohla ukázati i veřejně, aspoň před svými rodiči, výsledky své práce. To v ní podněcuje chuť k další práci. Tím více se cítí mládež povzbuzena, když se jí mohou svěřiti i nějaké menší úkoly, takže vidí, že její úsilí má již nyní praktickou cenu.

Osvědčuje se dále podniknouti s mládeží nějakou vycházku, ale zase ne, aby se jen docílilo nějakého rekordu, na př. překonáním veliké vzdálenosti, nýbrž aby to co nejvíce přispělo k utužení společného života a stupňování horlivosti v členstvu.

Při všem vedení musí ředitelům besídek nepřetržitě tanouti na mysli, aby zvyšovali náboženskou a mravní úroveň členů i jejich sociální cítění, aby až z dětských besídek vyrostou, přirozenou cestou, bez násilí a rádi, přešli do skupin členův odrostlejších, kde by pak tím pronikavěji mohli se připravovati pro apoštolát v království Božím.

e) Při vedení dětských odborů — říkejme teď na př. dětské odbory Katolické akce — musí vedoucí kněz toho dbáti, aby o všem byl informován, co se v odboru děje, aby měl rozhodující slovo, aby konečně, pokud je mu možno, hleděl ve vedení pracovati i iniciativně. Ani zase nesmí chtíti dělati všecko sám. Jednak by na vedení všech skupin v dětských odborech nestačil, i kdyby se mohl uvolnit vý-

lučně jen pro ně, jednak však jsou zde vedle odborů dětských ještě četné skupiny odrostlých, jež jeho vedení potřebují též, a to zabere často také velmi mnoho času, energie i peněz. — Na druhé straně nesmí nechatí dívky bez dozoru, poněvadž než dětské odbory nechatí bez dozoru, je ještě menším zlem netvořiti dětských odborů vůbec. Ale i netvořiti dětských skupin vůbec je za dnešních poměrů zlem těžkým.

Nezbývá tedy, než aby si kněz pro jednotlivé skupiny dětské získal laické pomocníky, aby si je vychoval, aby jich nepřetěžoval, by pak každý z nich mohl konati svou dílčí práci s radostí. Je možno získati často i vzácné laické apoštoly, kteří právě pro tuto práci jeví zvláštní nadání i obětavost.

Nikdy však nesmí tato výchova spolupracovníků ve vedení býti ponechána jen náhodě, nýbrž musí býti prováděna promyšleně a soustavně. Práce obětovaná na tuto výchovu pomocníků se odmění často mnohonásobně.

f) Takového sdružení dítek ve větším měřítku dosud nemáme. Máme sice při Orlu dětské besídky, a kde ty jsou dobře vedeny, je možno v nich prosaditi leckterou myšlenku, z těch, o nichž byla řeč. Ale besídky orelské přece jen sledují svůj účel speciální, vychovati dobré Orly, a tento cíl se nekryje plně s cílem, jež jsem označil jménem: sociální apoštolát. Máme dosud dva osamocené podniky, jež oba jsou na dobré cestě: v Praze (kaplan Gargela) a v Prostějově (P. Glos). Na obou místech spojuje se práce náboženská, mravní i sociální. — Nejjasněji je tato práce provedena v Itálii za přímého účastenství sv. Otce: řady dei fanciulli cattolici rostou stále početně a prohlubuje se i jejich duch. Na přání sv. Otce netvoří tyto dívky samostatnou část Katolické akce, nýbrž jsou přiřazeny k jednotě katolických žen. — Mnoho dítek je sdruženo v patronážích belgických a francouzských. Mnohé z patronáží pracují vzorně a jsou velikým dobrodiním pro své členy. Jiné nemohou se vyprostiti ze svých starých zkostnatělých metod a proto nemají vlivu, jaký by snadno míti mohly. Tak se jim vytýká, že příliš málo dbají o výchovu dítěte k samostatnosti. Velmi mnohé z patronáží se však úplně přizpůsobily potřebám doby.

IV. ROZDĚLENÍ SPOLKŮ PODLE POVOLÁNÍ.

A) POVŠECHNÝ PŘEHLED.

Život hospodářský v kulturních státech se vyvíjí tak, že není možno, aby každý jednotlivec dovedl obhájit své stavovské zájmy dostatečně sám. Jen když členové příslušné skupiny dovedou vystoupiti jako jednotný veliký celek, s cíli dobře propracovanými a přesvědčivě zdůvodněnými, dovedou prosaditi své požadavky spravedlivé. Ovšem někdy i nespravedlivé.

Dvojiho rázu jsou instituce a organisace, jichž úkolem jest ochrana stavovských zájmů.

Jsou předně korporace rázu veřejného, po případě i závazného. Tak představitelem zájmů stavovských — představitelem od veřejné moci určeným a od veřejné moci chráněným — jsou obchodní a živnostenské komory na ochranu zájmů živnostníků a obchodníků, zemědělské rady, na ochranu potřeb zemědělců, a p. S důrazem se žádá aby obdobně byly vytvořeny i komory dělnické.

Úkol takových korporací vysvitne na př. z ustanovení o účelu jedné z těchto institucí. Tak zákon z 29. června 1868 č. 85, ř. z., týkající se organisování obchodních a živnostenských komor praví v § 2:

Obchodní a živnostenské komory mají jakožto poradní sbor všeobecně za účel:

a) raditi se o přáních a návrzích stran všelikých záležitostí obchodních a živnostenských;

b) přiváděti úřadům k vědomosti svá pozorování a návrhy o potřebách obchodu a živností, jakož i o stavu dopravních prostředků, jak k vyzvání od ministerstev nebo zemských úřadů došlému, tak i z vlastního počínu;

c) podávati dobrá zdání o osnovách zákonů, týkajících se zájmů obchodních nebo živnostenských, dříve než je vláda předloží zákonodárným sborům zastupitelským k ústavnímu projednání; pak

d) při zřizování veřejných ústavů, jejichž účelem jest prospívati obchodu a živnostem, jakož i při podstatných změnách jejich organisace.

Vedle těchto institucí existují organisace, k nimž jako členové jsou povinni náležeti příslušníci onoho povolání. Tak o závazných společenstvech živnostenských praví náš řád živnostenský v § 107: „Kdo v obvodu, kde je společenstvo, samostatně nebo jako pachtěř provozuje živnost, pro kterou společenstvo jest zřízeno, stane se, jakmile se v živnost uváže, členem společenstva a povinen jest plniti závazky s tím spojené.“ — Je snahou, aby podobná závazná společenstva byla zavedena i v zemědělství, a také mezi děl-

nictvem. To jest, aby členství dělníka, zemědělce ve stavovské organizaci a p. nebylo pouze fakultativní, nýbrž povinné.

Vedle takového polooficiálního zastoupení stavovských zájmů, jsou ještě organizace stavovské povahy čistě soukromé. Jejich účelem všeobecně jest napomáhati k stavovským úspěchům členstva. Za tím účelem tyto organizace především bdějí nad tím, aby se nic nedálo, co by bylo ohrožením zájmů členstva. Proto upozorňují na nebezpečí, jež by mohla vzniknouti, odrážejí obvinění na stavovské požadavky, hledí vytvořiti v širokém obecnstvu náladu pro tyto požadavky, starají se o to, aby stavovské zájmy byly vhodnými lidmi zastoupeny, i ve sborech zákonodárných, aby zákonodárství se ubíralo směrem, jenž je příznivým potřebám dotyčného povolání. A ovšem hledí prospěti i přímo hospodářsky svému členstvu tím, že mu opatřuje vhodný nákup, prodej, úvěr, pojištění v různých odvětvích. Snaží se dále povznést kulturní a odbornou úroveň svého členstva tím, že se starají o přednášky o aktuálních otázkách stavovských, pořádají kursy, organizují tisk, a pro výchovu dorostu zřizují odborné školství, nebo se aspoň starají o to, aby byly od příslušných činitelů v dostatečném počtu a s přiměřenou úrovní na vhodných místech zřizovány.

A protože jsou potřeby jednotlivých zájmů od sebe velmi odlišné, ba často přímo protichůdné, je nutno, aby existovala celá řada stavovských spolků. Rozumí se, že i život v těchto spolcích velmi závisí na tom, z jakého světového názoru vedení spolku a členstvo samo vychází, neboť světový názor nutně projeví své důsledky v požadavcích rázu hospodářského. To je hlavním vysvětlením, že křesťané si zřizují své zvláštní stavovské organizace zemědělské, dělnické, živnostenské, úřednické, zřízenecké, učitelské, profesorské.

Každá z těchto organizací, vzhledem na stavovskou psychologii a vzhledem na své zvláštní potřeby, má svůj speciální ráz a speciální pracovní metodu. Úzký rámec této knihy nedovoluje podrobně probrati, jak pracovati v organizacích každého takového odborového sdružení, ač by to byla úloha velmi zajímavá a ještě více důležitá. Z nedostatku místa omezují se jen na stavovskou organizaci jedinou.

B). ORGANISACE DÉLNICKÉ.

Arendt J., *La Nature, l'Organisation et le Programme des Syndicats Ouvriers Chrétiens*. Bruxelles, 1926. — O. Müller, *Die katholischen Arbeitervereine als kirchliche Bildungsvereine*. M. Gladbach 1918. — A. Pieper, *Von der Arbeiterbewegung zum Arbeiterstande*, M. Gladbach 1920. — Ch. du Bois de Vroylande, *L'Organisation du „Milieu Ouvrier“ en Hollande*, Paris 1926. — Program der katholischen Arbeiter- und Arbeiterinnenvereine Deutschlands, beschlossen auf dem II. kath. Arbeiterkongress 5.—8. Mai in Würzburg M. Gladbach 1921. — Čl. O. Müller a N. Müller, *Arbeitervereine*, ve *Staatslexicon*, Herder, I. Bd., 1926, 282—289. — J. Beck, *Ueber Arbeiterseelsorge*, Freiburg, 1909, II. T. 105—125. — Herr, *Vereinsseelsorge*, Paderborn 1927, oddíl *die Katholischen Arbeitervereine* 321—352. — G. Guiton, *Les Syndicats dans ses Rapports avec la Hiérarchie catholique*, Lyon 1921. — O. Jean, *Le Syndicalisme*. Paris 1922. — H. Herkner, *Die Arbeiterfrage*. Berlin 1921, kapitoly „Arbeiterberufsvereine“ I. Bd. 147—308. — P. H. Douglas, C. N. Hitchcock, W. E. Atkins. *The Worker in Modern Economic Society*, Chicago 1925, oddíl *The Worker's Approach to his Problems*, 523—740. — G. S. Watkins, *An Introduction to the Study of Labor Problems*, New York, 1922, oddíl *Labor Organizations*, 330—388. — *The American Labor Year Book*, vol. VII., New York 1926. — E. Martin Saint-Léon, *Les Deux C. G. T. Syndicalisme et communisme*. Paris 1923. — E. Martin Saint-Léon, *Syndicalisme Ouvrier et Syndicalisme Agricole*, Paris 1920. — *Action Populaire, Petit Manuel d'Éducation Syndicale*. Paris (1920). — *Arbeiterbibliothek*, M. Gladbach: I. H.: *Die „freien“ und die Hirsch-Dunckerschen Gewerkschaften*, 1907, H. 2: *Die christlichen Gewerkschaften*, 1908. — *L'internationale Syndicale Chrétienne dans les Années 1922—1925*. Utrecht 1926. — O stavu křesť. dělnického spolkového hnutí ČSR. Jubilejní zpráva Čsl. odborového sdružení křesťansko-sociálního v Brně 1926—7, 1928. — K dějinám tohoto hnutí: T. J. Jiroušek, *Dějiny sociálního hnutí v zemích koruny české 1840 až 1905*. V Praze, 3 díly, 1900—5. — *Sčítání lidu v republice Československé 15. února 1921*. II. díl (*Povolání obyvatelstva*) *Československé statistiky* sv. 20.—22. V Praze 1925. — A. Oberschall, *Odborové organizace zaměstnanecké v rep. Československé*, v Praze 1924.

1. Důležitost dělnických organizací.

a) Dělnictvo je stav mezi obyvatelstvem nejpočetnější a stále ještě vzrůstající. Neboť kde vzrůstá průmysl, tam stoupá prudce procento obyvatelstva dělnického. A industrialisace byla u nás v posledních letech silně na postupu.

Ještě r. 1869 náleželo z obyvatelstva v Čechách do stavu zemědělského 54.4%, zbytek pak 45.6% připadal na všechna povolání ostatní.¹⁾ Avšak r. 1890 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku dohromady náleželo k zemědělství 43.1%, k průmyslu, živnostem a obchodu a dopravě 46.7%. R. 1900 k zemědělství 38.4%, k průmyslu atd. 50.0%, roku 1910 k zemědělství 34.4%, k průmyslu atd. 52.3%.²⁾ Při sčítání v r. 1921 tvořilo země-

¹⁾ Koloušek, *Národní hospodářství*, I. díl, 180.

²⁾ *Statistická příručka ČSR*, 1925, str. 120 s hvězd.

dělské obyvatelstvo v Čechách 29.7%, na Moravě 38.6%, ve Slezsku dokonce jen 21.9%, obyvatelstvo průmyslu a živnosti, obchodu a dopravy v Čechách 53.5%, na Moravě 45.3, ve Slezsku 61.2%.¹⁾ — Avšak stoupající industrialice znamená vzrůst nemajetného, hospodářsky odvislého proletariátu. Na př. r. 1890 bylo v Čechách z každého sta osob příslušných do zemědělství činných 48.54. (Zbytek byly malé děti a vůbec lidé v tomto povolání nečinní.) Z oněch 48.54 bylo samostatných a nájemců 16.23%, nesamostatných dělníků 20.79%. Na sto lidí příslušných do průmyslu a živnosti bylo činných 50.02, z toho samostatně činných pouze 6.91%, dělníků však dokonce 40.85%.²⁾

V Čechách ze všech osob příslušných k dotyčnému stavu patřilo podle sčítání z 15. února 1921:³⁾

	samostatných a nájemců	úředníků	dělníků, učedníků, nádeníků	úhrnem
v zemědělství, lesnictví a rybářství	1,292.015	20.850	767.503	1,980.368
v průmyslu a živnosti	544.824	103.197	2,086.323	2,734.344
v obchodu, peněžnictví a dopravě	289.407	158.845	384.443	833.695
ve stát. a jiné veř. službě, ve volných povoláních a ve vojsku	31.851	214.449	152.073	398.373
v jin. povol., bez povol., bez údaje povolání	676.835	211	46.756	723.802

Při témže sčítání v jednotlivých zemích ČSR. jevil se poměr takový:⁴⁾

	samostat. a nájemců	úředníků	dělníků, učedníků, nádeníků	úhrnem
v Čechách	2,835.232	497.552	3,338.098	6,670.582
na Moravě	978.006	108.287	962.133	2,048.426
ve Slezsku	230.098	43.449	398.721	672.268
na Slovensku	1,740.640	125.424	1,334.806	3,000.870
na Podkarpatské Rusi	401.697	19.568	185.303	606.568
celkem	6,175.673	794.280	6,219.061	12,998.714

Z těchto tabulek je jasno, že v Čechách a ve Slezsku více než polovice obyvatelstva, v zemi Moravské pak a na

¹⁾ Statist. přír., 403.

²⁾ Statistická příručka ČSR., II., 408.

³⁾ Československá statistika, sv. 20, v Praze 1925, str. 339.

⁴⁾ Viz Československou statistiku, sv. 20. (povolání obyvatelstva v Čechách) str. 339, sv. 21 (na Moravě a ve Slezsku) str. 217 a 221, sv. 22. (na Slovensku a Podkarpatské Rusi) 177 a 433.

Slovensku skoro polovice, na Podkarpatské Rusi více než čtvrtina, ale méně než třetina obyvatelstva patří do stavu dělnického.

Čím více tedy pokračuje industrialisace, tím početnější je stav dělnický, a je prostým příkazem moudrosti, aby stavu tak rozšířenému se věnovala zvláštní pozornost.

b) Dělníkům tato péče věnována býti musí i proto, že vzhledem na společný život v dílnách, kde se stýká často veliký počet lidí a kde tedy — jak již povahy lidské jsou — snadno se najde někdo, kdo jiné kazí, dělníci jsou v otázkách víry a mravnosti vystaveni často takovým nebezpečím, že ten, kdo žije v ústraní, si jich nedovede ani představit. Potřebují tedy vedení zvláště důkladného, jež reaguje speciálně na potřeby jejich, a je obrňuje proti námitkám, jež pravděpodobně přijdou. Bez takového zvláštního vedení je dělník ztracen.

c) U žádného jiného stavu není potřeba společných akcí pociťována tak živě jako mezi proletariátem. Neboť dělnictvo při každém kroku cítí, jak jednotlivec je bezvýznamný proti kapitálu a jak jenom tehdy mají dělníci naději, že jejich práva budou spravedlivě respektována, budou-li státi proti kapitálu, zvláště proti kapitálu organizovanému, jako jednotná zeď. Není-li možno této naléhavé potřebě vůstiti do organizací křesťanských, je velmi pravděpodobno, že nenalézajíce ukojení jinde, zabočí do organizací, jež nejen chrání materiální zájmy, nýbrž pracují též na potlačení nadpřirozeného života mezi dělníky. Je ve všech průmyslových státech evropské pevniny faktem, že předáci, stojící v čele odborových organizací socialistických a vtiskující jim — aniž by při tom naráželi na vážnější odpor se strany členstva — svůj ráz, jsou v ohledu náboženském z veliké části volnomyšlenkáři, ano mnohdy volnomyšlenkáři agresivní. Platí všeobecně to, co vůdce katolického dělnictva v Belgii dominikán P. Rutten napsal o své zemi: „Socialism belgický všude, kde se dostane k moci, šíří ovzduší nevěry. Stále ještě čekáme, že se nám označí třeba jen jediné místo, kde by nešly vedle sebe rovnoběžně vzrůst socialismu na straně jedné a na druhé úpadek náboženského života. Pod vlivem příkladu vůdců a pod vlivem všeho svého tisku a všech svých publikací socialism belgický byl vždy v dělnických vrstvách rozsevačem nevěry“.¹⁾

¹⁾ P. Rutten, citován v Arendt, La nature etc des Syndicats Ouvriers Chrétiens, 136, 137.

d) Dělníci průmysloví, žijíce společně a společně debatující o nejrozumnějších otázkách života hospodářského, sociálního, politického a kulturního, tvoří v každém hnutí lidovém živelně rozumově vyspělý, vycitňující potřeby doby, ale též dosti impulsivní, aby tyto reformy se prováděly. Proto jakožto složka hnutí zamezují, aby hnutí se stalo nezdravě konservativním, a přinášejí nové náměty a nové síly. A každé lidové hnutí, v němž tento element není zastoupen, je snadno v nebezpečí, že propadne zkornatělosti a nehybnosti. Ovšem, aby dělníci mohli býti takovým kvasem zdravým, potřebují školení, a to nejlépe se stane ve zvláštních spolecích dělnických.

e) To vše byly důvody spíše ideální. Ale dělník má též potřeby rázu hmotného, které jsou pro život jeho, pro život jeho rodiny, a stejně i pro život jiných příslušníků jeho stavu věcí hluboko zasahující. Výše mzdy; délka pracovní doby; rozvržení pracovní doby a zvláště nedělní a sváteční klid; zdravotní poměry závodu; pojišťování pro různé případy neschopnosti k práci; otázka propuštění z práce; otázka závodních rad; stanovisko k stávkám a výlukám; atd. To vše jsou věci, o nichž se jednati musí, v nichž si dělnictvo vyspělejší pevné stanovisko vyškolití musí, v nichž dále dělnické skupiny jako jednolitý celek reprezentovaný svými mluvčími s důrazem jednati musí. Musí míti organizaci, která by dělnictvo v kritických chvílích podchytila hospodářsky i sociálně, v níž by jeho zájmy se stávaly zájmy všech a jež by je vedla k tomu, aby zájmy společné chápal jako zájmy vlastní.

f) A není možno, aby tato spolková práce mezi dělnictvem se dala současně s prací i pro příslušníky stavů jiných. Neboť často je veškeré stanovisko k společnosti u průmyslového dělníka odlišné od stanoviska stavů jiných; jiné motivy dotýkají se jeho duše; jiná jsou mravní nebezpečí, v nichž žije; jiné jsou jeho potřeby hospodářské; jiné jsou mnohé cíle pozemské, za nimiž jde. Ano, jsou i zájmy společné s ostatními věřícími vrstvami, a musí se naléztí výraz i pro tyto společné cíle. Ale pro pěstění důležitých zájmů zvláštních musí býti dána dostatečná příležitost též.

Právě nynější situace zvláště vyžaduje speciálních spolků pro dělnictvo, protože dosud jakási hořkost nevymizela plně mezi ním a stavy jinými. Po celá staletí byla dělnímu lidu upírána prakticky plná rovnoprávnost občanská; jít s dělníkem po ulici jako se sobě rovným pokládalo se u inteligenta

nebo u majetného člověka za snižování sebe; jejich obydlí v průmyslových městech tvořila zvláštní dělnické čtvrti, málo lákavé a někdy považované za méně čestné. Teprve před nedávnem bylo jim přiznáno rovné volební právo do zákonodárných sborů a do obcí, jaké jiné třídy společenské již měly. A hořkost v dělnických vrstvách zvyšovala se tím, že dobře cítili, že vládnoucí vrstvy připustily je k tomuto spolurozhodování jen po houževnatém odporu s nechutí a z donucení, a že by někteří i nyní, kdyby mohli, je odtud opět odstranili. Na druhé straně však vrstvy, jež dříve rozhodovaly, jsou roztrpčeny i tím, že pod vlivem socialismu po světové válce mnozí dělníci nechtěli se spokojit rovnoprávností s ostatními občany, nýbrž žádali diktaturu proletariátu, a tuto diktaturu na př. v Rusku také uskutečnili a uskutečňují a sice s neslýchanou ukrutností. To vše vyvolává hořkost a nedůvěru mezi stavy a bude trvat delší dobu, než se rány zacelí, než se nový stav vžije jako nový organický článek do společnosti a než si stavy dříve privilegované plně navyknou vidět v něm činitele ve společnosti plně rovnoprávného. — Čím dříve se provede toto organické včlenění nového stavu do společnosti, tím lépe pro všechny.

Ale bylo velmi nemoudré ponechat takovou převýchovu mentality jen náhodným vlivům. Čím usilovněji se bude o ni pracovat cílevědomou činností, tím dříve k ní dospějeme. Na druhé straně není činitele, který by dovedl tak úspěšně zasypávat propasti mezi sociálními třídami a tak probouzet smysl pro sociální spravedlnost, jako křesťanství. Proto mají dělnické spolky před sebou široké pole činnosti velmi záslužné.

2. Úkoly dělnických spolků.

a) Činnost těchto organizací se dělí na dvě veliké skupiny.

Předně jsou to záležitosti *odborové*, rázu převahou hospodářského a týkající se často jen výlučně určité skupiny, na př. kovodělníků, krejčovských dělníků, dělnictva stavebního. Sem patří na př. ujednání kolektivní smlouvy — a to patří v těchto organizacích k úkolům nejvýznačnějším —, bdělost nad jejich dodržováním, mzdová hnutí v tom oboru neb podniku, dodržování opatření předepsaných zákony a

úřady na ochranu zdraví, bezpečnosti, způsob, kterak se vyplácí mzda, mzdová hnutí, vůbec hájení hospodářských zájmů dělnictva v tom oboru; ale též výchova dorostu a odborné vzdělání dělnictva právě v tom oboru, náměty pro zákonodárství, pokud by se týkalo jedině toho oboru, na př. hornictví, sbírání dat potřebných jako předpoklad pro vydání takového zákona.

Jsou spolky dělnické, které se omezují jen na tuto činnost, zvláštní pro jednotlivé skupiny dělnictva, a vystupují pode jménem spolků odborových neboli syndikátů (Gewerkschaftsvereine).

Vedle toho jsou však i jiné spolky dělnické neomezuující se jen na jediný obor pracovní nebo jen na jediný závod, nýbrž takové, že mohou svou činností prospěti různým oborům dělnictva stejně, věnující se tedy péči o obecné zájmy dělnické. Tyto zájmy mohou též býti povahy hospodářské; tak když mezi dělnictvem různých oborů vytvoří se dělnické družstvo pro stavbu rodinných domků, neb družstvo konsumní, které chce pro členstvo obstarávat výhodnější nákupy. Nebo tato organizace sbírá data, aby na základě jich změněn byl na př. zákon o pojišťování nemocenském neb invalidním, na kteréžto změně má zájem dělnictvo všech skupin. — Podotýkám ihned, že i tato právě jmenovaná činnost bývá někdy zahrnována do činnosti odborové, protože, i když se netýká zvlášť a výlučně určitého odboru, je přece společnou hospodářskou a sociální záležitostí dělnictva, tvořícího solidaritu sociální.

Ale vedle zájmů hospodářských je ještě široké pole potřeb kulturních a náboženských, které musejí býti ukojeny. Je nutno, aby kromě kostela byla zde ještě jiná příležitost, kde by dělníkům se dostalo prohloubení jejich náboženského života a náboženského poučení a to i o věcech, o nichž v kostele se mluvíti nemůže a které se týkají speciálně dělníků: o pokušeních, jimž jsou zvlášť vystaveni, o námitkách, jež zvlášť často se kolem nich ozývají, o pravdách, v nichž musejí býti zvlášť pevní. Tato sdružení mohou přestíti společné slavnosti náboženské pro členy, pořádati s nimi společné přijímání sv. svátostí, duchovní cvičení pro dělníky, cykly náboženských přednášek, o časových tématech. — Dále mají tyto spolky své členstvo vzdělávat ve světských předmětech, dělnictvu užitečných: pořádati přednášky ojedinelé i soustavné kursy o otázkách hospodářských, sociálních, státoobčanských; po případě, je-li třeba, o nějaké

otázce týkající se dějin, krásné literatury, divadla. — A konečně má být takový spolek příležitostí i k přátelskému pobavení, při němž členové zpěvem, divadlem, produkcemi, výletem do volné přírody a vůbec nenucenou a ušlechtilou zábavou duševně i tělesně pookřejí a shodí se sebe znechucenost a skleslost, kterou velmi často vyvolává v dělnických duších tovární práce, která i když nevysiluje, tak svou jednotvárností duševně ubíjí. Hygienicky a morálně má taková příležitost k ušlechtilému zotavení pro moderního dělníka cenu vysokou.

Zvláště jednu věc mohou vykonati takové stavovské organisace: vypěstí v členstvu zdravé sebevědomí. Není pravidelně možno, aby povolání plnilo vnitřní radostí toho, kdo není o tom přesvědčen, že jeho stav má ve společnosti národní a pro celé lidstvo velikou hodnotu. Pak člověk se cítí zbytečným mezi ostatními; a jenom duše nízké a příživnické dovedou se cítiti spokojenými v prostředí, i když jsou si vědomy, že tam nepatří, protože jejich pobyt ve společnosti žádné ceny neměl ani nemá. ani mítí nebude; duši čestné je takové vědomí nesnesitelné. Naopak myšlenka, že konám pro společnost něco užitečného, něco snad dokonce nezbytného, může být pro mne trvalým zdrojem vnitřního štěstí a učiní mi snadným, abych se do ostatní společnosti včlenil jako úd ostatním rovnocenný. Je-li důležité, že spolky dělnické poskytují svému členstvu možnost k pochopení hospodářských a státoobčanských vztahů ve společnosti, ještě tím větší mají zásluhu, když takto mezi dělnictvem ulamují hrot té vraždící myšlenky třídního boje a nahrazují ji úsilím o sociální spravedlnost, která přináší mír.

6) Mají být mezi dělníky spolky druhu dvojího, jedny pro akci odborovou, druhé pro vzdělávací? Názory se rozcházejí. Nejlépe vybudovanou soustavu druhu dvojího mají v Německu: Gewerkschaftsvereine na jedné a Arbeitervereine na druhé straně. Rovněž tak v Holandsku. Jinde na př. mezi českým křesťanským dělnictvem odborové spolky vykonávají úlohu obojí.

Která soustava je lepší? Kterou ponechat? Zde záleží mnoho na dějinném vývoji a na vnitřních poměrech státu. U nás na př. nebylo by dobré zaváděti spolky dvojího druhu, protože všude, kde hnutí neproniklo ještě tak, jak by to bylo žádoucí, je dobré, když režie je tak jednoduchá, aby nepohltila zbytečně ani energií, ani hmotných prostředků, aby všechna ušetřená energie i finance mohly být věnovány vlast-

ní práci pro povznešení dělníka. A režie při dvojím druhu spolku je nesporně podstatně větší: dvojí představenstvo, dvojí formality při vedení, dvojí místnost, dvojí příspěvky atd. A obojího cíle dělnického sdružování při tomto jednoduchém způsobu přece jen dosíci lze.

Něco jiného je v Německu. Tam vývoj křesťanského hnutí dělnického byl takový, že odborová činnost byla odloučena od činnosti „dělnických spolků“, a sice nejen vzhledem k obsahu práce obou směrů, nýbrž i k náboženské základně jejich: „dělnické“ spolky jsou vybudovány na podkladě konfesionálním, odborové však na podkladě interkonfesionálním: společně pro katolíky i pro evangelíky. V Německu totiž nebezpečí ateismu a materialismu, jež se šířily odborovými spolky socialistickými, bylo tak veliké, že nejen katolíci, nýbrž i prozíraví věřící protestanti viděli, že dělnictvo si ubrání víru, ale že i prosadí své stavovské požadavky jen tehdy, když všichni z dělnictva, kdo mají ještě pozitivní víru, tedy nejen katolíci, nýbrž i evangelíci, budou postupovati společně. Veliká část katolíků však byla proti tomuto interkonfesionálnímu rázu odborového hnutí křesťanského; došlo k těžkým dlouholetým sporům, jež byly ukončeny teprve rázným a šťastným zásahem papeže Pia X., jeho encyklikou „Singulari quadam“ z 24. září 1912; v ní žádá papež, aby i odborově bylo dělnictvo organizováno ve sdruženích na základě čistě katolickém; když by však to bylo někde nemožno, že se připouštějí organizace interkonfesionální, že však nesmí v nich býti trpěno nic, co by víru katolíkův ohrožovalo, a mimo to že mimo členství v těchto organizacích odborových musí katolíčtí dělníci býti příslušníky i „dělnických“ spolků, vyloženě katolických, v nichž by se jim pro náboženský život dostalo v plné míře těch pomůcek, jichž jim interkonfesionální organizace dáti nemůže.¹⁾

c) Je však vůbec třeba, aby odborové organizace byly vybudovány na náboženském, ba ještě určitěji, na konfesním základě? Vždyť přece hospodářské požadavky — tak argumentují rády na příklad organizace socialistické — abys dostával spravedlivou mzdu, aby se zachovávala ustanovení o osmihodinné práci a o zdravotních opatřeních ochranných v továrně, abys nebyl bezdůvodně uvržen do nezaměstnanosti a p., jsou stejné jak pro katolíka tak pro socialistu, tak pro evangelíka; jsi-li při tom bezvěrcem nebo věřícím, zda jsi příslušníkem toho vyznání nebo onoho, to je tvá soukromá věc, to s hospodářskými požadavky nemá co dělat; a naopak, každé takové rozbíjení řad dělnických ve skupiny náboženské tříští jejich síly, zeslabuje jejich údernost a posiluje posice zaměstnavatelův.

Názor tento předně vychází z neudržitelného socialistického předpokladu, že náboženství je věcí soukromou, která nemá co dělati ve veřejném životě. Dále rozbíjením řad dělnických není vinno dělnictvo křesťanské, poněvadž právě socialismus zneužívá odborových organizací při pro-

¹⁾ Pius X., enc. „Singulari quadam“, Actes VII., 271—280.

pagandě bezvěří učinil pro věřící katolíky pobyt v odborových organizacích nemožným. Pokud pak se týká totožnosti cílů, je sice pravda, že mnohé takové cíle opravdu oběma směry jsou společné. Avšak cíle poslední a předpoklady, z nichž oba směry vycházejí, se liší co nejradikálněji. Docela jiné je stanovisko k pozemským statkům a tedy i k reformám sociálním u socialismu, kterému je pozemský blahobyt lidstva sám v sobě cílem, protože života posmrtného neuznává; zcela jinak se na ně dívá věřící katolík, kterému jsou jen průchodní stanicí; kterému nejsou posledním cílem, nýbrž jen prostředkem k cíli vyššímu. Docela jiné jest u obou stanovisko k soukromému vlastnictví, k socialisaci, k státu atd. Ty světy, z nichž obě skupiny přicházejí na týž terén, aby na něm uskutečňovaly sociální spravedlnost, jsou tak různé, a z obou těch skupin příliš, ach tak příliš vychází vůně myšlenkových světů, z nichž přišly a do nichž se stále vracejí!

Ale jedna z nejsilnějších příčin spojení úplně v jedno obojí hnutí je tato: V hospodářském životě veškerém je jedním z nejdůležitějších činitelů člověk. U člověka však zase rozhoduje velmi účinnost pohnutek. Psychologie však učí, jak mocně na mnoho lidí působí právě pohnutky a zřetele náboženské: jak dovedou podněcovati podnikavost, podporovati v neúspěchu, mírniti v štěstí, šířiti duši pro lásku vše obepínající. Avšak takové motivy jsou schopny vykonávati svůj vliv, když v duši jsou vypěstěny v celé své konkrétnosti; to je možno jen při vedení konfesním, nikoliv v ovzduší jakéhosi neživoucího, umělého extraktu interkonfesionálního, nebo dokonce v ovzduší myšlenek výhradně filantropických. — Nuže, kdyby odborové hnutí vylučovalo náboženské pohnutky, olupovalo by se samo o jednu z nejúčinnějších a nejlepších hybných per akce. Neboť která moc na světě dovede v duších tak pěstiti obětavost, smysl pro spravedlnost, věrnost v zásadách, poctivost, nezištnost a jiné nezbytné podmínky každé velké akce, jako to dovede zjevené náboženství Kristovo?

I když církev tedy nemůže dovoliti svým příslušníkům účast v odborových organizacích nábožensky bezbarvých neb dokonce protikřesťanských, tož přece tím není vyloučena možnost upřímné spolupráce s jinými odborovými organizacemi o dosažení určitých konkrétních požadavků. A křesťanské dělnictvo dokázalo již nescíslněkrát, s jakou

obětavostí dovede bojovati solidárně s ostatním dělnictvem za spravedlivé požadavky dělnické.

3. Sila odborových organizací v Československu.

Jak velice pronikla v československém dělnictvu myšlenka odborové organizace? Které jsou hlavní odborové svazy? Jaká je jejich poměrná síla? Státní statistický úřad čsl. uveřejnil tuto statistiku o stavu organizací k 31. prosinci 1927.¹⁾

Odborová ústředna	Počet členů	Z celkového počtu organizovaných patří do ní %
Odborové ústředí československé (soc. dem., české)	344.067	20·47%
Československá obec dělnická	287.580	17·11%
Říšská všedob. komise křest. sociál. dělnictva čsl.	112.606	6·70%
Národní sdružení odborových organizací	33.794	2·01%
Sdruženie slovenských odborových organizací	44.435	2·64%
České odborové organizace bez odborové ústředny	190.727	11·34%
Deutscher Gewerkschaftsbund (něm. soc. demokr.)	200.183	11·91%
Reichsvereinigung der deutschen Gewerkschaften (něm. nac.)	47.673	2·84%
Verband christlicher Gewerkschaften (něm. křest. soc.)	23.062	1·37%
Němec. odborové organizace bez odborové ústředny	54.172	3·22%
Mezinárodní všeodborový svaz (komunisté)	179.993	10·71%

Poměr počtu organizovaného dělnictva k neorganizovanému vysvětlíme z této úřední statistiky pro r. 1927, podle níž bylo:²⁾

V zemi	Všech zaměstnanců v povolání činných	Z toho odborově organizovaných	
		počtem	v procentech
V Čechách, na Moravě, ve Slezsku	3,174.279	1,452.064	45·74
Na Slovensku a Podkarpatské Rusi	738.927	229.017	30·99
V Československu celkem	3,913.206	1,681,081	42·96

¹⁾ Zprávy státního úřadu statistického ČSR., 1928, str. 879. — Obraz ztížen tím, že v některých organizacích jsou zařazeni i úředníci, ne pouze dělníci.

²⁾ Zprávy stát. úřadu statist. ČSR. 1928, 881.

To jest, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku je ze zaměstnanectva organizována téměř polovice, na Slovensku a Podkarpatské Rusi téměř třetina.

Dobře poslouží také tento mezinárodní přehled odborově organizovaných zaměstnanců v r. 1924, dle stavu 31. prosince 1924:¹⁾

Stát	Počet organizovaných odborově	Z toho připadá na směr					% odb. organizovan. z celkov. počtu obyv.
		soc. dem.	komun.	anarch. syndik.	křesťan.	jiný	
Belgie	726.126	576.285	—	—	149.841	—	9·6%
Britanie	5,531.000	4,342 982	—	—	—	1,188.018	13·6%
Českosl.	1,669.456	574.850	210.611	—	142.771	741.224	12·3%
Bulharsko	49.803	14.803	35.000	—	—	—	1%
Dánsko	306.158	306.158	—	—	—	—	9·4%
Francie	1,068.046	553.770	250.000	—	101.276	163.000	2·7%
Irsko	148.501	148.501	—	—	—	—	3·4%
Italie	2,234.510	234.520	—	—	—	2,000.000	5·8%
Jugoslavie	64.000	25.600	10.000	—	3.000	25.400	0·5%
Maďarsko	267.885	127.526	—	—	115.359	25.000	3·3%
Německo	6,900.000	4,675.645	—	50.000	1,100.000	1,074.355	11·0%
Nizozemsko	517.914	184.154	14.050	7.539	144.825	167.346	7·3%
Polsko	539.089	294.397	—	—	185.000	59.692	2·0%
Rakousko	1,044.068	867.650	—	—	80.128	96.300	16·0%
Rumunsko	46.863	32.863	14.000	—	—	—	0·3%
Rusko	6,604.684	—	6,604.684	—	—	—	5·0%
Španělsko	453.578	312.578	—	200.000	40.000	—	2·1%
Švédsko	451.650	360.337	—	35.000	—	56.313	7·5%
Švýcarsko	261.713	151.502	—	—	10.211	—	6·7%
Spoj. st. Am.	3,606.738	2,893.117	—	37.600	—	676.021	3·4%

Dohromady ve všech státech světa organizováno 36,062.711 zaměstnanců, a to sociálně demokraticky 17,712.972, komunisticky 7,333.845, anarcho-syndikalisticky 471.439, křesťansky 2,131.111, jinak 8,413.344. Z celkového počtu obyvatelstva organizováno tak 2·3%.

Podotýkám ještě, že číslce socialistických organizací jsou proto tak vysoké, že v nich se svými miliony členů jsou zařazeny anglické Trade Unions a American Federation of Labor, ač duch těchto organizací se od ducha marxismu velmi liší.

¹⁾ Zprávy stát. úřadu statist. v RČS, 1926, str. 590.

Zajímavé je sledovati, jak vlna organizační v jednotlivých státech může stoupat a klesat. Tak bylo odborově organisováno roku:¹⁾

	1914	1921	1922	1923	1924
V Belgii	203.000	920.000	781.000	745.000	726.126
Ve Velké Británii	4,136.000	6,560.000	5,580.000	5,405.000	5,531.000
V Československu	485.000	1,977.000	1,699.000	1,628.000	1,669.456
Ve Francii	1,027.000	1,047.000	1,396.000	1,396.000	1,068.046
V Itálii	972.000	2,100.000	3,443.000	2,235.000	2,234.520
V Německu	4,513.000	12,596.000	11,264.000	9,193.000	6,900.000
V Rakousku	147.000	1,128.000	1,128.000	1,117.000	1,044.068

Velmi prudké skoky jsou v počtu členstva zvláště v Německu. Tak dvě hlavní organizace odborové, sociálně-demokratická a křesťanská, měly členů v týchž letech 1914, 1921—1924

Sociálně dem.	2,525.000	8,417.000	8,576.000	6,293.000	4,675.645
Křesťanská	1,596.000	2,112.000	1,592.000	1,300.000	1,100.000

V Československu byla síla odborových svazů v letech.²⁾

Svaz	1914	1920	1921	1922	1924	1925	1926
Soc. dem. český	50.599	856.305	675.625	404.984	343.284	347.352	339.807
» » něm.		393.852	372.027	291.269	231.506	226.654	204.577
Českých social.	73.866	249.648	311.917	287.431	306.247	307.296	290.441
Křesť. sociální	25.000		72.544	113.426	123.769	113.869	107.787
Něm. křesť. soc.			14.561	12.620	19.002	20.185	20.277

4. Má kněz zasahovati do dělnických spolků přímo?

Nutno rozlišovat činnost odborovou a činnost vzdělávací. Jedná-li se o spolky „dělnické“ ve smyslu německém, pak přímá spolupráce je nutností; ba v Německu jdou tak

¹⁾ Sr. Zprávy stát. úřadu statist. RČS., 1925, str. 516—516, 1926 str. 590.

²⁾ A. Oberschall, Odborové organizace zaměstnanecké v RČS., Praha 1924, 64, 65 a Zprávy stát. úř. statist. RČS., 1925, 729, 1926, 746, 1927, 814, 1928, 879.

dálek, že podle stanov předsedou takového spolku dělnického musí býti kněz, a to nikoliv kněz, jež by si spolek sám zvolil a jmenoval, nýbrž kněz jmenovaný přímo biskupem — i když snad na návrh členstva dotyčného spolku. Věc je jasná: ve vzdělávacím spolku běží o to, aby povaha dělníků byla zušlechťována, aby obzor vědomostí, zvláště náboženských, byl šířen, aby dělník hlouběji byl uveden do katolického názoru světového. Ale to jest obor, kompetence církevní. A dělnické spolky nenesou tohoto ustanovení s nevolí, jako by to bylo pro ně poutem, nýbrž ještě si pochvalují, že již dle stanov musejí míti předsedu s akademickým vzděláním, který tedy dovede jejich duchu — z největší části samoukům — stravu poskytnouti, že mají tak někoho, jenž je pro ně mostem spojujícím je s druhým břehem, a jenž se na svou úlohu dívá s pocitem těžké odpovědnosti. A tato směs živlu laického a duchovního je jistě zdravá pro organizaci.

Naprosto však není nutno, aby kněz funkci předsednickou zastával v dělnických spolcích také mimo Německo. Podle mého názoru stačí, když tam kněz je a když tam skutečný vliv má — zda má také formálně nějakou význačnou funkci, to je vedlejší. Ba v jiných zemích snad se bude doporučovati, aby pokud se týká zevnějšího postavení ve spolku, kněz přenechal taková přední místa laikům, kteří si to budou pokládati za čest, sám pak aby zůstal neviditelnou, vše oživující duší.

Že ve všech případech se kněz musí snažiti, aby tu práci ve spolku, již laikové dobře mohou převzít — cvičení divadel, vedení protokolů a pokladny, rozepisování oběžníků, obstarávání různých tiskopisů atd., aby takovou práci — *ceteris paribus* — laici skutečně převzali, to bylo řečeno již v oddílu, kde bylo jednáno o působnosti předsedy vůbec.

Pro kněze má takový přímý styk s katolickými dělníky význam nedocenitelný. Neboť jako se stále vlní mořská hladina, tak stále se vlní nálady v dělnickém světě, a jen ten, kdo stále vede v patrnosti změny nálad v tomto světě, kdo ví, jaký zájem stojí v popředí, jaké osoby mají vliv, co se čte, co se chystá, jaké námitky se šíří, jen ten dovede pastarovati řádně v takovém prostředí.

Věc je složitější, běží-li o dělnickou činnost odborovou. Zde jsou záležitosti, které projednávat kněz není dobře způsobilý, jak vzhledem na své vědění, tak vzhledem na své působení. Myslím zde hlavně mzdové spory, otázku podmí-

nek smlouvy námezdní, nákup zboží pro konsum a p. Ke všem těmto věcem je nutná podrobná znalost na př. osobních, výrobních, obchodních, pracovních poměrů v dotyčném oboru, a takové znalosti kněz jakožto pozorovatel pouze zvenčí míti nemůže. Nemůže se ani jako kněz příliš exponovati v zápase hospodářském mezi jednotlivými hospodářskými vrstvami, protože by snadno přišel o důvěru u některé z těchto skupin, a to v ohni zápasu i zaviněně; avšak je pastýřem duší všech hospodářských skupin. Jen v tom případě, že by běželo ve sporu o blaho veřejné, nebo že by se jednalo o vyloženou nespravedlnost, (zvláště kdyby byla páchána na lidech bezbranných a bezmocných), pak i zde by mohl kněz rázně vystoupiti.

Jedná-li se však o stanovení směrnic pro určitou organizaci odborovou a zvláště mají-li býti tyto směrnice hodnoceny po stránce mravnosti, tu jest účast kněze plně na místě. Viz na př. P. Rutten v ústředně belgické.

C) Tisk.

Literatura.

Nejlepší práce o katolickém tisku: L. Bethléem, *La Presse*, Paris 1928. — Nejlepší vyličení následků tisku špatného: Kolb V., *Gesammelte Pressereden*. Wien 1920. — Velmi dobré jsou: J. Eberle, *Grossmacht Presse. Enthüllungen für Zeitungsgläubige. Forderungen für Männer*. Regensburg, 5.—10. Tausend. 1920. — Pastýřský list, jež ke katolickým žurnalistům vydal štrasburkský biskup Ruch, otištěn v *La Documentation Catholique*, Paris, z 15. pros. 1928, str. 1091—1100. — Th. A. Lahey, *The Morals of Newspaper Making. Notre Dame. (Indiana) b. r. (1924)*. — G. Bernoville, M. Brillant, J. Calvet etc. *Du Journalisme*. Paris b. r. (1925). — Viz dále: H. Traub, *Zeitungswesen und Zeitunglesen*, Dessau b. r. (1928). — F. Hardt, J. Rist u. a., *Vorträge über die Presse*. Wiesbaden 1926. — E. Dovifat, *Die Zeitungen*. W. Schwedler, *Das Nachrichtenwesen*. Gotha 1925. — *The Catholic Press Abroad, Its Scope and Its Activities*, Washington, b. r. (asi 1921). — P. Harms, *Die Zeitung von Heute. Ihr Wesen und ihr Daseinszweck*, Leipzig 1927. — H. Diez, *Das Zeitungswesen*, Leipzig-Berlin 1919. — M. Mohr, *Zeitungskunde und Zeitungswissenschaft*, Leipzig 1927. — Hoch K., *Noviny* (ve sbírce Topičově „Duch a svět“ č. 1.). Praha b. r. (asi 1912). — T. Kellen, *Das Zeitungswesen*, Kempten-München, 1908. — R. A. Scott-James, *The Influence of the Press*, London b. r. — Lauzanne St., *Sa Majesté la Presse*. Paris 1925. — K. Lanyí, *O důležitosti tlače*. Liptovský sv. Mikuláš, 1921. — U. Sinclair (übers. v. I. Singer) *Der Sündenlohn. Eine Studie über den Journalismus*. Leipzig 1921. — J. J. David, *Die Zeitung*. Frankfurt a. M., b. r. (1906). — Lippmann W., *Public Opinion*, London 1922. — J. Náhlovský, *Časopisy v ČSR. dne 31. prosince 1920. V Praze 1923*. — (V. Čvančar u R. Šimon), *Čechoslovakischer Zeitungskatalog*. 1922 Prag. — Löffler K., *Geschichte der kath. Presse Deutschlands*. M. Gladbach 1924. — G. Maze-Sencier, *Le Rôle Social et Moral de la Presse*. Paris, b. r. — Kleinpaul J., *Journalistenpraxis*. M. Gladbach 1922. — Kolb V., (upravil Fr. Hrachovský), *Potřebujeme dobrého katolického tisku*. V Olomouci 1916. — Velmoc tisk. Ve sbírce „Životem“. Hlučín 1927. — Böhme M., *Die Zeitung. Ihre Entwicklung vom Altertum bis zur Gegenwart*. Hamburg 1922. — K. Jones, *Fleet Street and Downing Street*, London b. r. (1919). — Mnoho dobrých pojednání obsahují i slavnostní čísla novin, vydaná některými novinami u příležitosti mezinárodní tiskové výstavy v Kolíně n. R. 1928, zvláště: *Zeitungsverlag*, Berlín 1928, č. 19. s titulem „Die deutsche Zeitung. Ihr Werden und Wirken, a č. 21. 1928. Dále *Prensa Sondernummer der Kölnischen Volkszeitung*, Köln a. R., 1928. — K otázce novináře a učiliště pro novináře: A. Fuchs, *Novinář*. V Praze 1924. — Cardauns H., *Aus dem Leben*

eines deutschen Redakteurs. Köln 1912. — K. Jaeger, Von der Zeitungskunde zur publizistischen Wissenschaft. Jena 1926. — Peroutka F., Z deníku žurnalistova. V Praze b. r. (kolem 1920). — K. Jaeger, Zeitungswissenschaft (Journalistik). Dessau 1926. — Facultés catholiques de Lille. École de Journalisme. Organisation et Programme. Lille 1928. — Les Conditions de Travail et de Vie des Journalistes. Genève 1928.

I. Pojem a význačné rysy tisku.

a) „Tiskem“ budeme v tomto pojednání rozuměti tisk denní, neboli noviny, t. j. tištěné publikace vycházející ve stanovených lhůtách a podávající zprávy a pojednání o časových otázkách rázu všeobecně zajímavého.¹⁾

Není tedy tiskem denním leták, protože nevychází periodicky. Nepatří sem ani časopisy, protože ty vycházejí sice v pravidelných lhůtách, ale nepodávají tak zpráv o denních událostech, nýbrž spíše úvahy obsahu většinou určeného pro určitou skupinu obyvatelstva, nebo beletristické příspěvky a p. Nejsou denním tiskem kalendáře, protože vycházejí jen jednou do roka, a proto nepodávají již zpráv nových, a přehledy o událostech tvoří jen část, a to nikoli nejpodstatnější, jejich obsahu. — Tím méně patří k dennímu tisku ročenka, sborník, kniha.

b) Vlastním *úkolem* denního tisku je sloužiti veřejnosti, a to tím, že informuje o běžných událostech, pokud mohou všeobecně zajímati, po případě i podávati k nim stanovisko všeobecně orientační. — Pokud mohou zajímati *všeobecně*, pokud se mohou o ně zajímati jen lidé určité skupiny a širší veřejnost na nich nemá zájmů vůbec, patří pouze do publikací zájemníků. Ale i když běží o věc, dotýkající se přímo neb nepřímo veškeré veřejnosti, nepodává o ní denní tisk leda orientaci povšechnou: odborné zaujetí stanoviska, podrobně řešící všechny detaily a pracující metodou ryze vědeckou, nepatří do tisku denního, nýbrž odborného. Právem tedy možno říci, že úkolem novin je signalisovati fakta, upozorniti na ně, zjistiti je; zhodnotiti je vědecky, vyšetřiti dopodrobna jejich vnitřní vztahy s jinými jevy životními, to

¹⁾ Viz k tomu F. Bertkau, ředitel ústavu, „Deutsches Institut für Zeitungskunde“ v Berlíně, čl. Die Notwendigkeit einer Begriffserklärung in der deutschen Zeitungswissenschaft, ve sborníku Die deutsche Zeitung, Köln a. R., 1928, 208—210. — Sr. P. Harms, Die Zeitung von heute Leipzig 1927, 1—10; K. Jaeger, Von der Zeitungskunde zu publizistischer Zeitungswissenschaft, Jena 1926, 65—68.

již funkcí denního tisku není.¹⁾ Bylo by tedy osudným, kdyby někdo chtěl tvořit si svou soustavu vědění jen z novin; k tomuto účelu musí člověk sáhnouti ke pramenům, jdoucím více do hloubky, zpracovaným s menším chvatem, vypočteným na působení nikoli chvilkové, nýbrž trvalé.

c) Z definice tisku vyplývá, že denní tisk je druhu dvojího: zásadový a informační. Tisk zásadový (*Gesinnungs-presse*, *journaux d'opinion*) vychází z určitých stěžejných zásad, tyto zásady se snaží ve všech svých částech dodržovati, propaguje je, hledí v jejich smyslu přetvořit smýšlení čtenářstva. Všecky politické stranické listy mohou sloužiti za příklad tohoto směru. Zvláště v úvodnících a vůbec článcích se projevuje tato snaha. Projevuje se však i v ostatních částech listu; na př. i v denních zprávách maličká poznámka nebo volba nadpisu lokálky stačí, aby dotyčná událost utvrdila čtenáře v mentalitě, v níž jej ony noviny chtějí udržovati. — Tisk *informační* (*Geschäftszeitung*²⁾, *journaux d'information*) sleduje na prvním místě, po případě i výlučně, cíl informovati čtenáře o všem, co se děje a co by mohlo čtenáře zajímati; neklade si za úkol získávati čtenáře pro jisté nazírání politické, kulturní, sociální.

d) Z této zvláštní povahy denního tisku — a nejvíce tato zvláštnost vynikne, máme-li na zřeteli jiné prostředky, jimiž má býti poznání lidí obohacováno a vychováváno, — kázání, knihy, vyučování ve škole — vyplývají dále pro *metodu* jeho působení některé důsledky. Denní tisk musí podávati *aktuality*; zpráva v novinách má jen potud cenu, pokud je to „novina“: když přijde, až již byla zatlačena jinými událostmi, nebo když čtenář se o ní dověděl dříve jinou cestou, pak je již „novinou“ starou a bezcennou; stárne-li zpráva řadou aritmetickou, ztrácí na hodnotě řadou geometrickou. — Denní tisk musí v mezích svého rozsahu podávati čtenářstvu zprávy o *všech* zajímavých otázkách a událostech, jež poutají čtenáře; když důležité obory zájmů vylučuje, když jednostranně chtěl by jim stále vnucovati jen informace určitého druhu, pak buď budou čtenáři na sobě cítiti kletbu mezer v informacích, nebo se uchýlí o doplnění k listům jiným a tak se snad k nim přestěhují úplně. — Musí podávati své zprávy a úvahy *lehkým žurnalistickým slohem*: těžko-

¹⁾ Sr. W. Lipmann, *Public Opinion*, London 1922, 358.

²⁾ Tohoto termínu užívá na př. E. Dovifat, *Die Zeitungen*, Gotha 1925, 89 nn., H. Traub, *Zeitungswesen und Zeitunglesen*, Dessau, 1928, 98; tento s jistými rezervami.

pádné úvahy a neprůhledný, šroubovaný sloh by znechutil čtenářstvu četbu, protože čtenářstvo — až na nečetné výjimky — nechce novin *studovat*, nýbrž číst. Z téhož důvodu není dobré, jsou-li noviny často a příliš nabitý úvahami, vyžadujícími zvlášť napínavého přemýšlení. — Musí dále mít jemný postřeh, aby vycítily co by čtenářstvo zajímalo, co nikoli a podle toho z bohatství fakt, jež dnešní soukromá, státní i mezinárodní služba nabízí, vybraly si to co může čtenářům prospěti a po čem bude pravděpodobně „poptávka“. Musí uměti dále s tímto zájmem čtenářstva hospodárně zacházeti a nevnucovati zpráv o nějaké věci čtenářstvu pořád ještě i tehdy, když již zájem o událost opadal. — U tisku zásadového je důležité, aby stálým nenápadným *opakováním* své zásady ponenáhlu do duše čtenářstva vpravoval; neboť dojmy, jež ze zpráv a článků v novinách vznikají, bývají velmi prchavé, a proto lze docílit trvalejšího zpracování jen tehdy, když se názory stále a stále, ve formě ovšem vždy nové, opakují.

II. Důležitost tisku.

Tisk proniká všude; i tam, kam se nepodařilo vniknouti nitelů. V teorii této věty nepopírá nikdo. V praxi však veliká část katolíků ještě nedočeňuje tisku, a čím později na svůj praktický omyl přijdou, tím více škod zavíní na sobě i na církvi.

1. Důležitost tisku lze poznati z těchto úvah:

Nesmírně je důležitý předně pro svou *rozšířenost*.

Tisk proniká všude; i tam, kam se nepodařilo vniknouti dosud žádné noze agitátora, kam se nemůže dostat kniha, kam neproniklo slídivé oko zaměstnavatele a starostlivé oko matčino. Jako krev těla cévami proniká až k nejzazším částem údů a živí je, tak vniká do veškerého společenského tělesa a do všech jeho složek tisk.

Tisk ovládá *rozum* svého čtenářstva. Jest velikou pokračovací školou, v níž čtenáři doplňují a korigují svoje názory: světový, sociální, politický, hospodářský. Tisk je velikým rozsévatelem ideí, správných i nesprávných, inspirátorem citů, požehnaných i zhoubných. Je velikým dodavatelem myšlenek, je takřka mozkiem svého čtenářstva. Není kazatele, který by měl tak rozlehlou a poddajnou obec posluchačstva, jakou má tisk.

Tisk ovládá *vůli* čtenářstva. Mezi čtenáři a listem se vytvoří jakési duchovní příbuzenství; list se stane učitelem tak vše ovládajícím, že o jeho autoritě se vůbec nediskutuje; tisku se více věří než evangeliu, řady čtenářstva jako stádo důvěřivých ovcí nechají se jím poslušně vésti. Ba dochází někdy až k tomu, že čtenář se stává pouhou ozvěnou, gramofonem redaktorovým, otrokem jeho: myslí, jak píše v listu redaktor, upadá do hněvu, do zášti, do sympatie, do nadšení, jež mu sugeruje redaktor, zkrátka jeho vůle podlehlá kouzelné moci tisku.

Tisk je rozhodujícím činitelem při tvoření *veřejného* mínění. Veřejné mínění je zvláště v demokracii činitelem nedocenitelným. Neboť v demokracii rozhoduje průměrný občan svým hlasem; ale tento občan rozhoduje tak, jak jej vede veřejné mínění; veřejné mínění jest atmosférou, již občanstvo vdechuje; a veřejné mínění je tvořeno zvláště tiskem: jako vítr na moři je tvůrcem a náladovým pánem vln a vlnek, tak tisk vyvolává a modifikuje veřejné mínění. Veřejné mínění je pracující stroj; ale dynamo, jež tento stroj udržuje v činnosti, je tisk. Veliké myšlenky, mají-li proniknouti do veřejného mínění, musí býti jako megafonem podporovány tiskem; kolik bylo již nadhozeno velikých myšlenek, které by byly bývaly požehnáním pro lidstvo — zanikly beze stopy, protože nedovedly pro své služby získati tisku.

To platí na poli *kulturním*. Kolik na př. umělců velikých se svým vzácným uměním bylo odkryto světu až teprve tehdy, když se za ně postavil světový tisk! Kolik podprůměrných umělců a umělekň divadelních stálo po léta na nejvyšších místech umění, protože jim dělal horlivě reklamu tisk! Kolik opravdových umělců zaniklo neuznáno, protože se jim nepodařilo získati si přízeň tisku! Stejný byl osud velikánů jiných, učenců, knih: tisk dovedl je tak umlčeti, pohřbíti, že svět o nich se téměř nedověděl, a jejich dílo zůstalo pro kulturu v celku bez významu; anebo tisk propůjčil jejich jménu a jejich myšlenkám křídla, že rozlétli se tak vysoko a tak daleko, jak by sami nikdy nebyli si ani pomyslíli.

Platí i na poli *hospodářském*. Mnohý závod, který nabyl světového jména a přinesl majiteli zisky milionové, domohl se své posice hlavně reklamou tisku, placenou i neplacenou; závod jiný zůstal závodem trpasličím a živořícím, protože se nesnažil dostati do svých služeb hlásnou troubu tisku. V některém závodě se po léta udržovaly nesnesitelné po-

měry hygienické, dělnictvo dostávalo mzdy vyděračsky nespravedlivé, bylo propouštěno a trestáno bez milosrdenství a bez citu; a to proto, že noviny neupozornily na tyto nesnesitelné poměry. Je velikou mocí tisku, že dovede mobilisovati, utlumiti a vůbec ovládati veřejné mínění i v otázkách hospodářských.

Platí i o životě *politickém*. Není nahodilé, že v demokracii na rozhodujících místech je tolik politiků, kteří svou kariéru začali jako žurnalisté, a v nejednom případě ještě dodnes zkušený psycholog vycítí brzo z jejich jednání, že jsou to spíše žurnalisté než politikové nebo dokonce státníci. Vždyť v demokracii rozhoduje nejvíce veřejné mínění, a kdo dovede dělati veřejné mínění, ten je v demokracii pá-nem. Tisk to je, jenž ministry zvedá do křesel, tisk je také svrhne velmi často. Nepodaří-li se vládě získati pro své plány tisk, je její činnost často podvázána tak, že veřejné mínění proti ní pobouřeno tak, že mnohdy nezbývá vládě než „čestně“ couvnout. Odtud také to pokorné stanovisko, jež představitelé vlády vůči žurnalistům leckdy a leckde zachovávají. Proto také ty veliké finanční podpory, jež vlády z různých tajných dispozičních fondů tisku dávají. Tak mocný je tento vliv tisku, že ostatní prostředky — plakáty, schůze a p. — daleko se mu v účinnosti nevyrovnají. Jsou na př. v některých státech schůze a manifestace katolíků nejpočetnější a nejnadšenější, a přece skutečný vliv politický katolíků tam může zůstávati i potom bez významu — protože veliká část manifestantů čte tisk svobodomyšlný, a ve chvílích politického rozhodování nechá se ovládnouti jím, tímto rádcem všudypřítomným, houževnatě neodbytným, vychytralým, nasazujícím nejvyšší energie právě ve chvílích rozhodnutí.

Tak mocný je teď tisk v politice vnitřní. V politice mezinárodní právě tak. Dovede nadchnouti veřejné mínění státu pro válku nebo rozlévati znechucenost a odpor proti válce a ochromovati tak válečné síly. Dovede zpracovati veřejné mínění pro přijetí smlouvy diplomatické, obchodní s jinými státy, nebo pobouřiti proti ní občanstvo tak, že přijetí úmluvy je nemožností. Dovede štváti proti některému národu — na př. pod rouškou vlastenectví — tak, že válka při takovém mezinárodním vzájemném podezřívání může býti jen otázkou času. I v mezinárodním životě může tisk býti nejúspěšnějším pacifikátorem a největším dobrodincem, ale též nejosudnější pohromou lidstva. Roli rozhodčí

o válce a míru, jež v dobách absolutismu byla v rukou panovníků, převzal dnes do značné míry tisk.

Právem tedy vidí se v tisku „gigantická instituce“, „dalekonosná děla armády“, „slunce, jež pálí do očí“. „Moci vykřiknouti, v jediné hodině, k tisícům lidí své myšlenky, svou lásku, své úzkosti! Míti svůj list!“¹⁾

2. Důležitost tisku byla mnohokrát vyslovena také *autoritami* nejpovolanějšími.

Tak především *papežové*. Tak Lev XIII.: „Se stejným důrazem vyslovujeme přání — což jsme řekli i jinde — abyste s právě tak velikou horlivostí, jako opatrností psali do katolických novin a je šířili. Neboť v naší době lid skoro výhradně přejímá své názory z této denní četby a podle ní vytváří své mravy. A nelze se smířiti s myšlenkou, aby lidé dobří nechali netečně odpočívatí ty zbraně, jež v rukou lidí bezbožných s vychytralým svůdnictvím připravují nekonečně žalostnou zkázu víře a mravům. *Musi býti tedy tříben sloh a pérú musí býti vdechnut život, aby lež ustoupila pravdě a aby hlavy nabitě předsudky uposlechlý ponenáhlu zdravého hlasu rozumu a spravedlnosti.*“²⁾ — „Kéž vaše starostlivost je věnována činnosti publicistické, ať již vycházejí ty listy denně, ať již ve stanovených lhůtách. Znáte přítomnou dobu — s jedné strany lidé jsou zachvázeni neukojitelnou chtivostí po četbě; s druhé strany záplava špatných spisů se rozlévá s veškerou nevázaností; a je sotva možno odhadnouti, jaké spousty z toho vyplývají pro počestnost mravů, jaká škoda z toho vzniká pro nedotknutelné náboženství. Dále a dále tedy povzbuzujte, upozorňujte všemi prostředky a způsoby, jež jsou ve vaší moci, abyste odvrátili lidi od těchto propastí zkázy a abyste je přivedli ku pramenům zdravým. K tomu účelu bude velmi užitečno, když vaší péčí a pod vaším dohledem budou se vydávati listy, jež proti jedu šířenému se všech stran by podávaly vhodný lék, berouce si za svůj úkol hájiti pravdy, ctnosti a náboženství.“³⁾ „Kéž vaši věřící tedy pochopí, že i oni musejí stavěti odpovídající velikosti zápasu proti spisům spisy a proti zlům přiměřené léky.“⁴⁾ „Protože nepřátelé křesťanství jsou zvykli používatí denního tisku, aby jim kazili lidi, je nutno, aby katolíci pochopili, že je důležité, *aby obrana na tomto poli nebyla chabší, ubožejší než útok. Z prostředků nejvhodnějších pro hájení náboženství neznáme účinnějšího a vhodnějšího pro naši dobu než ten, že se odpovídá na spis spisem a že se tak odhalí lži nepřátel pravdy.*“⁵⁾

Pius X.: „Charakteristickým rysem naší doby jest, že lidé čerpají normy pro svůj život a pro své myšlení z denních listů, všude rozšířených. Je tedy potřebí, má-li se čeliti zlům naší doby, aby se používalo prostředků přízpusobených těmto zvykům. Proto stavějme... proti listům, jejichž

¹⁾ Pierre l'Ermite, v La Croix, únor 1918, cituje Bethléem, La Presse, Paris 1928, 390.

²⁾ Lev XIII., enc. Paternae providentiae z 18. IX. 1899, Lettres VI., 112.

³⁾ Lev XIII. v enc. k portugalským biskupům 14. září 1886. Lettres VII, 257 n.

⁴⁾ Lev XIII., list k arcibiskupu vídeň. 30. srpna 1883, Lettres VII., 234.

⁵⁾ Lev XIII., list k biskupu vídeňskému 30. srpna 1883, Lettres VII., 257.

zhoubný vliv je stále cítiti..., list dobrý. Když necháváme podobné prostředky stranou, odsuzujeme se k tomu, že nebudeme míti na lid vůbec vlivu a dáváme na jevo, že nechápeme povahy své doby.“¹⁾ „Vydávati noviny a psáti články, jež křesťanskou moudrost lidu vysvětlují a hájí, je dnes nejen vhodné, nýbrž naprosto nutno, když spisy katolickému náboženství takové pohromy mezi národy působí.“²⁾ Z méně oficiálních projevů Pia X., tohoto papeže „náboženského“, budtež zmíněny tři epizody. Prvá je jeho výrok z doby, kdy byl ještě patriarchou v Benátkách: „Kdybych měl prodati svůj náprsní kříž, kdybych měl dáti do zastavárny své klenoty a svůj nábytek, abych zajistil existenci tohoto statečného listu“ — běželo o katolický benátský deník La Defense — „udělal bych to, a rád.“³⁾ Jako papež pravil Pius X. při audienci katolických žurnalistů, bera do rukou péro: „Žehnám tento odznak vašeho povolání. Moji předchůdci žehnali meče a zbraně křesťanských bojovníků; *já raději svolávám požehnání na péro křesťanských žurnalistů.*“⁴⁾ A při audienci katolických novinářů německých v r. 1910: „Ach, tisk! Ještě pořád nedovedou lidé řádně hodnotiti jeho úkol. Ani věřící ani duchovní se jím neobírají tolik, kolik by měli.... Co nám pomůže stavěti kostely, konati misie, zřizovati školy, — všecka dobrá díla, všechny námahy katolíků zůstanou marny, nenaučíme-li se také používat katolického tisku jakožto obranné a útočné zbraně.“⁵⁾

Benedikt XV., v přípisu k presidentovi společnosti sv. Pavla pro šíření katolického tisku: Boj, jako je váš, je „boj opravdu svatý a doby, jež se blíží a jež se připravují uprostřed událostí tak osudných, reklamují důrazně pro tento zápas horlivou a velkodušnou součinnost všech dobrých katolíků.“⁶⁾

Pius XI. nejobsáhleji podal své stanovisko k tisku v promluvě, již měl při audienci členů milánského diecésního sdružení Dobrého tisku 5. 9. 1923: „Proti nebezpečí špatného tisku vaše dílo opravdu je nezbytné a nejúčinnější dle přísloví, že *similia similibus curantur*... Je to nepostradatelný prostředek naší doby. Nemůžeme se ubrániti úsměvu, myslíme-li na onoho starého mnicha, tak pochybovačného, který slyše o vynalezení knihtiskařství, předvídal jeho porážku, kterou mu připraví tradiční dovednosti opisovačů; a v tom se podobal Macchiavellimu, který nepokládal za možno, aby se nechalo prakticky použití zbraní na střelný prach, nebo Napoleonovi, jenž nechtěl věřiti, že by se mohlo používat páry jako hybné síly na moři... Vaše láska je láska opravdová, moudře prováděná, jak to chce Duch sv. Tato myšlenka je myšlenka Manzoniho, jenž nám zaznamenává, jak kardinál Boromejský obětuje své poklady, aby obohatil drahocennými díly svou bibliotéku; a tomu, jenž pochybuje o vhodnosti takových výdajů, protože ubírá se jimi prostředků nutných k lidumilné činnosti, velký spisovatel kladl otázku, zda není velikou láskou opatřovati dobré knihy. Duch sv. řekl: *Beati, qui intelligunt super egenum et pauperem*; právě tak, je tolik duší ve světě, chudých nejsmutnější chudobou citů, chudých až k bídě. Pojděte tedy na pomoc této inteligentní charitě, pečlivě studující vhodné prostředky, aby se mohlo účinně

1) Pius X., list k arcib. z Québecu 27. května 1907, Actes III., 67-69.

2) List k F. de Croy, 24. května 1910, Actes, VII., 15.

3) Cituje Bethléem, La Presse, 458.

4) Uvádí F. Hardt, ve Vorträge über die Presse, Wiesbaden, 1926, 28.

5) Pius X., cituje Briemlé ve Vorträge über die Presse, 1926, 122,

6) Benedikt XV. v listu 22. 7. 1916, Actes, I., 118.

potíratí zlo a nahrazovatí dobrem. Nestačí jen dávatí příspěvky ze své kapsy, nutno přispívatí svou osobností; tento příspěvek je nejnezbytnější a vy máte podporovatí dobrý tisk v jeho pouťi řadami duší.“¹⁾

Také jiní prozíraví katolíci s nejvyšším důrazem se vyslovují o důležitosti tisku. V knize Bethléemově²⁾ je roztroušena řada autentických takových výroků. Tak slavný francouzský kardinál Pie: „Bude-li čistí špatný list, národ nejzbožnější na světě stane se národem bezbožníků. Není na světě kázání, které by proti takovému vlivu něco spravilo“ (str. 439, 440). Veliký organisátor misijní činnosti, kardinál Lavigerie: „Je nutno vytvořití tisk ještě před tím, než se staví kostel.“ (435.) Slavný francouzský žurnalista Louis Veuillot: „Sloužil jsem tisku celý život a nemiluji ho; mohl bych říci, že ho nenávidím; ale patří k řádu nutných zel, a nutno s ním počítatí. Noviny se staly takovým nebezpečím, že je nutno jich vybudovatí mnoho. Tisk nemůže býti potřen leda tiskem.“ (423.) Windhorst, na konci minulého století, o Francouzích: „Nešikové! Zavírají jim školy, a oni se spokojí tím, že stavějí nové! Bourají jejich dobročinné podniky, a oni si tvoří nové, nemyslíce na to, aby zachytili ruku, jež je přichystána ještě hbitěji a dříve rozbouratí další dílo, ještě dříve, než je hotovo. Že raději nepoužijí peněz, aby si vytvořili samostatný tisk a s ním i moc a všechno to, co ztratili!“ (440.)

V témže smyslu se vyjadřují i nepřátelé církve. Z citované knihy Bethléemovy uvádím ještě tyto dva výroky. Prvý pronesl jeden z vůdčích duchů odkřesťanovacího boje ve Francii r. 1925 na kongresu „Semaine de défense laïque“, M. Vial-Mazel: „Kdo drží tisk a školu, drží svět... Tisk je školou pro odrostlé.“ (402.) Radikální francouzský politik Izák Crémieux stanovil již r. 1842 lóžím svobodných zednářů směrnicí: „Nepokládejte peněz za nic, míst za nic, popularity za nic. Kupte tisk, a budete pány veřejného mínění, to jest pány země.“ (439.) V podobném smyslu, 24. 3. 1907, prohlásil bývalý ministerský předseda, veliký protivník církve, Combes: „Možno bez nadsázky tvrdití, že radikální a socialistický tisk urval katolické církvi dvě třetiny, snad třičtvrtiny jejích veřících. Buď jak buď, rozdíl mezi počtem příslušníků katolické víry dnes a před čtyřiceti neb padesáti lety je docela enormní.“³⁾ A v Anglii je známé slovo: „Když u nás

1) Reprodukuje Bethléem, La Presse, 459—461.

2) Bethléem, La Presse, 1928, na uv. místech.

3) Cituje J. Rist ve Vorträge über die Presse, 73.

tvrdí něco bible a „Times“ tvrdí opak, tedy z 510 osob 500 bude věřití Timesům.“

III. Tisk špatný.

A) Spousty, jež působí.

1. Tisk může se snadno státi nebezpečím, pro *rozumový* život člověka.

a) Tisk zavaluje ducha *přemírou* zpráv o událostech.¹⁾ Podává jich tolik, že duch nedovede je zpracovati, vyšetřiti vztahy mezi nimi, zvláště vztahy příčinné. Jako kdyby duch byl obestřen hustými mraky fakt, jakoby ta mračna stále ještě vzrůstala a houstla; jako kdyby na stavenišťě byl navážen stále nový materiál, a toto navážení vyčerpává zájem tak, že ke zpracování a stavbě vůbec nemůže dojíti; jako kdyby člověk stále požíval a do nekonečna do sebe přijímal stále novou potravu. Když člověk chce býti informován o všech zajímavých denních událostech celého kulturního světa, o událostech ze všech oborů života, o každém větším neštěstí automobilovém, o srážce vlaků všude, o každém projevu každého význačného (často i nevýznačného) politika, o každé novince literární a umělecké, o rodinných záležitostech všech vynikajících osobností, o všech zajímavých novinkách týkajících se vlastního povolání... to prostě natrvalo duch lidský nedovede přijímati, a když přijímá, vytváří se mentalita abnormální. Neboť je privilegiem ducha lidského, že nemá pouze shledávati a uvědomovati si fakta, nýbrž že má jeho poznání býti *per causas*, poznávati i příčiny jevů a jejich následky. Příčinnost má býti skobou, jež mu spíná veškerý svět jevů a událostí v jeden celek. Ale když noviny zasypávají stále novými fakty ducha, pak není duchu možno hledati za těmito jevy příčiny. Protože pak myšlení vůbec vyžaduje jisté námahy a jistého sebezpřemáhání — „myslit bolí“ — člověku to lahodí, že může se takto vyhnouti přemýšlení. „Je opravdu velmi mnoho lidí, kteří jen čtou, aby nemusili myslet.“²⁾ Je vášeň v četbě, která je pro rozum až překážkou. I v přijímání duchovní stravy nut-

¹⁾ Tento nedobrý účinek může vyvolávati někdy i tisk katolický, když se ho nepoužívá správně.

²⁾ Slovo Křištofa Lichtenbergera, viz Traub, *Zeitungswesen und Zeitunglesen*, 1928, 50.

no zachovávatí dietu. Jinak snadno se vychovává v člověku jakási lenošnost v myšlení, člověk pozbývá zdravého samostatného úsudku; neboť vyškolená soudnost je vlastnost, která se udrží a zdokonaluje jen stálým trainováním.

Tento stav je tím povážlivější, protože noviny zavalují nás často zprávami bezvýznamnými a bezcennými. Mnohdy, kdyby člověk celé týdny nečetl novin, neztratil by nic, naopak.... Když v novinách se podávají ze široka bezvýznamné podrobnosti, když oko se toulá bezmyšlenkovitě pralesem jmen, při nichž si nic nepředstavuje, když dopodrobna sleduje v novinách rozšlapané zprávy, o nichž by sám se styděl mluvit nebo jež poslouchat by jej krajně nudilo, pak hlavu svou přeplňuje zbytečným smetím; pak duch jeho je musem tak naplněným a přecpaným smetím, rumem, odpadky, že není ani možno se volně pohybovatí.

Zhořbný důsledek tohoto duchovního tuláctví mezi zevnějšími fakty je dále, že člověk moderní ztratil *sebranost* ducha; nedovede se soustředit tak, že by se mohl povznést do výšin dokonalejšího chápání. Naši předkové ráno v modlitbě, sv. písni, v Písmě sv. hned ráno vybrali si některý verš, jenž byl pak pro jejich ducha křídly a povznesl je pro celý den k vyššímu nazírání; to pak prozářilo veškeru jejich denní práci. Člověk moderní hned ráno při snídani v denních zprávách svého listu proletí celým světem, ty zprávy poodemykají všechny zámký na dveřích jeho obrazivosti a pootevírají je všechny dokořán... a takto rozptýlen, počíná svoje dílo. Tato roztoulanost ducha znemožňuje veliká díla...

Důsledkem dalším je, že náruživý čtenář žurnálů často je vychován k povrchnosti. Noviny podávají zprávy velmi povrchně, kouskovitě, ledabyle, nahonem. Srovnajme: Soudce pronese svůj rozsudek na soudě až po složitém výslechu svědků, po pečlivém řízení, a běží-li o věc poněkud důležitější, neponechá se rozhodnutí jen jediné osobě, nýbrž usnáší se celý sborový soud. Noviny jsou často hotovy se svým soudem ihned; a jak obskurní, rozumově i povahově, byl to kolikráte člověk, jenž zde hrál soudce! Mnohým novinám nezáleží vůbec samo o sobě na tom, aby informovaly pravdivě; jim běží jen, aby rychle něco zajímavého čtenářstvu podaly. Že i ku pravdě přece jen přihlížejí, to není tak ani z čisté lásky ku pravdě, jako z obchodní vychytralosti, která jim připomíná, že by jim čtenářů ubývalo, kdyby byly listem, stojícím v příliš křiklavém rozporu s pravdou.

Když však se čtenář stále pohybuje v takovém ovzduší ledabylosti, povrchnosti, polopravd, pak by bylo divem, kdyby tato povrchnost nepronikla jeho též.

Ještě další důsledek. Noviny jsou vypočteny po většině nikoliv na působení trvalé, nýbrž aby zaměstnaly chvilkově; číslo, jež teď došlo poštou, očekával jsem k vůli nějaké věci s nedočkavostí, sotva jsem je přečetl, pozbylo pro mne ceny, a za pár hodin je to bezcenný potištěný papír. Rysem zpráv novinářských jest efemernost. Neočekávaně se onen předmět ducha mého dotkl, ale ihned byl také zatlačen dojmy jinými: semeno bylo vhozeno do země, ale nebylo mu popřáno času, aby vzklíčilo. Ale v říši *prevažné efemernosti* špatně se daří výchova žulovitých povah.

b) Aby si udržely zájem čtenářstva, pomáhají si mnohé noviny překořeněným pěstěním *sensačnosti*. Podávat novinky stůj, co stůj! Podávat je tak, aby chytly! Dát zprávu do očí bijící nadpis, třeba nápadný svým dvojsmyslným zněním, i když zpráva sama nemá vlastně v sobě závadného nic! Těžití co nejvíce z hladu čtenářstva po sensaci! A třeba i za cenu, že se v něm vypěstí až chorobná vášeň, jež může býti ukojena jen sensací! — Jsou lidé tak navyklí na jedy — nikotin, alkohol, morfium, opium — že bez nich jsou celí nemocní. Tak moderní člověk musí mítí sensace. Pravda ho ani tak nebaví; ta je příliš prostá; nanejvýše ho snad bude bavit, je-li na ní právě něco sensačního, ať již osoba, jež ji přináší, ať již místo nebo způsob, kde a jak se podává. Tato sensacechtivost může býti vypěstěna do takových stupňů, že dlouhé řady obecenstva budou na nádraží očekávatí příjezd sensační tanečnice a při jejím příjezdu upadnou do nadšení, přecházejícího až v davové šílenství; a referáty o této nedůstojné scéně budou v novinách zaujímatí místo mnohem důležitější a budou podány tiskem daleko pečlivějším a budou doprovázeny fotografickými obrázky daleko četnějšími, než kdyby se referovalo o jednání, jež hluboko zasahuje do hospodářského života země. Když pak v lidech jednou byla vypěstěna tato náruživost v morfiu, alkoholu sensačních zpráv, pak je těžko udržeti je při klidné, střízlivé, rozumné četbě. Budou chtítí další dráždila.

S tím souvisí jiný nezdravý následek: špatný tisk *ubíjí* ve čtenářstvu smysl pro pravdu. Sensace stojí nad pravdou. Spíše se novináři odpustí poklesek proti pravdě, jen když podává sensační novinky. Ve čtenářích pomalu

odumírá touha, poznati pravdu. Tím snáze se daří novinám tato práce, poněvadž v nich se pracuje hodně často sofismaty, jež svou duchaplností oslepí povrchní čtenáře tak, že pak čtenářská obec, takto vychovaná, jest úplně v moci svého žurnálu a prostě přejímá jeho úsudky za své. Noviny dále snaží se rozšířiti počet svých čtenářů co nejvíce, a proto úzkostlivě se vystříhají všech úsudků a poznámek, které by jim mohly část čtenářstva odraziti; jejich nejvyšší normou není dopomáhati k vítězství pravdě, nýbrž podávati čtenářům to, co by se největšímu počtu čtenářů co nejvíce líbilo. Avšak tato bezbarvosť, toto soustavné násilné potlačování úsudku o věcech, kde člověk instinktivně, vnitřně je k úsudku nutkán, musí nakonec vésti k otupení citu pro pravdu.

c) Ubíjí dále špatný tisk smysl pro pravdu svou *heslovitostí*. Řada lidí stala se velikými, že uměli kolem sebe obratně házet hesly: buď dovedně používali běžných hesel, nebo — a to je ještě úspěšnější — uměli si sami vynalézt hesla taková, že měla vyhlídku státi se populárními. Heslo obsahuje kus pravdy a vyjadřuje ji ve formě průhledné, často i líbivé; ale obyčejně bývá heslo i tak pružné, že je z něho možno vyčísti ještě i něco jiného, než se v daném případě chce právě říci. Tato neurčitost obsahu hesla, tato jeho elasticita umožňuje, že každý z něho vyčte to, co se mu právě líbí: každý do něho projektuje přání a názory své. A proto je heslo davům tak drahé. Heslo usnadňuje davům obtížné myšlení, ba dispensuje je od něho. Proto uměti operovati hesly je pro veřejného pracovníka pro docílení okamžitého úspěchu a potlesku daleko účinnější, než podávati střízlivou nauku. — A noviny pracují namnoze hesly. Jejich tituly článků a titulky zpráv jsou hesla. Jejich statí a lokálky jsou protkány hesly. A heslo jest oasa pro člověka, kterému se nechce myslit. A tak noviny i svou heslovitostí ubíjejí smysl pro pravdu.¹⁾

d) Noviny dále *zkreslují obraz světa*. Do novin se dostanou jen události nápadné, strhující na sebe pozornost; avšak protože zlo více bije do očí než ctnost, jsou noviny plné zpráv o špatnostech a neštěstích: o vraždách, krádežích, soudních síních, rozvodových přích, požárech, srážkách vlaků, povodních, výbuších, stávkách. To vyvolává ve čtenáři dojem, jako by celý svět byl samý vrah, zloděj, ne-

¹⁾ K tomuto zajímavému, ale dosud nedosti povšimnutému problému heslovitosti, viz Traub, Zeitungswesen u. Zeitungslesen, 72—74.

mrava, podvodník, jakoby svět byl sám požár, zemětřesení, povodeň, srážka vlaků, pohromy v dolech, neštěstí automobilová. Člověku mizí vědomí, že skutečný svět není tak špatný, že vedle těchto lidí nedobrych je ještě mnoho mužův a žen rádných, že vedle neřestí je na světě hojně i ctnosti, a rekovné ctnosti, že vedle neštěstí je zde ještě i dosti jasu. Ještě u lidí, kteří se duševně nestýkají se světem jen pomocí novin, nýbrž kteří sami osobně pohybují se v životě a mezi skutečnými lidmi, je nebezpečí takového nepravdivého obrazu o světě skutečností stále korigováno; avšak ti, kdo poznávají svět *jenom* prostřednictvím novin, mají často o něm představy hodné politování.

Tisk podává nesprávný obraz o světě ani ne tak tím, co podává, jako tím, že nepodává, co by ještě podati čtenářům měl. Tisk má v rukou strašnou zbraň: *umlčet*, co by se mu nehodilo. Možno mnohdy mluvit o *zločinu soustavného umlčování*. Potlačuje se v redakcích vše, co by jim bylo nepříjemné, kdyby se to měli čtenáři dovědět. Umlčují se na př. zprávy o pronásledování katolíků v některém státě; o vynikajícím uměleckém neb vědeckém díle osobnosti, stojící v jiném kulturním neb politickém táboře; potlačují se zprávy, pravdivé a povznášející zprávy, jež by však do příznivého světla postavily osobnost, již noviny soustavně potírají a již zničit si vzaly za úkol; potlačí takové redakce zprávy o zločinech neb skandálech v osobním životě lidí, vůči nimž cítí nějaké finanční závazky; nepřijmou, neb aspoň neuveřejní zpráv, které odkrývají veliké hospodářské nespravedlivosti v podnicích, — protože mají od oné firmy inseráty; neuveřejní zaručených zpráv o lichvářském řádění, o falšovaném zboží a výrobcích takových závodů, i když by odhalením se obyvatelstvu prokázala velká služba. Takovým tvrdošijným mlčením tisku dělá se zeď moderním banditům politickým i hospodářským; ubíjejí se vzácní lidé, vzácná díla a vzácné myšlenky.¹⁾ — —

Dvojitý výsledek se objeví, když duch je po leta vystaven vlivu tisku, není-li ovšem tento vliv vyrovnáván a rušen nějakými vlivy jinými. Nastane *přeměna smýšlení*. Je úžas-

¹⁾ O této moci tisku umlčovat nepohodlné viz na př. H. du Passage ve sborníku *Du Journalisme*, Paris 1924, 10, a v témž sborníku A. Praviel, str. 95; Lahey, *The Morals of Journalism*, Notre Dame, Indiana 1924, 83, Traub, *Zeitungswesen*, 64, a zvl. U. Sinclair, *The Brass Check* (v překladu Singerově), str. 24, 44, 159, 174 a j.

né, jak během let čtenáři — jako jednotlivci i jako celé skupiny — nahradí své někdejší názory názory tisku, jež čtou. Muž, který na př. dříve celou duší a celou svou rodinou patřil víře, je dnes zarytým nepřitelem církve. Tiskem byla provedena úplná transformace mentality. Byla provedena transfuse krve. Duch byl hypnotisován tiskem, jehož vlivu se vystavil.

Účinek druhý: velmi často v duši se vytvoří pod vlivem tisku blaseovanost, znechucenost a skepse. Duch nakonec musí býti uštván těmi nesčíslnými událostmi, jež den co den se naň valí. Nastává znavenost, znechucenost, nuda. Neboť duch je stvořen pro pravdu. Potřebuje jaderného zdravého chleba pravdy. Nestřídmé požívání pamlsků, jimiž je veliká část novinářských zpráv, musí vésti k poruše v normálním životě. — Někdy dokonce dostaví se lhostejnost a podceňování jakéhokoli poznání, někdy i pochybování o jistotě našeho poznávání vůbec: zahořklá, otrávená a otravující, všecky síly člověka ochromující skepse.

2. Ještě povážlivější jsou následky tisku, po př. nesprávné četby novin pro *vůli*. Špatný tisk demoralisuje.

Špatný tisk ve své touze získat si přízeň davů nezastavil se před ničím, ani před nejnezbytnějšími základy lidského blaha. Na všechno sahal svou frivolní rukou, ze všeho chtěl vytlouci jen sensaci, a dosažení svého cíle — líbit se čtenářům. Nebylo mu svaté náboženství a co s ním souvisí. Ovíklával stěžejné pojmy mravnosti. Dělal karikaturu ze všeho. Před jeho kritisovačností neobstáli andělé. Autorita jakákoli byla mu ničím. — Výsledek je soumrak mravnosti. Progresivní paralýsa veřejné morálky. Výsledkem jsou povahy intelektuálně velmi vyškolené, ale morálně frivolní, dělající si posměch ze všeho, které všude a při všem hledají jen „psinu“, které v nahořklém smíchu si budou dělati frivolní karikatury z pekla, z rodičů, z vlasti, ze života, z věčnosti, z Boha, ze všeho na světě. Otupělost svědomí, již vše je lhostejno. Jakési cynické obrazoborectví na poli mravnosti. Amoralismus — demoralisace.

a) Špatný tisk hanebně hospodaří s *city* člověka. Člověk nesmí plýtvati city, jinak se opotřebují a nebude jich tam, kde by jich bylo třeba. Ale noviny sugerují čtenářstvu, aby vyplýtvávalo své city na nesčíslné případy. Předstupují s řadou takových jevů, a každý líčí tak, jako by se jednalo o věc nevím jaké důležitosti a zasluhující nevím jak našeho soucitu — žurnalista nejeden,

aby si udržel čtenářstvo, píše jako ve stálém vzrušení, ba extasi — ať již se jedná o trýznění zvířat, o případ bytové nouze, o výjev při pohřbu, o scénu ze soudní síně. Tím však citovost člověka otupí, jako otupí řezník vůči bolesti zvířat, žalářník vůči vězňům. To již není normální duše, jejíž city tak mohutně reagují na události rodinné, na bídu, s níž se ve skutečném životě setkává, na štěstí, jež se jí dotklo. Duše přestává být schopna veliké radosti, velikého nadšení, soucitu smutku.

Žurnály, jichž se nesprávně používá, *uspávají vůli*. Aby vůle mohla energicky a iniciativně chtít, k tomu je potřebí, aby měla jasný rozhled po terénu, a aby nic jí nepoutalo. Ale kde činnost rozumu je ztížena přemírou faktů, kde vůle je zdržována a matena city vzbouřenými sensačností novin, tam tato vůle se nemůže rozvinouti plně. Nastává zmalátnělost, nedostatek iniciativy, zženštilost; to již není svaté výbojné zasahování do života, to je pasivní vzdávání se situaci.

b) Ba často špatný tisk *přímo probouzí lidské vášně a lichotí a otročí jim*. Aby nabyl tisk co největšího počtu odběratelů, hledí se jim zavděčiti tím, že podává jim to, co je jim milé. Když se mu to zdá vhodným, pak lichotí i jeho vášním a dělá jim obhájce. Když vidí, že čtenářstvo je nalaďeno nacionalisticky, bojuje za krajní nacionalismus. Když je právě v módě socialismus, je vše podmalováno socialisticky. A tak se přizpůsobí každé módě a těží z ní. Hůře však ještě. Dovede lichotiti vášním nejnižším. Když ví, že kus nějaký v divadle neb v kinu se obecenstvu líbí, ač je velmi frivolní, bude se o něm pochvalně vyjadřovati a tím nadháněti mu další účastníky. Stává se sirénami, jež vábí ke hříchu a omlouvají předem hřích. Když ví, že něco je mezi obecenstvem nepopulární, nebude o tom psáti, i kdyby cítil, že je jeho svatou povinností říci zde pravdu. Mnohdy vede list své čtenářstvo. Ale mnohdy čtenářstvo a jeho přání a vášně vedou list. List couvá mnohdy před čtenáři; čtenáři couvají mnohdy před listem. Často nízká morální úroveň listu není než tlakoměrem nízké mravní úrovně čtenářstva. Tak snižuje se *část* tisku před vášněmi čtenářstva, že bývá až zván jménem nejbídnejším, jež na světě býti může, „velkou prostitutkou“.

c) Velikou potíží u značné části tisku bývají jejich lži. Tisk počítá s tím, že čtenáři nebudou se moci ve veliké části případů přesvědčiti o nepřesnosti — často i vědomé

nesprávnosti — jeho zpráv. Dále touha po sensaci mnohého žurnalistu téměř nutí, aby nějaký rys události retušoval, něco přidal, nějakou okolnost vynechal. Jindy jen nezaručenou pověst zachytil, ale hned má hotov rámec: z dobře informovaného zdroje se nám píše. Žurnalista mnohý se domnívá, že pro něho, jakožto strážce veřejné mravnosti, nejsou hříchem nactiutrhání a pomluva, on že smí vnikati do rodin a vytahovati na veřejnost do novin věci nejintimnější, že smí házetí podezřením po každém, na koho zloba lidská, třeba jen zběžně, prstem ukázala a způsobiti takovému nešťastnému — třeba i úplně nevinnému — člověku rozčilující soudní vyšetřování, kompromitovati ho pro celý život. Kolik lidí nevinných bylo již připraveno novinami o čest a dobré jméno navždy? Kolik rodinného štěstí bylo jimi rozvráceno? Ani hyeny neřádí tak brutálně, jako řádí na dobrém jméně lidí špatné listy — a to jen proto, aby měly sensaci, nebo aby si některý zákeřnický sketa mohl pod anonymitou vyrovnati s někým své nečestné účty. I když napadený snad soudně prokáže nevinu, plně napravena může býti škoda již sotva kdy. Ani mrtvých kolikráte noviny neušetří. A kolik lidí se stalo pro mnohá místa, kde jich bylo velmi potřebí, nemožnými, protože jejich pověst naprosto zničil nějaký lupič cti v novinách.

d) Nesmí se podceňovati v novinách ani feuilleton. Jsou mnozí, zvláště ženy a dívky, kteří z novin nečtou leda feuilleton. Žijí v kouzlu života, jenž je v něm líčen, jejich sny romantické jsou důsledkem románové feuilletonové četby, a velmi často pak i život se začne podobovati jejich snům. Snad jsou tyto feuilletony hloupoučké; naivní erotika, krváky, detektivky. A přece vykonávají svůj veliký vliv. Kolik jedu mohou naočkovati do krve svých čtenářů a čtenářek! Apologie volné lásky. Apologie rozvodu. Mentalita laicismu. Nezdravý romantism, odcizující životu skutečnému, zavádějící do labyrintu snů, ochromující vůli. Morbidní sentimentalism. — Počítejme s psychologickou zkušeností, že idee, které se našeho ducha dotkly, nezanikají beze stopy, že třeba v podvědomí projevují svůj vliv na naše jednání: jak důležitým se nám potom musí jeviti ten román pod čarou! Je to často pokračovací škola pro ženy a dívky, mnohdy ještě i pro jiné! — Odtud ta oprávněnost požadavku, aby dobré listy i na tuto věc nezapomínaly, aby se staraly, by měly pod čarou romány mravně nejlepší a obsahem v dobrém smyslu co nejpoutavější a aby nelitovaly peněz na takové feuilleto-

ny. I feuilleton je formou, jež jest účinnou nositelkou ideí dobra nebo ideí zhouby.

e) Špatné noviny velmi rády pěstují *chronique scandaleuse*. V ní se podává zpráva i o věcech nejdiskretnějších, pranýřovány jsou osoby i míst nejvýznačnějších a je skoro cítiti, že vrtáti se v těchto odporných aférách je oněm novinám téměř vnitřní potřebou. Vhod však přichází taková četba i jisté části čtenářstva, protože odpovídá vnitřním jejich přáním. Běží zde velmi často o hříchy proti mravnosti. A aby snad nebyl dojem na venek tak ostrý, jednou za týden zahrají si takové noviny na mravokárce a přinesou nějaké pokáráníčko na tu špatnost, která je dnes ve světě.

Chronique scandaleuse je zhoubou pro čtenáře. Jsou věci, jež lékař, kněz, právník vědí ze svého povolání; ale nedávají je do veřejnosti, nechají je zahaleny rouškou tajemství. Noviny se domnívají, že mají privilegium a že smějí říci vše, ale zhola vše a všem, i malým dětem. Jsou věci tak odporné, na př. bolavá místa, že se nefotografují, a za nic na světě by nedovolil lékař, aby takové fotografie přišly do veřejnosti. Noviny chtějí „fotografovati“ vše, a celému světu chtějí předkládati tu ohyzdnou rodinnou neb společenskou historii. — Vymlouvají se, že čtenáři potřebují vědět i to. Nepotřebují. A mnozí jsou tím zničeni. Nesmím jim dávatí podnět ku hříchu, přeceňuje jejich mravní síly: nebudu člověka, který neumí plavat, posíláti do vod hlubokého nebezpečného moře, nebudu posíláti chlapců, aby si hráli s granáty. Toho třeba dbáti zvláště dnes, kdy u lidí odolnost vůči pokušením velmi poklesla a kdy u velmi mnohých historie jejich pokušení je současně historií jejich pádů.... A že mnohým tato chronique scandaleuse neuškodila? Ano, ještě to nevybuchlo. Ale všecky ty výbušné látky jsou v nich, jsou tak utajeny, že při jakékoli vhodné příležitosti může v okamžiku dojít k výbuchu. Dosud krise, výbuchu nebylo, protože byly okolnosti příznivé, jež nezapálily. Ale stačí přiblížití se s jedinou nepatrnou zápalkou, a výbuchy se bude otřásati celé okolí, a běda všem, kdo jsou nablízku! Jako žár letního slunce na jižním horském svahu vypaluje všecku travu a proměňuje je ve vyschlé spáleniště, tak chronique scandaleuse proměňuje duše čtenářů ve vyprahlý suchopár!

f) Nebezpečím pro obecnostvo bývá i t. zv. *Černá kronika*, k níž patří i větší část kroniky policejní a zprávy ze soudní síně. Není horší školy zločinu než tato kronika černá. Zločiny se v ní popisují, jakoby měl býti dán návod ji-

ným, prohodí poznámky, že zločinec za to nemůže, že vinno je prostředí, na soudnou stolicí že patří vlastně celá lidská společnost, ne tento chudák, tato oběť prohnilých společenských řádů. Zvláště horlivé listy si pospíší a přinesou co nejdříve i fotografie jeho neb její, obyčejně s nějakým dojemným výrazem v tváři a sympatie pro zločince mezi čtenářstvem i mezi porotci pro zločince jsou zajištěny. Je-li dokonce způsob, jak byl zločin proveden, nějak sympatický nebo originelní, pak obdiv publika, i inteligentního, nezná mezí. A zločinec ví, jak se oň noviny i čtenáři zajímají, a ne jeden má ve vězení hlavně jednu starost: Co píší o mně noviny?

Takové líčení zločinů v novinách plodí nutně nové zločiny. Pozornost věnovaná novinami zločincům vybízí i jiné, aby se hleděli státí „slavnými“ též. Černé kroniky a zprávy ze soudní síně jsou hanbou novin — i katolických — a jsou vražděním mravnosti. Ano, stručně registrovat se zločin může. Ale když stylisticky nejduchaplnější částí novin je oddíl ze soudní síně, pak se stávají noviny pouze draze placeným prostředkem na ničení mravních hodnot v národě!

Již i člověk, který čte velmi mnoho novin ne právě špatných, mívá mnohdy po četbě dojem, že četbou jaksi ztratil na vnitřní ceně, že duševně zchudl, že v nitru jeho se rozložila prázdnota a nízkost. — Což teprve, když čte tisk špatný! Což teprve, když jej čte mnoho! Ta spoušť v duších!

Opravdu, špatné noviny, rozšířené v milionech výtisků, nejsou než organisovaným úsilím demoralisačním; velkým nástrojem na vybití a zničení mravnosti v lidstvu; velikou chemickou továrnou, která hustými jedovatými plyny, jež se z ní valí v obrovských kotoučích, otravuje celé okolí a hubí v každém, koho ovane, a celých národech veškerý vyšší život.

3. V ohledu hospodářském i politickém bývá tisk špatný často *úplatný a prodejný*.

a) Že finanční stránka dnes u tisku stojí tolik v popředí, není divu. Neboť nyní založiti a udržovati list, zvláště velký list, vyžaduje velikého kapitálu. Když zaměstnává list, veliký list, v redakci, administraci, tiskárně, expedici až 2000 lidí, pak je to již veliký podnik hospodářský a musí býti veden na zdravé finanční základně. Původně tato obchodní stránka stála v pozadí a byla jen prostředkem, jímž se mělo napomáhati k šíření myšlenek. Během doby však stránka obchodní vstoupila do popředí tak, že moment ideový byl

zatlačen. A tak stojíme před skutečností, že u mnohého listu je vůdčí myšlenkou: dělat peníze; a všechno ostatní se musí podříditi tomuto zřeteli. Zprávy a články jsou vybírány a podávány tak, aby se líbily čtenářskému kruhu co nejširšímu, protože čím více předplatitelů, tím více předplatného, tím více insertů. Inseráty vplétají se v text a je těžko rozeznati, co je neustranným pojednáním, co je placenou reklamou. Články — zvláště v amerických novinách — v témž čísle bývají trhány a otištěny na stranách docela různých, jen aby všude, i při četbě článků, vtíral se do očí inserát. Prostor pro redakční věci bývá víc a více omezován, část insertní vzrůstá. Větší cenu má dobrý administrátor, jenž dovede úspěšně sháněti výnosnou inserci, než zdatný redaktor. Zkrátka: komercialisace novin.

Poměr mezi příjmy z inserátů a předplatného je mnohdy překvapující. O americkém tisku uvádí Lahey tuto statistiku poměru mezi příjmem z inserce a z předplatného:

V r.	Příjem			
	v dolarech		v procentech	
	z inserce	z předplatného	z inserce	z předplatného
1880	39,136.306	49,672.768	43·85%	56·15%
1890	71,243.361	72,343.079	49·61%	50·31%
1900	95,961.127	79,928.483	54·53%	45·47%
1910	148,554.398	84,438.702	63·76%	36·24%

Další desíletí přineslo s sebou ještě větší stoupnutí odvislosti tisku na inserci.¹⁾

V Německu v tomto století před válkou byl příjem u novin v průměru $\frac{3}{5}$ až $\frac{2}{3}$ z inserce, zbytek z předplatného a doplatného. Po válce je typičtějším poměr $\frac{1}{2}$ k $\frac{1}{2}$.²⁾ Když tedy vydavatel je na inserty tolik odkázán, je jasno, jak si jich musí hledět.

b) Noviny však nechají se přímo i upláceti. Sinclair uvádí o amerických listech četné případy, kdy listy obdržely od soukromých osob veliké sumy za to, že neuveřejnily skandálů oněch osobností, že mlčí o machinacích dodá-

¹⁾ Lahey, The Morals of Newspaper Making, Notre Dame, Indiana, 1924, 29.

²⁾ Traub, Zeitungswesen u. Zeitunglesen, 127.

vek pro městské podniky, o lichvě, jež se páše s obyvatelstvem atd. Jindy podniky platí paušální obnosy, jen aby se pomlčelo o věcech, jež závodům vynášejí miliony, aby se potlačila každá zmínka o tom.¹⁾

Často veliké podniky vydržují si, hlavně v obchodním svém zájmu, samy svůj zvláštní tisk, v němž ovšem redaktoři musejí psát ve smyslu svých chefů. Tak hned po válce v Německu listy skoupené velkopřemyslníkem Stinnesem.

c) Z tohoto zkomercionalisování tisku vyplývá řada těžkých důsledků. Tak především odvislost redaktorů na všech těch, kdo finančně tisk drží v rukou.

Drasticky je situace vyjádřena ve větách, jež pronesl novinář americký John Swinton na banketu novinářů v New Yorku r. 1916, když byl pronesen přípitek na „neodvislý tisk“. Odpověděl: „Věc, které se říká neodvislý tisk, v Americe neexistuje, leda ve venkovských městech. Vy to víte, a vím to já. Ani jeden z vás, jak tady jste, se neodvážá napsat poctivě svůj názor, a kdybyste i napsali, víte již předem, že se to do tisku nedostane nikdy. Dostanu týdně 150 dolarů za to, že si ponechám své poctivé mínění tak, aby se nedostalo do novin, pro něž pracuji — jiní z vás dostávají podobné platy za podobné věci, a kdyby někdo z vás byl tak šílený, že by napsal svůj poctivý názor, vyletěl by ven a díval by se na ulici po nějaké jiné práci. Řemeslem newyorského žurnalisty je, ničit pravdu, přímo lhát, falšovat, hanobit, lichotit u nohou mamonu a prodávat svůj národ a svou vlast za svůj denní chléb. Víte to vy a vím to já, jak je to šílené připíjetí „neodvislému tisku“. Jsme nástroji a vasaly bohatých lidí za scénou. Jsme skákající zvířata v cirku; oni zatáhnou a my tančíme. Naše nadání, naše možnosti, a naše životy, to vše je majetkem jiných lidí.“²⁾

Noviny musejí úzkostlivě dbátí zájmu nejen svých vydavatelů, nýbrž i inserentů. Ať se dopouštějí takové firmy sebe nečestnějších přehmatů v životě obchodním, ať si je známo, že látky a potraviny se u těch firem falšují, že tam byly páhány podvody peněžní, že soukromý život těch lidí vyvolává sebe větší pohoršení veřejné, — dokud tyto firmy inserují vydatně, nesmí noviny napsat o nich nic.³⁾ Jsou případy, že vydavatel dá redaktorům seznam firem s poukazem, že o těchto závodech nesmí do jeho novin přijít nic nepříznivého, — novináři vynalezli pro tyto nedotknutelné podniky název „posvátné krávy“, sacred cows.⁴⁾

Tím také je již řečeno, že pak není možno spoléhat se na informace novin. Nestává se sice po každé vydavateli novin to, co mohl o jednom svém čísle říci zakladatel listu „Figaro“

¹⁾ Sinclair-Singer, Der Sündenlohn, Leipzig 1921, 203—210.

²⁾ Viz V. M. Paul, The State, its Origin and uFnction, Glasgów b. r. (asi 1917), 185, 186.

³⁾ Řadu dokladů viz v Sinclair-Singer, Der Sündenlohn.

⁴⁾ Scott-James, The Influence of the Press, 229.

Villemessant, když jednou, mna si ruce, si pochvaloval: „Ejhle, nejlepší číslo, jaké jsme kdy měli: ani jediného řádku, jež by nebyl placen.“¹⁾ Ale když se ví, že tato možnost vlivů finančních zde jest, že je možno, že informace a úvahy nejsou psány se zřetelem k obecnému blahu, nýbrž v obchodním zájmu jednotlivců (ba možná přímo jejich úředníky), pak důvěra v list u myslících lidí je nutně otřesena.

Takovouto prodejností a úplatností tisku je ohrožován zájem jednotlivců, kteří se tak při svých nákupech stávají obětí nepoctivé reklamy. Je ohrožováno blaho státu, protože finanční kruhy právě v kritických chvílích mohou škubnouti tiskem tak, jak toho vyžadují jejich privilegované zájmy; a na př. za poslední války využítkovali tohoto vlivu důkladně a mnohý z nich nebyl by dnes takovým milionářem, jakým je, kdyby nebyl do svých služeb dostal tisk — ať již aby mlčel, ať již aby hlásal, co mu hnalo vody na mlýn.

4. Špatný tisk bez milosrdenství ubíjí křesťanství.

A to nutně již tím, že demoralisuje lidi. Neboť kde se prosadí demoralisace, tam zemřela v duších i nadpřirozená živá víra.

Ale špatný tisk i přímo potírá křesťanství. Apoštol katolického tisku P. V. Kolb v jedné ze svých největších řečí celou situaci jako bleskem osvětlil větami: „Prorok praví o šelmě, jež vystoupila z moře: A otevřela ústa svá k rouhání se Bohu, aby zlořečila Bohu a jeho stánku a nebi a všemu, co je svaté. (Apok., 13, 7, 7.) To činí špatný tisk v celém svém příšerném rozsahu. Jsoucnost Boží, jeho vláda nad světem, jeho přikázání, vtělení, vykoupení, zákon věčné odplaty — to vše je předmětem zesměšňování a pošklebků; stánek Boží — církev Kristem založená — její vznik, její působnost, její zařízení, lživě líčena, vydávána v nenávisť, opovržení, vztek; vše, co je vznešené, svaté a dobré, je podezříváno a hanobeno, nemravnost oslavována a hlášána.“²⁾

A vedle toho plánovité úsilí s heslem: ožebračit církev! A zvláště ďábelský plán: bít pastýře — protože potom samy od sebe rozprchnou se ovce!³⁾

¹⁾ Bethléem, La Presse, 125.

²⁾ Kolb, Gesammelte Presserederen. Wie 1920, 5, 6. Čti celé toto dílo apoštolského nadšení a prorockého ducha.

³⁾ Mr. 14, 27, sr. Zachariáš 13, 7.

B) Jak se lze k špatnému tisku chovati.

Mám-li míti lásku k ovčím, musím vlka, který chce ovce hubit, bít. Miluji-li pravdu a mravnost, pak musím býti vůči špatnému tisku energický.

a) Musím si býti vědom, že tisk může zkazit i mne. Nechci-li se smáčet, nesmím do vod hluboké řeky a když do těch vod půjdu, smáčím se jistě, ať již chci nebo nechci. Tak je více než pravděpodobno, že špatný tisk zanechá na mé duši stopy, jako zanechal na tisících a tisících jiných duší, které byly morálně a nábožensky lepší než já. Proto i sám šlavný učený jesuita Jindřich Pesch řekl: „Musím často číst knihy a spisy jiných směrů, ale vzdor svému teologickému vzdělání omezují se jen na nejnужnější, abych v sobě nezakalil světla víry.“¹⁾

b) Nesmím takových novin pouštět do domu. Jako nepustím do svého domu a do své rodiny nebezpečného žvanila, rouhače, zlosyna a tím méně dopustím, aby se domácí, zvláště děti, s nimi bavily, zrovna tak nemůže slušný člověk do svého domu vpustit špatný tisk. Neboť není to žvanil? Rouhač? Snad i podvodník? Snad i zlosyn? — Že se tak nejeví? Setři jen s něho tu slabou vrstvičku zevnějších frází a uhlazenosti — a často nemusíš stírat velice dlouho, tak tenoučká bývá někdy ta vrstva! — a co ti zůstane, když ne rouhání, podvod, tresty, nactiutrání, zkrátka mravní bída? A ten ničema, zakrytý lehkým pláštěm, má míti volný přístup do domu slušných lidí?

c) Nesmíme kupovat takového tisku. Neboť tím rozmnožujeme počet jeho odběratelů, zvyšujeme jeho prestiž, dáváme mu subvence, a může se snadno vykládat naše odbírání jako tichý souhlas s jeho směrem. A je to protimyslné, když tisk, který ubíjí věčné štěstí naše i jiných, který snad i v pozemských věcech je pro nás neštěstím, ještě za všechno to zlo platíme, aby mohl existovat a aby byl tím silnější. Jsou věci svou nesmyslností přímo hrozné — a my si toho ani nejsme vůbec vědomi!

d) Je nutno proti některým lžím energicky protestovat u vedení takového listu. Když takový list vidí, že je kriticky kontrolován, pak dá si pozor, zvláště, vidí-li před sebou energickou skupinu lidí, kteří vzbuzují neklamný dojem, že s nimi není radno si hrát. — Mnohdy je marno vše. Jindy takové promyšlené protesty zarazí nejedno zlo.

¹⁾ F. Hardt ve Vorträge über die Presse, Wiesbaden 1925, 23.

e) O tom, jak těžkého hříchu se dopouští, kdo čte špatné noviny, píše P. Stork S. J.: „Kdo bez *důležitých* příčin pravidelně čte a odebírá nekatolické noviny, dopouští se hříchu *těžkého*. Nestací k odebírání a pravidelnému čtení takových novin jakýkoli důvod, musí to býti důvod vskutku vážný a věcný. Odebíráním totiž *přímo se podporuje* všechno zlo, které tropí noviny nekatolické. A pravidelná četba působí sugestivně na většinu katolíků a nedá vzejít u nich pravému katolickému smýšlení.

Kdo bez *vážných* příčin *leckdy* si koupí nebo přečte nekatolické noviny, dopouští se hříchu *všedního*. Pouhá zvědavost, co jest nového, sotva stačí, abychom si směli koupiti noviny nekatolické.

Je-li nutno nahlédnouti nebo dokonce pročítati noviny nekatolické, nemáme toho dělati veřejně, abychom svým jednáním nedali jiným pohoršení. Leckdo si může pomyslíti: Když ty si to smíš dovoliti, mohu si to dovoliti také já.“¹⁾

f) Ovšem neúčinněji se čelí špatnému tisku budováním, podporou a četbou tisku dobrého.

IV. Tisk bezbarvý.

Nutno dále se míti velmi dobře na pozoru před tiskem t. zv. *bezbarvým*. Ocenil jej jeden z nejlepších znalců morálních hodnot tisku, L. Bethléem, a protože běží o předmět pro svou zevnější neutralnost krajně nebezpečný, uvádím jeho vývody podrobně:

1. „Neutrální tisk dopouští se bludů náboženských, bludů v nauce. Bludů sice nepatrných, částečných, ale stále opakovaných.

Křesťan, i když se mu dříve dostalo náboženského poučení nějakého, napřed je oslněn, pak si zvyká; není-li křesťanem leda navenek, zvykne si a je uspokojen ihned; u obou víra, jež je světlem, napřed bledne, pak se zaťmívá, nakonec při prvním zavanutí shasíná. Nuže, víte, pokud člověk má tufo pochodeň, ví, jak se má chovati; i když by

¹⁾ A. Storck, Z duchovního života, v Praze ² 1926, 30 n. — Podobně jiní katoličtí moralisté: Noldin, De praeceptis, Oeniponte ¹³ 1921, 141, 142. Prümmer, Manuale Theologiae Moralis, Friburgi ⁸ 1928, I, 452. Aertnyss-Damen, Theologia Moralis, Taurinorum Augustae ¹³ 1928, I, 352. Vermeersch, Theologiae Moralis Principia, Responsa, Consilia. Romae 1924, II, 102, 103, 105.

pobloudil, dovede nalézt cestu zpět; ale když ji nemá, je konec...

2. Tento neutrální tisk působí dále omyly v perspektivě. To znamená, že do první řady svých informací staví to, co by mělo být odstaveno až na místo poslední; ale zachovává mlčení o velikých událostech, jež tvoří dějiny církve a jež by katolíky měly zajímat nejvíce....

Katolík, jenž to čte, aniž by tušil, že je to zvrácení řádu a nespravedlnost, navyká si patřiti na věci s téhož hlediska jako jeho žurnál. Dostává se tak vlastní vinou do omylů; po nějaké době stává se jako jeho žurnál lhostejným k tomu, co je veliké, co je hodno, aby na to myslel a miloval, co je autenticky a specificky katolické; ale vášnivě se rozehřívá pro bagatele, fantomy, stíny, přeludy, trety. Ztratil magnetickou střelku.

3. Tento bezbarvý tisk projevuje zálibu pro to, co je malicherné, nepřátelské, podezřelé, nezdravé, a vůbec pro vše, co stojí mimo pravdu, mimo ctnost, řád stanovený Bohem, nauku a kázeň církevní.

A u čtenáře nastává sklouzávání, pád do týchž zálib; pevnost zásad se uvolňuje, horlivost chladne, křesťanský život zvlažňuje a dostává úbytě, opravdovost života mizí; člověk je tolerantní, uzavírá kompromisy, připouští, kapituluje, desertuje, stává se invalidou a nemocným. Takto existují celé farnosti, jež se podobají v duchovním ohledu krájům zpustošeným válkou, hladem neb morem. Při pohledu na ně člověk vzpomíná slov, jež Louis Veuillot napsal v r. 1866: „*Duše jsou nemocné, a to strašnou chorobou: únavou a hrůzou před pravdou.* V duších ještě křesťanských tato choroba se jeví tím, že není žádné bázně před heresí, že je *stálé mlkování s bludem*, jistá záliba v léčkách, jež blud nastražuje, nestydatá touha nechat se chytit.“ Běda, tyto řádky mají platnost dosud!

4. Bezbarvý tisk v častých případech ignoruje soustavně Boha a vylučuje ze svého slovníku toto jméno třikrát svaté. Bůh je všudypřítomný, tak učí katechismus; bezbarvý tisk ho nevidí nikde, nechce, aby se kde ukázal; postihl jej svým ostracismem; ukřižuj, ukřižuj ho... nestrpí ho, leda ve feuilletonech a pohádkách... jako klení... a to je vše...

Slovník i smýšlení je laicisováno. Neutrální tisk je neutrální školou pro odrostlé; vytrhává, co škola ještě ponechala...

5. Tento tisk konečně nezná než učení naturalistické a laické, dogmata a morálku a kult naturalistický a laický; zneuznává však, co je nadpřirozené. Nadpřirozené pravdy se v něm neobjeví nikdy; božské posláni Ježíše Krista se tam nedostalo; posláni církve je tam redukováno na mlhavou filantropii, a i ta ještě pořád více je rozředována... Svátosti jsou přestrojeny, jejich křesťanský význam je z nich vyprázdněn: křest a slavné svaté přijímání první vyvolávají jen myšlenky na cukrovinky a toalety, biřmování je jen opakováním této koketerie a tohoto labužnictví... Slovo „pokání“ nemá smyslu leda v mateřských školách. Poslední pomazání je jak známo svátost mrtvých. Svátost stavu manželského pozůstává výlučně v manželském požehnání, jež dává kněz, který také pronese tklivou promluvu: manželství však bylo uzavřeno na radnici... (zde má autor na zřeteli francouzské poměry, kde civilní sňatek je závazný).

Ctnost? Neuvidíte nikdy tohoto slova v bezbarvém tisku, aby nebylo doprovázeno nějakým epitetem žertovným nebo snižujícím.... Co se týká hříchu, ten již neexistuje: existují zločiny, chyby, přestupky, nekorektnosti, snad — promiňte mi to slovo — blbosti; neexistují však již hříchy.. Zrovna tak neexistuje již zbožnost. Átd.

Důsledek této práce pozvolného rozleptávání? Po delším nebo kratším styku s takovýmto listem duše čtenářova jest vyprázdněna. Co je nadpřirozené, z ní vyvětralo. Není tak již přesvědčené víry, necítí se potřeba ideálu; ani energie, ani oddanosti, ani horoucnosti; ani křesťanského citění.

A teď tento individuální výsledek násobte tisíci a tisíci individuy, násobte miliony katolíků, již čtou listy bezbožné a nemravné, a pochopíte, proč je mezi námi tolik hodných lidí a tak málo křesťanů rozhodných a činných; tolik otroků bázně a tak málo statečných bojovníků... proč ty útoky na naše práva a na naše katolické svobody... proč ta pronásledování. Je snadné olupovati lidi a utloukati je, když po léta byli chloroformováni a tedy uspáváni. Bezbarvý tisk je výborný chloroform.“¹⁾

Není člověka neutrálního vůči Kristu; buď je pro Krista a s Kristem, nebo je proti Kristu. Není možno, aby existoval mezi křesťany tisk opravdu neutrální; buď je opravdu pro Krista; anebo není pro Krista; ale pak je proti němu, protože Kristus řekl: „Kdo není se mnou, proti mně jest.“ (Mt.

¹⁾ L. Bethléem, La Presse, 1928, 100 — 104.

12, 30.) Zásadně vylučovati vyznání víry, to je tichá, nevyslovená bezbožnost. To platí zvláště dnes.

A když již tak zhoubný nábožensky je tisk bezbarvý, pak bylo by zbytečno líčiti spousty, jež působí tisk víře přímo nepřátelský, fanaticky, s ďábelskou vychytralostí a s pekelnou houževnatostí proti církvi bojující. Mravní heroové musili by býti jeho vytrvalí čtenáři, aby nepodlehli se svou věrou. Ale dnes mravních heroů není mnoho. Tedy.. Bylo by zázrakem, kdyby v místě zamořeném nejprudší cholerou, větší nějaký počet — ač stále žil s nemocnými, s nimi jedl z téhož náčiní, umýval se touž vodou — nenakazil se a nepodlehł též... Vysvětlení těch náboženských spoust ve dnešním kulturním lidstvu...

V. Katolický tisk.

1. *Potřeba katolického tisku.*

Katolíci dosud, bohužel, necení tisk tak, jak by jej ceniti měli.

Apoštol tisku v Rakousku P. Kolb S. J. řekl: „V celku nemá katolický lid ani tušení o významu, jaký by měl rozkvět jeho tisku. Jinak by nestískal groš, ježž má dáti na noviny, ač přispívá ochotně na sta spolků, dobrých skutků a nadací. V celku náš lid ani netuší, že kdyby se vzmožil katolický tisk, bylo by možno doufatí v nápravu ve veškerém veřejném životě, státním, sociálním, vědeckém i hospodářském... Namnoze neporozumění a proto lhostejnost; to je to, co drží náš tisk tak hluboko.“¹⁾ Jednání katolíků je opravdu podivné. Na zakoupení sochy, zvonů do kostela dají 100 Kč i více, a ochotně; když mají dáti na tisk katolický 10 Kč, reptají. Ničení víry mravnosti v celém dnešním životě pozorují s upřímným rozhořčením; nic však nechtějí dělati pro katolický tisk, jenž by byl jedním z nejúčinnějších prostředků potírati tyto zhoubné tendence; ba možná ještě i takové noviny, které jsou z hlavních bojovníků protikatolických, pod různými záminkami kupují a nosí do svých rodin. Ráno byli na nedělní mši sv. a kázání, snad i u sv. přijímání; po návratu domů čtou při snídani bez výčitek svědomí svobodomyšlné listy, jež tam na ně již čekají.

¹⁾ V. Kolb, cituje J. Rist ve Vorträge über die Presse, 37.

a) A přece pro katolický tisk musejí se přinášeti ne pouze nějaké oběti, nýbrž oběti rekovné a velkodušné. Neboť neběží o záchranu jen nějakých ojedinělých vedlejších posicí; běží o záchranu víry, o zamezení, by veškeren náš veřejný život se nepopohanštil, poněvadž v pohanském prostředí budou ztraceny jistě nesčíslné duše. Běží o záchranu *všeho*, katolický tisk pro tuto záchranu je prostředkem z nejdůležitějších — a za takových okolností musí proň člověk obětovati mnoho, velkodušně!

Nestačí říkati, že na to tisku není třeba. Dnes je tisk pro hájení zájmů tak naprosto nutný, že kdo by bez něho chtěl pracovati pro věc Boží jen starými metodami a prostředky, podobal by se vojsku, které jde do boje ozbrojeno starými cepy a palcáty a meči proti armádě pracující dalekonosnými děly, strojnými puškami, tanky, letadly, telefonem... Kdo pracuje promyšleněji, kněz, který káže svým dvěma, čtyřem stům posluchačů, ostatně obyčejně již předem přesvědčených, nebo moderní žurnál, jenž káže tisícům a tisícům čtenářů, roztroušených v nejrozmanitějším prostředí? Jak si dovedou zodpověděti katolíci před svým svědomím, že pro hájení věci Boží pořád chtějí používatí jen starých metod — které pro své doby mohly býti arci metodami velmi vhodnými, — a že odmítají sáhnouti k metodám novým, k prostředkům, které by mohly zmnohonásobiti — jako násobitel — účinky jejich úsilí? Platí takovým katolíkům slova Ed. Drumontá: „Vy jste skoro jako lidé, kteří by chtěli žíti v naší společnosti, neznajíce železnic, telefonu, elektricity. Této moci nesmírné, strašné, již je tisk, tohoto živlu právě tak nutného pro moderního člověka, jako je vzduch, jež vdechuje, vy jste té moci nechtěli používatí nikdy.“¹⁾ Přísná slova volal ke katolíkům francouzským vzácný dominikán P. Sertillanges: „Jaká to hanba pro nás katolíky, že tak málo děláme pro svůj poctivý a katolický tisk! Však zůstane pravdou, že synové světla — a kdybychom jen jimi byli! — jsou méně obratní a méně horliví ve vyřizování svých záležitostí než synové temnoty! Kdybychom my pracovali pro pravdu a její rozšíření tiskem s polovicí horlivosti, jež se vynakládá na nízké ambice, jaký úspěch, jaké výboje!“²⁾

¹⁾ E. Drumont v Bethléem, La Presse, 391.

²⁾ Sertillanges, Le patriotisme et la vie sociale, cit. Bethléem, La Presse, 538.

Mají katolíci vůbec právo odmítati účinnou obrannou zbraň, kterou *Bůh* jim dává do ruky?

b) Katolíci zapomněli, že vybudování mocného katolického tisku pro ně znamená zabezpečení veškerého jejich náboženského, kulturního i charitativního podnikání.

O všech zemích — až na nečetné výjimky, jako je Německo — platí ve větší neb menší míře slova A. Thellier de Poncheville: „S neúnavnou velkodušností katolíci francouzští v hojném počtu tvořili ústavy vyučovací a dobročinné; budovali školy, kláštery, sirotčince, kostely; házeli plnými rukama zlato všude, kde bylo neštěstí. Ať již byl výsledek tohoto nesmírného úsilí jakýkoli, bude mít cenu před Bohem. — Ale zatím co naše činnost se rozlévala v těchto podivuhodných dílech, jiní jí chystali blízkou zhoubu. — Naši protivníci si nelámali hlavy, aby rozmnožovali nákladné podniky vyučovací a dobročinné, na něž charita katolická byla právem pyšná. Šetřili své síly a své prostředky na to, aby si vytvořili tisk, jenž by jim umožnil a konečně dovršil zhoubu katolického úsilí. Na všech stranách kolem katolíků, již se vyčerpávali v mlčelivé oddané obětavosti, neustále a s hlomózem útočili. O dobru, jež konaly naše ústavy náboženské a podniky charitativní, široké vrstvy lidové se nedověděly; zlu, jež o nich vykládali nepřátelští novináři, šíříce legendu o miliardách, zvětšující přehmaty, těžíce ze škanďalů skutečných nebo vymyšlených, tomuto zlu věřily miliony čtenářů. Bylo nezbytným výsledkem díla tohoto pomluvačného tisku, že se vytvořilo kolem našich institucí ovzduší nedůvěry obyvatelstva, a ta byla silnější než oddanost, již si dovedly získati. Veřejné mínění bylo vychováno proti nim a tak byli jsme svědky, jak najednou — ježto úsudek obecného byl těmito lžemi zatemněn — hroutí se bez odporu všecko to, co jsme vybudovali za cenu takového heroického úsilí! — Kéž tyto trosky jsou pro nás aspoň poučením! — Tisk je ochrannou zdí, za níž svobody apoštolátu nalézají útulek, stálou armádou, jež umožňuje lidem činným, aby se v klidu věnovali konání dobra; všichni tedy mají povinnost vydržovati jej. Nedomnívejme se, že škodíme svým institucím, ukládajíce jejich chudému rozpočtu ještě tuto novou daň; zachráníme je tím, že budeme pracovati o to, aby svět je poznal; pomůžeme jim vychovávající v obyvatelstvu lásku k nim.“¹⁾

Když čteme tato slova plná smutné pravdy, bezděčně cítíme, jak opravdu prorocky viděl do budoucnosti generální prezident konferencí sv. Vincence z Pauly A. Baudon, když psal 11. prosince 1877 do Frýburku: „Dle mého mínění věřící nechápou dostatečně vážné důležitosti tisku: dělají se plány stavěti kostely, budovati kláštery, rozmnožovati sirotčince a chudobince, což ovšem vše patří do řady věcí velmi důležitých; ale zapomíná se, že nade všemi těmito potřebami, jak k nim poměry nutí, je jedna, jež stojí v čele všech ostatních, to jest rozšíření katolického tisku... Neboť nebudeme-li katolického tisku udržovati, zdokonalovati jej, zvedat jej na úroveň, již by měl dosíci, kostely budou opuštěny, řeholní řády budou tím spíše vyhnány, čím větší budou mít majetek, a ústavy charitativní i školy budou odňaty náboženství, jež je založilo.“²⁾ — Jak žalostně dal vývoj Baudonovi za pravdu!

¹⁾ A. Thellier de Poncheville, na kongresu katolíků severní Francie, reprodukuje Bethléem, La Presse, 468, 469.

²⁾ A. Baudon v dopise ze zmíněného dne, reprodukuje Bethléem La Presse, 406, 407.

Dobře řekl Sertillanges: „Mám odvahu říci, že dnes je větší charitou a větším vlastenectvím založit poctivý, katolicky poctivý list, než vybudovat deset nemocnic.“¹⁾

Jaký by to mělo smysl, kdyby stavitel budoval velikou budovu, v ní zařizoval všechny části s prvotřídní promyšleností a nelitoval nákladu — když základ je písek, a hloubka samý písek, jenž jistě dříve nebo později začne uhýbat? Není dnes veřejné mínění, není-li zpracováno dobrým křesťanským tiskem, v náboženských otázkách jen krajně nespolehlivým uhýbajícím, ujíždějícím pískem?

c) Tisk katolický je nutností, aby se *odrážely útoky proti církvi*. Katolický tisk je to, jenž trhá závaly mlčení o církvi, jejich zásluhách, její nezbytnosti, a tak prosazuje, ne ignorata damnentur — aby lidé církve a jejich institucí neodsuzovali, protože jich neznají. Tisk takto osvobozuje duši průměrného člověka ze zajetí, do něhož ji poutá tisk protináboženský, je stálým hlasitým protestem proti nespravedlnostem a nepravdám, osvobozuje duše z pesimismu, dodává jim odvahy, posiluje katolíky, aby přece napřímili svou páteř, že je možno i dnes ještě pro katolíky chodit rovně. Hrstka energických sektářů svým nebojácným a výtečně organisovaným tiskem drží ve mnohých státech v nevolnictví velikou většinu katolíků; této nepřírozené a ponižující situaci dělá dobrý tisk konec a umožňuje, že roboty — když v moderních dobách byla zrušena a jako skvrna na lidstvu pranýřována v jiných oborech — nesmí trvat ani na poli kulturním.

d) Katolický tisk prospívá katolické myšlence i jinak. Je možno označit jeho činnost jako *prolongaci působení kostela*. Obeznamuje se zásluhami a velikostí církve i tam, kam by slovo knězovo nebylo jinak proniklo. Navyká lidi dívat se na vše s hlediska nadpřirozeného; dává jim cítit, že i v politice, národním hospodářství, životě kulturním má církev lidstvu něco důležitého říci, a že se mu prokazuje špatná služba, když se těchto jejích principů, Bohem svěřených, nedbá. Tak tisk může pěstit ducha radostné oddanosti k církvi, účinný apoštolát do hloubky i do dálky; a ovšem také — a to je jeden z jeho úkolů nejdůležitějších — posilovat i v katolících mravní svědomí.

e) Bez vyspělého tisku není možno ani, aby katolíci podnikli na obranu nejsvětějších zájmů nějakou *politickou akci*

¹⁾ A. Sertillanges v knize *Le Patriotisme et la vie sociale*, 227, 228, cituje Bethléem, La Presse, 539.

většího slohu. Neboť v dnešním veřejném životě nestačí jen přijíti s velkou a svatou a spravedlivou myšlenkou: nýbrž tato myšlenka musí vyvolati ve veřejném mínění přiměřenou ozvěnu. Ale pánem veřejného mínění je ve vysoké míře tisk. Když tisk bude státi proti této myšlence netečně nebo dokonce nepřátelsky, pak zanikne, jako hořící zápalka, padlá do vod moře; zanikne, jako v niveč se rozplynou úmysly nejlepšího ministra, když je při jejich provádění odkázán na podřízené úřednictvo, a toto úřednictvo všecky jeho úmysly sabotuje, neprovádí, v každém směru maří.

f) Jak Svaté stolici záleží právě na otázce katolického tisku, na to uvádím aspoň dva doklady.

Prvý je vyňat z encykliky „In ipso“, zaslané kardinálovi Fürstenbergovi a ostatním biskupům bývalého Rakouska: „Dokud se týká věřících (v Rakousku), vystavených tolika nebezpečím a nástrahám, velmi mnoho bude na tom záležitosti, aby byly zdokonaleny knihy, denní tisk a podobné vhodné publikace, jež by byly vhodné pro obranu víry a zlepšení mravnosti, a aby se jich hojněji používalo. V té věci má velikou důležitost, abychom doporučili biskupům, co nám již dávno leží na srdci a k čemu jsme často důrazně napomínali, aby katolíci při činnosti spisovatelské a vydavatelské si počínali s větší pečlivostí, dbali při tom více pořádku a jejich podnikání aby vzrůstalo. Je zásluhou takového velmi dobrého tisku, jenž vychází denně neb v určité dny, že u všech národů prospěl zájmům státním a náboženským, ať již že je hájí a podporuje, ať již že vyvrací spisy protivníků, jež je chtějí potírat, a čelí nečisté nákaze. Ale v rakouské říši jim připadá důležitost mimořádná, ježto tam rozšířený tisk je ve službách nepřátel církve, a ti oplývající bohatstvím šíří jej velmi snadno a ve velikém měřítku. Je tedy naprosto nutno proti nim stavěti se stejným úsilím tisk a tak míti možnost odrážeti jejich zbraně, odkrývati zlé podvody, hubiti jeď bludů, doporučovati spravedlivé konání ctnosti. Proto bylo by velmi žádoucí, aby každý kraj měl svůj tisk takřka za oltáře a krby bojující, a to tisk vybudovaný tak, aby v ničem se nevzdaloval od názorů biskupových, nýbrž aby přímo a usilovně pracoval v souhlase s jeho vůlí a opatrností; a tomuto tisku aby dobrotivě byl nakloněn i klerus a svým věděním byl jeho oporou; také všichni opravdoví katolíci ať jej, jak jen mohou, podle svých sil a možností, s radostnou ochotou podporují.“¹⁾

V podobném smyslu psal též papež k episkopátu italskému: „Jako prvním nástrojem, jehož používají protivníci, je tisk, z velké části jimi inspirovaný a udržovaný, tak je potřebí, aby katolíci stavěli dobrý tisk proti zlému na obranu pravdy a náboženství a na oporu práv církve... Musejí-li — aby se nezpronevěřili této povinnosti — něco strpěti, přinésti nějakou oběť, ať si vzpomenou, že království Boží trpí násilí...; vzpomenou si, že ten, kdo miluje sám sebe nebo své statky více než Ježíše Krista, není ho hoden.“²⁾

1) Enc. Lva XIII. „In ipso“ ze 3. března 1891, Lettres, III, 14.

2) Enc. Lva XIII. k episkopátu italskému z 15. X. 1890, Lettres VII, 101.

2. *Nutné vlastnosti katolického tisku.*

Katolickému tisku musí vždy tanouti na mysli jeho úkol: informovati katolíky, vyznačovati jim cíle, probouzeti katolické svědomí, pěstiti ducha apoštolátu.

a) Pravda: jak by mohl tisk katolický vykonávati dílo apoštolské, kdyby se o něm muselo říci, že nebere pravdy vážně? Byl by rozleptavačem mravního svědomí a ne jeho upevňovatelem! A pak je pro katolickou věc lepší, když neexistuje její tisk žádný, než tisk poličkující pravdu, toto dítě Boží! A když má katolický tisk milovati pravdu, již tím je řečeno, že nesmí se snížiti k chabým kompromisům ve věcech zásadních; to bylo na př. tajemstvím konečných úspěchů zakladatele vedoucího francouzského katol. listu „La Croix“, řeholníka P. Bailly, že nenáviděl polovičatých opatření a kompromisů. Tato láska ku pravdě vštěpuje pak katolickému listu sebevědomí a nepřemožitelnou důvěru i tehdy, když stojí úplně osamocen. Tato láska ku pravdě nutí jej, aby hájil v první řadě věcí základních a teprve na druhém místě věcí podružných, aby nepřepřel na mysli čtenářů malichernostmi, takže by bylo jim nemožno zajímati se i o věci veliké. Touha po vítězství pravdy bude jej nutkati, aby podepřel these své důvody ne pouze okouzlujícími svou duchaplností, ale obsahově mělkými, nýbrž aby pravdu podepíral argumenty co nejsolidnějšími. Ano, smí sáhnouti i k argumentům populárním; ale to se nesmí zvrhnouti až v touhu zalíbit se čtenářstvu hesly a sofismaty! Tato láska k pravdě vybízí jej, aby podával čtenářstvu informace ne pouze z jednoho oboru — koníček listu, — nýbrž aby orientoval se pokud možno ve všech oborech, v nichž odběratelé informací potřebují.

b) S tím souvisí další vlastnost: *přesnost*; musí býti snahou katolického listu, aby si zjednával zprávy co nejspolehlivější. Nesmí se spokojiti jen frází: „z dobře informované strany se nám píše“, „pokládá se za jisté, že“; za takovými rčeními skrývá se mnohdy nesvědomitá neinformovanost; řádný žurnalista musí míti snahu přijíti věci na kloub.

c) Rychlost. Je samozřejmo, že katolický tisk, pokud na něm jest, nesmí býti tak liknavý a nehybný, že by přinášel zprávy, až již zestárly, až svobodomyšlný tisk jich již dávno využítkoval. Telefon, telegraf, expresní dopisy a jiné vymoženosti komunikace nesmějí státi jen ve službách myš-

lenek profináboženských a zájmů světských. Jest i mrštnost, která je svatá.

d) Ale především *láska*. Láska, která stále má na zřeteli prospívati. Láska, která se chrání ublížení nevinnému, která šetří, kde šetřiti může, a neřeže, kde řezat není ještě nutno, která se nepokládá za povolanou, aby směla všechno a každého na světě souditi, a to bez výsledku, která ví, že nesmí indiskretně vnikati do tajemství soukromého a rodinného života a vytahovati je na veřejnost, jen aby dovedla něco zajímavého — nebo dokonce pikantního — světu říci; láska, která se vystříhá jízlivého, neb aspoň důsledně ironického tónu, jenž nezískává, nýbrž zatvrzuje. Láska, která se nesníží, aby dávala čtenářstvu stravu nízkou a sladce jedovatou, jíž si toto přeje, zrovna tak jako slušný člověk nebude opilému člověku dávatí další alkohol, i když se opilý proto zlobí a vyhrožuje. Která na druhé straně nepodceňuje čtenářů a nepodává věci hloupoučké, které by se nesměly podávati ani malým dětem, nýbrž která pokládá vždy za svou čestnou povinnost uveřejňovati jen věci, jež je dovedou udržeti na výši, nebo po případě ještě více povznéstí. Láska, která dbá při všem, pokud je to možno, — po stránce jazykové, slohové, typografické — i estetické stránky, protože krása je povinností lásky. Láska, která si nic z toho nedělá, když ji chtějí ochromiti katolíci negace, ti neplodní kritikové, kteří nejsou schopni pozitivní práce, nýbrž kteří jako cizopasný hmyz mohou existovati a se živiti jen na práci jiných lidí. Láska konečně, jež se řídí slovy sv. Vincence z Pauly: „Nikdy nedbejte obtíží podniku. Pouze se tažte, zda je vůle Boží, aby tato věc byla podniknuta. A myslíte-li, že ano, dejte se do ní.“¹⁾ Když Bohem nadšený řeholník P. Vincenc Bailly zakládal bez materiálního základu La Croix, jež dnes má 400.000 odběratel, pronesl odvážná slova: „Vystupujeme veřejně s křížem (La Croix = kříž), kříž dopomůže nám k vítězství. Chceme si dobýti a dobudeme si místa, jež patří Bohu a Jeho Církvi. Proto klademe kříž v záhlaví těchto novin.“ — —

e) Avšak i když zmíněné čtyři vlastnosti katolický tisk má, to ještě nestačí. Nestačí pouze okopírovati dobré vlastnosti tisku svobodomyšlného. „Účel určuje prostředky. Protože máme zvláštní cíle, potřebujeme zvláštních prostředků, zvláštních metod. Tisk bez víry má cílem jak jen možno u-

¹⁾ Pierre l'Ermite na kongresu de la Bonne Presse, 1923, cituje Bethléem, La Presse, 331.

kájetí světská přání svých čtenářů; ryze katolický tisk má však prostě cílem, aby svým čtenářům dal směr k tomu, co je dobré a pravdivé, aby je více uzpůsobil, by mohli dosíci svého věčného určení. Ovšem musí také počítati s lidstvem, jaké dnes jest; ale to je pouze jeho východiskem, pouze situací počáteční, nikoli bod odpočinku nebo dokonce bod cíle.“¹⁾ — V dobách, kdy jsme musili hájiti své katolické bytí a nebytí, soustředili jsme své nejlepší síly na tuto obranu. Naše vlastní cíle katolické nemohly býti v této nepřetržité a vysilující drobné válce uplatňovány. Ale stále toto zanedbávání vlastních katolických cílů našeho tisku možným není. „Dnes všechno, co je duchovní, staví se s elementární silou před nás. Staré konvenční formulky nikde nedostačují. Dnes je potřeba velikých hledisek, která by i v tisku všechny věci, od nejprostších k nejvznešenějším, prozařovala světlem katolické víry. Je potřeba katolického stanoviska, jež zcela obepínajíc všechny projevy života měří naši měrou. Požadavek katolického typu novin, vytvořeného z našich vlastních předpokladů, je praktickou první podmínkou pravé katolické akce. Budoucí kulturní boj světový vyžaduje i politického, ale více než pouhého politického, vyžaduje universálně duchovního vyznavačského tisku. A až tento kulturní boj světový přijde, musí takový tisk již zde zastihnouti, ne aby jej musil teprve tvořiti.“²⁾

A čím více se kolem nás šíří duchovní hlad v duších, tím tíže doléhá na katolický tisk povinnost, aby podával chléb, jenž opravdu dovede zasytiti duše. Proto nesmí katolický tisk podávati jen křesťanství liberální, kompromisní, rozředěné vodou; musí to býti křesťanství sv. Tomáše, sv. Augustina, sv. Františků; tento duch musí ožiovati část úvodníkovou i oddíl přehledů a denních zpráv; neboť jen nerozředěné a nezfalšované křesťanství sytí duše!

f) A konečně katolický tisk musí i v technice novinářské i v obsahu státi na výši doby.

Proto žádá onen P. Nissen na př.: Katoličtí redaktoři musejí státi na vysoké úrovni nejen co do katolického smýšlení, nýbrž i co do odborného vzdělání. Katolický tisk musí si z denních událostí vybírat, je uspořádati a hodnotiti samostatně. Musí v dostatečné míře informovati o náboženských událostech i zahraničních, pokud jsou důležité pro katolíky vůbec. Boj proti korupci, které je v současném životě tolik, musí vésti odhodlaně, nesmí býti jen tichošlápkem, který z ohledu

¹⁾ B. M. Nissen, Die katholische Zeitung als katholische Aktion, v Eberlově Schönerer Zukunft, ze 23. IX. 1928, str. 1107.

²⁾ B. M. Nissen, tamže 1108.

na politické spojení mlčí o vši korupci a hospodářském vykořisťování spojeneckých skupin, a tím žene své stoupence — a to ne vždy nejhorší — do náručí stran opozičních, hlásajících očistu a spravedlnost. Pěstění zdravého národního ducha. Péče o správné stanovisko ke kultuře.¹⁾

3. Skutečná situace katolického tisku.

Po dvojí stránce možno posuzovati katolický tisk: co do kvality a co do rozšíření.

1. Vzhledem ke kvalitě:

a) Více nebo méně o všech zemích platí o katolickém tisku posudek, jež o katolickém tisku *francouzském* podal kardinálovi pařížskému ředitel tiskového spolku francouzských katolíků L. Guizerix.²⁾

„Kvalita našeho denního tisku, jeho úroveň intelektuální a literární jeví mnohé a vážné nedostatky. Máme ještě k tomu daleko, abychom mohli postavití nějaký list rovnocenný vedle Temps nebo Journal des Débats; a přece chceme-li ovládati veřejné mínění, je nutno, abychom měli tisk podobné výše. Je pravda, pařížská La Croix a jiných 7 neb 8 velikých deníků mají redakci vybavenou dostatečně. Scházejí jim však dobří specialisté, kteří by s nespornou odborností pojednávali o určitých otázkách sociálních, hospodářských, literárních, vědeckých, politických, náboženských. Našich 25 či 26 malých deníků a naše nejlepší týdeníky dělají, co mohou, aby zakryly nedostatky, na něž trpí. Pokud se týká týdeníků ostatních, schází jim vůbec personál a ostatní prostředky. Mají nejčastěji nanejvýše 2 neb 3 redaktory, a ani to nejsou ještě redaktoři z povolání. Ředitel, jenž často přejímá úkoly, jež se žurnalismem vůbec nemají co dělat, často nemůže udělati více, než že v poslední chvíli nahodile vystříhává odjinud, aby tak vyplnil sloupce svého listu. Neužitečné polemiky často zaujímají v tisku příliš mnoho místa a roztrpčují mnohé čtenáře. Illustrace povětšinou úplně scházejí.“ — Podobné stesky pronáší p. Guizerix vzhledem k technické a finanční stránce: Katolický tisk přijde vydavatelům drazí, protože buď se tiskne v cizích tiskárnách, a ty si nechají dobře platiti, anebo v tiskárnách vlastních, ale ty zase pracují velmi často na strojích starých — ceny nových strojů jsou pro mnohý žurnál nedostupné — a tak nepracují pak úsporně jako na strojích nových. Také papír, poněvadž se neobjednává ve velikých kvantech, je poměrně dražší, než u velikého a organisovaného tisku. — A třetí potíž: inserce v katolických listech nevynáší tolik, kolik u listů svobodomyšlných, které nechtějí se tak nechat vázati morálními principy jako tisk katolický. —

b) Ku podivu, obdobné výtky se činí i tisku katolickému v zemi, kde přece — u přirovnání ke katolickému tisku ve státech jiných — stojí přece poměrně velmi vysoko: v *Německu*. Nejzávažnější závady jsou dvě: přílišná odvislost

¹⁾ B. M. Nissen, Grundsätzliche Forderungen für die katholische Tagespresse v Schönere Zukunft, Wien, 1. X. 1928, str. 4 — 6.

²⁾ Posudek je otištěn v pařížské „La Documentation Catholique“ ze dne 7. července 1928, č. 435, s. 21 — 27.

od korespondencí a nedostatečnost redakcí. Vyjímajíc oba veliké listy (Germania a Kölnische Volkszeitung) není žádný centrový list veden tak, aby to vyhovovalo potřebám dneška. Tytéž články z tiskové korespondence centrové nebo z apologetických časopisů je možno sledovati ve veškerém malém a středním tisku centrovém. Pak není možno čísti více listů strany. Příliš mnoho místa se ponechává zprávám významu jen lokálního neb speciálně kněžského (o svěcení praporů, o duchovních misiích, primicích, jubileích atd.). Politické události se projednávají často se stanoviska jednostranně náboženského. Redigování pozůstává v sestavování noticek a v polemikách, jejichž obratnost je velmi pochybná. Nehledíme-li k několika málo listům, je řídkým zjevem, aby noviny měly dobrý původní úvodník. Scházejí redaktori dobře napřed vzdělaní a národohospodářsky zkušení. Korespondence měly by otevřítí své sloupce jen prvotřídním přispívatelům. Také zpravodajství vykazuje mezery a je loudivé. Jiná bolest je část národohospodářská, proto mnozí jsou odkázáni na listy svobodomyšlné. Dále feuilleton bývá příliš nudný a nedělní přílohy vzhledem k zevnější výpravě jakési non plus ultra zaostalosti. Platy redaktorů a spolupracovníků jsou příliš chudé a musejí býti podstatně zlepšeny.¹⁾

c) K těmto obecným stezkům přistupuje u nás i přílišná roztržštěnost. Nikdo nemůže na př. pokládati za zjev zdravý, když v jediné Praze vycházejí 4 české katolické deníky.

d) Stejná zpráva se podává o situaci katolického tisku v Polsku:

„Prohlížeje orgány našeho katolického tisku v Polsku, přesvědčuji se, že až na skrovné výjimky nestojí na výši úkolu v tom smyslu, že nedisponuje aparátem redakčně-technickým takovým, jenž by jej uschopnil, aby s úspěchem se postavil proti tisku nás potírajícímu, zorganizovanému dobře, obratně a bohatě; udržuje spíše při sobě výlučně čtenáře uvědomělé, po katolicku již smýšlející; je neschopný přivábit k sobě širší okruhy lidí nerozhodných nebo dokonce i nakloněných k tomu, že by přijali jeho nazírání, ale žádajících, aby se běžné zprávy projednávaly způsobem novodobým. V jeho čele stojí často lidé dobré vůle, úctyhodní, šlechetní, oddaní katolické myšlence, ale odborně nevyškolení pro tuto důležitou úlohu... Hlavní závady, myslím, jsou tyto:

Náš tisk je nedostatečně a nedůkladně informován; nemá na polské půdě dobře zorganizované zámožné agencie ústřední, která by do dávala rychlé i spolehlivé zprávy; proto čerpá nejednou i ze zřídél nám cizích, ba i skrytých nám nepřátelských.

Katolický tisk, hlavně ten, jenž je určen pro široké masy, nejeví dost zájmu o záležitosti obecné, den ze dne se vyskytující, jež zaujímají

¹⁾ Löffler, Geschichte der katholischen Presse Deutschlands, M. Gladbach, 1924, 81.

především svět pracovní. Na námitky nepřátelského tábora neodpovídá pozitivním zainteresováním.“¹⁾

2. Pokud se týká *výše nákladu*, katolické listy zůstávají rozhodně v nebezpečné minoritě.

a) Tak *Francie* bývá s úctou jmenována, protože tam podle hořejší zprávy Guizerixovy je vedle La Croix, který přece má (1928) na 400.000 odběratelů a jehož týdeník Le Pèlerin měl již před 5 lety na 600.000 odběratelů, mimo to ještě 33 katolických deníků, a na 350 týdeníků. Píše Guizerix: „Naše deníky se daleko nedovedou vyrovnati nákladu jediného listu o 1,100.000 výtiscích, Le Petit Parisien o 1,600.000 výtiscích, Matin o 900.000 v., Le Petit Journal 380.000, l'Oeuvre 180.000, le Quotidien 110.000, l'Humanité 240.000, v provincii La France de Bordeaux 220.000, la Dépêche de Toulouse 330.000. — Naše deníky musejí zápasiti 1 proti 7, naše týdeníky 1 proti 10.“²⁾ Nelze však v sobě potlačit obdivu, jak katolíci ve Francii — poměrně přece chudí — pracují o zdokonalení svého tisku. Tak jejich ústřední tiskárna při Maison de la Bonne Presse má v r. 1928 20 linotypů, 16 rotaček, pro „Pèlerin“ rozřezávání a skládání stran děje se automaticky a současně. Největší rotačka — zatím ji mají v Paříži pouze 3 deníky — může tisknouti 12 až 16 velikých stran. — Zaměstnáno je v této tiskárně 900 lidí, tisknou se 34 publikace pro půlčtvrtá milionu čtenářů.³⁾

b) Potíže mají i katolíci v *Německu*. Neboť novinářský průmysl je tam velmi vyspělý. Tak jediná firma Ullstein, která v r. 1877 začala svou novinářskou činnost, má dnes závod, v němž zaměstnává téměř 9000 lidí, tiskne denně 34,400.000 stran, jež patří 17 časopisům a novinám s celkovým nákladem 4 a půl milionu exemplářů. Mezi nimi se nalézá největší Berliner Morgenzeitung a pak pověstná Berliner illustrierte Zeitung, již se nyní tiskne náklad 1,800.000 výtisků, a v níž stojí stránka inserátu netto 10.944 M., dále nedělní list velikého rozsahu a banálního obsahu Grüne Post, u čtenářstva tak populární, že během roku dosáhl nákladu 545.000 výtisků. Všechn tento tisk je bezbarvý a sensační, se všemi zhoubnými účinky takového tisku: jaké to nezměrné nebezpečí náboženské! Vedle toho má firma Ullstein i velké nakladatelství, jež zásobuje nesčetné čtenářstvo romány, uměleckými a jinými literárními produkty bezbarvého směru.⁴⁾

Pro jiné německé listy uvádí Dr. Eberle (neudávaje bohužel roku) tato čísla nákladu: Berliner Morgenpost přes 350.000 odběratelů, Berliner Lokalanzeiger 250.000, Berliner Tagblatt 250.000, Berliner Allgemeine Zeitung 170.000, Welt am Montag 150.000, Breslauer Generalanzeiger 150.000, Münchener Neueste Nachrichten 127.000, Dresdener Neueste Nachrichten a Leipziger Neueste Nachrichten, každá asi po 125.000 a j.⁵⁾

Proti takovým obrovským podnikům je pak podnikání katolického tisku přece jen drobné. Neboť předně počet katolických novin proti novinám ostatním je nízký. Katolíků v německé říši je nyní asi 32—34%

¹⁾ Dr. J. Szmigielski, Prasa i wydawnictwa, v Polsku Przewodnik Katolicki, Warszawa 1927, 387, 388.

²⁾ Viz Guizerixovu zprávu v Docum. cathol., tamže 23.

³⁾ L'Osservatore Romano z 28. VI. 1928.

⁴⁾ B. M. Nissen, Die katholische Zeitung als katholische Aktion, v Schönerer Zukunft ze 23. IX. 1928, 1108.

⁵⁾ Eberle, Grossmacht Presse, 1920, 9.

obyvatelstva. Avšak všechny noviny dle politických stran se rozdělují tak v r. 1928, že všeho tisku „neodvislého“ je 53.7 %, konservativního 30.3 %, liberálního 4.4 %, sociálně-demokratického 5.1 %, centrového 11.3 %.¹⁾ Pro r. 1925 uvádí F. Hardt, že proti 451 katolickým listům v Německu stojí 164 socialistických a komunistických, 1642 „nestranných“, 1000 vysloveně nekatolických.²⁾

Ale také počtem odběratelů se nevyrovná německý katolický tisk velkým listům bezbarvým.³⁾ Tak vedoucí katolický list *Kölnische Volkszeitung* měla v r. 1922 odběratelů 28.000; druhý vedoucí, vzácně redigovaný list, *Germania*, z důvodů obchodních tají číslíci nákladu. Větší počet soustřeďují kolem sebe listy významu již ne celoříšského. Na prvním místě je *Essener Volkszeitung*, jež r. 1913 měla 70.000 odběratelů; *Tremonia* v Dortmundu a *Neues Münchener Tagblatt*, jež měly r. 1913 po 40.000 odb.; dále data z r. 1922: *Neue Augsburger Zeitung* 40.000, *Volksfreund* v Cáchách 37.000, *Münsterischer Anzeiger* 35.500, *Westdeutsche Landeszeitung* v M. Gladbachu 38.000, *der Rheinische Merkur* v Kolíně 30.000, *Westfälischer Volksfreund* v Hammu 31.000, *Westfälisches Volksblatt* 32.000, *Niederrheinische Volkszeitung* v Krefeldu 22.000, *Osnabrücker Volkszeitung* 23.500, *Gebirgsbote* v Kladsku 12.000, *Schlesische Volkszeitung* ve Vratislavi 24.000 a řada jiných. Kdo si dovede představit, jaká úžasná suma energie jednotlivců i korporací a finančních obětí jest ukryta v těchto datech!

Světového jména si dobyly zvláště zmíněné dva celoříšské listy: *Kölnische Volkszeitung* a *Germania*.

c) Z ostatních států⁴⁾ nejlépe mají vyvinutý katolický tisk v *Holandsku*; stačí se zmíniti, že katolíci tam tvoří třetinu obyvatelstva — asi 2,200.000 — právě tak jako třetinu tvoří katolíci ve státu New York: 3,000.000 z 9,000.000; ve státu newyorském mezi 194 deníky anglickými není jediného katolického, kdežto Holanďané mají 26 katolických deníků, 8 novin vycházejících třikrát za týden, 22 dvakrát, 84 jedenkrát. Vedoucí místo mezi novinami zabírá *De Maasbode*, výtečně informovaný i po stránce zahraniční politiky i v otázkách obchodních, list jména světového, a poněkud konservativnější *De Tijd*.

V *Belgii* nejznámějším katolickým listem je *La Libre Belgique* a flámský katolický list *Het Nieuws van den Dag*, jež dosáhl úctyhodného nákladu 70.000. Znamý katolický list je také *Le XX. Siècle*.⁵⁾

Anglie je zemí velikých nákladů novin; tak již v r. 1917 se tisklo: *Daily News* 1,000.000 výtisků, *Daily Mirror* 900.000, *Daily Mail* 800.000, *Daily Sketch* 693.000 atd.⁶⁾ Katolíci bohužel nemohou se odvážiti na deník; zato soustředili se na dobré vybudování svého rozsáhlého týdeníku *The Univers*, založeného již 1860; ten po válce dosáhl nikým netušeného rozmachu, nyní již 100.000. Význačné listy jiné jsou *The Catholic Times*, v nichž však vedle otázek aktuálních se hojně pojednává

1) Dr. H. Kapfinger, *Die deutschen Zeitungen in der Statistik*, ve sborníku *Die deutsche Zeitung*, Köln, 1928, 143.

2) F. Hardt ve sborn. *Vorträge über die Presse*, 1926, 13.

3) Cituji z K. Löffler, *Geschichte der katholischen Presse Deutschlands*, 1924, str. 79, 80.

4) Data z publikace *The Catholic Press abroad*, Washington, b. r. (asi 1921).

5) Soupis katolických listů belgických viz v E. de Moreau, *Le Catholicisme en Belgique*, Liège, 1928, 75, 76.

6) Viz Eberle, *Grossmacht Presse* 9.

i o otázkách theologických, historických a pod., a The Catholic Herald.¹⁾ Pak výtečný týdeník Tablet.

V Itálii je pro katolický život světový znám orgán Sv. Stolice L'Osservatore Romano, informovaný velmi spolehlivě. Protože však italských vlastních zpráv nemůže si všimati s velikou obšírností, není jeho vliv v Itálii samé veliký; náklad (asi v r. 1920) byl 10.000.²⁾ Jiné vedoucí katolické listy italské jsou: Il Corriere d'Italia, vycházející v Římě, Avenire d'Italia v Bologni, Italia v Miláně, Il Momento v Turíně.³⁾

Ve Španělsku vedoucí list je El Debate, jež velmi dobře a ohnivě řídí nadšený Angel Herrera. Jiné význačné listy katolické jsou El Siglo Futuro a El Univero v Madridě, Gaceta del Norte v Bilbao.⁴⁾

O nákladu československých novin existuje dosud jen jediný pramen, na nějž arci též nelze plně spoléhati, poněvadž si v něm označily jednotlivé noviny svůj náklad samy, některé neoznačily jej vůbec. Rok, v němž označení se stalo, je 1922. Přiznaly: České Slovo ve všední dny 42.000, v neděle 52.000. Československá republika 35.000. Národní listy 72.000. Národní Politika ve všední dny 150.000, v neděle 290.000. V Plzni vycházející Český deník 21.000 ve všední dny, 32.000 v neděle, a (soc. dem.) Nová Doba 26.000. Moravské Noviny 25.000, Rovnost (kom.) 20.000, Socialistická budoucnost (soc. dem.) 20.000, Svoboda (agr.) 31.000. V Mor. Ostravě Duch času (soc. dem.) 15.000, Dělnický deník 9.000, Moravsko-slezský deník ve všední dny 16.000, v neděle 30.000. Pozor 10.000. Slovák 24.000.

Německé: Prager Tagblatt ve všední dny 45.000, v neděle 52.000, Der Dorfbote 32.000, Reichenberger Zeitung ve všední dny 35.000, v ned. 60.000, Brünner Morgenpost 15.000, Das Volk 1.750.⁵⁾

4. Jak pomáhati katolickému tisku.

Co mají katolíci podniknouti pro svůj tisk?

a) Prvním úkolem jest, aby *nepodporovali tisku protikatolického* odbíráním, dopisováním, čtením; aby se snažili i jiným ukázkou nebezpečnost takového tisku a odvrátiti je tak od četby. Velmi dobrou příležitostí k tomu je na př., když přinese takový list vyložené nepravdy nebo nespravedlnosti.

b) Dále nutno mezi katolíky *vyvracetí předsudky* a námitky proti katolickému tisku. Stěžují si, že je jednostranný, nedostatečně vybavený, příliš mentorský a kazatelský a p. Pokud jsou tyto chyby zde opravdu a je v našich silách je

¹⁾ Více o katol. tisku v Anglii viz W. Gumbley, Le Catholicisme en Angleterre, Liège 1928, 24—27.

²⁾ Msgr. Pucci, v The Catholic Press Abroad, Washington, str. 5, 6.

³⁾ Dr. J. Froberger, Die katholische Presse in der Welt, Pressa-Sondernummer der Kölnischen Volkszeitung, 1928, str. 6.

⁴⁾ Froberger, tamže, str. 6.

⁵⁾ V. Čvančar und R. Šimon, Čechoslowakischer Zeitungskatalog 1922, Prag, na různých místech.

odstraniti, musíme o to pracovati; nelze strpěti, aby tisk, mající hájiti zájmy Boží, byl naší nedbalostí méněcenný než tisk sloužící zájmům světa a pekla. Pokud však odstraniti tyto chyby není zatím v naší moci, nutno katolíkům klásti na srdce, aby ani proto neopouštěli svého tisku, aby se nezaprodávali proto již tisku protikatolickému, aby si uložili zatím jakýsi půst a sbírali síly, aby i katolický list mohl se dostat na čestnou výši.

c) Je také potřebí *propagovati katolický tisk*. To je prostě věc svědomí. Neznám místa ve světové literatuře, kde by tato povinnost byla vyslovena s větším důrazem, než to učinil Arnošt Hello v *Siècle*: „Neznámí na sebe volají, neznajíce se, ve veliké noci tohoto světa. Publicisté jsou orgánem tohoto velikého tajemného hlasu. Hlas těch, kdož tápajíce hledají pomoci, je stupňován neb umlčován, dle vůle publicistů. Kdyby bylo viděti neviditelný svět, slyšeli by lidé výkřiky, prosby, viděli by ruce vzpínané; slyšeli by sténání chudých duchem, výkřiky těch, již umírají hladem. Veškeren tento svět prosebníků volá o chléb, o slovo. — Je dost chleba pro lid. Ale tento lid o něm neví. Tiskařství je vynalezeno, aby rozmnožovalo tyto chleby. A vy, počestní lidé, vy nesete odpovědnost za všechny tyto vyhladovělé! Jsou svěření vaší péči. — Domníváte se snad, že šířiti knihy, listy, jež mluví pravdu, domníváte se snad, že toto šíření jest přepychem. Jste na omylu, to je absolutně nezbytné. — Bojíte se zla, bojte se zla strašného, hříchu spáchaného opomenutím.“¹⁾

Nesčetné příležitosti k propagandě tisku: doporučením, půjčením, oznámením adres; tím, že necháme ve vlaku číslo dobrého listu; že žádáme ve veřejných prodejnách ke koupi list katolický; zjišťováním osob, jež by přicházely snad v úvahu, že by se daly získati a pod. Ale jeden z nejúčinnějších prostředků je vroucí a organisovaná modlitba na tento účel. —

d) Pro katolický tisk je také nezbytně potřebí *obětí* finančních. A zase i v té věci slova až Bohem inspirovaná pronesl v r. 1877 zmíněný generální president konferencí sv. Vincence z Pauly, A. Baudon: „Řekne se snad: Kde najdou katolíci (t. j. na tisk) miliony? Předně v srdci; pak u chudiny, v jistých úsporách, na něž se nemyslí, jež však by mohly býti velmi důležité. Tak kláštery provádějí stavby

¹⁾ Arnošt Hello, uvádí Bethléem, *La Presse*, 544, 545.

každý rok za obnosy velmi vysoké. Ve Francii kláštery nemají možnosti znova vybudovati památky starých opatství; stavějí však ve velkém měřítku. Je to pro ně tak svůdné, tak přirozené, opravit kaple trochu příliš jednoduché a vyzdobiti je uměním a láskou! — Je to trapné, vzíti za vděk, zvláště v kláštorech s klausurou, staveními starými a ponurými! Avšak — a nemusily by si odřici této útěchy, tohoto povzbuzení jednou pro vždy — kdyby z těchto staveb, aniž by byly definitivně zamítnuty, se odložilo na př. 10%, byly by brzo pohromadě potřebné obnosy, velmi úctyhodné, a těch by se velmi dobře použilo i v zájmu klášterů; neboť sloužily by na obranu proti často doléhajícím útokům.... — To, co pravím o kláštorech, mohlo by se říci o množství křesťanů. Kdyby každý na to myslil, že katolický tisk je východiskem boje za víru, kolik lidí pak by odložilo stranou obnosy velmi významné! — Jenom že tyto ideje nejsou v módě a více než jedna řeholnice, jež by četla tyto řádky, rozhorlila by se snad při myšlence, že by měla obětovati na deník, jehož nebude čísti, část peněz, jež vynaloží tak ráda na okrášení své drahé kaple; ten neb onen klášter, jenž uvalí na sebe, aby se mohl usaditi, dluh 800.000 franků, pokládal by za nemožné dáti 1.000 franků na tisk.¹⁾

Tisk katolický je věc tak důležitá, ale tak nákladná, že zde nepomohou jen drobné almužničky. Zde musí býti velkodušná obětavost. Platí-li vůbec: „Běda bohatým, již mohli konat dobro svými penězi, a nekonali!“, platí to ve vysoké míře i při tisku.

Dary. Odkazy. Získávání nových odběratelů. Získávání inserátů. A to vše ne s mrzutou tváří, nýbrž s velkodušným smýšlením, jež jest úměrno veliké věci, o niž při tisku běží.

e) Konečně mnohým lidem připadá i povinnost spolupracovati při tisku. Redaktoři z povolání nestačí. Nemohou jeti všude, nevědí velmi často, že by tam měli jeti. Mimo to na mnohé odborné věci svým předběžným vzděláním — protože moderní život je tolik složitý — nestačí. Je tedy i povinností jiných posílati zprávy, fotografie, učiti se pozorovati, aby člověk pak bez většího rozmyšlení vycítil, která okolnost je pro širší veřejnost bezcenná, o které se zmíniti bude velmi dobré. Je povinností beletristů, by novinám napomáhali hodnotnými romány. Je povinností všech, aby se za katolický tisk modlili.

¹⁾ A. Baudon v dopise z 11. pros. 1877, reprod. Bethléem, La Presse, 408/9.

f) A při vši té drobné práci nesmíme zapomínati i na potřeby velikého slohu: Vybudování velké tiskové kanceláře. Dále vybudování velké katolické agentury, která by zprostředkovala listům inseráty, jako to činí obdobné agentury s tendencemi svobodomyšlnými.

g) Ale ještě jedné věci nutno dbáti, která by zvláště snadno mohla zůstatí nepovšimnuta tam, kde je horlivost opravdu mimořádná: aby se netříštily síly. Aby nebylo podnikáno mnoho najednou. Aby na různých místech nebyla najednou podnikána věc táž. Aby dobročinnost katolíků nebyla přepínána tím, že z lokálního patriotismu nebo z osobní řevnivosti nebo z nedostatku rozhledu hromadí se podnikání, které by docela dobře mohlo býti provedeno podnikem jen jediným.

VI. Žurnalisté a žurnalistické školy.

1. Je účelno všimnouti si osobností, které vlastně noviny tvoří, které tedy jsou na prvním místě odpovědny za požehnání neb spousty, jež noviny působí: novinářů.

Byly doby, kdy se myslelo, že na novinářství jsou dobré i ztroskotané existence, které se nijak jinak nemohly dostatí ke chlebu; že to je tak zhruba jediné povolání, k němuž není potřebí žádné přípravy odborné. Podle toho byla také vážnost novinářů. Platili za povrchní mluvky, kteří musejí uměti o všem a rychle něco napsat; kteří musejí rozuměti všemu, a důkladně nerozumějí ničemu; kteří nemají ani kdy myslet, protože musejí psát. Bývalo jim vyčítáno, že každé jiné řemeslo musí poskytovatí obecnstvu morální záruky o zdatnosti odborné, a tak že se zajišťuje společnost proti škodám, jež by nezpůsobilí řemeslníci, lékaři, učitelé, soudcové, úředníci mohli zavinití; do novinářství že však smí vstoupiti každý, ať již rozumově nevyhovující nebo člověk mravně špatný, a že smí vesele a beztrestně otravovatí veřejnost.

Dnes je stanovisko jiné. Je teď všeobecně uznáváno, že žurnalism je povolání velmi zodpovědné, a že žurnalisté dobří se neimprovisují, nýbrž že potřebují zvláštní výchovy morální i intelektuální, aby mohli se zdarem pracovatí. Věří se dnes ve velikost poslání žurnalismu. Dnes žurnalismus poctivě prováděný patří k nejvznešenějším povoláním životním. Vždyť se uznává, že dobří žurnalisté jsou jako předvoj vyslaný před ostatním vojskem prozkoumat krajinu. Ví se,

že opravdový žurnalista nesmí býti člověkem jedné myšlenky, že nesmí míti porozumění jen pro některou jedinou stránku života, že to nesmí býti člověk uzounkého ducha, nýbrž že musí míti pochopení pro všechny důležité momenty života individuálního i společenského. Ví se dále, že novinář musí pracovati často s neobyčejnými oběťmi fysickými — zatím co jiní spokojeně spí, musí mnohý žurnalista noc jako noc vypravovati noční číslo; musí třídit příspěvky s hrozným pravopisem a písmem, musí vylučovati zprávy malicherné, musí se vzdělávati, aby mohl kráčet před jinými, nikoli aby musil býti od nich vlečen. Musí pracovati s vědomím, že stále je jednou nohou v žaláři, protože v zájmu obecného blaha musí bojovati proti přehmatům jednotlivců i společností a snadno dostane se do nebezpečí, že přestřelí a že může být snadno těžce pokutován na svobodě i finančně. Musí pracovati velmi rychle, protože veškeren materiál musí býti do určité hodiny do tisku nachystán, protože tiskářské stroje čekají, pošta však a vlak, jež noviny rozvázejí, nečekají. Kolik žurnalistů, na př. českých, zemřelo předčasně vyčerpáním tělesně, duševně úplně a předčasně opotřebováno?

„Čtenáři novin, i ta část, jež je přátelského smýšlení, nemají často ani pojmu, za jak těžkých poměrů přetížený redaktor musí pracovati. Vidí právě jen *hotový* produkt; o *mrtvé* práci, o mase materiálu, jenž musí býti pročten a urovnán, ale jehož se z největší části nemůže vůbec použít, o obsáhlé korespondenci s pravidelnými a příležitostnými spolupracovníky, o ústních jednáních, nezřídka s lidmi, kteří nepřinášejí žádné zprávy, jež by za něco stála, o námáhách s přepracováváním, s opravováním, škrtnutím, doplňováním, o zjišťování v knihách a naučných slovnících při místech nejasných nebo povážlivých, o protivných korekturách nevědí obyčejně nic, a proto títo čtenáři pak jsou nakloněni k tomu, aby za každý omyl, za každý pochybený výraz, za každou tiskovou chybu činili odpovědným pohodlného, nepozorného redaktora. — Nuže, jsou na světě jistě i redaktori pohodlní a nepozorní, ale pokud se nepředloží důkaz opaku, měli by čtenáři přece jen presumovati, že redaktori mají ono jakési minimum inteligence, obezřetnosti, svědomitosti a píce, jaké může rozumný člověk po nich požadovati, a že mohou nedostatky svých výkonů omlouvatí okolnostmi, které při mnohých jiných povoláních se nevyskytují: protivná nutnost býti hotov do určité minuty, nedostatek času si věc důkladně rozvážiti, věčné vyrušování novým docházejícím materiálem, posly, voláním k telefonu, návštěvami atd., a zvláště holá nemožnost ovládati všechny obory, o nichž prostě psáti *musí*, a jejichž zanedbávání by mu obecnstvo právem s trpkostí mělo za zlé.“¹⁾

Ovšem, novinář musí se míti velmi na pozoru, aby ne-

¹⁾ Cardauns, Aus dem Leben eines deutschen Redakteurs, Köln 1912, 97, 98.

podlehl stavovským nebezpečím mravním. Jen některá jmenuji. — Novinář musí psát o všem, musí se ihned orientovat v situaci každé, musí dokonce často, ještě dříve než si situaci prohlédne až k podstatě, přelétnouti ku předmětu novému a problém, jenž jej před chvílí zaměstnával, nechat nedomyšlený. Taková práce však snadno může jej svést do povrchnosti, nestálosti, k jakémusi intelektuálnímu kočovnictví, které doma je všude a nikde.¹⁾ To téměř nutně musí vyvolávat nezdravé uvolnění v mravních zásadách i ve mravní praxi, snadno si navykne brát na lehkou váhu i otázky mravní, a může pak snadno naň přiléhat úsudek: ano, člověk chytrý, obratný, ale amorální.²⁾ — Stejně důsledky i v životě citovém: žurnalista dostane se obyčejně do styku s jednotlivci a společnostmi v případech mimořádných, a je nutno, aby se takové náladě vzrušené sám přizpůsobil. Časem mu to vše zevšední, ale cítí se snad povinen, aby na venek projevil náladu povznešenou, přiměřenou té, již ti, mezi nimiž jest, při této pro ně nezvyklé události přirozeně mají. Tak vystaven pak žurnalista nebezpečí, že bude náladu simulovat, že se bude do ní nutit, že si navykne jistému posérství, že snad bude psát slohem, jakoby byl ve stálé extasi, že se vytvoří jakýsi zvláštní odstín fariseismu, pod nímž ve skutečnosti se ukrývá duše blaseovaná, citově vyschlá.³⁾

¹⁾ „Okolnost, že jsme nuceni k povrchnosti, chvat a chvat, nezbytný nedostatek důkladnosti jsou jedním z nejtěžších křížů našeho stavu.“ Cardauns, *Aus dem Leben eines deutschen Redakteurs* 198.

²⁾ Peroutka v knize „Z deníku žurnalistova“, Praha b. r., podává plno zdrcujících dokladů tohoto amoralismu.

³⁾ „Kde jsou ty časy, kdy v tom, co jsem psal, bylo ještě trochu přesvědčení. V podstatě, z čeho žiji? Ze lži, z čehosi, čemu nevěřím... Já se tu chovám jako ničema. Jsem slabý člověk a nemám odvahy stát se sebou samým. Otec a matka mne varovali před žurnalistikou. Neposlechl jsem!“ Ve formě feuilletonu uvádí F. Peroutka, *Z deníku žurnalistova*, Praha b. r. (1922), 117.

Vyskytují se — jako ovšem ve všech stavech — i povahy takové mezi žurnalisty, že jejich sen do budoucnosti popisuje Peroutka (str. 159, 160):

Vidím, kterak za deset let bude sedět kterýsi žurnalista s přítelem ve vinárně a bude mluvit:

„Člověk po každé žije jinak, než jak zamýšlel, a po každé dopadne mu život jinak, než si představoval. Co všechno jsem chtěl udělat, co všechno vytvořit! Jak velké myšlenky hýbaly mou hlavou! A místo toho sloužím zde prokletému vysilujícímu povolání, které ubíjí můj mozek, oslabuje mé city, proměňuje mou lásku i mou nenávisť na drobné penízky. Den za dnem strkám před sebou nenáviděnou káru žurnalistu, a ze zbabělosti, ze zvyku, z pohodlnosti, z toho důvodu, že jsem ženat,

Ještě větší však jest nebezpečí, když zevnější tlak v redakci novináře nutí, aby psal nikoli tak, jak mu velí svědomí, nýbrž jak mu diktuje zaměstnavatel; když situaci charakterisuje povzdech: „Ve chvíli, kdy vstupuji do redakční místnosti, odkládám své přesvědčení.“ Takový nešťastný redaktor bude ve svých článcích zastávat jakýkoli názor, jež zastává se mu uloží: včera v redakci protikatolického listu psal články paličsky protikatolické, za měsíc jako redaktor listu katolického bude psát na obranu katolicismu články vroucnější než nejupřímnější, Bohem nadaný kazatel, ale za nějakou dobu obrátí snad zas — a je hotov obrátiti i v této chvíli samé, kdy píše svůj článek ohnivý, jenž má šířiti nadšení. Věrnost v přesvědčení zviklána, rozhodují zřetele jiné, finanční, ambiční, veřejného mínění.

Tato nebezpečí u novinářů jsou velmi vážná. A proto je-li kdo povinen pečovati o upevnění svého mravního života, a stále se v něm utvrzovati, pak je žurnalista mezi prvními. Tím nutnější je to, poněvadž jeho duch má rozhodující vliv na zprávy, jak je podává. Neboť události nepředstupují před čtenáře tak, jak se sběhly, nýbrž jak je zpracoval duch novinářů, když jím procházely, a byl-li tento duch otráven, otráveny budou i zprávy, otráven bude i duch lidí dalších. Novinář bez vypěstěné morální zásadavosti — motor prudce jedoucí bez šoféra.

2. Ze všeho toho vyplývá, že není možno výchovu žurnalistů ponechat jen náhodě, nýbrž že musí o ni býti pracováno soustavně. Jsou sice povahy pro tento obor již Bohem samým tak talentované, že by školácké vedení mohlo v nich novinářský talent spíše ubít než rozvinout. Ale není

nemohu od ní utéci. Ale nepoddám se. Přisahám, že zanechám tohoto povolání. Příští rok mne uvidí již jinde.“

Po té řeči napije se onen žurnalista vína a bude dále naslouchati oděskému valčíku.

Ten žurnalista budu já.

A zase uplyne deset let a já budu seděti ve vinárně s přítelem a budu říkati:

„Poslední chvíle mi zbývá. Jestliže ještě něco chci vykonati, něco z toho, co ve mně hrálo a bouřilo před lety, nemám času na prodlení. Nikdy jsem nemyslel, že bych měl býti žurnalistou až do konce svých dnů. Ven z tohoto kruhu! Příští měsíc mne uvidí již jinde!“

A zase se napiji vína a budu naslouchati oděskému valčíku. A za deset let zase budu to mluvit. —

Je to jen fantasmie. Ale bylo by jen přirozeno, kdyby amoralism, jaký ovládá život veliké části žurnalistů, o nichž je v knize řeč, k takovým koncům vedl.

mnoho takových mimořádně nadaných novinářů, již by instinktivně vycítili vždy potřebu okamžiku, již intuitivně vycítí povahu a potřeby moderního člověka, již bez diskursivního uvažování dovedou vysloviti zprávy a direktivy tak, že k situaci přiléhají mistrně. Nutno tedy zpracovati i novinářské nadání slabší. Arci jisté vlohy se k novinářské činnosti předpokládají vždy. Kde těch není, tam je možno vyškoliti slušného žurnalistického rutinéra, nikoli však dobrého žurnalistu.

Výchova žurnalistů musí přihlížeti ke dvojí stránce: předně k vypěstění povahy. To odůvodňovati po tom, co bylo řečeno výše, není třeba. Žádná škola žurnalistická neprovede svého poslání, bude-li ignorovati tento požadavek. — Ale musí podati i stavovské školení intelektuální: novinář musí býti důkladně informován, jaké cíle mají noviny, jak nutno vésti jednotlivé části jejich — úvodníky, odborné články, denní zprávy, feuilletony, rubriky náboženskou, národohospodářskou, sociální, kulturní, módní, sportovní, tělovýchovnou atd., podmínky zdárného finančního vedení listu, dějiny novinářství, zákonitá ustanovení o novinářství a j.

Zatím účelem se zřizují zvláštní novinářské školy, z největší části bývají budovány při universitách.¹⁾ V Československu byla taková škola otevřena v roce 1928; tvoří součást Vysoké školy politických nauk. V Německu je pěstována žurnalistická věda na universitách v Berlíně, kde je také Deutsches Institut für Zeitungskunde, ve Frankfurtě, Kolíně, Lipsku, Mnichově, Hamburku. V Americe ve Spojených státech jsou při velkých universitách odbory School of Journalisme; známá katolická taková „škola“ je při universitě v Notre Dame (Indiana). Pro katolíky francouzské zřízení je velmi dobrý takový institut při katolické universitě v Lille.²⁾

¹⁾ O těchto školách, jejich povaze, studijních programech a také podání některých dat statistických viz pečlivé práce Dr. K. Jaeger, *Von der Zeitungskunde zur publizistischen Wissenschaft*, Jena 1926, a téhož autora *Zeitungswissenschaft*, Dessau 1926 s bohatými údaji bibliografickými.

²⁾ Jeho program v École de Journalisme Lille 1928.

III. NĚKTERÉ VÝZNAČNÉ OBORY SOCIÁLNÍ PRÁCE.

Oborů, na něž se vztahuje činnost sociální, je několik. Není možno jednat zde o všech. Pojednám aspoň o třech: o činnosti školské, lidovýchovné a charitativní.

Že na tomto místě nejednám o dvou oborech činnosti, které přece v životě společenském mají význam prvotřídní, — činnosti politické a hospodářské — neznamená, že bych důležitost jejich podceňoval. Naopak. Soudím však, že bude lépe, až v jiných dílech této příručky budu jednat o etických normách vztahujících se na život státní a hospodářský, že pak budu moci jako korolaria udati ihned směrnice, jež z těchto zásad pro praktický život vyplývají, kdežto zde bych musil nejen označiti, co se musí dělati, nýbrž aspoň do jisté míry je i motivovati a tedy opakovati to, co bude podrobně projednáno v I. a II. díle. Ostatně několik důležitých směrnic i pro činnost politickou jsem již i v tomto díle řekl, když se projednávalo, jaký je poměr církve — kněží i laiků — k otázkám veřejného života.

A) Práce pro školu.

Literatura.

Podrobnou bibliografii o školské otázce uvádím v pracích: Vašek, *Práce a oběti pro katolickou školu* jinde a u nás. V Olomouci 1925 a v pojednání *Dnešní situace náboženská ve školství významných kulturních států a nezbytné směrnice pro školskou politiku u nás*, v časop. *Sursum*, Praha, str. 14, x. nn., 49 nn. 66 nn., 97 nn., zvl. bibliografii na str. 136, 137.

Soupis organizací pro školskou práci je nejlépe sestaven v J. Monti, *Manuel International des Organisations Catholiques*, Paris 1924, str.

26—32. O organizacích v Německu viz W. Böhler, *Die katholische Schulorganisation Deutschlands*, Düsseldorf, IV. Aufl. 1926. Dále W. Offenstein, *Der Kampf um das Reichsschulgesetz*, II. Teil, Düsseldorf 1928, J. Schröteler, *Um die Grundfrage des Schulkampfes*, Freiburg i. B. 1928. O posledních etapách ve školské práci katolíků viz oddíl W. Böhler, *Konfession und Unterrichtswesen v Kirchliches Handbuch für das katholische Deutschland*, XV. Bd., Freiburg i. B. 1928, 85—122. — O Holandsku viz Th. Verhoeven, *Katholischer Religionsunterricht und katholischer Profanunterricht in Holland*, Wien 1925. Th. Verhoeven, *Die Lösung des Schulproblems in Holland*, 's-Gravenhage 1927. — O Spojených státech F. M. Crowley and E. P. Dunné, *Directory of Catholic Colleges and Schools*, Washington 1926. — O Belgii J. Leclercq et A. Mampaey, *Annuaire Catholique de Belgique*, Bruxelles 1928, 506—547, zvl. 514. — O Francii zvl. *L'Annuaire Catholique de Paris*, Paris 1928, 74—122. — O Itálii G. Monti, *La Liberta della Scuola. Principi. Storia. Legislazione Comparata*. Milano 1928 (velmi dobrá bibliografie 671—678, a to ne pouze o Itálii, nýbrž i o Francii, Německu, Spojených státech, Anglii, Belgii, Nizozemsku). — O Rakousku (L. Rötter), *Die Schulrevolution in Oesterreich. Eine Materialiensammlung*, Wien 1922. J. Kroh, *Zur Frage der Bekenntnisschule*, Graz 1927 (zvl. poslední stať: „Die Zusammenarbeit von Eltern, Priestern und Lehrern zur Erkämpfung der katholischen Schule, S. 87—94.)

a) Základní normy.

Nebudu zde rozváděti normy, které platí pro katolíky v ohledu školském. Rozvedu je a odůvodním dopodrobna ve II. díle této knihy. Zde pouze jako soubor hlavních zásad v této otázce, závazných pro křesťany, jako hranečníky, za něž nesmí křesťan vstoupiti, reprodukuji příslušná ustanovení z nového církevního zákoníka:

Can. 1372. § 1. Věřícím se musí dostávatí od dětství poučování takového, aby se jim nejen nic nepodávalo, co by bylo proti katolickému náboženství a mravní bezúhonnosti, nýbrž aby zaujímało význačné místo vyučování v náboženství a mravnosti.

Can. 1373. § 1. V každé obecné škole budiž poskytováno dětem vyučování náboženství, přiměřené k jejich věku.

§ 2. Mládeži, která chodí do škol středních neb vyšších, budiž poskytnuto hlubší vzdělání náboženské, a místní biskupové ať pečují o to, aby se tak dalo prostřednictvím kněží vynikajících horlivostí a věděním.

Can. 1374. Katolické děti ať nechodí do škol nekatolických, neutrálních, smíšených, které totiž jsou přístupny i nekatolíkům. Jediný však ordinarius oné diecése má ve smyslu instrukcí apoštolské stolice rozhodnouti, za jakých okolností by se mohlo trpěti, by se chodilo do těch škol, a jaká opatření by bylo učiniti, aby se předešlo nebezpečí zkázy.

Can. 1375. Církev má právo zřizovati školy jakéhokoliv oboru, a to nejen obecné, nýbrž i střední a vyšší.

Can. 1379. § 1. Není-li obecných a středních škol, jak je o nich řeč v kan. 1373, mají věřící a zvláště ordinarius onoho místa, pečovati o to, aby byly založeny.

§ 2. Rovněž nevládne-li na veřejných universitách nauka a duch katolický, jest si přát, aby v národě neb zemi se založila universita katolická.

§ 3. Věřící ať neopomenou podle svých sil přispívati k zakládání a vydržování katolických škol.

Can. 1381. § 1. Náboženské vyučování mládeže na jakýchkoli školách podléhá autoritě a dozoru církve.

§ 2. Místní ordinariát má nad tím bdíti, aby na jakýchkoli školách jeho území nic se neučilo ani nedálo, co by bylo proti víře a dobrým mravům.

§ 3. Jemu přísluší rovněž právo schvalovati náboženské učitele a učebnice; a z důvodu náboženství a mravnosti vymáhati, aby odstranění byli učitelé nebo knihy.

Can. 1382. Místní ordinarius může buď sám nebo svými zástupci visitovati také jakékoli školy, dětské besídky, zotavovny, patronáty a pod., pokud se týká vedení náboženského a mravního; z tohoto dozoru nejsou vyňaty ani školy jakýchkoli řeholí, leč by běželo o interní školy pro ty, kdo mají sliby, v řádech vyňatých z pravomoci biskupské."

b) Cíle školské práce.

V době demokracie musí o to, aby duch školy byl v souladu s požadavky víry, aktivně se přičiňovati i věřící a to nikoli pouze jako jednotlivci, nýbrž i v organisacích. Tato organisovaná práce školská musí sledovati několikerych cíl:

1. Cíl *obecný*. Musí míti v patrnosti všechno, co souvisí s náboženským duchem ve škole. Musí si všímati učebnic; vyučování živým slovem ve škole; příkladu, jež děti v ohledu náboženském a mravním ve škole vidí; časopisů a knih, jež děti čtou a odebírají, nebo jež si vypůjčují; představení v kinu a divadle, na něž jsou voděny; vůbec všeho, co ve spojení se školou a výchovou má vliv na náboženský a mravní vývoj dítěte. Již to bude často obtížným úkolem, opatřiti si cestou čestnou tyto informace.

Nestačí však vésti v evidenci školskou situaci. Je potřebí i akcí. Je potřebí probouzení mezi rodiči zájem o školu, péstí v nich přesvědčení, že za to, co se děje neb neděje ve škole, jsou odpovědni i oni sami. Je potřebí v případě, že by se dály nepřístojnosti, sáhnouti ke všem zákonitým prostředkům a schůzemi, tiskem, intervencemi u úřadů, cestou zákonodárnou i jinak usilovati o nápravu. Když se bude viděti, že křesťanský lid zná svá práva a nebojácně si jich bude i hájiti, až do nejkrajnějších důsledků, že na obhajobu těchto práv postaví se *veškeren* katolický lid, pak budou Bohem daná práva katolíků ve škole i od protivníků respektována mnohem více, než když se vidí, že katolíci hubují jen po straně, nebo sice i veřejně, ale že v kritické chvíli, když

má dojít k svědectví v procesu soudním, slabošsky couvnou, ač vědí, že přehmaty se staly.

2. *Cíle pozitivní.* Nestačí jen kritisovat stávající školské poměry. Nutno pracovat o jejich zlepšení. Nutno pečovat o to, aby byla získána možnost, by se vzdělali dobří katoličtí učitelé a profesori; aby byly vypracovány učebnice a učebné pomůcky v duchu katolickém; aby byla poskytována katolickému vyučujícímu personálu příležitost k doplňování sebevzdělání v kursech, přednáškách a časopisech, aby práce v katolických školách a ve třídách s katolickými učiteli byla vzorná; aby byly vytvořeny časopisy pro dívky, a to tak, že by nerozhodovaly jen zájmy vydavatelů a tiskáren (že téměř každá vydávala by dětský časopis svůj), nýbrž aby vycházel dětských časopisů katolických počet jen neveliký, ale zato s vysokou úrovní obsahovou a ve velikém nákladu a tedy lacině. Je zkrátka potřeba v každém ohledu pečovat o zvelebení školy a její práce po stránce výchovné i vyučovací.

3. *Cíle finanční.* Při všech těchto akcích je potřeba i značných prostředků hmotných. Mnohé z uvedených podniků uživí se časem samy, ale než se vžijí, je potřeba mnohdy značných kapitálů do začátků. Jiné, na př. školy, sotva kdy vůbec uživí se samy. Proto sbírání pravidelných příspěvků, získávání dobrodinců, kteří by dary neb odkazy, pořádáním dobročinných slavností zakládali a živili podobné fondy a kryli běžné výdaje, zůstane vždy jedním z podstatných úkolů školské práce.

4. *Zvláštní katolické školy.* a) Poměry v učitelstvu ČSR jsou v celku takové, že nelze do doznělé doby očekávat, že by zaujalo k otázkám víry to stanovisko, jaké se dle katolického učení pod těžkým hříchem zaujmouti musí. Není východiska jiného, než aby pro katolické děti byly zřízeny školy katolickému svědomí odpovídající a ovšem — protože katolíci nejsou ve státě občany druhého řádu a tedy méněcennými — právě tak státem vydržované, jako školy vedené v duchu „pokrokovém“. Pro tuto ideu je půda stále připravována.

b) Školy klášterní a vůbec církevní, jež již máme, musíme podporovat a jako oko v hlavě si opatrovat a rodiče vybízet, by jich vzdor finančním obětím hojně používali. Zisk náboženský je větší než finanční oběť.

c) Dokud stát katolického školství nevydrží, nesmíme

se zaraziti ani před budováním vlastních katolických škol všech kategorií s nejzralejší úvahou.

c) Oblasti organizací.

Je potřebí předně dobře rozčleněných organizací *ústředních*. Musí zde býti centrála, odkud se pozoruje veškerá školská situace, která pečlivě si všímá zajímavých zjevů v drobné situaci školské, pokud jsou symptomem proudů všeobecných, která však pečlivě bdí i nad rodícími se nebo praktikovanými tendencemi ve školské administrativě a školském zákonodárství, a ovšem i ve veřejném mínění, pokud se vztahuje na školu. — Musí toto ústředí býti poradnou, kam by se odevšad katolíci obraceli o radu v těžších otázkách školských. Musí tato ústředna míti odbor, kde by se studovaly nové směry a nové náměty, ať již pro školskou praxi vyučovací nebo výchovnou, ať již pro školskou politiku celostátní nebo pro menší území. Musí tam býti dále odbor, jenž sleduje učebnice, zjišťuje jejich přednosti a závady a činí potřebné kroky pro jejich zavedení na školách neb odstranění. Musí tam býti i archiv, v němž se uschovávají dokumenty důležité pro vývoj školské otázky. Musí tam býti i lidé, kteří by jako lidoví řečníci popularisovali tiskem a přednáškami snahy ústředny na celé oblasti. Musí pevně organisovati i stránku finanční. Musí býti zástupcům občanstva, zvláště v zákonodárných sborech, odbornou poradnou.

Ale činnost této ústředny by byla mdlá, kdyby za ní nestála veliká organisace katolických rodičů. Před úřady by byla taková ústředna papírovým činitelem, v obyvatelstvu by její snahy neprosákly. Čím větší počet stoupenců budou úřady a zákonodárné sbory za ní viděti, čím více lidí bude v praxi uváděti její směrnice, tím zajištěnější úspěch. Těžiště činnosti školské nesmí býti přeneseno jen do ústředny, jinak je ztraceno; těžiště činnosti místní musí býti v místě. Jen tehdy, když místní školské odbory pracují čile, prozíravě, nebojácně, když to, nač stačí místní činitelé, si provedou sami bez zbytečného a lenošného obtěžování ústředny, ale jsou s touto ústřednou ve stálém živém spojení, jen potom jde práce rázně vpřed.

Nelze dosti zdůrazňovati nutnosti této aktivní spolupráce katolíků na školství. „Úsilím státu o zmonopolisování veškerého školství, vytvářeti veškeré školství jako školství státní, ochabl pozitivní a aktivní zájem lidu na škole. Musí býti znova probuzen. Není nejlepší školou ta, která byla

lidu svrchu voktrojována, nýbrž ta, která má své kořeny v lidu samém, z lidu čerpá svou sílu a je nesena vůlí lidu.“¹⁾

Důležitá jsou dále slova, jež v prvním letáku katolické organizace katolické v Německu její první prezident, pozdější říšský kancléř dr. Marx napsal: „V těch místech, v nichž školství je v celku v pořádku a je upraveno podle přání katolického obyvatelstva, setkáváme se často s námitkou: tady prý organizace není třeba, zde si nepotřebujeme do ničeho stěžovati. Nehledě k tomu, že by smysl pro solidaritu, který se jinak jeví u katolíků, měl nutkati ty, kdož žijí v dobrých školských poměrech, aby všemi silami spolupracovali o zlepšení situace katolického obyvatelstva v diaspoře, již z vděčnosti za nezaslouženou milost spořádaných školských poměrů, bude přece i v takových obcích pro místní výbor školské organizace bohatá příležitost k práci, jen když se člověk naučí pozorovati mnohotvárný moderní život a upravovati jej podle zásad katolického světového názoru. Ba i v tak zvaných dobře katolických krajích bude se musiti přihlížeti k tomu, aby následkem příliš velké bezstarostnosti nezmocnil se školy duch nesprávného, tak zvaného slobodomyslného světového názoru, a aby nedobyl tento duch ponenáhlu terrainu, jež často možno později získati zpět jen s velikými náhami.“²⁾

3. Když stát některý má rozlohu příliš velikou, je dobré, když mezi ústředí a místní odbory jsou vsunuty ještě svazy určené pro teritorium menší, na př. pro země, pro diecése.

d) *Faktický stav katol. organizací školských.* V ČSR dobře vybudované školské organizace nemáme. Co máme, to jsou zakrnělé pokusy. Jediná lepší organizace je Matice Cyrilometodějská v Olomouci. Ale i ta by potřebovala ještě velmi mnoho budování, aby mohla s větším úspěchem čeliti obrovskému nebezpečí, jež na poli školském křesťanské myšlenky u nás hrozí.

Nejlepší školská organizace katolická v Německu, Die katholische Organisation Deutschlands, ústředna v Düsseldorfu, Reichsstrasse 20. Vedle generálního sekretariátu, v němž byly zaměstnány dvě konceptní síly, byly v r. 1926 v činnosti ještě tyto odbory: pro organizaci školskou; pro školskou politiku; pro vědeckou pedagogiku; pro vysoké školy; pro právo školské; pro střední školy; pro školství ženské; pro školství soukromé; pro statistiku školskou; pro školství obecné; pro školství řádové; komise pro hodnocení spisů pro mládež; nakladatelství. V tomto roce ústředna plně zaměstnávala 7 odborníků s akademickým vzděláním, 4 učitele zvláště vyškolené pro tuto vysoce kvalifikovanou práci, a 23 technických zaměstnanců, archivárku, písařky na stroji a p. Organizace vydává vědecký časopis Schule und Erziehung, dále lidový list Elternhaus, Schule und Kirche. Náklad se hradí jednak ziskem z nakladatelství, jednak z kollekt, které se po celém Německu ve škol-

¹⁾ W. Böhler, Die katholische Schulorganisation Deutschlands, Düsseldorf 1926, 22.

²⁾ Říšský kancléř dr. Marx v letáku, jež cituje Böhler, Die katholische Schulorganisation Deutschlands, 23.

skou neděli konají, a z příspěvků, jež odvádějí členové místních odborů a jež se dělí na krytí potřeb místních a ústředí.

Velmi dobrá je ústředna v Holandsku Roomisch-Katholiek Centraal Bureau voor Onderwijs en Opvoeding, v Haagu ('s Gravenhage, Bezuidenhout 275). Vede v evidenci školskou situaci v mateřské zemi i osadách, sleduje školské zákonodárství a podniká kroky, aby se neslo směrem pro katolíky přijatelným, napomáhá ke smírnému vyřešení sporů mezi katolickými školami a úřady, vede statistiku katolického školství, má poradnu pro katolické školství ve všech oborech, má rozsáhlou ústřední knihovnu pro věci školské. — Vydržována je z příspěvků jednotlivých katolických ústavů vyučovacích a výchovateelských; příspěvky se vyměňují ústavům podle počtu žáků. Úspěchy práce této ústředny, podepřené odhodlanou vůlí katolického lidu, jsou neobyčejné.

Dobře funguje také ústředna školská ve Spojených státech, která má tu přednost, že je pod přímým patronátem katolických biskupů této říše, kteří také zajišťují její financování. Účel její je stanoven takto:

1. V otázkách katolické výchovy poskytovat informaci katolickým vychovatelům a obyvatelstvu vůbec.

2. Sloužiti jako poradna při rozvoji katolických škol a soustavy katolického školství.

3. Býti zprostředkovatelem mezi katolickou činností výchovnou a státní činností výchovnou.

4. Chrániti zájmy katolických škol.

Ústředna je rozdělena v 5 odborů. Odbor informační podává žádané informace na venek a zpracovává statistická data o katolických školách. Odbor výzkumný shromažďuje údaje týkající se minulého a přítomného stavu katolických škol ve Spojených státech a vůbec ve světě. Odbor pro zájmy učitelů pomáhá katolickým ústavům a školám nalézti katolické učitele. Odbor zdravotní pečuje o rozvoj tělesné výchovy na katolických školách. Odbor knižní opatřuje bibliografii a seznamy knih, vhodných pro katolické školy.

Přičleněna je tato ústředna ke National Catholic Welfare Conference, Washington, Massachusetts Ave 1312.

Jednou z předních zásluh této ústředny jsou statistické zprávy o katolickém školství ve Spojených státech, jakými se nemůže vykážati žádný jiný stát. —

V jiných státech nejsou ústředny školské práce tak vyspělé, jako ve třech státech zmíněných. Ve Francii přichází v úvahu zvláště Société générale d'éducation et d'enseignement v Paříži, 14 bis, rue d'Assas, v Belgii Office Central de l'enseignement Catholique, v Bruselu, rue Guimard 9, pod patronátem biskupů belgických (vyspělejší než zmíněný francouzský), v Itálii školský sekretariát při ústředním výboru Katolické akce v Římě (Via Ara Coeli 2). V Rakousku Erziehungs- und Schulorganisation der Katholiken Oesterreichs, Vídeň I., Štěpánské nám. 1.

B) Lidová výchova.

Literatura.

Základy lidové výchovy: spisy katolické.

Walter F. X., Bildungspflicht des Katholizismus nach den Grundlagen der christlichen Ethik, M. Gladbach, 1922. — Gruber F. X., Der Erwachsenenunterricht. Grundlagen einer Didaktik für Volksbildner, besonders an Volkshochschulen. München 1922. — Pieper A., Zur staatsbürgerlichen Bildung und politischen Schulung, M. Gladbach, 1920. — Ziel und Wege der Volksbildung, M. Gladbach, 1920. — Röhr F., Grundlagen und Ziele des gewerkschaftlichen Bildungswesens, Berlin-Wilmersdorf 1926.

Jiné:

Patzak V., Lidové školy pro dospělé (Organisace a formy), Praha 1928. — Bláha I. A., Problémy lidové výchovy. Její pojem, úkoly a předpoklady. Praha 1927 (dostí podrobná bibliografie str. 91—96). — Wiese L. v., Soziologie des Volksbildungswesens. München 1921. — Gebhard C., Fordernde Volksbildung. Berlin 1923. — Die Deutsche Schule für Volksforschung und Erwachsenenbildung. Hggn. v. Hohenrodter Bund. Stuttgart 1927. — I. Arlt, Die Grundlagen der Fürsorge. Wien 1927. — R. v. Erdberg, A. Heinen u. a., Heimat. Beiträge von der II. Hohenrodten Tagung. Berlin 1925. — W. Picht und E. Rosenstock, Im Kampfe um die Erwachsenenbildung, 1912—1926, Leipzig 1926. — G. Hermes, Die geistige Gestalt des marxistischen Arbeiters und die Arbeiterbildungsfrage, Tübingen 1926. — Ze sbírky lidovýchovné Volk und Geist, vyd. Dr. R. v. Erdberg u. Dr. W. Picht, Berlin, zvl. sv. III., R. v. Erdberg, Fünzig Jahre Volksbildungswesen, 1924, sv. IV., W. Flitner, Abendvolkshochschule, 1924, sv. V., Th. Bäuerle, Arbeiterbildung, 1924, sv. VII., G. Koch, Volksbildungsarbeit als Grundlage nationaler Erneuerung, 1925, sv. VIII., R. v. Erdberg, A. Heinen u. a., Heimat, 1925, sv. IX., A. Lampa, Kritisches zur Volksbildung, 1927.

O lidové výchově v ČSR.

A. Matula, Lidová výchova v Československé republice, v Praze 1928 (tamže dobrá bibliografie 61—62). — L. Calábek, Administrativní příručka pro lidovýchovné pracovníky a knihovníky, v Praze 1928. — Bloch F., Die Bücherei und Volksbildungsgesetze, Reichenberg 1925. — A. Zbavítel, Ludovou výchovou k zaistění slobody. Příručka pre osvetových pracovníkov. Praha 1928. — Patzak, Nerad a j., Třicet let dělnické výchovy 1926. — Mahen J., Knížka o čtení praktickém, Brno 1924. — Mucha L., Lidovýchova v krísi, Olomouc 1927.

Cesty a pomůcky lidové výchovy.

Terrel J., Les Semaines sociales. Paris 1923. — Heinen A., Feierabende. Plaudereien mit jungen Staatsbürgern. I. Der Lebenskreis der Familie. II. Bürgerliche Gemeinschaft und Volkstum. M. Gladbach 1922, 1923. — Laslowski E., Kulturelle Neuanfänge im deutschen Osten. Habelschwerdt 1923. — Aus der Arbeit des Heimgartens 1926. Neisse-Neuland, 1926. — Die Volkshochschule Leohaus im ersten Jahre ihres Bestehens. München 1920. — Gruber F., Der Unterrichtskurs. Anleitung zur Abhaltung von Unterrichtskursen in den Vereinen. München 1926. — Gruber F., Grundzüge einer christlichen Wirtschaftsordnung, München 1927. — Gruber F., Unser Wirtschaftsleben, München 1927. — Rumpf A., Der Borromäusverein, Bonn 1927.

Lidová výchova na venkově:

Heinen A., Jungbauer, erwache, M. Gladbach, II. Aufl. 1926. — Heinen A., Briefe an einen Landlehrer. II. Aufl., 1922. — Keller F., Grundzüge der Dorfc Caritas. Freiburg i. B., 1924. — Keller F., Heimatmission und Dorfkultur. Freiburg i. B., 1919. — Weigert J., Das Dorf entlang. Ein Buch vom deutschen Bauerntum, Freiburg i. B., 1923. — Weigert J., Heimat und Volkspflege. Freiburg i. B., 1925. — Weigert J., Die Volksbildung auf dem Lande. M. Gladbach, 1922. — Weigert J., Des Volkes Denken und Reden. Freiburg i. B., 1925. — Kreuzberg P. J. (hggn von), Die ländliche Volksbildung in ihrer zeitsgemässen Gestaltung. Düsseldorf, b. r., 1927. — Matula A., Osvěta venkova. Příspěvek k osvětě a pedagogice selského lidu, Praha, 2. vyd., 1926. — Matula A., Filosofie venkova. Praha, 1925. — Petr J., Chraňme svéráz venkova a jeho krásy. Praha, 1926 (brožurka). — Chaloupka A., Kulturní problémy venkova. Praha 1925 (přednáška).

Kinematograf.

L. Nusser, Die Weltmacht Films, ve Stimmen der Zeit, Bd. 116 (únor 1929), str. 347—359. — S. Frank, Die Macht des Films, v Hochland, Jgg. 26 (leden 1929), 633—647. — Buchner H., Im Banne des Films. Die Weltherrschaft des Kinos. München, b. r. 1927. — Harms R., Kulturbedeutung und Kulturgefahren des Films. Karlsruhe 1927. — Mc Mahon Ch. A., The Morals of the Movies, Washington 1924. — Jalabert L., Le Film Corrupteur, Paris b. r. 1922. — Pichon Ch., Le Cinéma et la Vie. Le Film d'idées est-il possible? Paris b. r. (1928). — Guttmann R., Die Kinomenschheit. Wien 1916. — Vládní nařízení o kinematografech v ČSR. jsou sebrána v knize L. Calábek, Administrativní příručka pro lidovýchovné pracovníky, v Praze 1928, str. 110—131. — Jalabert L., Au Cinéma. L'Apostolat par l'Écran. Études, Paris, t. 191, 1927, p. 406—426. — V Bolletino ufficiale della Azione Cattolica Italiana, anno VI., 1928, Roma čl. Il problema del Cinematografo e i Cattolici, str. 168—170, a čl. Il problema del Cinamatografo, 492—495. — V La Cité Chrétienne, Bruxelles, 1928, čl. J. Collard, Les catholiques et le Cinéma, 535—539. — Pierre l'Ermite ve čl. Là est le chemin, v La Croix du Dimanche ze 4. listop. 1928, Paris. — V Dossiers de l'Action Populaire, Paris, 1927, čl. J. Dassonville, Les Catholiques en face du Cinéma et de la T. S. F., p. 333—336, a téhož z Le Comité Catholique du Cinéma, p. 597—600 a čl. o témž předmětu, str. 947—954. — V Soziale Revue, München, C. Waltersbach, Katholiken und Film, Jgg. 1927, S. 157—164, a přehledy pod nadpisem Film od A. Frankena v Jgg. 1927, str. 321—327, Jgg. 1928, S. 462—469. — V Schönerer Zukunft

čl. prof. dr. Rechtenfels, Kulturkrise und Film, III. Jgg. (1928), 379—381 a 405—408, týž, Film und Finanz, Jgg. IV., 1928, 51—53, a řada zajímavých postřehův a zpráv z tohoto oboru v každém čísle. Dále velmi dobré zhodnocení řady nových filmů v témž časopise, J. v. Beran, Typische Filme von heute, Jgg. IV., 1928, str. 95—97, 120—122, 139—140. — J. Noha, Film. Pokyny pro biografy. V Brně 1928.

1. Nutnost lidovýchovné práce.

Lidovýchovná práce je především povinností *etickou*. Je povinností člověka, aby rozvinul vlohy své osobnosti, jak mu to je možno a pokud toho vyžadují poměry. Schopnosti duševní patří k nejvznešenějším a také k nejdůležitějším vlohám člověka. Proto se tato povinnost v působnost uvést a zdokonalit své schopnosti vztahuje i na ně, a to v první řadě. Avšak této úlohy většina lidí nedovede provést sama, nýbrž potřebuje k tomu vedení.

Poznání může mít také veliký vliv na naši *mravnost*. Ne že by poznání samo nutně vedlo již k mravnosti; jsou lidé, jejichž vědění je neobyčejné, a kteří se přece stále potácejí od mravní špatnosti ke špatnosti. Tím však nelze již vyvrátit větu, že vědění často na mravnost dobrý vliv skutečně má. Je mnoho hříchů, které pramení v nevědomosti, a k nimž by nebylo došlo, kdyby onen člověk byl měl správné poznání. Tak na př. veliká část prostitutek jsou původně prostá venkovská děvčata, která se dostala na dráhu neřesti často *také* tím, že si na počátcích své hříšné dráhy nebyla vědoma všech hrozných konců lehkomyšlnosti vůči šestému Božímu přikázání. Mnohé, třeba původně mravně mnohem horší, ale informované děvče městské se takového, hlubokého, řemeslného pádu v neřest uchrání. — I ve mnohých případech jiných jasné poznání příčin a následků skutku má za následek, že člověk se udrží v jednání mravním. Je dobré, když mravnost se opírá o pohnutky nadpřirozené. Ale je i dobré, když se použije pro její upevnění i prostředků řádu přirozeného, jako je na př. poučení. — A čím nebezpečnější pro mravnost je doba nějaká, tím nutnější je, aby bylo dáno i dostatečné poučení; ovšem jen pokud, pokud jest oporou vůle, nikoli ještě dalším novým svůdcem vůle (jako to bývá často u poučování o věcech pohlavního života).

Ostatně takové vzdělání plní člověka i jistou osobní uspokojeností. Kdo chodí stále lesem otázek, zasahujících hluboce do jeho osobního života, a to otázek nerozřešených

a nerozřešitelných, ten jistě je méně klidný než člověk, jenž má aspoň v části těchto otázek jasno.

K lidovýchovné práci nás vybízejí dále pohnutky *náboženské*. Křesťan má v sobě co možno nejvíce zdokonaliti obraz Boží. Ale Bůh je absolutní moudrost; v něm jsou nevyčerpatelné poklady vědy. Je tedy také povinností křesťana, aby — pokud mu to je možno — hleděl zásobiti ducha svého potřebným poznáním a moudrostí.

Člověk většího rozhledu může také *ceteris paribus* úspěšněji pracovati pro rozšíření a upevnění království Božího, než člověk, jehož působnost jest ochromena a spoutána omezeností vědění. Kolik důležitých katolických podniků, jež mohly přinésti pro církev veliký rozkvět na oblastí větší neb menší, bídne a bezvýznamně zaniklo, protože ti, kdo je řídili, neviděli leda ke zdem svého bytu nebo ke hranečnickům své osady!

Lidová výchova je důležitá i z důvodů *hospodářských*. Již jsou za námi daleko ty doby, kdy se pracovalo stále ještě týmiž metodami, jakými pracovali naši předkové. Dnes zvláště v pracovních metodách života hospodářského je stálý pokrok a chce-li kdo udržeti se na výši, chce-li se uchrániti porážky soutěží, musí se obeznamovati s novou technikou. Taková část obyvatelstva, která by nedovedla použití zracionalisovaných a výhodnějších nových cest v hospodářské práci, by byla odsouzena k zániku. — A tato povinnost sebevzdělávání nemůže se dnes týkati již jen vedoucích jednotlivců. Byly doby, kdy na př. v podniku zemědělském mysleli jeden nebo dva lidé, a ti snad někdy byli tomu i rádi, když dělníci jen úplně tupě konali svou práci manuální. Dnes však víc a více si v pokročilém průmyslovém světě razí cestu myšlenka, že čím vyspělejší je každý jednotlivý dělník, že tím více prosperuje podnik, tím lépe že může býti obslouženo i obecnstvo.

Lidová výchova je také nutností v zájmu *státním*. Občané musí býti duševně na takovém stupni, aby si byli vědomi, že nad zájmy soukromými stojí zájmy celku, že je nutno viděti ve státě nejen své já a jeho potřeby, nýbrž i potřeby kolektivity, do níž nás Bůh postavil. Takové sociální cítění je však velmi ulehčeno tím, když občan vnikne do sociálních vztahů, vzájemných práv a závazků. — Tato potřeba je zvláště živá v demokracii. Jen ti občané dovedou správně splniti své povinnosti a spořádaně používatí svých práv, kteří jsou informováni o sociálních vztazích, jsou si vědomi

své odpovědnosti a znají dosah svých úkonů v životě státním. A čím více je problémů a povinností i práv, před něž doba demokracie staví své občanstvo, tím nezbytnější jest, aby občan měl v těchto problémech, jimž se nemůže vyhnouti, názory co nejsprávnější a tedy i — pokud je toho potřebí — nejucelenější.

Namítá se: Na to je přece škola obecná a občanská, aby podala člověku dostatečné vzdělání pro život. Kdyby člověk jen to si zapamatoval, co se poskytl na těchto školách! — Je v tom kus pravdy, a proto jest jen litovati, když se vyučování na školách národních i jiných neděje s takovou opravdovostí, jak toho důležitost věci vyžaduje. Ale toto školské vzdělání nestačí. Jednak v tom věku děti nemají ještě rozum tak vyspělý, aby chápaly předmět v úplném jeho obsahu a rozsahu. Jednak chybí jim ještě životní zkušenost, aby mohly zhodnotiti si a ve vážnosti míti onu látku; velmi snadno při své dětské bezstarostnosti vidí v ní jen věc, do které je škola nutí, která však pro život nemá pro ně ceny. Až když dolehnou na ně potřeby života v celé tíži, až když pocítily, jak těžko se člověku jde životem, nemá-li jasno v otázkách tak důležitých, pak teprve mají úctu i smysl k takovému hlubšímu poučení.

2. Nezbytné vlastnosti lidové výchovy.

Má-li lidová výchova dosíci svého cíle, musí vyhovovati jistým podmínkám.

Cílem jejím musí býti, nikoliv aby chovancům podala co nejvíce trošek ze kdejakých oborů vědy. Takové vědění, vnitřně nesouvislé, fragmentární, podobné nesouvislým článkům naučného slovníku nebo drobných novinářských zpráv, musí plniti na konec znechucením a duchovním přetížením, protože nejde až ku příčinám jevů, nezpracovává jich, nýbrž stále poznatky jen hromadí. To je jedna z hlavních příčin krise nynější lidovévýchovné činnosti osvětové: pěstoval se jakýsi intelektuální materialismus, do hlav bylo cpáno všechno možné vědění, bez ohledu na to, zda posluchači mají je kam v duchu zařaditi, zda tyto poznatky pro ně mají nějaký význam či jsou pro jejich ducha věci bez ceny nebo dokonce balastem.

Naproti tomu musí cílem lidové výchovy býti v první řadě, aby probouzela v duši ty síly a ty schopnosti, které by jinak zůstaly buď neprobuzeny nebo jen nedokonale vy-

vinuty. Má uschopniti ducha, aby v situacích, jež v soukromém a veřejném životě onoho člověka přicházejí, si dovedl poraditi. Nemá býti jako otec nemoudrý, který svému dítěti početní úlohy sám vypočítá, nýbrž jako otec prozíravý, který své dítě vede, aby se naučilo vypočítati si své věci samo. Hledí v duši vypěstiti nejen stránku intelektuální, nýbrž chce pomoci k rozvoji celému vnitřnímu člověku, aby z chovance nebyl jen člověk jednostranný, u něhož je vyvinuta jen ta neb ona duševní neb tělesná mohutnost, nýbrž člověk celý, a to tak, že by mohutnosti nižší měly nadvládu nad nižšími. Při tom se nesmí zapomínati, ani na to, aby se i tělo přiměřeně vyvinulo.

Vzhledem na toto stanovisko nutno z vědomostí, jež lidová výchova předkládá, vyloučiti především to, co vzhledem na sociální poměry, předběžné vzdělání a duševní potřeby posluchačů by bylo zbytečným nebo dokonce škodlivým. Je tolik vědomostí, jež pro každou skupinu posluchačů jsou nezbytny, že si lidový vychovatel nemůže dovoliti přepych, aby jim předkládal poznatky, které jsou snad osobní jeho libůstkou nebo hodí se dobře pro jiné sociální prostředí, na tomto místě však jsou zbytečností. Zásadou musí býti: *Pouze* to, co je *nutné*, ale také: Pokud možno *všecko* to, co je nutné.

Záleží však nejen na předmětu, o němž se poučuje, nýbrž i na formě podání. Přednášky lidové výchovy, to nesmějí býti jen odpadky, jež učenci shazují se svého stolu dolů prostému lidu. To nesmí býti jen almužna s povýšeností udílená. Jeden z hlavních důvodů, proč veliká část universitních extensí, určených pro lid, ztroskotala, bylo právě to, že taková lidová přednáška je vlastně jen poněkud rozředěná vědecká přednáška. Opravdu lidovýchovná přednáška je výkonem skutečně uměleckým a předpokládá, že řečník zná řádně duševní úroveň posluchačstva, jeho chápavost, jeho potřeby duševní, a přednáška musí býti plně přizpůsobena těmto zřetelům. Dovést tak takřka hráti na klavír duše lidu, toť umění velmi nesnadné a velmi řídké. I v takových krajích, kde lidová výchova má již veliké zkušenosti za sebou, si organisátoři této činnosti velmi trpce stěžují, jak je těžko nalézti opravdu vhodné osoby pro tuto činnost.

Lidová výchova musí dále přihlížeti i k *sociálnímu prostředí a postavení* posluchačstva. Docela jiné je kulturní prostředí na př. mezi obyvatelstvem zemědělským a oby-

vatelstvem pozůstávajícím z průmyslového dělnictva. Ve venkovském prostředí poměrná pozvolnost v myšlení, poměrně pravidelné opakování jevů rok za rokem, bez přemíry nových námětů a pobídek, konservativnost, ustálenost; tedy také poměrně méně otázek, ale za to žádajících uspokojícího rozřešení. U průmyslového dělnictva práce plná změn, průmyslové prostředí, zvláště městské, přinášející stále nové jevy, poměrně častá stěhovavost, debaty s druhy ve volných chvílích a na cestě do práce a z práce, hromadné soužití v továrnách, přinášející neustále nové náměty, zkušenosti a otázky atd. To vše zahrnuje průmyslového dělníka novými problémy, dojem vypuzuje dojem, otázka zatlačuje otázku, chápavost se zbystřuje. Ale duch snadno propadá těkavosti a mělkosti. Mnohost dojmů, ale nejsou trvalé a hluboké. Dělník takový na žádném místě netkví pevně svými duševními kořeny, s žádným nesrostl; všude je doma, a přece všude je jen hostem. A zrovna tak i jeho duch je i v názorech často nestálý; každý názor dovede pochopiti — bystřeji než venkovan — dovede se proň i rychleji rozohnit; ale také s lehkým srdcem dovede se i s nejmilejším názorem rozloučiti. Všude je dělník takový hostem, i ve svém světě myšlenkovém.

Tato různá mentalita vyžaduje nutně, aby i lidová výchova s ní pozorně počítala. Docela jiná musí býti volba předmětu i způsob podání, přednáší-li se obyvatelstvu zemědělskému, docela jiná, když průmyslovému dělnictvu. Podobně docela jiná, přednáší-li se lidem starším, docela jiná, mám-li před sebou mládež.

Jistá míra i v činnosti lidovýchovné musí býti zachována i proto, aby zbytečně nebyly zeslabovány pásky soudržnosti rodinné. Je-li podniků zábavných, poučných, tělocvičných, z venčí lákajících, příliš mnoho, pak je zájem lidí, zvláště mladých, odvrácen příliš na venek, pryč z rodiny, a tak je rozháranost ve dnešním rodinném životě ještě stupňována; mladí lidé navykají si přespříliš na pobyt mimo dům, chtějí míti stále mnoho nových dojmů, prosté a známé rodinné poměry domácí se jim zdají až příliš známými, ba až pustými, a proto též nehostinnými. Proto ven z nich. A protože intenzita rodinného života je jednou z prvních podmínek rozkvětu života státního i náboženského, taková přemíra lidovýchovné činnosti, trhající rodiny, způsobí nakonec více zla než dobra.

Taková přemíra byla by však i přímo jedem pro život

náboženský. Jen tam je možný život z Boha, kde duch má kdy promyslit si otázky až ke kořenům, a když má také dost času z poznatků náboženských také vyvoditi i důsledky pro život praktický. Kde však je přemíra stále nových poznatků a dojmů, kde duch nestačí zpracovávatí přívaly nových zkušeností a postřehů, tam se vyvine snadno jakési duchovní kočovnictví a diletantství, tam dominuje jen těkavá a povrchní zvědavost — a v takové půdě se nikdy nemůže dobře dařiti náboženství.

Jako každá výchova, i výchova lidová nesmí přehlížeti posledního cíle člověka a nesmí býti v rozporu s náboženstvím zjeveným a jeho požadavky. Při nejmenším nesmí obsahovati nic, co by bylo ohrožením náboženského života a mravnosti v duši.

Ale výchova se nese z veliké míry duchem takovým, z něhož je vše nadpřirozené vyloučeno a jenž hledí ducha ještě více připoutati k tomuto světu a odvésti jej co nejpronikavěji od Boha. Je-li laicisován, sekularisován, zesvětšován — to vše pod heslem neutrality — duch školy národní i další, pak tento duch laicisace ovládá skoro výlučně i instituce lidovýchovné ve mnohých státech. Pro nadpřirozené momenty tam není místa.

Tak vedoucí referent pro lidovou výchovu v ministerstvu školství a lidové osvěty v Č. S. R. dr. A. Matula shrnuje „vůdčí myšlenky veřejné péče osvětové v Československu“ v tato hesla:

Vzdělání všem.

Osvětou k demokracii.

Zdravou výchovou k duševnímu životu všech občanů.

Pro lid nejlepší knihu.

Přednáškou, knihou, časopisem, divadlem, filmem, rozhlasem k srdci, rozumu i vůli všech občanů.

Mravní silou jednotlivců k síle národa i státu.

Pro zdraví lidu! Zdravý jednatel — zdravá rodina — zdravý stát.

Výchovou lidu k hospodářské harmonii.

Výchovou lidu k dobré správě obcí.

Výchovou lidu k sociálnímu občanství.

♦ Výchovou k občanství kulturnímu.

Vzdělaná matka — statný dorost.

Bez vzdělání není demokracie ani svobody.

Paměť dobrých lidí a užitečných činů jednotlivců i celků budiž zachována v pamětních knihách obecních pro poučení a povzbuzení budoucích pokolení.“¹⁾

Nelze ovšem nic jiného čekati od muže, jemuž je život viditelným božstvím,²⁾ jenž ve své „Filosofii venkova“ nepokrytě projevil

¹⁾ Matula, Lidová výchova v Československé republice, 31.

²⁾ A. Matula, Filosofie venkova, Praha 1924, 206.

své panteistické nazírání na náboženství a své zamítavé stanovisko vůči článkům víry, hlásaným katolickou církví, jenž na př. odváží se napsati větu plnou nepravdy: „Apoštolské vyznání víry ‚Věřím v Boha‘ je výrazem víry v události, jež nemají pro mravní život významu.“¹⁾

Avšak ani kdyby nebylo v lidové výchově přímých útoků proti náboženství, kdyby se spokojila s jistým uctivým ignorováním všeho náboženského, ani to by nestačilo. Náboženská stránka je něco tak velikého a nepostradatelného pro jednotlivce i společnost, že i lidov ýchova musí pozitivně přispívat i k vývoji náboženského života. Jsou tedy i náboženské látky v lidov ýchově plně na místě.

Lidová výchova musí dále respektovati svéráz venkova. Beztoho tento svéráz utrpěl v posledních dobách rány osudné, ve mnohých krajích až smrtelné: v krajích průmyslových, v blízkosti velkých měst nivelisace kultury šla tak daleko, že rozdílu mezi venkovem a městem tu vlastně již není. Stírán jest venkovský ráz školstvím; službou vojenskou; dělnictvem, které přes týden pracuje v továrnách a dolech a na neděli se sjíždí domů k rodičům neb k manželce a dětem na venkov; železnicí, autobusy, velocipedy a jinými dopravními prostředky, které působí, že pro mnohé lidi odlehlost od města jakoby neexistovala. Venkov pak přizpůsobuje se městu, jeho kultura pak není než nedokonalým napodobením kultury městské, šaty, které již v městě snad byly obnošeny a odloženy, jdou na venkov, pro ten jsou snad ještě dobré... Písničky, které se městu již zmrzely, řečníci, kteří v městě již zevšedněli, jdou na venkov... Nejlepší, nejšlechpnější, nejzdravější lidé odcházejí z venkova do měst a do továren; mnohý úředník, učitel a snad i některý kněz pokládá své působení na venkově jen za přechodnou stanici, za provisorium, cílem však je město, a při nejbližší příležitosti chce zmizeti v městě. — Opravdu, jako by venkov byl něco méněcennějšího než město, jakoby kultura venkova byla jen splašky a zbytky kultury městské.

Dokud tento názor bude fakticky vládnouti, dotud nelze očekávati spokojenosti u venkovského obyvatelstva. Kultura venkovská je kultura pro sebe, má své výhodné předpoklady, které mohou býti kulturně zužitkovány, a jichž město nemá, zato nemá podmínek jiných, jež zase v městě jsou. Když pak bezhlavě kultura městská se přenáší na venkov, ba venkovu se přímo vnucuje, pak je to něco tak nepřirozeného, jako kdybych, jsa milovníkem slohu románského, chtěl

¹⁾ A. Matula, *Filosofie venkova*, str. 175; sr. celou stať, 170—205.

vzácnou gotickou stavbu a jednotlivé výzdoby v ní přepravit na sloh románský: bastard, jenž odpuzuje. Toť důvod, proč kultura dnešního venkova je tak nepřírozená a plnicí neuspokojením i venkovany samy i pozorovatele.

Větší sblížení s přírodou. Menší míra nových dojmů. Větší klid, a tedy možnost dojmy lépe zpracováti. Poměrně intensivnější život rodinný než v městě. A podobné momenty: z těch musí býti těženo.

Jsou části venkova, kde vzhledem na polohu, zaměstnání obyvatelstva kultura opravdu venkovská je již nezachránitelně ztracena. Jsou kraje venkovské jiné, kde může býti uchráněna. Bude-li však ve vandalském ničení svérázu pokračováno dále, může se snadno stát, že konečně pomoc přijde pozdě!

3. Prostředky lidové výchovy.

a) Povšechný přehled.

Jest mnoho prostředků, jimiž pracuje lidová výchova. Tak Zbavitel vypočítává tyto:

1. Vlastný příklad ludovýchovného pracovníka a jeho apoštolovanie od duše k duši.

2. Živé slovo: preslovy pred šíkom telocvičných spolkov, prednášky, kurzy a ludové školy rozných typov.

3. Čítanie: časopis, kniha, čítareň, knižnica, dopisné učenie.

4. Divadlo: trvalé, ochotnické a bábkové (loutkové).

5. Hudba a spev.

6. Diapozitív a film.

7. Rozhlas.

8. Besiedky pre mládež škole odrostlú.

9. Zábavy.

10. Iné: vychádzky, exkurzie, výstavy, muzea, ochrana pamiatok, obecné kroniky, telocvik a šport.¹⁾

Není možno v rámci této příručky probrati všecka tato odvětví lidové výchovy; ač by jistě všecka sama o sobě takového projednání zasluhovala. Omezím se jen na několik, buď pro jejich mimořádnou důležitost nebo z toho důvodu, že jsou příliš nová, takže orientace o nich ve spisech starších nelze najíti.

¹⁾ Zbavitel, Ludovou výchovou k zaisťeniu slobody, 24.

b) Přednášky a kursy.

Lidová výchova chce povznést duševní úroveň obyvatelstva především *přednáškami a kursy*. Obojí buď slouží vzdělání všeobecnému nebo odbornému. Tak na př. minister. výnos z r. 1919 doporučuje pro vzdělávací kursy na venkově pro vzdělání všeobecné výklady z „občanské nauky, z dějin národních, zvláště z dějin venkovského lidu, z dějin československého písemnictví, z vlastivědy a lidovědy, z mravovědy, vychovatelství, národního hospodářství a jiných věd sociálních, z přírodních věd, ze zdravotní a zvěrolékařství“.¹⁾ Zaráží, že ani slovem se nezmiňuje minister. výnos také o přednáškách, o různých otázkách náboženských, které jistě budou sledovány, budou-li správně předvedeny, aspoň s takovou pozorností, jako ostatní přednášky ministerstvem navrhované. — Předmět přednášek odborných musí býti volen dle povolání, v němž posluchačstvo žije, a dle jeho hospodářských a sociálních i potřeb.

Takové přednášky ojedinelé se hodí pro měsíční schůze a vůbec pro schůze pravidelné, kde neběží tak o to, aby posluchači do určitého předmětu zvláště hluboko vnikli, nýbrž kde se má udržeti vyšší myšlenkové spojení členstva, kde se má správné veřejné mínění vyvolati a upevňovati, kde má býti jistý poznatek ozřejměn, osvěžen, prohlouben.

Dobře se hodí k takovým příležitostem přednášky cestopisné, poněvadž dovedou podati malebně látku a fantazie, jejíž pěstění se nesmí zanedbávati, nalézá zde velmi příjemnou a zdravou pastvu. Zvláště vhodné jsou cestopisné přednášky po zemích s vyspělou křesťanskou kulturou, poněvadž zde může se přednášející, referuje o poměrech cizích, dotknouti se i předmětů, jichž by se jinak dotknouti těžko mohl, a může pouhou zmínkou, poukazuje na podobnost nebo kontrast u poměrů jinde, účinně vysloviti důležité myšlenky, na niž by za jiných okolností potřeboval času mnoho.

Mnohdy není možno vyčerpati látky jednou, dvěma přednáškami; nutno zaříditi celý cyklus přednášek; někdy dokonce nutno, aby po několik dní byly všechny ostatní běžné úkoly odstaveny a duch po ty dny se věnoval, ne-li přímo výlučně, tož aspoň co nejsoustředěněji určitému předmětu.

¹⁾ Výnos min. škol. a nár. osv. ze dne 21. října 1919, L. Calábek. Administrativní příručka pro lidovýchovné pracovníky, 1928, str. 36 n.

Tak tomu bývá často na kursech. Na těch je možno pronikavě doplniti si vědění. Když zde duch se emancipuje od denních zájmů a věnuje se přemýšlení jenom o jediné věci, když tak se jí obírá po několik dnů, když přednáškami se mu ozřejmí její jednotlivé části, které se takto vespolek zjasňují, pak poznání může býti mnohem hlubší, než když jenom hodinku, dvě člověk poslouchal přednášku o věci. Ale i zde platí, co platilo o přednáškách ojedinělých, a platí to zde v míře ještě větší: Nevol za téma cyklu věc, která má snad jen význam knižní, ale ve skutečném životě se nikdo o ni nezajímá. Vol jen ty věci, o nichž si můžeš poctivě říci, že jejich poznání bude pro posluchače dobrodiním. Co do formy, jest lhostejno, zda tobě se forma líbí nebo nelíbí; hlavní věcí je, aby forma byla přiměřená potřebám posluchačů, aby jim podávala věc tak, aby i oni ji mohli pochopiti, a je možno podati jen tolik látky, kolik oni dovedou strávit. Je velmi těžká odpovědnost, když někdo přichází s přednáškami, jejichž předmět je pro posluchače bezcenný, když forma činí jim věc nepřístupnou; u mnohého člověka za jeho nechutí k celé výchově lidové stojí právě tato zkušenost s hodnotou lidovýchovných přednášek. — Je také samozřejmo, že takové přednášky cyklu nebo kursu musí, zvláště běží-li o lid nestudovaný, tvořiti celek, přednáška musí navazovat na přednášku, a to nejen zevně, nýbrž i na jednotlivé myšlenky, aby jednotlivé myšlenky nezůstaly v mysli jako membra disiecta, nýbrž aby byly setkány v jeden souvislý celek, aby se v mysl pevněji vštípily tím, že kurs opět a opět se k nim vrací, z nich vychází, jejich vztah k různým částem celku ozřejmuje. Proto také kursy, jež podávají jen pestré quodlibet, které tvoří svými předměty jen pestrrou mosaiku, nemají pravidelně valné ceny. Nezáleží při vzdělání ani v první řadě na tom, abych měl — když již jistou míru poznatků mám — co největší míru jich, nýbrž na tom záleží, aby mé poznatky byly opravdovým majetkem mého ducha, aby mi utkvěly v paměti pevně, abych si byl vědom jejich poměru k poznatkům jiným, abych měl v nich přehled, abych dovedl s nimi lehce operovati. A toho všeho lze přednáškami s tématy vespolek nesouvislými dosíci těžko.

Ve mnohých případech nestačí však ani takové cykly. Proto na př. katolíci v Německu si pořídili několik domů (Franz-Hitze-Haus, Paderborn; Leohaus, Seehof bei Kochel, Bavorsko; dům v Königswinter; Heimgarten v Nise-Neuland), kde vše je zařízeno k účelům lidovýchovným, kde je

postaráno o světničky, v nichž by kursisté pokud možno každý sám pro sebe bydlili, o posluchárny, v nichž se konají přednášky, o místnosti a zahradu se stolky a sedadly, kde by kursisté o otázkách v přednáškách nadhozených nebo projednávaných mohli vespolek debatovati a tak diskusí hlouběji do věci vniknouti, o společné stravování, a domácí kapli, v níž by mohla býti konána domácí pobožnost s rozjímáními přiměřenými pro dotyčnou skupinu kursistů. Pobyt v těchto domech je velmi laciný, aby i chudým lidem byla účast na kursech umožněna. Kursy bývají dle potřeby dotyčné skupiny třeba jen týdenní, ale v některých případech i několikaměsíční. Povolání, pro něž se kursy pořádají, bývají též rozmanitá. Tak na př. ve Franz-Hitze-Haus, jež vede Lidový spolek pro katolické Německo, pořádá kursy pro kněze, bohoslovce, katolické žurnalisty, tajemníky, učitele, učitelky, mládež zemědělskou, rolníky atd. Velmi důkladné a promyšlené i technicky dokonalé bývají kursy Königswinteru, pro výchovu schopných lidí v odborové práci. Program několikátýdenní bývá promyšlen do nejmenších drobností a je postaráno o to, aby učitelé kursu byli jednak dobří odborníci, jednak však aby disponovali i didaktickou obratností, jak toho je potřebí pro toto posluchačstvo. Vzorné jsou i kursy v Leohaus, jehož rektor dr. Fr. Gruber uveřejnil velmi důležité pomůcky didaktické i příručky pro tuto práci.¹⁾

Všechny tyto domy, udržované od katolíků německých značným nákladem, jsou vybudovány na dvou společných myšlenkách: že je nezbytně zapotřebí, aby veliká a zvláštní péče byla věnována výchově elity pro katolický život; a dále že nestačí, aby na kursisty byl spuštěn déšť zajímavých a důležitých ideí, nýbrž že je nutno, aby jim bylo poskytnuto prostředí, soustředěnost ducha a vůbec podmínky takové, aby tyto ideje mohly prosáknouti a zúrodniti ducha jejich zcela.

Účely lidovýchovné sleduje také řada lidovýchovných institucí, které ve formách ukázněnějších nebo volnějších, zvláště ve větších městech dávají si pyšné názvy „lidových universit“, „dělnických akademií“, „lidových akademií“, „lidových vysokých škol“, „vysokých učení“. Skoro všechny jsou vybudovány na základně politicko-stranické nebo třídní. Velmi často skrývají se za těmito pyšnými názvy přednášky

¹⁾ Viz v bibliografii.

podávající poznatky hodně primitivní a také účast bývá mnohdy hodně ubohá, takže nejedna taková „lidová univerzita“ pukla jako bublina právě tak rychle, jako najednou docela netušeně se ve vzduchu objevila; jen v Berlíně samém vzniklo obratem ruky po převratu 30 „Volkshochschulen“.¹⁾ Skutečný úspěch školy a výkazy posílané k úřadům (za účelem získání subvencí) byly často ve strohém rozporu.

Obraz této činnosti lze si utvořit na př. ze zpráv „Rok lidovýchovné práce v širším Ostravsku“, M. Ostrava 1924, Patzak, Nerad a j., „Třicet let dělnické výchovy, Praha 1926 (o dělnické akademii v Praze), partie „Svobodné učení selské“ v knize A. Matula, Osvěta venkova, v Praze 1926, str. 69—87.

c) *Knihovny.*

Druhým hlavním prostředkem lidové výchovy jsou *knihovny*. Ba dokonce v celku má kniha i dnes ještě větší vliv než přednáška, protože počet čtenářů je přece jen daleko větší než posluchačů přednášky, a je-li slovo slyšené samo o sobě účinnější než slovo tištěné a psané, tak zase tím, že člověk může místo tištěné vícekrátě čísti a důkladněji si osvojit, stává se vliv knihy ve mnohých případech ještě pronikavějším. Je proto zjevem nezdravým, že otázce četby nevěnuje se dnes ta péče, jaká jí — i s hlediska náboženského — patří. Před několika desetiletími bylo pro kněze problémem, jak knihu opatřit, aby tak mohla býti půjčena mezi lid; že tato kniha bude dobrá, to se jako věc samozřejmá mlčky předpokládalo. Dnes stojíme před problémem mnohem těžším: Jak ze záplavy knih, které se dnes jako příval na obyvatelstvo valí, vybrati věci opravdu po každé stránce — náboženské, národní, sociální, umělecké — cenné? Jak zameziti, aby volbu knih pro čtenáře neobstarávala náhoda, nebo ve veřejných knihovnách knihovníci nábožensky zaujatí? Co podniknouti, aby našim rodinám mohla býti opatřena příležitost, by si mohly zakoupiti knihy v každém ohledu hodnotné? Nelze popříti, že kněží před osmdesáti, šedesáti, padesáti lety, když se starali na př. o to, aby rodiny jejich farností se stávaly v hojném počtu údy Dědictví svatojanského, cyrilometodějského atd., jevíli pro tuto otázku porozumění větší, než jevíme na př. my, kněží dneška. Je nutností, abychom drželi a dle potřeb naší doby k rozvoji přivedli různá Dědictví; abychom měli pořizeny seznamy dobré literatury, kde by byly jednotlivé knihy zhodnoceny (nikoli dle potřeb nakladatelství, nýbrž

¹⁾ R. v. Erdberg, Fünfzig Jahre freies Volksbildungswesen, 61.

dle ceny vnitřní), kde by bylo i označeno, pro který druh čtenářův se kniha hodí; potřebujeme, abychom svůj vliv uplatnili ve veřejných knihovnách, zvláště z veřejných peněz vydržovaných, aby se v nich nepracovalo na škodu ani mravnosti ani náboženství; musíme si při svých spolcích zařizovati účelné knihovny, a kde se to lépe hodí, třeba pro několik spolků křesťanských pořídití knihovnu společnou; musíme o to pracovati, aby si katolické rodiny, kterým to nepůsobí finančních potíží, pořídivy i své dobré knihovničky domácí, s výběrem zvláště pečlivým, protože taková kniha domácí, k níž se opět a opět sahá, má daleko hlubší vliv než knihy z veřejných knihoven, jen přechodně vypůjčené. Velmi je prospěšno, když v některém národě mají dokonce vybudování i poradnu pro nákup dobrých katolických knih pro soukromníky i pro knihovny veřejné.

Takovým výtečně fungujícím spolkem je spolek německých katolíků „Der Borromäusverein“ se sídlem v Bonně. Trvá již přes 80 let. O rozměrech, v jakých pracuje, svědčí na př., že jen v r. 1926 měl 200.628 členů, že dodal pro knihovny katolické lidové a pro knihovny v rodinách 1926 celkem 329.275 svazků, od r. 1921 do 1926 celkem 2.242.688 svazků. Jakou velikou kulturní mocí v katolickém Německu tento spolek je, vysvětluje i z toho, že na př. jeho lidové knihovny v jediném správním roce 1925 — bylo těch knihoven 4.297 — měly ve vlastnictví na půl čtvrtá milionu svazků knih, půjčily členům v onom roce na 9.000.000 svazků, měly na 400.000 čtenářů, opatřily si 270.000 nových svazků a spotřebovaly na tento nákup a vůbec na své knihovnické výdaje 800.000 M, našich více než 3 miliony Kč. Zvláště jejich seznamy, pomocí jichž si mohou jednotlivci tvořit úsudky o knihách, jsou bohaté a pečlivé. — Sr. Dr. A. Rumpf, Der Borromäusverein, Bonn, 1927.

Kdyby někomu se zdálo upřílišněným, že trvám na tom, aby v případě, že knihovny veřejné jsou vedeny zhoubně pro náboženství a mravnost, byly pořizovány pro katolíky knihovny zvláštní, odpovídám: případ je týž, jako ve školství. Je pro katolíky radostí, je-li škola veřejná vedena v takovém duchu, že tam katolíci mohou bez obav posílati své děti. Když však se ovzduší v této škole vytváří v těžké náboženské nebezpečí pro děti, může pro rodiče nastati přímo povinnost, aby si pro ně zřídili školu zvláštní, katolickou, i když by to bylo pro ně spojeno s nikoliv nepatrnými obětmi finančními.

d) Kinematograf.

Ze statistiky kina.

O důležitosti kinematografů můžeme si učiniti úsudek ze statistických údajů:

Metráž filmů, předložených čsl. cenzuře, činila r. 1924 1,654.513 m, 1925 1,715.219 m, 1926 1,863.069 m, 1927 1,981.869 m. Podle americké statistiky bylo všech biografů na světě v r. 1927 51.013, z toho připadalo na Evropu 21.642 biografů. Podle domácí statistiky byl v ČSR. v r. 1928 počet všech udělených kinematografických licencí 1376, z toho v Čechách 814, na Moravě 346, na Slovensku 140, ve Slezsku 67, na Podkarp. Rusi 9. Československo je v počtu biografů v Evropě na šestém místě, ve světě na devátém. I když všechny licence nejsou v provozu, je Československo v provozu kinematografickém hned za největšími státy: Německem (4293 biografů), Anglií (3760), Francií (3354), Itálií (2000), Španělskem (1500 biografů).¹⁾

Počet sedadel v biographech na počátku r. 1927 byl v Americe na 11,000.000, v Evropě na 9,000.000, v celém světě asi 21,000.000. Ve Spojených státech, kde je 16.000 biografů s 8,000.000 sedadel, zařizují kino již i při luxusních vlacích pro 200—250 diváků. Již v r. 1925 bylo v Německu 3600 kin, 1,275.000 sedadel. Průměrně 3,500.000 Němců je každý den v kinu. V Berlíně je 317 kin, ve Mnichově 50, v Hamburku 49, v Kolíně 41, v Lipsku 34, ve Vratislavě 28, v Drážďanech 28. — V Londýně je 360 kin, počet návštěvníků kina týdně v Anglii asi 14,000.000, t. j. asi 30% všeho obyvatelstva, 50% všech osob nad 10 let starých.²⁾ V r. 1927 bylo v Praze biografů 89, v nich v témž roce 83.160 představení, v Plzni 8 biografů, představení 4.438, v Liberci 8 biografů, představení 4.438, v Brně 25 biografů, představení 18.599, v Mor. Ostravě 32 biografy, představení 8.137, v Olomouci 6 biografů představení 4.923, v Opavě 3 biografy, představení 3.385, v Bratislavě 13 biografů, představení 8.967, v Košicích 5 biografů, představení 3.303, Užhorod 1 biograf, představení 592.³⁾

Kino znamená důležitého činitele v hospodářském životě. Ve filmovém průmyslu v Německu jest investováno na 8.000,000.000 Kč. Zaměstnává tam tento průmysl asi 45.000 lidí, z toho 25.000 v biographech samých. Na propagandu se tam vydá ročně průměrně 280.000.000 Kč. Kapitál investovaný ve filmovém průmyslu americkém obnáší asi 1,700.000.000 dolarů; ústředním sídlem průmyslu filmového je tam město Hollywood. Celkem je v Americe asi 12 filmových velkofirem světových, asi 100 menších, a vyrábí se v nich asi 80% filmů produkce světové; pracuje se pro 70 různých národů, nápisy se překládají do 27 různých řečí; v r. 1926 rozeslali filmů v délce 28.000 km. V amerických biographech se předvádí vynikající film po celé měsíce denně; tak v New Yorku film „Velká paráda“, jehož pořizování stálo 600.000 dolarů docílil zisku 6,000.000 dolarů. Pořízení filmu Ben Hur stálo 3,000.000 dolarů, filmu „Král králů“ 2,300.000 dolarů; příprava tohoto filmu zabrala celé dva roky. Průměrně trvá pořizování filmu 3 měsíce a stojí 200.000—300.000 dolarů. Film eucharistický „Skrytý Bůh“, k němuž rukopis sepsal vydavatel revue „America“ J. Husslein, S. J., bude stát 500.000 dolarů.⁴⁾

O hospodářské síle kina můžeme si učiniti úsudek i z honorářů, jež se platí vynikajícím kinovým hercům, „hvězdám“. Úsilí podnikatelů z r. 1927, aby bylo docíleno snížení gáží, narazilo na nezlomitelný

¹⁾ A. Matula, Lidová výchova v ČSR., Praha 1928, 36.

²⁾ Schönerer Zukunft, III. Jgg., 1927, 89, 112 — Sr. Buchner, Im Banne des Films, 9 n.

³⁾ Zprávy státního úřadu statist., Praha 1928, str. 1054.

⁴⁾ Schönerer Zukunft, III. Jgg., 1927, 89, 223, 295.

odpor. A tak dostávají ročně v dolarech přední hvězdy: Tom Mix 1,000.000, Harold Lloyd 1,000.000, Charlie Chaplin 800.000, Douglas Fairbanks 800.000, Mary Pickford 750.000, John Barrimore 750.000, Buster Keaton 400.000, Lilian Gish 375.000 atd. Nadto někteří z těchto herců mají podíl i na zisku z filmu a docílují tak dalších velikých obnosů. I v Německu jsou kinoherci, kteří mají ročně i přes 300.000 M.¹⁾

Přednosti kina.

Čím lze vysvětliti triumfální výboje kina v době poměrně tak krátké? Čím vysvětliti, že výboje stále ještě rostou?

Kino obrací se na smysl, který ducha nejvíce strhuje: na zrak. Slovo mluvené nedovede nás strhnouti tak, jako živá skutečnost, rozvíjející se před naším zrakem. Je-li dokonce tento obraz, tento děj před naším zrakem upraven tak, že vše poutavé je v něm vyspělou moderní technikou ještě mocně vystaveno do popředí, a to, co by náš zrak viděl nerad, buď vymýceno nebo jen mdle načrtáváno v pozadí, pak tyto dojmy zrakové snadno zmocní se cele naší bytosti a člověk se stává jejich bezmocným zajatcem... a cítí se šťastným v jejich zajetí. Fantasie nás uzavře do svých opojných rájů. Pokušení vzbuzené slovy může býti někdy silné; pokušení vyvolané pohledy, a dlouhými pohledy, může býti mnohdy neodolatelné; omamně poutavý jest účinek dojmů, jež zprostředkuje zrak. A kino působí zrakem.

Kino dále předvádí nikoli statické obrazy, nýbrž děj. Je psychologickou zkušeností, že klidná postoj nefascinuje tak jako pohyb. Táž osoba, která stojíc nevyvolala v jiných zájmu nejmenšího, je-li v pohybu, může v pozorovateli vyvolati vzrušení neobyčejné. Kino jest pohyb, děj, změna; zajetí ducha je tím stupňováno.

Kino dále se objevilo v době, která proň byla zralá. V každé době by kino svým působením na zrak bylo mělo úspěchy. Ve dnešní době má úspěchy tím větší. Neboť moderní člověk, neklidný a chvatný, lační po změně. Chce viděti nové a nové. Ztratil namnoze kontakt s nadpřirozenem, jenž duši jeho přinášel uklidnění a uspokojenost; žije duchem výlučně jen v tomto světě, a proto chce nové a nové věci tohoto světa učiniti svým duchovním majetkem, jeho duch, nejzať zasycen pohledem do Věčna a Nekonečna, přeskakuje s věci na věc, aby co možná nejvíce viděl a poznal; ve věčné horečce volá po nových změnách. U moderního člověka život je pohyb a jen pohyb je život. Kino je pohyb

¹⁾ Schönerer Zukunft, III. Jgg., 1927, 273.

a žádný klid. — Je zde tedy vnitřní příbuznost mezi duchovní strukturou moderního člověka a kinem.

Film je dále vyjadřovací prostředek mezinárodní, povznesený v zevnější své povaze nad hranice mého obcovacího jazyka. Anglicky mluvícímu obyvateli Spojených států náš občan nerozumí; anglickým knihám ve Spojených státech tištěným nerozumí. Filmu však zhotovenému v Hollywoodu rozumí. Lidé kterékoli jiné národnosti rozumí mu též. A proto může se onen film vydati na vítěznou cestu celým kulturním světem a podmaňovati si diváky ve státech všech.

Bylo by lze uvést důvody další. To však stačí na důkaz, že kino je výtečným prostředkem, jímž možno se přiblížiti k duším; poučiti je o událostech a věcech, jichž by snad jejich duch jinak pochopiti nedovedl vůbec nebo jen kuse, nebo jen po dlouhém vysvětlování; přesvědčiti je o nějaké myšlence, vsugerovati jim ideu, již by jinak jejich duch zůstal uzavřen nepřístupně, získati je pro plány, pro něž by jich jinak nebylo možno rozehráti; jejich obrazivost provésti v krátkých dvou hodinách širými kraji blízka i dálky, přítomnosti i šedých dob dávných, ano i — budoucnosti; poskytnouti jim rozptýlení a zábavu, že zapomenou úplně na stíny a hořkosti tvrdého skutečna.

Stinné stránky kina.

Ve službách zla jest biograf prostředkem příšerně účinným.

A do těch služeb se z veliké části dostal. Neboť filmový průmysl se stal v některých státech velmi důležitou složkou života hospodářského, výroba filmů se fakticky stala monopolem neveliké skupiny lidí, protože jiní neměli ohromných milionů, kterých je potřebí k výrobě filmů, nemá-li smělec býti v krátké době konkurencí zničen. A ti, kdo takto výrobu filmů do svých rukou dostali, viděli v ní, když ne výlučně, tož aspoň na předním místě příležitost k docílení zisků co možno největších.¹⁾ Ohledy na kulturní prospěch, jenž lidstvu mohl z filmu vzniknouti, ustoupily do pozadí, a v popředí stály myšlenky: Jak docílíme zisků největších? Jakými filmy přivábíme do sálů biografů nejvíce diváků a získáme tak vstupné co nejhojnější?

²⁾ Viz Buchner, Im Banne des Films, zvl. str. 174—178.

Tak začalo se spekulovati na lidskou slabost a na lidské vášně, protože právem se soudí, že ony dovedou přitáhnouti do sálů návštěvníků nejvíce!

Proto veliká část filmů předvádí děje erotické nebo přímo nemravné. Chce lichotiti a hověti erotickým a nemravným sklonům v člověku. Chce mu poskytnouti příležitost, aby v obrazivosti prožíval, co nemůže prožívat ve skutečnosti. Krmí zvíře v člověku. Na venek snad se omlouvá filmový umělec, že poskytuje divákům poučení, aby se dovedli dívat na svět realisticky, nebo že jim chce dáti výstrahu, čeho se mají chrániti.

Počet a kvalita filmů této kategorie je hrozná. Tak prof. Dr. Rechtenfels uvádí, že pouze z filmů hraných v Rakousku v posledním čtvrtletí 1927 byly na programu: Pašování lidí. Pekelná loď. Pakt lásky. Otec náhodou. Pět otců a jedno dítě. Tři v jednom lůžku. Kozácká žena-ďáblíce. Provaz smrti roty Blandininy. Šílená noc. Dvě děvčata a jeden muž. Jisté cosi. Krátkospoj lásky. Reje lásky. Ďábel v ženě. Osmnáctiletí. Milenka šejkova. Nahá slečna. Kouzlo cizoložství. Falešný sebevrah. Na salaši, tam přestává hřích. Dívka pro všecko. Dora nepovolí. Přerušené líbáanky. — A tak to jde dále: 34 filmů takových v jediném čtvrtletí v programu nevelikého teritoria vypočítává prof. Rechtenfels!¹⁾

Filmem předváděný děj bývá mnohdy přímou výzvou k vášním. Pohyby rukou, očí, těla u herce budí, stupňují vášně. V takovém stavu se diváci rozcházejí!

Což, když se předvádějí přímo nahoty?

Účinky těchto filmů na duši návštěvníků jsou hrozné. Stud je vypálen. Všecky mravní zásady v jejich duši tají jako sníh na horkém slunci. Stávají se z nich mravní nihilisté. Nízké pudy ztyranisují a částečně vyhubí všecky vyšší ušlechtilé snahy v nich. Sexuální smýšlení pronikne celou jejich bytostí, jako nejsilnější revma pronikne celé tělo. Pro vyšší život lidstva může býti takový člověk ztracen.

Kino bývá i školou zločinu. Od přirozenosti je v člověku odpor, někdy přímo přirozený hnus proti krvi, krádeži, loupeži, lži. Ale co člověk vídá často a co mu zevšednělo, to přestalo pro něho býti hrozným. Když po prvé ošetřovatelka pomáhá při operaci a vidí otevřené útroby člověka, jaká hrůza ji pojímá! V několika letech zvykne úplně. Tak člověk, který stále vidí zločin, krádeže, krev — otrne, otupí. Kino uvádí nesčíslné zločiny, předvádí zločince jako bytosti sympatické, dělá z jejich činů děje tak zajímavé, že morální špatnosti jejich si posluchači vůbec neuvědomují.

¹⁾ Prof. Dr. Rechtenfels, Film und Finanz. V *Schönere Zukunft*, IV. Jgg., 1928, 53.

Vidí jen duchaplně promyšlený plán, vidí vyškolené napínavé úsilí překonati překážky místa i věcí i lidí; vidí duchaplné praktiky při provádění zločinu; zločinci se dokonce podloží šlechetné úmysly při činu, že na př. z výtěžku svého lupu podporuje chudinu; zauzlení se vyřeší tak, že zločinec je za svůj čin ještě pochválen; ještě se rozjitří diváci proti policii, která bývá obyčejně líčena jako nemotorně si počínající, uvěznující nevinně chyceného a obecnostvo cítí uspokojení, že pravému zločinci se podařilo uniknouti: v duši se stírá rozdíl mezi dobrem a zlem, zlo ztratilo v nitru svou hrůzu, vzmáhá se touha prodělati též v životě taková dobrodružství, všechno na něho neodolatelně volá: Jdi, učiň podobně!

Tak stává se kino školou zločinnosti, a čím více tato škola se zmocňuje duší mládeže, tím více bují a bude bujet zločin!¹⁾

Kino bývá i v jiném směru strašnou zbraní na propagandu zhoubných ideí. — V ohledu *politickém* činí tak na prvním místě bolševické Rusko, které ve svých filmech v příšerných barvách líčí hrůzy starého režimu a všeho, co s ním souviselo a líčí pak krásy režimu sovětského. Těchto filmů je veliká řada a jimi proniká bolševismus i do ciziny.²⁾ V ohledu *sociálním* se šíří podobně třídní zášť. Veliká část filmů, vypočtená na instinkty mas, stále a stále předvádí protivu mezi boháčem a chudinou a vůbec mezi vrstvami sociálně silnějšími a slabými, a líčí skoro stereotypně příslušníky zámožné třídy jako bídačky lenošné a žijící labužnický a v nemravnostech rozhazující peníze nadřené na chudně; lidi chudé pak jako lidi bez vad, nevinně trpící a nevinně vykořisťované. Podobně soudce líčí film často jako lidi neschopné, již odsuzují nevinné, zločince pak jako lidi úctyhodné. Veliká část autority — ať jsou to již úřady v poměru k občanstvu nebo rodiče v poměru k dětem atd. — je líčena tak, že by bylo zázrakem, kdyby v divácích se úcta k autoritě udržela ve své účinnosti. — Stejně v ohledu *náboženském*. Nejsou sice časté případy, že by se útočilo proti katolictví přímo; již obchodní ohledy — strach, že by katolíci film boykotovali, ba že by mohli od návštěvy strhnouti i jiné — tomu brání. Ale i takové případy se vyskytnou, jako byl na př. veliký berlínský film o Lutherovi. Nebezpečnější je, když ve filmu sice se proti náboženství ne-

¹⁾ Podrobné doklady viz v Buchner, Im Banne des Films, 131—147.

²⁾ Doklady zase v Buchner, Im Banne des Films, 83—102.

útočí, ale zato se šíří nauky, které náboženské smýšlení v duši ponenáhlu ubíjejí a činí duši nábožensky atrofickou; tak když se kusem popírá svoboda vůle, když prakticky vše se podává a řeší tak, jakoby vůbec věčnosti nebylo, když se doporučuje teosofismus a jiné směry, jež jsou protivou katolictví. Smutně se může proslaviti i „vyučovací“ film svými tendencemi protikatolickými.

A tak může se říci, že biograf zrevolucionisoval, ba ve mnohých případech i zdemoralisoval mladý svět. Ti, kdo stáli při vzniku filmu, neměli ani tušení, jakou ponurou a jak nekonečně dalekosáhlou úlohu v mravním životě národů i jednotlivců bude tento ve dvou, třech desetiletích hrát!

Katolíci a film.

Nejlépe je vyjádřeno stanovisko katolíků k filmu v resoluci, již přijal první mezinárodní katolický kongres, otázkám kina výlučně věnovaný, konaný v Haagu v dubnu 1928. Tam se praví:

1. Kongres uznává veliký význam filmu jakožto výtečného prostředku pro vzdělání, zábavu a poučení lidu. Proto ukládá kongres katolíkům vážnou povinnost obírat se těmito otázkami.

2. Kongres konstatuje s velikou radostí, že v různých státech se již výborně reformně pracuje. Vyslovuje přání, aby se tyto snahy statně rozvíjely, a aby mohly dáti i jiným státům iniciativu, by vyvolaly v život snahy podobné.

3. Kongres vyslovuje souhlas s názory pronesenými od zpravodajů všech států, že filmy mají ještě mnoho nedostatků v ohledu náboženském, mravním a sociálním. Proto trvá zatím kongres na státní cenzuře.

4. Zvláště si kongres přeje, aby censura zakazovala:

a) filmy, jež rozsévají mezi národy nesvár a dělají si posměch z jednotlivých národů a ras,

b) filmy, jež velebí cizoložství,

c) filmy, jež urážejí náboženské cítění, ať již při tom běží o náboženské úkony nebo o církevní osoby.

Jinak si přeje kongres, aby se zvláštních výhod dostalo výrobě filmů, jež mohou sloužiti náboženskému, mravnímu a sociálnímu poučení, a aby katolíci všech států v tom směru svůj vliv u svých vlád a sněmoven uplatnili, by byla

učiněna opatření, na podporu takových filmů tím, že by byly zbaveny zatížení daňového.“¹⁾

Stačí podat k tomuto programu pouze komentář.

K bodu prvému. Dnes se uznává, že apatické stanovisko, jež zaujímali fakticky katolíci k filmu po řadu let, bylo chybou. Kino je samo o sobě věc indiferentní, záleží jen na cíli, pro nějž se ho použije. Že se ho mnohdy zneužívá ke zlu, to může nás jen nudit, bychom usilovali o to, by se ho ke zlu nepoužívalo, nikoli však, aby se ho nepoužívalo vůbec. Používá se často ke zlému knihtiskáren, vína, telefonu, automobilu a přece nebudu hlásati, že zásadně a v podstatě zlem je vůbec kniha, tiskárna, víno, telefon, automobil; nebudu tedy každého, kdo jich používá, obviňovati, že dělá věc zlou. Totéž platí o kinu. Může i kino býti postaveno do služeb dobra.

Proto i katolíci v Itálii oficiálně vystoupili ze své zásadní rezervovanosti vůči kinu a ve svém ústředí v Katolické akci se rozhodli pro pozitivní práci na poli filmu, a povzbuzují se odhodlanými větami mužů, již jsou pro život církevní nesporně autoritami. Tak arcibiskup v Besançon kardinál Binet, jenž z celého srdce žehná nové iniciativě farního kina „vzácného pomocníka pro poučení a výchovu lidovou“; tak biskup v Périgneux Mons. Legasse, jenž farní kino prohlašuje za „dílo naléhavé a nutné, za novou formu apoštolátu, za projev dobře chápané lásky“; a dodává: „Novým potřebám musejí odpovídati přiměřené prostředky a moderní nástroje horlivosti. V budoucnosti náboženský a mravní film bude nezbytný, aby napomáhal k tomu, aby světlem zjevení nadpřirozeného byly proniknuty nové generace Francie. Nenechávejte se nikdy předstihnouti protivníky Krista a církve, buďte dítkami světla.“²⁾ Řízně řekl známý francouzský jezuita P. Dassonville: „Naše místo je všude, kde je potřebí lidskou činnost podporovati, umravňovati, povznášeti, v kině právě tak jako jinde.“³⁾

V témž smyslu vyzněl i kongres kinematografický francouzský, konaný v Paříži 9. listopadu 1928 za účasti vynikajících členů francouzského episkopátu, kléru a vedoucích katolických laiků. Zde zvláště paní Badouinová ukázala nebezpečí, do něhož se katolíci dostanou, budou-li zanedbávati kino a přenechají-li je úplně protivníkům: že je stihne ve století dvacátém podobná pohroma, jaká na ně přišla ve století devatenáctém, když si nechali vzíti z rukou tisk.⁴⁾

V Německu mají na př. v Kolíně n. R. firmu Neulandfilm, v Mnichově ještě větší Leofilm, jež v sezoně 1926/1927 vydala vzácný velkofilm „Duše dítek jsou vašimi žalobci“, kteří mají svou dobrou

¹⁾ Resoluci uveřejňujeme dle A. Frankem v Soziale Revue, 1928, 468 n.

²⁾ Viz článek v oficiálním orgánu italská Katolická akce ústřední Bolletino ufficiale della Azione Catt. It., Roma 1928, 168—170, kdež jsou citovány i hořejší výroky mluvčích francouzského episkopátu.

³⁾ Dr. J. Dassonville ve čl. Le Comité Catholique du Cinématographe v Dossiers de l'Action populaire, Paris 1928, 948, 949.

⁴⁾ Viz l'Osservatore Romano ze 14. listopadu 1928, č. 265.

organizací ve Vratislavi, mají veliký vliv na volbu filmů v německém Slezsku vůbec, jakožto činitel, kterého ani dozorčí instance kinematografů ani majitelé neb nájemci biografů se neodvážejí tak lehce ignorovati. I ve Švýcarsku („Starfilm“), Belgii, Holandsku katolíci iniciativně si vedou ve filmovém hnutí, jednak tím, že pracují proti filmům zhoubným a doporučují zdravé, jednak tím, že tvoří firmy na výrobu filmů v duchu ryze katolickém.¹⁾ V Itálii pod vedením kněze Carlo Canziani se vytvořilo v Miláně Consorzio Utenti Cinematografi Educativi, které je velmi dobrým poradcem katolíků i co do zařizování kin a opatřování si dobrých strojů i co do informací o hodnotě různých filmů; ve svém orgánu Rivista di Cinematografo zhodnotil již přes 1000 filmů — 120 vyloučil vůbec, 240 uznal za vhodné pro mládež, 360 pro dospělé a mládež, 260 za určitých podmínek připustil ještě pro obecnostvo dospělých.²⁾ — Ve Francii velmi čile si vede filmové oddělení při pařížské Bonne Presse, neboť mělo ve svých službách již v r. 1927 přes 932.000 m filmu, zřídilo v období jednoho roku do října 1927 ve Francii samé 51 nových kin; vedle toho vypůjčilo v oné době 431.000 diapozitivů, z toho asi 100.000 barevných. Vedle toho pracuje s cíli poradními „komité katolického kina“.³⁾ Také u nás byly učiněny jisté počátky ve filmové práci s hlediska katolického, hlavně z iniciativy faráře Dostála-Lutinova, ale v celku neproniklo se daleko. Nyní je zřízen filmový odbor při ústředí Orla v Brně, a tamní Orelská osvěta přináší články z toho oboru. V celku však je na katolické straně hnutí pro kino nedostatečné.

K bodu třetímu vysvětlivek netřeba. — K bodu čtvrtému: Ve velmi mnohých případech katolíci tím, že se postavili energicky na odpor, docílili se strany podnikatelů značných ústupků. Ale vždy rozhoduje o vlivu otázka: „Kolik vás je? Jak veliký počet obyvatelstva zastupujete? Stojíte mi za nepříjemností, které mi s liberálním publikem vzniknou, vyhovím-li vám?“

Kolikráte provozovatel biografu do jisté míry za špatný film přímo sám ani zcela nemůže. Neboť aby získal film dobrý, musí s firmou uzavřít i smlouvu, že přijme i tolik a tolik filmů slabších. Ani dále nesmí osudné místo vymýtit z pásky, protože je pod konvencionálními tresty zavázán, že nic na ději nezmění.

e) Rozhlas.

Důležitou novinkou v lidovýchově jest i radiový rozhlas. Že není možno tohoto objevu ignorovati, plyne též již z jeho rozšíření v ČSR.

¹⁾ O těchto státech viz *Schönere Zukunft* r. III., 1927/8, str. 43, 725, 745, 980 a j.

²⁾ Týž C. Canziani ve čl. *Una pratica Iniziativa* v *Bolletino uff. di Azione Catt. Ital.*, 1928, 492—495.

³⁾ *Schönere Zukunft*, Jgg., III., str. 200.

Referent o otázkách lidové výchovy v pražském ministerstvu školství a národní osvěty uvádí ve své práci o lidové výchově v Československu tyto věty, osvětlující situaci u nás: „Koncem r. 1927 činil počet přijímacích stanic v ČSR 200.000. Technické zařízení přijímacích stanic se zlepšuje a lze očekávat, že bude stoupat počet přihlášených stanic. Také programy rozhlasové se zlepšují... Měsíční poplatek za radiový příjem je 10 Kč. V r. 1926 přijala společnost Radiojournal, která obstarává rozhlas, 7,512.039'83 Kč a vydala pět a čtvrt milionu Kč. Čsl. rozhlas pracuje stanicemi v Praze, Brně, Bratislavě a v Košicích... Cílem čsl. rozhlasu je, aby každý občan v celém státě mohl jej poslouchat i na krystal“.¹⁾

Zásadní stanovisko katolicismu k radiovému rozhlasu je totéž jako k filmu. Rozhlas není sám o sobě ani něčím dobrým, ani něčím zlým, může však být věcí velmi dobrou nebo věcí velmi zlou. Velmi dobrou: Myšlenky dobré, které by při osobní přítomnosti mohly být poslouchány jen snad nějakými 800 nebo 3000 posluchači, mohou rádiem být vedeny k tisícům posluchačů. Velmi zlou: posluchač, který by neměl odvahy sedět při přednášce propagující bludy protikatolické nebo při operetě se zpěvy velmi kluzkými, u radia naslouchává... a výsledky se dostaví jistě...

Dobře zhodnotil tento vynález pařížský kardinál Du Bois ve svém výnosu uveřejněném v oficiální části Semaine religieuse de France z 10. IV. 1926:

„Radiofonie je vynález obdivuhodný. Včera teprve se zrodila, a již přešla v naše mravy. Její zásluhou je, že slovo nezná překážky prostoru; v okamžiku mohou je slyšet i v nekonečných dálkách.

Prostředek pokroku: ano, jistě; a prostředek, jenž je více než cokoli jiného důkazem o mohutném důvtipu lidského rozumu. Čest těm, kdo jej uskutečnili! Ale jaká odpovědnost pro toho, kdo ho používá!

Ať se mají na pozoru! Toto ženiální dílo může sloužit i dobru i zlu! Ústředny, odkud vycházejí tajemné vlny, jsou, jak člověk chce, krbem pravdy nebo bludu, ctností nebo zhouby, mravního osvězení nebo hříšné rozkoše. Mohou tedy cestou světem konat dílo života nebo smrti; být ve službách velikých cílů nebo mocně spolupracovat na společenském rozvratu, vnášet v mysl bludy, kazit srdce.

Je očividno, že v opojení prvních triumfů ztrácejí se někdy se zřetele tyto těžké úvahy. Naší povinností je na ně upozornit, ve jménu náboženství a ve jménu mravnosti.

Činíme tak, byvše již poučení smutnými zkušenostmi; neboť došlo nám již mnoho stížností, bohužel zdůvodněných.

Není o tom pochybnosti, obecnost, jež je ve styku s centry radiofonickými, je různorodé — různorodé ve mnohém ohledu. Musí být snahou uspokojit všechny posluchače a o nikoho nezavádět; otázka delikátnosti, taktu a umírněnosti.

Ale jsou věty — proslovené nebo zpívané — jež urážejí každé poctivé svědomí. Ty musejí pryč z programů. K vůli svědomí, z pouhého citu čestnosti nesmím jich připustit, musím od nich ušetřit tisíce po-

¹⁾ A. Matula, Lidová výchova v Československé republice, Praha 1928, 52, 53.

slyšaců, jichž se může dotknouti a skandalisovati takový spis, taková recitace, takový výklad, taková píseň, jež prudce mohou zkaliti jejich vnitřní mír, otrásti jejich věrou, nebo náhlým odhalením neřesti probuditi nezdravou smyslnost.

Nebezpečí tím větší, poněvadž v tomto nesmírném množství, všude rozptýleném, jsou i děti, mladiství jinoši, mladistvé dívky, jež v jejich čistotě a prostotě překvapí tato poselství bludu a nemravnosti.

Prosím, neprofanujme děl Božích! A jest profanováním, užívá-li se tajemných sil přírody k tomu, aby se oslavovaly mravní a náboženské síly lidstva.

Na stanicích vysílacích úzkostlivá poctivost při sestavování programu! Na stanicích přijímacích bdělá ostražitost, aby se přerušilo ihned každé nebezpečné naslouchání a aby se projevíly spravedlivé protesty.

Musí se respektovati svědomí. Musejí se respektovati práva pravdy a ctnosti.¹⁾

Několikerým směrem mají katolíci projevíti svůj zájem o rozhlas.

Mají protestovati proti zneužívání rozhlasu k účelům, jež jsou proti křesťanství a proti mravnosti.

Mají pečlivě dbáti, aby v jejich domácnosti, jak praví kardinál Dubois, zvláště děti a mladiství členové domácnosti neměli možnosti naslouchati rozhlasu, když se předvádějí věci duši nebezpečné.

Mají se snažiti, aby i přednášky a produkce rázu čistě katolického byly dány na program a aby tyto výkony byly podány co nejdokonaleji.

Mají vůbec používatí rozhlasu ku propagandě podniků a myšlenek na posilu života náboženského a mravního.

Mají, pokud jim to finanční prostředky dovolí, se snažiti, aby si vybudovali i své vlastní vysílací stanice, které by cele stály ve službách pravdy a dobra.

Nejprozíravěji si vedou v otázce rozhlasu katolíci holanďtí. Těm již skutečně se podařilo vybudovati si svou vysílací stanici, o jejíž práci rozhoduje v poslední instanci episkopát holandský; skutečnou správu jejich jménem vykonává dominikán Berquin, jenž na tomto poli již velmi mnoho udělal. Příslušná organizace má název: „Nederlandschen Bond van R. K. Radio Omroep.“²⁾ Snad ještě dále jsou katolíci ve Spojených státech, kde při velikých katolických universitách jsou čilé a moderně vybavené vysílací stanice, zvláště při jesuitské universitě v St. Louis. Vedle jesuitů po této stránce zvláště se uplatňují paulisté, jejichž radiofonická stanice stojí na 10.000 dolarů, a již z ní těží pro

¹⁾ Kard. Dubois. Výnos otištěn v La Documentation Catholique, t. 17, 1927, 332, 333.

²⁾ Viz zprávy v Schönerer Zukunft, Jgg. III., 1927, 158.

účely náboženské šťastně.¹⁾ Pěkně se v otázce rozhlasu drží také katoličtí Španělé, již si pořídili svou vysílací stanicí, a těžkou finanční situaci její přece nakonec šťastně překonali. V jiných státech, Německu, Belgii, Francii, Polsku a j., hledí katolíci uplatnití aspoň svůj vliv na program rozhlasu. Důležitý krok vpřed se stal na „mezinárodním katolickém týdnu“ v Kolíně nad Rýnem 16.—21. června 1928, kde byla založena ústředna mezinárodní práce katolické v radiovém rozhlasu se sídlem v Kolíně n. R.²⁾

¹⁾ Viz zprávy v La Documentation Catholique, t. 17, 1927, 662-664.

²⁾ Prof. Rhenanus, Katholisches Ringen um Rundfunk, Buch und Theater, Schönerer Zukunft, Wien, III., Jgg., 1928, 906—907.

C) Činnost charitativní.

Literatura.

Encyklopedie, časopisy, sborníky.

Handwörterbuch der Wohlfahrtspflege: Hgg. von Julia Dünner. 2. Aufl. 1929. Berlin. — Caritas. Zeitschrift für Caritaswissenschaft und Caritasarbeit. Freiburg i. B. (Nejlepší odborný časopis.) — Za láskou. Brno (lidový). — Keller F., Jahrbuch der Caritaswissenschaft. Freiburg in B., r. 1927, 1928, 1929. (Časopisů vycházejících vlastně v zájmu jednotlivých ústavů neuvádím.)

Katolická charita.

Keller F., Caritaswissenschaft, Freiburg i. B. 1925. (Velmi dobré.) — Löhr J., Geist und Wesen der Caritas. Freiburg i. B., Beihefte der „Caritas“ Nr. 2. 1922 (velmi dobré). — Kerby W. J., The Social Mission of Charity. New York, 1924 (výtečné). — Jörger K. a j., Caritashandbuch. Ein Leitfadens für die Caritasarbeit. Freiburg i. B., 1922 (dobré pro praxi). — Emanuel C. W., The Charities of St. Vincent de Paul. An evaluation of his ideas, principles and methods. Chicago, 1923. — Schaub F., Die katholische Caritas und ihre Gegner, M. Gladbach, 1909 (velmi dobré). — Příručka pro pracovníky na poli charity. Vyd. Svaz katolické charity, v Praze 1920. Dobré, ale neúplné. — Schmitz-Proenen, Wege des Wohltuns. Leutesdorf a. Rhein, 1917. — Konečný J., Ozdoba církve. Křesťanská charita. (Časových úvah č. 309). V Hradci Král. 1927 (lidové). — Drillon P., Le Rôle social de la Charité, Paris 1909.

Dějiny charity.

Lallemand L., Histoire de la charité, v 5. sv., Paris (nejvědeckější, dosud však nedokončeno). — Liese W., Geschichte der Caritas 2 Bde. Freiburg i. B., 1922 (velmi dobré). — Neyron G., Histoire de la Charité, Paris, 1927 (dobré, ale spíše lidové). — Liese W., Caritas-sociale Lebensbilder. M. Gladbach, 1914.

Charita na venkově.

Keller F., Grundzüge der Dorfcaritas, Freiburg i. B., 1924. — Keller, Unsere Arbeitsgemeinschaft für Dorfcaritas, Freiburg i. B., 1927 — Grassl J., Die biologische Grundlagen der Dorfcaritas. Freiburg, i. B., 1925. — Dieing J. B., Dorfcaritas an der Arbeit, Freiburg i. B. 1924. — Dieing J. B., Helft unseren Alten, Freiburg i. B., 1928. — Mayer J., Neuer Lebensraum im Dorf, Freiburg i. B. 1927. — Maucher O., Die Pflege der Volkskunde als Unterbau für die Dorfcaritas. Freiburg i. B., 1927.

Charita protestantská.

Bednář F., Snahy o řešení sociální otázky v novodobém protestantismu. V Praze 1923. — Steinweg J., Die Innere Mission der evangelischen Kirche. Eine Einführung in ihr Wesen und ihre Arbeit sowie in

ihre Zusammenhänge mit der Wohlfahrtspflege und Sozialpolitik, Heilbronn 1928. —

Sociální péče na podkladě humanity, neinspirující se z křesťanství.

Salomon A., Harms B. etc., Leitfaden der Wohlfahrtspfleg. III. A. Leipzig 1928. — Henderson Ch. R., (přel. V. Škrach a E. Kaprálková), Základy soc. péče. Uvedení do studia lidí závislých, vadných a zločinných a jak o ně pečovat. V Praze 1921. — Artl I., Die Grundlagen der Fürsorge, Wien 1927. — Addams J., Twenty Years at Hull-House. With autobiographical Notes. New York 1925. — Program a práce místních spolků čsl. Červeného kříže. Praha 1923. — Bossard J. H., Problems of Social Wellbeing, New York and Boston, 1927. — Salomon A., Soziale Diagnose, Berlin 2, 1927. — Wronski S., Salomon A., Soziale Therapie, Ausgewählte Akten aus der Fürsorgearbeit. Berlin 1926. — Deschweinitz K., The art of helping People out of trouble, Boston and New York, b. r. — Queen S. A. and Mann D. M., Social Pathology, New York, 1925. — Gillin J. L., Poverty and Dependency. Their Relief and Prevention, New York, 1925. — Tufts J. M., Education and Training for Social Work, New York, 1923.

Socialistická sociální péče: Lehrbuch der Wohlfahrtspflege. Hggn. vom Hauptausschuss für Arbeiterwohlfahrt. 1927 (místo neozn.).

Právní základy sociální péče o mládež.

Tůma A., Právní základy sociální zdravotní péče o mládež v republice Československé, v Praze 1925. — Lauschmann B., Právní ochrana matky a dítěte. V Praze 1923. — Weber H., Jugendfürsorge im Deutschen Reich, Freiburg i. B., 1923. — Klumker Ch. J., Kinder- und Jugendfürsorge. Langensalza 1923. — Bolzau H., Fürsorgerecht und Caritas, Freiburg i. B., 1927. — Beaufreton M., Assistance Publique et Charité Privée, Paris 1911.

Některé jednotlivé otázky z činnosti charitativní.

Nejezchleba R., Duchovní správce a činnost charitativní. Příloha k Věstníku jednot duchovenských, Brno 1927, str. 38 nn. — Liese W., Schule und Caritas, Freiburg i. B., 1922. — Wiesen W., Neuzeitliche Caritashilfe. Studien und Anregungen zum Ausbau des Laienapostolates. Freiburg i. B., 1922. — Straubinger J., Caritaswerke auf der Kanzel, Freiburg i. B., 1926. — Aufenanger W., Die organisierte Caritashilfe in einer Industriepfarrei. Freiburg i. B., 1922. — Fischer M., Die deutsche Krankenpflege in der Neuzeit. Freiburg i. B., 1924.

Sociální péče vzhledem k vězňům a mládeži zpustlé.

Boventer C., Caritas und Kerker, Freiburg i. B., 1926. — Peters K. G., Um die Seele des Asozialen. Beiträge zur Lösung im pädagogischen und wohlfahrtspflegerischen Sinne. Freiburg i. B. 1926. — Im Grosstadtgefängniss. Von einem Strafanstaltspfarrer. Leutesdorf, 1928. — Gott hinter Kerkermauern. Von einem Strafanstaltspfarrer. Leutesdorf, 1928. — Förster F. W., Schuld und Sühne. Psychologische und pädagogische Grundfragen des Verbrecherproblems und der Jugendfürsorge. München 1911. — Többen H., Die Jugendverwahrlosung und ihre Bekämpfung, Münster i. W., 1922. — Jeter H. R., The Chicago Juvenile Court, Washington, 1922. — Gillin J. L., Criminology and Penology. New York, 1926. — Sutherland E. H., Criminology. Philadelphia and London, 1924.

Přehledy sociální péče.

Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice Československé. Vydalo ministerstvo sociální péče. V Praze 1925. — Zprávy o činnosti charity katolické v různých diecésích neb zemích. — Zprávy o činnosti

ústředěn péče o mládež v jednotlivých zemích ČSR. — Přehled a program sociální a zdravotní péče v Československu, Praha 1928. (Nákl. dobrov. sociálních a sociálně zdravotních spolků.) — Krebs L., *Das caritative Wirken der katholischen Kirche in Oesterreich im zwanzigsten Jahrhundert*, Graz und Wien, 1927. — Liese W., *Wohlfahrtspflege und Caritas im Deutschen Reich, in Deutsch-Oesterreich, der Schweiz und Luxemburg*, M. Gladbach, 1914. — *Handbook of Social Resources of the United States*, Washington, 1921. — *Social Service Directory*, Chicago 1923. — Z činnosti YWCA viz zprávu Obrodné hnutí čsl. mladých žen. Čsl. republice k desíletému jubileu. Praha 1928.

I. Pojem a přehled oborů křesťanské charity.

1. Pojem křesťanské charity.

Křesťanskou charitu lze chápati ve dvojím smyslu: subjektivním a objektivním.

Ve smyslu subjektivním je křesťanská charita ono smýšlení (*habitus*), které se zcela a radostně oddává Bohu a v kterém s touto láskou k Bohu je spojena také láska k bližnímu, to jest ochota milovati bližního bez ohledu na osobu a tu lásku projevovati i na venek slovem a skutkem. V užším smyslu se tato křesťanská charita pojímá jako *habitus* ochotně pomáhati bližnímu *v tísní* jakéhokoli druhu.¹⁾

Ve smyslu objektivním rozumí se charitou soubor všech zařízení, kterými se má pomáhati bližnímu z nouze a která jsou naplněna duchem křesťanským: která vznikla z pohnutí křesťanských, jsou vedena v křesťanském duchu a zvláště kterým při všem jest nejvyšším vodítkem poslední cíl člověka a lidstva.

Předmět, na nějž charita se obrací, jsou tedy naši bližní; to jest člověk bez rozdílu národnosti a jiných dělidel, podle nichž se lidstvo rozpadá v různé skupiny. Je sice přípustno, ba i nutno, aby naše láska k bližnímu zachovávala též jistý řád v osobách, na které se vztahuje naše křesťanská láska, abychom pomáhali na př. především těm bližním, které Bůh svazky příbuzenskými nebo jinými s námi zvláště spojil: navždy zůstanou zde křesťanům směrodatnými slova sv. Augustina: „Protože nemůžeš pomáhati všem, musíš nejvíce pečovati o ty, kdo místními, časovými a jinými vztahy jsou s tebou těsněji jako nějakým osudem spojeni“;²⁾ a slovo

¹⁾ Viz zvl. Löhr, *Geist und Wesen der Caritas*, 2; Keller, *Caritaswissenschaft*, 45nn.

²⁾ S. Augustinus, *De doctrina christiana* C. 1., c. 29 in princ., MPL 34, 30.

sv. Pavla: „Čiňme dobré vůči všem, zvláště vůči domácím víry“¹⁾, t. j. zvl. vůči těm, kdo s námi tvoří jakoby jedinou velkou rodinu víry. Ale Kristovo podobení o milosrdném Samaritánu, pronesené jako odpověď na otázku: „Kdo je můj bližní?“ je zřetelnou normou, že ze své lásky nesmíme vylučovati žádného člověka.²⁾

Předmětem křesťanské charity je dále především člověk trpící. I člověk šťastný může být jejím předmětem, neboť bliženská láska může mít rozkoš v jeho štěstí; může dále, protože jest možno zvyšovati štěstí, pečovati o to, by jeho štěstí ještě více rostlo a bylo více zabezpečeno. Ale nejčastěji se myslí charitou skutky milosrdenství, jež se sklání k lidským bédám.

Pohnutkou pak křesťanské charity — a tím se tato liší od pouhé humanity nebo filantropie — je Bůh: lásku, kterou máme k Bohu, přenášíme i na jeho dítky, na lidstvo; ba tato láska k bližnímu je spolehlivým zkušebním kamenem naší lásky k Bohu: „Kdo nemiluje bratra svého, kterého vidí, kterak může milovati Boha, jehož nevidí?“³⁾

Poznámka vzhledem k pravopisné stránce slova „charita“. Samo o sobě je etymologicky správněji psáti „karita“, protože to slovo nepochází od řeckého slova „charis“, jak se dlouho mylně myslelo, protože toto řecké slovo znamená vděk, hold, milost; nýbrž od latinského caritas, láska, později jako výraz pro obřadní „hody lásky“. Průto na př. v Německu v poslední době se téměř již všeobecně píše „Caritas“. U nás se v celku ustálil způsob psaní „charita“ (jako i ve franštině je charité); a také organizace křesťanského milosrdenství mají v svém oficiálním titulu formu „charita“; nic by však neškodilo, kdyby se i u nás psala forma etymologicky více odůvodněná.⁴⁾

2. Přehled oborů křesťanské charity.

O oborech, v kterých má pracovati křesťanská charita, je možno si učiniti představu z tohoto přehledu:

A) Potírání nouze hmotné.

a) Péče o chudé, usedlé i potulné.

b) Péče o existenčně nezajištěné jednotlivce (na př.

¹⁾ Ke Galatským 6, 10; sr. k tomu vůbec partii o řádu lásky bliženské v morálkách, na př. Vřešťál, Katolická mravouka, Praha, 2./II., 1916, 8 nn.

²⁾ Lukáš 10. 30 nn.

³⁾ I. list sv. Jana 4, 20.

⁴⁾ K formě jména viz Löhr, Geist und Wesen der Caritas, 2, a Keller Caritaswissenschaft, 52nn.

váleční poškozenci) a rodiny, jejichž živitel se stal neschopným výdělku nemocí a pod.

c) Péče o propuštěné trestance.

d) Péče o vystěhovalce.

e) Péče o nezaměstnané, zvl. zprostředkování práce.

B. Potírání nouze tělesné.

a) Zdravotní práce preventivní vůbec: proti tuberkulóze, nakažlivým nemocem, rakovině a pod.

b) Péče o nemocné, vylečitelné i nevylečitelné (nemocnice, útulky; péče o nemocné v rodinách).

c) Péče o matky, zvl. poradny matek.

d) Péče o kojence a malé děti, školní dítě, o batolaťa: jesle, školky, hygienická péče ve škole, polévkové ústavy, prázdninové kolonie; péče o studentstvo, o učně a mladistvé dělníky.

e) Péče o úchylné: slabomyslné a choromyslné, mrzáky, slepce, hluchoněmé.

f) Péče o lidi staré, choré a neschopné výdělku.

g) Péče bytová.

C. Potírání nouze duchovní a nábožensko-mravní.

a) Péče o dítě osiřelé, opuštěné, bez dozoru, mravně ohrožené, zpustlé, ochrana dítěte nemanželského.

b) Ochrana dívek, zachovalých, ohrožených, i padlých.

c) Péče o mladistvé provinilce.

d) Boj proti narkotickým jedům.

e) Boj proti alkoholismu.

f) Boj proti veřejné nemravnosti.

g) Charitativní pomoc v duchovní správě.

V dobách dřívějších — a katechismus tak činí dosud — byla díla lásky roztríděována v sedmero skutků tělesného a v sedmero duchovního milosrdenství. Dnes však toto rozdělení nevyhovuje, poněvadž některé skutky milosrdenství, jichž vyžaduje nová doba, v něm nejsou zahrnuty, jiné zase, jež toto starší rozdělení vypočítává, jsou již tak běžné, že není třeba jich uváděti.¹⁾

Přehled sociální a zdravotní péče v ČSR.

Konkrétněji bude možno mluvit o křesťanské charitě, když si učiníme obraz o sociální a zdravotní péči v ČSR. K tomu účelu poslouží dobře přehled, jež vypracoval k prvnímu celostátnímu sjezdu sociální a zdravotní práce v ČSR čelný funkcionář Ústředí dobrovolných a sociálních a sociálně-zdravotních spolků, dr. F. Vaníček:²⁾

¹⁾ Více o tom, že toto rozdělení již nevyhovuje, viz v Löhr, Geist und Wesen der Caritas, 7.

²⁾ V publikaci: Přehled a program sociální a zdravotní práce v Československu 1928, v Praze 1928, str. 5—8.

Sociální a zdravotní služba v Československu jest z části službou veřejnoprávní, z části soukromou.

Veřejnoprávní sociální a zdravotní službu vykonávají:

Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy svými odbory:

I. Zdravotně policejní a medicínální (nakažlivé nemoci, vykonávání zákona o povinném očkování, věci týkající se zdravotního personálu, bábické školy, služba záchranná, zdravotní statistika, věci týkající se vedení a vykonávání zdravotní služby v obcích, lékárnictví).

II. Agenda nemocnic a zdravotní policie (nemocnice, ošetřování nemocných, školy pro ošetřovatelky, věci týkající se choromyslných, zdravotnictví, lázeňských míst, lázní atd.).

III. Agenda sociální a sociální pathologie (všeobecná služba sociálně-hygienická, demografie, sociálně zdravotní péče o různé třídy obyvatelstva, dispensáře, poradny a pod., výcvik úředních lékařů, zdravotních úředníků, sociálně zdravotní péče o válečné invalidy, zdravotní péče bytová, péče o lidovou výživu, boj proti tuberkulóze, boj proti pohlavním chorobám, prostituci, alkoholismu, choroby nervové a duševní, choroby výživy atd., zdravotní péče o matky a choré děti a o tělesně a duševně vadné).

IV. Hygiena živností, průmyslu, obcí atd. Hygiena v jednotlivých pracovních odvětvích, v průmyslu, hornictví atd., živnostenské otravy, nemoci z povolání, hygiena sezonních dělníků, hygiena vězení a dopravních prostředků, vystěhovalců, hygiena obcí, opatřování vodou, odstraňování odpadků, asanace obcí, pohřebnictví.

V. Tělesná výchova a péče o dítě (vědecké lékařské otázky týkající se péče o tělesnou výchovu, organizace tělovýchovných jednot, opatřování míst pro hry a sport, zřízení tělovýchovného ústavu, ochrana matek a kojenců, hygiena škol, školní lékaři, prázdninová péče, volba povolání, skauting, atd.).

VI. Právní.

Ministerstvo sociální péče svými odbory:

I. Sociální péče o mládež a osoby tělesně nebo duševně vadné (slepé, hluchoněmé, slabomyslné, epileptické, zmrzačené atp.) a péče chudinská, zákonodárná úprava, organizace a provádění vystěhovalectví a repatriace.

II. Péče bytová a stavební.

III. Všeobecná sociální politika, legislativa práce, mezinárodní zákonodárství, úprava a vybudování sociálního pojištění, podpory v nezaměstnanosti, otázka zprostředkování práce, péče o nezaměstnané, ústřední živnostenský inspektorát, zabraňování úrazů, rovnání stávek a sporů mzdových, intervence při uzavírání kolektivních smluv.

IV. Sociální pojištění (dělnické pojištění úrazové, dělnické pojištění nemocenské, pensijní pojištění soukromých zřízenců, péče o státní zaměstnance a pensisty).

V. Péče o válečné poškozence.

Ministerstvu sociální péče podléhají zemské úřady pro péči o válečné poškozence s okresními úřadovny, živnostenské inspektoráty, slovenské oddělení ministerstva sociální péče se Zemským úřadem práce pro Slovensko, referát sociální péče v Užhorodě a četné ústavy pro sirotky, opuštěné děti, pro hluchoněmé, slepé a mravně vadné na Slovensku.

Ministerstvo pro zásobování lidu hlavně kontrolou potravin a opatřeními proti lichvě.

Ministerstvo vnitra hlavně sociálními odděleními při policejních úřadech.

Ministerstvo zahraničních věcí hlavně v záležitostech vystěhovalectví, mezinárodních sociálních a zdravotních organizací atd.

Ministerstvo zemědělství hlavně vzhledem k hygieně masa a mléka, zemědělského pojištění proti živelním pohromám a povznesení života na venkově.

Ministerstvo veřejných prací hlavně pro bytovou péči, pro záležitosti vodohospodářské, pro stavbu a správu silnic a mostů a pro hornictví a hutnictví.

Ministerstvo školství a národní osvěty hlavně v pomocném školství pro tělesně a duševně úchylné děti a v sociální péči o studentstvo.

Ministerstvo spravedlnosti hlavně v trestním soudnictví nad mládeží, péči o mladistvé provinilce a dozorem nad vězeními.

Ministerstvo pošt a telegrafů hlavně v sociální a zdravotní péči o poštovní zaměstnance.

Ministerstvo železnic v sociální péči o železniční zaměstnance.

Země správou sirotčích fondů, zprostředkovatelen práce, zemských porodnic, nalezinců, ústavů pro choromyslné, vychovatelem a polepšoven, ústavů pro tuberkulosní a pod.

Okresy a obce vydržují na 100 dětských domovů a sirotčinců, většinu denních žákovských útulků, na 700 mateřských škol a opatroven a řadu jeslí a mimo to provádějí péči chudinskou.

Ačkoliv sociální a zdravotní služba, kterou uvedení veřejnoprávní činitelé vykonávají, je velmi rozsáhlá, přece zbývá mnoho sociálních a zdravotních úkolů, kterých úřady neřeší nebo řeší jen částečně; o tyto úkoly se stará dobrovolná sociálně zdravotní péče.

Dobrovolnými činiteli ve službě sociální a zdravotní jsou hlavně dobročinné spolky a sdružení a dále i dosti četné soukromé osoby. Dobročinné spolky a sdružení jsou činny zvláště v těchto oborech sociální a zdravotní služby: Ve zdravotní výchově lidové, eugenice, tělesné výchově lidové, v občanské výchově, v bytové péči, v péči o výživu, v péči o matku a o dítě, v prázdninové péči o děti, v péči o studenty, o učně, o zanedbanou mládež, o dospívající chlapce a dívky vůbec, v poskytování první pomoci při úrazech i živelních pohromách, v boji proti nakažlivým chorobám, proti tuberkulóze, pohlavním chorobám, rakovině, proti alkoholismu, v péči o osoby tělesně a duševně vadné (o zmrzačené, slepé, hluchoněmé, slabomyslné, mravně vadné) a o vystěhovalce.

Veliká část českých, sociálně zdravotních spolků je sdružena v Ústředí dobrovolných sociálních a sociálně zdravotních spolků (ÚDSSZS). Jsou to: Čsl. Červený kříž, Masarykova liga proti tuberkulóze, Čsl. ochrana matek a dětí, Česká zemská komise pro péči o mládež v Čechách, Česká zemská péče o mládež na Moravě, Čsl. společnost pro potírání pohlavních chorob, Ústředí prázdninové péče, Ústředí poraden pro volbu povolání, Zemský spolek pro výchovu a léčbu mrzáků v Čechách, Záchrana, Čsl. abstinentský svaz, YMCA, YWCA, Čsl. Ochrana ženských zájmů, Mladá generace čsl. lékařů, Družina válečných poškozených, Čsl. eubiotická společnost zdravotnická, Sdružení sociálních pracovníků, Spolek absolventek Státní školy ošetřovatelské a Organizace absolventek Vyšší školy sociální péče.

Druhou velikou skupinu sociálně zdravotních organizací tvoří české a německé katolické spolky, sdružení a ústavy seskupené ve Svazu čsl. katolické charity.

Třetí rozsáhlou skupinu tvoří německé spolky sociální a zdravotní, sdružené v Deutsche Arbeitsgemeinschaft für Volksgesundheit in der ČSR. Jsou to hlavně: Gesamtverband der deutschen Hilfsvereine für

Lungenkranke in CSR. Deutsche Gesellschaft zur Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten, Landesverband zur Erforschung und Bekämpfung der Krebskrankheiten, Zentralstelle der Abstinentenvereinigungen in CSR., Reichsverband für deutsche Jugendfürsorge in CSR s německými zemskými komisemi v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Mimo tyto tři skupiny je ještě dlouhá řada sociálních a zdravotních spolků nekonfesijních, evangelických, katolických a židovských, českých a německých.

II. Nutnost křesťanské charity.

1. Křesťanská charita je pro všechny, kdo mají potřebné prostředky, nevyhnutelnou součástí křesťanského života, a v životě kněžském je charitativní činnost jedním z nezbytných oborů působnosti. Neboť láska k Bohu a k bližnímu jsou prvními povinnostmi křesťana, a charita není nic jiného než láska k bližnímu, projevovaná skutky.

a) Pomáhati bližnímu v tísní ukládá nám již *přirozený soucit s trpícími*. Již přirozenost nás vybízí, abychom poskytovali bližnímu pomoci, a to takové pomoci, jaká by byla i nám vítána, kdybychom byli v jeho nouzi — slovo „nouze“ vzato v širším smyslu, jako soubor jakýchkoliv tísní. Kdybychom však sami byli v nemoci, v nedostatku, v protivenství, byli bychom rádi, kdyby se nás někdo ujal. I naší povinností tedy jest ujímati se trpících.

Vezměme na př. člověka nemocného, těžce zkoušeného bolestmi: touží po tom, aby se mu ulevilo, aby se mohl znova vrátiti do práce, a věnovati své rodině a vydělávati jí chléb, aby netrpěla hladu. Není šťastno naše srdce, když se nám podařilo zmírniti bolesti nemocného nebo dokonce vrátiti mu zdraví? — Vezměme člověka v nouzi: z nedostatků prostředků trpí podvýživou; nemá dosti odolnosti vůči chorobám; není pro zesláblost schopen vykonávati těžkou práci; je zmalátnělý duševně, nemá chuti ani síly úsilovně přemýšleti, nemá ani dost svěží vůle, aby mohl odhodlaně odporovati pokušením; nemaje duševní hybnosti, má nejraději tupé práce mechanické a tak propadá mrtvé rutině ubíjející ducha; nestýká se s lidmi nabádavými a probouzejícími život, a tak nastává v jeho životě stágnace a pokles; ano může se velmi snadno státi, že se z něho stane i hospodářské a sociální minus. Ba následky jeho nedostatků by mohly býti kletbou i pro jeho rodinu, a přenášeti se z pokolení na pokolení.

Lidská bída, tolik mnohotvárná, volá po odpomoci.

Taková nouze neb utrpení mohou býti však spojeny

s osudnými následky i pro život mravní a náboženský. Neboť duše cele zaujaté bojem o skývu chleba a s napětím všech sil zápasící s nouzí, mívají málo smyslu a zájmu pro slova evangelia; a i když v některé chvíli jsou až vzrušeny náboženskou pravdou, sotva se s ní vrátí do života, starost o chléb neb bolesti zatlačí snadno náboženské zájmy z duše zase; propadnou snadno chronické zášti vůči společnosti, snad i tajenému vzteku, a kde je v duši trvale zášť a vztek, v takovém ovzduší jistě a zakrátko odumírá vše vyšší, mužové propadají v nouzi snadno hříchu krádeže, ženské pokolení pak, zvláště v městech, hříchům proti čistotě, obojí pak velmi snadno lži. A tak svědomí bývá nouzí často zeslabováno, otupováno, ba i ztraceno.

Shrnuji. Přílišně a zvláště dlouho trvající utrpení a nouze ubíjejí člověka fysicky, rozumově i mravně, zevnější neblahé podmínky vrhají často temné stíny i do duší..... ba i do věčnosti..... Proto mírniti nouzi a vůbec pomáhati trpícím je již příkazem lidskosti.

b) Pomáhati bližnímu je jedním z nejprísnejších příkazů, s nimiž před lidmi předstupuje *Bůh* — buď přímo sám nebo skrze své apoštoly. Bůh prohlašuje opětovně, že příkaz lásky k bližnímu je vedle příkazu lásky k Bohu nejvyšším příkazem, na těchto dvou příkazích že záleží celý zákon i proroci,¹⁾ všechn zákon že se naplňuje tímto jedním přikázáním: „Milovati budeš bližního svého jako sebe samého“,²⁾ ba dokonce láska že je cílem všech přikázání.³⁾ Tak Bohu záleží na tom, aby zdůraznil důležitost lásky, že prohlašuje, že v chudých nechává sloužiti vlastně *sobě*, co nejmenšímu z jeho bratří učiníme, že jemu učiníme,⁴⁾ že tedy služba bližnímu prokázaná je službou Boží, že nekonečnou odměnu věčné spásy a děsivý trest věčného zatracení stanoví zvláště podle toho, zda člověk za svého života pozemského skutky milosrdenství konal neb nekonal.⁵⁾ Duším soucitným slibuje: „Blahoslavení milosrdní, neboť oni milosrdenství dojdou.“⁶⁾ Duším bez lásky ohlašuje své nezměnitelné rozhodnutí: „Soud bez milosrdenství tomu, kdo neučinil milosrdenství.“⁷⁾ Máme býti následovníky Božími; a

1) Mat. 22, 37—40.

2) Gal. 5, 14.

3) I. k Tim., 1, 5.

4) Mat. 25, 40 a 45.

5) Mat. 25, 34 nn, 41 nn.

6) Mat. 5, 7.

7) Jak. 2, 13.

Bůh sám jest láska,¹⁾ máme býti milosrdní, jakož i Otec náš nebeský milosrdný jest.²⁾ Když pak se vtělil jednorozený Boží, celý jeho život byl jednou jedinou nepřetržitou školou lásky: chodil dobře čině,³⁾ ukázala se dobrota a lidumilnost Boha, Spasitele našeho.⁴⁾ A sv. Vincenc z Pauly shrnuje ducha evangelia po této stránce v slova: „Si non pavisti, occidisti“, nepásl-lis, zabils, a podává vysvětlení: „Je možno zabít chudé dítě dvojím způsobem: buď násilnou smrtí, nebo tak, že mu odepřeš potravu.“⁵⁾ Bez charity je křesťanství člověka jen zdánlivé: „Býti křesťanem a vidět svého bratra v nouzi a neplakati s ním a nemíti soustrasti s jeho nemocí, to znamená nemíti lásky, to znamená býti křesťanem jen podle zdání.“⁶⁾ Jakobychem slyšeli sv. Jana evangelistu: „Kdo má statek tohoto světa, a vidí bratra svého, an trpí nouzi, a zavře před ním srdce své, kterak láska Boží zůstává v něm?“⁷⁾ Jako bychom slyšeli sv. Jakuba: „Náboženství čisté a neposkvrněné před Bohem a Otcem je toto: Navštěvovati sirotky i vdovy v soužení jejich a zachovati se neposkvrněným od tohoto světa.“⁸⁾

c) *Zájmy církve* vyžadují, aby křesťané se oddávali horlivé činnosti charitativní. To bylo vždy silou církve, že v lásce k trpícím věrně kráčela ve šlépějích svého zakladatele. Z přirozených prostředků byla tato charitativní činnost církve jednou z nejdůležitějších příčin, jež jí vynutily vážnost i v kruzích, jež by se jinak byly k ní stavěly odmítavě; je jednou z hlavních příčin jejího podivuhodného rozšíření mezi národy a pronikání v duše. Bylo by nenapravitelným neštěstím pro církev, kdyby se dnes o ní řeklo, že je netečná k bédám lidským v rozmanitých jejich formách; že je neschopna nebo že nemá dobré vůle jim odpomáhati; že veliké problémy doby řeší se na tomto poli bez ní nebo dokonce proti ní; že ona nemá již lidstvu co dáti. Charita je jedna z nejúčinnějších apologií církve. „Po ovoci jejich poznáte je“:⁹⁾ toto slovo Boží platí i zde. Často jediná duše, zasvěťtější se plně službě milosrdenství k trpícím, může býti pře-

1) I. Jan., 4, 16.

2) Luk. 6, 36.

3) Skutky ap. 10, 38.

4) K Tit. 3, 4.

5) Emanuel, *The Charities*, 82.

6) C. W. Emanuel, *The Charities of St. Vincent de Paul*, 84, 85.

7) I. Jan., 3, 17.

8) Jakub 1, 27.

9) Mat. 7, 16.

svědčivějším důkazem božskosti a pravosti církve než učené knihy, jako zase naopak jediný křesťan bez soucitu a bez milosrdenství může svou tvrdostí ubíjetí víru v celém svém okolí, i když jinak své povinnosti náboženské plní nebo je snad i reprezentantem zájmů Božích. A snad ještě v žádné jiné době se nekladl takový důraz na to, aby církev legitimovala svou schopnost pracovat i na poli sociálním a charitativním jako právě v době naší. Musíme uskutečňovat zásady prvních křesťanů: „Validiora sunt exempla quam verba; et plus est opere docere quam voce“.¹⁾ „Factis non verbis operandum“.²⁾ Na nás se nesmí vztahovat, co vytýkal Athenagoras pohanům: u nich že nejmoudřejší etikové jsou jen kra-sořečníci bez skutků, u křesťanů že i nejprostší dělníci a staré ženy jsou reky zvláště v lásce k bližnímu.³⁾

d) Charita je velikým dobrodiním také pro ty, *kdo skutky milosrdenství prokazují*. Nic tak neochuzuje ducha jako sobectví. Duchu sobcovu jsou neznámou zemí život a vnitřní stavy těch, kdo trpí, a bývá jich vždy tak mnoho — jsou mu neznámy příčiny, jež utrpení zavinily, nemá tedy ani dosti podnětů přemýšletí o tom, jak těmto trudným zjevům bránit. „Zdravý nemocnému nevěří“: ani ne vždy z vrozené necitelnosti. Sterilní duch kritiky, jenž buď z pohodlnosti nebo z pyšné povýšenosti nebo z rozleptávajícího skepticismu se vyhýbá pozitivní práci pro potírání bídy, propadá vnitřnímu ochuzování. Ale kdo koná skutky milosrdenství, může nahlédnouti hluboko do duší i do poměrů, osudy a činy se mu zjevují v jiném světle, rozum poznává skryté psychické vztahy a síly, jichž dříve netušil. Práce charitativní působí u člověka zpětně i na jeho duši a jako dotekem kouzelného proutku probouzí v něm schopnosti, jež v něm dřímaly dosud nikým netušený. Duše charitativního pracovníka, jenž stále v sobě zmlazuje charitativního ducha Kristova a chrání se, aby neupadl do bezduché rutiny, vnitřně bohatne. „Láska jest oheň, jenž zhasíná, nepřikládá-li se palivo; a palivem lásky jsou dobré skutky.“⁴⁾ Tajemství života těch, kdo nezakopali hřivny jim svěřené

¹⁾ Leo M., Sermo 83, 1; MPL, 54, 435.

²⁾ Cyprian z Karthága, Testimoniorum ad verus Judaeos L. 3, c. 96 MPL 4, 805.

³⁾ Athenagoras, Legatio pro Christianis c. 12, MPL 6, 912, 913; sr. krásný výrok sv. Cypriána (Liber de bono patientiae c. 3., MPL 4, 647): „Non loquimur magna sed vivimus“ — o velkých věcech nemluvíme, nýbrž konáme je.

⁴⁾ V. Bucaille, Frédéric Ozanam. Pages choisies. Paris b. r., 3.

Bohem, nýbrž s nimi promyšleně hospodaří... „Každému, kdo má, bude přidáno, a bude mít hojně, tomu však, kdo nemá, bude odňato i to, co má.“¹⁾)

A vše, co takový člověk má, nabývá vyššího posvěcení: posvěceno jest jeho bohatství tím, že z jeho výtěžků používá k službě pro chudinu, posvěceno je jeho zdraví službou pro choré, jeho vědění službou pro nevědomé.

Charita však obohacuje ducha netoliko pozemsky. Její hlavní odměna je věčnost. Skutky tělesného a duchovního milosrdenství jsou nejbezpečnější cestou k tomu, aby se náš život v nejvyšší míře a nepomíjejícíně rozvinul ve věčné blaženosti. „Pojďte, požehnání Otce mého, vládněte královstvím vám připraveným od ustanovení světa. Neboť lačněl jsem, a dali jste mi jísti“ atd.²⁾)

e) Tak veliká je hodnota skutků milosrdenství, že *jiné mnohé dobré skutky musí před nimi ustoupiti*. Dojemná je v té věci nauka velikého světce sv. Vincence z Pauly:³⁾) Modlíval se k Bohu, aby jemu a jeho spolubratřím dal milost ochoty odložit jakékoli jiné zaměstnání, aby mohli konati skutky milosrdenství. Býval přísný na zachovávání řehole; a přece běželo-li o skutky charity trval na tom, že skutky milosrdenství mají přednost před všemi stánovami a pravidly a všecky jiné věci, že se jim musejí podříditi. Jedné z řeholnic nařídil přerušiti duchovní cvičení, kdyby byla na překážku péči o nemocné, neboť „Skutky milosrdenství, je-li toho zapotřebí, poněvadž je to péče o trpící údy našeho Spasitele, musí býti na prvním místě, a teprve potom jsou cvičení ostatní“. Jiné řeholnici řekl, aby se nehorsila, když péče o chudé jí znemožnila účast na mši svaté, „neboť Bohu je milejší milosrdenství než obět“. Opustíme-li modlitbu, abychom šli za úkoly lásky, znamená mu to „opustiti Boha pro Boha“.

A tak platí i na tomto poli výborné slovo sv. Řehoře Velikého: „Láska k Bohu nikdy není nečinná; neboť velké věci koná, kde skutečně je přítomna; kde však opomíjí jednati, tam není skutečné lásky. — Nunquam est Dei amor otiosus. Operatur enim magna, si est; si vero operari renuit, amor non est.“⁴⁾)

¹⁾ Mat. 25, 29, sr. celé podobenství o hřivnách 25, 13—30.

²⁾ Mat. 25, 34nn.

3

³⁾ Emanuel, Charities of St. Vincent de Paul, 82, 83.

⁴⁾ Gregorius M., Hom. 1. II. in Evang., homil. 30, 2 MPL 76, 1221.

2. Proti nutnosti charitativních skutků bývají pronášeny těžké *námítky*.

a) Nejostřejšího snad výrazu dostalo se jim u Nietzsche. Je to přirozeno: kde všechny touhy se upírají k výchově nadčlověka, kde všechno ostatní lidstvo není ničím leda prostředím, jež má napomáhati ke zrození a vzrůstu nadčlověka, kde morálka má jedním ze svých nejvyšších cílů: „vůle k moci! Wille zur Macht!“, kde platí morálka, jejíž přesnější označení je: „Herrenmoral“, kde se myslí, že kultura pozůstává *jen* ze silných jedinců, tam pro choré a trpící není místa. Knihy Nietzscheovy jsou nabitý opovržením ke skutkům milosrdenství.¹⁾ Uvádím na doklad ukázky jen z jediné z těchto knih, „Also sprach Zarathustra“:²⁾ „Opravdu nemám jich rád, lidí milosrdných, kteří jsou blaženi v svém soucítu“ (str. 127). „Proto omývám si ruku, která pomáhala trpícímu, proto otírám si také ještě duši“ (128). „Bůh je mrtev. Zhynul svým soucitem s lidmi. — Varuji vás tedy před soucitem; odtud se valí ještě na lidstvo těžký mrak. Opravdu, já se vyznám ve znameních, jaké bude počasí!“ (130). „Nešetři svého bližního! Člověk je něco, co musí býti překonáno“ (291). „S námahou dostal jsem se z tlačence soucitných, — abych našel Jediného, jenž dnes učí „soudit je dotěrný“ — Tebe, Zarathustro! — ať již je to soudit nějakého Boha nebo lidí... To však se dnes zove ctností v nejvlastnějším smyslu u všech malých lidí, býti soucitným: — ti nemají úcty před velikým neštěstím, před velikou ohavností, před velikým nezdarrem. — Ale přes ty hlavy všech těchto lidí hledím pryč, jako pes hledí pryč přes záda hemžících se ovčích stád. Jsou to malí dobromyslní šedí lidé“ (385, 386). „Starostliví se dnes táží: „Jak zachováme člověka?“ Zarathustra se však táže jako Jediný a Prvý: „Jak člověka *překonáme*?“ Mně leží na srdci nadčlověk, ten je má Jediná a Prvá věc, — nikoli člověk: nikoli bližní, nikoli nejubožejší, nikoli nejvíce trpící, nikoli nejlepší“ (418).

Kolik takových Nietzscheův dnes žije, jimž z kulturních důvodů je člověk trpící jen přítěží, jež musí býti „překonána“!

b) Avšak i od krajů biologie, eugeniky, evolucionismu přicházejí lidé s námitkami: Ve jménu očisty a zdokonalení rasy neobírejte se tolik slabými a trpícími. Co není schopno života, ať zmizí, a raději dnes než zítra. A proto dobře dělá lékař, když na př. nevyhojitelně nemocným dává prášky, jež... příbuzné a ústavy zproští povinnosti dále se starat o trpícího.....

A přicházejí i z pracoven národohospodářských lidé a hlásají: „Zbavit společnost příživníků! Ať zde zůstane, kdo může tvořiti a rozmnožovati hospodářské hodnoty; nač uměle udržovati takové cizopasníky, kteří jen jiným ujídají kusu chleba, jež si vydělali?“ Sám Malthus napsal v svém

¹⁾ Sestavil tuto nauku Nietzscheovu na př. Schaub, Die katholische Caritas und ihre Gegner, 217—220.

²⁾ Nietzsche, Also sprach Zarathustra, Leipzig 1917; 163—166. Tausend.

světoznámém díle o populační otázce krutá slova: „Nemá-že-li člověka vyživit rodina a nemůže-li společnost potřebovat ani jeho práce, nemá takový člověk ani nejmenšího práva požadovat nějaký podíl v potravě a je na světě zbytečný. Při velké hostině přírody pro něho není prostře-
no. Příroda mu nařizuje, aby se vzdálil a neváhá tento příkaz provést.“ V pozdějších vydáních Malthus toto místo vypustil ze své knihy, zůstaly však tam vývody s tímto názorem více neb méně se shodující.¹⁾

Jiní říkají — a zde mluví často zkušenost velmi jednostranná —: Měl šetřit, dokud byl mladý. To nevěděl, co má od bujnosti dělat a jak má výdělky a příjmy rozházet. On je tím vinen, že teď má rodina hlad. Nic jim nedávat! To se jenom utvrzují lehkomyšní lidé v své bezstarostnosti, protože spoléhají, že když bude zle, jiní pomohou.

V odpovědi přestávám jen na těchto myšlenkách Försterových: „Je možno, že slabí a vadní znamenají zatížení silných — ale právě toto zatížení není ničím proti tomu, jak je posilován duševně člověk pospolitostí, kterou jediné umožňují ony city ohledu a smilování, jež slabého chrání a zachovávají. Schopnost vmyslet si v bližního je základní podmínkou veškeré spolupráce — tato schopnost však se stává tím nezbytnější a cennější, čím jemnějšími a složitějšími se stávají úkoly sociálního života.... Proto od počátku vši kultury ochrana slabých je pokládána za prostředek, jímž lze vychovávat člověka přírodního v člověka sociálního, t. j. k trpělivosti, k sebezpřemáhání a obětavé pomoci. Odtud také právem péče o slabé jest oceňována právě tak v svém významu pro silné jako pro slabé. Nehledíme zde ani vůbec k tomu, že často právě ve fysicky slabých a tudíž (dle darwinismu) v lidech určených k vymření jsou nejvýš vyvinuty ty duchovní a mravní vlastnosti, které jsou základem pro naši převahu nad přizpůsobovacími prostředky světa zvířecího. — Takoví „slabí“ jsou tedy často lidé nejlépe „přizpůsobení“: skýtají větší přírůstek na energii duchovně-mravní celkové síle lidstva než lidé se silnými lokty“. A v poznámce pod čarou doplňuje Förster tyto své vývody: „Je možno použití známého slova a říci: „Kdyby nebylo slabých, musilo by si je lidstvo vynalézt“ — protože žádná lidská společnost se nemůže udržet bez pěstění citů, které stavějí silného do služeb lidí slabých.... Slabí se jeví jako

¹⁾ Viz Schaub, Die kathol. Caritas und ihre Gegner, 215.

zatížení, a jako brzdy, ale ve skutečnosti záleží právě na jejich šetření a na péči o ně úspěšná vláda člověka nad přírodou. Bylo to tedy nejvýš neprozřetelné, když Carnegie pravil, že chce své miliony raději dáti na podporu lidí úspěšných, než na péči o nemocné a zaostalé. Mravní síla, jež se tvoří v jednotlivcích a v celku ochranou slabých, jest nejhlubším základem také všech technických a vědeckých úspěchů lidstva.“¹⁾

K názorům Nitzscheovým podotýkám toliko, že kdo věří křesťansky v nadpřirozený cíl všech lidí bez výjimky, a v jejich podstatnou rovnost, ten musí odmítnouti filosofii „nadčlověka“. K námitce, že almužna může vésti k tomu, že se jí zneužívá, odpovídám: Ano, ale na druhé straně je veliké množství případů, kdy almužny nezbytně potřebí jest a kde se jí nezneužívá, a proto stačí, když se o to pečuje, by bylo co možno zabráněno zneužívání, avšak instituce sama jakožto v podstatě dobrá a nezbytná ať zůstane.

c) Nepřítelem almužny je dále socialismus. Nechce almužny. Chce spravedlnost. Kapitalismus se svou prokletou soustavou je podle socialismu vinen, že je rozdělení statků takové, že veliká část lidstva musí býti v bídě; a mimo to produkce v řádu kapitalistickém je tak ubohá, že ani zdaleka se z přírody nevytěží to množství statků, jež by vytěženo býti mohlo. Až nastane socialistický řád, bude pro všechny statků dost a dost, a odpadne největší část bídy sama sebou.

Někteří socialisté se vyjadřují v celku střízlivě. Tak jeden z vůdců české sociální demokracie Pík: „Příroda skrývá v sobě nevyčerpatelný zdroj darů, záleží jenom na uspořádání společenských řádů, aby každému za vykonanou povinnost se dostalo spravedlivého podílu.“²⁾ Podobně K. Kautsky: „Kapitalistická výroba zboží se stala překážkou hospodářského vývoje, překážkou plného rozvoje hospodářských sil moderní společnosti“. V socialismu výroba stoupne. „Toto rozšíření výroby by již samo postačilo zvýšiti příjem všech dělníků, nejen nejbídnějších mezi nimi... (Socialistická společnost) poskytuje nejen zvýšený blahobyt, nýbrž i bezpečnost existence, bezpečnost, jaké dnes největší bohatství nedovede poskytnouti“.³⁾ Jiní, na př. A. Bebel, na mnohých místech velebí to budoucí štěstí socialistické společnosti. Na př.: „Mravní a fysický stav společnosti, její poměry pracovní, bytové, vyživovací, možnosti v šatstvu, její družný život, vše přispěje k tomu, aby se co možná nejvíce

¹⁾ F. W. Förster, *Jugendlehre*, Berlin 1906, 554—556, a pozn. pod čarou na str. 555.

²⁾ L. Pík, *Čsl. sociální demokracie, její cíle a postup*, Plzeň, 1925, str. 35.

³⁾ K. Kautsky, *Das Erfurter Programm*, Stuttgart, 1922 (17. vyd.) 158, 159.

čelilo neštěstí, onemocněním a chorobě“ (str. 464). „Teprve potom lidstvo dospěje k svému nejvyššímu rozvoji. „Zlatý věk“, o němž lidstvo po tisících letů snilo a po němž toužilo, konečně přijde“ (482). — A což, když přece se někdo stane neschopným práce? — „Jako společnost přejímá péči o svou mládež, tak ji přejímá o starce, nemocné a invalidy... Tu nejde o akt dobročinnosti, nýbrž o povinnost... Večer života se starému člověku okráší vším, co společnost může poskytnouti“ (463).¹⁾

Ale almužna v nynější společnosti kapitalistické? Nadřeli miliony a tisíce, oloupili dělníka o zisk z práce, a teď ve formě almužny ti „lidumilové“ chtějí si hrát na dobrodince! Urážkou pro dělníka musí být taková almužna! Nemravností jest almužna v kapitalistické společnosti! Nechte si ji! Dejte dělníku, co mu náleží, almužnu si nechte!

Proto ve smyslu socialistickém „sociální péče (Wohlfahrtspflege) je zamezování chudoby nebo potírání příčin zchudnutí tím, že se zjišťují a odstraňují zdroje škod, při čemž jsou vyloučeny (unter Ausschaltung) zásady chudinské péče, zásady chudinsko-policejní a zásady trestního práva.“²⁾

Profesor Masaryk ve spisku „O klerikalismu a socialismu“, 1907, takto formuloval nauku socialismu a o almužně: „Církev je jen pro filantropii, socialismus však žádá spravedlnost. Socialism žádá, aby společnost svými orgány, aby stát nejen chudinství upravoval, nýbrž aby bídu a nouzi vůbec co možná odstranil. To je požadavek jiný, radikálnější, a já se neostýchám říci, vyšší. Nestačí jen mravně kázat lásku k bližnímu, společnost sama musí být skutečně mravná a musí bližního skutečně milovat; to dokáže, když dá do svých zákonů určité paragrafy. — Zákonomodárství sociální je něco nového a vyššího. Filantropie se spokojuje almužnou, dnes však chudý člověk nechce almužnu, nýbrž spravedlnost... Ježíš pozval na hostinu ty chudé a ponížené, s nimi obcoval, je těšil, jim pomáhal. Ježíš jednou vyřkl, že chudé budeme mít vždycky, my socialisté věříme, že chudobu vykořeníme.“³⁾

Opravdu. Musí se dáti dělníku spravedlivá mzda, jež mu náleží; musejí se uskutečnit spravedlivé reformy sociální; musí být co nejintenzivněji usilováno o uskutečnění sociální spravedlnosti. Jistě pak odpadne mnoho bídy. A čím více jí odpadne, tím lépe. — Nelze dosti zdůrazňovati, že i my katolíci trváme na tom, že charita nesmí být na závalu zápasu o sociální spravedlnost, že — Lacordaire prý razil to slovo — počátkem lásky je spravedlnost, že, jak jiná známá věta vyjadřuje, deset tisíc franků spravedlivé mzdy má větší cenu než dvacet tisíc almužny; že je na místě, aby se dávala almužna lidem, jež ojedinelé těžce navštívily životní zkoušky, že však je nemyslitelné, aby na almužny musili být odkázáni i za normálních hospodářských poměrů nesčetní zdraví, statní dělníci s rodinami, protože normál-

¹⁾ Bebel A., Die Frau und der Sozialismus, Stuttgart 1922 (176—180 Tausend) na uv. str.

²⁾ Lehrbuch der Wohlfahrtspflege, (socialistické souborné dílo) 1927, 97.

³⁾ Masaryk, Mravní názory, v Praze 1923, 25, 26.

ní mzda nedovede uživit jich a jejich rodin; že je něčím nepřírozeným, proti čemu protestuje náš lidský cit, aby ohromná část lidstva si musila živobytí vyžebravat, protože by nestačila naň si vydělat. Napřed sociální spravedlnost!¹⁾

Ale podaří se zavést kdy sociální spravedlnost a sociální blahobyt v takové míře, že by bylo možno charitu postrádati? Je těch statků přírodních takové množství, jak si to socialism slibuje? Podaří se kdy zákonodárství v nové společnosti tak uspořádati poměry, že se dostaví onen Babelův „zlatý věk“ štěstí, neb aspoň doba, o níž Masaryk střízlivěji píše, kdy se podaří chudobu vykořenit? — Podstatně zmírnit nouzi bude jistě možno. Ale úplně ji odstranit? Ach, kdyby to bylo možno!.... Ale slovo Kristovo je příliš jasné, a ani sebevědomá řeč profesora Masaryka nedovede setřít s něho pravdivost: vždy, i za nejvyspělejšího zákonodárství sociálního, bude i pro charitu příležitosti k nepostradatelné práci dost!

Končím tento oddíl slovy, jež napsal Dr. K. Sonnenschein: „Doba volá po splnění povinnosti charity. Je to, zdá se mi, úkol vám daný Prozřetelností. Před pohanskými lidmi velkoměsta je apologetika slovem bez úspěchu.... — Potřebujeme sil stejnorodých: Jež by se dotkly těchto lidí... Církevní dějiny a apologetika těch duší nezvíří! To je řeč cizí a papír! Jen jedno se dotkne těchto lidí, kteří křesťanství již neznají ani z vypravování svých otců, ani z růžence své matky, ani z náboženského vyučování z dob, kdy chodili do školy: *dobrota tohoto náboženství a jeho představitelů, když ji zažijí na vlastním těle, na vlastní duši, na vlastní nouzi.*“²⁾

III. Vlastnosti charitativní práce.

1. *Duch této činnosti.*

Čeho nutno dbáti při charitativní činnosti, má-li opravdu dosíci cíle? Jaké vůdčí cíle musejí jí tanouti na mysli?

¹⁾ Viz vzácné vývody belgického katolického sociologa Pottiera o této věci, na př. Legrand G., *Le Rôle de Mgr Pottier dans le mouvement social contemporaine*, Paris 1924, 15, 16.

²⁾ C. Sonnenschein, *Notizen. Weltstadtbetrachtungen*. Berlin 1928 H. 8, str. 33.

Jak se musí k svému dílu chystati? Jak si počínati při provádění vlastním?

a) Jen zběžně předesílám. Bylo by osudné, kdyby pracovník v charitě pokládal svou činnost jen za chvilkovou libůstku: katolická charita není žert na ukrácení chvíle; není příjemně rozčilující spor; neškodné zabíjení času pro staré pány na pensí, nevědoucí, co si počítí s volným časem. Charita jest činnost, na níž závisí blaho neb útrapy jednotlivců i rodin, k níž jsem za určitých okolností zavázán až pod smrtelným hříchem. Charita přináší s sebou často těžká zklamání a ukládá těžké oběti osobní i finanční. Charita musí pracovati mnohdy za poměrů velmi složitých, a proto vyžaduje úsilovného přemýšlení, po případě i značného odborného vyškolení. Jest tedy charita něčím, co smí býti prováděno jen s *největší opravdovostí* a s vědomím těžké odpovědnosti před Bohem i před lidmi. Diletantství, sport, rozmary, dobrodružné experimentování v charitě je nebezpečným pohráváním si s velikými a svatými zájmy lidstva.

b) Má-li charita splniti svou úlohu dokonale, musí se nésti duchem *nadpřirozeným*. Charita není pouhá humanita. Ta pracuje z pohnutek čistě lidských a pozemských. Charita však pomáhá bližnímu v jeho nouzích z pohnutek nadpřirozených a také silami nadpřirozenými. Jako každá ctnost je v nás dílem Božím, tak i smýšlení projevující se charitou je dílem Božím: my jsme to smýšlení v sobě nevytvořili, nýbrž Bůh; my jsme se Bohu nevnutili, nýbrž Bůh nás povolal. Tak je tomu u všech ctností ostatních. Bůh pracuje při charitě v nás a skrze nás, my jsme jeho spolupracovníky, naše síly jsou nesený nebo aspoň podporovány jím. To smýšlení je při skutcích milosrdenství věcí rozhodující: kde toto smýšlení jest, tam může člověk bližnímu poskytnouti jen chudícký halíř vdovin,¹⁾ a přece koná dílo veliké. Smýšlení z veliké míry rozhoduje o hodnotě daru: „Blahovůle budiž více než dar, dobrota více než statek“, praví sv. Isidor Sevilský.²⁾ Proto charita živí se nejúčinněji z oněch dvou prostředků, jež nám vtělený Syn Boží zanechal: v *Novém zákoně*, jenž všecek je provanut vroucím smýšlením charity, a *Eucharistii*, nejvznešenějším projevem lásky Boží, v jejíž blízkosti probouzejí se v duši netušené náměty a veliké síly ne-

¹⁾ Marek 12, 42.

²⁾ S. Isidorus Sev., Synonymorum 1. II, c. 97. MPL 83, 866, 867: Maior sit benevolentia quam quod datur, maior gratia quam quod impenditur. Tale erit opus tuum, qualis fuerit intentio tua.“

přemožitelného idealismu. Katolická charita nebyla by vytvořila svých velikých děl, katoličtí pracovníci nebyli by dovedli vytrvati ve svých nadlidských pracích, kdyby v eucharistii a v Písmě sv. nebyli stále zmlazovali své síly... Proto opravdoví pracovníci charitativní cítí v sobě neustálé nutkání Boží k další práci: „Láska Kristova pudí nás.“¹⁾ Proto sv. Vincenc z Pauly prohlašuje tak určitě: „Dejte mi člověka modlitby, a provede každou úlohu.“²⁾ Jenom v tomto nadpřirozeném nazírání byli velicí pracovníci charity posilňováni tak, že viděli v těch, jež ošetřovali nebo jimž pomáhali, Boha, že se k nim chovali, jako by byli své dobrodiní prokazovali Bohu, že v nich se svatým Albertem Vel. viděli „představitele Boží“,³⁾ se sv. Tomášem Aq. „Boží přátele“,⁴⁾ v nemocnicích že viděli „Dům Boží“ (Gottes Heiligtum, Maison-Dieu),⁵⁾ že řeholní sestry sv. Karla Bor., se zavazují, že chtějí býti „služkami chudých“.⁶⁾ Zvláště silně byl proniknut touto myšlenkou veliký hrdina křesťanské charity sv. Vincenc z Pauly: „Co bylo vykonáno z charity, bylo vykonáno pro Boha.“ „V osobě bídného sloužíte Kristu.“ „Měli bychom se dívatí na lidi nuzné jako na své pány.“⁷⁾

Tento nadpřirozený ráz křesťanské charity je také vysvětlením, proč je žádoucno, aby ti, kdo konají skutky milosrdenství a touží po tom, aby měly před Bohem plnou cenu, musejí je konati tak, aby jejich nitro nebylo poskvrněno těžkým hříchem. Není možno konati skutků záslužných v stavu těžkého hříchu, jak to vyjadřuje veliký pracovník v lidumilnosti sv. Řehoř Veliký: „Všemohoucí Bůh nepřijme daru, jež přináší srdce hříchu oddané. Napřed musí smýšlení, které podává almužnu, býti očištěno, protože Bůh oceňuje každý dar podle úmyslu dárce. Proto musí napřed každá skvrna hříchu na vnitřním člověku býti odstraněna změnou smýšlení, protože dar může rozhněvaného soudce usmířiti jen tehdy, líbí-li se mu pro čistotu obětujícího.“⁸⁾ A sv. Ambrož pronesl památná slova: „Affectus tuus nomen

¹⁾ II. ke Kor., 5, 14.

²⁾ Emanuel. The Charities of St. Vincent de Paul, 96; tamže jiné doklady.

³⁾ Albertus M., In IV. Sententiarum, d. 15 a. 14.

⁴⁾ S. Thomas Aqu., S. contra Gentiles, l. 3, c. 117.

⁵⁾ Neyron, Histoire de la Charité, 94, 95.

⁶⁾ Schaub, Die katholische Caritas und ihre Gegner, 115.

⁷⁾ Emanuel, The Charities of St. Vincent de Paul, 90; tamže další doklady.

⁸⁾ S. Gregorius M., Moraliū 1. 22, 14, 28; MPL 76, 229 ss.

imponit operi tuo — Tvůj skutek dostává jméno podle tvého smýšlení; je oceňován tak, jak přichází z tvého srdce.“¹⁾

c) Právě proto, že charita vidí své poslání ve světle nadpřirozeném, vidí a pečuje nejen o potřeby tělesné a vůbec pozemské, nýbrž i o *potřeby duševní*. Velmi důležité je tělo a vůbec pozemský život a jeho potřeby. Ale o cennější je duše než tělo, o tolik důležitější jsou i její potřeby. Proto známá zásada: Duší milosrdenství je péče o duši. Proto také je strašnou pohromou pro lidstvo, když se mu prokazuje dobrodiní jen tělesné, ale tak, aby se — na př. u nemocných — odvrátila jejich pozornost od potřeb nadpřirozených. Proto dále je velikým skutkem milosrdenství pro lidstvo, když se pečuje o rozšíření víry misiemi zámořskými i vnitřními. Velikými dobrodinci doby jsou ti, kdož svým bližním poskytují bohatou almužnu slova pravdy a prohlubují v nich náboženský život. A pravý křesťan, když prokazuje skutky milosrdenství tělesného, uznává plně nesmírný význam již těchto skutků samých, bude v nich vidět i prostředky k dosažení neb aspoň k usnadnění dosažení cílů vyšších, nadpřirozených. Kdo si jednou plně promyslí cenu lidské duše a věčného spasení, ten nemůže ani jednat jinak.²⁾

d) Dalším důsledkem nadpřirozeného rázu charity jest, že musí mít *apoštolskou horlivost*. Bůh, z něhož vychází, jest láska sama a chce přivést všechny lidi k plnému štěstí. Tak charita musí vypovědět boj všem zlům a v tomto boji nesmí ustávat. Nikdy si nesmí namlouvat, že udělala již mnoho, že má již velké zásluhy o lidstvo, že je uděláno vše, co uděláno býti mohlo; že již objevila nejlepší metody charitativní práce a že není již třeba je dále zdokonalovat. Zkrátka, charita se nikdy nesmí oddat syté uspokojenosti sebou samou. Nýbrž musí stále zasahovat dále, pouštět se — když očistila jedno pole bídy — v boj s jinými zly, zdokonalovat své pracovní metody. Musí si opakovat starou římskou maximu: „Nil actum reputans, si quid superesset agendum — nic není vykonáno, dokud zbývá ještě něco vykonat.“ Jest neklid zla, který sebe sám štvě stále vpřed; ale je také neklid svatý, apoštolský, který chce stále dál pronikat s královstvím Božím. Ten neklid, jenž hýbal sv. Vincencem po celý život, jest „jeho nenasytná touha šířit stále kolem sebe dobro.“³⁾

1) S. Ambrosius, De officiis, 1. 30, 147; MPL 16, 66.

2) Doklady viz na př. Emanuel, The Charities etc. 94 n.

3) Neyron, Histoire de la Charité, 148.

c) Charita musí býti podnikavá a plná důvěry. Musí jako před zmijí *utíkatí před ochromující a nekřesťanskou malomyslností* a zmalátnělostí, před ponurou náladou, že se již nic nedá dělat. Charita musí míti křesťanskou odvahu, musí s velikou rozvahou a střizlivostí, ale též s velikou odhodlaností napadati sociální zlo a houževnatě je potíratí. Musí si býti stále vědoma, že charita je práce pro Boha, a že co nemožno je lidem, není nemožno Bohu. Nesmí se nechatí zastrašiti ani nezdary: lépe je, když i některý pokus se nezdaří, než zůstatí nečinným, když jsou zde poměry nesprávné.

Na druhé straně nelze dosti klásti na srdce sociálnímu pracovníku, aby *na sebe nebral více práce a závazků* a ani dluhů, než může zdolati. Je přirozeno, že čím horlivěji se člověk pohrouží do sociální práce, že tím více nových potřeb stále zjišťuje, že tím více cítí i neodolatelné nutkání, aby se vrhal i na nová a nová pole činnosti. Jeden obor práce volá po druhém. Ale s takovýmto návaľem stále nové a stále se rozšiřující práce může se státi, že člověk není pak vůbec s to, aby udělal něco pořádně, a zmaří i ovoce své houževnaté práce dřívější. Bráti na sebe závazky nad vlastní možnosti, není známkou dokonalosti, nýbrž velkých nedostatků buď po stránce rozumové nebo po stránce povahy. Proto dobře praví sv. Vincenc z Pauly: „Není charitou podnikati více, než dovedeme rozumně splniti.“ Proto doporučuje kongregaci, již řídí, aby se opatrně mírnila, ujímajíc se nových oborů činnosti, jinak „člověk nechá hynouti i věc nejdůležitější a zaviňuje, že na konec všechno upadá nazmar.“¹⁾

A ovšem sociální pracovník se musí *modliti*. Neboť charitativní smýšlení a charitativní horlivost v nás jsou dílem Božím, a Bůh chce, abychom si velké věci v modlitbě vyprosili u jeho milosrdenství. Charita dále musí zápasiti s překážkami úžasnými, zvláště chce-li pomáhati nejen tělu, nýbrž i duším; k tomu je bezmocná bez síly nadpřirozené.

f) *Cílem* charitativní činnosti musí býti *dopomoci podporovaným k tomu, aby si dovedli pomoci sami*. Charita je jen prostředkem z nouze; bylo by přece zvráceností, kdyby chtěla ty, jež podporuje, stále udržovati ve stavu odvislosti a takové morální nezletilosti, aby mohla poukazovati na to, že je nezbytnou. *Charita nejlepší je ta, která se snaží učiniti charitu u toho onoho člověka zbytečnou.*²⁾ Vždyť i když by

¹⁾ Emanuel, The Charities etc. 82.

²⁾ Sr. Kerby, Social Mission of Charity, 98 nn., Schaub, Die kathol. Caritas, 20—22.

se jí tato snaha podařila sebe dokonaleji, bude vždy na světě dost bídných lidí a oborů, kde se bude moci početně rozvinout. *Pomoc k svépomoci.*

Z toho vyplývají některé důležité důsledky. Předně charita nikdy nemůže nahraditi sociální spravedlnost. Kde je sociální nespravedlnost, kde jedna společenská třída je vykořisťována třídou druhou, kde celá společenská třída je hospodářsky, kulturně, sociálně nespravedlivě utlačována, tam charita sama poměrů nevyléčí.¹⁾ Proto musí na prvním místě státi úsilí o sociální spravedlnost. Nikdy nemůže charitativní činnost v celém rozsahu napravití důsledků nespravedlivého řádu sociálního. Bylo by již naivností dopouštět se dokonce hospodářské a sociální nespravedlivosti a chtít zатуšovat to ojedinělými charitativními opatřeními. Pravá charita se nespokojí tím, aby na vánoce děti z chudých rodin dostaly nadílku, nýbrž usiluje především o to, aby živitelé rodin měli dosti zaměstnání a slušnou mzdu. Tím se samo sebou zabrání bídě. A kdyby charita měla účelem jen znemožnění příchodu království sociální spravedlnosti, nebyla by pro lidstvo dobrodiním, nýbrž zlem. — Ale zase i v té věci platí, že i za poměrů, kde sociální spravedlnost se provádí poctivě, zůstává vždy ještě i pro charitu pole dost široké.

Důsledek druhý. Bylo by nesprávné, kdyby se charita konala tak, že by v lidech byla ubíjena schopnost postavit

¹⁾ Sr. slova právě zemřelého sociálně-náboženského apoštola Berlína dr. Karla Sonenscheina: „Stydím se zde *kázati* desatero přikázání, nepomáhám-li s neúnavnou oddaností, aby splněna býti *mohla*. Kázati o rodině, aby měla radost z dětí, znamená neustálou sociální reformu. Kasárnické činžáky jsou zradou na desateru Božích přikázání. Chudinská čtvrt velkoměsta jest znemožněním (*Abschnürung*) křesťanské kultury. Dech zdraví a dech křesťanství nevane kolem domů stojících ve dvorech domů velkoměstských.... Veškeren nadpřirozený život z milosti spočívá i na přirozených předpokladech. Proto nutno hledati nová spojení mezi náboženstvím a hospodářským životem. To není libůstka a hříčka... Chceš-li napomáhati k vytvoření národa, jenž by byl spokojen a sám v sobě šťasten, národa, jenž ve věrné práci na domácí hroudě by se těšil z požehnání Božího, tož dej mu podíl na právech, na statcích, jež Bůh svěřil všem lidem bez výjimky, a z jejichž správy bude každý jednotlivec zvláště skládati účty.... Nenapraví-li nová republika křivdy, jež byla spáchána na ochuzeném a z kořenů vytrženém proletariátu, povstane tato křivda i proti ní a přemůže ji. Nejedná se zde o podporu v nezaměstnanosti, nýbrž o vracení ztraceného majetku vlastníkům od Boha určeným, rodinám chudiny!“ Cituje E. Thrasolt, Dr. C. Sonnenschein, v *Hochland*, číslo z května 1929, str. 127, 128. Sr. drastické slovo téhož autora: „Kdo říkáš: „*Ite missa est*“, starej se, ať tito lidé nejdou k sebevraždě.“ Sonnen-schein, *Notizen*. Berlin 1929, H. 10, 45.

se na vlastní nohy. Nesmí na př. dítě v sirotčinci býti zahrnováno láskou tak opičí, že není schopno o sebe se pak starat, samostatně myslet a vystupovat. Ale na druhé straně se mu nesmí udílet skutky milosrdenství tak, že se mu stále dává cítiti, že je živo jen z milosrdenství, neboť takovými poznámkami a výtkami je duševně drceno, ztrácí důvěru v sebe a především v Boha. Některé způsoby udílení almužny duše zabíjejí, protože je nalomují neb i přímo lámou. Skutky milosrdenství musí vzpružovati, probouzeti život, naději, chuť k práci, podnikavost.

Důsledek třetí. Milosrdenství nesmí se spokojiti jen tím, že ukojí *nejnutnější* potřeby k uhájení *holé existence životní*. Pravá charita, která opravdu je „pomocí k svépomoci“, hledí podle svých možností poskytnouti *vše*, čeho je potřebí, aby se podporovaný dovedl časem *slušně* uživit

g) Dalším vodítkem charitativní činnosti musí býti zásada, že *nestačí léčiti jen projevy, symptomy zla, nýbrž že se musí jíti ke kořenům*; ty musejí býti vytrhávány. Tedy na př. nestačí v rodině vdovy, která musí do továrny, aby uživila své děti, jež však bez jejího dozoru pustnou, nestačí nejnezbednějšího hocha poslati do vychovatelny pro mladistvé provinilce; nutno jíti ke kořenům a matce dopomoci k takové práci a k takovému výdělku, aby při tom mohla děti řádně vychovávat. Nestačí jen pomáhati mírniti bídu v rodinách, způsobenou opilstvím otcovým, nutno bojovati proti tomuto opilství a proti příčinám, jež k němu vedou. Co pomůže odstraniti charitou některé ojedinělé projevy neb důsledky toho neb onoho druhu bídy, když zůstávají netknuty příčiny, z nichž ony symptomy a důsledky samostatně vyrůstají.¹⁾

h) Osvícená charita odpomáhá všude, kde se vyskytuje zlo; nespokojí se však jen tím, aby léčila zlo již vzniklé, *nýbrž již napřed o to pracuje, aby se zlo nemohlo vyvíjeti*. Pravá charita nepracuje jen kurativně, nýbrž i profylakticky, preventivně. A čím osvícenější je charita, tím více se věnuje této profylaktické práci. Kde charita na tuto stránku zapomíná, tam se jí snadno nahromadí tolik úkolů, že jich buď nezdolá, nebo se pod nimi bude dusiti. To je důležité zvláště dnes, kdy „preventivní metody se staly dominujícím rysem i v lékařství i ve filantropii.“²⁾ Je důležité starati se o nuzné vdovy; ale při nejmenším stejně důležité

1) Sr. Löhr, Geist und Wesen der Caritas, 12, 13.

2) Gillin, Poverty and Dependency. Their Relief and Prevention, 682.

je starati se o to, aby byla snížena úmrtnost, by smrt tolik statných lidí nehubila a nezaviňovala tak častá vdovství. Je důležitá péče o slepou mládež; ale aspoň stejně je důležitý boj proti pohlavním chorobám a jejich příčinám; neboť v nich mívá slepota dítek často svůj původ. Je důležité starati se o podpory a o pojištění v případech úrazu; ale při nejmenším stejně důležité je dbáti toho, by v závodech byla taková bezpečnostní opatření, by se úrazům pokud možno vůbec zabránilo.¹⁾ Nesmím sice jíti ve zdůrazňování profylaxe tak daleko jako v současné Americe, jež metody kurativní namnoze až podceňuje; ale rozsáhlejší práce preventivní jest i u nás nutností. Ostatně církev již od nejstarších dob doporučovala i metody profylaktické.²⁾ A tak zde platí: „Sociální práce musí přestatí býti pouhým hojením ran, musí býti jejich znemožněním.“³⁾

i) Při charitativní práci se musí pečovati také o to, aby opatření, která jsou již zralá pro to, aby byla prováděna *cestou zákonodárství*, byla touto cestou skutečně také řešena.

Je dobré, když charita nalezne tak zdůraznění svých požadavků a svých prací v autoritě zákona. Ovšem musí se jí ponechat dostatečná autonomie. V některých případech může také docela dobře odstoupiti část své péče novým činitelům, zvláště když finančně naprosto nemůže již stačiti na požadavky nové doby. Ale jejím nejvyšším úsilím musí býti, aby i pod novým režimem byl v institucích, k nimž v podstatě sama dala podnět, zachován duch Kristův.

2. K zevnější technice charitativní práce

a) Je potřebí *vzbuditi zájem pro charitativní potřeby*, a to v kruzích co nejširších. Myšlenka sebe zdravější neznamená mnohdy nic, nepronikne-li v lid, nevyvolá-li sociální ozvěnu. Charitativní úkoly jsou tak veliké a žádají tolik prostředků, že by to malý hlouček nadšenců finančně neunesl, a proto musí býti hledáno pochopení a pomoc v prostředí širším. Dále jsou lidé zámožní, kteří si nejsou ani vědomi, jaké těžké potřeby kolikrát mezi lidmi jsou: buď vyrostli v zámožných poměrech a nedovedou si sami od sebe po-

¹⁾ Sr. Bossárd, Problems of Social Wellbeing, Preface, p. 2.

²⁾ Viz na př. Schaub, Die katholische Caritas, 21, 22.

³⁾ Bednář, Snahy o řešení sociální otázky v novodobém protestantismu, 17.

mysleti, že by jiní mohli strádati, když oni sami bídy necítí, a že by dokonce bída mohla býti tak zlá; nebo jsou tak duševně zaplněni svými stavovskými povinnostmi, že jich ani nenapadne přemýšleti o potřebách jiných lidí, a nemají na to ani kdy ani příliš mnoho chuti. Avšak když se takovým lidem ukáže skutečnost v celé hrůze, pomáhají ochotně. Konečně též, když veřejnost vidí z výkazů, že ono charitativní zařízení vyvíjí opravdu blahodárnou činnost, pak je také ochotněji podporuje. A proto, ačkoli tisk výročních zpráv charitativních organizací je značně nákladný, má přece, pokud se arci nevydávají publikace zbytečně nákladné, nýbrž prosté a účelné, své dobré poslání. Totéž platí o novinářských článcích. Charitativní činnost se musí chrániti dvojího úskalí: Předně aby nepodceňovala této publicistické a propagační činnosti, protože takové přílišné ústraní může býti křesťanské věci na škodu, před úřady i před veřejností, a konečně i pro lid sám, který neví, že by se ve svém bolestném případě mohl obrátiti právě na tuto lidumilnou instituci. Za druhé, aby tato publicistická a propagační činnost nepohltila mnoho energií a peněz, poněvadž jich pak na cíl sám zbude příliš málo, činnost instituce na venek tak hlučná není ve skutečnosti než obíleným hrobem, v jehož nitru je vyschlá prázdnota nebo snad i hniloba.

b) Charitativní činnost musí dále býti *organisována*. Jednotlivec je dnes i v charitativní činnosti neschopen udělati vše jako jednotlivec. Poměry jsou tak mnohotvárné, že žádný člověk nedovede si představití všechny důsledky, jež v nejrůznějších směrech a na nejrůznějších polích života vyvolá jeho zásah. Se změněnými poměry se stávají i potřeby volající po pomoci tak složitými, že jim dovede čeliti jen úsilí sdružené. A čím více tyto úkoly porostou, čím rozmanitějšího druhu budou, tím bezmocnější bude jednotlivec proti nim. Zde odpomůže jen pracovní pospolitost. Jen pospolitost dovede zjistiti všechny neodkladné potřeby. Jen ona dovede plně oceniti všechny momenty, jež při té neb oné potřebě, při tom neb onom způsobu odpomoci jsou závažnější. Jen ona může uskutečniti nutnou dělbu práce. Jen pospolitost umožňuje kontinuitu v díle, i když jednotlivec, na němž by jinak vše spočívalo, odstoupil, zemřel, nebo byl odvolán jinnam. V ní je zvláště vhodná příležitost vyrovnati názory zdánlivě si odporující a nasbírané zkušenosti učiniti duchovním majetkem většího počtu lidí.

Co řekl Lev XIII. v encyklice „Rerum novarum“, možno

vztáhnoufi na organizaci charity: „Protože člověk se předsvědčil o nepatrnosti svých sil, cítí se nutkán a vybízen, aby se snažil spojit se s pomocí odjinud. Je to památná myšlenka Písma sv.: „Lépe než býti sám jest, jsou-li pospolu dva; neboť mají výhodu ze svého společenství. Padne-li jeden, druhý bude jeho oporou. Běda samotnému; padne-li, nemá nikoho, kdo by jej zvedl“ (Ekles. 4, 9, 12). A tato: „Bratr, jemuž pomáhá bratr, jest jako město pevné“ (Přisl. 23, 19).¹⁾ A až klasickou myšlenku pronáší sv. Vincenc z Pauly, když svým charitativním spolupracovnícím klade na srdce, aby se zúčastňovaly společných schůzek: „Jako mnoho hořících kusů uhlí vydává více tepla a světla, tak rovněž sejde-li se příležitostně hojně vybraných sester milosrdenství, zapalují se navzájem láskou k Bohu.“²⁾

Velmi důležité ovšem jest, aby organizaci ovládal duch spolupráce; aby všechny účastníky oživovala jediná touha: odpomáhati bídě. Nesmějí býti vedeni postranními úmysly jinými. Ta myšlenka musí býti tak silná, aby odstraňovala rozpory vzniklé různým nazíráním na konkrétní řešení. A kdyby v takové organizaci byly duše, jež stůj co stůj si vždy chtějí jíti cestou svou bez zřetele na jiné a nedovedou se vřaditi do „team-work“, do spolupráce s jinými, pro ty, i pro organizaci je lépe, když budou pracovati mimo její rámec.

Ale nemůže se vyskytnouti nebezpečí přílišné zorganizovanosti, přeorganizování, i na poli charity? — Ano, může. Může se tolik energie vyplýtváhati na tvoření samých organizačních forem, že se k pravé práci charitativní téměř ani nepřijde. Může se jezdit s charitou jako s obchodním artiklem a může se doporučovati její organizování způsobem tak bezduchým a vyvětralým, že po takové propagační přednášce nejeden opravdovější člověk ztratí navždy chuť účastniti se charitativní práce. V charitativní organizaci se může charitativní práce zvrci v takový byrokratismus, v takové nekonečné psaní fermanů a výkazů, že ubozí sirotci a nuzní by zatím mohli pozumíрати hlady.

Ale že se takto charitativní organizační práce dostala lidskou nešikovností někde a někdy na scestí, tím naprosto není dokázána zbytečnost charitativní organizace. Z důvodů

¹⁾ Lev XIII. v enc. Rerum novarum, vydání Descléeovo, str. 25.

²⁾ Emanuel, The Charities of St. Vincenc de Paul, 113. — Dobré důkazy pro potřebu organizace i v charitě viz v pojednání profes. dr. Kellera „Die Grundelemente des caritativen Schaffens“, v Jahrbuch der Caritaswissenschaft 1928, Freiburg, str. 24 nr.

výše uvedených máme charitativní práci zorganizovanu, a chtějí dnes pracovat v charitě neorganizovaně, bylo by dětinstvím a osudnou zaostalostí. A ostatně, u nás toto nebezpečí přeorganizovanosti ještě zdaleka nenastalo. U nás ještě pořád jsme na tomto poli v nešťastném stadiu nedoorganizovanosti, nebo aspoň nedokonalosti organizační.

c) Charita také musí mít v svých službách *vyškolené pracovníky*. Bude v ní vždy dosti rozsáhlé působišťe pro dobrovolníky, kteří vedle dobré vůle nepřinášejí zvláštních odborných dovedností. Ale úloha charity se stává tak složitou a tak odpovědnou, že ti to dobrovolníci sami na všecko nestačí. Musejí zde býti lidé, pro tuto úlohu odborně uzpůsobení: mající přehled v různých odvětvích sociální práce, aby různá kolečka sociální práce svými zoubky do sebe zapadala bez poruch; mající zručnost ve zjišťování nezbytných dat; mající dosti volného času, aby se této práci mohli věnovat důkladně; a především vyškolení v stanovení cest, jak by se v každém jednotlivém případě, vzhledem k jeho zvláštním podmínkám měla uspořádati záchranná práce.

Nestačí ani všeobecné sociální vzdělání, jaké skýtají na př. sociální školy v Belgii, v Německu i jinde. Takové všeobecné sociální vzdělání dělá sociálnímu pracovníku služby nezaplatitelné, protože mu umožňuje, aby porozuměl různým sociálním vztahům; musí však býti ještě doplněno speciálním vzděláním charitativním. Náběh k takovým školám byl učiněn školami sociálních pomocnic obecních, zřízených při ústřednách charity ve Frýburku v Badensku a ve Vratislavi. Podobná škola bude ve školním roce 1929—30 založena i v Brně.

Lze očekávat dokonalejší charitativní práci od pracovníků z ochoty, či takových, kdo v této práci nalézají i své životní povolání? Mohou býti placení sekretáři charity, a jeden z nich je pastýřem, který opravdu život dává za ovce, a druhý, jemuž tato práce není ničím více než chlebičkem, a podle toho jest i celá jeho charitativní práce. A může býti pracovník z ochoty, který s celou duší se věnuje práci pro trpící, a druhý, který v tom hledá jen sport a libůstku, a podle toho jest i práce. Tedy i mezi pracovníky z ochoty i z povolání mohou býti pracovníci oddaní i nedbalci. Záleží tudíž jen na duchu, v jakém se charitativní práce koná. Ba může mnohdy pracovník z povolání, když pro věc žije celou duší, pracovat úspěšněji, protože nemaje jiné povinnosti životní, v níž by si musil zjednávat životní prostředky

pro sebe a pro rodinu, má možnost věnovati se charitě ještě soustředěněji.¹⁾

Jest samozřejmo, že takový pracovník z povolání musí býti slušně placen, protože jinak starosti finanční olupují jej o nutný klid a snad jej činí i nespokojencem, a že dobrovolní pracovníci si nesmějí mysliti, že ustanovením placeného činovníka již jsou zproštěni vši spolupráce; ani od placeného pracovníka se nesmějí žádati věci, jež jsou nad jeho síly.

Dále i v charitě — jako v každé jiné sociální a vůbec veřejné práci — úspěch závisí z veliké části na tom, aby měla dostatek dobrých vůdců. — Samozřejmě platí i o charitě výrok sv. Vincence z Pauly: „Veškeren úspěch společností mužských i ženských jest závislý na osobnostech, plní-li věrně své povinnosti. Naopak vše se uvádí v nepořádek, zanedbávají-li své věci, snaží-li se vládnouti jinak, než mají, a řídí-li se svými vrtochy.“²⁾

d) Charita musí dále pracovati v stálém *kontaktu* s velikými pracovními proudy v sociální péči. Musí býti ve styku s minulostí: cesty, jimiž se v uplynulých dobách charita ubírala, zkušenosti, jež si nasbírala, musejí jí býti známy, aby se uchránila zbytečného bloudění a těžila ze získaných zkušeností. Musí zůstat i v stálém styku neb aspoň musí sledovati, jak pracují humanitní instituce, stojíce na jiném světovém názoru, ať již křesťanství nepřátelské nebo neutrální, protože i v nich se pracuje mnohdy intensivně, i v jejich řadách bývají často duchové bystří a myšlenky humanity upřímně oddaní, proto je možno leccemu se přiučiti i zde. Tak je charitativní činnost zúrodnována náměty přicházejícími z minulosti i z přítomnosti.

Avšak pracovník se musí stále doučovati i svou vlastní prací. Neboť provádění charitativní práce a bezprostřední styk se životem přináší nové další poznatky, zbystřuje ducha pro postřehování a oceňování důležitých okolností v sociální práci, které dříve nám vůbec unikaly, nebo kterých jsme nedoceňovali. Je až podivuhodné, jak přímá práce v životě vykřesává jiskry nových poznatků a nových sil v naší duši. Tím nejvíce si vysvětlujeme autoritu lidí, přicházejících ze života, v němž intensivně pracovali s otevřenou, ucelivou duší. Naopak charita, jež nechce se přiučovati dále, jež uza-

¹⁾ K této někdy dosti kontroverzní otázce viz zvl. Kerby, *The Social Mission of Charity*, 135 n.

²⁾ Emanuel, *The Charities etc.* 105/6.

vírá se před zkušenostmi jiných, taková charita se svým ubohým rozhledem čím dál užším se snadno stane zastaralou, jednostrannou, životem odbytou, zkamenělou. Museum starožitností, které chce určovati směr životu. Tyranie ztrnulých zásad.¹⁾

Tím již také naznačeno, že charita musí býti *časová*. Duch charity zůstává stále týž; ale její metody i její podrobné cíle se mění, protože se mění potřeby doby. V tom záleží podmínka úspěchu charity, dovede-li vycítili vždy potřeby doby a dovede-li se jim přizpůsobiti. Jest osudným, když charita chce stále ještě dělati to a tak, co se výtečně osvědčovalo za poměrů jiných, ale dnes je již zbytečné; a když se nevidí a neslyší potřeby, jež s sebou přinesly poměry nové. A není to známkou neklidné nestálosti, není tedy ani hanbou pro křesťan. charitu tato její přizpůsobitelnost; vždyť sám veliký pracovník v charitě Florentini často opakoval: „Co je potřebou doby, je vůlí Boží.“²⁾ A vzhledem na gigantické změny, jež se v posledních dvou stoletích v kulturním lidstvu udály, musíme říci, že křesťanská charita nedovedla v tom bezdechém závodění udržeti stejný krok a že dnes není ještě vybudována tak, jak by toho velké zájmy Boží a zájmy duší vyžadovaly.

f) Ale při vši účtě ke zkušenostem minulosti i přítomnosti musí se sociální pracovník chrániti úskalí na straně opačné: nesmí na to, aby se o nich informoval, vynakládati času a zájmu tolik, že se stane pouhou učenou sběrnou takových zkušeností; že ví, co se stalo a jak se pracovalo tam a všude, nemá však dosti jasno v hlavě, aby zaujal stanovisko k potřebám zde a teď. Mohou skutečně nastati případy, že sociální pracovník je zavalen péčí o poznatky, že duch již nemá ani času ani zájmu ani energie, aby se s úspěchem dal do nějaké akce. Neuspořádaná, neovládaná touha po poznání zabíla tvořivost ducha! Přílišné teoretisování sterilisovalo vůli! Co může tento nešťastný člověk, zatížený samými teoriemi a registrováním zkušeností jiných lidí, životu dáti? Rozum pracovníka charitativního nesmí býti pasivem, které pod nadbytkem zkušeností jiných lidí hyne, nýbrž aktivem, jenž samostatně v konstruktivní práci používá těchto cizích zkušeností jako stavebního materiálu.

g) Při provádění vlastním předně *práce zjišťovací*. Musí

¹⁾ Sr. zvláště vzácné myšlenky v Kerby, Social Mission of Charity, str. 128, 131, 191 a j. Dále Schaub, Die kathol. Caritas, 11, 209 a j.

²⁾ Schaub, Die kath. Caritas, 110.

býti zjištěny potřeby jednotlivců, musí z takových individuálních poznatků býti zpracován přehled o celkové potřebě onoho obvodu, o naléhavosti jednotlivých druhů potřeb, o tom, jak velké jsou jednotlivé skupiny mající potřeby stejné. Tak se získá evidence o sociálních potřebách v určitém obvodu. Je však nutné míti i soupis zařízení, jimiž se má těm potřebám odpomáhati, podrobný obraz jejich cílů, finanční mohoucnosti a vůbec prostředků, jejich stanoviska kulturního, jejich poměru k zařízením obdobným. Je konečně potřebí, opatřiti si i seznam zařízení nezbytných, ale dosud scházejících, abychom dosavadní mezery měli stále živě před očima.

Při zjišťování potřeb je důležitá metoda americká t. zv. Case-work. Záleží v tom, že každý jednotlivý případ se vyšetří důkladně v svých příčinách osobních, hospodářských, kulturních, sociálních, náboženských. Není to metoda nová. Rozumná charita jí používala vždycky. Ale v Americe byla přivedena velmi silně k platnosti a jistě byla i teoreticky velmi propracována. Tato metoda skýtá sociálnímu pracovníkovi výhody nedocenitelné. Čím lépe se mu podaří v každém jednotlivém případě zjistiti zdroje, z nichž ona nouze vlastně vytryskla, čím více bude případ pojímati ve všech složkách, jež při vzniku nouze spolupůsobily, tím lépe bude situaci rozuměti a tím bezpečněji bude pak moci odpomáhati; a čím věrnější bude obraz jednotlivých případů, tím správněji bude moci býti pochopena i celková situace a tím spolehlivěji bude pak možno sestaviti i povšechný přehled potřeb.

Aby dovedl sociální pracovník jednotlivé případy takto správně zachytiti a rozebrati, k tomu velmi přispívá začátečníkovi i důkladné teoretické studium příslušné literatury,¹⁾ dále pečlivé pozorování vlastní, které si všímá pozorně všech okolností, jež pro pochopení případu mohou býti důležité, životní zkušenost, která se již odučila spokojiti se tím, že by se na věc dívala jen s jednoho hlediska, nýbrž má již porozumění pro stránky všechny. A konečně jsou i lidé, ale není jich mnoho — kteří mají zvláštní smysl, až jakýsi instinkt, takže téměř jako intuicí vycítí hlavní momenty a rozhodující příčiny v jednotlivých případech.

¹⁾ Viz na př. Richmond, Social Diagnosis, New York 1917, A. Salomon, Sociale Diagnose, Berlin 1926. — Sr. také S. A. Queen and D. M. Mann, Social Pathology, New York, 1925.

Jako pro lékaře, aby určil, jak se má v daném případě nemoc léčit, je nevyhnutelně nutná aitiologie — vyšetření příčin, jež k nemoci vedly — a diagnosa — rozpoznání nemoci — tak v charitativní činnosti je nezbytný onen „Case-work“.¹⁾

Kde je obvod tak veliký nebo s tolika lidmi potřebujícími různé pomoci, že jednotlivci není možno, aby podržel všechna data živě v paměti, tam je nezbytno, aby se pořídila registratura, v níž by byly všechny potřebné pomůcky sebrány a stále pohotově k použití. Dobré služby v takových větších obvodech koná prakticky sestavená kartotéka, stále doplňovaná novými potřebnými údaji a zkušenostmi.²⁾

h) Prává charita přistupuje k svým úkolům *rozvážně a prozíravě*. Uváží všechny důležité okolnosti. Uváží druh nouze: čím důležitější je statek, jehož se člověku nedostává, tím více napíná síly, aby mu jej získala. Všimá si stupně bídy: kde bída největší, tam zasahuje nejdříve. Dává pozor na zvláštní poměry v každém případě, protože ví, že co za určitých poměrů může být velikým dobrodiním, může za poměrů jiných být zhoubou. Uváží, zda by za těchto okolností bylo dobré dát almužnu hned, či zda by bylo lépe s ní poněkud počkat; zda by se měla dát almužna v té či oné formě. Zkrátka jeho láska není nerozvážná, náladovitá, slepá; nýbrž na ni se vztahuje: „*Uspořádal* ve mně lásku.“³⁾

i) Konati se musí charita v *duchu lásky*. Charitativní práce nesmí být bezduchou rutinou; pouhým mechanickým udílením almužny kteréhokoli druhu. Ten, komu se dobrodiní prokazuje, nesmí mít dojem, že dobrodinec mu dobrodiní prokazuje s takovou vnitřní ledovostí a lhostejností, s jakou by mu onu věc dával stroj: musí naopak cítit, že se dobrodinec vžil do jeho nouze, že s ním cítí, a bere takřka

¹⁾ Význam takového samostatného pozorování a získávání si osobních zkušeností, jež sociální pracovník sám vypožoroval, zažil, vyzkoumal, zdůrazňuje zvláště Le Play — muž v sociální práci tolik zasloužilý! „Použil jsem na pozorování lidských společností pravidel obdobných, jež si můj duch stanovil pro studium nerostů a rostlin.“ Sr. J. Valdour, *Les Méthodes en Sciences Sociales*, Paris 1927, 242, a čl. Le Play ve *Staatslexicon der Görresgesellschaft*, Freiburg i. B., ³III. 1910, 830—841, zvl. 830—831. Ale čistě empirická taková metoda je jednostranností též; musí být doplňována studiem spisů jiných badatelů a studiem oborů příbuzných.

²⁾ O tomto zaznamenávání (registrování) viz více na př. Keller, *Caritaswissenschaft* 140—144.

³⁾ Píseň písní, 2, 4.

jeho nouzi sám na svou duši. „Navštěvujte trpící v duchu, v jakém vy byste si přáli býti navštěvováni, kdybyste byli na jejich místě.“ „Navštěvujte je s věrou, s jakou byste navštěvovali našeho Pána.“ Tak radíval svým spolupracovníkům sv. Vincenc z Pauly.¹⁾ Nesmí chudým po každé dávat cítiti, že se k nim milostivě sklání, oni že jsou hluboko pod ním a že je to pro ně veliká čest a dobrodiní, když on tak blahosklonně se k nim snižuje; za nic více se nesmí pokládati než za pokorný nástroj, jejž Bůh vyvolil; musí si býti vědom, že je jeho životním posláním, aby sloužil, jako Syn člověka přišel, aby pokorně sloužil, ne aby mu bylo slouženo. Zvláště nesmí dobrodinec ubíjeti sebeúctu v podřízených, nesmí v nich vychovávatí tupou otrockost. Musí konati svá díla milosrdenství v duchu chudoby: Dáma, která v nejmodernějších šatech přepychových by chtěla rozdíleti mezi chudinou svá dobrodiní, by chudinu jen dráždila; až příliš by ti ubožáci cítili rozdíl mezi přebytkem a přepychem, jejž by taková „sociálně cítící“ charitativní pracovnice stavěla na odiv, a svou vlastní bídou. — Je nutno konečně, aby dobrodinec mezi svými chráněnci nejen plakal s plačícími, nýbrž se i radoval s radujícími: a toto je psychologicky mnohem obtížnější než ono, zvláště když trpícím ubožákům do jejich bídy neočekávaně zazářilo slunce velikého štěstí: cosi jako závist vloudí se pak dobrodinci snadno do duše.

Bez této laskavosti a podpory v provádění charity nelze čekatí pronikavějších výsledků. Proto zase dobře praví sv. Vincenc: „Chovejte se k ubohým nemocným s velikou pokorou, tichostí a přívětivostí, mluvíce s nimi důvěrně a srdečně, abyste je tím snáze získali pro Boha.“²⁾ Přívětivost odmyká srdce...

j) Skutky milosrdenství musí člověk, *pokud je to možno, konati také osobně*. Nestačí ve všech případech jen zaslati peníze, aby byly rozdány neznámým lidem nuzným; požehnaný zúrodnující vliv almužny na duši dárcovu i podarovaného se projevuje nejlépe při osobním, přímém styku mezi nimi. Nestačí viděti v sirotku a vůbec v člověku pomoci potřebujícím jen „případ“, jen „číslo jednacího protokolu“; musím v něm viděti člověka žijícího, toužícího po tom, aby v něm na prvním místě viděn byl *člověk*. Někdy se jeví až příliš pravdivou věta: „*Až láska zemřela, začaly*

¹⁾ Emanuel, The Charities etc., 102.

²⁾ Emanuel, The Charities etc. str. 148 n. Sr. k tomuto bodu Kerby, The social Mission of Charity, 48, 104 a j.

pracovati úřadovny sociální péče.“ Proto sv. Vincenc tolikrát radíval svým spolupracovnícím, aby si jen svou charitativní činnost neusnadňovaly tím, že by poskytly jen finanční a ostatní hospodářské prostředky, ale osobně do přímého styku s chudými, nemocnými a sirotky, že by nepřišly, nýbrž že plné požehnání charity pro dárce i obdarovaného se projevuje teprve a nejlépe, když člověk sám koná osobně skutky milosrdenství a s podporovanými se přímo stýká.¹⁾ V témže smyslu píše výtečný znalec moderní charity profesor dr. Löhr: „Charita je důvěrným poměrem člověka s člověkem, opravdová blahovůle, dává to, co má nejlepšího, svou nejvnitřnější bytost, své srdce, charita je živou, přímou, účinnou a obětavou účastí ve štěstí a v neštěstí bližního, jedním slovem je láskyplnou osobní péčí o cizí, a přece jí tak blízký životní osud z nejvyšších nadpřirozených pohnutek křesťanských. V tomto *osobním* rysu spočívá její podstata a její cena, to je tajemství jejího úspěchu, tím se stává vůbec nezbytnou a nenahraditelnou. Ať si stát a obce zavedou sebe více dobře promyšlených zařízení pro zlepšení sociálních poměrů, bez teplého tlukotu srdce nikde nemůže povstati život; chemik v laboratoři zná sice složení prvků a dovede je pospojovati, ale nikdy nedovede mrtvé hmotě vdechnouti životní princip.“²⁾

k) Konečně si charita i při provádění musí býti vědoma, že může míti zdar jen tehdy, bude-li pracovati *individuálně*, když při každém případě si bude pečlivě všímati všech významných okolností, týkajících se podporované osobnosti i poměrů zevnějších, protože snadno prostředek a metoda, které se v jednom případě osvědčily výtečně, mohou vzhledem k určité zvláštní okolnosti v případě druhém býti osudnými. „Charita pracuje individuálně... jako také lékař ošetřuje a léčí každého jednotlivého nemocného zvlášť.“³⁾

l) K tomu všemu jako doplňkem uvádím:

Důležitým činitelem v charitativní práci jest i *literatura o charitě*. Na charitativního pracovníka přichází se s tolika a tak různorodými otázkami, že není možno, aby všechny tyto podrobné vědomosti nosil v hlavě. Musí tedy míti dobrou literaturu, v níž by ihned našel, čeho potřebuje.

Tato literatura musí splniti čtverý úkol.

Musí podávati dokonalý obraz současných sociálních a

1) Emanuel, The Charities etc., 100 a zvl. 101.

2) Löhr, Geist und Wesen der Caritas, 12.

3) Löhr, 1. c., 21.

charitativních potřeb, současných zařízení, jimiž se má čelit těmto potřebám, musí podávati obraz charitativní práce v minulosti; vůbec musí podávati vyšetření a zjištění skutečných poměrů.

To nestačí. Literatura musí podávati dále interpretaci toho, co bylo zjištěno. Co mi pomohou na př. statistické tabulky, když vidím jen číslice, ale vztahům nerozumím. Literatura charitativní nesmí tedy hromaditi jen jevy a skutečnosti, nýbrž musí zjišťovati i sociální zákony, které se jeví v těchto vztazích, musí zjišťovati příčinnou závislost mezi skutečnostmi, musí hleděti vyzkoumati i povšechné tendence a tak i jistou prognosu do budoucnosti.

Musí však nejen zjišťovati a vysvětlovati to, co je. Musí udávati i *to, co by býti mělo*, ideály, jež musejí charitativní práci tanouti před zrakem, směrnice, podle nichž musí postupovati. Čím praktičtěji v takovém díle směrnice budou zahroceny, čím více budou ověřeny skutečnými poměry, čím více budou přiléhati ke speciálním rysům národa, místa, doby, tím nezbytnější bude i tato příručka.

Konečně je třeba i takových děl, která by sociální pracovníky inspirovala velikými motivy při charitativní práci, podávala jiskřivé a strhující příklady a výroky ze života světců, ukazovala na hodnotu charity pro posvěcení duše, vůbec zapalovala v duši charitativních pracovníků novou chuť k práci. —

Musíme si přiznati, že tato charitativní literatura je u nás dosti chudičká. Ještě tak publikace čtvrté skupiny, byť i ne příliš hojně a ne vždy zrovna prvotřídní, by se nějak našly. Zato postrádáme velmi citelně děl skupin ostatních. A v nejbližší době nelze čekati odpomoc. Protože dílka nahonem sepsaná nebo práce bez hloubky vědecké nemohou situaci podstatně ulehčiti. Protože dále nestačí ani dílo toliko vědecké, nýbrž musilo by to býti zároveň dílo, v němž mluví praktik, který sám všecky tyto obtíže charitativní práce skutečně prodělával po celá léta, a to na polích nejrozmanitějších. Budeme se tedy i zde na nějakou dobu ještě musiti do značné míry spokojiti s díly cizojazyčnými.

IV. Poměr charity k jiným obdobným snahám.

Katolická charita mnoho pracuje a pomáhá od lidské bídy a veliké jsou i její zásluhy v minulosti. Ale tím není řečeno, že by veřejná sociální péče nebo humanitní snahy

jiných náboženských společností nepracovaly též a že by si nezjednávaly zásluh. I mimo křesťanskou charitu setkáváme se leckde s prací, k níž nutno vzhlížeti s úctou. Proto je nutno vytknouti stanovisko katolické charity k takovým obdobným snahám.

1. Jaký jest poměr mezi charitou a *sociální politikou*?

Bude dobré, když napřed si uvědomíme přesnou definici, cíl, a aspoň některé rysy sociální politiky. Uvádím tyto výměry podle práce dr. Engliše „Sociální politika“.¹⁾

„Sociální politika jest praktické snažení, aby společenský celek byl vypěstěn a přetvořen co nejideálněji“ (str. 9). Avšak pojem „ideálního přetvoření společnosti“ je neurčitý: co se jím přesně myslí? „Jen taková společnost bude ideální, která zachovávajíc a rozmnožujíc své energie, co nejrychleji, ale trvale plní svůj účel, prohlubovati a zintenzivňovati život co možná všech svých členů směrem ideálů člověka zdravého, vzdělaného a umravenného“ (str. 14, 15). Dále: „Sociální politika je v podstatě politikou nivellační, která vyrovnává společenské nesrovnalosti a jako taková si všímá vrstev a tříd slabších, utlačených, méně majetných, těch, kterým jest uložena větší než průměrná část břemene společenské práce, ale jimž se dostává menší než průměrný podíl na plodech hmotné a duchovní kultury. *Sociální politika pracuje o povznesení těchto vrstev*“ (str. 19). „Sociální politika nevšímá si jednotlivců, nýbrž vycházejíc od společenského celku, zabývá se jen *celými skupinami, vrstvami, třídami*, jichž stav a osud není pro stav a vývoj společenského celku lhostejný. *Akty milosrdenství* vůči jednotlivcům *nenáležejí do sociální politiky. Hybným pérem sociální politiky není spravedlnost, nýbrž společenská účelnost*“ (str. 20).

Souhlásím s těmito názory dra Engliše, a tak rozdíly a podobnost mezi charitou a sociální politikou stačí teď již jen stručně shrnouti: *Podobny* jsou si oba obory svou snahou, zlepšovati situaci sociálně slabých. Rozdíly však jsou též zřetelné: Cílem charity je zvláště napomáhati jednotlivcům; u sociální politiky celým skupinám, vrstvám a třídám. Charita pracuje především hojivě a teprve v druhé řadě profylakticky, nebo aspoň obojí obor práce je na stejném stupni důležitosti; sociální politika věnuje se profylaktické stránce tak silně, že stránka léčivá ustupuje silně do pozadí. Pohnutkou charitě je milosrdenství, sociální politice společ-

¹⁾ K. Engliš, Sociální politika, v Praze, 2. vyd., 1921.

čenská účelnost. Sociální politika mi zajišťuje právní nárok, jež si pak mohu cestou soudní neb administrativní vynutiti, při charitě jsem vždy odkázán jen na blahovůli toho, kdo mi přispěti chce. — Ale hlavní rozdíl je tento: Sociální politika chce dopomoci svým chráněncům k blahu pozemskému, a o další se nestará; kdežto charita prokazuje svá dobrodiní také se zřetelem k blahu nadpřirozenému, pro ni není pozemské štěstí stanicí již poslední, nýbrž jen stanicí průchodní, ovšem nutnou.

Není potřebí, aby se tyto dva světy, sociální politiky a charity, vylučovaly. Svou povahou se doplňují, a oba jsou nutny. Jen omezenost nebo zloba lidská dělá z nich rozené nepřátele. „Spravedlnost bez lásky vede ke studené ztrnulosti, k službě litery. Litera zabíjí, duch oživuje; oživujícího ducha přináší charita. Naproti tomu láska bez spravedlnosti je láskou jen zdánlivou, poněvadž nechává tisíce v bídě umíratí a hynouti, aby zachránila málokteré.“¹⁾

2. Poměrně velmi značná je příbuznost mezi charitou katolickou a *protestantskou*. Zvláště typy charity, jaké se vytvořily v luteránství v posledních sto letech, jeví takovou podobnost, že na př. životopis největšího charitativního pracovníka protestantského v Německu, Jana Wicherna, zakladatele t. zv. vnitřní misie, nemůže ani katolík čísti bez pocitu hluboké úcty k tomuto muži²⁾ a o zakladateli metodistické sekty, John Wesley-ovi, jenž po padesát let konal nadšeně svůj apoštolát, řekl sám veliký Newman, že je to „stín katolického světce.“³⁾

3. Charita a „laicisovaná“ humanitní činnost.

Zase je zde společné úsilí: ulehčovati existenci všem trpícím, napomáhati jim k životu zdravému, hospodářsky nestísněnému, mravnému. Je zde dále ten společný rys, že i humanita sklání se soucitně ne pouze k celým vrstvám, jako sociální politika, nýbrž i k jednotlivcům: že ji vede nejen spravedlnost; nýbrž i milosrdenství. Tyto rysy ve značné míře nalézáme i na charitě. Ale je zde veliký rozdíl. Filosofické předpoklady, z nichž obojí směr vyrůstá, jsou docela odlišné. Humanita vidí v bližním člověka, ale *jenom* člověka.

¹⁾ Schaub, Die christliche Caritas und ihre Gegner, 19. — O poměru charity a sociální politiky viz tamže str. 17—22, Löhr, Geist und Wesen der Caritas, 21—26, Keller, Caritaswissenschaft, 105—113.

²⁾ Viz. F. Bednář, Snahy o řešení sociální otázky v novodobém protestantismu, str. 19 nn., O vnitřní misi nejlépe J. Steinweg, Die innere Mission der evangelischen Kirche, Heilbronn, 1928.

³⁾ Neyron, Histoire de la Charité, 116.

Má touhu, aby toto jeho lidství se v něm rozvinulo a projevilo co nejdokonaleji, aby nebylo rušeno nedostatky, aby se dobrodiní života zdravého, hospodářsky aspoň v nejpodstatnějších potřebách zabezpečeného, vzdělaného a umraveného dostalo co možno všem lidem, aby chudoba byla co možno vypuzena ze společnosti, aby počet „sociálně slabých“ byl snížen na míru co nejnižší. — Charita chce tato dobrodiní získati též. Pomáhá však bližnímu nejen proto, že je to člověk; vidí v něm také dítko Boží, a lásku, již k Bohu chová, rozšiřuje i na bližního; v bližním miluje také, a především, Boha.

Humanita však může jíti dále; může i *vědomě* vylučovati vše, co jest náboženské, může i *úmyslně* při své práci propagovati názory uznávající jen tento svět a popírající svět nadpřirozený. Její instituce mohou býti vedeny v duchu, že v něm není vůbec potřebných podmínek, aby se náboženský život v nich mohl vyvíjeti nebo třeba jen udržeti, a mysl ošetřovaných dětí neb odrostlých se nabíje takovými názory, že by bylo skoro zázrakem, kdyby nějaký nadpřirozený život se tam uchytil. A všechna tato práce humanitní a odkřesťanovací se může dít pod rouškou starostlivosti, aby ústav zůstal neutrální, tolerantní, aby se v něm každý mohl cítiti doma, katolík, protestant, žid, bezvěrec.

Tato laicisační, neboli sekularisační práce, která již z tolika nemocnic, útulků a vůbec institucí sociální péče odstranila všechny náboženské prvky, je dosud na stálém postupu, aspoň ve mnohých státech. Sociální péče ve všech svých oborech má býti postupně odcírkevňena a „vrácena sobě samé“. A pod nejrozličnějšími záminkami a nejrozmanitějšími záminkami a nejrozmanitějšími prostředky usilují tyto sekularisační proudy pronikat i do institucí, jež jsou dosud vedeny v duchu křesťanském, a tak kus po kuse zlaicisovati celou sociální péči.

Příčin, proč humanita při své činnosti nepřihlíží k Bohu, jest několik. Často je to způsobeno tím, že víra v Boha v duších oslábla, že Bůh se stal pro ně něčím zamlženým, s čím se ve skutečném životě fakticky nepočítá, a protože člověk, nemá-li Boha, musí míti aspoň nějakého boha nebo bohy, vidí nejeden stoupenec humanity boha svého prakticky v lidstvu. Proto se vyskytuje dobročinné cítění v duších od přirozenosti ušlechtilějších, i takových, jež stihlo neštěstí, že Boha ztratily nebo Ho nikdy neměly. Hledají něco, nač by svou lásku mohly složit. A bylo by psycholo-

gickou hádankou, kdyby dnes, v době velikého úpadku zjevené víry, toto smýšlení humanitní, toto Comteovo „vivre pour autrui“, v kruzích církvi odcizených, pokud si zachovaly přirozenou dobrotu srdce, se nevyskytovalo. — Avšak je mnoho pravdy i ve slovech M. Schellera, že láska v křesťanském smyslu znamená „vždy vztah k ideálnímu duchovnímu „já“ v člověku a k jeho příslušnosti v království Božím. „Všeobecná láska k lidstvu....“ je v první řadě ve všech směrech polemický a protestující pojem. Protestuje proti lásce k Bohu a tím i proti oné křesťanské jednotě a harmonii lásky k Bohu, k sobě a k bližnímu, jíž učí evangelium. Nikoliv k tomu, co je „božského“ v člověku, nýbrž na člověka jakožto na člověka, pokud je na venek poznatelný jakožto příslušník tohoto rodu, má láska směřovati ... na rod „člověk“ odtržený od království Božího a odtržený od forem a sil ostatní přírody... Na prvním místě je tato humanita výrazem zařazeného odmítnutí Boha, impulsu ve směru protivném proti Bohu. Je jen zevnější formou nenávisť proti Bohu!“¹⁾

Těžká obvinění bývají pronášena proti katolické charitě. Některá z nich po vývodech dřívějších odpadají sama sebou. Tak když se jí vytýká, že je nutno pracovati preventivně a konstruktivně a ona že přespříliš zdůrazňuje stránku léčivou: ano, preventivně a konstruktivně se pracovati musí, ale dnes jsou zde oběti trpící, a ty v svém soužení opuštěny býti nemohou, těm se musí pomoci již nyní; a při vši profylaxi vždy ještě bude jistě dost rozsáhlé pole i pro hojení! — Humanitní sociální péče prý má heslo: Pomoci k svépomoci! kdežto charita prý si myslí, že udělala již dost, když dala almužnu. Nikoliv. I osvícená charita chce napomáhati k svépomoci a k relativní samostatnosti; je-li někdy charita v své práci neosvícená, tož humanita nebývá též vždy ve své praxi ideální, a ta její „pomoc k svépomoci“ bývá v takových případech tím ubohá také! — Charita prý dává bez vyšetřování a takové podílení prý jen demoralisuje, protože na ně pak spoléhají i lidé, kteří by se, kdyby neměli k takovému lehkému živobytí příležitosti, sami uživilí čestně, a tak prý se podporuje tuláctví a žebrota a vůbec demoralisace. Ano, stávají se případy, že se podporuje nerozumně a že vlastně taková almužna je neštěstím pro toho, kdo si na ni navykl. Ale profesor

¹⁾ M. Scheller, Abhandl. und Aufs., I. (1915), 169, 184, cituje Keller, Caritaswissenschaft, 97, 98.

dr. Schaub obsáhlými studiemi katolického učení a katolické praxe dokázal, že v církvi vždy bylo zdůrazňováno církevními učiteli, že t. zv. nerozlišované udílení almužny není mravné, že je nutno, aby se almužna dávala těm, kdo jí potřebují, ne těm, pro něž je jedem; a této teorii že odpovídala v celku i praxe, na př. v klášterích. Tyto důkazy jsou podány s takovou vědeckou přesvědčivostí, že upřímně doporučuji všem, kdo papouškují uvedené staré výtky, aby si prostudovali tyto stránky, a budou mluvit jinak.¹⁾ Ano, stávaly se někde i přehmaty, v některých klášterech nebo od některých dobrodinců nebylo věnováno prozkoumání potřebnosti žadatelů tolik péče, kolik by bylo bývalo žádoucí; ale kolik dobrých institucí by zůstalo na světě, kdyby měly býti škrtnuty všechny instituce, při jejichž provádění se staly i chyby?

Vždy měla církev na mysli slovo sv. Řehoře Velikého, pronesené v první řadě k představeným církevním, rozdělejícím almužnu, nepřímou však i k ostatním lidem: „Je potřeba, aby si po každé dobře rozvážili, aby statky svěcené nerozdíleli nedůstojně; aby nedávali nic těm, komu se nemělo dáti nic, aby neodpírali pomoci, kde se nějak mělo přispěti, aby nedávali mnoho, kde se mělo dáti málo, ani zase málo, kde se mělo dáti mnoho; aby v unáhlelosti neudíleli almužny, kde jí není potřeba; aby odkládáním zbytečně nemučili žadatelů.“²⁾

4. Charita a veřejná sociální péče.

Myslím zde *veřejnou* sociální péči onu lidumilnou činnost, která se provádí orgány veřejnoprávními, státními, zemskými, obecními, a která jest i živena z největší části z prostředků veřejných, opatřovaných v první řadě daněmi a přírážkami.

Je nutná i taková veřejná sociální péče? Či měla by se k ní církev chovati naprosto odmítavě?

Zásadně nesmí ji odmítati naprosto. Předně potřeb, kde je dnes nutná náprava, je tolik a jsou tak veliké, že finanční prostředky charity na to zdaleka nestačí. Nejenom že počet obyvatelstva stoupl; životní úroveň a životní nároky stouply též, a protože „nedostatek“ je pojem relativní — co je zde a nyní slušným živobytím, to v jiném státě a v jiné době se pokládá za bídu, — jest i u nás po-

¹⁾ Schaub, Die christliche Caritas und ihre Gegner, 48 n., 139—184.

²⁾ S. Gregorius M., Liber Regulae pastoralis 1. III. c. 20, MPL, 77,84.

ciťován jako nedostatečný takový stav, do kterého člověk za dob dřívějších by si nebyl stěžoval. Životní standarda byla zjemněna a zvýšena. Nároky, jaké klade na stravu, bydlení, šatstvo, na kulturní stránku člověk dnešní, jsou takové, že charitě není prostě možno, aby je v celém rozsahu upokojila. Musí zasáhnouti činitelé veřejní — stát, země, obec, — kteří prostředky veřejnými, získanými ve formě daní, mohou tuto velikou úlohu prováděti mnohem snáze.

Bylo by dále velmi nemoudrým a katolíci by škodili sobě samým, kdyby se nezajímali o to, jak se používá peněz, jež ve formě daní musili na tyto potřeby odvésti, kdyby se nesnažili získati z nich spravedlivou část i na potřeby katolíků; kdyby na př. dovolili, aby se peněz, vybraných od katolíků a nekatolíků bez rozdílu a věnovaných na péči o sirotky, používalo jen pro ústavy vedené v duchu nekatolickém, kdežto katolíci, aby mohli míti ústavy vedené v duchu křesťanském, musili by se zdaniti sami ještě po druhé, aby si opatřili prostředky na vedení těchto ústavů.

Bylo by to dále křivdou i na oněch lidech bídnych (ať již běží o nouzi jakéhokoliv druhu), kdyby jim nebyly učiněny přístupnými ony veřejné zdroje pomoci. Kolik jen podpor mohlo býti získáno, kdyby lidé byli bývali upozorněni, že a jak se mají o ně ucházeti! Nemusili pak živořiti v nedostatku, kdežto jiní těžili z fondů a z přebytků nad poměr na ně připadající.

Účinný zájem o veřejnou sociální péči má konečně i ten dobrý důsledek, že je možno aspoň v jisté míře uplatniť v příslušných institucích ducha, jenž jest i pro křesťany přijatelný, anebo aspoň zameziti nejnebezpečnější přehmaty. Často již pouhá přítomnost interesovaného pozorovatele může býti velikým dobrodiním pro svatou věc.

Ale veřejná sociální péče nikdy nesmí chtíti dobrovolnou charitu buď otevřeně zničiti nebo ji zatlačiti do bezvýznamnosti. Neboť nikdy ji nedovede nahraditi. Obě jsou nutny. Obě jsou nenahraditelné a musejí se navzájem doplňovati.

Proč nelze postrádati dobrovolné charity v zápase s potřebami lidstva? Již výše bylo řečeno, že při práci pomocné není potřebí jen věcné pomoci, nýbrž že je nutno, aby se mluvilo i k duši trpícího, a že často tato lidská stránka, tento přímý styk člověka s člověkem, má ještě

větší důležitost než hmotná pomoc. Ale péče státní může býti někdy příliš zvěcnělá, snadno vidí v trpícím jen „číslo“ a „případ“, snadno propadá nebezpečí, starati se především o to, aby měla ve vzorném pořádku úřední spisy a výkazy, aby kontrola „svrchu“ nic nemohla vytknouti, a při tom skutečná práce sociální může býti jen povrchní. Tento studený byrokratismus může býti dokonce ubiječem živé sociální práce.

Velmi dobré služby prokazuje dobrovolná sociální péče tím, že nejsouc vázána reglementováním úředním může si počínati mnohem volněji, a že se může pustiti i na obory, na které se veřejná péče dosud odvážiti nemohla. Již nesčíslněkrát vykonala taková dobrovolná péče na poli sociálním práci průkopnickou a její zkušenosti se staly směrodatnými i pro péči veřejnou.

Výhodou charitativní péče je dále i to, že bývá v celku vzato lacinější v administraci a tím poměrně větší quota peněžní může odpadnouti na vlastní účely. Kdežto sociální péče veřejná — jako kterýkoli jiný obor veřejné správy — je vydána v nebezpečí, že počet zaměstnanců příliš vzroste a tak administrativa pohltí velmi značné peníze. Jen ve státě, v kterém je vysoká úroveň mravní mezi úřednictvem, není toho nebezpečí.

Má tedy i dobrovolná charita v sociální práci svou oprávněnost. Proto nesmí stát rušivě zasahovati do jejího působení, pokud není na škodu obecnému blahu. Stát si nesmí osobovati výlučné právo, že by on jediný směl charitativně pracovati a že by směl zakázati církvi na př. zřizovati sirotčince, starobince, nemocnice, výchovatelny pro slepce atd. Zdravá sociální filosofie učí, že stát není všemohoucím činitelem, který by podle své libovůle směl na sebe strhovati kdekterou činnost a odnímati občanstvu kterákoli práva, kdy se mu zalíbí. Stát má a smí si osvojovati jen takové funkce, kterých je opravdu potřebí pro veřejné blaho; ale co mohou vykonati jednotlivci neb menší společnosti, do toho se nemá vměšovati sám a nesmí uchvacovati pro sebe jejich práva. Jeho funkce v hojení sociálních závad není primární, nýbrž jen sekundární: jen tehdy si smí osvojovati právo výlučně a jediný pracovati na tomto poli, když činitelé podřízení nedovedou splniti své úlohy, nebo v takové míře ji neplní, že jest to ohrožením veřejných zájmů. Tak již přirozený zákon stojí zde na ochranu principu dobrovolné sociální péče. A podobně

mluví pro církev na tomto poli i právo historické: to, co proti nouzi lidské udělala církev během století, kdy tento úhor ležel jinak téměř úplně netknut, dává jí plný nárok na to, aby z této činnosti nebyla vytlačována. — Z týchž důvodů nesmějí si veřejní činitelé osvojovati ani právo omezování, zasahování nebo vnucování svého dozoru církevní charitě. Jedině ve výjimečných případech, když by zde bylo *důvodné* podezření, že veřejné blaho jest ohroženo, směl by stát prováděti kontrolu.

Mohl by však se přece vyskytnouti případ, že by se obojí sociální péče, veřejná i dobrovolná, musily rozejíti? Mohla by vzniknouti situace, že by na katolíky dolehla povinnost opustiti zastoupení ve veřejné sociální péči a resignovati raději na všechny výhody, jež z jejich spolupráce plynou, než déle zůstatí? Áno, takový žalostný případ nastati může. Když na př. v ústavech, jež vede veřejná sociální péče, je duch protikřesťanský, když vůbec všechna činnost této veřejné péče je ve směru protináboženském a není vyhlídky, že by se to mohlo zlomiti, pak nesmějí katolíci svou přítomností krýti záda a musejí se energicky odpoutati. Vždy však musí uvážiti, zda snad přece nebude lépe ještě zůstatí v úloze pozorovatelů a protestovati proti přehmatům.

IV. ZÁKONNÁ USTANOVENÍ K VEŘEJNÉ ČINNOSTI.

Literatura.

K celé této partii: Sbírka zákonův a nařízení státu Československého. Praha 1918 nn. — Weyr F., Soustava československého práva státního. V Praze, II. vyd., 1924. — Kallab J., Herrntritt V., Trestní zákony československé, platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II. vyd., Praha 1927. — Bohuslav J. V., Rukověť života spolkového, 2. vyd. V Praze 1923. — Dusil V., Československé právo spolkové, Praha 1924. — Dusil W., Das Vereins- und Versammlungsrecht. Reichenberg 1928. — Šrámek J., Přednášky z praktické sociologie. I. Rakouské právo spolčovací a shromažďovací, bez označení místa, (v Brně 1909/10, litograf. přednášky). — Hrabánek J., Příručka pro spolkové funkcionáře, Praha 1928. — Jiroušek T. J., Praktický spolkový rádce. V Praze 1898. — Ingwer I., Anleitung zum Gebrauche der Gesetze über das Vereins- und Versammlungsrecht, Wien 1896. — Prokop A., Kapesní kalendář. Praktická příručka pro činovníky lidových jednot, veškerých odbor. organizací a organizací mládeže. Na r. 1927. Místo neozn. (M. Ostrava). —

Cerný J., Zákon na ochranu republiky. V Pardubicích 1926.

Hrabánek J., Československé právo tiskové. Sestavil, výkladem a soudními rozhodnutími opatřil J. Hrabánek. Praha 1928. — Štědrý B., Buchtela R., Řád živnostenský. Praha d. I., II. vyd., 1926, d. II. 1925 (k partii o kolportáži).

Zákony spolkové a shromažďovací platné na Podkarpatské Rusi a Slovensku.

Čihálík J., Správní policejní zákony uherské, platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi (český překlad), 2. vyd., v Bratislavě 1928, str. 578 až 588. — L. Černo a Č. Sýkora, Spolčovanie a shromažďovanie na Slovensku, v Bratislave 1923.

Při veřejné práci je velmi důležité, aby se znala dobře příslušná ustanovení zákonná. Neboť dnešní demokratické zřízení poskytuje mnohé prostředky, jež mohou dobré věci vůbec a myšlenky katolické zvláště prokázati užitečné služby, a bylo by nemoudré, kdybychom o těchto pomůckách nevěděli a z nich dostatečně netěžili. Neznalost zákonů může

uvéstí pracovníka do vážných rozporů s autoritou zákonodárnou a s administrativou a tak zavinití proplýtvání energií duševních i prostředků hmotných, jichž by se bylo dalo velmi dobře použítí na cíle lepší. — Pro křesťana přistupuje k těmto důvodům ještě ten, že zákony občanské, pokud se nepřičí zákonu přirozenému a pozitivnímu Božímu, zavazují i ve svědomí. Má-li tedy býti ideálem křesťanů, aby se snažili býti i prvotřídními občany, pak je nezbytno, aby měli, jak je jim to možno, nejlepší znalost zákonů.

A) Ústavní listina Československé republiky.

§ 113. Svoboda tisku, jakož i právo klidně a beze zbraně se shromažďovati a tvořiti spolky jsou zabezpečeny. Jest proto v zásadě nedovoleno podrobovati tisk předběžné cenzuře. Výkon práva spolčovacího a shromažďovacího upravují zákony.

Spolek může býti rozpuštěn jen, když jeho činností byl porušen trestní zákon nebo veřejný pokoj a řád.

Zákonem mohou se zavéstí obmezení zvláště pro shromažďování na místech sloužících veřejné dopravě, pro zakládání spolků výdělečných a pro účast cizinců v politických spolcích. Tímto způsobem může se stanoviti, jakým omezením podléhají zásady předcházejících odstavců za války nebo tehdy, vypuknou-li uvnitř státu události ohrožující zvýšenou měrou republikánskou státní formu, ústavu nebo veřejný klid a pořádek.

§ 114. Právo spolčovací k ochraně a podpoře pracovních (zaměstnaneckých) a hospodářských poměrů se zaručuje.

Všeliké činy jednotlivců nebo sdružení, jež se jeví úmyslným rušením tohoto práva, jsou zakázány.

§ 115. Právo petiční přísluší každému; právníckým osobám a sdružením jen v mezích jejich působnosti.

Nutno pro naše účely zdůrazniti zvláště následující ustanovení tohoto zákona:

a) Občané požívají svobody projevu tiskem, a to až tak dalece, že v zásadě tisk nepodléhá *předběžné* cenzuře. Cenzuře dodatečné, represivní, podléhá i nadále, t. j. orgány státní moci mají právo stíhati (konfiskací, soudními tresty jinými) tisk, jenž by obsahoval něco proti státnímu řádu nebo obecnému blahu.

b) Občanům je zabezpečeno právo shromažďovati se a tvořiti spolky, ale ovšem jen potud, pokud se to děje *klidně a beze zbraně*.

c) *Zákony* zabezpečují výkon práva spolčovacího a shromažďovacího. Kdyby tedy chtěla upravovati tato práva vláda neb jen ministr vnitra nařízením pouhým, bylo by to proti ústavě.

d) Ústava zná jen dva důvody, pro něž může stávající již spolek býti rozpuštěn: když je porušen činností spolku trestní zákon nebo veřejný pokoj a řád. Dříve mohly býti spolky rozpuštěny, protože na př. nevyvíjely činnosti po delší dobu. Nyní by to možno nebylo. Avšak důvod „porušení veřejného řádu“ je tak široký a tak ponechaný volnému uvážení rozhodujícího úřadu, že fakticky i nadále mají úřady při rušení spolku ponechánu značně volnou ruku.

e) Ústavní listina stanoví, že zákonodárce — ale jen zákonodárce, nikoli vláda — smí toto právo spolčovací a shromažďovací omeziti v určitých oborech (na místech sloužících veřejné dopravě, při zakládání spolků výdělečných, stran účasti cizinců v politických spolcích — ale i v oborech jiných), nebo v dobách pro stát nebezpečných.

f) Zvláště výslovně vytýká ústavní listina, že nikdo nesmí druhému brániti při vykonávání tak zvaného práva koaličního, to je sdružování se za účely chrániti zájmy stavovské. Kdyby bránil hospodář svým čeledínům nebo mistr a vůbec zaměstnavatel svým dělníkům, že se nesmějí odborově organisovati, provinil by se proti tomuto článku ústavní listiny. Dříve bývaly spory o to, zda se smějí organisovati zaměstnanci státní a vůbec veřejní. Ústavní listina výslovně i těmto zaměstnancům koaliční právo přiznává, a kdyby některý vyšší úředník hleděl zaměstnance v tomto právu zkrátiti, jednal by proti ústavě.

g) Právo petiční — t. j. právo podávati prosby, návrhy, stížnosti úřadům, sborům zákonodárným a jiným veřejnoprávním korporacím a osobnostem, zvláště aby byly odstraněny nějaké nespravedlnosti neb nepřístojnosti — přísluší sice jednotlivci každému; spolkům však jen potud, pokud se týká předmětů, jež patří do působnosti spolku; kdyby tedy spolek si osvojoval petiční právo v otázce, jež dle stanov do jeho působnosti nepatří, jedná proti ústavní listině.

B) Zákon o právu spolkovém.

a) Úvodní poznámky.

Dvojí zákon dlužno pečlivě od sebe rozlišovati: spolčovací a shromažďovací. Potíže jsou způsobeny tím, že výrazy nejsou voleny tak, aby vyjádřily rozdíl. Neboť i schůzky spolkové, ať již výborové, ať již členské, jsou shromážděním a přece zákon pojímá shromáždění ve smyslu práva shromažďovacího a shromáždění ve smyslu práva spolkového jako něco úplně jiného a podřizuje obojí věc předpisům odlišným.

Myslí se tedy *shromážděním*, podléhajícím zákonu shromažďovacímu, schůze občanstva, mající cíl jen *dočasný*. Sešli se na př. ke schůzi protestní proti zdražování cukru; ti to účastníci netvořili mezi sebou před schůzí žádného zvláštního svazku; po dobu schůze tvořili právní osobnost, její hlavou byl předseda schůze; když schůze byla prohlášena za skončenou, ona právní osobnost, pozůstávající z účastníků, přestala existovati, a ti, kdo zde před chvílí tvořili právní jednotku, rozcházel se domů zase jen jako jednotlivci.

Spolkem však rozumíme „dobrovolné, trvalý ráz mající sdružení většího počtu osob, které sleduje určitý společný cíl, řídící se dle vlastních pravidel (stanov), státní správou na vědomost vzatých.“¹⁾ — *Dobrovolné* sdružení: závazná společenstva živnostenská nejmenujeme spolkem. Sdružení rázu *trvalého*: nemusejí se členové stále scházeti; ale zůstává mezi nimi existovati jakési trvalé morální pouto. Sdružení sledující *určitý společný cíl*: cíl jest vlastním důvodem, proč oni jednotlivci tvoří jednotu, a sice musí to býti cíl vlastní nikoliv pouze některému jednotlivci, nýbrž této skupině jakožto skupině; a čím určitější je tento cíl, čím jasněji ví toto sdružení, co chce, tím pevnější soudržnost možno očekávati. Sdružení řídící se *vlastními pravidly*: neuzná stát za právní osobnost korporace, která by neměla stanov, jež si z vlastního rozhodnutí dala. Sdružení, jehož stanovy vzala na vědomost *státní správa*: může býti na př. někde klub sebe zdárněji pracující, sebe intensivnější a sebe extensivnější činnost vyvíjející, když stát nevzal na vědomost jeho stanov, není před státem plnou právní osobností.

Československé zákony spolkové a shromažďovací nejsou dílem Československa samého, nýbrž jsou s jinými zákony recipovány ústavodárným zákonem ze dne 28. října 1918 č. 11. Sb. z. a n., čl. 2.: „Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.“

Rakouský zákon spolkový je již hodně starý, z 15. listopadu 1867, ř. z. č. 134. Tento zákon znamenal ve své době proti zákonům dřívějším značný pokrok; dříve na př. musil býti spolek *povolen*, dnes stačí, když je *vzat na vědomost*, a když jsou proti zřízení námitky, musí býti zařizujícímu sboru oznámeny. Ale i tento zákon byl pro spolky s politickými cíly brzdou těžkou a příslušná jeho ustanovení se pro období demokratické prostě nehodí, a život se ubírá přes ně svou cestou vlastní. Od doby, kdy zákon vyšel, mnohokrát — ve vídeňském parlamentě asi dvacetkrát — byl učiněn náběh na jeho přepracování, ale vždy s toho sešlo, právě tak jako nedošlo k dohodě o této otázce v parlamentě československém. — Stejný osud měl i zákon shromažďovací z 15. listopadu 1867 ř. z. č. 135.

¹⁾ J. Bohuslav, Rukověť života spolkového, II. v., v Praze 1923, 17. Sr. definici v díle V. Dusil, Československé právo spolkové, v Praze 1924, str. 15: Spolek ve smyslu čl. práva je „souhrn osob (právnických nebo fysických) sdruživších se dobrovolně podle předepsaných norem v samostatnou osobnost za účelem sledování určité dovolené činnosti“. V této definici schází znak „trvalosti“.

Zákony a nařízení, týkající se života spolkového a shromažďovacího, platné na čsl. území, jež patřilo před převratem k Uhrám, jsou sebrány na př. v L. Černo a Č. Sýkora, Spolčovanie a shromaždenie na Slovensku, v Bratislavě 1923, a J. Čihalík, Správní a policejní zákony uherské, platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi, český překlad, II. vyd., v Bratislavě 1928, str. 578-588.

Naše právo spolkové a shromažďovací je typickým dokladem, jak život vyvíjí se svou vlastní silou, jak vyrůstá z forem zákonných, do nichž kdysi zákonodárce jej přioděl, jak tyto formy se stávají nedostatečnými, jak život hledá a tvoří si formy nové sám. Dnes vedle zákona spolkového a shromažďovacího máme ještě praksi spolkovou a shromažďovací, ve mnohých bodech velmi odlišnou od předpisů zákona. Podle zákona na př. nesmějí ženy býti členy spolku politického; ale hlasovací právo, ba povinnost pro volby do zákonodárných sborů mají! Představenstvo politických spolků má pozůstávatí nejméně z 5, nejvýše z 10 členů; politické spolky jsou povinny dle zákona podávati dohlížecímu úřadu seznam všech svých členů a ohlásiti každého člena nově přistouplého; žádný člen představenstva jednoho politického spolku nesmí býti členem politického spolku jiného; nošení spolkových odznaků se členům politických spolků zapovídá; atd. To všechno jsou věci, které u nás život již dávno překonal; ale litera zákona zůstala. Vedle těchto ustanovení spolkových vyvinuly se organizace jiné, t. zv. volná sdružení nebo volné organizace, o nichž zákon nic nepraví, které jsou tedy živlem od zákona jen *trpěným*; mají však v lecčems větší význam než zákonné organizace samy! Viz organizace politických stran, na př. lidové; počínaje říšským výkonným výborem a konče „Lidovými jednotami“. Nebo politické organizace mládeže některých stran. Vliv mají pronikavý, ale stanov státem schválených nikde, nanejvýše nějaký organizační řád vydaný stranou. — Nejpěknější však je, že stát tyto organizace, stojící přece úplně mimo jeho organizační rámec, uznává v něčem již za právní osobnosti; tak politická strana má zákonem uloženo nésti jisté náklady volební, zvláště spojené s tiskem volebních listin, má důležitá práva před volebním soudem, „Lidové jednoty“ místní mají podávati volební listiny.

Ovšem takový stav, kde ilegální, zákonem jen trpěné instituce mají již téměř stejnou důležitost jako instituce zá-

konné, nemůže býti příznivý výchově jemného právního svědomí. Občan navyká si jednati vědomě proti znění zákona, a cítí, že jednati dle zákona je prostě nemožno — zákon však přece jest podržován. Administrativní úředníci žijí namnoze, aspoň ti, kteří jsou svědomití, ve stálém konfliktu svědomí: mají plnění zákona vymáhati nebo nemají? Mají odsouditi, když někdo jedná v něčem proti spolkovému zákonu podle všeobecného zvyku, či nemají? Občané žijí v nejasném strachu: dobrá, teď se mi trpí, že jednám proti zákonu nebo mimo zákon; ale odvolán ten starý zákon dosud nebyl; což když budu úřadem přece trestán pro nezachování zákona? — Je-li *právní nejistota* všude pohromou pro život státní, jest jí i na tomto poli....

Proto vybudování nového práva spolčovacího je nutností.

b) Zákon z 15. listopadu 1867 ř. z. č. 134.

I. oddíl: O spolcích vůbec.

§ 1. Spolky jsou dovoleny podle ustanovení tohoto zákona.

§ 2. Spolky a společnosti, jež jsou vypočteny na zisk, pak všechny spolky pro obchody bankovní, úvěrní a pojišťovací, jakož i ústavy důchodové, spořitelny a zastavárny jsou vyňaty z působnosti tohoto zákona a řídí se zvláštními o tom vydanými pravidly.

§ 3. Tento zákon dále neplatí:

a) pro duchovní řády a kongregace, pak společenstva náboženská vůbec, jež posuzovati je podle zákonů a nařízení pro ně platných;

b) společenstva a pomocné pokladnice živnostenské, zřízené podle zákonů živnostenských;

c) pro těžarstva a bratrské pokladnice, zřízené podle zákonů horních.

O spolcích náboženských praví ve svých lith. přednáškách prof. Šrámek: „Spolek náboženský tak upravený, že intervenují při tom jen církevní orgány jak při určení statút tak ve správě, považuje se za instituci čistě církevní. Pak ani nespadá do kompetence zákona spolčovacího a úřadů státních. Spolky však, kde intervenuje i církevní orgán, avšak členům ponechává se právo, aby si sami dali statuta, kde se výbor, jenž spravuje spolek, volí od členů spolku, podléhají pak právu spolčovacímu z r. 1867. Na př. na Olomoucku (t. j. v olomoucké arcidiěcesi, kolem r. 1900) nařízeno zakládati spolky sv. Terezie. Poněvadž si měly voliti předsedy s výborem, nebyly uznány za instituci přesně církevní; musily zadati stanovy u místodržitelství. — Zato bratrstva a náboženské spolky,

kteře jsou více pro vnitřní život a též vedeny od církevních orgánů, politickým úřadům nepodléhají.“ (Šrámek, Přednášky z praktické sociologie, v Brně 1909—1910, str. 80. Jiného názoru je Dr. Josef Bohuslav: „Církevní spolky a bratřstva jsou podrobeny obecnému spolkovému zákonu“ (Rukověť života spolkového, 19 p. čarou). „V říši Rakouské dle výnosu ministerského z 10. dubna 1868 zbožné spolky a bratřstva, jež v budoucnu se mají zříditi, podřizují se spolkovému zákonu z r. 1867 a ostatním státním zákonům“ (Aichner, Compendium Iuris Ecclesiastici, Brixinae, ed. 10., 1905, p. 522.) Ve značné míře však se nenaléhálo na to, aby se tato ustanovení zachovávala, a to zvláště běželo-li o menší bratřstva s účelem konati modlitby (Symersky, v Linzer theo. prakt. Quartalschrift, 1890, 285 a další).

§ 4. Zamýšlené zřízení spolku podřizeného předpisům tohoto zákona jest dříve, než vstoupí v působnost, těmi, kdo jej podnikají, oznámiti písemně politickému úřadu správnímu spolu s předložením stanov.

Ze stanov musí vysvítati:

- a) účel spolku, prostředky k tomu a způsob jejich opatřování;
- b) způsob založení a obnovování spolku (t. j. volby);
- c) sídlo spolku;
- d) práva a povinnosti členů spolku;
- e) orgány řízení spolkového;
- f) čeho se vyžaduje k platnému usnesení, vyhotovování a vyhlašování;
- g) způsob vyrovnávání sporů z poměru spolkového;
- h) zastupování spolku na venek;
- i) ustanovení o jeho rozpuštění.

Zvláště je důležité, aby cíl spolku byl udán určitě; proto žádá se, aby jednotlivé účely spolku byly zde vypočteny taxativně, to jest všechny; nikoliv jen demonstrativně, že by se totiž některé vypočetly a pak se dodalo: a pod., nebo: a tak dále. Úřad potřebuje míti jistotu, že činnost se nebude obíratí ničím protizákonným, a při vyznačení demonstrativním neboli exemplifikativním by této jistoty nabýti nemohl. — Čím konkrétněji jsou tyto cíle vyjádřeny, tím lépe se se stanovami pracuje. Mnohdy však je lepší nestanovití cíl příliš úzce, aby nebylo potřebí často žádati o změnu stanov.

Obnovování spolku se myslí volby předsednictva. Děje se tak obyčejně na valné hromadě, a proto je nutno, aby ve stanovách podrobně bylo stanoveno, jak a kdy se má valná hromada — řádná nebo mimořádná — svolávatí, které záležitosti patří do její kompetence, za jakého počtu členů se usnáší, do kdy mají býti představenstvu podány návrhy, jež na ní mají býti projednány.

§ 5. Stanovy předložiti se mají v pěti exemplářích.

Že oznámení se stalo, musí na požádání ihned býti potvrzeno. V stanovy u zemské správy politické uložené smí každý nahlédnouti jakož i si je opsati.

„Jeden exemplář stanov se uloží ve spolkovém katastru u zemské správy politické, kde může do něho kdokoli nahlédnouti a poříditi si opis, druhý zůstane ve spolkových spisech zemské správy politické, třetí jest určen pro dozorčí úřad I. stolice, čtvrtý slouží účelům statistickým a pátý exemplář se vrátí zakladatelům spolku.“ (Dusil, Čsl. právo spolkové, 20.)

§ 6. Je-li spolek dle účelu neb dle zařízení svého proti zákonu neb právu aneb státu nebezpečný, může zemská správa zřízení jeho zapověděti.

Zápověď ta musí státi se ve čtyřech nedělích po učiněném oznámení (§§ 4 a 5), písemně a s udáním důvodů.

Lhůta se počítá s velikou přesností. „Čtyřnedělní lhůta počíná běžeti dnem, kdy oznámení, doložené pěti exempláři spolkových stanov, ke kompetentnímu úřadu *došlo*, nikoliv snad již dnem, kdy bylo odevzdáno na poštu.“ Dusil, tamže str. 17.

Je dobré, že zápověď musí býti dána písemně, a s udáním důvodů, protože by jinak bylo rekursní řízení ztíženo; stolice nadřízená nemohla by jasně věděti, proč zápověď byla dána, a nemohla by oněch příčin zá-
povědi řádně přezkoušeti.

§ 7. Nevydá-li se v této době zápověď aneb prohlásí-li zemská správa již dříve, že spolek nezapovídá, může spolek počíti svou činnost.

Obyčejně stane se tak svoláním ustavující valné hromady, která ovšem podléhá normám pro schůze podle práva shromažďovacího, nikoliv již podle práva spolkového.

§ 8. Proti zápovědi zemskou správou učiněné možno do 60 dní se odvolati k ministerstvu vnitra.

§ 9. Zemská správa má k žádosti spolku jemu, nastala-li zápověď nebo nebyla-li tato k odvolání zase zrušena, jeho trvání podle obsahu předložených stanov osvědčiti, a toto osvědčení dokazuje právní existenci spolku pro styk veřejný a občanský.

§ 10. Ustanovení §§ 4 až 9 tohoto zákona platí s výjimkou v § 11 dotčenou též pro provádění změn stanov, jakož i pro zřizování spolků pobočných (filiálek) a pro zakládání několika spolků mezi sebou, pokud takové svazy jsou vůbec po zákonu dovoleny (§ 33).

§ 11. Pokud jde o takové spolky, jejichž působnost se spolky pobočnými vztahuje se na několik zemí, jakož i co do svazů spolků, jež přináležejí několika zemím, jest povoláno k úředním jednáním v §§ 4 až 10 dotčeným ministerstvo vnitra, na něž jest řídití dotyčná oznámení.

„Jestliže utvoření spolku, jež mělo býti oznámeno ministerstvu vnitra, bylo oznámeno zemské správě politické, neběží lhůta podle § 6 spolk. zákona od okamžiku, kdy bylo oznámení podáno u zemské správy politické, nýbrž teprve od okamžiku, kdy došlo k ministerstvu vnitra.“ (Dusil, tamže 20.)

§ 12. Představenstvo spolku má oznámiti úřadu své členy s udáním jich obydlí a se zvláštním poznamenáním těch, kteří zastupují spolek na venek, ve třech dnech po svém ustavení.

Oznámení podati se má v místech, kde nalézá se zvláštní zeměpanský úřad bezpečnostní, tomuto úřadu, v jiných místech politickému úřadu okresnímu.

U spolků, které rozpadají se ve spolky vedlejší (filiálky), podati se má oznámení to každým vedlejším spolkem zvlášť.

Je povinností oznámiti zvolené představenstvo dozorčímu úřadu nejen po ustavující valné hromadě, nýbrž i po každých dalších volbách, pravidelných i mimořádných. Kdyby tedy změnil se během správního roku předseda neb jednatel nebo vůbec funkcionář spolkový, zastupující spolek na venek, musilo by to býti úřadu dozorčímu oznámeno.

§ 13. Rozdává-li spolek o svém působení zprávy účetní nebo jednatelské nebo jiné podobné výkazy svým členům, jest je ve třech exemplářích předložiti úřadu v § 12 označenému; úřad může k tomu spolek přidržeti tresty pořádkovými až do dvaceti korun.

V praxi se toto ustanovení nezachovává, a úřady na jeho plnění netrvaly; odvoláno však nebylo, a proto v případě, kdy je pravděpodobno, že by se na plnění předpisu trvalo, raději hned předem budtež ony předepsané exempláře úřadu předloženy.

§ 14. Každý spolek může svá shromáždění konati veřejně. Osoby však, které nejsou členy spolku aneb zvanými hosty, nemohou účastniti se jednání.

Ani členové ani posluchači nesmějí do shromáždění přijíti ozbrojeni, nad čímž předseda shromáždění má bdíti.

„Prohlášení jednotlivých členů ve spolkových shromážděních jest pokládati za enunciaci spolku a spolek je za ně odpovědn, jestliže jich předseda spolku nepozastavil nebo jestliže je přítomní členové spolku schválili.“

„Za *pozvané hosty* lze pokládati jen osoby, které byly pozvány k účasti na spolkovém shromáždění individuálně, rozhodně pozvánkami znějícími na jejich jména.“

„Ohlásil-li spolek, že bude konati spolkové shromáždění obmezené na členy spolku a pozvané hosty, účastní-li se však této schůze také osoby, jež vůbec nemají pozvánky, nebo mají pozvánky, které neznají na jejich jména, jest úřad oprávněn shromáždění podle § 21 spol. zákona uzavřít.“

„Chce-li spolek uspořádati spolkové shromáždění v cizím okrese, to jest v okresu, v němž nemá svoje sídlo a tudíž není v evidenci u dotyčného úřadu politického, vyhoví § 15 spol. z. jen, předloží-li zároveň s oznámením o schůzi průkaz o své právní existenci, jakož i průkaz, že oznamovatelé mají legitimaci ku podání tohoto oznámení.“

Jen tím bude mítí politický úřad, v jehož obvodě se má shromáždění konati, možnost posouditi, zdali oznámené shromáždění se bude pořádati

podle předpisů zákona spolkového, jakož i podle § 21, odst. 2 sp. z. dozíratí na to, aby při schůzi se nejednalo o věcech, které jsou mimo statutární obor působnosti spolku.“ (Dusil, tamže, 40, 41; všechny tyto normy jsou nálezy říšského soudu.)

Ježto ani členové ani posluchači spolkové schůze nesmějí přijíti do shromáždění ozbrojeni, nesmělo by se trpěti předsedou, aby se shromáždění účastnili se zbraní vracející se s honu, četníci, obecní strážníci, celní strážníci se svou zbraní, pokud by ve shromáždění byli hosty. Musili by na př. zbraň nechatí v předsíni. — Mohou však ovšem se zbraní v místnosti schůze zůstatí četníci a policisté, konající bezpečnostní službu.

„V zákoně se praví, že na schůzi spolkem svolané nemohou se zúčastniti jednání osoby, které nejsou členy spolku anebo zvanými hosty. V praxi spolkové však zúčastní se jednání všichni přítomní; jenom, jde-li o schůzi vnitřně spolkovou, nepřipouštějí se nečlenové k hlasování.“ (Hrabánek, Rukověť, 39.) Ovšem je to jen prakse trpěná, která v kterémkoli okamžiku může býti stíhána jako protizákonná.

§ 15. Každé spolkové shromáždění oznámí má představenstvo úřadu v § 12 jmenovanému aspoň o dvacet čtyři hodiny dříve s udáním, kdy a kde konati se bude a má-li býti veřejné, také toto.

Spolkovým shromážděním ve smyslu tohoto předpisu je každé představenstvem svolané shromáždění členů spolku, nechť se koná za jakýmkoli účelem a na kterémkoli místě; vyňata nejsou ani spolková shromáždění za účelem společenské zábavy nebo prostého vyslechnutí přednášek.

Veřejné průvody spolkové spadají pod předpis § 3 shrom. z. i tehdy, pořádány-li byly dle stanov spolkových (Kalláb-Herrntrift, Trestní zákony československé, platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 542).

Proti tomuto výslovnému požadavku zákona vytvořila se prakse trpěná. Ta „ustálila se tak, že se ohlašují toliko schůze veřejné, na něž má každý přístup“ (Hrabánek, Příručka pro spolkové funkcionáře, 38).

Zákon žádá, aby se spolkové schůze *oznámily*, nežádá se tedy o *povolení* takových schůzí, úřad je bere pouze na vědomí. Zakázati by směl úřad takové schůze, dle obdoby práva shromažďovacího § 6, jestliže se jejich „účel přičil zákonům trestním nebo jejichž konání veřejné bezpečnosti aneb veřejnému blahu nebezpečno jest“.

Oznámení má býti učiněno 24 hodiny před schůzí. Platí zde analogicky, co praví prof. Šrámek o ohlašování podle z. shrom.: „Doba“ bere se velmi přísně — a momento ad momentum — to znamená, musí se vypočísti na hodinu, musí uplynouti, 3×24 hodiny (u schůzí dle zákona spolkového pouze 24 hodiny), jež se čítají od okamžiku, kdy ohlášení dojde na okresní správu pol. do započetí schůze. Kdyby ji tedy konal o hodinu dříve, může býti stíhán. Mimo to dle nejnovějších nálezů říšského soudu mají to býti ale kalendární dnové. Raději tedy poslati oznámení o několik dní dříve... Někde přicházívali lidé na schůzi o 1. hod. později, než ustanoveno. Mohlo by se státi, že vládní zástupce, ježto není povinen čekatí, prohlásí: schůze se konati nebude, poněvadž v době udané nikdo nepřišel. Třeba to míti na zřeteli v době persekuce. Proto je potřebí dbáti okolností a tendence, kterou právě úřady v té době mají.“ (Šrámek, Praktická sociologie, 44.)

§ 16. Toto oznámení, jakož i oznámení a předlohy dotčené v §§ 12 a 13 jsou kolku zproštěny.

§ 17. Aby se ve shromáždění spolkovém šetřilo zákona a zachovával se pořádek, k tomu přihlížeti přísluší především předsedovi.

Má protizákonným projevům a jednáním ihned odporovati a neuposlechne-li se jeho příkazů, shromáždění rozpustiti.

Sr. k tomu § 5 zákona proti útisku z 12. srpna 1921, Sb. z. a n. č. 309.

§ 18. Úřadu jest volno poslati do každého shromáždění spolkového zástupce. Tomuto jest vyhraditi přiměřené místo ve shromáždění podle jeho volby a na požádání podati vysvětlení o osobě navrhovatelů a řečníků.

Tentýž jest i oprávněn žádati za sepsání protokolu o předmětech jednání a o učiněných rozhodnutích.

Vysílati zástupce přísluší zpravidla úřadu v § 12 uvedenému, může však zemským úřadem býti vyhrazeno vlastnímu rozhodnutí.

Do protokolů o shromážděních spolkových může vláda kdykoli nahlížeti.

Nikde není řečeno, že zástupcem úřadu musí býti jen úředník; může to býti i místní starosta nebo vůbec občan, jejž úřad k tomu deleguje. Tento vládní zástupce jest povinen řediteli spolkového shromáždění se představit. Je-li to úředník, je dobře, má-li úřední stejnokroj, aby ho bylo poznati. Zástupce úřední nesmí sám do jednání zasahovati, ani nemá sám napomínati řečníka, nýbrž smí tak učiniti jen prostřednictvím předsedy. Jeho právo je jasně ohraničeno § 18 odst. 1. a 2. § 12. odst. 2, § 22.

§ 19. Tato ustanovení o oznámení shromáždění spolkového (§ 15) a vyslání zástupce vládního (§ 18) nevztahují se na sezení představenstva a orgánů dozorčích snad zřízených.

Výborové schůze tedy netřeba ohlašovati. Členské schůze však ano, neboť zákon výslovně vyjímá z oznamování pouze schůze představenstva; že však se členské schůze v praxi neohlašují, omlouvá se tím, že mají ráz schůzí „důvěrných“ (viz tyto).

§ 20. Žádný spolek nesmí učiniti usnesení neb vydati prohlášení, která odporují trestnímu zákonu aneb jimiž spolek dle obsahu neb formy osobuje si autoritu v některém odvětví zákonodárství neb výkonné moci.

§ 21. Koná-li se shromáždění spolkové proti předpisům tohoto zákona, má je úřad zapověděti a po případě rozpustiti.

Rovněž rozpustiti má shromáždění třeba zákonně svolané vládní zástupce, aneb, nebyl-li žádný vyslán, úřad, sběhnou-li se v shromáždění protizákonné události, počne-li se jednati o předmětech, které leží mimo obor působnosti spol-

kové, stanovami vytknutý, aneb nabývá-li shromáždění rázu veřejnému pořádku nebezpečného.

Kdo má právo podati odvolání, když se jedná o nepřipuštění schůze? — Ten, kdo schůzi ohlásil. Běží-li o rozpuštění, předsedající (nikoli řečník). Šrámek, Praktická sociologie, 53.

§ 22. Prohlašují-li se spolkové shromáždění za rozpuštěné, jsou přítomní povinni, aby místo shromáždění ihned opustili a rozešli se.

Kdyby neuposlechli nařízení toho, mohou užitím donucovacích prostředků býti odstraněni.

Trestní zákon je v příčině neuposlechnutí úředníka v této situaci velmi přísný, neboť jeho § 283 stanoví: „Kdo při shluknutí nějakém, které povstalo i z jiné příčiny nežli té, pro kterou se srocení stává zločinem, neuposlechne úředníka nebo strážce, když tiho přikáže aby se rozešel... potrestán býti má vězením od jednoho týdne až do jednoho měsíce.“

Což však, když úředník-vyslanec vydal rozkaz rozejítí se neprávem? — Zde je potřebí, aby předseda a jeho druhové hleděli přiměti vyjednáváním úředníka k odvolání rozkazu. Trvá-li však úřední zástupce na svém rozhodnutí, nezbyvá než poslechnouti. Jest arci možná po schůzi stěžovati si na jeho jednání u nadřízených úřadů.

Nutno lidi již předem a častěji poučiti, že v případě, že by byla schůze rozpuštěna, jsou povinni poslechnouti a klidně se rozejítí a vystříhati se všech poznámek, jež by mohly býti pokládány za urážku neb za vzepření se úřadu neb jeho zástupci. *Předem*: chtíti je napomínati až při rozpuštění schůze, bývá mnohdy marno, protože lidé jsou tak rozjitřeni, že je těžko je ovládnouti.

§ 23. Petice neb adresy, vycházející od spolků, nesmí podati se více než 10 osobami.

Rozumí se, že jednati o nějaké věci, patřící dle spolkových stanov do kompetence spolku, po případě se o nich usnášeti na př. hlasováním, může spolek za jakéhokoli počtu členů, nebo za počtu určeného stanovami. Omezení na 10 členů platí pouze pro *podání (odevzdání)* petice.

§ 24. Každý spolek může býti rozpuštěn, učiní-li usnesení, neb vydá-li vyhlášku, která příčí se ustanovením § 20 tohoto zákona, překročí-li obor své působnosti stanovami vytknutý aneb nevyhovuje-li vůbec již podmínkám svého právního trvání.

Sr. s tím pasus z ústavní listiny ČSR. § 113: „Spolek může býti rozpuštěn jen, když jeho činností byl porušen trestní zákon nebo veřejný pokoj a řád.“

§ 25. Rozhodnouti o tom, má-li spolek býti rozpuštěn, přísluší pravidlem zemské vládě, v případech § 11 však ministerstvu vnitra, k němuž také z nálezů zemského úřadu na rozpuštění spolku odvolati se lze v 60 dnech.

Nižší úřady (§ 28) mají však právo zastaviti činnost spolku, u něhož nastanou příčiny rozpuštění v § 24 dotčené, až do konečného rozhodnutí o rozpuštění.

§ 26. Dobrovolné rozpuštění spolku má odstupující představenstvo spolkové ihned oznámiti zemské správě, a tato má je v úředním listě uveřejniti.

§ 27. Každé úřadem nařízené rozpuštění spolku vyhlásí se úředními novinami. V případě tom mají také od úřadu státi se přiměřená opatření stran jmění spolku.

§ 28. Úřadem v tomto zákoně připomenutým rozumněti je tam, kde není výslovně nic jiného ustanoveno, zpravidla okresní úřad politický, v místech však, kde nachází se zvláštní (zeměpanský) státní úřad bezpečnostní, tento úřad.

Při naléhavém nebezpečí pro veřejný pořádek a bezpečnost může však i každý jiný úřad, jenž má pečovati o její zachování, zapovědět i rozpustit veřejné shromáždění, jež proti ustanovením tohoto zákona se svolává nebo se koná, nebo zastavit činnost spolku, jenž se utvořil nesplniv zákonných podmínek, nebo při němž nastanou důvody rozpuštění v § 24 označené. O tom jest vždy ihned podati zprávu příslušnému úřadu.

Smí zakázati konání spolkové schůze, členské nebo veřejné, obecní starosta? Obecní policejní komisař? Četnická stanice? Smějí tyto orgány schůzi zakázati bez výslovného zplnomocnění politického úřadu okresního? — Za předpokladů druhého odstavce tohoto § ano.“ Když by taková schůze neohlášená (zakázaná nebo nepovolená) se konala, *starosta* obce, i když není politickou instancí prvního stupně, má právo jako orgán pečující o veřejný řád sám zde zakročit. Stejně i četnický strážmistr může všechno konati, co by pomohlo veřejnému pořádku. Je-li nebezpečí v průtahu, než by to starosta oznámil politickému úřadu a poslal četníky, může starosta sám schůzi zakázati a potom ihned to oznámiti politickému úřadu. Mnohdy četník, poněvadž schůze od okresní správy pol. se mu neoznámila, myslí si, že není povolena. Přijde tedy do schůze a chce ji rozpustit. Proto měž svolavatel *průkaz*, že schůze ohlášena či povolena. Kde na okresní správě pol. se přesně úřaduje, pošlou opis, že se vzala schůze na vědomí, jednak četnictvu, jednak i starostovi.“ (Šrámek, Prakt. sociologie, 53; psáno vlastně pro schůze dle zák. shrom., platí však analogicky i o schůzích dle zák. spolkového).

II. oddíl. O Spolcích politických.

§ 29. Pro politické spolky platí mimo obecná nařízení prvního oddělení následující zvláštní ustanovení.

„Nelze podati právní definici spolku politického. Za spolek politický nelze jistě pokládati spolek obírající se politikou jen teoreticky, na př. spolky politiku vědecky pěstující, nýbrž jen spolky pěstující politiku *prakticky*. Při rozhodování o tom, je-li určitá činnost politikou, čili nic, bude třeba přihlížeti k současným názorům na tu kterou otázku. Není na př. sporu o tom, že péče o nemocné a vůbec sociálně slabé je důležitou součástí t. zv. politiky sociální, a přece nebude nikdo pokládati spolky pěstující prakticky sociální péči za spolky politické. *Politickými spolky*

jsou ty, jež se snaží dosíci vlivu na stát, zejména dosažením moci v korporacích veřejnoprávních" (Dusil, Čsl. právo spolkové, 46; proloženo mnou).

„Dnes se u nás uznává, že ani ne každé úsilí o změnu zákona je příznakem rázu politické činnosti. Tu je rozhodujícím momentem, zdali se má *přímo* působiti na tuto změnu zákona, či vykonávati *přímo* vliv v oboru veřejné správy. Ovšem to je elastickým: co se považuje za změnu zákona a za přímý vliv. Chce-li někdo vykonávati přímý vliv buď na veřejnou správu zemskou, státní, buď na zákonodárství, *agitaci*, která by přímo účinkovala na zákonodárství a veřejnou správu, považuje to stát za politickou činnost. Když by tedy někdo měl přednášku v nepolitických spolcích o sociálních poměrech a navrhoval nakonec, že by bylo třeba provést de lege ferenda ty neb ony změny, a přednášel to jen teoreticky, není to přímé snažení o změnu zákonů. Kdyby však začal i vyzývat posluchače, že mají užívatí všech prostředků, aby při volbách byli zvoleni mužové, kteří by tyto změny provedli, je jasno, že již je tu úsilná snaha praktická o změnu zákonodárství. Nejnebezpečnější je vždy poukazování na volby a *agitace volební*, což již zřejmě se jeví politickou činností v každém spolku. Nikdy se proto nesmí díti *jménem spolku* a jménem členů jakožto členů spolku nepolitického. Dokud nikdo nežaluje, úřady si toho nevšímají, ale zvláště když by spolky měly větší význam, protivná strana učiní toto udání, mohl by spolek býti rozpuštěn. — Kdyby někde v nepolitickém spolku přímo velikou agitaci zosnovali na změnu zákona, byla by to arci také politická činnost, i když prakse zde není tolik přísná, jako při zřejmé a formálně spolkové agitaci volební“ (Šrámek, Praktická sociologie, 75, 76).

Pokud se týká *dotržování* zákonných ustanovení o politických spolcích, je situace tak nejistá, že Hrabánek až praví (Příručka pro spolkové funkcionáře, 73): „Tato ustanovení, která vzhledem k ústavní listině a k faktickým poměrům odumřela, nezasluhují, aby o nich bylo širě mluveno.“ Vedle nich se vytvořily trpěné organizace politické volné, které, ač formálně protizákonné, svým rozšířením a svým vlivem zákonné organizace politické, předstihují nekonečně. Ovšem v případě, kdy úřady by chtěly některé spolky stíhati, mohla by tato ustanovení mnohá býti spolku nebezpečna, protože dosud formálně a některá ani věcně nebyla zrušena.

§ 30. Cizozemci, ženské a nezletilé osoby nesmějí býti přijati za členy politických spolků.

§ 31. Představenstvo záležitosti má nejméně z pěti a na nejvýš deseti členů.

§ 32. Politické spolky jsou povinny, aby úřadu v § 12 jmenovanému oznámily své členy ve třech dnech od početí spolkové činnosti a dále jakmile některý nový člen se přijme, a aby každý rok předložili seznam svých členů.

Předlohy ty osvobozeny jsou od kolku.

§ 33. Politickým spolkům jest zakázáno zřizovati spolky pobočné (filiálky), tvořiti mezi sebou svazy, aneb jinak s jinými spolky, ať písemným stykem, ať osobami vyslanými ve spojení vstupovati.

Rovněž nesmí žádný člen představenstva náležitosti k představenstvu jiného politického spolku.

§ 34. Nošení spolkových odznaků je zakázáno.

§ 35. Chce-li nepolitický spolek rozšířiti svou působnost na věci politické, musí se podříditi předpisům tohoto zákona platným pro zřízení spolku politického.

Zda spolek jest pokládati za politický, posouditi přísluší politickému úřadu zemskému, a v případech § 11, jakož i v případech rekursů, ministerstvu vnitra.

III. oddíl: Ustanovení trestní a závěrečná.

§ 36. Porušení tohoto zákona, pokud nevztahuje se k nim obecný zákon trestní, trestati mají soudy jako přestupky vězením až do šesti neděl anebo peněžitými pokutami až do čtyř set korun.

§ 37. V případě války nebo vnitřních nepokojů mohou ustanovení tohoto zákona býti vládou do určité doby a pro určitá místa zcela nebo z části zbavena působnosti.

Podrobně tuto normu upravuje zákon o mimořádných opatřeních ze 14. dubna 1920, Sb. z. a n. č. 300. Vyjímám z něho:

§ 1: Za války nebo tehdy, nastanou-li uvnitř státu události, ohrožující zvýšenou měrou celistvost státu, jeho republikánskou formu, ústavu nebo veřejný klid a pořádek, mohou býti podle tohoto zákona učiněna mimořádná opatření, obmezující nebo rušící dočasně svobody zaručené ústavní listinou v §§ 107, 112, 113, a 116 a zákonem o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního, a v souvislosti s nimi i jinaká opatření....

§ 8. Spolky a odbočky spolků — mimo spolky výdělečné — mohou býti podrobeny zvláštnímu dozoru úřednímu nebo zvláštním podmínkám; činnost jejich může býti zastavena a zřizování nových spolků a odboček učiněno závislým na povolení příslušného úřadu.

§ 9. Státní úřad bezpečnostní může zakázati konání schůzí na místech sloužících veřejné dopravě vůbec. Konání schůzí jiných může býti učiněno odvislým na úředním povolení; omezení toto netýká se schůzí voličů ode dne rozepsání do ukončení voleb.

§ 38. Pokud jde o spolky, na něž se vztahuje tento zákon, pozbývají platnosti zákon spolkový ze 26. listopadu 1852, ř. z. č. 253 a všechny ostatní nynějšímu zákonu odporující zákony a nařízení.

§ 39. Výkonem tohoto zákona pověřeni jsou ministři vnitra a spravedlnosti.

C) Zákon o právu shromažďovacím z 15. listopadu 1867 ř. z. č. 136.

§ 1. Shromáždění dovolují se dle ustanovení tohoto zákona.

§ 2. Kdo svolatí chce shromáždění lidu aneb vůbec shromáždění všeobecně přístupné, na pozvané hosty neobmezené, musí to nejméně tři dny před zamýšleným konáním shromáždění oznámiti úřadu (§ 16) písemně s udáním účelu, místa a doby shromáždění. Úřad má oznámení to bez odkladu písemně osvědčiti.

I v tomto případě, jako u shromáždění spolkových, není třeba o dovolení schůze *žádati*, nýbrž stačí ji pouze ohlásiti. — Ohlašovati třeba jen takové schůze, jež jsou „všeobecně přístupné, na pozvané hosty neobmezené“; proto t. zv. důvěrné schůze, jež nejsou všeobecně přístupné a jichž se účastní jen pozvaní hosté, ohlašovati se nemusí; viz níže poznámky o schůzích důvěrných. Na rozdíl od oznámení schůzí spolkových má býti oznámení podle zákona shromažďovacího podrobnější potud, že má obsahovati i označení účelu schůze. „Má-li se na př. pořádati výlet, musí se přesně ohlásiti, co se tam bude konati: výstupy, text písní a p. I to se musí udati, zdali snad se nebude konati cvičení tělocvičného oddělu, ježto úřad má právo zkoumati, zda se místnost i k tomu hodí“ (Šrámek, Praktická sociologie 44).

Smí svolávati takovou schůzi nezletilec? Zákon nevylučuje této možnosti. Mohlo by se snad státi, že by úřad zapověděl konati shromáždění svolané nezletilcem, s odůvodněním, že takový nezletilec nemá ještě předpokladů nutných k zajištění veřejné bezpečnosti.

Je prozíravé nechati si osvědčiti, že oznámení bylo podáno. Nejlépe když toto osvědčení je zaznamenáno na opisu nebo průklepu podaného oznámení.

§ 3. Ke konání shromáždění pod širým nebem potřebí jest předchozího povolení úřadu.

Žádati za povolení náleží těm, kdo shromáždění uspořádají, a v žádosti jakož i v povolení budtež naznačeny účel, místo a doba shromáždění.

Totéž platí pro veřejné průvody, při nichž též zamýšlená dráha (cesta) má býti naznačena.

Odepře-li se povolení, má se to státi písemně s udáním důvodů.

Protože k pořádání shromáždění pod širým nebem je potřebí ne pouze *oznámení*, nýbrž i *povolení*, chybil by ten, kdo sice shromáždění zavčas oznámil, ale nevyčkav příchodu povolení shromáždění konal. Proto je radno nepodávati žádost o povolení až teprve o 3 předepsané dny dříve před shromážděním, nýbrž raději o několik dní před tím.

§ 4. Shromáždění voličů k poradám o volbách, pak k poradám se zvolenými poslanci vyjmuta jsou z ustanovení tohoto zákona, když se konají za doby vypsanych voleb a ne pod širým nebem.

Právo konati volební schůze veřejné ne spolkové bez předchozího povolení je tedy vázáno podmínkami: a) nesmí to býti schůze pod širým nebem; b) smějí se konati jen v době vypsanych voleb; c) musí to býti porady o volbách (tedy nikoli o záležitostech nějakých jiných); d) musí to býti schůze voličů (nesmí se tam tedy trpěti nevoliči, na př. lidé

nezletili). Za podobných okolností smějí se bez povolení konati i shromáždění voličů za účelem porad se zvolenými poslanci. Protože však i toto právo poslanců je restringováno jen na dobu vypsanych voleb, je prakticky hodně ilusorní.

§ 5. Dále vyjmuty jsou z ustanovení zákona tohoto veřejné radovánky, průvody svatební, lidové slavnosti aneb průvody, pohřby, procesí, pouťi a jiná shromáždění aneb průvody k vykonávání zákonně povoleného vyznání náboženského, když se dějí způsobem starodávným a obvyklým.

Důraz je na slovech „způsobem starodávným a obvyklým“. Když by tedy znova byla oživena nějaká lidová hra, která však již po desetiletí byla v zapomenutí, bylo by pro takový průvod potřebí obvyklého povolení. Rovněž tak, kdyby nějaká sekta státem neuznaná chtěla konati veřejný průvod. — V praksi se nežádá povolení pro církevní průvod s primiciantem k první mši sv., i když již řádu let nebylo v osadě primice; rovněž tak „*praxe*“ doposud všechny průvody uznává za církevní průvody, i když je zařídil na př. starší bratr“ (Šrámek, Praktická sociologie, 42).

§ 6. Shromáždění, jejichž účel přičí se zákonům trestním aneb jichž konání veřejné bezpečnosti aneb veřejnému blahu nebezpečno jest, mají býti od úřadu zakázána.

§ 7. Ve dny, kdy zasedá sněmovna (senát) nebo některý sněmovní (senátní) výbor, nejsou v obvodu jednoho kilometru od budovy, kde sněmovna (senát, výbor) zasedá, dovoleny na místech sloužících veřejné dopravě ani schůze ani jakékoli průvody.

Tento paragraf je stanoven § 75 odst. 4. zákona z 15. dubna 1920 Sb. z. a n. č. 325 a § 74 odst. 4. zákona z 15. dubna 1920 Sb. z. a n. č. 326, a nahrazuje původní § 7 zákona z 15. list. 1867, ř. z. č. 135.

§ 8. Cizozemci nesmějí býti ani podnikateli ani pořadateli neb řediteli shromáždění, na němž jednati se má o veřejných záležitostech.

§ 9. Ve shromážděních §§ 2 a 3 zmíněných nesmí se zúčastniti osoby ozbrojené.

§ 10. Adresy neb petice od shromáždění vycházející nesmějí od více než deseti osob podány býti.

§ 11. Aby šetřilo se zákona, a udržen byl pořádek ve shromážděních, o to pečovati mají především ředitelé a pořadatelé shromáždění.

Ti mají ihned oprítí se protizákonným výrokům neb činům, a kdyžby neuposlechlo se nařízení jejich, mají ředitelé shromáždění rozpustiti.

Předseda, který by trpěl protizákonné výroky, může sám pak býti stíhán. Nepomůže mu vymlouvatí se na to, že na př. přítomný zástupce vládní se proti oněm výrokům neozval, neboť to není jeho povinností.

§ 12. Úřad má toho vůli, aby do každého shromáždění způsobu v §§ 2 a 3 naznačeného. vyslal jednoho, dle okol-

ností i více zřízencův, jimžto vykázati se má ve shromáždění přiměřené místo, jaké si sami zvolí, a na požádání podati vysvětlení o osobě navrhovatelů neb řečníků.

§ 13. Koná-li se shromáždění proti ustanovením tohoto zákona, má je úřad (§§ 16 a 17) zapovědít a dle okolností rozpustit.

Rovněž rozpustiti má shromáždění, třeba dle zákona konané, vládní zřízenec, aneb, nebyl-li žádný vyslán, úřad, udá-li se ve shromáždění něco proti zákonu aneb nabývá-li shromáždění rázu veřejnému pořádku nebezpečného.

§ 14. Prohlásí-li se shromáždění za rozpuštěné, jsou všichni přítomní povinni, aby místo shromáždění ihned opustili a se rozešli.

Kdyby neuposlechli nařízení toho, může rozpuštění provedeno býti užitím donucovacích prostředků.

§ 15. Nařízení §§ 13. a 14. platí též pro veřejné průvody.

§ 16. Úřadem v tomto zákoně dotčeným rozuměti se má zpravidla:

a) v místech, kde se nalézá zvláštní zeměpanský úřad bezpečnosti: tento úřad;

b) v místě, kde sídlí politické řízení zemské, není-li tam zeměpanského úřadu bezpečnosti, řízení zemské;

c) na všech ostatních místech politický úřad okresní.

§ 17. Při naléhavém nebezpečí pro veřejný pořádek a bezpečnost může však také každý jiný úřad, jenž pečovati má o jich zachování, zapovědět nebo rozpustit shromáždění, které proti předpisům tohoto zákona se svolává nebo koná. O tom zpravit se má vždy ihned úřad dle § 16 k tomu příslušný.

§ 18. Z všelijakých opatření nižších úřadů lze odvolati se v osmi dnech k zemskému úřadu politickému a z všelijakých nařízení tohoto k ministerstvu vnitra.

§ 19. Porušení tohoto zákona, pokud nemá tu platnosti obecný zákoník trestní, potrestáno budiž od soudů jako přešupek vězením až do šesti neděl nebo pokutami až do čtyř set korun.

§ 20. V případě války nebo vnitřních nepokojů mohou ustanovení tohoto zákona vládou co do určité doby nebo místa býti zbavena působnosti.

§ 21. Výkonem tohoto zákona pověřeni jsou ministr vnitra a spravedlnosti.

Dodatky k zákonu spolkovému a shromažďovacímu

a) *Schůze důvěrná.*¹⁾

Nikde v zákoně tato ve veřejném životě tak důležitá forma schůze není výslovně jmenována ani zásady nejsou *expressis verbis* v zákoně stanoveny. Vyvinula se z ustanovení § 2 zákona shromažďovacího. Protože totiž tam je řečeno, že ohlašovati se mají „shromáždění všeobecně přístupná, na pozvané hosty neobmezená“, usuzovalo se, že běží-li o shromáždění, jež není všeobecně přístupné a jež jest obmezeno na pozvané hosty, že toto smí se konati bez jakéhokoli oznamování úřadům. Administrativa i judikatura rozhodovaly také v tom smyslu.

Abyste však shromáždění nějaké požívatí mohlo práv schůze důvěrné, pak musí se obmezovati opravdu na hosty *pozvané*. A sice nikoli pozvané hromadně, nýbrž individuálně, tak, že každému se pošle pozvánka, znějící určitě na jeho osobu (s označením místa a stavu) a zvoucí výslovně k *důvěrné* schůzi v určitou hodinu a na určitém místě. Je nejlepší, když si pozvaní přinesou pozvánku s sebou, aby mohli toto pozvání také prokázati. Pozvánka musí býti podepsána svolavatelem. — Musí dále býti postaráno o to, aby se do schůze nemohl dostat kdokoli, nýbrž jenom pozvaní hosté. — Žádá se konečně, aby (protože hosté mají býti tomu, jenž je k sobě zve, známi) svolavatel znal osobně pozvané. Běží-li o větší shromáždění, pak to jedinému svolavateli není možno, a proto se doporučuje, aby se podepsalo na pozvánku svolavatelů několik, takže by každého pozvaného znal aspoň jeden z nich. — Je konečně dobré, když jsou pozvánky i očíslovány, a když svolavatel má i seznam pozvaných, takže i přísné kontrole může prokázati, že schůze se obmezuje jen na předem pozvané hosty.

Smí se zúčastniti jednání na důvěrné schůzi úřední zástupce? Nikoli. Jediná věc, o níž si smí a musí zjednatí jistotu, jest přesvědčiti se, že schůze *důvěrná* jest: že se obmezuje jen na zvané. Někdy učiní úřední zástupce i zkoušku, zda svolavatel přítomné osobně zná. Po dobu přítomnosti jeho se jednání ve schůzi přeruší, a pokračuje se, až tento úředník se vzdálí.

Co pak, když náhle se zjistilo, že je potřebí schůze důvěrné? Smí býti určitá skupina lidí generálně svolána do

¹⁾ Hlavně dle přednášek prof. Šrámka, str. 30—37.

nějaké místnosti a smějí jim pozvánky býti vystaveny teprve tam? Ano. Ale nesmí se začít s důvěrnou schůzí dříve, až přítomní tyto individuální pozvánky mají v rukou.

Když by neměli účastníci pozvánek osobních, musí poříditi se presenční listina.

V dobách méně napjatých se ani nežadá, aby účastníci byli sezváni písemně a individuálně; trpí se pozvání osobní a stačí, že svolavatel přítomné osobně zná. Ovšem je zde pak přece jen risiko.

Doporučuje se za určitých okolností uspořádati schůzi důvěrnou? Ano. A to zvláště, když je obava, že by veřejná schůze byla politickými nebo odborovými protivníky rozbita; nebo když je potřebí klidu, aby věc potichu a v klidu mohla býti v menší skupině promyšlena a propracována; když má býti plán nějaký utajen před širší veřejností, po případě i před úřadem, kdyby bylo nebezpečí, že by zasáhnutí úřadu z oportunistických důvodů nebylo dobré věci na prospěch.

Ale ovšem vedle schůzí tichých a skrytých je jindy zase třeba schůzí veřejných, jednak aby se projevila síla hnutí, protože to velmi povzbuzuje stoupence k další práci, jednak aby se manifestovalo pro nějaký cíl, dále aby byli získáni hostejní, již dosud stojí stranou, a vůbec aby byla dobré myšlenky zjednána ozvěna co nejširší i ve veřejnosti.

b) *Praxe veřejné schůze.*

Profesor Šrámek ve svých přednáškách podává řadu velmi praktických pokynů pro konání veřejné schůze podle práva shromažďovacího, a z nich vyjímám:

Kdy svolati veřejnou schůzi? Běží-li o manifestační ráz nějaké schůze — titul veřejného shromáždění lidového přivábí více účastníků. — Když na schůzi lidové se mají všichni cítiti jako rovnoprávní účastníci, s právem zasahovati do debat, kdežto ve spolkových shromážděních veřejných nečleni debatovati nesmějí. — Když běží o účast různorodých živlů, které mají sice své spolky, nyní však chtějí jednati o otázce, v níž jsou všichni za jedno. — Když běží o politické záležitosti, a v místě není politického spolku.

Kdy nalepiti plakáty? — Žádná schůze nesmí býti plakátována bez zvláštního dovolení politického úřadu příslušného, poněvadž dnešní tiskový spolkový zákon zakazuje každou nedovolenou kolportáž tiskopisů. Kdyby byly plakáty psány, nebylo by tohoto důvodu. — Plakáty se nesmějí vyvěsiti, dokud nepřišlo povolení z politického úřadu.

Jak zameziti rozbití schůze? Když je takové nebezpečí, musí svolavatel vše zařídit tak, že se dá očekávati, že průběh schůze dovede nadchnouti stoupence (mnohdy i schůze rozbitá může nadchnouti), a ne snad

zastrašiti, neboť některá nezdařilá schůze může zabít úplně i na dlouhá léta rozmach hnutí. Nechť se tedy svolavatel postará, aby *stoupenci přišli do schůze včas*. Právě u nás se přichází příliš pozdě do schůze. Lid pokládá jaksi za čestnější, přijít pozdě do schůze. Svolavatel musí hledět, aby dostal své lidi včas na schůzi. Když běží protivníkům o ovládnutí schůze, vyšlou tam své stoupence, kteří si sednou v chumáči do prostředka blízko tribuny a pak snadno mohou ovládnouti schůzi. Začnou křičeti, zastraší roztroušené hloučky stoupenců svolavatelových. Ti pak nemají odvahy a nevědí si rady. Třeba tedy lidem říci, že tam musí být aspoň *hodinu napřed*. Někdy je nejlépe místnost schůze uzamknouti a požádati hostinského, aby svolavateli odevzdal klíč, sice jinak protivníci vše záhy obsadí.

Nejlépe je v takovém případě posadit všechny stoupence *uprostřed dohromady* a mezi ně t. zv. *chorovody*.

Kdo se projevuje, ten ovládá schůzi — řečník roste dle toho. Zvláště je to důležité na venkově. Lid rád poslouchá, ale tak mrazivě se při tom tváří! Zajímají se o vše a zlobí se, když někdo přerušuje řečníka... Když běží o boj, špatně by dopadlo, kdyby jedni projevovali své mínění a druzí se proto jen zlobili. Lidu klidnému nutno říci, aby při prvním křiku neutíkali hned ven, po případě třeba ke dveřím postavit pořadatele, aby je takto informoval. Jsou-li schůze častější, třeba na nich rušného života, sice by lidé na ně nechodili. Živost ve schůzích jest ostatně vůbec dobrá věc.

Funkce svolavatelova. Běží-li o schůzi, na které se střetnou různé strany, je za svolavatele nezbytný muž s pořádným hlasem a dostatečnou energií. Svolavatel vůbec musí být opatrný, *informuje se*, kde je většina, jak je veliká, jací jsou lidé vedoucí. Pak dle okolností jedná. Dejme tomu, že vidí, že *je v menšině*. Někdo z jeho strany navrhne někoho z vlastních stoupenců za předsedu, ale protivníci ve volbě ho porazí a zvolí svého, jenž promluví o programu hnutí protivného, provolá slávu sociální demokracii a schůzi rozpustí.

Lze tu schváliti rozbití schůze? Pravda, zamezilo by se tím, aby se mluvily všelijaké věci na schůzi a proto snad někdo se dá získati pro takové heslo. Dnes však je to zákonem na ochranu svobody ve shromážděních (viz níže) také výslovně zakázáno. Mimo to jest otázka, zda je to prospěšné a komu. Když se rozbije schůze protivníkům, tu mnohem více požene je to do práce, aby se postarali o schůzi lépe zařízenou, dají dobrý pozor na pořadatelstvo a všechny lidi cizí, nemilé, odstraní i násilím. Věc bude pak horší, než byla. Přijdou pak totéž oplácet, a to ne jednou, nýbrž častokráte, mají-li větší odvalu, větší bezohlednost. Bylo by tedy nerozumné rozbíjet schůze, protože se to vymstí mnohem více na vlastním směru. A tu by intolерantností, všeobecně užívanou, v první řadě a někde výlučně jen zdravé hnutí lidové bylo zatlačováno.

Hrozilo-li by nebezpečí, že bude zvoleno *předsednictvo z protivného tábora*, třeba zvoliti aspoň indiferentní předsednictvo. Na př. je-li schůzi přítomno též indiferentní občanstvo ze strany třetí, lze z ní vybrati kandidáta předsednictví, snad starostu, aby svojí nestranností a dbalostí o pořádek v obci předešel výtržnostem. Vedle něho lze snad místopředsedy zvoliti z obojího tábora, „aby všechny strany byly zastoupeny“. Kdyby však předseda zvolený ze strany protivné hned schůzi rozpustil, nesměla by schůze znovu být zahájena. Je-li přítomna veliká většina odpůrců a na zvolení předsedy ze svých není ani pomyšlení, třeba s vůdci strany protivné vyjednávati, že by bylo záhodno, aby byli obojí zastoupeni v předsednictvu, že by předseda náležitě měl straně schůzi svolavší. Když

by to zamítli, lze navrhnouti, aby se zvolili předsedové dva. Když ani to nejde, pak nezbyvá než spokojiti se s místopředsednictvím, neboť jinak by si zvolili protivníci všechno sami. A oni tak často velkomyslni bývají. I když fakticky místopředseda nepředsedal vůbec, přece to na lidi působí, když někoho v předsednictvu mají. *Předseda však budiž dříve designován*, aby byla s ním možná předchozí dohoda o průběhu schůze, neboť zde nelze věci ponechat náhodě. Referent původně ustanovený pak arci bude žádati, aby dostal i poslední slovo.

Běží-li však o manifestační schůzi toho neb onoho směru v kraji, když průběh schůze nebude klidný, tu se doporučuje, aby svolavatel *zahájil schůzi poněkud delším proslovem*, různě, ale i opatrně na vše strany předneseným, v němž stručně poví, oč běží. Budou však naň dorážeti, aby skončil a provedl ustavení schůze, nebude-li proslov zahajovací energický a úsečný.

Úloha pořadatelů. Předseda oznámí, že ustanovuje tolik a tolik pořadatelů (třeba i 20). Tyto třeba arci předem na to připraviti a vybrati lidi nebojácné a výřečné. Jména jejich napíše se na listinu, kterou předseda pomalu a vážným hlasem shromáždění přečte. Při tom lze připomenouti, že mu velice záleží na tom, aby čest obce nebyla pokálena ne slušnými výstupy, aby též o trestní zákoník nikdo nenarazil. Zákon poroučí, aby každý nejen předsedy, nýbrž i pořadatelův uposlechl. Kdo by neuposlechl pořadatele, může býti stejně trestán a pokutován, jako kdyby neuposlechl předsedy. Předseda může připomenouti, že kdo by schůzi rušil neb neuposlechl jeho neb pořadatelů, že může býti potrestán vězením od jednoho do tří měsíců, za určitých okolností dokonce i tuhým vězením až do šesti měsíců. (Toto však bude předseda citovati jen v nejkrajnějších případech.) — Někdy je dobré dáti pořadatelům nějaké odznaky, obyčejně stuhy na rameni.

Když je se obávati se strany protivníků velikého teroru, může býti nutna i *četnická asistence*.

Ceho má dbáti, po případě nač má býti předem upozorněn předseda. Programoví řečníci, t. j. referenti, mají v první řadě právo na slovo ve mnohem značnější míře než ostatní debatéři. Ani předseda nemá mluvíti příliš dlouho, protože je předsedou, ředitelem shromáždění, nikoli referentem. Referentu musí se také dáti příležitost k doslovu, aby mohl všechny námítky probrati. Je nesprávné, když předseda chce i všem debatérům přiznati právo stejně dlouho mluvíti, jako mluvil referent. Předseda může využiti své funkce ve prospěch svého směru. Na př. jeho stoupenec v řeči je nemístně útočný; napomene jej potichu. Řečník protivného směru je útočný; smí jej napomenouti veřejně. Nejlépe však je, když měří všem měrou touže. — Ať netrpí předseda, aby se mluvilo příliš rozvláčně nebo dlouze, nebo aby odbočovali od věci referenti a debatéři.

Má či nemá dovoliti, aby se skákalo do řeči? Jedná-li se jen o krátká zavolání, nemělo by se zakazovati; vždyť to bývá křenem debaty. Arci když řečník svou řeč jen tak tak odříkává, je to těžko dovoliti; když však se přizpůsobí výkřikům, pak to nelze zakazovati. Ovšem nesmějí křičeti všichni. Řečník sám ať reaguje; ne však na každou „hloupost“. Na případné zavolání může se třeba až za chvíli vrátiti. Budí se tím neobyčejně pozornost a řečníkovi to nemálo prospívá. — Je-li zavolání příliš pošetilé, zastaví se řečník na chvíli, gestem naznačí, že na to netřeba odpovídati. Když by někdo napořád vyrušoval řečníka, nezbyvá než zazvoniti a vyžvat všcky, aby se po řeči přihlásili o slovo.

Odnětí slova předsedou. Když někdo po delší dobu nemluvil k věci, předseda je oprávněn dle všech zvyků a předpisů, aby mu slovo odňal.

Někdy však mu odejme slovo z pochybných důvodů; je proto rámus a zdá se, že pro stranické jednání předsedovo nebude možno dále rokovati. Co má nyní předseda dělati? — Třeba mu hájit autoritu předsednickou. Zpravidla ať setrvá na tom, co jednou prohlásil. Když by však chyba byla příliš průzračnou, nezbyvá než učiniti prohlášení, z něhož vysvítá ochota podrobiti se vyšší autoritě — rozhodnutí celého shromáždění. A vidí-li, že by si toho shromáždění přálo, odvolá se k jeho rozhodnutí, a táže se, zda shromáždění přes to na př. si přeje řečníka, jemuž odňal slovo, poslouchati dále.

O *formálních návrzích* třeba dáti hned hlasovati. Na př. někdo navrhne skončiti debatu. To není nic věcného. Předseda musí ihned, jak se tento formální návrh podá, o něm dáti hlasovati. Nesmí dáti hlasovati o dříve podaných věcných návrzích, nýbrž dá odhlasovati napřed o konci debaty. Schválen-li konec debaty, zpravidla se nechají domluvíti řečníci, kteří se před tím přihlásili. Jinak se zvolí *generální řečníci*. Volí je ti řečníci, kteří se k slovu přihlásili. Při lidových schůzích se však skoro nikdy generální řečníci nevolívají, zato však (dle zákonodárných sborů) na sjezdech a konferencích.

Co jednou dojednáno, nesmí se dáti znova projednávat. Vyskytnou se vždy lidé, kteří znova a znova budou mluvíti o tom, co bylo již usneseno. Tu je nutno, aby předseda resolutně prohlásil: Věc je jednou usnesena, tím je causa finita.

Někdy však se stane, že *shromáždění se usneslo na tom*, co vlastně neodpovídá jeho názoru. Běží tu o ostudu, kterou by si tak schůze ve veřejnosti utržila. Jak napravit? Může se to státi: při rychlém jednání není jasno, co vlastně mínil ten či onen navrhovatel, poněvadž věc dobře neobjasnil. Shromáždění se náhle rozhoduje, přikloní se k tomu, co právě navrženo. Najednou někdo rozumnější o tom uvažuje — vidí, že se stala vlastně veliká chyba.

Přihlásí-li se někdo v té věci znova o slovo, předseda vyloží, že byl veliký spěch a nebylo každému jednotlivci možno, vše uvážiti; poněvadž je to důležité, že dává se návrh, aby se o věci ještě jednou jednalo. — Že proto dává shromáždění rozhodnouti, zda se má jednati o věci, vlastně již rozhodnuté, *reasumovati*. — Může se to ovšem připustiti jen při důležité věci. Bývá zpravidla obvyklé, že nesmí býti považován návrh na reasumování za dostatečně schválen, když by se nepřihlásil větší počet účastníků, kteří dříve odhlasovali věcné rozhodnutí.

D) Zákon proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních ze dne 12. srpna 1921, Sb. z. a n. č. 309.

§ 1. Kdo s někým (jeho rodinou, příbuzným neb osobou pod jeho ochranou jsoucí), zle naloží, nebo mu způsobí újmu na těle, svobodě, cti, majetku nebo výdělku, nebo mu takovou újmu pohrozí, nebo vědomě vyžítkuje bezprostředně mu hrozící tísně, nebo využije svého postavení jako úředník, učitel, duchovní nebo zaměstnavatel, chtěje tím bezprávně na něm vynutiti, aby něco konal, opomenul, nebo snášel, dopouští se útisku, bez újmy trestnosti činu dle jiných ustanovení trestních.

Stávku nebo výluku nelze považovati za újmu ve smyslu odstavce prvního, leč by byly namířeny proti jednotlivým zaměstnancům, z pohnutek národnostních, náboženských anebo politických.

Provinili se na př. proti tomuto zákonu: dělníci, kteří vyváže-li na kolečkách své druhy z továrny, protože nechtěli vstoupiti do určitých organisací. Hospodář, který propustil čeledína, protože nechtěl voliti stranu, již voliti mu hospodář nařídil; nebo *protože* nechtěl vystoupiti z organisace politické, proti níž hospodář byl; přednosta úřadu neb zaměstnavatel, který vyhrožuje propuštěním písaře neb dělníci, *protože* nechce přistoupiti na jeho nemravné nucení. Starosta města oferující jako živnostník, vyhrožující spoloferentům, že se postará o to, by nedostali vůbec práce od města, neodvolají-li svých ofert. Když učitel, duchovní, úředník hrozbou nutí ve svém postavení své svěřené neb podřízené do určité organisace, na určitou politickou slavnost.

„Zlým nakládáním“ jest každé protiprávní, okolnostmi neospravedlněné, nepříjemné působení na tělo napadeného, jež nemusí samo o sobě býti spojeno s porušením tělesného zdraví, má však v zápětí tělesnou nevolnost. Zlo, jímž hrozeno, nemusí býti bezprostřední“ (Kallab-Herrntritt, Trestní zákony čsl. 555).

„Stačí, zneužil-li pachatel k dosažení svého cíle stávající již tísně, jím za tím účelem nevyvolané. Nezáleží na tom, byl-li ohrožený schopen tísní odolati; rozhoduje, zda situace byla objektivně způsobila ohrožovati svobodu vůle osoby průměrné odolnosti“ (Kallab-Herrntritt, tamže, 555).

§ 2. Útisk tresce se jako přestupek soudy vězením od osmi dnů do tří měsíců.

Byl-li trestný čin spáchán s použitím zbraně, tresce se jako přečin tuhým vězením od jednoho do šesti měsíců.

§. 3. Vznikla-li z trestného činu škoda na majetku nebo na výdělku, může soud vedle trestu na svobodě na návrh poškozeného k uspokojení jeho nároků soukromoprávních podle volného uvážení uložití odškodné v penězích až do výše 5000 Kč.

§ 4. Kdo úmyslně sám nebo ve spojení s jinými zmaří nebo ruší shromáždění zákonně svolané, zabráněním nebo ztěžováním přístupu osobám oprávněným k účastenství, neoprávněným vniknutím, zatlačením osob přítomných anebo osob k řízení a zachování pořádku povolaných, aneb neuposlechnutím jejich formálních nařízení, vztahujících se k průběhu shromáždění, bude potrestán soudem pro přestupek vězením od jednoho týdne do tří měsíců.

Za přitěžujících okolností, zejména proti strůjci a účastníkům zmaření napřed smluveného, jest naléztí na tuhé vězení až do šesti měsíců.

U shromáždění, které nebylo svoláno podle zákona spolkového, jest považovati svolavatele neb osoby jimi usta-

novené za osoby povolané k řízení shromáždění a k zachování pořádku v něm.

§ 5. Kdo neoprávněným způsobem účastní se shromáždění zákonně svolaného, obmezeného na určitou skupinu osob, na členy některého spolku anebo na pozvané účastníky a neopustí shromáždění přes vyzvání osob, jež jsou povinány shromáždění řídití a pořádek zachovávatí, bude potrestán soudem pro přestupek trestem na penězích od 100 do 1000 Kč, v případě nedobytnosti vězením od 24 hodin do jednoho týdne.

§ 6. Pokus činů uvedených v §§ 1. a 4. jest trestný.

E) Zákon na ochranu republiky ze dne 19. března 1923, Sb. z. a n. č. 50.

Účelem tohoto zákona je chrániti republiku před nebezpečími zvenčí; ale také před vážnými otřesy vnitřními. Není potřeba zde uváděti všecka ustanovení tohoto dosti rozsáhlého zákona. Některé zákazy se týkají skutků, u nichž i prostému člověku cít jasně praví, že takové činy musejí býti zakázány, protože jinak by byl stát i životy v něm i hospodářské poměry vystaveny věčným otřesům. Nebo u některých politický moment vystupuje až příliš do popředí, takže nás zde méně zajímají. — Na příklad: Někdo chce násilím změnití ústavu republiky; chce znemožnití činnost presidentu republiky, vládě, zákonodárným sborům a jiným ústavním činitelům; ohrožuje celistvost státu; vydá republiku v nebezpečí války; podporuje ozbrojené povstání; zrada vojenská; prozrazení státních tajemství; útoky na život ústavních činitelů, tělesné poškození jich, násilí proti nim a osobování si jejich moci; nepřekažení nebo neoznámení trestních podniků; nedovolené ozbrojování; sdružování státu nepřátelské; návrat členů bývalé panovnické rodiny a podpora takového návratu; svádění nebo pomáhání k vojenským zločinům nebo nadržování jim; nedovolené najímání vojska; nedovolené zpravodajství; ohrožování obrany republiky; ohrožování veřejné správy orgánem moci veřejné; neodstranění nebo zřízení nedovolených pomníků.

Jiná ustanovení tohoto zákona jsou však povahy takové, že v horlivosti disputací a v rozčilenosti, k níž takové rozhovory vedou, snadno se proti nim může proviníti i občan jinak bezúhonný; to platí zvláště v době demokracie, kdy občan se vžije v myšlenku, že jako spolurozhodovatel o osu-

dech státu se smí vyjadřovati jakkoliv. A zkušenosti s tímto zákonem ukázaly, že zde mohou osudně klopýtnouti i lidé, kteří by si nikdy nebyli pomyslili, že přijdou do tak vážného konfliktu s paragrafy a že budou postiženi — úplně v rámci zákona — důsledky tak těžkými, ba částečně až nenapravitelnými. Je tedy dobré, když kněz zavčas při příležitosti poučí nevědomé, a ovšem když i sám se chrání úskalí, jež může přinést tolik hořkých chvil, tolik finančních výdajů, tolik snad i ztráty na svobodě.

Uvádím paragrafy, které v době existence zákona se zvláště často ukázaly jako kámen úrazu pro lidi nerozvážené.

§ 11. *Urážka presidenta republiky.*

1. Kdo před dvěma nebo více lidmi presidentu republiky nebo jeho náměstkovi na cti ublíží vyhrůžkou zlého nakládání nebo jiným hrubě zneuctívajícím projevem nebo ho uvede ve veřejný posměch, — kdo pronese o něm obvinění, věda, že tím vážně ohrozí jeho čest, — trestá se za přestupek vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

2. Dopustil-li se viník činu veřejně nebo tváří v tvář presidentu republiky (jeho náměstkovi) nebo opětovně přede dvěma nebo více lidmi při různých příležitostech nebo ho tělesně ztýrá, trestá se za přečin vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.

3. Důkaz pravdy i přesvědčení o pravdě je vyloučen.¹⁾

Čest presidenta republiky má zde pohěkud jiný obsah než u obecné urážky na cti. Nejde tu o čest osobní, t. j. vědomí *vlastní* vážnosti, jež by mohlo býti uraženo, nýbrž o *všeobecné* vědomí důležitosti, kterou má prezident jako přední ústavní činitel a hlava státu. Proto může mu býti ublíženo na cti, i když se vůbec o urážce nedoví.

Nečiní se rozdíl, bylo-li presidentu republiky ublíženo na cti jako soukromníku nebo pro jeho činnost politickou. Nezáleží na tom, že urážlivý výrok týká se činnosti presidenta republiky jako osoby soukromé nebo doby, kdy ještě presidentem nebyl.

Za „hrubě zneuctívající“ dlužno pokládati každý projev, který se může dotknouti presidentovy obecné vážnosti. Spadá sem výtku, že prezident republiky vyvolává nepřátelský postup vůči obyvatelstvu určitého náboženského vyznání, nebo že nadržuje židům.

Nevyžaduje se, aby urážlivý projev směřoval k nějaké činnosti presidentově, nebo vycházel z určitého jeho jednání. Spadá sem výrok, že oslavy, pořádané na počest presidenta republiky, jsou komedií.

Jestliže někdo vykřikl na jiného, na něhož měl zlost, „ty hromský Masaryku!“, zneužil jména presidentova způsobem hanlivým a zesměšňujícím. — Výrok, že prezident republiky jest synem kočího, zakládá skutkovou podstatu deliktu, jakmile pachatel tím chtěl snížit jeho osobu.

¹⁾ Vysvětlivky k tomuto a jiným paragrafům tohoto zákona jsou převzaty z knih: Černý, Zákon na ochranu republiky, a Kallab-Herrntritt, Trestní zákony československé.

— Rovněž výrok pachatele, oděného za maškarního krále, že představuje presidenta Masaryka. — Objednávka zhotovení snímku a vyvolání filmu zkarikovaného poprsí presidentova je pokusem činu, i když vyvolaný film nebyl rozšiřován.

Pod trestní sankci spadají nejen urážlivé posuňky a nadávky, nýbrž všechny projevy, dotýkající se nepříznivě obecného vědomí vážnosti a úcty presidenta republiky. Náleží sem, odnesl-li pachatel při oslavě od obrazu presidentova květiny se slovy, že je jich pro něho škoda. Nebo když pachatel při modlitbě za presidenta zůstal ostentativně seděti.

Do subjektivní stránce stačí vědomí pachatelovo, že obvinění jest takové povahy, že tím ohrozí vážně čest presidenta republiky. Animus iniuriandi se nevyžaduje. Náleží sem výrok: „Dobře pan president řekl, že Orli jsou pakáz.“

Tělesným ztýráním se rozumí nejen pádné udeření, nýbrž i pouhé jen strknutí. Dosáhne-li ztýrání povahy poškození na těle, třeba jen lehkého, dopouští se pachatel dle § 8 tohoto zákona zločinu, jenž se trestá žalářem od šesti měsíců do pěti let.

Promlčecí lhůta přečinů a přestupků proti tomuto § 11. jest jeden rok.

§ 14. *Rušení obecného míru.*

1. Kdo veřejně nebo před více lidmi nebo více lidí pobuřuje proti státu pro jeho vznik, proti jeho samostatnosti, ústavní jednotnosti nebo demokraticko-republikánské formě — trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do dvou let.

2. Kdo veřejně popuzuje k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.

3. Kdo veřejně popuzuje k zášti proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že je bez vyznání, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do tří měsíců.

5. Stejně se trestá, kdo veřejně způsobem surovým nebo štvavým hanobí republiku, národ nebo národní menšinu tak, že to může snížit vážnost republiky neb ohrozit obecný mír v republice nebo její mezinárodní vztahy.

Rušením *obecného* míru nemyslí se pouze rušení veřejného pořádku a řádu ve státě celém; stačí i rušení míru ve značnější části státu.

Ad. 1. K popisu *pobuřování* nevyžaduje se přímé výzvy, stačí jakékoli intelektuální působení na jiné, směřující k tomu, aby v nich bylo vyvoláno nepříznivé smýšlení vůči státu, tedy duševní stav způsobilý k tomu, aby se vybil v činech republiku ohrožujících. Je pojmům „pobuřování“, „podněcování“, „popuzování“, společným, že pachatel snaží se působiti spíše ne tak na rozum, jako na cít, hledě zejména roznítili vášně. V této stupnici značí „pobuřování“ působení nejintenzivnější, „popuzování“ působení nejméně intenzivní.

Pobuřováním může býti i kritika jednání ústavních činitelů, úřadů a orgánů republiky, je-li úmyslně jednostranná a přehnaná, užívá-li se při ní ostrých výrazů způsobilých vyvolati v posluchačích náladu proti statkům v tomto odstavci chráněným.

Pobuřování proti státu *pro jeho vznik* je možno nejen tím, že se nepříznivě kritikuje způsob jeho vzniku, nýbrž také nepříznivou kritikou účelů a následků vzniku. — Tak když by někdo nepříznivě kritisoval inkorporaci Hlučínska, nebo když řečník se vysloví, že po převratu slovenští rolníci musí platiti velké daně, kdežto v Uhrách platili jen pár krejcarů.

Ústavní jednotnost rozumí se zásada vyslovená v § 3 ústavní listiny, že území ČSR. tvoří jediný a nedílný celek, jehož hranice mohou býti změněny jen ústavním zákonem. — Proti tomuto ustanovení je proviněním na př. výrok, že nynější ústavní jednotnost je jen provisorní; hlásání sebeurčovacího práva v tom směru, že se národní menšina oddělí s územím jí obývaným od státu, do něhož je platnými mezinárodními smlouvami vtělena, a přidělí se státu cizímu; zpívání maďarské hymny, poněvadž se presumuje, že tím se vyslovuje touha po opětném spojení bývalých částí jednotného Uherska.

Pobuřováním *proti demokraticko-republikánské formě* jsou na př. výkřiky: „Ať žije světová revoluce!“ „Ať žije proletářská revoluce!“ „Československé zákony slouží jen ochraně korupce!“ „Jsme nositelé hnutí, které podvrátí základy zpuchřelého světa, aby je nahradilo vládou dělníků a rolníků!“.

Ad 2. *Popuzování* záleží v tom, že pachatel se snaží vzbuditi u jiných osob rozhodnutí, aby vykonaly jakýkoli násilný nebo nepřátelský čin proti osobám zde chráněným. — Jako prostředku lze použiti i méně intenzivní formy nežli při pobuřování, na př. promluvy, výzvy. Spadá sem i podiv, že se něco nestalo, ironická pochvala a pod.

Z obratu „*pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství, nebo proto, že jsou bez vyznání*“ plyne, že zákonodárce nechtěl postihnouti každé napadnutí nějaké skupiny obyvatelstva, při němž národnost dotyčné skupiny, jazyk, rasa, náboženství nebo bezkonfesnost byla vzpomenuť, nýbrž jen takové, které je způsobilé vzbuditi nepřátelské pocity právě proto, že je ta skupina nositelkou některého právě zmíněného, zákonem chráněného ideálního statku, které tedy v zásadě směřuje proti dotyčným ideálním statkům samým a napadnutá skupina obyvatelstva jest jen jakýmsi nástrojem, na němž se nepřátelství proti chráněným ideálním statkům viditelně projevuje.

Nepřátelský čin jest každé jednání neb opomenutí, kterým se působí někomu újma, již by jinak neutrpěl, nemusí to však býti újma protiprávní. Náleží sem boykot, vypovídání z bytu, vylučování ze společnosti.

Skupinou obyvatelů jest taková početnější část obyvatelstva, kterou pojí právě ta společná skutečnost, pro kterou pachatel popuzuje (národnost, jazyk, rasa, náboženské přesvědčení). — Cetníky určité stanice nelze považovati za skupinu obyvatelů.

Spadá sem na př. popuzování Slováků proti Čechům a Čechů proti Slovákům, popuzování proti příslušníkům jiné církve, mezi židy popuzování pro přiznávání se k národnosti československé, výrok „Pojďme na židy!“, výzva, aby do služeb nebyli přijímáni lidé určité národnosti, výroky: „Orli (Sokoli, Lasaláci) jsou pakáž, patří je postřílet.“

Výpočet „*pro jejich národnost... bez vyznání*“ je taxativní. Nespadá sem tedy popuzování proti jednotlivým skupinám obyvatel pro jejich zámožnost. Popuzování k trestním činům proti nim spadalo by pod ustanovení § 15.

Ad 3. *Zášť* znamená psychickou disposici záležející ve vysoce stupňované vášnivé nelibosti nebo nepřátelském zaujetí proti nějaké osobě nebo věci. *Zášť* je stupňovaný pocit odporu s náchylností odpor skutkem projevit. Nelibost, antagonismus, intolerance, antipatie, nejsou ještě záští. — *Popuzování k zášti* jest jednání, které jest způsobilým vykonávati u jiných vliv na tuto psychickou disposici a vyvolávati určité pocity v naznačeném směru.

Spadají sem: Výrok: „Češi jsou zdrojem a původem veškerého zla na Slovensku.“ „Tu zem, na které žijeme, mají zpracovávatí naše děti, a ne sem přivandrovalý cizí národ“ (posluchači vědí, že se myslí Češi neb Němci neb Maďaři). Výrok, jímž s úmyslem zlehčujícím přirovnávají se členové určité národnosti ke zvířatům. Výrok, že státní úřad nakládá různým způsobem s příslušníky té které národnosti. — Nespadá sem, stávají-li se proti sobě obyvatelé bez ohledu na národnost, na př. Češi a Moravané.

Ad 4. Na př. výzva: „Neprodávejme mu mléka, když je to nevěrec.“ „Je to žid, pojďme od tohoto stolu pryč!“

Ad 5. *Hanobením* rozuměti jest vědomé snižování vážnosti, tedy vyvolání v posluchačích, co do jejich poměru k republice, takového duševního stavu, ve kterém se nedostává vážnosti k republice. Hanobením je *surovým*, užije-li pachatel k němu hrubých prostředků, působících buď ostrou, prudkou formou, nebo přehnaným a překrouceným obsahem. Je štvavým, může-li z něho vzejít nepřátelské smýšlení. Není třeba, aby hanlivá slova vyvolala skutečný rozruch a pohoršení, stačí, jsou-li jen objektivně k tomu způsobila.

Ohrožení obecného míru nemusí býti na celém státním území; stačí, když jest třeba na jednotlivých obvodech a místech, tedy čistě lokální.

Spadá sem: Obviňování vládního systému z protekcionářství, korupce a stranickosti vůči straně komunistické za současného svolání zduchu Sovětské republiky ruské, obvinění republiky z úskočného jednání při uzavírání obchodních smluv; hrubé výroky vůči průvodu, oslavujícímu den 28. října; srovnání republiky s hyenou; výrok, že práva menšin nejsou dodržována; hanobením řeči národa.

Kritika jednání ústavních činitelů, úřadů a ostatních veřejných orgánů může býti hanobením republiky, je-li úmyslně jednostranná a užívá-li se při ní ostrých výrazů, způsobilých snížení vážnosti nebo vyvolání v posluchačích náladu nepřátelskou proti hanobenému. Úmyslem pachatelovým nemusí v těchto případech býti, aby hanobením uvedených činitelů byla hanobena sama republika.

§ 15. *Výzva k neplnění zákonných povinností nebo k trestným činům.*

1. Kdo vybízí k hromadnému neplnění veřejnoprávních povinností, uložených zákonem, trestá se za přečin tuhým vězením od čtrnácti dnů do jednoho roku.

2. Kdo veřejně podněcuje ke zločinu nebo přečinu, trestá se za přečin tuhým vězením od čtrnácti dnů do jednoho roku.

3. Podněcoval-li vinník ke zločinu uvedenému v § 1, 2, 7 nebo 8 nebo ke zločinu vojenskému nebo k hromadnému páčání přečinu podle § 47 až 51 branného zákona ze dne

19. března 1920. č. 193 Sb. z. a n., trestá se za zločin žalářem od šesti měsíců do pěti let.

4. Kdo veřejně vybízí k hromadnému páchání přestupku, trestá se za přestupek vězením od tří dnů do tří měsíců.

5. Vinník není podle ustanovení odst. 2. a 4. trestný, podněcoval-li k přečinu nebo přestupku, stíhanému jen na žádost (soukromý návrh) stíhaného.

Ad 1. Na př. výzvy: „Neplatte daní!“ „Přiznávejte berní správě jen polovici svých příjmů!“, „Doštovní a železniční úředníci a zřizenci, zahajte pasivní resistenci!“ (služební pragmatika, nařizující svědomité a horlivé plnění povinností, je dána zákonem).

Nenáleží sem porušení povinností soukromoprávních, na př. neplacení dluhů, stávka osob námezdných.

Ad 2. Spadají sem: Výzva k zástupu: „Pojďme rabovat!“ „Dělníci, spojme se, a jedním rozmachem rozežehneme vládu!“, „Matky vojínů, nabádejte své syny k odepření poslušnosti!“ Výkřik zatčeného ke shromážděnému lidu: „Bratři, nedejte mne, pomozte mi!“

Ad 3. Spadá sem na př. výzva k nováčkům, aby nepoužili zbraně proti dělnictvu v případě demonstrací; aby v případě mobilisace, narukováši použili zbraní k násilnému převratu; výzva, aby v době mobilisace odepřeli narukovati; kdo vybízí k pokusu o státní převrat.

§ 16. Kdo veřejně vychvaluje nebo výslovně schvaluje zločin nebo přečin nebo jinak projevuje s ním souhlas — kdo veřejně oslavuje pachatele pro takový čin, — kdo, přede se s pachatelem nedohodna, jakýmkoli způsobem jej za takový čin odmění, neb, aby tím projevilsouhlas s jeho činem, poskytne mu náhradu za peněžitý trest nebo jiný plat rozsudkem trestního soudu mu uložený nebo s tímž úmyslem veřejně sbírá na takový peněžitý trest nebo náhradu, — trestá se za přečin vězením od osmi dnů do jednoho roku.

2. Jde-li o zločin uvedený v § 1, 2, 7, nebo 8, trestá se vinník za zločin žalářem od šesti měsíců do tří let.

3. Kdo do jednoho roku po spáchání zločinu uvedeného § 7 nebo 8 v tiskopise nebo rozšířeném spise uveřejní, veřejně předvádí, vystavuje nebo rozšiřuje obraz pachatelův, trestá se, nestalo-li se to k účelům vědeckým nebo na žádost úřadu k účelům trestního řízení, za přestupek trestem peněžitým od 50 Kč do 10.000 Kč nebo vězením od tří dnů do jednoho měsíce.

§ 4. Vinník není trestný podle odst., 1, jde-li o přečin stíhaný jen na žádost (soukromý návrh) poškozeného.

Ad 1. *Vychvalováním* jest již, projevilsouhlas s jakýmkoli zločinem in abstracto, bez ohledu, zda kdo zamýšlí jej provést nebo i když zločin nebyl dosud spáchán. *Schvalováním* jest již také, že se na

př. velebí zmužilost toho, kdo se k činu odhodlá, že se snižuje ten, kdo čin nechce spáchat, že se poukazuje na prospěch, který z činu plyne a p.

Oslavování může se státi na př. doprovodem s prapory a hudbou odsouzenců, předváděných do trestu, slavnostní přijetí pachatele, vracejícího se z trestu, vystavování a krášlení jeho podobizny, oslavný článek nebo báseň.

Odměna nebo *náhrada*. Odměna nemusí býti dána přímo pachateli, stačí, byla-li dána jeho manželce nebo osobám jemu blízkým. — Náleží sem náhrada za jeho obhajování, náhrada poškozenému, náhrada za zadržení a propadnutí předmětů, za zabavení jmění a j. — Předpokladem jest *úmysl projevit souhlas*. Ustanovením tímto nejsou tedy postiženy t. zv. vězeňské fondy, jimiž má býti pouze ulehčeno hospodářské postavení odsouzence, nebo jeho rodiny a jež sledují cíle humanitní a sociální.

Pojem *sbírání* nelze obmeziti jen na činnost oněch, kdož ať již výzvou k darům či vlastnoručním jich sbíráním berou přímou účast na jednotlivých dílčích sbírkách; sbírají i ti, kdož částky opatřené takovými dílčími sbírkami přejímají a odvádějí ať již do zatímních sběrů, či do sběracího ústředí.

§ 17. *Sdružování státu nepřátelské.*

Kdo založí tajnou organizaci, jejímž účelem je podvracet samostatnost, ústavní jednotnost, nebo demokraticko-republikánskou formu státu, — kdo znaje účel takového sdružení k němu přistoupí, s ním se stýká, jeho činnosti jakýmkoli způsobem se účastní, je nebo jeho členy v jich podvratných snahách hmotně nebo jakýmkoli jiným způsobem podporuje, — trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do dvou let.

Tajnou organizací jest i taková, která, majíc ve skutečnosti účel uvedený v odst. 1., předstírá jiný účel.

§ 18. *Šíření nepravdivých zpráv.*

1. Kdo veřejně sděluje nebo jinak rozšiřuje nepravdivou zprávu, již pokládati za pravdivou nemá dostatečných důvodů, ač ví, že tím vážně znepokojí obyvatelstvo nějakého kraje nebo místa nebo část tohoto obyvatelstva, trestá se za přestupek trestem peněžitým od 50 do 10.000 Kč nebo vězením od tří dnů do tří měsíců.

2. Kdo veřejně sděluje nebo jinak rozšiřuje takovou nepravdivou zprávu, ač ví, že tím poškozuje bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, nebo veřejný pořádek nebo že tím způsobuje zdražení předmětů potřeby, překotné a hromadné koupě nebo prodeje nebo překotné a hromadné vybírání vkladů, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do tří měsíců.

3. Ví-li vinník, že zpráva je nepravdivá, trestá se v obou případech (č. 1. a 2.) za přečin tuhým vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

Ad 1. Za takovou nepravdivou zprávu pokládají soudy: tvrzení, že v Čechách se platí na daních 6 procent, na Slovensku 40 proc.; tvrzení, že vláda chce rozlukou státu od církve zabavití církevní majetek; tvrzení, že vláda dala 20 milionů na volby; že za rok bude občanská válka; pro-
rokování zániku republiky.

Ad 2. Tak předstírá-li se posluchačstvu možnost a příprava nové války, může to v obyvatelstvu, jež dosud nezapomnělo útrap světové války, vyvolatí takový nepokoj, že může dojít i k násilnostem, zejména proti domnělým osnovatelům nové války, takže veřejná bezpečnost i veřejný pořádek jsou poškozeny.

Překotně a hromadně znamená „proti normálnímu stavu“ velkým množstvím osob bez skutečné potřeby a ve spěchu, který vznikl pod psychologickým tlakem zprávy. Po té stránce jsou trestně postiženy i různé nekalé machinace bursovní.

Nezáleží na tom, v jakém teritoriálním okruhu našla zpráva své rozšíření. Stačí uveřejnění zprávy v malém provinčním časopise, určeném pro úzký kruh čtenářů. (Tak stačilo by též, kdyby někdo v provinčním městě rozšířil nepravdivou zprávu, že banka, jejíž odbočka v městě jest, v nejbližších dnech prohlásí úpadek, a tím způsobil překotné a hromadné vybírání vkladů).

§ 16. *Hrubá neslušnost.*

Kdo hrubou neslušností ruší výkon pravomoci presidenta republiky, jeho náměstka, zákonodárného sboru, jeho předsedy nebo předsednictva, výboru nebo komise, vlády, jejího předsedy nebo členy nebo guvernéra Podkarpatské Rusi, aby snížil jejich vážnost, kdo potupí jméno republiky, její znak, vlajku nebo barvy nebo vypodobení presidenta republiky, nebo kdo je poškodí neb odstraní, aby snížil vážnost republiky nebo presidenta republiky, — trestá se za přestupek vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

§ 28. *Vyměřování trestu.*

Za přitěžující budiž pokládáno zejména, že čin byl spáchán se zbraní, ze zjištěnosti, osobami spolčenými, orgánem moci veřejné, duchovním, školním učitelem, nebo na místech nebo za okolností vyžadujících zvláštní vážnosti (jako jsou veřejnoprávní sbory, úřady, školy, místa určená pro bohoslužbu), pokud již zákon sám na tyto okolnosti zvláště nehledí.

§ 32. *Ztráta čestných práv občanských.*

Uzná-li soud pro zločin uvedený v tomto zákoně na trest nejméně jednoho roku, vysloví zároveň jako vedlejší trest, že odsouzený pozbývá čestných práv občanských. Totéž vysloví soud, když uzná pro zločin na trest kratší jednoho roku, byl-li spáchán z pohnutek nízkých a nečestných.

Ztráta čestných práv občanských znamená:

1. Trvalou ztrátu vyznamenání, řádů a čestných odznaků, veřejných služeb, hodností a funkcí, akademických hodností a povolání, pro něž taková hodnost je podmínkou, jakož i ztrátu odpočivných a zaopatřovacích požitků, platů z milosti i všelikých jiných platů z peněz veřejných.

2. Ztrátu způsobilosti k nabytí a opětnému nabytí práv, uvedených pod č. 1.

3. Ztrátu práva voliti a volen neb povolán býti k veřejné funkci nebo hlasovati ve věcech veřejných.

Ztráta čestných práv občanských nastane právní mocí rozsudku a trvá, pokud jde o způsobilost k nabytí neb opětnému nabytí akademických hodností a povolání, pro něž taková hodnost je podmínkou, až do vykonání trestu, pokud jde o způsobilost k nabytí neb opětovnému nabytí jiných práv, uvedených v odst. 2. č. 1., po dobu, kterou určí soud od tří do desíti let, a pokud jde o ztrátu práva uvedeného v odstavci druhém č. 3., tři léta.

Tato doba počítá se v obou případech posléze uvedených od vykonání neb prominutí trestu nebo promlčení jeho výkonu.

§ 35. Podmínečné odsouzení.

U osob starších osmnácti let je podmíněčné odsouzení vyloučeno, jde-li o zločin podle tohoto zákona, vůbec, jde-li o přečin nebo přestupek, vyžaduje-li veřejný zájem výkonu trestu.

§ 39. Výklad jednotlivých výrazů tohoto zákona.

1. *Násilím* je nejen skutečný čin násilný, nýbrž i nebezpečná vyhrůžka bezodkladným násilným činem.

2. *Veřejně* je čin vykonán, byl-li spáchán v tiskopise, nebo v rozšiřovaném spise, ve shromáždění nebo před zastupem.

3. *Doba válečná* počíná se dnem, kdy mobilisace byla vyhlášena, a končí se dnem, jímž demobilisace podle demobilizační vyhlášky má býti skončena, a není-li v ní uveden takový den, uplynutím dvou měsíců ode dne této vyhlášky.

4. Osobami blízkými jsou ony, k nimž je ten, o něhož jde, v takovém poměru rodinném nebo v poměru obdobném, že by újmu jimi utrpěnou pociťoval jako újmu vlastní.

F) „Kazatelnicový paragraf,“

§ 303 odst. 2. Trestního zákona, ve znění podle zákona z 20. února 1919, Sb. z. a n. č. 111.

Stejně (t. j. tuhým vězením od jednoho do šesti měsíců) buď pro přečin, pokud tu není těžšího trestného činu, potrestán duchovní kteréhokoliv vyznání nebo jiná osoba v podobné funkci činná, která při úkonu náboženském, zejména při vykonávání úřadu kazatelského, při náboženském vyučování nebo cvičení, při procesí, pouťi nebo podobných shromážděních, promlouvá o věcech státního nebo politického života, kritizuje platné nebo navrhované zákony nebo nařízení vládní, doporučuje určité politické organizace nebo strany, proti určitým politickým organizacím nebo stranám brojí, tisk určitého politického směru doporučuje nebo odmítá, do volebního zápasu, ať ve prospěch ať ke škodě některých kandidátů nebo stran zasahuje.

K tomu uvádí velmi dobrá sbírka Kallab-Herrntritt tuto judikaturu resp. výklad:

Promlouvání není již pouhé konstatování nějakého fakta týkajícího se státního nebo politického života; pojem „promlouvání“ předpokládá, že promlouvající probírá s určitého hlediska otázky takového rázu, pojednává o jich významu a dosahu, vysvětluje je a rozebírá jich důležitost a důsledky pro vytváření obecného dobra, zasahuje takto do funkcí státních úřadů a politických činitelů.

O *věcech státního nebo politického života* promlouvá, kdo probírá s určitého hlediska otázky státního nebo politického života, pojednává o jich významu a dosahu a rozebírá jich důsledky pro veřejný život; nevyžaduje se, aby sledoval určitý cíl, zejména politický.

V pozvání ke schůzi katolíků, na níž se bude promlouvat o rozluce státu a církve, nelze spatřovati „promlouvání“ o věcech politických.

Politickým životem (uvnitř státu) rozumí se usilování různých skupin obyvatelstva o to, by byly záležitosti nebo poměry, dotýkající se zájmů všeho obyvatelstva nebo té které jeho části, v zákonech a ve veřejné správě upraveny jiným způsobem, než jak byly upraveny dosud, po případě by byly upraveny, nedostávalo-li se dosud úpravy v zákonech a byly-li dosud veřejnou správou pomíjeny; předměty takových snah jsou „věci politického života“.

Pod pojmem „věci politického života“ spadá též rozlučka státu od církve.

I zavěšení křížů v učírnách může býti otázkou života státního a politického.

Poměr politických stran k církvi není otázkou jen náboženskou, nýbrž i politickou; promlouvání o něm při vykonávání úřadu kazatelského spadá pod odst. 2. § 303 trest. zákona, byť i nebylo právě brojeno proti určitým politickým stranám.

Kritisování zákona jest oceňování jeho kvality, jeho dobroty nebo špatnosti; pouhý výklad a vysvětlování zákona, ponechávající jeho kvalitu účelnost stranou, sem nespadá.

G) Právo tiskové.

a) Zákon o tisku ze 17. prosince 1862, ř. z. z r. 1863 č. 6.

§ 3. Právo spisy tisknouti, v náklad vzíti a obchod s nimi vésti, spravuje se zákony živnostenskými.

Každý má však toho vůli, spisy, které zdělal buď sám neb které zdělal dle svého rozvrhu samostatného přičiněním jiných, vlastním nákladem vydati a prodávati je na vlastní účet buď ve svém obydlí nebo v jiné místnosti jediné k tomu určené.

Nežli se však taková místnost otevře, oznámeno to budiž prvé úřadu bezpečnosti. Kdo by toho opominul, pokutován za to buď jako přestupek 20 až 200 korunami.

Právo vydávati tiskem spis periodický (§ 10.) zahrnuje v sobě též právo býti jeho nakladatelem.

Kromě toho může politická správa zemská povoliti do odvolání jistým osobám prodávati v okrese, který se jim pojmenuje, periodické spisy tištěné, a úřad bezpečnosti toho místa může týmž způsobem povoliti prodávati knihy školní, kalendáře, obrazy svatých, modlitby a knihy modlitební.

§ 4. Vše, co v tomto zákoně se nařizuje o spisech tištěných, vztahuje se netoliko k věcem tištěným lisem tiskařským, ale také k plodům literatury a umění rozmnoženým jakýmikoli prostředky mechanickými nebo chemickými.

„Tiskopisy“ jsou i proklepy na psacím stroji. (Vážný, Sbírka rozhodnutí nejvyšších stolic soudních ČSR, 2139. 25.)

§ 6. Za *rozšiřování* pokládá se může po smyslu tohoto zákona jen odbyť, prodej nebo rozdávaní tiskopisů, též přibíjení, vyvěšování nebo vykládání spisů takových na veřejných místech, ve čtenářských spolcích, půjčovnách knih atd.

Rozšiřováním rozumí zákon všelike úmyslné jednání, jímž činí se tiskopis přístupným individuálně neomezenému počtu osob. — Proto není rozšiřovatelem, kdo zapůjčil tiskopis pouze jedné osobě ku přečtení. (Kallab-Herrntritt, 1083.) Spadá sem, když pachatel ukazuje sukcesivně několika osobám olejomalbu, aby tak sbíral objednávky na obraz. (Plen. Rozh. kas. dvoru z 11. března 1880.)

§ 7. Za periodický tiskopis pokládá se ten, který se vydává alespoň jednou za měsíc, třeba i v obdobích nestejných.

Tím však nerozumějí se spisy po částech vydávané, které činí celek o sobě

Za část k listu nebo sešitu náležející pokládána buď každá příloha, která se zároveň s ním vydává a neprodává zvláště o sobě v předplacení.

Chtěl-li by však kdo vydávat listy jakékoliv, které dle obsahu svého jsou periodickými tiskopisy o sobě a prodávají se zvlášť o sobě v předplacení, tedy povinen bude vyplniti vše to, co v příčině vydávání periodických tiskopisů zákonem nařízeno i tehda, když by se takové listy vydávaly na způsob příloh k jinému periodickému tiskopisu anebo s tímž titulem, pod kterým se vydává tento tiskopis.

§ 9. Na každém tiskopisu uvedeno buď jméno místa, kde je tištěn, jméno (firma) tiskaře a nakladatele, nebo jest-li je to spis periodický, na místě jména nakladatelova jméno vydavatele.

Tohoto závazku zproštěny jsou jen takové výrobky tisku, které se vydávají pouze pro potřebu živností a obchodu nebo domácího a společenského života, totiž formuláře, ceníky, navštívenky atd.

Na každém listě (čísle) nebo sešitu periodického tiskopisu má to býti také jméno alespoň jednoho odpovědného redaktora.

§ 10. Kdo chce tiskem vydávati spis periodický, oznam to prve státnímu zástupci a (císařskému) úřadu bezpečnosti toho okresu, v němž jest ono místo, kde se má spis vydávati.

Toto oznámení obsahujž:

1. nápis (titul) spisu periodického, doby, ve kterých se bude vydávati, a přehled věcí (program), které bude obsahovati.

2. Jméno a bydliště odpovědného redaktora a mělo-li by se na listu jmenovati redaktorů několik, budiž uvedeno jméno a bydliště všech spolu s průkazem, že jejich vlastností a poměry hoví podmínkám v prvním odst. § 12 tohoto zákona předepsaným.

3. Jméno a bydliště tiskařovo a tak i jméno a bydliště nakladatelovo, není-li nakladatel zároveň vydavatelem.

Stala-li by se v době vydávání periodického časopisu nějaká změna v některé z těchto věcí, oznámeno to buď jmenovaným úřadům vůbec dříve, než se spis dále vydá; kdyby však změna byla nepředvídaná, oznámeno to buď ve třech dnech.

Kdyby to, co v oznámení o nastávajícím vydávání spisu periodického, bylo udáno nebo mělo prokázáno býti, bylo neúplné nebo nedostatečné, budiž oznamovatel úřadem bezpečnosti vyzván, aby to doplnil, a budiž mu poukázáno k to-

mu, co předpisuje § 11; shledá-li však úřad bezpečnosti, že výkaz je dokonalý, dej o tom oznamovateli věděti.

Jestliže by úřad bezpečnosti v osmi dnech po učiněném oznámení, nebo doplnění toho, co žádáno, nic neučinil, může započato býti s vydáváním tiskopisu periodického.

§ 12. Odpovědným redaktorem periodického tiskopisu může býti pouze občan československý, jenž jest svéprávným a bydlí v tom místě, kde periodický tiskopis vychází.

Po zákonu nezpůsobilými k vedení odpovědné redakce tiskopisu periodického jsou ti, kdož dopustivše se nějakého činu trestného, nemohou dle zřízení obecního volení býti do obecního zastupitelstva.

Ti, kdož byli pro nějaký zločin vzati do vyšetřování, jsou po zákonu k odpovědné redakci nějakého periodického tiskopisu nezpůsobilými jen po ten čas, pokud jsou soudně střeženi nebo ve vazbě vyšetřovací.

§ 19 (dle zák. z 15. října 1868 č. 142 ř. z.) Do periodického tiskopisu musí býti pojata každá oprava skutečností v něm obsažených na žádost úřadu neboúčastněné osoby soukromé do listu neb sešitu, který od učiněného požádání nejblíže neb jako druhý nato vyjde, a to zcela týměž způsobem, jak byl vytištěn článek, který opraven býti má, i co se týče místa, kde se má oprava vytisknouti, i co se týče písma (liter).

Opravy úřední budťe vždy vytištěny zdarma, opravy však, za něž žádá osoba soukromá, jen potud, pokud neobsahují více než dvojnásobně tolik, co článek, proti němuž směřují; kdyby oprava obsahovala více, než řečeno, budiž za to, co více obsahuje, zapraveno tolik, co se obyčejně platí za inseráty.

Žádáno-li za vytištění opravy, budiž na to k požádání vydáno potvrzení.

§ 22. Všechny písemnosti v §§ 19 a 20 uvedené budťe vytištěny beze změny, aniž budť do nich něco vkládáno.

§ 23. Choditi se spisy tištěnými po domech, vyvolávati, rozdávat i prodávati, je mimo místnosti řádně k tomu ustanovené jest zapovězeno, a taktéž zapovězeno jest, sbírat i předplatitele nebo upisovatele prostřednictvím osob, jež nemají k tomú povolení písemného, vydaného k tomú zvláště úřadem bezpečnosti.

Podobným způsobem jest zakázáno vyvěšovati nebo přibíjeti spisy tištěné po ulicích nebo na jiných místech ve-

řejných, když k tomu kdo nedostal zvláštního povolení od úřadu bezpečnosti.

Tato záповěď netýče se však vyhlášek k potřebám pouze místním nebo živnostenským, totiž cedulek divadelních, návěští o veřejných veselostech, o nájmech, prodejších a pod. Avšak i taková návěští mohou se přibíjeti toliko na místech úřadem k tomu ustanovených. —

Kdo by nařízení toho nešetřil, pokutován bude za své provinění jako za přestupek 10 až i 400 Kč. Spisy tištěné, postižené při zakázaném rozšiřování, i spisy někde proti záповědi přibité propadnou.

Zákaz § 23 tisk. zákona čelí toliko proti určitým způsobům rozšiřování, jak jsou tamtéž výstižně uvedeny. Rozesílání tiskopisů adresátům individuálně označeným poštou, nespadá pod zákaz § 23 tisk. z., to ani tehdy, jsou-li to více méně určité souhrny osob. (Kallab-Herrntritt, Trestní zákony, 1093 n.)

Prodej novin, časopisů, časových brožur a jiných tiskovin na veřejných místech, není dle platných předpisů dovolen, ježto posud platí § 23 tisk. z., jímž volná kolportáž jest zakázána. Úřady ji toliko trpí. (Štědrý-Buchtela, Řád živnostenský, I. d., 1068.)

Praxe se vyvinula tak, že v Praze na př. je kolportáž značně volná. Do převratu mohl prodávati noviny každý, i děti. Později však byl prodej trpěn jen dospělým, kteří smí vyvolávati jenom názvy časopisů, nikoli také obsah. (Hrabánek, Příručka pro spolkové funkcionáře, 63.)

Prodej kalendářů, obrazů svatých a školních knih jest živností koncesní. Povolení dle § 3 tisk. z. mohou se udíleti toliko pro takový prodej těchto předmětů, který se neprovozuje ve formě předepsané živnostenským řádem, tedy zejména podomního nebo kočovného obchodu. Poněvadž trhovectví je formou provozovací podléhající živnostenskému řádu, možno prodávati po trzích kalendáře a p. toliko na koncesní listinu. (Štědrý-Buchtela, Řád živnostenský I., 1068.)

Udělení licence k sbírání prenumerantů a subskribentů (§ 23 tisk. z.) leží ve volném uvážení úřadu a není vázáno žádným předpisem o řízení při vyšetřování důvěryhodnosti... Stačí k odepření povolení kolportáže buď obsah tiskopisu nebo osobní poměry a vlastnosti uchazečů, tedy již nesplnění jedné z těchto podmínek. Uchazeči třeba rozuměti nejen podnikatele, nýbrž i osobu, kterou se má kolportáž provozovati. (Štědrý-Buchtela, Řád živnostenský, I., 308—309.)

§ 28. Pokud byl obsahem tiskopisů spáchán čin nějaký trestný, podle zákonů trestních, buď naň použito předpisů těchto zákonů.

Dle těchto ustanovení jest tudíž také posuzovati trestnost těch osob, jež spolupůsobily k vytištění nebo k rozšiřování výrobku spisu.

Trestuhodnost z toho vzcházející nezrušuje se tím, když kdo k tiskopisu připojí vyjádření, že nesouhlasí s obsahem uveřejněného článku, anebo že nechce sdělení nějakého za-

stupovati, ani tím, když někdo jiný prohlásí, že sám na se bere odpovědnost.

Avšak za to, když někdo věrně dle pravdy učiní sdělení o veřejném rokování říšské rady a sněmu, nemůže k odpovědnosti býti poháněn.

§§ 29 až 33 nahrazeny zákonem z 15. října 1868 č. 142 ř. z.

Čl. III. 1. *Redaktor* periodického tiskopisu, jehož obsah tvoří skutkovou podstatu zločinu nebo přečinu, odpovídá, byť se mu i toho zločinu nebo přečinu podle obecných pravidel zákona trestního přičítati nemohlo, nicméně ze zanedbání pozornosti, při jejíž povinném užití nebyl by tiskopis s trestným obsahem býval vytištěn.

Této odpovědnosti nebude zproštěn ani tím, kdyby připojil nějaké obecné nebo zvláštní ohrazení ani prohlášením někoho jiného, že chce odpovědnost sám na sebe vzít.

2. *Nakladatel* tištěného spisu trestuhodného obsahu, který není periodickým, odpovídá za zanedbání povinné pozornosti, nemůže-li hned při prvním výslechu soudním jmenovati nebo osvědčiti spisovatele nebo vydavatele, který toho času, kdy spis byl v náklad přijat, se stále zdržoval v těch zemích, v nichž tento zákon tiskový platí.

3. *Tiskař* spisu obsahu trestuhodného odpovídá za zanedbání povinné pozornosti, nebylo-li při tištění šetřeno předpisů §§ 9 a 17 zákona o tisku, *rozšiřovatel* pak odpovídá z toho, stalo-li se rozšiřování způsobem, v zákoně zakázaným, (23), když rozšiřoval nějaký spis tištěný, ač to bylo nálezem soudcovským zapovězeno a náležitě vyhlášeno, nebo když vědomě rozšiřoval nějaký zabavený tiskopis, není-li udáno na spise tom naprosto místo vydání, nebo není-li jmenován ani spisovatel ani živnostenský nakladatel, anebo, bylo-li lze poznati, že toto pojmenování jest nepravdivé, konečně, když spis nějaký v cizozemsku vydáný a zde rozšiřovaný jest takový, že mohl vzbuditi pozornost svým titulem, věcí v něm obsaženou, vyobrazením neb způsobem zaslání.

4. Odpovědnost za zanedbání povinné pozornosti dle ustanovení výše uvedených nastane teprve té chvíli, kdy započato s rozšiřováním tiskopisu.

b) Zákon o urážkách tiskem,
z 30. května 1924, Sb. z. a n. č. 124.

§ 1. Může-li býti původce, nebo, je-li jich více, aspoň jeden z nich ihned stíhán a postaven před tuzemský soud, lze z osob, jež spolupůsobily při redakci, vydání, tisku nebo při obvyklém rozšiřování tiskopisu, nejsou-li původci, stíhati jedině odpovědného redaktora. Toto ustanovení platí i, odpadla-li překážka, aby byl původce stíhán nebo postaven před tuzemský soud, aspoň do vynesení rozsudku první stolice.

Původcem je, kdo proto, aby urážlivá zpráva byla uveřejněna tiskem, 1. zprávu sepsal, 2. v tom obsahu, jak byla uveřejněna, ji objednal, 3. nejsa redaktorem periodického tiskopisu, uveřejnění v tomto tiskopisu nařídil, nebo 4. dal informace v takové zprávě použité, pokud zpráva souhlasí s informací.

§ 4. Vyžaduje-li zákon k beztrestnosti důkazu pravdy, jest obžalovaný beztrestný i tehdy, byly-li dokázány aspoň okolnosti, pro které tvrzení zprávy mohlo býti považováno důvodně za pravdivé, a je-li zřejmý úmysl chrániti především zájem veřejný.

Za zájem veřejný považuje se zejména dodržování zákonů a nařízení, snaha po odstranění zlořádů ve veřejné správě, hájení společných zájmů jednotlivých tříd a stavů společenských, národností a uznaných náboženských společností, obrana pracovních, mzdových a služebních smluv a řádů, usilování o zlepšení pracovních, služebních nebo mzdových poměrů a o zamezení toho, aby nebyly zhoršeny.

H) Zákonná ustanovení o lidové výchově.¹⁾

ze 22. července 1919, Sb. z. a n. č. 430.

a) Zákon o veřejných knihovnách obecních.

§ 1.: Na doplnění a prohloubení vzdělanosti všech vrstev obyvatelstva zřizovány buďtež politickými obcemi veřejné knihovny s četbou vzdělávací, naučnou i zábavnou, která má skutečnou vnitřní hodnotu.

§ 2. V politických obcích s národnostními menšinami budiž zřízena i pro menšinu knihovna zvláštní nebo zvláštní oddělení knihovny všeobecné, když tyto menšiny vykazují aspoň 400 osob podle posledního sčítání lidu, pokud se týče, když v obcích těch je veřejná menšinová škola. Pro menšiny, nevyhovující těmto podmínkám, ale dosahující aspoň 10%

¹⁾ Sr. k této partii L. Čalábek, Administrativní příručka pro lidové výchovné pracovníky a knihovníky. Praha 1928.

všeho obyvatelstva, budiž zřízena vždy pro několik obcí knihovna společná s poměrným příspěvkem každé účastněné obce. Bližší určí prováděcí nařízení.

§ 3. Úplně vybudovaná knihovna skládá se z *půjčovny knih, čítárny časopisů a knihovny příruční*.

§ 4. Nařízením bude stanoven minimální program, který v obcích, kde jest aspoň obecná škola, má být proveden nejdéle do jednoho roku, pokud však takováto obec nedosahuje počtu 400 obyvatelů, do dvou let do doby, kdy tento zákon vejde v platnost. Stejně bude stanovena lhůta, do které jest provést minimální program v ostatních obcích.

§ 5. Náklad na zřízení a udržování veřejné knihovny hradí politická obec jako řádné vydání obecní. Roční částka, jakou obec má věnovati tomuto účelu, bude určena nařízením. Při tom však jest zachovati zásadu, že náklad jest určován počtem obyvatelstva (příslušníků národnostní menšiny), a to ročně 30 haléřů až 1 korunu za každého obyvatele (příslušníka národnostní menšiny).

§ 6. Působí-li v obci, ve které má být zřízena obecní veřejná knihovna, již nějaká knihovna, vyhovující ustanovení § 1, může tato knihovna buďto

a) převzata být obcí, nebo

b) zůstatí dosavadnímu vlastníkov, jemuž se dostane každého roku od obce subvence ve výši závazného obecního nákladu knihovního. Prováděcí nařízení ustanoví, jak bude tato subvence rozvržena na výlohy správní a na zakoupení nových knih, a upraví otázku vlastnictví nově zakoupených knih i jiného inventáře. V obou případech jest pak taková knihovna podrobena ustanovením tohoto zákona, zejména též co do správy.

§ 7. Knihovnu řídí knihovní rada 4—8členná, jak blíže určí nařízení; polovinu členů ustanovuje obecní zastupitelstvo z voličův obecních; k nim přistupuje jednatel místní komise osvětové a zbytek přiberou tito členové kooptací z pravidelných vypůjčovatelů posledního období. Pokud veřejná knihovna v místě dosud nepůsobila a nebylo tudíž vypůjčovatelů, dlužno kooptované členy vybrati z místních osvětových pracovníků. Funkce členů knihovní rady jsou neplacené a trvají dva roky. Odpadne-li některý z členů knihovní rady, budiž na zbytek funkčního období ustanoven člen nový stejným způsobem, jakým došlo k členství uprázdněnému. Pro knihovnu menšinovou (i je-li pouhým oddělením knihovny všeobecné) jest zřídit zvláštní radu knihovní, jejíž všichni členové musí být příslušníky národnostní menšiny, pro niž knihovna se zřizuje.

§ 8. *Práva a povinnosti knihovní rady*, která se schází aspoň jednou za čtvrt roku, jsou:

a) aby jmenovala knihovníka a síly výpomocné a postarala se, aby jim *vydržovatel knihovny*¹⁾ *poukázal odměnu, nebo plat podle § 9,*

b) aby vedla finanční správu knihovny,

c) aby rozhodovala po návrhu knihovníkově o nákupu nových knih a vyřazení nevhodných,

d) aby ustanovila pravidla pro půjčování knih i používání čítárny a hájila knihovny vůči vydržovateli i ostatní veřejnosti,

e) aby o své činnosti podávala ročně písemnou zprávu obecnímu zastupitelstvu.

¹⁾ Vydržovatelem knihovny jest obec, která jest povinna mimo náklad na zřízení a udržování knihovny podle § 5 platiti také odměnu knihovníkovi a to mimo povinný příspěvek na vydání věcná.

Obecní zastupitelstvo je vázáno, aby o umístění knihovny, zejména též o stavbě zvláštní budovy, dohodlo se předem s knihovní radou. Jestliže se shody nedocílí, rozhodne ministerstvo školství a národní osvěty.

§ 9. Agendou knihovny pověří se zvláštní knihovník, který má v knihovní radě hlas poradní. V obcích, jež mají více než 10.000 obyvatelů, buď plat jich vyměřen tak, aby knihovník mohl se věnovati cele jen tomuto povolání, *v ostatních obcích buď stanovena odměna dohodou.*

§ 10. Několik obcí může zřídití společnou knihovnu speciálního rázu v místě, o němž se dohodly. To však je nezbavuje závazků vůči knihovnám místním.

§ 11. Dozor nad řádnou působností všech veřejných knihoven náleží ministerstvu školství a národní osvěty, které zřídí potřebné knihovní instruktory a rozhoduje s konečnou platností o všech sporných otázkách veřejných knihoven. Zejména může ministerstvo, neb úřad, jím k tomu zmocněný, shledá-li toho potřebu, rozpustití knihovní radu, zřídití zatímní orgán náhradní, zbavití členství jednotlivé členy knihovní rady a jmenovatí nové její členy. Stejně může býti odstraněn i knihovník, jehož činnost by nevyhovovala účelu tohoto zákona.

§ 12. Provedením tohoto zákona pověřuje se ministerstvo školství a národní osvěty. a ministerstvo vnitra.

Nařízení vlády ČSR ze dne 5. listopadu 1919 určilo pak k tomuto zákonu:

Čl. 26.: Minimální částka roční pro veřejnou knihovnu je odstupňována takto: a) obce mající nejvýše 5.000 obyvatel, rozpočítají aspoň 50 h na hlavu; b) obce mající 5001—10.000 obyvatelů, rozpočítají aspoň 60 h na hlavu; c) obce mající 10.001—100.000 obyvatelů, rozpočítají aspoň 70 h na hlavu; d) obce mající více než 100.000 obyvatelů, aspoň 80 h na hlavu. Čl. 36.: Veřejnou knihovnu obecní nebo knihovnu zveřejněnou, řídí knihovní rada, která má: a) při knihovnách až pro 2000 obyvatelů 4 členy; b) při knihovnách pro 2001—10.000 obyvatelů 6 členů; c) při knihovnách pro více než 10.000 obyvatelů 8 členů.

b) Osvětové sbory.

Instrukce minist. škol. a nář. os. ze 22. dubna 1919 č. 13.878.

1. Aby všechno obyvatelstvo bylo poučováno o významu republikánského zřízení, o ústrojí, působnosti a úkolech státu, obce a ostatních veřejných těles, o právech a povinnostech občanů státních a o jejich sociálním spolužití, mají býti v celé oblasti státu československého pořádány bezplatné kursy občanské výchovy.

2. Úkolem jejich jest vychovávatí občany pro republiku, především tedy prohlubovatí politické vzdělání v republice Československé a upevňovatí mravní zdatnost jednotlivců. Toho bude dosaženo:

a) výklady z občanské nauky o zřízení státním, o úřadech veřejných, o právech a povinnostech občanských, vždy se zřetelem na rozdíly mezi monarchií a republikou;

b) výklady národohospodářskými: o hospodářství státu, obcí a ostatních těles veřejných, o časových otázkách hospodářských, které každého občana se dotýkají;

c) výklady historickými: o vývoji samostatnosti československé, o důležitých událostech a zjevech dějin našich, zejména poslední století, o významných obdobích dějin světových;

d) výklady o významu a otázkách demokratismu;
e) výklady o sociálních základech a podmínkách státního života;
f) výklady o mravních základech státu a zvláště demokratické republiky, o sociální vzájemnosti, oddanosti k celku, o ctnostech a povinnostech občanských, nestrannými výklady o programech jednotlivých politických stran;

g) výklady o sociálním zdravotnictví a o tělesné výchově;

h) výklady a četbou jiného druhu, pokud se jimi povznášá kulturní úroveň občanstva.

3. Volné kursy tyto budou organizovány *způsobem nestrannickým*. V každém soudním okrese vytvoří se *osvětový sbor okresní*, který se postará pomocí důvěrníků, aby kursy občanské výchovy pronikly *do všech obcí* jeho oblasti.

4. Pořadatelským střediskem okresu jest sídlo okresního soudu (okresního zastupitelstva).

5. Předsedovi okresní školní rady se ukládá, aby po dohodě se zástupci politických stran, ihned svolal do sídla okresního soudu ustavující schůzi osvětového sboru okresního.

V osvětovém sboru okresním zasedají:

a) po jednom kvalifikovaném zástupci organizací politických stran v okrese zastoupených;

b) po zástupci samosprávných těles (obce, okresu);

c) dva zástupci okresní školní rady, kteří nemusí býti jejími členy;

d) po jednom zástupci nejvýznamnějších spolků, které obírají se činností všeobecně vzdělávací (vzdělávacích sborů, čtenářských spolků, besed, vzdělávacích odborů Národních jednot a tělocvičných spolků, dělnických sdružení vzdělávacích, akademických spolků a p.);

e) kooptací lze přibírat odborné znalce lidové výchovy.

Funkční období všech těchto zástupců řídí se funkčním obdobím obecních zastupitelstev.

6. Vzhledem k pohotovosti tohoto tělesa se nedoporučuje, aby sbor delegátů měl více než 20 členů a aby do něho byli trvale přibráni zástupcové přespolní, kteří nemohou do schůzí jeho pravidelně docházeti. Města s více než 10.000 obyvateli mohou se z pořadatelského okresu vydělit a utvoří si samostatný osvětový sbor městský. Veliká města, jako Praha, Brno, Plzeň, a jiná mohou zřídit pro své potřeby sborů několik.

7. Plenární schůze osvětového sboru se koná aspoň dvakrát do roka. Vyvolí si v ustavující schůzi několikačlenný výbor pořadatelský, který provede běžnou agendu a jest sboru za svou činnost odpověden. Jest dbáti, aby ve výboru zasedali zkušení znalci lidové výchovy.

8. Pokud v okresním městě již dříve působil vzdělávací (osvětový) sbor, není námítka, aby se přetvořil podle uvedených zásad v těleso nestranné a přejal funkce osvětového sboru okresního.

9. Pořadatelský výbor vyvolí si předsedu, jednatele a pokladníka. Jednatel stává se okresním důvěrníkem ministerstva školství a národní osvěty.

10. Předseda svolává a řídí schůze výboru i pléna sboru osvětového. Výbor usnává se prostou většinou; jde-li o rovnost hlasů, rozhoduje hlas předsedův.

11. V každé obci utvoří se k návrhu osvětového sboru okresního a ve shodě s obecním zastupitelstvem *několikačlenná komise osvětová*, jejíž jednatel je stálým *důvěrníkem* osvětového sboru okresního. Schůze komise svolává a řídí zvolený předseda.

12. Místní komise osvětová pořádá kursy buď sama nebo pomocí vzdělávacích spolků a korporací, s nimiž se dohodne.

13. Je-li pochybnost, kteří zástupcové mají zasedati v okresním sboru osvětovém (viz odst. 5., písm. d), buď vyžádáno rozhodnutí ministerstva školství a národní osvěty. Pokud jde o sporné otázky, jak sestaviti místní komisi osvětovou, rozhoduje o nich okresní sbor osvětový.

14. *Úkolem okresního sboru osvětového jest:*

1. připravovati programy kursů občanské výchovy;
2. sestavovati soupis řečníků;
3. pořádati kursy pro přednášející;
4. zřizovati sbírku pomůcek řečníkům i posluchačům;
5. pečovati o zakládání místních komisí osvětových;
6. zprostředkovati jednotlivým obcím řečníky i pomůcky;
7. pořádati v sídle okresního soudu přednášky a besedy pro obyvatele venkovské, po dohodě s příslušnými místními komisemi;
8. podávati MŠANO do konce každého roku přehledné zprávy o činnosti osvětové v okrese;
9. pečovati o finanční zajištění kursů.

15. Úkolem místní komise osvětové jest pečovati o veškerý způsob a prostředky lidové výchovy. Zejména:

1. opatřovati pomocí obce místnosti přednáškám a knihovnám;
2. ustanovovati řečníky nebo vyžadovati si je prostřednictvím okresního sboru osvětového;
3. opatřovati náklad na kursy z příspěvků jednotlivců, obce, okresu, po případě kraje a státu;
4. vésti přesnou statistiku posluchačů;
5. zasílati okresnímu sboru osvětovému seznam konaných přednášek a jiných podniků lidovýchovných, zprávy o úspěchu jejich a statistický přehled.

16. *Náklad* na kursy občanské výchovy, společné několika osadám, hradí se z příspěvků zúčastněných obcí.

17. Okresní sbor osvětový může od obcí, po příp. okresní samosprávy i od činitelů jiných dožadovati se přiměřených podpor na svou činnost;

18. Pokud státní subvence jsou povolovány, udělují se prostřednictvím okresních sborů osvětových, jednak na společné účely celého okresu (kursy pro přednášející, pomůcky řečníkům i obecnostem), jednak na podporu kursů v obcích finančně slabých.

19. Státní subvence po r. 1920 uděluje se zpravidla okresům, kde kursy předcházejícího roku úspěšně se rozvinuly. O rozvrhu státního přidělu jednotlivým obcím rozhoduje okresní výbor osvětový, podáváje o tom přehled ministerstvu koncem kalendářního roku.

20. Rovněž okresní samosprávou buďtež podpory udíleny především těm obcím, jež předcházejícího roku podle sil svých pečovaly již o podniky lidovýchovné a vykazují (po r. 1920) za předcházející rok aspoň 4 přednášky. Při podporách zachovává se zásada, že obec zpravidla přispěje na náklady kursů aspoň stejným penězem, jako se jí dostalo celkových podpor z jiných pramenů veřejných.

Důležitý je i § 21 zmíněného výnosu: Obec opatřuje kursům občanské výchovy místnosti. Vyloučeny jsou síně výčepní. Obcím se doporučuje, aby zřizovaly a upravovaly pro účely přednáškové a lidovýchovné zvláštní místnosti."

22. Pořadatelé lidových kursů nechť přihlížejí k tomu, aby řečníci mluvili způsobem přístupným nejširším vrstvám, nezatěžovali svých výkladů teoretickými podrobnostmi, nýbrž vycházeli co možná od určitých (konkrétních) otázek denního života a praktických potřeb posluchačů.

23. Řečníkům se doporučuje forma lidových besed a kroužků, v nichž by s účastníky dané náměty prodebatovali. Přednášející, neprotahujtež souvislých výkladů vlastních; proslovy nejvýše půlhodinové dobře se osvědčují.

24. Aby se povznesla úroveň lidových kursů občanské výchovy a rozmnožil počet zdatných řečníků, zejména na venkově, doporučuje se, aby okresní sbory osvětové organisovaly *přípravné kursy pro přednášející*.

25. Pro potřeby přednášejících i posluchačů budou vydávány vhodné pomůcky. Jest věcí pořadatelů, aby výklady ústní byly vydatně doprovázeny četbou posluchačů, po případě, aby spisy, jednající o látkách chystaného kursu, předem šířily se mezi obecnstvo a byly po ruce v knihovnách.

26. Lidové kursy občanské výchovy na Slovensku budou zřízeny a upraveny nařízením zvláštním.

Důležité jsou i další výnosy MŠANO jednající o ustavení, úkolech, činnosti těchto korporací (výnosy MŠANO ze 14. listopadu, 15. prosince, 19. prosince 1919, 17. října 1921, 19. října 1923 jakož i řada výnosů o jednotlivých oborech této vzdělávací činnosti.

Stát podporuje takovou lidovýmiškovnou činnost i subvencemi, jež pak jsou přidělovány dle výnosu MŠANO ze 7. února 1923.

To stanoví mezi jiným: „Do rozpočtu MŠ a NO jsou každoročně zařazovány položky pro lidovýmiškovné účely... MŠ a NO poskytuje z těchto prostředků podle prokázané potřeby a v mezích možné úhrady rozpočtové podpory na lidovýmiškovné podniky, aby umožnilo v celém státě pravidelnou, rovnoměrnou a soustavnou činnost lidovýmiškovnou..... O státní podporu na občanskovýmiškovnou činnost mohou žádati místní osvětové komise, okresní (městské) nebo župní osvětové sbory, i osvětové korporace, které s úspěchem vyvíjejí činnost... O státní podporu na veřejnou knihovnu obecní mohou žádati knihovní rady, nebo kde jich není, představenstva obce. — Žádosti o státní podporu k účelům lidovýmiškovným jest podávati MŠ a NO v Praze. Běží-li o podporu na činnost v místní obci, jest podávati žádosti prostřednictvím místní osvětové komise příslušnému okresnímu osvětovému sboru, který zašle žádost MŠ a NO.

MŠ a NO mohou býti... podávány žádosti o státní podporu na tyto obory lidovýmiškovné činnosti:

1. na jednotlivé občanskovýmiškovné přednášky (nejméně čtyři) v obcích s méně než 500 obyvateli;

2. na cykly občanskovýmiškovných přednášek, na přednáškové kursy vzdělávací, na lidové školy v obcích o více než 500 obyvateli; na agendu okresních (městských) osvětových sborů; na lidovýmiškovné podniky (kursy a cvičení), odborně vzdělávací jen tehdy, druží-li se tyto podniky k podnikům občanskovýmiškovným a všeobecně vzdělávacím;

3. na udržování veřejných knihoven; k žádostem o podporu na ve-

řejné čítárny bude jen tehdy přihlíženo, je-li v obci veřejná knihovna obecní dostatečně vybavena;

4. na pořizování učebných pomůcek (promítacích přístrojů, světelných obrazů, lidovýchovných příruček a j.;

5. na pořádání vzdělávacích představení kinematografických, pokud nelze vydání s nimi spojená hraditi přiměřeným vstupným;

6. na ochotnická a loutková divadla, lidové koncerty, lidové besedy, výstavky umělecké a jiné podniky, pokud mají vychovávat lid uměním;

7. na šíření lidových publikací, podporujících výchovu lidu ve smyslu citovaných zákonů;

8. na usnadnění vzdělání knihovníků a jiných osvětových pracovníků (na kursy knihovnické, vzdělavatelské);

9. na kursy jazyka francouzského.

Žádosti o státní podporu na uvedenou činnost, připravovanou pro celý běžný kalendářní rok, jest podávati napřed, a to zpravidla do 31. března. Korporace, které v této stanovené lhůtě žádosti nepodaly, mohou žádati o podporu nejpozději do 30. září, avšak jen na lidovýchovnou činnost v druhém pololetí běžného roku.

c) Propůjčování školních místností k účelům lidovýchovným.

Veliký význam mají dále výnosy o propůjčování školních místností. a zvláště tělocvičen k účelům lidové výchovy.

Tak o *propůjčování tělocvičen místním tělocvičným jednotám* praví výnos MŠ a NO z 11. ledna 1919: „Žádám tudíž zemskou školní radu, aby všem okresním školním radám, ředitelstvím středních škol i ústavů na roveň postavených, správám škol, jakož i všem činitelům, jimž přísluší pečovati o zřizování a vydržování školních budov, co nejvřeleji doporučila, by žádostem místních jednot tělocvičných za povolení k užívání školních tělocvičen v zájmu veřejném se vyhovovalo tak, aby v nejrozsáhlejší míře povoleno bylo používání tělocvičen ve školních budovách, ovšem za podmínek, jež poměry jsou odůvodněny, zejména tedy pod podmínkou, že vydržovatelům školy nevzejdou tím výlohy, že nebude rušeno vyučování, a že jednoty, tělocvičen používajících, budou ručiti za škody, používáním vzniklé a opatří čištění místností po jich použití.“

Podobně výnos MŠ a NO ze dne 12. března 1919 o *propůjčování místností školních vůbec*: „Všem okresním školním radám, a ředitelstvím středních i odborných škol a učitelských ústavů... Uznávaje naléhavou potřebu usnadnění a zlevnění činnosti lidovýchovnou, očekávám, že vzdělávacím spolkům a korporacím budou bezplatně propůjčovány školní místnosti na poučné přednášky, hudební a literární večery, knihovny, besídky mládeže, pohádkové hodinky, loutková představení a pod., kdekoliv není pro tyto účely jiných místností vhodnějších. Při tom je dbáti, aby se co nejvíce zmírnily zdravotní závady přílišného používání místností školních.... Ježto takové kursy a podniky pořádají se na prospěch všech, jest čestnou povinností, obcí a jiných vydržovatelů budov školních, že ponесou s tím spojený náklad na světlo, otop, čištění a úklid, po př. i pomůcky opotřebované.... Doporučuji, aby budovy školní byly zařizovány se zřetelem na své úkoly lidovýchovné a aby správcové jejich ochotně vycházeli vstříc podnikům osvětovým.“

d) Pořádání představení kinomatografických.

Výnos min. vnitra z 18. září 1912 ř. z. č. 191.

§ 1. (O potřebě a udílení licence). Pořádati veřejná představení kinematografem dovoluje se podle stávajících předpisů toliko na základě úřední licence.

Licence opravňuje ku provozování toliko majitele licence v listině licenční uvedeného a nemůže ani mezi živými ani posloupností dědickou na jiné osoby býti převedena.

Licence udílí se na dobu od 1 roku až do 3 let.

§ 2. (Druhy licence.) Licence pořádati představení uděluje se a) pro pevná stanoviště nebo b) kočovná představení jako stěhovavým podnikům pro určitá místa neb obvody ve správním území povolujícího úřadu.

V případě pod a) uvedeném může licence býti udělena též s oprávněním, pořádati představení uvnitř správního obvodu povolujícího úřadu střídavě na dvou různých stanovištích.

§ 3. (O rozsahu licence.) Licence zabírá v sobě právo:

1. předváděti přírodní pohledy a události skutečného života, vyjma výjevy, které byly uspořádány za účelem představení nebo kinematografického zobrazení, nebo

2. pořádati kinematografická představení všeho druhu.

§ 4. (Povolující úřad.) Licenci udílí politický zemský úřad, v jehož správním obvodu představení má se pořádati.

§ 5. (Kterak se přihlíží k žádostem za licenci.) Při rozhodování o žádosti za licenci buď přihlíženo ke stávajícím již podnikům stejného druhu, k potřebě, aby byly rozmnoženy, k místním poměrům, rovněž i k účelům, jimž výnos podniku má připadnouti.

K žadatelům za licenci, v příčině kterých spolehlivým způsobem jest zjištěno, že výnos podniku připadne trvale dobročinným účelům, bude v první řadě přihlíženo..

§ 6. (O podmínkách licence a o zásadách provozovacích.) Udílení licence jest na tom závislým, že provozovací pomůcky vyhovují požadavkům zdravotní, stavební, požární a bezpečnostní policie a že při podnikách se stálým stanovištěm prokáže se způsobilost provozovny.

Než se udělí licence s pevným stanovištěm, poskytnuta buď obci stanoviště příležitost, aby se vyjádřila.

Provozování kočovného podniku jest závislým na tom, že každé stanoviště bylo místním policejním úřadem schváleno.

Provozování v bezprostřední blízkosti kostelů, škol, vychovávacích ústavů, dětských zahrádek, nemocnic a pod., rovněž i provozování ve spojení s živností hostinskou a výčepnickou není dovoleno.

Požadavky, které nutno činiti u provozovacích pomůcek, zejména u přístrojů a provozovny v příčině stavební, požární a bezpečnostní policie, uvedeny jsou v příloze A nařízení.

§ 7. (Odepření licence.) Licence nesmí se udělit:

1. nelze-li u žadatele následkem odsouzení trestním soudem nebo za příčinou jeho způsobu života nadíti se spolehlivosti, které ku provozování jest třeba;

2. stávají-li proti žadateli nebo proti osobám, které s ním žijí v rodinném svazku, skutečnosti, které zdůvodňují domněnku, že by se podniku zneužívalo pro vedlejší účely;

3. nemá-li žadatel práva spravovati samostatně svoje jmění;

4. má-li žadatel již licenci podle § 1.

§ 8. (Povinnost provozovací.) Provozování nesmí býti zahájeno později než 6 měsíců po doručení licenční listiny a nesmí se přerušiti déle než po 6 měsíců, jinak se licence odejme.

Závisí-li zahájení nebo opětné zahájení podniku na dokončení úředně nařízených stavebních úprav, může povolující úřad prodloužiti lhůtu v 1. odst. uvedenou až do 1 roku.

§ 9. (Osobní provozování.) Provozování nesmí se pronajmouti.

Provozování zástupcem (obchodvedoucím) smí nastati toliko, když bylo úředně schváleno. Schválení smí se udělit jen tenkrát, je-li toho třeba vzhledem k majiteli licence, na př. získají-li licenci právnické osoby, nebo vyžadují-li poměry, jinak zvláštního zřetele zasluhující, nebo exekuce na podnik vedená tohoto způsobu provozovacího a nebyl-li by náměstek (obchodvedoucí) podle § 7 z nabytí licence vyloučen. Vznikne-li dodatečně takový důvod vylučovací, bude schválení odňato.

Závazky, majiteli licence v tomto nařízení uložené, příslušejí též náměstku (obchodvedoucímu).

§ 10. (O dalším vedení podniku.) Zemřel-li majitel licence, udělí se na pouhé oznámení pro zbývající dobu licence jeho vdově, která není vlastní vinou rozvedena, až do jejího dříve nastalého opětného provdání nebo jeho k dědictví oprávněným nezletilým descendentům licence k dalšímu provozování podniku.

§ 11. (O obsluze promítacího přístroje — oprávněný operátér.) Promítací přístroj smí obsluhovati toliko operátér, který vykonal s úspěchem zkoušku o odborné své způsobilosti k tomu, může se o tom vykázáti vysvědčením zemského politického úřadu a má mimo to potřebnou spolehlivost a způsobilost po stránce mravní i fysické.

§ 15. (Povolení předváděcí.) K veřejnému předvádění každého obrazu jest potřebí schválení povolujícího úřadu. Majitel licence nesmí předváděti žádného obrazu, o němž nemůže prokázati, že bylo povoleno. — Veřejné předvedení obrazu smí nastati toliko po úředně povoleném jeho označení.

§ 22. (Dozor ku představením.) Za účelem dozoru ku představením buďte v hledišti chována dvě místa, z nichž lze průběh představení sledovati. Každý člen poradního sboru a každý legitimacním lístkem povolujícího úřadu podělený zástupce některé lidumilné korporace pro vzdělání lidu nebo péči o mládež má právo použití bezplatně jednoho z těch míst, pokud nepoužil tohoto místa některý jiný člen poradního sboru nebo stejným způsobem legitimovaný zástupce. — Majitel licence jest povinen na žádost úředního orgánu nebo některé z osob v předcházejícím odstavci uvedených podati po každém představení předepsaný v § 15. odst. 2, průkaz o každém předvedeném obrazu.

§ 23. (Návštěva dětí a mladistvých osob.) Děti a mladistvé osoby před ukončeným 16. rokem věku smejí býti připuštěny toliko ku představením, jejichž obsah uznán byl vhodný pro děti a mladistvé osoby, a která se končí před 8. hodinou večerní.

§ 24. (Představení v neděli a ve svátek.) Povolující úřad, uděluje licenci, ustanoví podle místních poměrů, pokud v neděli a ve svátky nesmėjí se v určité hodiny konati představení vzhledem ke službám božím.

§ 25. (Kterak se představení ohlašují.) Reklamní listy, plakáty, programy a jinaká návěští všelikého druhu nesmėjí, bez újmy nakládání s nimi se stanoviska tiskové policie, obsahovati žádných obrazů a žád-

ných popisů a vysvětlivek obrazů, k jichž předvedení nebylo dáno povolení (§ 18). Popisy a vysvětlivky v návěštích mimo provozovací místnost smějí se vztahovati toliko k obrazům druhu, uvedeného v § 3, č. 1.

Ohlašování obrazů, pro které předváděcí povolení bylo odepřeno, (§ 17), a návěští, podle kterých lze se nadíti nemravných předvedení, nebo která jsou vypočtena na mravům odporující zvědavost, jako „večery pro pány“, „pařížské večery“, „pikantní filmy“, jsou zapovězena.

§ 26. (Odnětí licence.) Licence se odejme:

1. Když se překročí při provozování, přes to že nastalo dvojí potrestání, opětně některá v tomto nařízení uvedená provozovací podmínka a stane se tím pochybnou spolehlivost, které jest ku provozování třeba;

2. nebylo-li provozování zahájeno ve lhůtě v § 8 uvedené nebo přerušilo-li se po dobu tam naznačenou;

3. není-li tu podmínky v § 5 uvedené, že se užije výtěžku podniku pro všeužitečné účely, nebo nevyhovuje-li podnik požadavkům zdravotní, stavební, požární a bezpečnostní policie, uvedeným v § 6;

4. nastoupí-li v příčině osoby majitele licence některá z okolností, uvedených v § 7. pod č. 1, 2 nebo 3.

NB. pro Slovensko platí obdobné nařízení ministra — plnomocníka vlády ČSR pro správu Slovenska z 1. listopadu 1919, č. 174, Úřední noviny č. 40.)

CH) Ustanovení rázu finančního.

a) Kolkování úředních podání.

O některých podáních zákon výslovně se zmiňuje, že jsou *prosta kolku*. Tak v zákoně spolkovém z r. 1867 § 16 stanoví, že bez kolku se má úřadům ohlašovati představenstvo spolku (§ 12), předkládati eventuelní zprávy účetní a jednatelské (§ 13), ohlašovati schůze členské a spolkové schůze veřejné (§ 15).

Kolkování oznámení, resp. žádostí o povolení divadelních představení, koncertů, zpěvních přednesů, plesů, zábav, akademií, a podob. produkcí. (Dle tabelárního přehledu ministerstva financí č. 6559/ex 1911.)

Kolkem 5 Kč musejí býti kolkovány:

a) Žádost o schválení stanov; 5 výtisků přiložených stanov po 1 Kč za každý arch, k tomu ještě dávka za úřední výkon; má-li býti připojena ještě schvalovací doložka, další kolek 8 Kč na první arch stanov, po 5 Kč na případné archy další.

b) Žádost o povolení nositi stejnokroj, prapor, odznak, nemá-li to spolek již ve stanovách; k tomu přílohy jest kolkovati kolkem 1 Kč, a zapraviti dávku za úřední výkony.

Produkce se koná	Spolek podle stanov k produkci oprávněn	Produkce jest přístupna	Kolek	
			za podání	za povolení
za vstupné	jest	jen členům spolku	—	—
		také nečlenům	8	8
	není	jen členům spolku	8	8
		také nečlenům	8	8
bez vstupného	jest	jen členům spolku	—	—
		také nečlenům	5	—
	není	jen členům spolku	5	—
		také nečlenům	5	—

c) Žádost za povolení vylepiti plakáty; k tomu kolek na přiložený plakát, pokud nepřesahuje velikost 1 archu. 1 Kč, za velikost přesahující arch za každou další plochu 1 archu po 1 Kč; mimo to dávku za úřední výkon.

d) Žádost o povolení konati tábor lidu; k tomu nutno předem zapraviti dávku za úřední výkony.

b) Zákon o dávkách za úřední výkony
ze 3. dubna 1925, Sb. z. a n. č. 53.

§ 1. Za úřední výkony ve věcech správních, pokud se staly podstatně v zájmu soukromém, jakož i za udělení oprávnění a poskytnutí výhod ve věcech správních, mohou vybíratí státní úřady a podniky, pokud vykonávají výsostnou pravomoc, vedle státních kolkových poplatků zvláštní dávky.

Dávkou je povinen ten, kdo k úkonu zavedl příčinu nebo komu bylo oprávnění uděleno nebo výhoda poskutnuta.

§ 2. Dávka z úředních výkonů se stanoví se zřetelem k výlohám toho kterého správního odvětví, k rozsahu a obtížnosti jednání, k významu věci a prospěchu, který straně z toho vznikne, buď pevnou sazbou nebo v určitých číselných mezích...

Není-li dávka stanovena pevnou sazbou, vyměří ji příslušný úřad v první řadě podle výše nákladu, který projednání věci způsobilo, bere zřetel k rozsahu a obtížnosti jednání, k významu věci, k prospěchu, který straně z toho vznikne, a k jejím majetkovým poměrům, jednak ke kolovým poplatkům stranou zaplaceným.

§ 6. Kdo by bez zkrácení nutné výživy potřebné pro sebe a svou rodinu nemohl dávky zaplatiti, má nárok, aby úřad k vyměření dávky příslušný od vyměření dávky upustil nebo dávku prominul.

Z prováděcího nařízení k tomuto zákonu, vydaného vládou 22. prosince 1926, Sb. z. a n. č. 254:

Čl. 3. Dávkou je povinen ten, kdo k úkonu zavalil příčinu anebo komu bylo oprávnění uděleno nebo výhoda poskytnuta; je-li jich několik, jsou zavázáni dávku zaplatiti všichni solidárně a možno ji vymáhati celou od kteréhokoli z nich.

Čl. 10. Stížnosti proti vyměření dávky nebo nepřiznání práva chudých lze podati u úřadu (ústavu, podniku), který vydal výměr nebo rozhodnutí a to na území mimo Slovensko a Podkarpatskou Rus do 30 dnů po doručení výměru nebo rozhodnutí bez účinku odkladacího, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi ve stejné lhůtě s účinkem odkladacím a v dalších 60 dnech po uplynutí této lhůty bez odkladacího účinku.

Týmž nařízením vlády stanoví se dávky za úřední výkony mezi jiným i v těchto záležitostech, jež pracovníka veřejně činného zvláště zajímají: za povolení užívati rozmnožovacího přístroje 50—2000 Kč; za povolení k prodeji periodických časopisů 10—1000 Kč, podle rozsahu a sídla podniku; za povolení k sbírání předplatitelů a odběratelů tiskovin 10—50 Kč, podle počtu sběratelů a podle účelu; za povolení ochotnického představení 5—20 Kč; za povolení veřejné sbírky, pokud nejde o sbírky na dobročinné účely 10—15 Kč, podle druhu sbírky; za povolení k vylepování plakátů 5 Kč; za osvědčení o právním trvání spolku 10—500 Kč, podle místního rozsahu spolkové činnosti, jejího druhu a podle rozsahu stanov; za projednání stanov 30—500 Kč, dle týchž hledisk; za povolení spolku nositi prapor neb užívati stejnokroje 50—100 Kč, podle místního rozsahu spolkové činnosti; za povolení spolku nositi odznak 20—50 Kč, dle týchž hledisk; za osvědčení o tom, kdo podle stanov podpisuje písemná vyhotovení spolku 50—100 Kč; za vydání censurního povolení k veřejnému předvádění filmu včetně výloh spojených s censurováním filmu 50—1000 Kč, podle druhu, obsahu, ceny a rozsahu filmu; za cestovní pas, jeho prodloužení neb rozšíření 5—50 Kč, podle účelu cesty a doby platnosti; za osvědčení pro přechod hranic pro turisty a výletníky 5 Kč; za osvědčení pro přechod hranic pro hromadné výpravy 50 Kč; za intervenci úředníka neb strážce v divadle nebo koncertu, pokud podléhá dávce ze zábav, dále v plesu, biografu, kabaretu a při jiných produkcích (vedle dosavadního poplatku k úhradě hotových výloh intervenujících orgánů) 15 Kč za úředníka a 10 Kč za jednoho muže strážce a za jednu intervenci.

c) Dávky ze zábav.

Uvádím znění pro Moravu, z důvodů technických, neboť pro Čechy toto ustanovení v původním znění bylo zavedeno císařským

patentem z 29. prosince 1915, z. z. č. 83, novelisováno pak bylo nařízením vládním z 25. června 1920, Sb. z. a n. č. 405, a ještě jednou 26. listopadu 1920, Sb. z. a n. č. 626, tudíž je lépe uvést jednotný text platný pro Moravu, tím spíše, že nejdůležitější ustanovení § 5 a § 10 jsou totožné. Ve Slezsku dávka ze zábav zavedena nařízením vlády ČSR ze dne 21. ledna 1921, Sb. z. a n. č. 24.

§ 1. Ze všelikých na Moravě a v moravských obvodech ve Slezsku ve veřejných místnostech nebo na veřejně přístupných prostranstvích pořádaných zábav bude se platiti zemská dávka ze zábav dle následujících předpisů:

§ 2. Dávce ze zábav podrobeny jsou zejména tyto zábavy:

1. taneční zábavy,
2. produkce a podívané všeho druhu, k nimž jest třeba úředního povolení, jako představení divadel specialit (kinematografických divadel), zpěvních síní, varietních divadel, kabaretů, tingltanglů, dostihy a jiné závody, představení cirků, panorámy, koncerty, přednášky a recitace.

§ 3. Dávce nepodléhají:

1. divadelní představení,
2. podniky, jež slouží výhradně účelům vědeckým, vzdělávacím nebo vyučovacím,
3. podniky, pořádané výhradně žáky nebo pro žáky veřejných ústavů vyučovacích.

§ 4. Vstup do zábav uvedených v §§ 1 a 2 tohoto nařízení smí se připustiti zpravidla jen, byla-li koupena vstupenka obcí okolkovaná, za niž dávka dle tohoto nařízení byla zapravena.

Obecní (městská) rada jest však zmocněna, aby na žádost dávkou povinného při zábavách, při nichž jest vybírání obvyklo nebo při nichž se vstupné vybírá zvýšením cen nápojů, nebo jídel, poskytla osvobození od požadavku koupě takových kolkovaných vstupenek za paušální poplatek (§ 10).

Zaplacení paušálního poplatku může býti přiznáno jak za jednotlivou zábavu tak také při zábavách ve stejnoměrných mezerách se opakujících v době jednoho týdne nebo jednoho měsíce.

Při zábavách bezplatně pořádaných jakož i v případech v § 10 odst. 3. uvedených jest vždy zaplatiti poplatek paušální.

§ 5. O tom, jak se dávka ze vstupenek stanoví a vybírá, platí tyto předpisy:

1. Dávka činí z každé vstupenky do zábav druhu v §§ 1 a 2 naznačeného:

- a) při vstupném až včetně do 1 Kč, 10 h,
- b) při vyšším vstupném až včetně do 2 Kč, 40 h,
- c) při vyšším vstupném až včetně do 5 Kč 20% vstupného,
- d) při vyšším vstupném až včetně do 10 Kč, 30% vstupného,
- e) při vyšším vstupném až včetně 20 Kč, 40% vstupného,
- f) při vyšším vstupném než 20 Kč, 50% vstupného.

2. Z volných lístků vyměřuje se dávka dle vstupného zapravovaného platícími účastníky za ten druh míst, jichž použití tyto lístky opravňují.

3. Ze vstupenek, jež opravňují ke vstupu bez omezení na určitý počet představení, sluší vyměřiti dávku 20% ceny lístků.

4. Umělecké koncerty, hudební a pěvecké přednášky a recitace, které se pořádají při sedadlech a při kterých se nepodávají pokrmy ni nápoje, podrobeny jsou toliko poloviční dávce v bodu 1. a) — f) a v bodu 3. stanovené, nejméně však dávce 10 h.

Od dávky této osvobozeny jsou osoby, které se zúčastní zábav v §§ 1 a 2 naznačených vykonávající úředně službu dozorcí, bezpečnostní nebo zdravotní.

§ 6. Pořadatelé zábav přístupných na vstupenky mají podati vstupenky (bloky), jež musí býti opatřeny kontrolními útržky, v počtu potřebném nejméně pro jedno představení nebo pro jeden večer, včas u obecní (městské) rady v obvyklých úředních hodinách k okolkování, když byli před tím složili celou částku dávky na vstupenky tyto připadající, vypočtenou dle výše skutečné ceny každé jednotlivé vstupenky, a nesmí býti používáno jiných, než úředně okolkovaných a kontrolním útržkem opatřených vstupenek.

Lístky předplatní, pokud jeden lístek opravňuje ke vstupu na několik představení, nemusí býti opatřeny kontrolními útržky, musí však býti každým způsobem před vydáním předloženy obecní (městské) radě, aby byly okolkovány, při čemž sluší současně zapraviti dávku dle ceny předplatného za všechna představení, pro něž lístky ty platí.

Nad to náleží pořadatelům předložiti obecní (městské) radě před počátkem zábavy seznam všech vydaných lístků předplatních.

§ 7. Za nepoužité vstupenky nebo za vstupenky, za něž návštěvníkům bylo vstupné vráceno proto, že představení bylo odřeknuto nebo přerušeno, jest vrátiti dávku napřed zaplacenou, bylo-li o vrácení žádáno nejdéle do osmi dnů po dnu, který byl pro představení určen.

Žádost o vrácení sluší podati ústně nebo písemně u obecní (městské) rady a s ní předložiti vstupenky, za něž se kdo vrácení dovolává.

Nepoužité vstupenky musí ještě míti útržek; u vstupenek, za něž návštěvníkům bylo vstupné vráceno, musí býti útržky spolu předloženy.

Není-li nijakých závad a vrátí-li se vstupenky, vyplatí obecní (městská) rada náhradu bez dalších průtahů. Jinak sluší důvody zamítnutí žádosti oznámiti žadateli písemně.

§ 8. Podnikatelé zábav za vstupné jsou povinni sami osobně nebo svými zřízenci bděti nad tím, aby používáno bylo toliko vstupenek úředním kolkem a kontrolním útržkem opatřených, po případě úředně okolkovaných lístků předplatních, a aby nikdo — nehledě k orgánům úředním — bez takovéto vstupenky neměl přístupu. Za účelem dozoru jest obecnstvo povinno vstupenky, od nichž byl kupon oddělen, až do konce představení uschovati.

§ 9. Obci jest vyhrazeno právo, aby svými orgány, kteří za tím účelem mají býti opatřeni písemným ověřením, dohlížela (při pokladně nebo u vchodů), zda předpisů toho nařízení jest při zábavě šetřeno.

Podnikatelé a jich zřízenci mají za tím účelem obecním orgánům k přání jich býti napomocni; také majitelé vstupenek jsou zavázáni ukázati jim na požádání vstupenky, od nichž kupon byl oddělen, po případě lístky předplatní.

Týž dozor může také vykonávati zemský výbor orgánem k tomu delegovaným.

§ 10. Paušální poplatek v § 4 vzpomenutý činí za jednu zábavu, pokud se týče za den nejméně 3 Kč a nejvýše 800 Kč.

V prováděcích předpisech (§ 18) stanoví se stupnice tarifu dle počtu obyvatel a dle zvláštních poměrů jednotlivých obcí a pro jednotlivé druhy zábav.

Poplatek paušální zapraviti dlužno před počátkem zábavy; ze zábavy nepřipravené, pokud se týká neočekávaně konané, nebylo-li možno je dříve oznámiti, musí dávka zapravena býti do nejbližších 48 hodin.

§ 15. Z výnosu dávky plyne 50 procent do pokladny obce, v níž zábava se pořádá, a 50 procent do zemského fondu.

§ 16. O stížnostech rozhoduje při opatřeních obecní (městské) rady zastupitelstvo obecní (městské), z jehož rozhodnutí jde pořad na výbor zemský, jinak rozhoduje o stížnostech do rozhodnutí obecního (městského) zastupitelstva zemský výbor. Stížnosti buďtež podány u prvé stolice během 8 dnů ode dne, kdy bude strana zpravena o opatření v odpor vzatém.

Stížnost nemá na povinnost ku placení odkládacího účinku.

d) Daň z obratu

týká se i činnosti spolkové. Při úplatách za činnost směřujících k tělesnému a duševnímu vývoji členů (členské příspěvky, dary, besídky, akademie), není potřebí platiti této daně; ale z obnosů, jež získány jako vstupné, na podniky, jimiž má býti poskytnuta zábava jakákoli (výlety, divadla, taneční zábavy) dvouprocentní daň z obratu se zaplatit musí. A sice musejí se odvésti 2% z těžby hrubé, nesmí se tedy odečísti od přijaté sumy ani dávka ze zábav, ani jakýkoli obnos na režii.

Dobrovolný příspěvek na úhradu režie, poskytovaný při pořádání přednášky nebo nějaké produkce, dani z obratu nepodléhá.

Do 14 dní po produkci, podniku neb zábavě jest podati berní správě (na Slovensku a Podkarpatské Rusi finančnímu ředitelství), oznámení, z něhož je patrno jméno pořádatelství spolku, doba, místo a druh pořádaného podniku a výše hrubé tržby.

Tresty proti přestupkům takovým, že by se zmíněný, dani podléhající příjem buď zamlčel nebo oznámil v obnosu nižším, jsou velmi značné; pokuta může býti provinivšímu se spolku vyměřena až v obnosu dvacetinásobku zatajené nebo zkrácené daně.

Je možno také dosíci osvobození od daně z obratu *při přímo a výhradně dobročinných nebo vzdělávacích dodávkách nebo výkonech*, dle nařízení vlády ČSR ze dne 4. července 1924 Sb. z. a n. č. 156, čl. 12, za těchto předpokladů: Dodávkami nebo výkony výhradně a přímo dobročinnými se rozumějí dodávky nebo výkony, které směřují výhradně a přímo ke zmírnění nouze a chudoby nebo ke konání lásky k bližnímu bez nároku na plnou náhradu. Dobročinnými nejsou dodávky nebo výkony, které samy o sobě nejsou dobročinnými skutky, třebaš jejich výnos slouží k dobročinným účelům (na př. pořádání zábavy ve prospěch dobročinného ústavu).

Dodávkami neb výkony výhradně a přímo vzdělávacími se rozumějí dodávky a výkony, které směřují výlučně k povznesení všeobecné vzdělanosti, nebo k výchově vědecké nebo umělecké a nemají povahy výdělečné vůbec nebo dějí se bez nároků na plnou náhradu.

Za osvobození nutno zvláště žádati u ministerstva financí a žádost doložiti účetními doklady a případně stanovami. O žádosti rozhoduje ministerstvo financí; dokud o žádosti není právoplatně rozhodnuto, nutno z dodávek a výkonů, za jejichž osvobození se žádá, platiti pravidelnou daň.

e) Původské (autorské) honoráře.

Provozuje-li se nějaké divadelní představení nebo produkce hudební, je nutno si opatřiti předem dovolení od autora, po případě i zaplatiti předem příslušný polatek.

Tak na př. o dílech hudebních stanoví zákon o právu původském (autorském) ze 24. listopadu 1926, Sb. z. a n. č. 218, v § 27: „Původce má výhradné právo uveřejniti, rozmnožovati, odbývati, veřejně provozovati, rozhlasem šířiti, užívati ho k přenesení na nástroje nebo jejich zařízení, určené mechanickému přednesu, jakož i k veřejnému přednesu takovými nástroji.“

Nikdo nesmí spoléhati, že autor se nedozví, že kus divadelní neb hudební byl hrán bez dovolení k provozování; odborové organizace mají své důvěrníky v krajích, kteří je potichu mohou upozorniti, a pak mohou býti pachatelé stíháni soudně a na nich může tak cestou právní býti vynucena citelná náhrada. — Velmi často bývají na výtiscích díla již nřznačeny podmínky, za nichž se provozování dovoluje. Není-li tomu tak, pak jest při divadelních kusích se obrátiti na Spolek spisovatelů beletristů Máj (Praha II. Pštrosova 5.), u děl hudebních propůjčuje provozovací právo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku Ochranné sdružení autorské (Praha I. Revoluční tř. 3.), na Slovensku a na Podkarpatské Rusi Inspektorát Ochranného sdružení autorského (Bratislava, Kozia ul. 19). — Tyto korporace pošlou zdarma formuláře s rubrikami, jež jest pro informaci za účelem vyměření poplatku vyplniti.

Při kupletech, písničkách a p. bývá často na exempláři vytištěno, že *všecka* práva si vyhrazuje nakladatel. Není-li tedy na takovém výtisku uvedeno, že se musí za povolení k provozování zvláště žádati, pak se zvláštní provozovací poplatek již neplatívá, nýbrž bývá zahrnut v kupní ceně sešitu.

REJSTŘÍK VĚCNÝ.

Akce katol. viz Katolická akce
Aktivita členů spolku 114
Almužna — námitky proti ní 278, 280.
Apologie církve — nejúčinnější: pronikavé působení sociální 14 n, 280, 285.
Apostasie sociální 63, 64.
Apoštolát sociální 77 nn, 81, u mužů 158, 159.
Autorské honoráře 360.
Besídky dětské, viz *Děti*.
Bezbarvý tisk 208, 211.
Bratrstva církevní a Katol. akce 81.
Církev, proč povinna zasahovati do veřejného života 9—16, jak dalece jí podléhají katolíci v politické činnosti 26—31, v činnosti odborové 30, a katolická akce 81, má zájem na sdružení katolické mládeže 125 n., proč vyžaduje charitativní činnosti katolíků 273—274, 280.
„Černá kronika“ v novinách 202, 203.
Činnost spolková: Cíl povšechný 112, buď konstruktivní 112, 113, užitečná 115.
Daň z obrátu — v činnosti spolkové 359—360.
Dávky za úřední výkony ve věcech správních 355—356.
Dávky ze zábav — zákonné ustanovení 356—359.
Demoralisace působená tiskem 199 203.
Dělnictví — dělnická mládež 146; dělnické organizace: jejich zvláštní důležitost 171—175, odborové a vzdělávací organizace 175—176.
Děti, jejich sdružování: pokud nutno 163—164, nejvhodnější formy, zvl. patronáty a besídky 165—166, úkoly 166—167. Situace u nás 166.
Diagnosa při charitě 292—294.
Divadla ve spolcích mládeže 139.
Dívky — spolky dívek 149—151, tělocvik dívek 151.

Dům spolkový 116.
Důvěrná schůze 321, 324—325.
Eugenika a charita 276.
Feuilleton 201.
Heslovitost tisku 197.
Hospodářský život — vliv církve naň 10, a kněz 56—61 a Katolická akce 82, 83, a tisk 189 190.
Hra — její důležitost u mládeže vůbec 140, u dětí 166.
Humanita (laicisovaná) a charita 299—302.
Charita. Literatura 264—266, pojem a přehled oborů křesťanské charity 266—271, nutnost 271—275, 280, námitky proti ní 276—280, 301—302, nezbytné vlastnosti charitativní práce 280 až 297, poměr k sociální politice 298—299, k protestantské charitě 299, k humanitě laicisované 299—301, k sociální péči veřejné 302—305.
Individualisování v charitativní práci 292—294, 296.
Jinoši — spolky jinochů 148.
Katolická akce 75—92, podstata 76—81, poměr k obdobným snahám 81—85, její nutnost 85—88, překážky 88—90, některé předpoklady 90—92, dětské odbory 167.
Katolický tisk: jeho potřeba 211—215, nutné vlastnosti 216—219, jeho skutečná situace 219—223, jak napomáhati 223—224.
„Kazatelnicový paragraf“ 339.
Kinematograf: ze statistiky kin 252—254, přednosti kina 254 až 255, stinné stránky 255, minister. výnos o udílení licence a podmínkách provozování kinematograf. představení 352—354.
Kněz a veřejný život 37—45, námitky 45—51, kněz a politika 52 až 56, a práce hospodářská 56 až 62, a spolkové práce 106 až 108, a odborové organizace dělnické 182—184.

Knihovny 251—252, zákon o veřejných knihovnách obecních 345—347.

Koedukace ve spolicích mládeže 147.

Kolkování úředních podání ve věcech veřejného života 354, 355.

Kolportáž 340, 343.

Koupání společné: nepřipustnost 143—145.

Křesťanství ubíjeno špatným tiskem 206, a tisk dobrý 211—226.

Kulturní život, úkol mužů v něm 157, a tisk 189.

Kursy lidovýchovné 249—250.

Laici a veřejná Katolická činnost 62—74, povinnost k ní 63—68, některé důležité normy pro ni 68—72, povinnost vůdcovství 72 až 74.

Laicisace života 15, 63.

Literatura, současné nedostatky literatury o charitě 296—297.

Lidová výchova: literatura 238 až 240, nutnost lidovýchovné práce 240—242, její cíle obory a nezbytné vlastnosti 242—247, její prostředky 247 nn., zákon o veřejných knihovnách 345—347, instrukce o osvětových sborech 347, o propůjčování místností k účelům lidovýchovným 351, o kinematografech 352—353.

Manifestační slavnosti: význam pro mládež 129.

Mír obecný — jeho rušení 332 až 334.

Místnost spolková 117.

Mládež. — Spolky mládeže 121 až 153, proč jsou nutny 123—128 podmínky úspěchu práce 128 až 131, obory činnosti 131—145, třídění spolků mládeže: dle povolání 145—147, dle pohlaví 147 151, dle věku 151—153.

Mravnost — strážkyně její je církev 9 n.

Mravnost veřejná: ženský tělocvik na veřejnosti 150—151, společné koupání 143—144, úkol mužů v boji o veřejnou mravnost 157.

Muži — organizace mužů: obtíže 153—154, nutnost 154—155, úkoly 155—158.

Náboženská činnost ve spolicích mládeže 131—132, 148, ve spolicích mužů 156—157, ve spolicích žen 162, ve sdružení dětí 167.

Nadpřirozený ráz charitativní činnosti 281—284.

Národohospodářství a charita 276.

National Catholic Welfare Conference 95.

Naturalismus 64.

Neteční členové ve spolku 118.

Neutrální spolky: spolupráce s nimi 120—121, neutrální odborové organizace 178—179.

Novinář: psychologie 226—229, školy pro výchovu novinářů 229 až 230.

Noviny viz Tisk.

Obchodní a živnostenské komory 169.

Odborová činnost jak dalece závislá na církevní autoritě 30.

Odborové organizace dělnické 175, jejich nutnost 175—180, jejich stav v ČSR 180, v jiných státech 181—182, odb. organizace a kněz 182—184.

Ochrana republiky, zákon 330 až 338.

Optimism v charitativní činnosti 284.

Oposice ve spolku — jak si s ní počínati 110—111.

Osvětové sbory — instrukce ministerstva o nich 347—350.

Patronáty (patronáže) dětské viz Děti.

Pesimismus jedem ve spolicích mládeže 119.

Politika: vymezení pojmu 19—21, proč politická práce se nesmí ztotožňovati s prací náboženskou 22—24, vzájemný poměr obou 24—26. Pokud politická činnost závisí na církevní autoritě 26—30, povinnost katolíka při volbách 31—34, musí katolík příslušet k některé politické straně? 34—36, a kněz 52—56, a katolická akce 83, politika ve spolicích mládeže 135—138, politický život a tisk 190, politické spolky 318—320.

Pracovníci v charitě: dobrovolníci či pracovníci z povolání 290 až 291.

Prezident republiky — jeho urážka 331—337.

Prodejnost tisku 203—206.

Profylaktické metody v charitě 286—287.

Proletariát — stoupající proletariace 171—172, jeho zvláštní potřeby 173—175.

Prostředí — jeho vliv 16, 18 n.

Protestantství a charita 299.

Přednášky lidovýchovné 248—250, ministerské nařízení o nich 347 až 349.

Předseda spolku: vlastností 108 až 109, taktika 109—112.

Původské honoráře 360.

Rodina kdy ohrožena životem spolkovým 105—106, péče o ni ve spolcích 149—150, ve spolcích žen 161—162.

Sensačnost tisku 196.

Schůze — spolková — jak často konati a v kterou denní dobu 118, ustanovení o veřejné schůzi spolkové 314—318, veřejná schůze dle zákona shromažďovacího 321—322, rozpuštění 316—317, 322, důvěrná schůze 324, 325, praxe veřejné schůze 325—328, zákon na ochranu svobody ve shromážděních 329—330.

Shromažďovací právo 307, 308, 320 až 323. Zákon na ochranu svobody ve shromážděních 329 až 330.

Skandály, chronique scandaleuse v novinách 202.

Slavnosti a akademie ve spolcích mládeže 138—140.

Socialismus a charita 278—280.

Sociální činnost ve spolcích mládeže 133—135, ve spolcích žen 161.

Sociální péče, přehled oborů 267 až 268, její organizace v Československu 268—271, poměr ke křesťanské charitě 302—305.

Sociální politika a charita 297 až 299.

Sociální život — vliv církve naň 10, ústředny 93—99.

Spolková činnost: 100—184, nezbytnost 100—108, zásady pro její vedení 108—121, nejvýznačnější spolky podle věku a pohlaví 121—168, spolky dle povolání 169—184, obory činnosti ve spolcích mládeže 131—145.

Spolkové právo 307, 308—320, 324 až 328, na Slovensku a Podkarpatské Rusi 310, pojem spolku 309, zřízení spolku 312—313, veřejná schůze spolková 314—318, rozpuštění 317, spolky politické 318—319, spolková činnost za mimořádných opatření 320.

Spolupráce členů spolku 114.

Spori ve spolcích mládeže 142.

Statky hmotné — jistá míra jich předpokladem mravního a náboženského života 11.

Povolání — spolky dle povolání 169—170.

Strana politická — je povinen katolík k některé příslušeti? 34 až 36.

Subvence na lidovýchovnou práci 350—351.

Svépomoc pomoc k svépomoci v charitě 284.

Svoboda ve shromážděních, ochrana 328—330.

Školská práce: základní normy 232 až 233, cíle její 233—235, oblasti organizací 235 až 236, faktický stav katol. organizací školských 236—237.

Školní místnosti — propůjčování k účelům lidovýchovy a tělocviku 351—352.

Tělocvik ve spolcích mládeže 140 145, tělocvik dívek 150—151, ministerský výnos o propůjčování školních místností tělocvičným spolkům 351, 352, statistika tělocvičných spolků v ČSR 143.

Tisk: pojem a význačné rysy 186 až 188, důležitost 188—194, tisk zhoubný 194—208, tisk bezbarvý 208—211, tisk katolický 211 až 226, výše nákladu novin katolických i nekatolických 221 až 224, žurnalisté a žurnalistické školy 224—230.

Tiskové právo 340—345, kolportáž 340, 343, předpisy o vydávání nového periodického tisku 340 až 342, tiskové opravy 342, soudní stíhání tisku 343—344, urážky tiskem 345.

Umlčování tiskem 198.

Úplatnost tisku 203—206.

Ústavní listina ČSR 307, 308.

Útisk — zákon proti útisku 328, 329.

Venkovská mládež: zvláštní rysy 146.

„Veřejná“ činnost její poměr k činnosti čistě náboženské 16 až 19.

Veřejné mínění 189.

Volby politické: povinnost katolíka k nim 31—34.

Vůdcovství: povinnost je převzít 72—74.

Zábavy ve spolcích mládeže 138, 139.

Zákonná ustanovení o veřejném životě 306—360.

Ženy — jejich organizace: pokud potřebná 160—161, úkoly 161 až 163.

Živnostenská společenstva 169.

Žurnalisté viz novináři; žurnalistické školy viz tamže.

REJSTŘÍK JMENNÝ.

Albert V. 282.
 Ambrož 282.
 Arnou 103.
 Athenagoras 274.
 Bachem 35.
 Bailly 216, 217.
 Baudon 213, 224.
 Bebel 278.
 Benedikt XV. 12, 30,
 38, 55, 63, 81, 192.
 Bertram 66.
 Bethléem 193, 208.
 Boehnel 147.
 Böhler 236.
 Bohuslav 309, 312.
 Bonaventura 46.
 Don Bosco 119, 140.
 Briefs 103.
 Brouillard 70.
 Budař 49.
 Calábek 345.
 Cardauns 227.
 Chollet 33.
 Civardi 76.
 Colombo 44, 61.
 Combes 193.
 Comte 301.
 Crawley 47.
 Crémieux 193.
 Cyprián 144, 274.
 Černo 310.
 Černý 331.
 Čihalík 311.
 Dostál-Lufinová 260.
 Drumont 212.
 Dusil 309, 313, 314, 3
 Eberle 221.
 Engliš 298.
 Förster 277, 278.
 Fried 24.
 Fürstenberg 215.
 Garesché 111, 112.
 Gargela 168.
 Gasparri 28, 76, 78,
 88, 158.
 Glos 168.
 Guizerix 219, 221.
 Heiner 55.

Hello 224.
 Herr 43.
 Hinner 23.
 Hrabánek 315, 319,
 343.
 Hudeček 103.
 Isidor 281.
 Jakub 273.
 Jan Zlatoústý 47.
 Kallab-Herntritt 315,
 329.
 Karel Borom., 282.
 Kautsky 278.
 Keppler, v., 143.
 Kerby 96.
 Ketteler 43.
 Kolb 211.
 Kolping 58, 146.
 Kordač 66.
 Kubina 66.
 Lacordaire 279.
 Lavigerie 193.
 Leclercq 76.
 Leroy 59.
 Lev Vel. 274.
 Lev XIII., 12, 22, 29,
 30, 32, 34, 36, 39, 40,
 41, 52, 53, 55, 58, 61,
 67, 69, 71, 74, 191,
 215.
 Löhr 296.
 Löwenstein v. 35.
 Luytgaerens 58.
 Marc — Gestermann
 — Raus 33.
 Marotta 77.
 Marx 236.
 Masaryk 279.
 Matula 245, 261.
 Maurin 32.
 Monti 98.
 Mercier 98.
 Nietzsche 276.
 Nissen 218.
 Ozanam 274.
 Passage du 120.
 Pavel 145, 267.
 Peroutka 228, 229.

Pflieger 23.
 Pie 193.
 Pik 278.
 Pius X., 21, 26, 28, 29,
 30, 39, 47, 52, 53, 55,
 57, 67, 69, 71, 79,
 121, 137, 178, 191,
 192.
 Pius XI., 21, 28, 29,
 31, 34, 37, 38, 44, 45,
 52, 53, 58, 60, 64, 68,
 70, 77—91, 116, 117,
 132, 137, 138, 150,
 159, 192.
 Prümmer 33.
 Radini-Tedeschi 43.
 Rutten 173, 184.
 Ryan 59, 96.
 Řehoř Vel., 13, 46, 52,
 275, 302.
 Sertillanges 212, 214.
 Scheicher 60.
 Schaub 302.
 Scheller 301.
 Silva-Tarouca 23.
 Sonnenschein 280, 285.
 Šrámek 312, 315, 317,
 318, 319, 321,
 322, 324, 325.
 Štědrý-Buchtela 343.
 Teresie sv. 48.
 Thellier de Ponche-
 ville 213.
 Tomáš Aq., 12, 46, 48,
 282.
 Verhaegen 59.
 Veuillot 193, 209.
 Vial-Mazel 193.
 Vidal 55.
 Vincenc de Pauly,
 217, 273, 275, 282.
 Wernz 55.
 Wesley 299.
 Wichern 299.
 Windhorst 193.
 Zbavitel 247.

O B S A H:

I. ZÁSADNÍ STANOVISKO KATOLICISMU K VEŘEJNÉMU ŽIVOTU.

A) Církev a veřejný život.

Str.

Literatura	9
Proč smí a musí církev zasahovati do veřejného života	9
Poměr mezi náboženskou činností a „veřejnou“ činností katolíků	16
V jakém smyslu musí církev zasahovati i do politiky	19
Pro přesnější vymezení pojmu „politika“	19
Proč nutno rozlišovati mezi činností náboženskou a politickou	22
Mohou si politická činnost a veřejná náboženská činnost býti na- vzájem doplněním a podporou?	24
Podléhá veškerá veřejná činnost katolíků autoritě církevní?	26
Je křesťan povinen použití svých politických práv, zvláště hlasovacího?	31
Je vázán věřící křesťan a zvláště kněz býti příslušníkem určité politické strany?	34

B) Kněz a veřejný život.

Literatura	37
Povinnost kněze účasti se veřejného života	37
Direktivy Svaté Stolice	37
Důvody rozumové	40
Námítky	45
Kněz a politická činnost.	
Direktivy Svaté Stolice	52
Pokud a jak zasahovati	54
Kněz a hospodářská činnost.	
Nebezpečí činnosti nesprávné	56
Činnost správná	58

C) Laici a veřejný katolický život.

Literatura	62
Nechť mnohých laiků proti veřejné práci katolické	62
Povinnost katolíků laiků zúčastniti se činně veřejného života . .	63
Některé důležité normy pro katolické laiky ve veřejném životě	65
Mají býti na čestné úrovni rozumově i povahově	68
Mají se vyhýbat nesvárům	71
Mají povinnost převzít vůdcovství?	73

D) Katolická akce.

Literatura	75
Podstata Katolické akce	76
Její poměr ke snahám obdobným	81
Její nutnost	85
Překážky stojící jí v cestě	88
Některé předpoklady jejího úspěchu	90

II. VÝZNAČNÉ PROSTŘEDKY, JIMIŽ LZE PROVÁDĚTI SOCIÁLNÍ PRÁCI.

A) Ústředny pro sociální studium a sociální práci.

Jejich důležitost	93
Nejlepší takové ústředny	95

B) Činnost spolková.

Literatura	. 100
Nezbytnost spolkové práce.	
Positivní odůvodnění	101
Vyvrácení námitek	104
Povšechné zásady pro vedení spolku.	
Předseda	
Nutné vlastnosti jeho	108
Jeho taktika při vedení spolku	. 109
Ostatní povšechné zásady pro vedení spolku	. 112
Dodatek: Spolupráce se spolky neutrálními	120
Nejvýznačnější spolky podle věku a pohlaví.	
Spolky mládeže.	
Literatura	. 121
Proč jsou nutny	123
Několik podmínek úspěchu spolkové práce	. 128
Obory činnosti ve spolcích mládeže:	
náboženský	131
sociální	133
spolky mládeže a politika	135
spolkové zábavy, divadla a slavnosti	138
tělocvik	140
Dodatek: společné koupání obou pohlaví	. 143
Třídění ve spolcích mládeže:	
podle povolání	145
podle pohlaví	. 147
podle věku	151

Spolky katolických mužů.	
Literatura .	. 153
Nutnost .	. 153
Působnost	155
Spolky křesťanských žen.	
Literatura	. 159
Nutnost	160
Působnost	. 161
Sdružování křesťanských dětí.	
Literatura	. 163
Je toto sdružování odůvodněno?	. 163
Jeho úkoly	. 165
	Spolky podle povolání.
Povšechný přehled	169
Spolky dělnické.	
Literatura	. 171
Důležitost	. 171
Úkoly	175
Síla odborových organizací v ČSR. i za hranicemi	. 180
Má kněz zasahovati přímo do dělnických spolků ?	182

C) Tisk.

Literatura	. 185
Pojem a význačné rysy tisku	186
Důležitost tisku.	
Důvody rozumové .	188
Výroky autorit	191
Tisk špatný.	
Spousty, jež působí:	
Nebezpečí pro rozumový život člověka	. 194.
Demoralisace vůle	199
Úplatnost .	. 203
Nebezpečí pro křesťanství	206
Jak se k němu chovati	. 207
Tisk bezbarvý	208
Katolický tisk.	
Jeho potřeba	211
Nutné vlastnosti	216
Skutečná současná situace katolického tisku:	
co do kvality .	. 219
co do rozšířenosti .	221
Jak mu pomáhati . . .	. 223
Žurnalisté a žurnalistické školy	. 226

III. NĚKTERÉ VÝZNAČNÉ OBORY SOCIÁLNÍ PRÁCE.

A) Práce pro školu.

Literatura .	231
Základní normy	232
Cíle školské práce	. 233
Oblasti organizační .	. 235
Faktický současný stav katolických organizací školských	236

B) Lidová výchova.

Literatura .	238
Nutnost lidovýchovné práce .	. 240
Nezbytné vlastnosti lidové výchovy	. 242
Prostředky k lidové výchově:	
Povšechný přehled	. 247
Přednášky a kursy	248
Knihovny .	. 251
Kinematograf	. 252
Radiový rozhlas	260

C) Činnost charitativní.

Literatura .	. 264
Pojem a přehled oborů křesťanské charity.	
Pojem	266
Přehled oborů	267
Přehled sociální a zdravotní péče v ČSR.	268
Nutnost charitativní činnosti.	
Positivní odůvodnění .	271
Vyvrácení námitek .	. 271
Vlastnosti charitativní práce.	
Duch této činnosti .	280
K zevnější technice charitativní práce .	287
Poměr charitativní činnosti k obdobným snahám :	
K sociální politice .	. 297
K charitě protestantské .	. 299
K „laicisované“ humanitní činnosti	299
K sociální péči veřejné	. 302

IV. ZÁKONNÁ USTANOVENÍ K VEŘEJNÉ ČINNOSTI.

Literatura	306
A) Ústavní listina ČSR.	. 307
B) Zákon o právu spolkovém :	
a) úvodní poznámky	308
b) zákon z roku 1867	. 311
C) Zákon o právu shromažďovacím	320
Dodatky k zákonu spolkovému a shromažďovacímu :	
a) schůze důvěrná	324
b) praxe veřejné schůze	. 325
D) Zákon proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních	328
E) Zákon na ochranu republiky	330
F) „Kazatelnicový paragraf“	339
G) Právo tiskové :	
a) zákon o tisku z roku 1862	. 340
b) zákon o urážkách tiskem	. 345
H) Zákonná ustanovení o lidové výchově :	
a) zákon o veřejných knihovnách obecných	. 345
b) osvětové sbory	. 347
c) propůjčování školních místností k účelům lidovýchovným	. 351
d) pořádání představení kinematografických	352
CH) Ustanovení rázu finančního :	
a) kolkování úředních podání	354
b) zákon o dávkách za úřední výkony	355
c) dávky ze zábav	356
d) daň z obratu	359
e) původské (autorské) honoráře	360